T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ (1960-1970)

DOKTORA TEZİ

Zafer ÖZDEMİR

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yılmaz DAŞCIOĞLU

MAYIS – 2017

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ (1960-1970)

DOKTORA TEZİ

Zafer ÖZDEMİR

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

"Bu tez 26/05/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Yılmaz DAŞCIOĞLU	Başarılı	
Prof. Dr. Fatih ANDI	Başarılı	
Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK	Başarılı	
Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Hülya ÜRKMEZ	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Türkiye'de Edebiyat Eleştirisi (1960-1970)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 486. sayfalık kısmına ilişkin *Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği Madde 28* uyarınca aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 08../.05.../2017.. tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından şahsıma iletilen *Turnitin* intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % .9.. 'tır.
Uygulanan filtrelemeler:

1) Kaynakça hariç
2) Alıntılar dahil
3) 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrenci
Zafer ÖZDEMİR

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı – Soyadı	: Zafer ÖZDEMİR
Öğrenci Numarası	: 1060D11001
Ana Bilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	:
Statüsü	: ☐ Y. Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

Danışman
Prof. Dr. Yılmaz DAŞCIOĞLU

ÖN SÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'a hamd ve onun elçisi Hz. Muhammed'e (s.) salat ederim… Benzerleri gibi uzun ve zahmetli bir sürecin ürünü olan tez çalışmamız, şüphesiz Rabb'imizin inayeti ve birçok kişinin desteği ile tamamlanabildi.

Bu kişilerin başında gelen ilmî yetkinliği, ufuk açıcı yönlendiriciliği ve yüksek insani vasıfları ile ders aşamasından tezin tamamlanmasına kadar desteğini esirgemeyen Hocam Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu'na şükran duygularımı ifade etmek istiyorum. Doç. Dr. Gülsemin Hazer ve Yrd. Doç. Dr. Hülya Ürkmez'e emekleri için teşekkürlerimi sunuyorum.

Genç yaşlarımdan itibaren hayatıma doğru bir istikamet verme konusunda bana rehberlik eden Uğur Altun ve Hasan Gültekin ağabeylerim ile Ahmet Sabri Pirgil Hoca'mın bu tez çalışması ile üzerimdeki haklarının karşılığını bir nebze olsun görebilmiş olmalarını umuyorum. Onlar gibi akademik dünya içinde kalmamı entelektüel birikimleri ve sundukları imkânlarla sağlayan ağabeyim Fatih Özdemir, Hüseyin Altuntaş ve Üzeyir İlbak'a teşekkür ediyorum.

Doktoraya birlikte başladığım, çalışma şevkimi artıran arkadaşlarım Elif Esra Önen ve Birol Bulut ile Sakarya Üniversitesi'ne aile sıcaklığı veren araştırma görevlisi ve okutmanlarına da akademik hayatlarında başarılar diliyorum.

Tanıştığım günden itibaren hayata ve ahirete olduğu gibi doktora sürecine de onlarla tutunduğumu bilmelerini isteyerek başta Ömer Miraç Yaman olmak üzere bütün dostlarımın dostluklarını esirgememelerini Rabb'imden niyaz ediyorum.

Doktora sürecinin meşakkatini birlikte çektiğimiz, sabrı ve manevi desteğiyle en büyük destekçim refikam Zuhal Özdemir'e şükranlarımı sunuyorum. Kendilerine ayırmam gereken vakitlerinden çaldığım için çocuklarımdan, her zaman yanımızda olarak dualarını eksik etmeyen ailelerimizden helallik istiyor, bu süreçte desteklerini gördüğüm üzerimde hakkı olan şükran borçlu olduğum ancak ismini anamadığım herkesten affımı talep ediyorum.

Zafer ÖZDEMİR

29 Mayıs 2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR **iii**
ÖZET……...iv
SUMMARY…….....v

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: ELEŞTİRİNİN KAVRAMSAL VE TARİHSEL ARKAPLANI **10**
1.1. Eleştiri Kavramı 10
1.1.2. Felsefe, Bilim ve Eleştiri 14
1.1.3. Eleştiri, Teori ve Yöntem 22
1.2. Batı'da Edebiyat Eleştirisi 27
1.3. Başlangıcından 1960'a Kadar Türk Edebiyatında Eleştiri 65

BÖLÜM II: TÜRKİYE'DE EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ (1960-1970) **83**
2.1. 1960-1970 Arasında Türk Edebiyat Eleştirisinin Genel Görünümü 83
2.1.1. 1960-1970 Arasında Türk Edebiyatı 83
2.1.2. Eleştirmenler 87
2.1.3. Edebiyat Dergileri ve Eleştiri 105
2.1.4. Eleştiri Konu ve Sorunları 115
2.2. Eleştiri Anlayışları 131
2.2.1. Bilimsel-Nesnel Eleştiri 131
2.2.1.1. Mehmet Kaplan 150
2.2.1.2. Hüseyin Cöntürk 165
2.2.1.3. Fethi Naci 185
2.2.1.4. Asım Bezirci 190
2.2.1.5. Ahmet Oktay 20201
2.2.1.6. Akşit Göktürk 206
2.2.1.7. Haluk Aker 208
2.2.1.8. Eser Gürson 210
2.2.1.9. Murat Belge 218
2.2.1.10. Güven Turan 221
2.2.1.11. Bilgin Adalı 224
2.2.1.12. Gün Zileli 225
2.2.1.13. Ahmet İnam 226
2.2.1.14. Gürsen Topses 230
2.2.2. Öznel-İzlenimci Eleştiri Anlayışı 234
2.2.2.1. Suut Kemal Yetkin 247
2.2.2.2. Sabahattin Eyüboğlu 251
2.2.2.3. Mehmet Seyda 253
2.2.2.4. Rauf Mutluay 255
2.2.2.5. Memet Fuat 257
2.2.2.6. Mehmet H. Doğan 265
2.2.2.7. Tahsin Yücel 266
2.2.2.8. Adnan Binyazar 268
2.2.2.9. Doğan Hızlan 271

2.2.2.10. Selim İleri 277
2.2.3. Tarihselci Eleştiri Anlayışı 278
2.2.3.1. Cevdet Kudret 281
2.2.3.2. Tahir Alangu 284
2.2.3.3. Hikmet Dizdaroğlu 286
2.2.3.4. Muzaffer Uyguner 289
2.2.3.5. Konur Ertop 295
2.2.4. Sanatçı Eleştirileri 297
2.2.4.1. Behçet Necatigil 301
2.2.4.2. İlhan Berk 304
2.2.4.3. Ceyhun Atuf Kansu 308
2.2.4.4. Necati Cumalı 309
2.2.4.5. Atilla İlhan 310
2.2.4.6. Turgut Uyar 312
2.2.4.7. Edip Cansever 317
2.2.4.8. Cemal Süreya 320
2.2.4.9. Sezai Karakoç 324
2.2.4.10. Tomris Uyar 331

BÖLÜM III: 1960-1970 YILLARI ARASINDA EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ BİBLİYOGRAFYASI 334
3.1. Makaleler 335
3.2. Kitaplar 460

SONUÇ 463

KAYNAKÇA 469

ÖZGEÇMİŞ 477

KISALTMALAR

age.	**:** Adı Geçen Eser
bk.	**:** Bakınız.
c.	**:** Cilt
çev.	**:** Çeviren
hzl.	**:** Hazırlayan
der.	**:** Derleyen
dü.	: Düzenleyen
Nu	**:** Numara
s.	**:** Sayı
ss.	**:** sayfa
TDV	**:** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Tezin Başlığı: Türkiye'de Edebiyat Eleştirisi (1960-1970)

Tezin Yazarı: Zafer ÖZDEMİR **Danışman:** Prof. Dr. Yılmaz DAŞCIOĞLU

Kabul Tarihi: **Sayfa Sayısı:** vi (ön kısım) + 477 (tez)

Anabilimdalı: Türk Dili ve Edebiyatı **Bilimdalı:** Yeni Türk Edebiyatı

Türkiye'de Edebiyat Eleştirisi (1960-1970) başlıklı tezimiz, kavramsal ve tarihsel açıdan ele aldığımız edebiyat eleştirisinin, belirtilen dönemde ülkemizdeki durumunu değerlendirmektedir. "Eleştirinin Kavramsal ve Tarihsel Arkaplanı", "Türk Edebiyatında Eleştiri (1960-1970)" ve "1960-1970 Yılları Arasında Edebiyat Eleştirisi Bibliyografyası" şeklinde üç ana bölümden oluşmaktadır.

"Eleştirinin Kavramsal ve Tarihsel Arkaplanı" bölümünde kavramsal açıdan eleştiri, sözlüklere yansıyan anlamlandırma çabaları ile felsefe ve bilim tarihi içindeki yeri gösterilmeye çalışılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Sözlük ve ansiklopedilerde; eleştiri kelimesinin kökeni, ilgili olduğu kavramlar ve başka dillerdeki karşılıklarına ilişkin farklı tanım ve açıklamalar bulunduğu, kavramın birçok kavram ve disiplinle yakın ilişki içinde olduğu görülmüştür.

"Türk Edebiyatında Eleştiri (1960-1970)" başlıklı bölüm tezimizin asıl kısmını oluşturmaktadır. 1960 sonrasında, Türk edebiyatı, daha önceki dönemlerin etkilerini sürdürerek ve yeni bazı eğilimleri de yansıtarak gelişimini devam ettirmektedir. Bu dönemde, İkinci Yeni şairleri, şiir yazmayı sürdürse de İkinci Yeni bir akım olma özelliğini giderek kaybetmiştir. Şiirde anlam ve biçim sorunlarının gündeme gelmesine yol açan ve İkinci Yeni'nin felsefi kaynaklarından biri olarak da gösterilen varoluşçu yaklaşımın hikâye türünü de etkilediği görülmektedir. Şiir ve hikâyede olduğu gibi roman türünde de herhangi bir akımla ilişkisi kurulamayan edebiyatçılar bulunur. Edebiyat eserleri üzerinde en çok etki eden düşüncelerden biri toplumcu gerçekliktir.

1960 sonrası edebiyat eleştiri anlayışları, dönemin önemli 20 edebiyat dergisindeki edebiyat eleştirisi ile ilgili 3.000 civarındaki yazı ve 70 civarında kitabın incelenmesi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yazı ve kitaplar "1960-1970 Yılları Arasında Edebiyat Eleştirisi Bibliyografyası"nı oluşturmuştur.

1960 sonrası edebiyat eleştiri anlayışlarını dört ana başlık altında incelemek mümkün görülmüştür. Bilimsel-nesnel eleştiri, öznel-izlenimci eleştiri, tarihselci eleştiri ve sanatçıların eleştirileri şeklinde belirlediğimiz bu dört ana başlık altında ele aldığımız eleştirmenlerin, zaman zaman farklı anlayışları yansıttıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat eleştirisi, Eleştiri kuramları, Eleştiri tarihi.

Title of the Thesis: Literary Criticism in Turkey (1960-1970)

Author: Zafer Özdemir **Supervisor:** Professor Yılmaz DAŞCIOĞLU

Date: **Nu. of pages:** vi (ön kısım) + 477 (tez)

Department: Türk Dili ve Edebiyatı **Subfield:** Yeni Türk Edebiyatı

My PhD thesis titled as "Literary Criticism in Turkey between 1960s and 1970s" explores and examines the contributions of literary criticism done in Turkish literature between the mentioned dates. The thesis consists of three sections titled as (i) "Conceptual and Historical Background of Criticism", (ii) "Criticism in Turkish Literature (1960-1970)", (iii) "The Bibliography of Literary Criticism between 1960 and 1970".

Criticism from the conceptual point of view, the attempts of its interpretation that are reflected in dictionaries, and its position in the philosophical and scientific history are the main objectives discussed in the section "Conceptual and Historical Background of Criticism". It is observed that the roots of the word 'criticism', its synonyms, and its translations in other languages are dealt in dictionaries and encyclopedias together with explaining the strong relations of the word criticism with other concepts and disciplines.

The central section of the thesis is the section of "Criticism in Turkish Literature (1960-1970)". After 1960s, Turkish literature maintained its evolution and development with the influence of previous periods and also with embracing new tendencies. In this period, albeit they pursue composing poetry, İkinci Yeni group lost its function of being a new stream in the literature. The existentialist approach, which paved the way for surfacing the problems of content and form in poetry, and constituting the philosophical roots of İkinci Yeni, influenced the story literature. There are some teachers of literature writing novels, as also poetry and story, who have no relationship with any streams. One of the main thoughts that have great influences on works in literature is social realism.

The various understandings of literary criticism written after 1960s in Turkey are explored by analyzing around 3.000 writings in 20 important journals of literature and 70 books. These all constitute "The Bibliography of Literary Criticism between 1960 and 1970".

It is possible to analyze post-1960 understandings of critical literary under four categories: (i) scientific-objective criticism, (ii) subjective-impressionist criticism, (iii) historicist criticism, and (iv) artist criticism. It is observed that the critiques that we considered under these categories developed different understandings.

Keywords: Literary criticism, Literary theory, Literary history

GİRİŞ

Türkiye'de 1960-1970 arasında edebiyat eleştirisinin durumunu ortaya koymak için kavramsal, kuramsal ve tarihsel bir çerçevenin çizilmesi gerekmektedir. Türkiye'de edebiyat eleştirisi sorunları, anlayışları; eleştiri kavramının anlam alanı, onun edebiyat tarihi içindeki gelişimi ve edebiyat eleştiri yöntemleri ile birlikte değerlendirilmelidir.

Geniş bir inceleme alanı ve milattan önceye uzanan tarihî bir geçmişi olan eleştiri kavramını tanımlamak oldukça güçtür. Eleştiri tanımlamaları içinde gözlemlenebilen benzerlik ve farklılıklar, eleştirinin ne olduğu hakkında bir fikir edinmeye yardımcı olmaktadır. Eleştirinin edebiyat tarihi içindeki gelişimini takip ederek kavramı tarihsel bir bağlamda değerlendirme imkânı buluruz. Bununla birlikte eleştirinin anlam alanını belirleyebilmek, öncelikle felsefe ve bilim tarihi disiplinleri ile olan ilişkisini ortaya çıkarmakla mümkün olur.

Sözlük ve ansiklopedilerin "eleştiri", "tenkit", "nakd", "criticism", "critique" maddelerinde eleştiri kelimesinin kökeni, ilgili olduğu kavramlar ve başka dillerdeki karşılıklarına ilişkin oldukça detaylı bilgiler verilmektedir.

Bu bilgilerde; eleştirinin "doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek", "metnin anlaşılmasını sağlamak ve onu açıklamak", "değerlendirme yapma, yargılamada bulunma, ayırt etme, sınıflandırma, hüküm verme" gibi anlamlarının yanı sıra edebiyatta bir yazı türü olduğu da ifade edilmiştir.

Edebiyat eleştirisinin gelişimi, düşünce tarihinin gelişimi ile paralellik arz eder. Felsefe ve bilim alanındaki gelişmeler edebiyat eleştirisinin tanımını, alanını ve yöntemlerini etkilemiştir.

Felsefe, Platon ve Aristo'dan başlayarak edebiyat eleştirisinin yolunu açmıştır. Rönesans, Reform ve Aydınlanma çağlarında modern bilimin gelişmesi eleştiriyi teorik ve pratik açıdan yeni eğilimlere zorlamıştır.

Rene Descartes'ın düşünceleri arasında önemli bir yeri bulunan, felsefe ve bilim tarihinin temel sorunlarından olan "yöntem", eleştirinin de ana konularından biri

olmuştur. Descartes'ın vurgu yaptığı yöntem kavramı, düşünce ve bilimin ölçülebilir olması açısından bir zorunluluk olarak ifade edilmiştir (Timuçin, 1992: 332). Böylece Descartes'ın düşünceleri ile felsefe, kurgusal olandan nesnel olana doğru yönelirken, bundan bilim ve eleştirinin de benzer bir eğilim gösterecek biçimde etkilendiği söylenebilir.

Modern bilimin ortaya çıkışı, din ve felsefede yaşanan kırılmalar; evrenin yorumlanmasında, anlaşılmasında seküler düşünmeyi içeren "insan aklını" merkezî bir konuma taşımıştır. Batı düşünce tarihinde bu gelişmelerin belirginleştiği 17. yüzyıl, eleştiri kavramının artan önemine işaret edercesine "Eleştiri Çağı" olarak adlandırılmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise pozitivizm, felsefe ve bilim ile birlikte edebiyat eleştirisini de yönlendiren ana anlayış olmuştur.

Peter V. Zima, "edebiyat eleştirisine dair kavramların tamamının felsefeye ait estetik yaklaşımlardan çıkarılabileceğini ve edebiyat eleştirmenlerinin hemen hepsinin ya Kantçı ya da Hegelci bakış açılarından hareketle yorumlanabileceği"ni öne sürmüştür (Zima, 2006: 19).

İslam kültür ve medeniyet tarihinde de eleştirinin önemli bir yeri vardır. İslam medeniyetinde temel dinî metinleri anlama ve yorumlama çabaları, eleştiri düşüncesinin gelişmesini sağlamıştır.

İslam ilim tarihinde, eleştirinin bilimsellikle ilişkisine dair en önemli kavramlardan biri de "usul"dür. Bir metnin nasıl yorumlanacağı konusundaki tartışmalar, İslami ilimler alanında usul [metodoloji] kavramının gelişmesini ve her disiplinin eleştirel düşünme yöntemlerini ortaya koymasını sağlayan olumlu bir işlev görmüştür. Fıkıh, hadis ve tefsir usulü gibi metodolojik çalışmalar, İslam ilim geleneğinin köklerine ve eleştiri alanındaki derinliğine de işaret etmektedir.

Edebiyat eleştirisinin tarihini milattan önce 5. yüzyıla kadar götürmek mümkündür (Thorpe, 1970: 66). Batı'da edebiyat eleştirisinin kaynağı Yunanlılara dayandırılmaktadır (T.S., 1953: 126). Platon'un *Devlet* ve Aristo'nun *Poetika* adlı eserinde, sanat ve edebiyat hakkında açıklanan düşünceler aynı zamanda edebî eleştirinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir (Moran, 1999: 17).

Edebiyat eleştirisinin özgün bir tür hâlini alması ise, Batı'da klasik edebiyat anlayışının etkin olduğu 16. yüzyıla kadar uzanır. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar edebiyat akımlarını ortaya çıkaran şartlar, bu alana ilişkin eleştiri yaklaşımlarını da belirlemiştir. Böylece edebiyat eleştirisi, denemeler, edebiyat tarihi ve gazete yazıları içinde istikrarlı bir seyir izlemiş, 20. yüzyıldan itibaren de bu alana ilişkin özgün yöntem ve yaklaşımlar geliştirebilmiştir.

Buna göre klasik edebiyat anlayışı ile klasik edebiyat eleştirisinin, romantik edebiyat anlayışı ile romantik edebiyat eleştirisinin birlikte var olduğunu söylemek mümkündür. Klasik ve romantik anlayış dışında, kendini izlenimci-öznel ve yaratıcı eleştiri anlayışlarıyla ifade eden eleştirmenler de bulunmaktadır. 19. yüzyılda bu yaklaşımların yanına Hippolyte Taine'in temsil ettiği "pozitivist eleştiri" ve Gustave Lanson ile anılan "araştırmacılık" eklenecektir. 1960'lı yıllarda ülkemizde sıkça tartışılan nesnel eleştiri kavramının kökleri de Saint Beuve ve Villamain gibi eleştirmenlere kadar uzanmakla birlikte Taine ve Lanson'un çalışmalarına dayanmaktadır.

Taine'in, eserin ortaya çıkmasına öncülük eden "ırk", "çevre" ve "zaman" koşullarının incelenmesini öngören düşüncelerinin toplumbilimsel eleştirinin yolunu açtığı ifade edilir. Lanson ise edebî eserler eleştirilirken eserdeki "olguların özenle incelenmesine dayanan bir eleştiriyi savunur" (Carloni ve Filloux, 2000: 68).

Marksist ve psikanalist düşünürlerin, edebiyatı, pozitivist bilim tartışmaları ile açılan yolda ele aldıkları söylenebilir. Marksist eleştirmenlerin edebiyat eserini sosyal, ekonomik şartlarla; psikanalist eleştirmenlerin ise psikolojik etkenlerle açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Psikanalitik eleştiri, yazarı nevrotik bir hasta gibi görme eğilimindedir.

Edebiyat bilimi ve eleştirisinin özgün bir disiplin şeklinde ele alınması aslında Dilthey'in, pozitivist bilim tanımını sorgulaması ile ilişkilidir. Dilthey, sosyal bilimlerin, tabiat bilim yöntemleri dışında kendi yöntemleri bulunduğunu söylemiştir. Bu düşünceler, edebiyat bilimi ve eleştirisinin yöntemi ile ilgili tartışmalara yön vermiştir.

Dilthey'le aynı dönemde Wellek ve Varen, "Edebiyat bilimi her zaman tabiat bilimine ait olmayan, fakat gene de akli bir tarafı olan, kendine has sağlam ve tutarlı yöntemlere sahiptir" (Wellek ve Varren, 1993: 2) şeklinde görüşlerini ifade etmiş; tabiat bilimleri ile sosyal bilimlerin yöntem ve amaçları arasındaki farklara değinmiştir.

Edebiyat eserinin; yazar, toplum, ekonomi, tarih gibi şartların içinde oluşmakla birlikte kendine has, özgün bir bütün olduğu düşüncesi, bu arayış ve tartışmaların odağında yer almıştır. Saussure'ün dilbilim alanında önerdiği "yapı" kavramından hareketle gelişen "yapısalcılık" ve yine benzer tartışmalar içinde ortaya çıkan "yeni eleştiri" gibi eleştiri yöntemleri, edebiyat eserini kendi bütünlüğü içinde ele alma fikrine dayanmaktadır.

20. asırda, araştırmacıların işini zorlaştıracak şekilde, edebiyat eleştiri anlayışlarının kendi içinde bölünerek çoğaldığı, bunların daha önceki dönemlerden farklı olarak teori kurma çabası içinde bulundukları görülmektedir. Bu açıdan bazı genel değerlendirmelerin işlevsel olduğunu kabul etmek gerekir.

Tahsin Yücel, eleştiri teorilerinin iki ana eksen üzerinde bulunduğunu belirtir. Yücel, edebiyat eserlerini önceden belirlenmiş kurallara göre değerlendiren "kuralcı eleştiri" ile "tarihsel, toplumsal ve bireysel verilerle açıklamak isteyen "olgucu eleştiri" olmak üzere iki temel yaklaşım bulunduğunu söyler. Yücel'in bu ayrımının pratikle uyumu her zaman mümkün olmamıştır. Edebiyat eleştirisi hakkında söylenebilecek önemli tespitlerden biri, eleştiri kuramları arasındaki güçlü ilişkilere, zaman zaman teorilerle çelişecek düzeyde uygulamalı eleştiri metinlerinde karşılaşılmış olmasıdır. Eleştiri teorileri olarak ortaya konan bilgilerin, eleştirinin gelişimini anlamımıza ve birtakım tasnifler yapmamıza yarayan tarifler olduğunu baştan belirtmek gerekmektedir.

Türk edebiyatında edebiyat eleştirisi bağlamında değerlendirilebilecek ilk eserler tezkireler, eser önsözleri olan dibaceler ve belagat alanında yazılan eserlerdir. 15. yüzyılda yazılan Ali Şir Nevayi'nin *Mecailü'n-Nefais* adlı eseri, ilk tezkire ve eleştiri örneği kabul edilmektedir. Âşık Paşa ve Latifi gibi tezkire hazırlayıcıları ile sayıları 34'ü bulan ilk eleştiri metinlerinin yazarları, tespitlere göre 3.182 şair hakkında görüş bildirmiştir. Tezkireler, birer biyografi kitabı olmakla birlikte şiirler hakkında bilgiler, -sübjektif de olsa- eleştiriler içeren metinlerdir. Harun Tolasa (Tolasa, 1983), Mehmet

Çavuşoğlu ve Mustafa İsen tezkirelerin önemli eleştiri kaynaklarımız olduğunu söylemektedirler (İsen, 2014). Latifi'nin, tezkiresinde geliştirdiği bazı ölçülerin, tezkire hazırlayanları etkilemiş olmasına değinilmesi, basit de olsa yöntem fikrinin gelişmesi ile ilişkilendirilebilecek bir bilgi sunar.

Eski edebiyatımızda tenkit konusundaki en önemli kaynak eserlerden bir diğeri de belagat kitaplarıdır. Belagat kitapları, edebiyat terim ve kavramları hakkında yazılmış "ansiklopedik veya sözlük mahiyetinde eserlerdir". İlk belagat kitabı olan *Bahru'l-Maarif* 16. yüzyılda Sururi tarafından yazılmıştır. Recaizade Mahmud Ekrem'in *Talim-i Edebiyat* adlı eserine kadar 11 adet belagat kitabı tespit edilmektedir.

Tanzimat dönemindeki eleştiriler; Türk edebiyatının yenileşmesi ve değişmesi süreci içinde Divan edebiyatının bütünüyle reddi veya eleştirilmesi ve Batılı örneklere benzer yeni bir edebiyat kurulması yolundaki gayret ve çabalar ile sınırlıdır. Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recâizâde Ekrem, Muallim Naci bu çerçevede eleştiriler yapmışlardır.

Tanzimat ve Ara Nesil dönemindeki eleştiri denemelerinin, Servet-i Fünun edebiyatında, eleştirinin ayrı bir tür hüviyeti kazanması yönünde katkısı olmuştur.

Servet-i Fünun dergisi etrafında toplanan Tevfik Fikret, Cenab Şahabettin, Halit Ziya, Mehmet Rauf ve Ahmet Şuayb başta olmak üzere *Servet-i Fünun* yazarları, eleştirinin teorik meseleleriyle uğraşmışlardır (Ercilasun, 1998). *Servet-i Fünun* yazarlarından Ahmet Şuayb, yegâne uğraş alanı olarak eleştiriyi seçmiş, yazılar yayımlamış, eserler vermiştir. 1911 yılında *Genç Kalemler* dergisinin yayımladığı *Yeni Lisan* makalesi, dönemin edebiyat anlayışı üzerinde de etkili olmuş Türkçü eleştirinin manifestosu olarak da değerlendirilebilir. Türkçü eleştirinin Fuat Köprülü, Ali Canip ve Ömer Seyfettin gibi isimlerle temsil edildiği görülmektedir (Ercilasun, 2013; Kahraman, 2003).

Türk Edebiyat Tarihi alanının kurucusu olarak gösterilen Fuat Köprülü, edebiyat tarihi ile edebiyat eleştirisi arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Edebiyat tarihini medeniyet tarihinin bir parçası olarak gören Köprülü, eleştiriyi de edebiyat tarihinin bir alt disiplini şeklinde düşünmektedir.

Cumhuriyet ile birlikte yeni bir devlet ve edebiyat kurma düşüncesinin eleştiri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Fuat Köprülü ile birlikte dönemin önemli eleştirmenlerden biri Nurullah Ataç'tır. Ataç, edebiyat eleştirisi alanında keyfî bir öznellikle (Özdenören, 2015: 97) hareket etmekle birlikte, eleştirileri ile resmî ideoloji doğrultusunda edebiyatın şekillenmesinde önemli bir işlev üstlenmiştir. Cumhuriyet'in ilk eleştirmenleri arasında Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyüboğlu, Hasan Âli Yücel, Yaşar Nabi Nayır, Mustafa Nihat Özön, Suut Kemal Yetkin, Mehmet Kaplan ve Fahir Onger gibi isimler sayılmaktadır (Özçelebi B., 2003; Özçelebi, 2003).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eleştiri, Fuat Köprülü'nün edebiyat tarihi perspektifinden etkilenmiştir. Bu bakış açısıyla birçok edebiyat tarihi hazırlanmıştır. Eleştiri, edebiyat tarihi içinde gelişimini sürdürmüş veya sınırlandırmıştır. Tanpınar, eleştiri türünün bu dönemde, eleştirmenden yoksun bir şekilde geliştiğini "Halbuki tankit, münekkitsiz geldi" şeklinde ifade etmiştir (Tanpınar, 2007: 73).

1940'lı yıllardan sonra edebiyat eleştirisinin teorik yönü ile ilgilenilmediği belirtilmektedir. Eleştirinin nesnelliği ile ilgili tarafsızlık, objektiflik kelimeleri sıkça kullanılmakla birlikte, genel eğilim öznel bir yaklaşımla hareket etmek yönündedir. Öznelliği savunan eleştirmenler ile nesnelliği savunanlar bu dönemde edebiyat tartışmalarında karşı karşıya gelmişlerdir.

1950'lerden sonra İkinci Yeni şiiri etrafındaki tartışmalar, eleştirinin gündemini belirler. Yine bu dönemde Attila İlhan'ın öncülüğünde yayımlanan Mavi dergisindeki "sosyal realizm" yazıları yankı uyandırır. 1960'lı yıllara gelinirken, Hüseyin Cöntürk'ün eleştiri teorisiyle ilgili önemli çalışması dışında eleştiri türü, öznel bir anlayışla ve deneme türü içinde gelişim göstermektedir.

1960'lı yıllar eleştiri tarihimiz açısından bir kırılma dönemi olarak ifade edilebilir. Gerek teorik gerek uygulamalı çalışmalar açısından niceliksel ve niteliksel bir artış söz konusudur. Eserler eleştiri türünün özgün alanında değerlendirilmektedir. Dergiler hazırladıkları özel sayı ve düzenledikleri yarışmalarla 1960'lı yılların eleştirisine belirgin bir ivme kazandırmıştır.

Bu dönem, edebiyat eleştirisinin geri dönülmez bir şekilde özgün bir tür olduğunu göstermektedir. Özellikle Hüseyin Cöntürk ve bilimsel-nesnel eleştiriyi savunan eleştirmenler, çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. Bununla birlikte bazı eleştirmenler, edebiyat tarihi ile eleştirinin ilişkisinden yararlanarak özellikle biyografik çalışmalar yapmaktadır. Öznel-izlenimci tutumun bilimsel-nesnel tutum karşısında canlılığını koruduğu, deneme türünde önemli eserler verildiği görülmektedir. Dönemin eleştiri alanındaki en önemli örneklerini, aralarında sanatçıların poetik, sanatsal yaklaşımlarıyla kaleme aldıkları genel edebiyat metinlerinin içerisinde bulmak mümkündür.

Türkiye'de bilimsel-nesnel anlayışın, -daha önce de bazı denemeler yapılmış olmakla birlikte-, 1960 sonrasında geliştiği söylenebilir. Bu yaklaşım, bilimsellik ve nesnellik kavramları çerçevesinde, sistemli eleştiri yöntemlerinden yararlanma yolunu açmıştır. Eser merkezli olması, eseri kendi estetik bütünlüğü içinde incelemeyi amaç edinmesi ve eser hakkındaki tespitlerin ölçülebilir kriterlere dayanması gerektiğine vurgu yapması, bilimsel-nesnel anlayışın öne çıkan nitelikleridir. Bu niteliklere, bilimsel-nesnel eleştirmenlerin, eleştiride öznelliğin oranını mümkün olduğunca azaltma uğraşlarını da eklemek gerekmektedir.

Öznel eleştirmenlerin ise çalışmalarını özellikle deneme türünün imkânlarından yararlanarak oluşturdukları görülmektedir. 1960'tan sonra kitap ve dergi yayıncılığındaki eğilimlerin de etkisiyle, öznel yaklaşımın edebiyat tarihi ve biyografi ile sıkı bir temas içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Eserin tarihsel değerini ortaya çıkarmayı veya bu değeri yorumlamayı amaç edinen edebiyat eleştiri anlayışını tarihselci yaklaşım şeklinde adlandırmak mümkündür. Bu yaklaşımdan hareket eden eleştirmenler için eleştiri araçsal bir işlev görmektedir. Bu gruptaki eleştiri eserlerinde, eleştirinin işlevinin edebiyat tarihine yardımcı olmak, edebiyat tarihi ile birlikte tarih bilimine de hizmet etmek şeklinde belirlendiği görülür.

Edebiyat sanatçısı olan eleştirmenlerin, eleştirinin teorisine, nasıl yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerini ifade ettikleri; kendi şiir anlayışları, edebiyat görüşleri çerçevesinde eserleri ve edebiyatçıları değerlendirdikleri, şairlerin şiir anlayışlarını ortaya çıkarmaya yöneldikleri; eserlerin eleştirilmesinde biyografik bilgiye önem verdikleri; yazılarında

edebiyat tarihi ile sıkı bir iletişim kurdukları; eserlerde üslup özelliklerine yoğunlaştıkları; öznel ve izlenimci bir yaklaşım içinde oldukları tespit edilmiştir.

Farklı eleştiri eğilimlerine rağmen eleştirinin özellikle öznellik-nesnellik, İkinci Yeni şiiri, toplumsal gerçekçilik gibi sorunlara yoğunlaştığı tespit edilmektedir. Bu dönem birçok yeni eleştirmenin ortaya çıkması bakımından da dikkat çekmektedir.

Mehmet Kaplan, Hüseyin Cöntürk, Asım Bezirci, Suut Kemal Yetkin, Tahir Alangu, Fethi Naci, Haluk Aker, Murat Belge, Turgut Uyar, Edip Cansever ve Sezai Karakoç gibi isimler edebiyat eleştiri örnekleri ile öne çıkmaktadır.

1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmamızda; eleştiri kavramı, eleştirinin tarihî gelişimi ve eleştiri yöntemleri ışığında 1960-1970 yılları arasında görülen eleştiri anlayışlarını tespit etmeye çalıştık. Eleştiri anlayışlarını, dayandığı edebiyat görüşü, felsefi ve politik düşünce gibi kaynakları çerçevesinde değerlendirmek istedik. Edebiyat eleştirmenlerini ortaya çıkarmaya çalışırken bir amacımız da onların teorik ve uygulamalı çalışmalarını yorumlamak ve bunların kendi arasındaki ilişkisini belirlemekti. Eleştiri alanındaki kitap ve dergileri inceleyerek birincil verilere ulaşmayı hedefledik. Edebiyat dergileri içinden, edebiyat eleştirisine öncelik verenleri ve bu düşüncelerinde süreklilik gösterenleri incelemenin yararlı olduğu düşüncesiyle hareket ettik. Eleştiri anlayışları, eleştirmenler ve eleştiri alanındaki yayımlarla; Türk edebiyatında eleştirinin, önceki dönemlerle ilişkisini değerlendirmek ve 1960'lı yıllardaki yönelimlerini görmek istedik.

2. Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, Türk edebiyatında 1960-1970 arasındaki eleştiri anlayışlarının belirlenmesi, bunların yorumlanarak değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu dönem içindeki eleştirmenlerin, kitap ve dergi yayımlarının tespit edilmesinin başka çalışmalara kaynak oluşturacağını düşünüyoruz. Çalışmamızda, eleştirinin Türk edebiyatındaki gelişimini takip etme imkânı sunması açısından önemli tarihî bulgular paylaşılmaktadır. Eleştiri türünün teorik zemini ile uygulamalı çalışmaları arasındaki ilişki incelenerek eleştirinin işlev ve durumu değerlendirmektedir.

Türkiye'de Edebiyat Eleştirisi (1960-1970) başlıklı tezimiz, eleştirinin kavramsal ve tarihsel arka planını sunmakta, eleştiri kuramlarını ve temsilcilerini tanıtmaktadır. Eleştirinin teorik çerçevesini felsefe ve modern bilim içinde belirlemeye çalışması açısından daha önce hazırlanan tezlerden farklılık göstermektedir.

Çalışmamız, incelediğimiz dönemle ilgili kitap ve dergileri kapsayan geniş bir kaynakça içermektedir. Bu yayınların tespit edilmesi aşamasında sadece kaynakça ile yetinilmeyip asıl metinlere de ulaşılmış olması ve bütün verilerin değerlendirilmeye çalışılması, geniş bir alan taraması yapıldığını gösterecektir.

Çalışmamız, incelenen dönem içinde eleştirinin farklı türlerle, özellikle deneme ve edebiyat tarihi ile güçlü bir ilişki içinde olduğu; ancak özgün bir tür olduğu gibi önemli sonuçlara ulaşmıştır. Edebiyat tarihimiz açısından, 1960-1970 arasındaki yılların, ülkemizde bilimsel-nesnel eleştirinin ortaya çıktığı ve önemli ürünlerini verdiği bir dönemi ifade ettiği gerçeği, çalışmamızda ulaştığımız önemli sonuçlardan bir diğeridir.

3. Çalışmanın Yöntemi

Türkiye'de Edebiyat Eleştirisi (1960-1970) başlıklı çalışmamızda; eleştirinin kavramsal ve tarihî çerçevesi belirlenmiş, söz konusu dönemi daha ayrıntılı olarak incelemek isteyen araştırmacılara detaylı bir altyapı oluşturulmuştur. Tarihsel perspektif, ele alınan dönemin bağlamını da ortaya koymuştur.

1960-1970 yılları arasında Türk edebiyatının genel durumu ile eleştirmenler ve eleştiri bağlamında incelenecek dergileri tespit ederek öncelikle çalışma alanımızı ortaya koyduk. İncelememizde eleştiri konu ve sorunlarını belirleyerek farklı eleştiri anlayışlarının birleştiği ve ayrıştığı noktaları yansıttık. Çalışmamızda eleştiri anlayışlarının, yöntem ve kuramlarının ortaya çıkarılması, bunların çok yönlü olarak değerlendirilmesi fikrini önceleyen bir yaklaşım benimsenmiştir.

BÖLÜM 1: ELEŞTİRİNİN KAVRAMSAL VE TARİHSEL ARKAPLANI

1.1. Eleştiri Kavramı

Sözlük ve ansiklopedilerde; eleştiri kelimesinin kökeni, ilgili olduğu kavramlar ve başka dillerdeki karşılıklarına ilişkin farklı tanım ve açıklamalar yer almaktadır. "Eleştiri", "tenkit", "nakd", "criticism", "critique" maddelerinde farklılıklara rağmen belirli anlamlar üzerinde yoğunlaşıldığını tespit etmek mümkündür.

Yoğunlaşılan bu anlam öbeklerinde, eleştiri ve eleştiri yerine kullanılan terimlerin; köken bilgisi, niteliği, çeşitleri hakkında bilgiler verildiği; amacının açıklandığı görülmektedir.

"Eleştiri" terimi, "dilde özleştirme" amacıyla Osmanlı Türkçesindeki "tenkid" kelimesinin yerine doğru kökten yanlış türetme yolları ile üretilmiş bir kelimedir (Özgül, 2003: 9). Eleştiri teriminin yaygınlaşmasına kadar aynı kökten gelen "eleştirme" kelimesi kullanılmıştır (Başaran, "Eleştirme, Eleştirmen", 1965: 29).

Osmanlı'da, Servet-i Fünun dönemine gelinceye kadar eleştiri yerine "mübahese", "münakaşa", "muaheze", "takriz", "muhakeme", "intikad" gibi kelimelerle karşılaşılmaktadır. Tanzimat devri edebiyatçılarının daha çok "muhakeme" ve "muaheze" kelimelerini kullandıkları, "ilm-i nakd" tabirine yer verdikleri belirtilmiştir (Uçman, 2011: 462).

"Yazılı eleştirinin Şark'taki ilk gelenekli şekli" olarak gösterilen "muaheze" "azarlama, paylama, çıkışma" anlamlarında ve "metinden ziyade yazarı hedef alan" ve sadece hatalara yoğunlaşan eleştiri biçimi olarak tanımlanır (Özgül, 2003: 7). "Muhakeme" ise eserleri mukayeseli bir yöntemle ele alır (Özgül, 2003: 8). "Takrîz" de edebî yetkinliği haiz birinin çoğunlukla ilk eserini vermiş şairi "sitayişlerle yüceltme"sidir (Özgül, 2003: 7).

"Nakd", "intikâd, tenakkud" Arap dili ve edebiyatında "eleştiri" karşılığında kullanılan kelimelerdir (Er, 2011: 458). *Lisanü'l-Arab* adlı eserde "nakd", "madeni paranın ger-

çeğini sahtesinden ayırmak, sözün güzel ve kusurlu yanlarını ortaya koyup açıklamak" anlamına gelmektedir (Er, 2011: 458). "Fars edebiyatında da tenkit 'nakd-i edebî' başlığıyla ele alınmıştır" (Kurtuluş, 2011: 461).

"Tâhirülmevlevî 'nakd'i 'nazmın kusurlarını bildiren ilmin adı' olarak tarif etmiş" (Uçman, 2011: 462; Vanlıoğlu ve Atalay, 1994: 219), "Muallim Naci de "ilm-i nakd" ile meşgul olan nakkâdı 'şi'r-i bî-aybı şi'r-i ma'yûb meyânından tefrik eden kişi' diye nitelemiştir" (Uçman, 2011: 462).

"Tenkit Fransızca kritik (critique) karşılığı olarak Servet-i Fünun döneminden itibaren görünmeye başlamıştır" (Uçman, 2011: 462). "tenkid" ve "intikad" yanında "tenkad" ve "tenakkud" kelimeleri de Servet-i Fünun döneminde kullanılmaktadır (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, 2004: 93).

Servet-i Fünun döneminde, kökü Arap dilinde yer alsa da Arapçada yer almayan "tenkid"in kullamını doğru bulmayanlar "intikad"ı terimleştirmeye çalışmıştır (Özgül, 2003: 9). Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî* adlı eserinin "tenkid" maddesinde bu görüş doğrultusunda hareket ederek düşüncelerini: "Tenkid: Edebiyat-ı Cedide'de Fransızların 'critique' dedikleri muahaze-i edebiyye manasıyla kullanılmaya başlamış ise de, Arabî'de 'nakd' maddesi tef'il bâbından gelmediğinden, bunun yerine 'intikad' ve 'tenkad' kullanılsa daha doğru olur" şeklinde açıklamıştır (Özgül, 2003: 9). Yine Mehmet Âkif de "[intikad kelimesini] … tenkid süretinde kullanmak yanlıştır. Çünkü Arapçada öyle bir kelime yoktur" (Ersoy, 1993: 6) demektedir.

Eleştiri, İngilizcede "criticism" (Thorpe, 1970: 66) "to criticize" (Boynukara, 1997: 64) (eleştirmek), "critical" (http://www.tdk.gov.tr, 2017); Latince "criticus" ve Yunanca "krinein" karşılığında kullanılmaktadır. Kavramın MÖ 5. yüzyıldan itibaren kullanıldığı belirtilmektedir (Thorpe, 1970: 66).

Eleştiriye verilen ortak anlamlardan biri *"doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermektir"* (Türkçe Sözlük, 2011: 786). Bu tespit bazen tek taraflı olarak sadece "eserin kötü taraflarını ortaya koyma, hakkında olumsuz yargıya varma" (Ayverdi, 2010: 1236.) bazen de "eserin 'özünü', 'yapısını', 'olumlu', 'olumsuz', 'güzel' ve 'çirkin' yönlerini ortaya koyma, mukayese şeklinde olabilmektedir (Karataş, 2004: 139). Doğru ve yanlış

edebî eser söz konusu olunca bir "meziyet ve zaaf" olarak da ifade edilebilmektedir (Hachette, 1994: 470). Bu çerçevede yapılan tanımlardan biri şudur: "Edebî eleştiri, bir edebiyat eserinin ne ölçüde ve ne sebeple iyi veya kötü olduğunu kararlaştıran edebiyatı eleştirme sanatıdır" (T.S., 1953: 124) Mehmet Akif de kavramı "Bir eser-i edebîyi dikkatle okuyarak iyi yerlerini, fena yerlerini ayırmak demektir" (Âkif, 1993: 6) şeklinde tanımlamaktadır.

Tanımlarda sıkça karşılan bir diğer tanım, eleştirinin bir *inceleme* işi olduğudur (Türkçe Sözlük, 2011: 786). Eleştiri, "bir sanat yapıtının iyi ve kötü yönlerini" (Yazın Terimleri Sözlüğü, 2016), "gerçeği ortaya koymak maksadıyla" (Ayverdi, 2010: 1236) inceler (Özön, 1954: 269; Karataş, 2004: 139; T.S., 1953: 124). "Eleştirmek (to criticize)", etimolojik olarak da "çözümleme (analiz)" (Boynukara, 1997: 64) anlamına gelerek bir inceleme eylemine işaret etmektedir. Bir eserin edebî değerinin ortaya konulması için "belirlenmiş ölçütlere göre incelenmesi" (Er, 2011: 458; Poul, 1994: 513) gerekir. Bu eleştirel inceleme, bir olgunun veya metnin hakikatini, sınırlarını ve yapısını açığa çıkarmak için yapılır (Hachette, 1994: 470). Bu uğraş, edebiyat uzmanlığı ve tarihinin tamamlayıcısı olacak şekilde bir ilmî yönü de barındırır (Boynukara, 1997: 64). Metin kritiği (textual criticism) de üzerinde çalışılacak orijinal metnin yeniden oluşturulması ve tarihî belgelerin bilimsel şekilde incelenerek okuyucuya sunulmasıdır (Abbott, 1970: 70).

Eleştiri için yoğunlukla tercih edilen anlamlardan bir diğeri, incelediği metnin *anlaşılmasını sağlamak* ve onu *açıklamak* şeklindedir (Türkçe Sözlük, 2011: 786; Özön, 1954: 269; Karataş, 2004: 139).

Ortak tanımlarından bir başkası *"değerlendirme yapma, yargılamada bulunma, ayırt etme, sınıflandırma ve hüküm verme"*dir (Karataş, 2004: 139; Özön, 1954: 269) Kelimenin Yunancadaki anlamı kritike (tekhne) "ayırt etme, yargılama"dır (BSTS / Felsefe Terimleri Sözlüğü, 2016; Boynukara, 1997: 64; Hachette, 1994: 470).

Arapçada "nakd" "paranın sağlamı ile sahtesini ayırt etmek" (Ayverdi, 2010: 1236; Vanlıoğlu ve Atalay, 1994: 219; Er, 2011: 458) anlamına gelmektedir. Edebiyat literatüründe ise "sözün kusurlusu ile kusursuzunu ayırt etmek" şeklinde kullanıldığı ve

"buna intikad veya tenkid" de dendiği yine "bunu yapana da münekkid adı" verildiği ifade edilmiştir (Er, 2011, 458).

Eleştiri, "bir yargı belirten yazı türü" (Yazın Terimleri Sözlüğü, 2016; Ayverdi, 2010: 1236) ve edebî ve estetik eserleri yargılama faaliyetidir tanımları da bu bağlamda yapılmıştır (Hachette, 1994: 470).

Eleştiri eserin değerini ortaya koymak için yapılır (Er, 2011: 458). Eleştiri başlı başına bir değerlendirmedir (Ayverdi, 2010: 1236). "Bir edebi eleştirinin temel görevi değerlendirmedir" (T.S., 1953: 124).

Eleştiri kabaca iki tür şeklinde ayrıştırıldığında ilki değer ortaya koyan, hüküm bildiren objektif eleştiri ikincisi, "zevkle okunan" açık bir belirleme yapmaktan uzak duran sübjektif eleştiridir (Karataş, 2004: 139; Thorpe, 1970: 66).

Değerlendirme, yargılama, hüküm verme uğraşı *tanıtmak* (Karataş, 2004: 139) veya *yol göstermek* (Karataş, 2004: 139) için de yapılabilir. Eleştirinin sanatçı ve okur üzerindeki etkisi, sanat eserinin "toplumun sanat alanındaki değişmesine katkıda bulunup bulunmadığı" (Karataş, 2004: 141) hatta "çağdaşlaştırıcı" (Karataş, 2004: 141) nitelikler katıp katmadığı da tanımlarda yer almıştır.

Eleştirinin bir *"ilim"*, *"yöntem"* veya *"disiplin"* olduğu da sözlüklerde geçen anlamları arasındadır. Tahirülmevlevi "tenkid" kelimesinin etimolojisine yer verdiği açıklamalarında "nakd" kelimesini "nazmın kusurlarından bahseden ilmin adıdır" (Vanlıoğlu ve Atalay, 1994: 219) ifadesine yer vermektedir. İlk tanımlamalarda eleştirinin şiir türü ile sınırlı bir ilim olduğu anlaşılmaktadır. Son dönemlerde eleştirinin "metnin dili, formu, tematik yapısı, kuruluşu, kurgulanışı" ile de ilgilenilmeye başlandığı ve böylece eleştirinin bir disiplin olarak prensiplerinin de belirmeye başladığı belirtilmektedir (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, 2011: 93).

Eleştirinin, edebiyat uzmanlığı ve edebiyat tarihinin tamamlayıcısı bir ilmî uğraş olduğu ifade edilmiştir (Boynukara, 1997: 64). Eleştirinin "belirlenmiş ölçütlere göre" inceleme

ve analiz yapan bir "bilim dalı" (Er, 2011, 458) olduğunun altı çizilmiştir. Yine eleştirinin bir "teknik okuma"(Özgül, 2003: 13) olarak tanımlanması önerilmiştir.

Eleştirinin "yargılama, değerlendirme, inceleme" işlevlerini yerine getirmesi, "kanunların, standartların, kriterlerin, prensiplerin varlığını gösterir" (T.S., 1953: 124) denilmektedir ki bu da eleştirinin disiplin yönünün tanımlardaki karşılığıdır.

Sözlüklerde bazı *eleştiri çeşitleri* de dile getirilmiştir. Eleştirinin amacına ve metotlarına göre çeşitlilik gösterdiği belirtildikten sonra "empresyonist-izlenimci tenkit", "rölativist tenkit", "tarafsız tenkit", "açıklamalı tenkit", "biyografik tenkit", "karşılaştırmalı tenkit", "pedagojik tenkit", "lengüistik tenkit" gibi eleştiri çeşitleri sayılmaktadır (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, 2011: 93).

Eleştiri *bir yazı türü* olarak da tanımlanmaktadır: " Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü, tenkit, kritik" (Türkçe Sözlük, 2011: 786). Batı'da gazete ve dergilerde kitap eleştiri yazılarının "review" şeklinde karşılandığı belirtilmiştir (Özgül, 2003: 11).

Sözlük ve ansiklopedilerde; eleştiri kelimesinin kökeni, ilgili olduğu kavramlar ve başka dillerdeki karşılıklarına ilişkin farklı tanım ve açıklamalar bulunması, kavramın birçok kavramla yakın ilişki içinde bulunması ve tarihsel kökeninin çok uzak bir geçmişe dayanması ile açıklanabilir.

1.1.2. Felsefe, Bilim ve Eleştiri

Edebiyat eleştirisi, eleştiri kavramının düşünce tarihindeki gelişimine paralel bir biçimde şekillenmiştir. Felsefe ve bilim alanında yaşanan dönüşümler edebiyat eleştirisinin alanını, sorunlarını etkilemiştir. Varlık ve evrenin yorumlanmasında felsefe ve bilimin oluşturduğu paradigma, eleştirinin anlam alanını belirlemiştir. Ancak eleştiri, paradigma üreten bir kavram olarak kullanılmamıştır.

Bir amacı da evreni nasıl ve niçin soruları ile açıklamak olan felsefe, Platon ve Aristo'dan başlayarak edebiyat eleştirisi ile ilişkili düşüncelerin zemini olmuştur. Platon ve Aristo'nun sanat felsefesi bağlamındaki fikirleri, edebiyat eserlerinin değerlendirilmesine asırlarca ilham vermiştir. Ancak felsefe, edebiyat eleştirisi üzerinde

asıl etkisini modern bilimin de temellerini attığı Reform, Rönesans ve Aydınlanma asırlarında göstermeye başlamıştır.

Batı düşünce tarihinde, bilim ve felsefenin yeniden yorumlanmasına, modern eleştirinin ortaya çıkmasına etki edecek önemli kırılmalardan biri, Martin Luther'in (1483-1576) girişimleriyle yaşanmıştır. Luther'in, Batı'da her türlü düşünce faaliyetlerine yön veren ve Hristiyan düşüncesinin temel kaynağı olan kutsal dinî metinlerin anlaşılması yönündeki çabası, sadece Kilise ile sınırlı kalmayan, bir dönüşümün fitilini ateşlemiştir (Gökberk, 2010: 178; Timuçin, 1992: 281). "Reform" olarak nitelenen bu gelişme, beraberinde kültür, sanat, bilim ve düşünce alanında Rönesans ve Aydınlanma ile çok yönlü, yüzyılları aşan sarsıntıların Batı tarihinin ana konuları hâline gelmesine yol açmıştır.

Rönesans, sanat açısından olgun eserlerin verildiği bir çağ özelliği gösterirken, düşünce tarihi penceresinden 17. yüzyılın "akılcı" ve "bilimci" atılımlarına bir hazırlık dönemi olarak kabul edilmiştir (Timuçin, 1992: 291). Rönesans, olgun sanat eserlerinin yanı sıra, sanat üzerine düşünce üretmenin geliştiği, Alberti ve Leonardo da Vinci gibi modern estetik biliminin öncülerinin ortaya çıktığı bir dönemdir (Timuçin, 1992: 291).

Felsefe ve din alanlarında köklü etkiler meydana getiren diğer bir gelişme 17. yüzyılda modern bilimin ortaya çıkışı ile gerçekleşir (Mayor ve Forti, 2000: 26). Modern bilim, Rene Descartes (1596-1650) ve Isaac Newton (1642-1727) gibi bilim adamlarının çalışmaları ile ilişkili olduğu disiplinlerden uzaklaşarak özerk bir hüviyet kazanma yolunda önemli adımlar atmıştır. Modern bilimin ortaya çıkışı, din ve felsefede yaşanan kırılmalar; evrenin yorumlanmasında, anlaşılmasında seküler düşünmeyi içeren "insan aklını", merkezî bir konuma taşımıştır (Mayor ve Forti 2000: 33, 37). Batı düşünce tarihinde bu gelişmelerin belirginleştiği 17. Yüzyılın, "Eleştiri Çağı" olarak adlandırılması eleştiri fikrinin rolüne de dikkat çekmektedir (Weber, 1998: 259).

Aydınlanma dönemiyle birlikte Batı'da, bir yönüyle deneysel düşünmeyi açıklayan "akıl" kavramı her şey üzerinde olduğu gibi, edebiyat eserlerinin değerlendirilmesi konusunda da etkili olmuştur (Çiğdem, 1997: 19). Batı'da sosyal, siyasal ve ekonomik

dönüşümlerin beraberinde atılan ilk adımlar bilim ve felsefede kökleşerek yeni düşüncelerin peşi sıra ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Auguste Comte (1798-1857), pozitivist düşünceyi ileri sürerken, bir iki asır önceki anlamından uzaklaşmış yeniden ele alınabilecek bir bilim ve felsefe gerçekliği ile karşı karşıya olduğunun farkındadır. Comte'un "ilahiyatçı" ve "metafizik" felsefenin ardından insan düşüncesinin ulaştığı bir aşama olarak ifade ettiği "pozitivist felsefe", "ilerlemeci" düşünceye sahip, bütün olayları tabii, değişmez yasalara göre açıklamayı amaç edinmiş bir yaklaşım sunmuştur (Timuçin, 1992: 623). Pozitivizm (olguculuk) ortaya çıktığı andan itibaren bilimsel düşünceyi derinden etkilemiştir (Korlaelçi, 2002: 15-18).

Auguste Comte, somut olanın dışında "her türlü bilimsel tutumu geçersiz sayan bir bilimci bakış açısı" geliştirerek bilimin sınırlarını yeniden çizmiştir (Timuçin, 1992: 615). Çizilen yeni sınırlar içinde Comte, "sosyal fizik" olarak isimlendirdiği "sosyoloji"nin sosyal olayları tabiat bilimleri gibi inceleyen bir bilim olduğunu ileri sürerken (Korlaelçi, 2002: 100), bilim alanlarını da yeniden sınıflandırmıştır. Pozitivizmin sosyal bilim, edebiyat bilimi ve eleştiri açısından önemli etkilerinden biri, Comte'un tabiat bilimler alanı dışında kalan sosyal olayları açıklamak için de değişmez tabii yasalar ile hareket edilmesi gerektiğini savunmasıdır (Korlaelçi, 2002: 18). Nitekim Comte etkisinde, John Stuart Mill, Spencer ve Hippolyte Taine gibi bilim adamları bu yönde çalışmalar yapmışlardır. Hippolyte Taine (1828-1893), pozitivizmi edebiyata uygulayan en önemli isimlerden biri olmuştur (Korlaelçi, 2002: 18). Çalışmamızın ileriki bölümlerinde düşüncelerini edebiyat eleştirisine nasıl uyguladığı üzerinde durulacak olan Taine'nin de temsilcilerinden olduğu modern bilim şu şekilde ele alınmaktadır:

> *"Bu bilimin [modern bilim] biricik özelliği deneye dayanmış olması, böylece yeni bir zihniyet ve düşünce biçimini ortaya atmış olmasındandır. Orta Çağ'da başlayan din/bilim çatışması Rönesans'ta bilimin bağımsızlığı sürecini gündeme getirmiştir. Aydınlık çağında ise bilim dinden soyutlanarak sekülarizasyona uğramıştır. Bilime değerinden fazla güvenirlik tanıma bu çağda Batı düşünür ve*

felsefecilerinin hareket noktasını teşkil etmiştir. Pozitivizm gelişmeyi aklın zaferiyle sembolleştirmiştir" (Türkdoğan, 1995: 93).

19. yüzyılda pozitivizm anlayışı bilimi yönlendiren ana anlayış olmuştur (Tükdoğan, 1995: 93). Pozitivizm 20. yüzyılda, bilimi metafizik etkilerden tamamen ayrıştırmak isteyen "Mantıkçı Pozitivizm" şeklinde Viyana Çevresi olarak adlandırılan entelektüel akım ile 1940'lara kadar devam etmiştir (Tükdoğan, 1995: 94). "Viyana Çevresi'nin üzerinde durduğu en önemli konu 'anlam' problemini çeşitli yönlerden incelemek olmuştur" (Tükdoğan, 1995: 95). Duyuların algıladığı dünya dışında bilimsel gerçek kabul etmeyen, tek bilgi kaynağı ve mutlak ölçünün bilim olduğu yönünde hareket eden Viyana Çevresi'nin "materyalist bilim" anlayışına ve pozitivizme karşı ilk önemli bilimsel tepki Wilhelm Dilthey'in (1833-1911) yaklaşımı ile ortaya konmuştur (Tükdoğan, 1995: 102). Dilthey, bilimin merkezinde yer alan aklın psikososyal bir gelişimin ürünü olduğunu ileri sürerek pozitivist düşüncenin bu gerçeği atladığını göstermiştir (Tükdoğan, 1995: 103).

Dilthey, tabiat bilimcisinin bir olayı nedensel geçmişlerine dayanarak açıklama çabası ile tarihçinin bu olayın manasını anlamaya çalışması arasındaki farka dikkat çekmiştir (Wellek ve Varren, 1993: 3). Dilthey, bu yöndeki düşüncelerinden birini, "edebiyat, kendinden önce var olan bir gerçeğin yansıması ve taklidi değildir" şeklinde ifade etmiştir (Grisebach, 1995: 25). Dilthey'in *"Yaşantı ve Eser"* başlıklı 1906 tarihli yazısı, bilim ve düşünce tarihi ile edebiyatın yeni kılavuz metni olarak kabul edilmiştir (Grisebach, 1995: 23).

Dilthey'in "Manevi Bilim Yöntemi"nin anahtar kavramlarının başında "düşünce" (geist) gelmektedir. Düşünce, duyularla hissedilebilen, 'dış'a olan ihtiyaçların aksine 'iç'in istekleriyle yetinen her şeyi kapsamaktadır (Grisebach, 1995: 23). Pozitivist yaklaşımın aksine Dilthey iç gözlemi yönteminin bilimsel özellikleri içinde değerlendirmiştir. "Sentez" ve "bütünlük" gibi bilim dalları arasında ilişki kurmayı öneren kavramların yanında Dilthey'in eleştiri bağlamındaki önemli yaklaşımlarından biri "antibiyografi" kavramı ile açıklanmıştır. Pozitivist biyografi anlayışında "edebiyatta açıklanan olaylar yardımıyla hayat ve eser iki ayrı düzlem hâline gelmiştir" (Grisebach, 1995: 30). Dilthey, "bilimlerde etkili olan teşhis, hiçbir zaman baştan geçen

olayların hakimi olmayacaktır" (Grisebach, 1995: 32) diyerek biyografi anlayışı reddetmiştir.

Wellek ve Varen de 1920'li yıllarda Dilthey'in düşüncelerine benzer biçimde Wilhem Wildelband'ın "tabiat bilimlerinin amacı genel kanunlar bulmaktır; buna karşılık tarihçi tek olan ve tekrarlanmayan olguları kavramaya çalışır" (Wellek ve Varren, 1993: 3) şeklindeki görüşüne yer vererek edebiyat incelemesinin ve dolayısıyla edebiyat eleştirisinin amacını tespit etmeye çalışmıştır.

Wellek ve Varen, "Edebiyat bilimi her zaman tabiat bilimine ait olmayan, fakat gene de akli bir tarafı olan kendine has sağlam ve tutarlı yöntemlere sahiptir" (Wellek ve Varren, 1993: 2) dedikten sonra tabiat bilimleri ile sosyal bilimlerin yöntem ve amaçları arasındaki farklara değinmiştir.

Wellek ve Varen, edebiyat sanatının tabiat bilimleri tarafından geliştirilmiş yöntemlerle incelenmesi üzerinde durmakta; "ilmî objektiflik", "gayrişahsilik" ve "kesinlik" ilkelerine bağlı kalmaya çalışan yaklaşımın nötr olguların toplanmasına önem verdiğini tespit etmektedir. Wellek ve Varen, ilmî nedensellik prensibi edebî eserin çoğu zaman ekonomik, sosyal ve siyasi şartlarını açıkladığının altını çizdikten sonra; istatistik, haritacılık ve grafikçilik gibi kantitatif yöntemler ile biyolojik kavramlardan yararlananlar da dahil olmak üzere bu yöntemleri kullananların "beklentileri tam olarak karşılama"dığını tespit etmiştir (Wellek ve Varren, 1993: 2). Burada beklenti şeklinde ifade edilen düşüncenin, yeni bir tanımlama uğraşı olarak anlaşılması daha doğru olacaktır.

Wellek ve Varen'e göre "Bir dönemi, akımı veya belli bir millî edebiyatı incelerken de edebiyat araştırıcısının ilgi duyacağı şey, onun karakteristik yönleri ve nitelikleriyle ferdi olan tarafıdır ki bu onu diğer benzer gruplamalardan ayıran şeydir" (Wellek ve Varren, 1993: 3).

20. yüzyılda Karl Popper ve Frankfurt Okulu çevresi de bilim ve felsefenin gelişimi konusunda etkin düşünceler öne sürmüşlerdir. Popper'ın özellikle "anti-pozitivist" ve Frankfurt Okulu çevresinin Marksist düşüncenin eleştirisine yönelik çabalarının edebiyat eleştiri yaklaşımlarına etkisi olmuştur. Bunun dışında Wittgenstein, Thomas

Khun ve Feyerabend gibi isimlerin bilim felsefesine katkılarının "eleştiri" kavramının çerçevesi üzerinde de etkileri olmuştur (Türkdoğan, 1995; 105-121).

Peter V. Zima, "edebiyat eleştirisine dair kavramların tamamının felsefeye ait estetik yaklaşımlardan çıkarılabileceği ve edebiyat eleştirmenlerinin hemen hepsinin ya Kantçı ya da Hegelci bakış açılarından hareketle yorumlanabileceği"ni öne sürmüştür (Zima, 2006: 19).

Zima, "günümüzde sanatın ve edebiyatın kavramsallaştırılması üzerine yapılan tartışmaların hemen tamamı, [Kantçılar ile Hegelciler arasındaki] söz konusu eleştiri ve çelişkiler etrafında döner ve bu teorik zemin aynı zamanda mevcut edebiyat teorilerinin merkezî problemini oluşturur" tespitini yapmaktadır (Zima, 2006: 22).

Zima, Kant'ın düşüncelerini özetledikten sonra eleştiri yaklaşımları ile bu düşüncelerin ilişkileri üzerinde durmaktadır. "Kant'a göre, estetik hüküm (Geschmachsurteil) kavramsal ve mantıksal sebeplerden çıkarılamaz" (Zima, 2006: 21). Kant, "güzelliği" faydacı bir anlayışla değerlendiren ekonomik, siyasal ve öğretici ve sair bütün yaklaşımları reddetmektedir. Kant'ın temel düşüncesini, estetik nesnelerin "ilgisiz zevk"le (disinterested pleasure 'interesseloses') ilişkilendirilmesi ve bunların "amaçsız amaçlılık" (purposiveness without purpose 'Zweckmaβigkeit ohne Zweck') doğrultusunda algılanması oluşturmaktadır (Zima, 2006: 23). Bu yaklaşımda ifade bulan kavramlar Kant'ın "sanat özerkliği" düşüncesinin temel kavramlarıdır.

"[Anglo-Amerikan Yeni Eleştirisi, Rus Formalizmi ve Çek Yapısalcılığı] teorilerin[inin] tamamı, sanat özerkliğini vurguladıkları ve edebiyatı yazar biyografisi, sosyal bağlam ve okur tepkileri gibi heterojen (ayrıtürden) faktörlere indirgemeye yönelik girişimlere güçlü bir şekilde karşı durdukları ölçüde, Kantçı estetiğe dayalı teorilerdir" (Zima, 2006: 24).

Kantçı estetiğe dayalı eleştiri yöntemlerinden "Yeni Eleştiriciler, Biçimciler ve Yapısalcılar sanatın özerkliği üzerinde ısrar ederler ve kavramsal mesajın ifade ettiği gerçek dünyayı ortaya çıkarmaya yönelik bütün girişimleri reddederler" (Zima, 2006: 25). Zima, Kant'ın düşünceleri ve bunlarla eleştiri yaklaşımlarının ilişkisini ele aldıktan sonra Hegel'in düşünceleri ile eleştiri yaklaşımlarının ilişkisini değerlendirmektedir.

"Hegel, kavramdan anlamı ayırarak sanatı bilgi dünyasının dışında tuttuğu ve sadece onun görünüşü ile ilgilenmek suretiyle sanatın değerini azalttığı için Kant'ı ciddi anlamda eleştirmiştir. Kant'a benzemeyen Hegel, sanatı ve güzelliği genelde seyirci ya da okur bakış açısından değil belirli bir tarihsel bakış açısından hareket etmek suretiyle üretici veya sanatçı bakış açısı içinden"

ele almıştır.

"Hegelci bakış açısına göre sanat ve bireysel sanat eseri nesnelerin kavramsal hâkimiyetin (ohne Begriff) dışında veya ötesinde bir araya getirilmesinin bir görünümü olarak değil fakat tarihsel muhtevaya dayalı olan tarihsel bilincin ifadesinin bir görünümü gibi düşünülmüştür. Hegel tarihsel gelişiminin kendisinin dünya ruhu veya WeltgeüGeist diye adlandırdığı insan bilincinin gelişimi olduğu varsayımından yola çıkar" (Zima, 2006: 25).

"Hegel genelde sanatın özelde edebiyatın sorunlarını incelememiştir" diyen Zima; Hegel, eleştiri yaklaşımlarına etki eden düşüncelerini "bütün Orta Çağ sanatı ve modern zamanlar sanatını içine alan romantik sanatın tarihi devrini tartışırken ortaya atmıştır" tespitinde de bulunmaktadır (Zima; 2006: 27).

Zima, özellikle modern Marksist eleştirmenlerin, "sanat eserlerini politik bakış açılarını, ideolojileri ve felsefi doktrinleri tek yanlı olarak ifade eden kavramsal ikonlar olarak" gördüklerini belirtmektedir. Zima ayrıca, felsefe ile edebiyat eleştirisi arasındaki ilişkiyi özetleyen "edebiyat sahasında da ortaya çıkan yirminci yüzyıldaki eleştirel tartışmaların Kantçılar ile Hegelciler arasında düzenli çatışmadan kaynaklandığını rahatlıkla söyleyebiliriz" tespitini açıkça dile getirmiştir (Zima; 2006: 28).

Görüldüğü üzere, Platon ve Aristo'dan başlayarak gelişen felsefe tarihi ve Rene Descartes (1596-1650) ve Isaac Newton (1642-1727) gibi bilim adamlarının çalışmaları ile kırılma yaşayan bilim tarihi içinde eleştiri kavramının önemli bir yer edinmektedir. Pozitivist düşünce içinde Taine gibi düşünürlerin eleştiri ile edebiyat tarihi arasındaki yakınlaşmaya katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte pozitivist düşüncenin, Dilthey gibi düşünce adamları tarafından sorgulanmasının, farklı bilim yaklaşımlarına olduğu kadar farklı edebiyat ve eleştiri yaklaşımlarına da alan açtığı

görülecektir. Wellek ve Varen gibi edebiyat teori ve bilimi ile uğraşanların, bu alanı genişlettiği, eleştiri kuramlarının pozitivist düşüncenin çizdiği sınırlardan daha geniş teorik bir alanda konuşulmasına imkân sağladığı söylenebilir. Zima ise felsefe ile eleştiri kuramları arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koyması açısından dikkate değer bir çalışma ortaya koymuştur.

Eleştiri kavramının çerçevesini değerlendirirken, onun felsefe ve bilim ile ilişkisi gibi edebiyat bilimi, edebiyat teorisi ve edebiyat tarihi ile ilişkisi üzerinde durulmalıdır.

Edebiyat bilimi, edebiyat teorisi ve edebiyat tarihi kavramları birbiriyle yakından ilişkili kavramlardır. Kavramların tanımı ve aralarındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir.

Edebiyat bilimi "Edebiyatın kuramlarını, tarihi gelişimini, çözümleme alımlama yöntemlerini, değerlendirme olgusunun dayandığı ilkeleri, yaratıcılık-üreticilik sürecini, ulusal sınırları da aşarak inceleyen bilim dalı" (Aytaç, 2009: 9) şeklinde tanımlanmaktadır. Edebiyat bilimi ifadesini daha önce Th. Mundt, Rosenkranz ve Elster gibi isimler kullansa da kavram Dilthey'in çalışmaları ile belirginlik kazanmıştır. Dilthey, Manevi Bilimler teorisini önerirken tarih, felsefe ve edebiyat gibi alanları tabiat bilimlerden ayırarak değerlendirmiştir (Aytaç, 2009: 9). Edebiyat bilimi, 20. yüzyılda, önceki asırlarda poetika ve estetik alanına giren edebiyat ile ilgili konuları ele almaya başlamıştır (Aytaç, 2009: 12).

Edebiyat bilimi kavramının, edebiyat tarihçiliğinin gelişimi ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu konuda Aytaç "Pozitivist edebiyat tarihçiliği, tabiat bilimlerin nedensellik ilkesini tarihçilikle birleştirirken edebiyat bilimini tabiat bilimlerine ve tarihe yakın tutma çabasını gösterir. Ancak çok daha sonraları, tarihçiliğin değerlendirmeden kaçınma ilkesiyle edebiyat biliminin kuramsal temelleri atılmıştır" (Aytaç, 2009: 11) değerlendirmesini yapmaktadır. Bu ifadelerin devamında Elster'in çalışmalarına değinen Aytaç, edebiyatın bir bilim olarak ifade edilmesinde filoloji ile ilişkisine de değinir. Wellek ve Varen edebiyatın bilimsel olarak ifade edilmesinde filolojiden yararlandığını hatta sistematik edebiyat incelemeleri için filoloji teriminin kullanıldığını söyler (Wellek ve Varen, 1993: 24).

Edebiyat tarihi, "edebiyatın tarihsel ilişkileriyle ve gelişimiyle uğraşan, ulusal ya da ulusalüstü dünya edebiyatının tarihsel sürecini ortaya koymaya çalışan bir edebiyat bilim dalı" olarak tanımlanmıştır (Aytaç, 2009: 239). 19. Yüzyıl başında romantik akımla birlikte, edebiyat tarihçiliğinin önemi artmış, Fredrich Schlegel Viyana Üniversitesi'nde edebiyat tarihi dersleri vermiş kardeşi Wilhelm Schlegel ise *Alman Dili ve Edebiyatı Tarihi* adlı kitabı yazmıştır. Pozitivist edebiyat tarihi görüşü ise edebiyat eserini meydana getiren tarihsel verilere, eserde işlenen konunun işleniş şekillerine ve yazarın biyografisine yönelmiştir (Aytaç, 2009: 241). Hippolyte Taine'in edebiyat tarihi görüşü ırk, çevre ve çağ kavramlarının ilişkisi içinde şekillenmiştir. Taine'in "Edebî eserlerin toplumun mânevî değerlerinden ve dehaların eseri olarak doğduğunu, böylece bir çeşit determinizmin mahsulü olduğunu ileri sürdü"ğü belirtilmiştir (Okay, 1994: 403). Bunlar dışında Aytaç'ın düşünsel tarihsel ekol şeklinde ifade ettiği Dilthey'in düşünceleri ile gelişen yaklaşım ile Marksist edebiyat tarihçiliği de bulunmaktadır. Şüphesiz edebiyat tarihi kavram ve teorilerini farklı şekilde tanımlamak, tasnif etmek mümkündür. Wellek ve Varen "edebiyat ilkeleri, kategorileri, ölçütleri vs. incelemesini 'edebiyat teorisi' olarak adlandırmak, somut sanat eseri incelemesini de […] 'edebiyat eleştirisi' ya da 'edebiyat tarihi' olarak ayırmak" yönünde kavramların alanlarını belirlemeye çalışmıştır (Wellek ve Varen, 1993: 25).

1.1.3. Eleştiri, Teori ve Yöntem

Eleştirinin bir "ilim", "yöntem" veya "disiplin" olduğu yönünde sözlüklerde yer alan tanımlamalar bilim ve felsefenin "bilim", "akıl", "teori", "yasa", "yöntem", "gözlem" ve "ölçülebilirlik" gibi asırlarca üzerinde tartışarak geliştirdiği kavramlar yardımıyla ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar, modern edebiyat eleştirisinin ana hatlarını da belirleyen anahtar kavramlar olmuştur. Bu açıdan felsefe ve bilim alanında yaşanan gelişmelerin, edebiyat eleştirisinin sorunlarına ve tarihine ışık tuttuğu açıkça görülebilmektedir.

Felsefi açıdan yapılan bilim ve yöntem tartışmaları "edebiyat bilimi", "edebiyat teorisi" ve "edebiyat eleştirisi" kavramlarının gelişmesine yol açmıştır. Eleştiri kavramı ile doğrudan ilişkisi bulunan belli başlı kavramların ilki "bilim"dir. Bilim konusunda yapılan tanımlar tarih içerisinde ve yaklaşım biçimlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Günümüzde kullanılan yaygın bilim tanımı "yasalara uygun ve / ya

da deneysel yöntemlerle doğrulanmış belirli, olgu, konu ya da olay kategorilerine ilişkin bilgileri bir araya getiren tutarlı bütün; ilim" şeklindedir (Büyük Larousse, 1986: 1640).

"Bilim veya bilimsel zihniyet"in, "her şeyden önce kazanılmış bilgilerin sistemli ve yöntemli bir ürünü" olduğunun altı çizilmektedir (Tükdoğan, 1995: 163).

Yine eleştiri ile ilgili, bilim ve yöntem gibi önemli kavramlardan biri de teoridir. "Yunanca aslıyla "théoria", müşahede etmek, temaşa ederek üzerinde tefekkür etmek, murakabeye dalmak manasına gelen 'theôrein'den türemiştir (*Le Petit Robert*). Arapçadaki 'nazar' da öyledir. İlk manası, bakıştır. İkinci manası, akletme, düşünme, muhakeme yürütmedir" (Yasa, 2016: 36). Claude Bernard'ın tanımı ise "Nazariye, tecrübe yoluyla teftiş [tahkik ve teyit] edilmiş ilmî fikirden ibarettir" (Yasa, 2016: 44) şeklindedir. Teori, "birtakım olguları veya olgusal ilişkileri açıklayan kavramsal sistem" olarak tarif edilmiştir (Tükdoğan, 1995: 161). Varsayımlara göre kapsamlı ve köklüdür.

Yöntem ise, "zihnin bir gerçeğe ulaşmak ya da onu kanıtlamak üzere mantığa uygun bir biçimde işlemesi; düzenli düşünme; metot"; "ilkelerin, kuralların, evrelerin bütünü"; "sistem" şeklinde tanımlanmaktadır (Büyük Larousse, 1986: 12601).

Felsefede yöntem kaygısı Platon'a kadar götürülmektedir (Büyük Larousse, 1986: 12601). "Yöntem" üzerinde yaptığı vurgu ile felsefe tarihinde yer alan *Metot Üzerine Konuşma*'nın müellifi Descartes, yöntemi "tek ve evrensel bir şey olarak, aklın kendisi" olarak gösterir. Descartes: "yöntemden, bazı kesin ve kolay kuralları anlıyorum; öyle ki, bu kurallara tam olarak uyan herkes, onlar sayesinde hiçbir zaman doğruyu yanlış saymaz ve gereksiz zahmetlere girmeksizin doğru bilgiye erişebilir" demektedir (Büyük Larousse, 1986: 12602).

Descartes, matematik alanında ulaştığı bilgileri doğa bilimlerine uygulamak istemiştir. Bilimsel araştırmanın temelinde felsefenin, yöntemli düşünceyi sağlayan felsefenin bulunması gerektiğini düşünmektedir (Timuçin, 1992: 331). Descartes, yöntem ile "kendi dizgesini karşılaştırmalı düşüncenin tutarlılığında kurmuş" ve hem bilim hem de felsefe için yöntemi kaçınılmaz bir koşul olarak öne sürmüştür (Timuçin, 1992: 332). Descartes açısından yöntem, düşünce ve bilimin ölçülebilir olması açısından bir zorunluluktur (Timuçin, 1992: 332). Bu da kurgusal olandan nesnel olana yönelmeyi

getirecektir. Descartes, "yöntem" kavramı ile birlikte "aklı kullanma" ("düşünüyorum öyleyse varım"), "arayış" ve "şüphe" gibi kavramlara da vurgu yaparak modern bilim ve eleştirinin yürüyeceği yolun haritasını çizmiştir. Bilim tanımında yer alan "deneysel yöntemlerin" daha çok tabiat bilimlerini kapsadığı edebiyatı da içine alan sosyal bilimlerin farklı yöntemler kullandığı belirtilmiştir.

Descartes'ın "yöntem" üzerine yaptığı vurgu bilim tarihi içinde bir uzmanlık alanına dönerek; "bilim ve bilimin metodunun ne olduğunu anlatan bir bilim" şeklinde tanımlanan "yöntembilim, metodoloji" gelişmiştir (Büyük Laraousse, 1986: 12602).

Yöntem konusunda İslam ilim tarihinde de önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların metin yorumlama açısından önemli bir yer edindiğini belirtmek gerekir. Bu konuda İslam medeniyetinde eleştiri kısmında "usul" konusunda geniş açıklama yapılmaktadır.

İslam medeniyetinde temel dinî metinleri anlama ve yorumlama çabaları, eleştirinin kavramsal çerçevesinin, yöntemlerinin, belli disiplinler içindeki gelişiminin belirlenmesine kaynaklık eder. Vahyin anlaşılması ve yorumlanması konusunda tefsir; Hz. Muhammed'in sözlerinin tertip ve tevili konusunda hadis; vahy ve hadisten hareketle fıkıh ve kelam gibi ilmî disiplinler ortaya çıkmıştır. Bu disiplinlerin, yazılı ve sözlü metnin anlaşılması ve yorumlanmasını ele alırken İslam âlimlerinin metodoloji sorunu ile uğraşmaları, "usul", yöntem üzerinde düşünmeleri İslam medeniyeti içerisinde eleştiri faaliyetlerinin derinliğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca yapılan dilbilimsel çalışmaların, sözlükçülük, belagat ve şerh alanında oluşan literatürün edebiyat eleştirisine zemin oluşturabileceği görülmektedir.

İslam kültürü içinde eleştiri ile ilişkili yaklaşımların bir diğerini İslam filozoflarının yaptığı çalışmalarda görmek mümkündür. Farabi'nin dil ve sanatlar üzerine geliştirdiği felsefi yaklaşımlar edebiyat üzerine ilk teorik yaklaşımları da kapsamaktadır. Farabi dilin oluşumu konusunda çeşitli düşünceler ifade ettikten sonra dil ile düşünce arasındaki bağa dikkat çekmektedir. Düşünme ile düşünüleni ifade etmenin birbirini takip eden bir zamansal süreç izlediğini öne süren Farabi, insanı "düşünen canlı" olarak tanımlar. Arapça'da "düşünen canlı" ifadesi, "konuşma" anlamına gelen nutk kelimesi

ile terkip oluşturularak "hayevân natık" şeklinde ifade edilmektedir. Buradan hareketle Farabi, düşünmenin bir iç nutuk, konuşma; söylemenin de dış nutuk, konuşma olduğunu söylemektedir. "nutk" ile "mantık" kelimeleri arasındaki kök birlikteliğine de dikkat çeken Farabi doğrunun tespit edilebilmesi nutk yani düşünme ve onun sistemleşmiş şekli olan mantık sanatı ile mümkündür demektedir (Tekin, 2009: 37).

Farabi'nin düşüncelerinden hareketle; nutk ile mantık ve düşünme kavramları arasında kurulan ilişkinin söz ile düşünce, eleştiri ve teori kavramları arasındaki ilişkiye benzerliğini belirtmek gerekir. Farabi ayrıca, Eski Yunan filozoflarının yaptığı gibi hitabet ve şiir sanatlarının gelişimlerini de felsefi açıdan ele almıştır.

Farabi'nin düşünceleri gibi eleştiri ile ilişkilendirebileceğimiz çalışmalar yapan Gazali, varlığı tasnif ederken dilden hareket etmektedir. Gazali'ye göre varlığın 5 mertebesi bulunur: Varlığın bizzat kendisini ifade eden "zati varlık", hissedilerek bilinebilen "hissi varlık", zihinde tahayyül edilerek bilinebilen "hayali varlık", akıl yoluyla bilinebilen "akli varlık" ve benzetme yoluyla bilinebilen "şibhi varlık" (Görmez, 1999: 358). Varlığın mertebelerini Gazali dilsel açıdan açıkladığı için dilin-anlamın mertebeleri olarak da değerlendirmek mümkün olabilir. Dil açısından kelimenin kendisi, duyularla algılanan yönü, zihindeki imaj ve işaret ettiği anlamı varlığın mertebeleri ile örtüşmektedir. Gazali'nin hadislerin anlaşılması için yaptığı bu derecelendirme metin yorumlama ve eleştirileri için de değerlendirilebilir. Gazali'nin varlığı tasnifi dilsel bir eleştirinin felsefi ilk örneklerindendir denilebilir.

İslam felsefe tarihinde olduğu gibi bilim tarihinde de eleştirinin izlerini sürmek mümkündür. İlm-i hilaf ve ilm-i cedel, İslam bilim tarihinin eleştiri bağlamında ele alınabilecek iki temel disiplinidir.

> *"'karşı gelmek, aykırı davranmak, muhalefet etmek, zıtlaşmak' gibi anlamlara gelen hilâf, 'söz veya davranışta birinin tuttuğu yoldan başka bir yol tutmak, farklı bir tavır ortaya koymak' mânasıyla aynı kökten türeyen ihtilâf ve muhâlefet kelimeleriyle birleşir"* (Özen, 1998: 527).

İlm-i hilaf, daha çok fıkıh alanındaki düşünce farklarını ifade etse de metin yorumlamalarındaki yöntem ve teori eleştirileri üzerine gelişmiştir denilebilir.

Metodolojik tartışmaların ele alınması konusunda ortaya konan çabaları ihtiva eden ilm-i hilaf, uğraş alanlarının bilimselliğine katkısı bakımından önem taşımaktadır.

Cedel, "meşhur olan veya doğruluğu herkes tarafından kabul edilen önermelere dayanan kıyas; tartışmada rakibi susturma yöntemi anlamında kullanılan mantık, felsefe ve kelâm terimi"dir. "'ipi sağlamca bükmek; birini sert bir yere düşürmek; düşmanlık veya tartışmada çetin olmak, cephe almak' gibi anlamlara gelen cedl veya cedel kökünden isim olup Latincedeki dialectica kelimesinin Arapça karşılığıdır" (Yavuz, 1998: 208).

Cedel daha ziyade kelam, felsefe alanı içinde bir düşünme biçimi olan "diyalektik" için kullanılır. Hilaf ve cedel, İslam ilim ve felsefe tarihi içinde eleştirinin gelişimini gösterir.

İslam ilim tarihinde, eleştirinin bilimsellikle ilişkisine dair en önemli kavramlardan biri de "usul"dür. Bir metnin nasıl yorumlanacağı konusundaki tartışmalar İslami ilimler alanında "usul" kavramının gelişmesine ve her disiplinin eleştirel düşünme yöntemlerini ortaya koymasını getirmiştir. "'kök, dip, temel, kaide, kaynak, bir şeyin esası, dayanağı" gibi anlamlara gelen usul, fıkıh terimi olarak "delil ve külli kaide" olarak da tanımlanmaktadır (Özel, 1998: 473).

Fıkıh, hadis ve tefsir usulü İslam ilim geleneğinin köklerine ve eleştiri alanındaki derinliğine de işaret etmektedir. Yazılı metnin anlaşılması ve yorumlama çabası tefsir ilminin ana konularından biridir. 20. yüzyılda hazırlanan ve en çok rağbet gören tefsirlerden birinin müellifi olan Elmalılı Hamdi Yazır, eserinin giriş kısmında ayetlerin yorumlanmasında tefsir ilminin temel kavramlarını açıklamıştır. Yazır, bu kavramları açıklarken verdiği örneklerin önemli bir kısmını şiir örneklerinden seçmiştir.

İslam metin eleştiri, yorumlama disiplininin temel ıstılahlarının açıklandığı eserde, tefsir, tevil, tercüme gibi kavramların anlamları, mana ve lafız gibi terimlerin birbiriyle ilişkisi değerlendirilmiştir. Buna göre tefsir, "aklın kabul edebileceği bir manayı ortaya çıkarmak" şeklinde tanımlanmış tevil de bir şeyi ilmî açıdan veya fiili açıdan (gerçekten) kendisinden kasdolunan maksada (manaya) geri götürmek olarak açıklanmıştır. Tercüme kavramı açıklanırken, tercümenin ve şiir tercümesinin nasıl

yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur (Yazır, 1942: 9-32). Elmalılı ayrıca bir ayet metnini nasıl yorumlayacağına ilişkin ilkeleri de ortaya koymuştur.

Elmalılı Hamdi'nin eseri, tefsir çalışmalarının eleştiri ve metin yorumlamaya katkısını gösteren örneklerden biridir. Tefsir literatürü anlam, yorum ve Arapça dil bilgisi gibi sorunlara yoğunlaşması açısından, eleştiri kavramının geniş bir kavramsal çerçeveye sahip olduğunu örneklendirir.

1.2. Batı'da Edebiyat Eleştirisi

Edebiyat eleştirisinin tarihini milattan önce 5. yüzyıla kadar götürmek mümkündür (Thorpe; 1970: 66). Batı'da edebiyat eleştirisinin kaynağı Yunanlılara dayandırılmaktadır (T.S., 1953: 126). Platon'un *Devlet* ve Aristo'nun *Poetika* adlı eserinde, sanat ve edebiyat hakkında açıklanan düşünceler aynı zamanda edebî eleştirinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir (Moran, 1999: 17).

Bilge Ercilasun, Clenth Brooks'u kaynak göstererek, eleştiriyi Batı'da kronolojik olarak dört dönemde (klasik, neoklasik, romantik, modern) ele almış, Eski Yunan ve Roma devirlerini "Klasik Tenkid" dönemi olarak ifade etmiştir (Ercilasun, 1998: 16).Klasik kelimesi, "Eski Yunan sanatı ve düşüncesini karakterize eden prensip ve değerleri, aynı zamanda bu prensip ve değerlerin doğrudan doğruya etkilediği daha sonraki Batı kültüründe yer alan tavır ve inkişafları" içine alırken; klasik tenkid, "sanat tabiatın bir taklididir (imitation of nature)" görüşünden hareket etmektedir. Bu yaklaşıma göre sanatın en önemli özelliği "insanı, tabiatı, hayatı, yani gerçekliği yansıtmaktır" (Ercilasun, 1998: 16).

Platon'un edebiyat hakkındaki düşünceleri, ahlak felsefesi temellidir (T.S., 1953: 126). Platon, "değişmeyen, mükemmel bir gerçekliği içine alan, insanın dışında olan" "İdealar dünyası" ile "içinde yaşadığımız, beş duyumuzla algıladığımız" "duyular dünyası" olmak üzere iki farklı dünyanın varlığını dile getirir. Duyular dünyasındaki her şey, ideaların sadece birer kopyasıdır (mimesis). Ayrıca, Platon'un "eidola" (görüntü, image) kavramsallaştırması ile ifade ettiği, "duyular dünyasındaki şeylerin taklidi olan", örneğin bir ağacın sudaki yansıması gibi şeyler de vardır. Eidolalar, "kopyanın kopyası" oldukları için "gerçeklik"ten uzaklaşmışlardır. Platon, sanatı eiodolalara benzetir ve

duyular dünyasının taklidi olduğu için onları değersiz bulur. Platon'a göre, sanat eserleri bizi "hakikat"e götürmez, aksine ondan uzaklaştırır. Bundan dolayı edebiyat öğretici olamaz. Platon, edebiyatı, içinde gençlere "kötü örnek olacak" parçalar barındırdığı ve aklıyla hareket etmesi gereken insanın duygularını coşturduğu için ahlaki bakımdan da zararlı bulur. "Eflatun, sadece tanrıları ve iyi insanları öven eserleri içine alan güdümlü bir sanat faaliyetini uygun bulur" (Ercilasun, 1998: 16). Eflatun'un üzerinde durduğu bir başka husus, şiirlerin sınıflandırmasıdır.

Platon'un *Devlet* adlı eserinde yer alan gerek "mimesis" (taklit, kopya), "eidola" (imaj, görüntü) gibi kavramlar gerek şiirin sınıflandırmasına ilişkin yaklaşımları kendinden sonra başlayarak eleştiri tarihi içinde yer almıştır.

Aristo'nun *Poetika* adlı eserindeki amaçlarından biri Platon'un düşüncelerine cevap vermektir (Thorpe; 1970: 67; T.S.; 1953: 126).

İsmail Tunalı, Aristoteles'in *Poetika* adlı eserinde "Platon'dan tamamıyla ayrı bir görüş içinde sanat fenomeni" üzerine eğildiğini belirtmiştir (Tunalı, 2002: 48). Poetika kavramı genel olarak bütün sanat dallarını kapsayacak biçimde kullanılmıştır (Sağlam, 2015: 23). Poetika'nın temel amacı, şiir sanatı üzerine bir inceleme olarak tanımlanabilir (Ünal, https://www.academia.edu/24789116/Poetika, 2017).

Aristo, idealar dünyasının bir yansıması olan duyular dünyasını Platon gibi küçümsemez, gerçek bilgiye duyularla ulaşılabileceğini savunur. Platon'un idealizm düşüncesi Aristo'da yerini realizm düşüncesine bırakır. Aristo, şiir eleştirisi için geliştirdiği estetik felsefeye dayandırır. Güzelliğin ölçüsü olarak gördüğü "düzen, simetri ve sınırlılık" ilkelerini edebî eserlere uygular (Ercilasun, 1998: 17).

Aristo, "taklit etme ve taklitten hoşlanma içgüdüsü" ile "harmoni ve ritim içgüdüsü"nün şiir sanatını ortaya çıkaran iki doğal unsur olduğu görüşündedir. Aslında sanatlar birbirinden ne ile taklit ettikleri (flüt, kithara veya kaval ritim ve harmoniyi kullanırken, dans sadece ritmi kullanır), nasıl taklit ettikleri (şiir sanatı söz kullanma açısında ya anlatımcı ya da betimleyicidir) ve neyi taklit ettikleri (şiir bir söz taklididir) açısından ayrılırlar (Ünal, https://www.academia.edu/24789116/Poetika, 2017).

Aristo şiir sanatının önce doğal olarak ortaya çıkan taklitler ve daha sonra bunların doğaçlama yoluyla (içsel yetenekler sayesinde) geliştiğini söyler. "Şiir sanatı geliştikçe de, ozanlar neyi, nasıl taklit ettiklerine göre ayrılmışlardır: Yergi veya övgü veya ilahi… Aristoteles komedya ile tragedyayı bu kıstasa göre birbirinden ayırır. Homeros'u ise (bir destan ve *iambos* ozanı olarak) bu tarzların en nitelikli örneklerini veren ve şiirin tragedya veya komedyaya dönüşmesini sağlayan mihenk taşı olarak kabul eder (Ünal, https://www.academia.edu/24789116/Poetika, 2017).

Aristo'nun sanatın ahlaki yönünü açıklamak için kullandığı katharsis (arınma) kavramı da onun edebiyat teorisinin anahtar kavramlarından biridir. Sanat eserinin (trajedi) insanın "şiddetli heyecanlar duyma" ihtiyacını giderdiğini, "insanlarda korku, merhamet, aşk gibi duygular uyandırarak insan ruhunu iç baskılarından" kurtardığını ve "duyguların arınmasını" sağladığını söyler (Ercilasun, 1998: 18).

"Aristo'nun sanat ve sanat eseri hakkındaki görüşlerini ifade ettiği *Poetika*, Klasik Antikite'nin en mühim eseridir" (Ercilasun, 1998: 18). Eleştiri tarihi açısından *Poetika*, "edebî tenkidin başlangıcı" kabul edilmektedir. Ayrıca "Bu eserle tenkidi tahlil başlamış, bu tahlilleri yapmaya yarayacak prensipler keşfedilmiştir. Eserin tesirleri yazıldığı devirden itibaren romantik tenkidin doğduğu 19. yy. başlarına kadar zaman zaman devam etmiştir. Poetika, Yunan sanatının mahiyetini ve gayelerini belirten en iyi anahtardır" (Ercilasun, 1998: 18).

Batı'da eleştiri anlayışları, XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar, edebiyat anlayışlarına paralel bir şekilde gelişir (Yücel, 1991: 18). Klasisizm ve romantizm akımlarının etkisinde gelişen eleştiri yaklaşımları dönemin toplumsal, siyasal, felsefi gelişmelerinden etkilenir.

Tahsin Yücel, bu dönemde, edebiyat eserlerini önceden belirlenmiş kurallara göre değerlendiren "kuralcı eleştiri" ile "tarihsel, toplumsal ve bireysel verilerle açıklamak isteyen 'olgucu eleştiri' " olmak üzere iki temel yaklaşım bulunduğunu belirtir (Yücel, 1991: 17). Yücel, klasisizm akımının etkin olduğu dönem içinde gelişen ve akımın sanat görüşüne uygun kriterleri dile getiren yaklaşımı "kuralcı eleştiri" olarak kavramsallaştırmıştır.

XVI. yüzyılda edebiyat eserleri üzerine değerlendirmelerde bulunan Michel de Montaigne (1533-1592) gibi deneme yazarlarının (Carloni ve Filloux, 2000: 11-12) ardından yeniden doğuş anlamına gelen Rönesans'ın etkin olduğu bir dönemde kuralcı eleştiri, en belirgin biçimine ulaşmıştır (Yücel, 1991: 18).

Eleştiride; "Orta Çağ'da, Rönesans'ta ve 17. yy.da tamamen; 18. yy.da ise kısmen" "klasik tenkidin prensiplerinden hareket eden" bir yaklaşım hüküm sürer (Ercilasun, 1998: 19). Ercilasun'un "neoklasik tenkid" olarak ifade ettiği dönemde eleştirinin kaynağı Eski Yunan ve Latin metinleridir.

XVII. yüzyılda, gazetenin ortaya çıkması eser eleştirilerinin artmasına sebep olmuş, Jean Chapelain (1595-1674), 1665'te *Journel des Savants*'ta yayımlanan "kitaplar üzerine oldukça nesnel tanıtma yazıları" ile "gazete eleştirisi"ni belirginleştirmiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 14-15). Bazı kitapların ön sözleri ve kuramsal metinler, eserleri değerlendirme imkânı sunan kurallara yer vermiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 13). Eleştirmen tutumu sergileyen şairler vardır. Racine'in (1639-1699) yazdığı ön sözler birer eleştiri örneğidir (Yücel, 1991: 22). Moliere'in (1622-1673) *Kadınlar Okulu* adlı eseri ise eserlerine yöneltilen eleştiriler için yazılmış bir güldürüdür (Yücel, 1991: 23).

Bununla birlikte dönemin hakim sanat anlayışı; insanın doğasının ve "iyi, kötü, güzel, çirkin, doğru yanlış" kavramlarının anlamının hiçbir zaman değişmeyeceği; eserlerin insanın değişmez doğasına uygun düşüp düşmediğinin yüzyıllar içinde belirlenebileceği; sanatçının rolünün Antik Yunan eserlerini taklit etmek olduğu şeklinde özetlenmektedir (Yücel, 1991: 18). Klasisizm akımının özelliklerini oluşturan bu noktalar eser değerlendirmeleri içinde de geçerli olmuştur.

Buna göre, Chapelain, "hiçbir zaman ulaşılamayacak bile olsa" kusursuzluk olarak ifade ettiği Antik Yunan estetiğine yönelinmesi gerektiğini söyleyecek (Yücel, 1991: 19); bir eleştiri metni olmaktan çok bir "genel görüşler" kitabı olarak gösterilen (Carloni ve Filloux, 2000: 14) *Yazın Sanatı*'nın (*Art Poetique*) yazarı Boileau, "bir yapıtın gerçek başarısını ancak sonraki kuşakların onayı kesinler" diyecektir (Carloni ve Filloux, 2000: 16). Klasisizm eleştirmenleri, Antik Yunan eserlerini başuçlarından ayırmayacak, başta

Boileau (1636-1711) ve Chapelain olmak üzere Aristo'nun *Poetika* ve Horatius'un *Şiir Sanatı*'na sık sık müracaat edeceklerdir (Yücel, 1991: 19-20).

Klasisizm dönemi yazarları ele aldıkları eserleri genellikle üç temel ilkeye göre değerlenmiştir:

> "Yazın kurallarına (yapıtın içinde yer aldığı türün gereklerine) uygunluk; insan doğasına (bir bakıma gerçeğe, benzerlik kurallarına ya da sağduyuya) uygunluk; töre kurallarına uygunluk (yani hem yansıtılan durumlarda hem yazarın ya da kahramanın kullandığı dilde yalnızca kitleyi sarsmayacak öğelere yer verilmesi)" (Yücel, 1991: 20).

Yorumlanmasında görecelilik bulunması bu ilkelerle yapılan eleştirileri çoğu kez yergi ve suçlamalar biçimine sokmuştur (Carloni ve Filloux, 2000: 13). Bu ilkelerle hareket eden eleştirmenleri birleştiren nokta onlara atfettikleri önemdir (Yücel; 1991: 20). Bunun en somut örneği Pierre Corneille'in tiyatro oyunu üzerine yapılan eleştirilerin "kavga" olarak adlandırmasıdır: "Le Cid kavgası" (Carloni ve Filloux, 2000: 13; Yücel, 1991: 21). Kuramsal tartışmalarla başlayıp polemiklerle devam eden Le Cid kavgasının dönemin eleştiri yaklaşımlarını ortaya çıkarması dışında, bunun sonrasında "eskisi kadar sert olmayan bir eleştiriye" yol açması bakımından da önem taşır (Carloni ve Filloux, 2000: 13).

XVIII. yüzyılda klasisizmin "etkisini kaybettiği dönemde" bile La Harpe (1739-1803) gibi "doğa ve us hiçbir zaman değişmeyeceğine göre, güzel de değişmezi öyleyse klasik yazının kurallarını savunmak gerekir" (Yücel, 1991: 24) diyerek bu anlayışı sürdürenler bulunur. 19. yüzyıl eleştirmenlerinden Nisard (1806- 1888) ve Girardin (1801-1873) de benzer görüşleri ifade ederler.

Klasisizm eleştirisine romantik akımın yaygınlaşmasından önce, XVIII. yüzyılda ilk tepki, "duygu eleştirisi" yaklaşımını getirdiği söylenen Jean-Baptiste Dubos'dan (1670-1742) "sanat yapıtını us yargılamaz yürek yargılar" (Carloni ve Filloux, 2000: 17) sözleriyle gelir.

XVIII. yüzyılda eleştirileri ile dikkat çeken bir başka isim Voltaire'dir (1664-1778). *Lettres Philosophiques*'in İngiliz edebiyatını konu edindiği yerleri Fransa'da İngiliz şiirine ilgiyi artırır. Voltaire, "kusurlar eleştirisi" olarak adlandırılan eserin yanlışlarını sıralamayı önceleyen bir yaklaşım içindedir (Carloni ve Filloux, 2000: 19).

Klasisizmin kuralcı ve sert yaklaşımına (Kefeli, 2012: 64; Alkan, 2006: 37), Dubos ve Voltaire sonrasında, eleştiri alanındaki tepkiler güçlenir. "Neoklasik tenkidde ilme, bilgiye, sanatkârane süse" verilen aşırı önem "zamanla bilgi ve bilgiçliğe karşı bir şüphenin doğmasına" yol açar (Ercilasun, 1998: 22).

Almanya'da başlayan romantizm, Friedrich (1772- 1829) ve A.W. Schlegel (1767-1845) kardeşler tarafından, onların "romantik" kelimesini literatüre dahil etmek gibi çabaları ile eleştiri alanında yerini belirginleştirir (Wellek, 2002: 278). Almanya'da A.W. Schlegel, kavramı Fransa'ya taşıyan Madame de Staël (Anne Louise Germaine de Staël, 1766-1817) ile Samuel T. Coleridge (1772-1834) ve William Wordsworth (1770-1850) gibi isimler "romantik" eleştirinin çerçevesini çizmeye başlar (Kefeli, 2012: 63).

> *"Romantik tenkid: 19. yy.ın tenkid görüşüdür. Romantik tenkidde birbirinden farklı iki husus vardır: Diyalektik ve sembolist bir şiir görüşü; tenkidde tarihçilik kavramının doğması. Neoklâsik tenkid prensiplerine bir tepki, bir isyan olarak doğan romantik tenkid, geniş manasıyla diyalektik ve sembolist bir şiir görüşünün ortaya çıkmasıdır"* (Ercilasun, 1998: 22).

Madame de Staël, 1800 tarihinde *Toplum Kurumlarıyla Bağıntıları Açısından Yazın*'ı (De la Litterature Consideree Dans Ses Rapports Avec Les Institutions Socials) yayımlayarak, klasisizmin kuralcı eleştirisinin dışında bir eleştiri anlayışının yükselişine yol açar (Carloni ve Filloux, 2000: 20). Stael, "'Dinin, törelerin ve yasaların yazına etkisi nedir; yazının dine, törelere ve yasalara etkisi ne olabilir, bunu incelemeyi amaçladım'" demektedir (Carloni ve Filloux, 2000: 21). "Yazın yapıtlarını artık destan, tragedya vb. denilen ölümsüz özlerin türümleri olarak değil, nedenleri ve sonuçları incelenebilir olgular olarak ele alma eğilimi başlar. Kitapları değişmez ve evrensel ölçütlere göre değil, belirledikleri koşulları göz önüne alarak yargılama eğilimi başlar" (Carloni ve Filloux, 2000: 21).

Tahsin Yücel, "XIX. yüzyılda hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinde yaygınlaşan" ve "olgusal eleştiri" şeklinde ifade ettiği bu yaklaşım biçiminin özelliklerini şöyle özetler;

> *"Gerek sözbilimin gerek yazınbilimin fazla katı kurallarını yadsır ya da ikincil olarak değerlendirir; yazın yapıtlarının oluşumunda içinde doğdukları ortamın (uzam ve zamanın) etkisini kesinler ve yazınla ürünü olduğu toplum arasındaki ilişkilerin değerlendirmesine büyük önem verir; bireyi öne çıkarır; evrim ve görelik anlayışına koşut olarak başka zamanlara ve başka yerlere gittikçe artan bir ilgi gösterir, tarihi ve tarihsel açıklamayı öne çıkarır"* (Yücel, 1991: 26).

Edebî eserde "güzelin tek bir örneği olmadığı, yazın yapıtları ile töreler, kurumlar ve halkların özelliği arasında bağıntılar bulunduğu görüşünü" Madame de Staël gibi dillendiren bir başka isim François-René de Chateaubriand (1768-1848) olmuştur (Carloni ve Filloux, 2000: 20-21). Chateaubriand, edebiyat ile Hristiyanlık arasında ilişki kurar (Carloni ve Filloux, 2000: 21). Chateaubriand ile Voltaire'de görülen "kusurlar eleştirisi" yerine "güzellikler eleştirisi" başlar (Carloni ve Filloux, 2000: 22).

Bunlar Sainte Beuve'ün (1804-1868) eleştiri yaklaşımını da özetler. Sainte Beuve, "yerleşik bir düşünce dizgesini ölçüt olarak" benimsemek yerine eseri kendi bakış açısından tasvir edici bir yaklaşım içinde olur. Bireye ayrıcalıklı yer verme düşüncesinin gereği olarak yazarın "portre"sini çizer. Yazarın biyografisi, kökeni, öğrenimi ve kişiliğini başlıca kaynak olarak belirler. Bu araştırmaları sezgileri ile tamamlayabileceği birtakım ayrıntılarla sınırlıdır.

> *"Sainte Beuve için yapıt yazarla açıklanır. Bu nedenle eleştirmen bir yandan yazara gittikçe bir yandan da yaklaşımını dizgeleştirerek yazarları 'dehaların temel niteliklerinin belirlediği topluluklar'a yerleştirmek ister. Çünkü ona göre doğabilimde olduğu gibi yazın tarihinde de topluluklar vardır"* (Yücel, 1991: 29).

Bu yönelimde eleştiriyi bilime yaklaştırma isteği bulunmakla birlikte Sainte Beuve bilimsel niteliği haiz bir sistemlilik ve nesnellikten uzaktır (Yücel, 1991: 30). Sainte Beuve, "yargı bildirmekten çok betimlemeye" çalışır, "eleştiriye yaratıcı bir boyut vermek" ister, "şiirsel bir eleştiri" örneği sunar, "eleştiri yalnızca bir uğraş ya da ikinci derecede bir uzmanlık değildir, öbür yazın alanlarıyla birleşir; uygulayıcısına kişiliğini

tümüyle dile getirme olanağı verir, böylece onun yardımıyla ötekiler gibi bir yazın türü olur" (Carloni ve Filloux, 2000: 29-31).

Sainte Beuve, edebî portreler kaleme alarak "yazarları yargılamaktan çok betimlemek, onların ruhbilimsel, törel, yazınsal 'portre'lerini çizmek" ister. Beuve yazarları ele alır; kimi zaman yazarın kişiliğine ilişkin "düğüm noktası"nı kimi zaman da yazarı ortaya çıkaran koşulları bulmaya çalışır. Belgelerden de çözümlemelerden de yararlanır ancak özellikle "sezgi", "duygudaşlık" gibi unsurlarla hareket eder. "Böylece eleştiri, bir 'yaratım ve sürekli buluş' (creation et invention perpetuelle) olarak anlaşılır". Eleştirileri, "beğeni" kavramı etrafında şekillenen kişisel ve içten bir niteliğe sahiptir. (Carloni ve Filloux, 2000: 31, 35). Sainte-Beuve eleştiriyi, araştırma kavramı ile özdeşleştirmesi onu dolaylı olarak bilimsel bir yaklaşıma yöneltir (Yücel, 1991: 11).

Saint-Beuve, eserleri yazarın biyografisi ile açıklamayı temel alan bir yaklaşımın 19. yüzyılladaki başlatıcısı kabul edilir. Dante'nin *İlahi Kamedya*'sı üzerine yazdıkları yaklaşımının ana hatlarını yansıtmaktadır:

> *"İlk çocukluk aşkını, ince, derin şiirlerle terennüm ettikten sonra, bunun kafi olmadığına, gönlünün sultanına, güzellik mabudesine, insanların dünya var oldukça bahsedecekleri bir mabet inşa etmek gerektiğine kanaat getirdi: bu suretle İlahi Komedya'nın planlarını tasarladı"* (Sainte-Beuve, 1952: 47).

"Edebiyat incelemesinin en eski ve en yerleşmiş yöntemlerinden biri" (Wellek-Varen, 1993: 57) olan biyografik eleştiri Saint-Beuve'den sonra da sıklıkla kullanılmıştır. Edebiyat eleştirisinde biyografik yaklaşım, eserden hareketle müellifin hayatının açıklanması ya da müelliften hareketle eserin açıklanması şeklinde çift yönlü olarak kullanılmıştır.

"Sanatçıya dönük eleştiride biyografik diyebileceğimiz bir eleştiri yöntemi büyük yer tutar" (Moran, 1999: 131). Yazarın hayatının bilinmesi yazarın kişiliğinin ve dolayısıyla eserlerinin iyi anlaşılmasına katkı sağladığını düşünen eleştirmenlerin edebiyat tasavvurlarına ilişkin de bazı tespitler yapılmıştır. Berna Moran şöyle demektedir:

> *"Eserin gerçek anlamı yazarın kafasında düşündüğü, tasarladığı, dile getirmek istediği anlamdır. Onun için yazarın kafasına ve ruhuna sızabilir ve eseri meydana getiren duyguları, fikirleri keşfedebilirsek, eserin gerçek anlamını kavrar, yorumlar ve yazarın yapmak istediğini yapıp yapamadığına bakarak eserin başarı derecesini ölçebiliriz"* (Moran, 2002: 136).

Eserin anlamının gerçekten yazarın düşündüğü anlam olup olmadığı tartışmalarına da değinen Moran, "bu sorunu bir tartışma konusu yaparak ilk defa hücuma geçenler 1943'te Dictionary of World literature'a 'Intention' maddesini yazan M. C. Beardsley ve W. K. Wimsatt" olduğunu daha sonra "intentional fallacy (amaççı yanıltı)" başlığıyla (1946) bu düşüncelerini geliştirdiklerini belirtir.

Moran bu konuda Nermi Uygur'un *İnsan Açısından Edebiyat* adlı kitabında yer alan "Yazarın İstediği" başlıklı yazısını (1969) örnek göstermektedir. Bu konuda Hüseyin Cöntürk'ün *"Yazarın Maksadı"* başlıklı Yordam dergisinin (1968) 17. sayısındaki yazısını da 1960 sonrası edebiyat eleştiri metinlerimiz arasında yer aldığını ilave etmekte yarar var.

Biyografinin tanımı ve edebiyat eleştirisi ile ilişkisi bakımından Wellek ve Varen'in önemli açıklamaları bulunmaktadır: "Biyografi […] her şeyden önce -kronolojik ve mantiki olarak- tarih yazıcılığının bir parçasıdır" (Wellek-Varen, 1993: 57). Ancak, biyografi, edebî eserin "fiilen meydana gelişi konusunda verdiği bilgiler bakımından" edebiyat eleştirisi için değerlendirilebilir denilmiştir (Wellek-Varen, 1993: 57). Bir kişinin, edebiyatçı veya şairin hayatını konu edinen biyografiler edebiyat tarihine sundukları katkı gibi ilişkili oldukları eserlerin açıklanmasına, yorumlanmasına da katkı sağlayabilirler.

Son asırda, edebiyata eleştirisi alanında biyografik eleştirinin "Sanat eseri kesinlikle biyografik olarak kabul edilebilecek unsurları ihtiva etse bile, bu unsurlar eserde öylesine yeni bir düzenlemeye ve değişime uğrar ki özel olarak şahsi anlamlarını kaybederek basitçe somut insan malzemesi, bir eserin tamamlayıcı parçaları olup çıkarlar" (Wellek-Varen, 1993: 59) şeklindeki Wellek ve Varen'in uyarıları çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Wellek ve Varen, benzer şekilde "eserle hayat

arasında bağlantıları noktaları, paralellikler, sapmış benzerlikler, tersine dönmüş yansımalar vardır. Şairin eseri bir maske, dramatize edilmiş bir üsluplaştırma (conventionalization) olabilir. Fakat bu, çoğu kere şairin yaşantılarının, hayatının üsluplaştırılmasıdır. Bu farklar göz önüne alınmak şartıyla biyografik yaklaşım yararları vardır" demektedir. (Wellek-Varen, 1993: 61). Yine "Sanat eseri biyografi için yazılmış bir belge değildir" (Wellek-Varen, 1993: 60) düşüncesini paylaşmaktadır.

Edebiyat eserinden yazarın hayatına yönelen yaklaşımlar arasında bazı psikanaliz uygulamalarını da saymak mümkündür. Freud'un *Dostoyevski* incelemesi (1927), onun öncesinde Ernest Jones'in *Hamlet and Oedipus* eseri (1910) yazarın psikolojisi ve hayatını açıklamaya yönelen bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Biyografik incelemeler farklı amaçlarla yapılabilirler. Birçok amacın bir arada olduğu çalışmalardan söz etmek de mümkündür. Biyografik çalışmaların, edebiyat eleştirisi içinde değerlendirilebilmesi hangi yaklaşımın belirlendiği ile doğrudan ilişkili görünmektedir.

XIX. yüzyılda fen bilimlerinde determinizmi (gerekircilik) savunan düşünce yaygınlaşmış olması edebiyat eleştirisini de etkilemiştir.

> *"XIX. yüzyılın ortasındayız; fizik ve kimya alanında, olaylardan yasalara giden ve dünyaya yön veren, şaşmaz bir gerekirciliği savunan yeni bir açıklama yönteminin kullanılmasının sağladığı, baş döndürücü ilerleme, Açıklama (Explication) tanrıçasına karşı sonsuz bir güven uyandırmıştır birdenbire. Böylece, oldukça gözüpek, hatta ivedi bir biçimde, yazın yapıtlarına da bilimsel aydınlatma yöntemi uygulanacaktır. Bunun anlamı şudur: bir kez, yapıt olağan bir olgudur, tarihsel, ruhsal, toplumsal insanın bir ürünüdür; ikinci olarak, eleştiri bu olguya bir yorum getirmelidir; üçüncü ve son olarak, eleştirel yargı ancak nesnel bir yargı olabilir, ölçütlerini de yorumun kendisinden alır. Elbette, Mme de Stael'e, Barante'a kadar uzanır bu tutum, ama ancak Villemain'le dizgesel olur. Taine ile Bourget'nin dolaysız öncüsü Villemain'dir. Eleştiride göz kamaştırıcı bir yenilenmenin yolu açılmış gibi görünmektedir"* (Carloni ve Filloux, 2000: 40).

Bu açıklamalarda edebiyatın tarihsel, ruhsal ve toplumsal olgu olduğu algısının determinizmle birlikte yaygınlaştığı belirtilmektedir. İkinci husus eleştirinin nesnel bir gözle yorumlanmasına yapılan vurgudur. Determinizm sonrasında eleştiriden beklenen edebî eseri yorumlanması ve nesnel bir şekilde yargılanmasıdır. Mme Stael, Barante ve Villemain gibi eleştirmenlerin bu yaklaşımı benimsedikleri söylenmiştir.

Carloni ve Filloux nesnel eleştiriyi Abel François Villemain (1790- 1867) ile başlatır. Villemain "nesnelliği her şeyin üstünde tutar". Villemain şöyle der: "Eleştiri de tarih gibi her türlü tutkudan, her türlü çıkardan, her türlü partiden uzak kalmalıdır; görüşlerden çok, yetenekleri yargılamalıdır... Yansız eleştiri kanıdan önce gelir" (Carloni ve Filloux, 2000: 41). Bununla birlikte Villemain, akademik çalışmaların içinde yer almış, 1827-28 yıllarında Sorbonne'da 18. yüzyıl kültür ve edebiyatı konusunda dersler vermiştir. 1833 yılında College e France'daki çalışmalarında karşılaştırmalı edebiyat incelemelerine yönelmiştir. Villemain "Fransız komparastiğinin kurucusu sayılmıştır" (Aytaç, 2009: 16).

Karşılaştırmalı edebiyat, Villemain öncesinde Goethe'nin "weltliterature" dünya edebiyatı kavramına dayandırılmakta, Mma de Stael'in çalışmaları ile ilişkilendirilmektedir. Karşılaştımalı edebiyatın "Görevi, işlevi aynı dilde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak benzer ve farklı yanlarını tespit etmek nedenleri üzerinde yorum getirmektir" (Aytaç, 2009: 13) şeklinde tanımlanmaktadır. Rene Wellek "Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Krizi" (1959) adlı makalesinde kuramın gelişimi ve sorunlarını değerlendirmiştir (Çalışkan, 2010: 109-144; Aytaç, 2009: 15).

Nesnel bilimsel eleştirinin ilkelerini belirginleştiren ise Hippolyte Taine'dir (1828-1893). Taine, *La Fontaine* üzerine hazırladığı tezinde Spinoza ve Hegel'in görüşlerinden hareketle determinist bir yaklaşım izler.

> *"Kimilerine göre bütün XIX. yüzyıl eleştirisine kendi damgasını vurmuş olan kişide bu deney ve yöntem sabrını bulabilecek miyiz? İlkeleri açıktır: 'Benim izlemeye çalıştığım yeni yöntem, insan yapıtlarını niteliklerinin belirtilmesi, nedenlerinin araştırılması gereken olgular ve ürünler olarak ele olmaktır, o*

kadar. Böyle anlaşılan bir bilim ne suçlar, ne bağışlar: saptar ve açıklar yalnızca... Bazen portakal, bazen köknar ağacını, bazen zakkum, bazen kayın ağacını eşit bir ilgiyle inceleyen bir bitkibilimci gibi davranır; o da bir tür uygulamalı bitkibilimdir, ama bitkilere değil de insan yapıtlarına uygulanır.' Gerçekten, Hippolyte Taine, bilimsel bir eleştirinin varlığını herkesten iyi doğrulamış, ilkelerini herkesten iyi belirlemiştir: yalnızca nesnel ölçülere göre yargılamak, bıkıp usanmadan etmenleri ve nedenleri aramak" (Carloni ve Filloux, 2000: 42).

Carloni ve Filloux, Taine'in görüşlerini şöyle ifade eder: "İster bir insan, ister bir çağ, bir yapıt, bir yazın söz konusu olsun, bizi bir özel bir olgular topluluğunun temel nedenine gönderen 'bağımlılıkları' (dependances), bir de 'koşul'ları yani temel nedenle birlikte giden öteki izleri ortay çıkarmak gerekir" (Carloni ve Filloux, 2000: 43).

Taine, eleştirinin amacının "insanın ve yapıtın bütün önemli niteliklerine kaynaklık eden bir tür ilk ruh" ve "ruhbilimsel düzeyde bir öz"ü ortaya çıkarmak olduğunu savunur. "Ana yeti" (faculte maitness) kavramıyla düşüncelerini açıklayan Taine'in düşüncelerini uygularken bilimsel değil izlenimci olduğunu dile getirir (Carloni ve Filloux, 2000: 45).

Carloni ve Filloux, Taine'in, eserin ortaya çıkmasına öncülük eden "ırk", "çevre" ve "zaman" koşullarının incelenmesini öngören düşüncelerini toplumbilimsel eleştirinin yolunu açtığını ifade eder. Taine, toplumsal ve tarihsel koşulları, ruhbilimsel incelemesinin temeline indirgemek istemektedir (Carloni ve Filloux, 2000: 45-46).

Irk, "doğuştan gelme ve kalıtımsal ruhsal eğilimler bütünü"dür. Çevre, "bir halkın içinde bulunduğu koşulların tümü"dür. Zaman ise "gelişimi içinde bir halkın ruhunun eriştiği nokta"dır. Taine, bu toplumsal ve tarihsel özlerin ruhsal düzeyde birleştiği görüşündedir. Hatta şöyle der: "Tarih aslında bir ruhbilim sorunudur" (Carloni ve Filloux, 2000: 45).

Taine'in estetik kuramına gelince "bu Hegel'den esinlenen bir güzel"lik anlayışına dayanmaktadır. Edebiyatın amacını "güzellik yaratma" olarak belirleyen Taine bunu şu ölçütlerle eserde inceleme konusu edinmiştir: "Baş niteliğin önem derecesi (yapıtta ne

tür ve ne derecede bir anlatım ve yorum gücü buluyoruz?); etkilerin birleşmesi (etkisiz ya da okuru yaratılması gereken tek izlenimden uzaklaştıran öğeler var mı, yok mu?); özelliklerin yararlılığı (yapıt bilgi, güç ve aşkı artırmaya yöneliyor mu? Yararlı mı, yoksa zararlı mı?)" (Carloni ve Filloux, 2000: 46).

Tahsin Yücel, Hippolyte Taine'in dönemindeki etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Ne olursa olsun, biraz da tarihçi ve düşünür olarak kazandığı saygınlığın etkisiyle, Hippolyte Taine gerçek bir öncü olarak karşılanır, yapıtları, oldukça uzun bir süre, izlenilmesi gereken örnekler olarak algılanır. Hatta, sorun ana ilkelere indirilecek olursa, yalnız Fransa'da değil, nerdeyse bütün dünyada, yazın eleştirmenlerinin, yazın araştırmacılarının büyük çoğunluğunun Sainte-Beuve'le Taine'in dolaylı ya da dolaysız izleyicileri oldukları söylenebilir. Gerçekten de, en azından görünüşte, nesnellikle kesinliği temel ilke olarak benimsedikten sonra, her nesneyi kendi dışındaki ve kendinden önceki nesne ya da nesnelerle açıklamaya çalışan, böylece yazınsal olguları 'bir yapıtın ayrıntılarının bir yaşamın ayrıntılarına, bir roman kişisinin tininin yazarın tinine, vb. benzemesi gerektiğini' varsayan gerekirci bir anlayışla yorumlamaya yönelen her eleştirmen bir ölçüde Sainte-Beuve'e ve Taine'e bağlanır. Bu bakımdan, Sainte-Beuve ve Taine'in yaklaşımının en azından doğuşuna yol açtıkları eleştiri ürünlerinin çokluğuyla öne çıktıkları söylenebilir."* (Yücel, 1991: 33-34).

Bu yaklaşımın eleştiri tarihinde, eleştiride tarihçi anlayışı temellendirmesi ve bilimsellik tartışmalarını başlatması gibi etkilerinin de olduğu belirtilmiştir. Yücel, Sainte-Beuve ve Hippolyte Taine'in birer yazın eleştirmeni oldukları ölçüde birer edebiyat tarihçisi olduğunu da hatırlatır (Yücel; 1991: 34). Villemain ve Taine dışında nesnel eleştirinin XIX. yüzyıldaki önemli isimleri arasında Brunetiere, Hennequin ve Bourget de sayılmaktadır.

20. yüzyılın başında Emile Faguet (1847-1916) ve Gustave Lanson (1857-1934) da Taine gibi "olguları her şeyin üstünde tutan" bir yaklaşım ile edebiyat eserlerine yönelmişlerdir (Carloni ve Filloux, 2000: 7). Ancak Faguet ve Lanson "edebiyat olgularının ruhsal, toplumsal ve diğer eserin dışında gelişen nedenlerini" aramaktan çok

eserin analizine odaklanmışlardır. Faguet ve Lanson'u bu yönüyle "araştırmacılar" şeklinde tanımlayan Carloni ve Filloux onların amaçlarını da "kitapların incelenmesine titiz ve yararcılıktan uzak bir özen göstermek, yapıtların kendi içlerinden aydınlatılmasına yarayabilecek bütün belgeleri, bütün bilgileri toplamak" şeklinde açıklamaktadır (Carloni ve Filloux, 2000: 67).

Lanson "yapıtların incelenmesinde başlıca ereğin usun ve beyninin geliştirilmesi olduğunu unutmadan, olguların özenle incelenmesine dayanan bir eleştiriyi savunur ve uygular" (Carloni ve Filloux, 2000: 68). Lanson, salt araştırmayı yeterli görmez, "araştırma kendi başına bir amaç değildir", yargılamayı da savunur. Ancak yargılamanın özü bakımdan öznel olduğunu düşünmektedir (Carloni ve Filloux, 2000: 69).

Araştırmacılık fikri Lanson ile edebî eserlere ve edebiyat tarihine uygulanmıştır. Lanson önce eleştireceği metnin güvenilirliğini araştırır. Eserin ilk baskısını bulmaya çalışır, farklı baskılarla karşılaştırarak test eder. Daha sonra eseri iyi anlayıp anlamadığından emin olmak için tarihsel dil bilgisine ve dil bilime başvurur. (Carloni ve Filloux, 2000: 71).

Lanson, tarih biliminin yöntemlerini edebiyat tarihine uygular. Lanson, "dönemleri birbirinden ayırmak, belirgin eğilimlerini tanımlamak, olayların zincirlenişini göstermek" ve "yazın olaylarını tarihi öteki gerçeklerine bağlamak" gerektiğini düşünür (Carloni ve Filloux, 2000: 73). Lanson, böylece, Fransa'nın edebiyat tarihinin yazılmasını önerir.

Araştırmacılığın üzerinde durduğu yöntemlerden biri yazarın hayatını incelemeye yönelmektir. Araştırmacı yaklaşım "yazarı özellikle tarihsel bir açıdan ele alır bunun sonucu olarak da yargılamaktan çok aydınlatmak ve açıklamak ister" (Carloni ve Filloux, 2000: 75). "Yapıt yazarın yaşamı ve yazın tarihi bakımından incelenir. Önce yazarın yaşamı açısından düşüncesinin evrimi (böylece bazı çelişki ve tutarsızlıklar giderilecektir), sanatının evrimi, yapıtıyla kişiliği arasındaki ilişkiler ele alınacaktır. Yazın tarihi açısından da yazarın kaynakları, özgünlüğü" saptanmaya çalışılır (Carloni ve Filloux, 2000: 75).

Sainte Beuve'den Lanson'a gelinceye kadar geçen sürede eleştiri düşüncesinin değişimler geçirmekle birlikte biyografik yaklaşım konusunda benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Beuve daha öznel bir tutumla, Lanson ise verilere dayanan bir yaklaşımla biyografi eleştiri ilişkisini sürdürmüştür.

Bilge Ercilasun 19. yüzyılda eleştiri alanındaki gelişmeleri şöyle özetlemektedir:

> *"19. yy.ın ikinci yarısında tenkid, beğenilen bir tür, münekkid de popüler ve millî bir sima hâline geldi. Fransa'da Sainte-Beuve ile Taine, Rusya'da Belinsky, İtalya'da De Sanctis Danimarka'da Brandes, İspanya'da Menendez y Pelayo, İngiltere'de Matthew Arnold bunlardan birkaçıdır. Buna karşılık Amerika ile Almanya'da popüler münekkidlere pek rastlanmaz. Avrupa'da birçok münekkid, birçok edebî dergilerde yazı yazarlar ve edebiyat akademilerinin büyümesine sebep olurlar. Münekkidlerin bir kısmı üniversite profesörüdür. Bu suretle edebî çalışma (edebî tenkid ve edebiyat tarihi), 19. yy.da bütün milletlere yayıldı ve geliştirildi. Tarihin bütün devirlerini içine alan incelemeler yapıldı.*
>
> *19. yy.'da tenkidin gayeleri, metot ve malzemeleri çoğalmış ve yaygınlaşmıştır. Fakat elde ettiği kazançlar ve vardığı hükümler bakımından tenkid, asıl hedefinden uzaklaşmıştır. 19. yy. sonlarında büyük romantik münekkidlerin sistemleri geliştirilmedi. Şiiri, tabiî ilimler gibi düşünen Taine ve Brunetiere'in bir şiir ilmi kurmaya çalışmaları, devrin asıl teşebbüsleridir."* (Ercilasun, 1998: 24).

19. yüzyılda etkili olan bir başka eleştiri yaklaşımı olan izlenimciliktir. Ressam Cloude Monet'nin (1840-1916), 1872'de bir gün doğumunu yansıttığı tablosu olan *"Impression soleil levant"*, resim sanatından edebiyata kadar farklı sanat türlerini etkileyen bir akımın doğmasına sebep olmuştur. Tablonun adındaki "impression" ("izlenim") kavramından hareketle bu akıma "impressionism" ("izlenimcilik") adı verilmiştir.

Bir gün doğumunun herkeste farklı duygular, izlenimler uyandırması gibi bir edebî eser de her okurda farklı izlenimler uyandırır. İzlenimci eleştiri anlayışı, bu gerçeği önceleyerek, eserin eleştirmenin öznel yaklaşımı ile değerlendirilmesini temel almıştır.

"'İzlenim' (empression) sözcüğü, metin ile okur arasındaki bu dolaysız ve yapmacıksız karşılaşmayı, bir de okurun kafasında bunun sonucunda doğan değişimi belirtir." (Carloni ve Filloux, 2000: 57).

İzlenimlerin, duygu ve çağrışımlarla ortaya çıkması onun öznel karakterini de ortaya koyar. İzlenimci "eleştirmenleri birleştiren yalnız öznel olmaları değildir" bunun dışında "nesneye kişisel izlenimlerini belirtmekle yetindikleri için" izlenimci eleştiriler "daha çok süreli yayınlarda yer almış, kısa yazılardan" oluşmuştur; ayrıca izlenimci eleştirmenler "ayrıntılı ve dizgesel yöntemler önermekten" kaçınmıştır (Yücel, 1991: 62; Carloni ve Filloux, 2000: 58; Yetkin, 1963: 547). Bilime, nesnelliğe atıf yapan kurallı eleştirinin karşısında, kuralları göreceli kişisel beğenilere dayanan izlenimcilik (impressionnisme) yer bulur (Yetkin, 1963: 546).

İzlenimciliğin temelinde estetik hazseverlik vardır (Carloni ve Filloux, 2000: 58). Bu görüşü, A. France, "bir eserin verdiği zevk, değerinin tek ölçüsüdür" sözü ile açıkça ifade eder. Bu açıdan izlenimci-öznel yaklaşımın tam bir rölativizm içinde olduğu söylenmiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 57).

Bu anlayışın belli başlı temsilcileri başında Anatole France (1844-1924) ile Jules Lemaître (1853-1914)gelir. Lemaître, *Les Contemporains* (5 cilt, 1885-1899) ve *Impressions de théâtre* (6 cilt, 1888-1920); France, *La vie Littéraire* (4 cilt, 1888-1894) adındaki eleştiri yazılarından derlenmiş kitaplarında birçok romancı ve şairi bu görüşle ele almışlardır." (Yetkin, 1963, 546).

"Eleştirel bir yargı nesnel olarak temellendirilemez" (Carloni ve Filloux, 2000: 59), diyen A. France izlenimci-öznel eleştirinin çerçevesini şöyle çizer:

> "*İyi bir eleştirici, şaheserler arasında kendi ruhunun serüvenlerini anlatır. Nesnel sanat olmadığı gibi nesnel eleştiri de yoktur. Eserine kendisinden başka bir şey koymakla övünenler çok aldancı bir kuruntunun kurbanıdırlar. Gerçek şudur ki insan hiçbir zaman kendinin dışına çıkamaz. En büyük belâlarımızdan biridir bu. Göğü, yeri bir dakika için olsun, bir sineğin düzeylere ayrılmış gözüyle görebilmek veya doğayı bir orangotanın kaba ve basit beyninle algılayabilmek için neler vermezdik. Ama bizim için imkân yoktur buna. Tresias gibi hem erkek olmak, hem de bir kadın olmuş olmayı hatırlamak bize vergi*

değil. Sürekli bir hapisanede gibi kendi benliğimizin içine kapatılmışız... Eleştirici açıkça şöyle demelidir; Efendiler size Shakespeare, Racine, Pascal veya Goethe ile ilgili olarak kendinden söz edeceğim."

A. France, *Edebiyat Hayatı'*nın üçüncü ve dördüncü kitaplarına yazdığı ön sözlerde ise kendi eleştiri anlayışını, şöyle açıklar:

> *"Eleştiriyi kurmak için gelenekten ve evrensel kabulden söz ediyorlar. Böyle bir şey yoktur. Aşağı yukarı genel olan görüşün, bazı eserleri tuttuğu doğrudur. Ama bu, kendiliğinden doğan bir beğenişin hiç de seçişi ve sonucu olarak değil, bir Öncel yargı ile olmaktadır. Herkesin hayran olduğu eserler, hiç kimsenin gözden geçirmediği eserlerdir. Onları, değerli bir yük gibi alır ve üzerinde durmadan başkalarına devrederiz. Yunan ve Lâtin Klâsiklerine hatta Fransız Klâsiklerine değer vermemizde, büyük bir hürlüğün bulunduğuna gerçekten inanıyor musunuz?"* (Yetkin, 1963: 547).

Yetkin, Jules Lemaître'nin okuyucularına sadece "özenle not edilmiş izlenimler" sunmak istediği düşüncesini paylaşmıştır. Lemaître, eleştiriyi "kitaplarından zevk almak, onlarla duyumları inceltilmek ve zenginleştirmek sanatı" olarak görür (Yetkin, 1963: 546).

Carloni ve Filloux açık bir sistemleri olmasa da Lamaitre ve France'ın eleştirilerinde Klasik Fransız beğenisinin değerlerine bağlı olduklarını tespit etmiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 60).

Bir başka izlenimci eleştirmen olan Gourmont'un ise "anlayış eleştirisi" ile yazarın iç yasalarını bulmak, anlatım odağını kavramak istediği belirtilmiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 62).

Andre Gide de birçok eserinde izlenimci bir yaklaşım sergilemiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 62). Gide, Dostoyevski ile ilgili yazdığı kitabını bir eleştiri ama aynı zamanda iç dökme kitabı olarak nitelemiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 63). Gide'nin tutumunu "vesile (occasion) eleştirisi" olarak niteleyen Carloni ve Filloux, Gide'in *"Angele'e Mektuplar"* adlı eserinde, edebî eserleri yorumlarken kendi düşünsel hayat hikâyesini

de paylaştığını; bu yüzden Gide'in eleştirisini en iyi yansıtan eserin *Günlük* olduğunu belirmiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 64).

İzlenimcilik özellikle gazete yazıları ve denemelerle gelişmiştir. Gazetecilere Kleber Haedens, denemecilere örnek olarak Alain (1868- 1951) verilmektedir.

İzlenimci ya da ülkemizdeki daha yaygın kullanımıyla öznel eleştirmenleri birbirinden ayıran bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu öznelliğin göreceliliği ile ilgilidir. Örneğin Gide'in yaklaşımını, felsefi öznellik şeklinde ifade etmek mümkündür. İzlenimci sanat Monet'nin eserinden sonra yaygınlaşsa da eleştiri alanında Sainte Beuve'den itibaren varlığını belirginleştirdiği söylenebilir. İzlenimci-öznel eleştirinin süreli yayın yazıları ve deneme türü içinde gelişmesi de temel özelliklerinden biridir. Dergi ve gazete yazıları ve deneme türü için öznellik türsel bir zorunluluk olarak değerlendirilebilir.
Öznellik açısından değerlendirilebiliecek bir başka eleştiri yaklaşımı olan "yaratıcı eleştiri" eğilimi Baudelaire'e (1821-1867) kadar uzanır. "Baudaelaire'in başlıca eleştiri yapıtları L'Art romantique adlı kitabında, özellikle de Gauitier üzerine bir incelemesinde bulunabilir; ozan bu incelemesinde şaşırtıcı biçimde eleştiri yönteminin bilincindedir" (Carloni ve Filloux, 2000: 82).

"Baudelaire için eleştiri, bir bilim değil, sanatsal bir işbirliğidir" (Carloni ve Filloux, 2000: 82). Yaratıcı eleştiri kuralları belirli bir yönteme dayanmaz. Eleştirmen kendi sanat ve edebiyat görüşlerini eser değerlendirmelerine uygular. İzlenimciler gibi kendilerinde uyanan hisleri yansıtırken, yaratıcı eleştirmenler kişisel sanat görüşlerini bir kıstas olarak ortaya koyarlar.

Yaratıcı eleştirmenlerden biri olarak gösterilen Albert Thibaudet'in (1874-1936) Flaubert, Paul Valery, Stendhal ve Balzac gibi isimlerin eserleri üzerine eleştirileri bulunmaktadır (Carloni ve Filloux, 2000: 84). Thibaudet, yaşadığı dönemde psikanalitik ve felsefi yeni eleştiri eğilimlerini fark edip bunları birleştiren bir yaklaşım içinde olmuştur (Carloni ve Filloux, 2000: 84). Özellikle Bergsoncu düşünceden etkilendiği tespit edilmiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 85). Thibaudet bir edebiyat tarihçisidir. *"Historie de la Litterature"* adlı eserinde edebiyatın "sürekli devinimini, süresini, sonu

gelmez akışını, kısacası yaşamını göstermek istemiştir" (Carloni ve Filloux, 2000: 86). Bu edebiyat tarihini bir tarih metninden çok bir roman gibi kaleme almıştır (Carloni ve Filloux, 2000: 86). Flaubert üzerine yaptığı eleştirisinde; yazarın yaşam öyküsünden yararlanma ve kaynakça hazırlama amacıyla ciddi araştırmalar yapar. Ancak bu araştırmaların ötesinde sanatsal bir duyarlılıkla metnini oluşturur. Mallerme ve Valery üzerine kaleme aldığı eleştirilerinde ele aldığı sanatçıların üslubunu, anlatım biçimlerini kullanır (Carloni ve Filloux, 2000: 86).

Paul Valery (1871-1945); Mallerme, Leonardo Da Vinci, Descartes üzerine denemeler; Anatole France, Stendhal ve Flaubert gibi isimlerin biyografilerini yazmıştır. Bu "yaşam-öyküsel yöntem"in yazarı düşüncelerini açıklamaya bir yararı yoktur. Valery'ye göre "yapıtın nedeni yazar değildir, daha çok yapıt yazarı yaratır" (Carloni ve Filloux, 2000: 88). Carloni ve Filloux, Valery'nin eleştiri yöntemi "yılmak bilmez bir soyut imgelem çabasıyla, yaratıcının yaptığı çalışmayı kendi içinde yeniden yapmak" (Carloni ve Filloux, 2000: 88) şeklinde tarif etmektedir.

"Bir yazarı yeniden kurmaya çalışmak, onun yapıtlarından bambaşka, gene de yalnızca onun yaratabileceği bir yapıtlar yeteneğini yeniden kurmaya çalışmaktır" diyen Valery "yaratıcı bir özdeşleşme" amacıyla eleştirilerini yapmaktadır (Carloni ve Filloux, 2000: 90).

Yaratıcı eleştiri, G. Lanson'un geliştirdiği araştırmacı yaklaşıma bir tepkidir (Carloni ve Filloux, 2000: 93). Yaratıcı eleştiriye getirilen eleştirilerden biri şudur: "bu eleştiride yazarlar birer küçük evren, kendi üzerlerine kapalı birer 'bilinç' olarak belirir, içinde yer aldığı dünya ile bağlantıları araştırılmaz" (Carloni ve Filloux, 2000: 94). Yaratıcı eleştiri olarak kavramsallaştırılan eleştiri yaklaşımının, araştırmacı dolayısıyla nesnel eleştiriye karşı öznel eleştirinin savunulması olarak değerlendirmek mümkündür. Bu anlayışın, sanatçı ve şairler tarafından uygulanması, barındırdığı öznelliğin niteliğinin poetik veya estetik yönlü olduğunu da göstermektedir.

1900'lerle birlikte edebiyat eleştirisi, sosyal bilimlerdeki gelişmelerden daha sistemli bir şekilde yararlanmıştır. Psikoloji disiplininde Sigmund Freud (1856-1939), geliştirdiği

teorinin, edebiyat eserlerine uygulanabileceğini söyleyerek psikanalitik edebiyat eleştirisinin yolunu açmıştır.

Psikanalitik edebiyat eleştiri yaklaşımı, Freud tarafından geliştirilen psikoterapi yöntemine dayanmaktadır (Eagleton, 1990: 173). Psikanalitik psikoterapi yöntemi, gelişim psikolojisini yeniden tanımlar. İnsanın gelişim sürecinde "haz"larını tatmin etmek isterken "gerçeklik"in baskısı altında kaldığını ileri sürer. Psikoterapiye göre, bu baskılar insanın üstesinden gelemeyeceği bir aşamaya gelirse "nevroz" veya "psikoz" adı verilen hastalık hâli yaşanabilir. İnsan bu baskılardan kurtulmak için yüceltme, yansıtma, bastırma gibi çeşitli savunma mekanizmalarına başvurur. Bazı psikanalizciler, bütün insan davranışlarında görülebilecek bu kalıplardan hareketle insanı "nevrotik hayvan" şeklinde tanımlamıştır (Eagleton, 1990: 174).

Psikanalitik eleştiri, yazarı nevrotik bir hasta gibi görme eğilimindedir. "Freud, sanatçıya bir ruh hastası olarak bakmaktadır" (Moran, 1999: 154). "Freud sanatçının yaratma eylemi ile nevroz arasında sıkı bir ilişki bulur ve bilinçaltının 'yaratma'daki rolünü belirlemeye çalışır" (Moran, 1999: 150).

> *"Freud'un sanat kuramında, […] hayal kurma eylemi ile sanatçının yakın ilişkisi vardır. Sanatçı da bir ruh hastasına yakın sayılır. O da gerçek dünyada tatmin edemediği isteklerle doludur. 'Onur, zenginlik, ün kazanmak, yükselmek ve kadınların sevgisini elde etmek ister ama bu zevklere ulaşma araçlarından yoksundur. Böylece o da özlemi yerine getirilmemiş herhangi biri gibi gerçeklikten uzaklaşarak bütün ilgisini ve libidosunu isteklerinin hayal dünyasında yaratılmasına aktarır. Bu da kolayca nevroza yol açabilir'"* (Moran, 1999: 152).

Sanatçının kişiliği ile eserleri arasındaki ilişki üzerinde, eserleri açıklamak veya sanatçının kişiliğini aydınlatmak gayesiyle durulabilir (Moran, 1999: 132). Edebiyat eleştirisinde "sanatçının kişiliğine yönelmek romantik edebiyat çağında başlamıştır" (Moran, 1999: 144). Eseri açıklamak için sanatçının kişiliği ile eseri arasında ilişki kuran yaklaşımın yolunu Sainte Beuve'ün açtığı ve bu yaklaşımın "tarihsel eleştiri"nin bir parçası olduğu belirtilmiştir (Moran, 1999: 132).

Psikanaliz, yazarı yazmaya iten, açığa vuramayıp bastırmak zorunda olduğu istekleri bulmaya yönelmiştir. Bu isteklerin eserde biçim değiştirerek yer aldıkları düşüncesinden hareket eder. Gerçek hayatta rüyaların incelenmesi gibi eserde birtakım görüntüler, semboller, izler önem taşır. Psikanaliz, eserde tespit ettiği izler ile yazarın psikolojisi arasındaki ilişkiyi inceler. Bu izlere bir belge gibi yaklaşır. Bu açıdan deterministtik bir bakış açısının varlığından söz edilebilir.

"Psikanalitik eleştiriyi kullananlara göre, yazarın eseri, psikanaliz tedavisindeki bir hastanın sözleri gibi ele alınabilir ve o zaman yazarın gizli isteklerini, cinsel eğilimlerini, bilinçaltı dünyasını araştırıp ortaya dökmek için eserini incelemek gerekir" (Moran, 1999: 152).

Psikanaliz yöntemi, edebiyat eleştirisinde yazar merkezli yaklaşımlar içindedir. Freud, psikanaliz ile edebiyat arasındaki ilişkiyi 1900'lerin başında gündeme getirmiştir. Onun *"Dostoyevski ve Baba Katilliği"* adlı eserinin yayımlanması için 1928'i beklemek gerekecektir. Ancak bunun öncesinde, Freud'un öğrencilerinden Ernest Jones'in *Hamlet and Oedipus* adlı eseri 1910'da yayımlanmıştır. Jones'in temel yaklaşımı da yazarın psikolojine dönüktür.

Jones, eserin sahibinden bağımsız bir eleştiri sürecinin eserin amacını anlamayı zorlaştırdığını iddia eder: "birçok ciddi eleştirmen bilir ki, bir eserin değerini bilme ve onun amacını anlama; ancak yazarının bazı karakteristik özelliklerinin bilgisi ve onun sanatsal gelişiminin aşamaları bilinirse mümkün olabilir" (Jones, 2010: 14).

Jones, edebiyat eserindeki süreçler ile gerçek hayat arasındaki benzerliğe dikkat çekmektedir:

> *"Bu mekanizmaların temel özellikleri açısından rüyalar, zeka ve psiko-nörotik semtomlar gibi olduğu, temelde farklı zihinsel süreçler gibi görünse de çok fazla ortak noktasının bulunduğunu gösterdi; dahası, tüm bu süreçler düş gücü ile bilinçsiz isteklerin farkındalığıyla, psikolojik 'baskı'yla, çocukluk anılarının yeniden canlanmasıyla ve bireyin psiko-seksüel yaşamıyla sıkı bir ilişkiye dayanmaktadır"* (Jones, 2010: 16).

“Dostoyevski'nin karmaşık kişiliğini dört ayrı yönden ele alabiliriz. Dostoyevski, yaratıcı bir sanatçı, nevrozlu bir hasta, bir ahlâkçı ve günahkâr bir kimsedir. Bu şaşırtıcı karmaşıklığın içinden çıkmak pek kolay değildir” (Freud, 1964: 5).

Freud, Dostoyevski hakkında onun biyografisi ve eserlerinden hareketle bazı tespitlerde bulunur. Dostoyevski’nin bireyin içgüdüsel istekleri ile toplum hayatının gerekleri arasında “çetin savaşlara” girdikten sonra Hristiyanlık (din) ve Çar (siyaset) yani psikanaliz terminolojisiyle “bilinçdışı” önünde diz çökmüştür. Dostoyevski, nevrozun etkisindedir. Bunun en güçlü delillerinden biri; eserlerine “kırıcı, öldürücü ve bencil karakterleri belirginleştiren konular seçmesi”, diğeri; Dostoyevski’nin kişisel hayatındaki “kumar düşkünlüğü ve küçük bir kızı kirletmiş olması”dır. Freud ayrıca “Dostoyevski’nin kişiliğinde sadistliği dile getiren yanlar” tespit eder, onun geçirdiği “sara nöbetleri” üzerinde durur. Freud’a göre Dostoyevski sadist ve mazoşisttir (Freud; 1964: 6-7). Freud, yine Karamazof Kardeşler adlı eserinde roman kişilerinden olan bir babanın öldürülmesi ile Dostoyevski’nin gerçek hayatında babasının öldürülmesi arasında bağlantılar kurar (Freud 1964: 11).

Psikanalizin bu şekilde kullanılması, eserden hareket ederek yazarı açıklayan dışsal eleştiri türleri içinde değerlendirilmesine yol açar. Ancak, gerek Jones’in gerekse Freud’un çalışmalarında da görüldüğü gibi psikanaliz esere ait değerlendirmelerde de bulunur.

> *“Nitekim Freud kendisi ‘Dostoyevski ve Baba Katilliği’ adlı yazısında Dostoyevski'nin hayatı hakkındaki bilgilere ve eserindeki olaylara, kişilere, temalara dayanarak Dostoyevski'nin sara hastalığına, babasının ölümünü arzulaması konusuna, belirmemiş homoseksüelliğine ait sonuçlar çıkarır, ama aynı zamanda Dostoyevski hakkındaki bütün bu bilgilerin ışığı altında eserini aydınlatıcı fikirler atar ortaya.”* (Moran, 1999: 153).

Freud'un öğrencisi olan Carl Gustav Jung kişilik ve bilinçaltı kuramı üzerinde çalışmıştır. Analitik psikoloji alanına “kolektif bilinçaltı” ve “arketip” kavramlarını geliştirerek katkı sağlamıştır. Kolektif bilinçaltı, toplum psikolojisine etki eden bilinçaltındaki ortak kökleri ifade etmektedir. Aynı toplumdaki farklı bireylerin farklı

mekân ve zaman içinde benzer psikolojik yönelişler göstermesi kolektif bilinçaltı kavramının gelişmesine yol açmıştır.

Gündelik hayatta da kullanılan dışadönük ve içedönük kavramları Jung'un düşüncelerine dayanmaktadır. Jung, insanın dışadönük yönünü "persona" (toplum hayatına uyum sağlanması sağlayan pskolojik, kişilik maskesi) içe dönük yönünü "gölge" (bastırılmış, engellenmiş olumsuz duygular) kavramı ile açıklar (Fordham, 1983: 38, 64). Her cinsiyetin, erkek ve kadının, bir persona ve gölge'si bulunmaktadır. Gölge bilinçdışını ifade etmektedir ve erkeğin bilinçdışında "anima", kadının bilinçdışında ise "animus" kavramı ile ifade edilen karşıt cins imajları bulunmaktadır. Anima ve animus, karşı cins hakkındaki ilk genel bilgileri ifade etmektedir. Bu genellik, arketip kavramı ile ilişkilendirilerek bilincimizde yer alan tasarımları karşılar. "İlksel imge ya da bir başka deyişle arketip, tarih boyunca sık sık yinelenen ve yaratıcı fantezinin kendini serbestçe ifade ettiği her yerde beliren figürdür. […] aslında mitolojik figürdür" (Jung, 2006: 323). Sözlükte "Bir tür ya da türler grubunun varsayılan atasal tipi" şeklinde açıklanan arketip (http://www.tdk.gov.tr, 2017) anima ve animusun tarihsel ve toplumsal niteliğini gösterir. Psikanalizin tanımladığı bilinçdışı alanında Jung, "ta ilksel çağlardan belirgin bir anımsatıcı imgeler halinde bize gelen" bir "ortakbilinçdışı" alanı bulunduğunu ileri sürmektedir (Jung, 2006: 323). Arketipler kolektif bilinçaltını yansıtır. Arketipler, temel ihtiyaçlara dayanan bazı davranış, olgu, kişi ya da olay mitleridir. Arketiplere dinî yaşam, rüyalar, folklor ve edebiyat içinde karşılaşılabilir. Bu yüzden Jung'un arketip kavramı edebiyat eleştirisi alanında önemli bir yer edinmektedir. Eser kişileri, onların davranışları, olaylar gibi unsurlar arketipsel özellikleri açısından ele alınmışlardır. Jung, geliştirdiği kuramın sanat eserlerine uygulanmasını ifade ederken Freud'un psikanalitik yaklaşımından da ayrılan yönleri hakkında bilgiler verir, sanatçının hastalıklı (nevrotik) bir psikolojiyi yansıtmadığını söyler: "Bir sanat yapıtının hakkını vermek için, analitik psikolojinin tamamıyla tıbbi önyargıdan kurtulması gerek; çünkü sanat yapıtı bir hastalık değildir" (Jung, 2006: 313).

Jung'un Freud'dan ayrıldığı önemli noktalardan birinin "ruhsal enerjinin cinsel enerjiye yani libido'ya dayandığını kabul etmemesi"nin geldiği belirtilmiştir (Cebeci, 2004: 233). Cebeci, Jung'un düşüncelerini şöyle özetlemektedir:

"Jung'un öğretisinde 'analiz' kavramının anlamı, ele alınan metaryeli ruhsal yapıyı oluşturan unsurlara bölmek ve daha sonra, diğer düşünce sitemleri içinde bulunabilecek paralellikler ve benzerlikler aracılığıyla anlamaya çalışmaktır. Ruhsal yapı kendi kendisi imgelerle ifade ettiği ve bu imgeler de daha ilksel unsurlara ayrıştırılamadığı için, anlamlandırma çabaları metafor ve benzetmelerden, din ve mitoloji gibi diğer sembol sitemlerinin yardımından yararlanmakla mümkündür" (Cebeci, 2004: 233).

Psikanaliz, edebiyat eleştirisinde eseri ve yazarı psikolojiden yararlanarak açıklamaya çalışırken Marksist eleştiri ise toplum ve sosyolojiden hareket eder.

Marksist edebiyat eleştirisi, Marksist düşünceden hareketle geliştirilmiş dolayısıyla Maksisizm ideolojisinin kavramsal çerçevesi ile tanımlanmış bir yaklaşımdır. Marksist edebiyat eleştirisi, bir edebiyat anlayışının nasıl üretileceğine ilişkin tartışmalar kısmında Marksist düşünceye dayalı edebiyat teorisinden ayrılmaktadır.

Karl Marx (1818-1883) ve Friedrich Engels'in (1820-1895), 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya attıkları düşünceler siyaset, ekonomi ve toplumsal yapının tamamını dolayısıyla estetik, sanat ve edebiyatı da içine alarak farklı bir paradigma üzerinden değerlendirmiştir. Marx ve Engels estetik ve sanat üzerine doğrudan bir eser kaleme almamışlardır. Marksist düşünceye göre,

> "*Felsefe sistemlerinin doğuşu, dinsel inançlardaki değişimler, yeni sanat türlerinin ortaya çıkması, temelde, yani ekonomik yapıda meydana gelen değişikliklerin sonuçlarıdır ve sınıflara ayrılmış, üstyapı, ekonomik bakımdan egemen durumda olan sınıfın görüşlerini, isteklerini yansıtır. Başka bir deyişle, bir toplumun ideolojisi o toplumdaki egemen sınıfın çıkarlarını korumaya, onları meşrulaştırmaya yöneliktir.*
>
> *Sanat da üstyapının bir parçası olduğuna göre, o da döneminin ideolojisini yansıtacak, bilinçli ya da bilinçsiz olarak egemen sınıfın çıkarlarına hizmet*

edecektir. O hâlde toplumun altyapısı üstyapısını ve dolayısı ile ideolojisini belirleyecek ve sanat eseri de bu ideolojiyi yansıtan bir yapıt olacaktır. Bu anlamda, edebiyat eseri sınıf çıkarlarını dile getiren bir ideolojidir." (Moran, 1999: 44)

Berna Moran Marksist estetiği incelerken iki döneme ayırmak gerektiğini savunur. Buna göre, 1934'e kadar olan birinci dönem ve toplumcu gerçekçilik kuramının kabul edildiği 1934'ten sonraki ikinci dönem (Moran, 1999: 41).

Marx ve Engels, bir sanat ve edebiyat teorisi geliştirmemişlerse de sanatı "üstyapı"nın bir parçası olarak konumlandırarak ve bu konuda bazı ilkeler ileri sürerek Marksist estetik tartışmalarını etkilemişlerdir. Berna Moran, "Engels'in 'tipik durumlarda tipik karakter' ilkesi bunların en önemlilerindendir" demektedir (Moran, 1999: 46).

Marx ve Engels'i izleyen Plehanov, Troçki, Lunaçarski gibi düşünce adamlarının Marksist estetiği sistemleştirme çabalarına giriştiğinin altını çizen Moran, sanat sorunlarına Marksist açıdan çözümler arayan en önem isimlerden biri olarak Plehanov'u işaret etmiş; "Marksist öğretiyi ilk defa bir estetik kuram hâline sokmaya çalışan G.V Plehanov (1856-1918) sanatın doğuşu, sosyal sınıflarla sanat eserleri arasındaki ilişki, estetik zevk ve fayda gibi sorunlar üzerine eğilmiş ve Marksist felsefenin temel fikri olan, olayları maddi ve ekonomik nedenlerle açıklamak ilkesini bu sorunları aydınlatmak için kullanmıştır" tespitini paylaşmıştır (Moran, 1999: 47).

Plehanov'un. "*Sosyolojik Açıdan Fransız Dramatik Edebiyatı ve On Sekizinci Yüzyıl Resmi* adlı incelemesinde, sınıflara ayrılmış bir toplumun yarattığı sanat eserlerinin biçimlerinde ve içeriğinde meydana gelen değişikliklerin yine ancak ekonomik nedenlerle, sınıf kavgasıyla açıklanabileceğini" yansıtmak istediği; yine "*Sanat ve Sosyal Hayat* adlı eserinde de sanatçı ile egemen sınıf arasındaki ilişkinin sanatçıyı ve eserlerini nasıl etkilediğini" üzerinde durduğu belirtilmiştir (Moran, 1999: 48).

1930'larda Marksist estetik, Plehanov'un "sanatı açıkça propaganda aracı saymaması, devletin sanatçıya yol göstermesine karşı oluşu, sanatın kendine özgü bir dünyası olduğundan söz etmesi, eserin politik yönü ile estetik yönünü fazla ayırmış gözükmesi"

(Moran, 1999: 52) gibi düşüncelerini yadsıyarak aksi yönde gelişen toplumcu gerçekçilik kuramıyla yeniden şekillenir.

Toplumcu gerçekçilik, "Rusya'da devletin resmî sanat görüşü" olarak 1930'larda ortaya çıkmış ve ana ilkeleri 1934'te toplanan Sovyet Yazarlar Birliği'nin Birinci Kongresi'nde saptanmıştır (Moran, 1999: 53). Toplumcu gerçekçilik, Marksist düşünceye göre sanatın ne olması gerektiği konusuna odaklanır.

Marksist eleştiri, George Lukacs'ın (1885-1956) çalışmaları ile yeni kavramlar kazanır. 1948 yılında *Gerçekçilik Üzerine Denemeler*, 1952 yılında *Dünya Edebiyatında Rus Gerçekciliği* adlı eserlerinde ve benzer diğer çalışmalarında Lukacs'ın üzerinde durduğu temel iki kavram "gerçekçilik" ve "doğalcılık"tır.

Lukacs'ın, gerçekçilik anlayışı "toplumun belli bir dönemindeki gelişim doğrultusunu belirleyen tarihî güçleri, yani toplumun içyapısını ve dinamiğini" yansıtmaktır (Moran, 1999: 53). Lukacs, bunun için tümel olanın somut bir şekilde yansıtılmasına imkân veren tipik durumlara, tipik kişilere ayna tutulmasını gerekli görür. "Tip", Lukacs'ın eleştiri yaklaşımının önemli kavramlarından biridir.

"Lukacs'ın tip dediği şey gerçi tümeli yansıtan somut bir örnektir ama Aristoteles'i yorumlayan neo-klasiklerin genel insan tabiatını yansıtan kişilerinden farklıdır. Neo-klasikler değişmez bir insan tabiatının var olduğuna inanıyor ve sanat eserinde bireysel, yöresel özelliklerin yeri olmadığı fikrini savunuyorlardı. Lukacs'ın estetiğinde kişinin tipik olması demek, kişinin en derin yanının toplumda mevcut nesnel güçler tarafından belirlenmiş olması demektir" (Moran, 1999: 55). Lukacs'a göre gerçekliğin özünü yansıtmak tipik olanı kavrayabilmektir.

Bir diğer anahtar kavram olan "doğalcılık", **"**evren ve olayları, Tanrı'yı işe karıştırmaksızın nedensellik ilkesine dayanan bir determinizm ile açıklanabileceğine" inanan natüralizmden farklılık gösterir. Bu konuda Moran'ın yaptığı açıklama şu şekildedir:

> *"Gerçekçi edebiyatta tipik bireyin eylemini daha çok tarihî koşullar, güçler belirlerken, doğalcılıktaki sıradan adamın davranışlarını daha çok psikolojisi ve*

giderek fizyolojisi, kalıtımsal (ırsî) özellikleri belirler. Doğalcılığın bu yüzey gerçekliği yansıtması, sonunda 'hayattan bir dilim' vermeye kadar gider ki, bu dilim kendi başına ne kadar doğru olursa olsun, tarihsel özden kopuk, yüzeyi yansıtan bir fotoğraftır" (Moran, 1999: 53).

Lukacs, 1934'ten sonra toplumcu gerçekçilik düşüncesiyle üretilen Sovyet edebiyat eserlerini "tipik olanın yansıtamaması" ve "olumlu kahramanlar öğretisi" açısından eleştirmiştir (Moran, 1999: 60).

Berna Moran, gerçekçiliğin Marksist eleştirideki vazgeçilmez nedenlerinden biri olarak, Marksizmin "gerçekçi romanın en başarılı çağında" ortaya çıkmasını gösterir (Moran, 1999: 53).

Moran, Marksist kuramı Platon'dan itibaren süregelen yansıtma kuramının bir türü olarak inceledikten sonra "1960'larda, edebiyatı yansıtma olarak değil de üretim olarak ele alan yeni bir gelişime tanık olduk" der ve Louis Althusser'in (1918-1990) görüşlerine yer verir.

Louis Althusser, özellikle ideoloji kavramı üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Buna göre toplumsal yapı üzerinde ekonomik, politik ve ideolojik etkenler söz konusudur. Althusser, toplumsal yapının sadece ekonomik değişikliklere bağlı olmadığını ve ideoloji gibi özerk bir etken bulunduğunu söyleyerek Marksist düşünce için farklı bir yorum getirmiştir. Edebiyat ile ideoloji arasındaki ilişkinin niteliğini Althusser, mekanik bir ilişki olarak görmemektedir. Bu konuda Moran'ın değerlendirmesi şu şekilde:

"Althusser'e göre gerçek edebiyat ideolojiyi hammadde olarak kullanan, onu kendine özgü yollardan işleyip dönüştürerek yeni bir ürün veren bir pratiktir. Edebiyatı yansıtıcı bir ayna olarak görmek yanlıştır; edebiyat bir üretimdir ve ürettiği şey de, 'dönüştürülmüş', görünürlük kazanmış ve dolayısıyla kendini ele vermiş ideolojidir." (Moran, 1999: 66).

Althusser'in düşünceleri Pierre Macharey ve Terry Eagleton gibi eleştirmenler tarafından sürdürülmüş, geliştirilmiştir.

"İdeoloji ile gerçeklik arasındaki ilişki bu kuramın temel direğini oluşturur diyebiliriz. Macherey'in bu konuda söyledikleri Althusser'in söylediklerinden farklı sayılmaz. Macherey'ye göre […] Gerçek yaşamda fark etmeden yaşadığımız bu ideoloji eserde dönüşüme uğrar, bir şekil ve yapı kazanır ve böylece fark edilir hale gelir. İdeolojinin söyleyemeyeceği şeyler, örtbas etmek zorunda olduğu gerçekler, eserde boşluklar ve suskunluklar olarak kendini belli eder. Onun için eserde söylenenler değil, söylenmeyenlerdir ideolojiyi görünür kılan ve okurun (belki Marksist eleştirmenin yardımıyla) uyanmasına olanak tanıyan." (Moran, 1999: 67).

Eagleton da edebiyat eserini meydana çıkaran şeyin değer yargıları ile toplumsal ideolojiler arasındaki yakın ilişkide aranması gerektiğini belirterek "değer yargıları özel zevklere değil bazı toplumsal grupların diğer gruplar üzerinde iktidar sağlamak ve uygulamak için kullandıkları varsayımlara gönderme yapar" (Eagleton, 1990: 40) demektedir.

Marksist edebiyat eleştirisinin Plehanov'un çalışmaları ile belirginlik kazandığı, Györg Lukacs ve Louis Althusser ile geliştiği görülmektedir. Bu gelişim çizgisi edebiyatın özgün estetik bir yapı içinde mi yoksa sosyal, politik ve ideolojik birtakım dış etkenler tarafından mı oluşturulduğu tartışmasını canlı bir şekilde sürdürmektedir. Şu var ki, dış etkenlerin dolaylı bir etki içinde esere nüfuz ettiği yönünde bir eğilim Marksist edebiyat eleştirisi içinde ağırlık kazanmıştır.

Marksist ve psikanalitik eleştiri, eseri, pskoloji ve sosyoloji gibi onun dışındaki şartlara göre değerlendirmektedir. Ancak 20. yüzyıl'ın ilk çeyreğinde dilbilim alanında ileri sürülen bazı düşünceler, eseri özgün yapısı ile ele alma yönünde eleştiri yaklaşımlarını etkiler. Yapısalcılık bunlardan biridir.

Ferdinand de Saussure'ün (1857-1913) dil bilim alanında geliştirdiği teoriye dayanan yapısalcılık, 1960'lı yıllarda Fransa'da Roland Barthes, Claude Bremond, Gerard Genette, A. J. Greimas ve Tzvetan Todorov gibi isimler tarafından edebiyat eleştirisinde uygulanmıştır. Tahsin Yücel, Fransa dışında bu kuramı edebiyata uygulayan ilk isimlerden biri olmuştur (Moran, 1999: 185).

Yapısalcılık Levi-Strauss'un antropolojiye, Jacques Lacan'ın psikolojiye, Michael Foucault'un bilgi ve kültür sorununa, Jacques Derrida'nın felsefeye uyguladığı bir yöntemdir (Moran, 1999: 185).

Saussure'ün geliştirdiği yöntem dil incelemelerindeki bir dilin zaman içerisinde geçirdiği değişimleri incelemek yerine dilin belli bir zaman dilimi içinde ele alınmasına dayanmaktadır. "Dilin zaman içindeki evrimlerine yönelen artzamanlı (diachronic) yaklaşım yerine Saussure, dili belli bir zaman noktasında ele alarak eşzamanlı (synchoronic), kendi kendine yeterli ve bağımsız bir sistem olarak incelmeyi önermiştir" (Moran, 1999: 186). Saussure'ün amacı "sistemi anlamak, onun öğeleri arasında o andaki bağıntıların oluşturduğu yapıyı açıklamak"tır (Moran, 1999: 186). Saussure'ün, 1916 yılında yayımlanan *Genel Dilbilim Dersleri* adlı çalışması ile geliştirdiği yöntem zamanla yaygınlaşacak ve süreç içerisinde kuramın temel kavramlarından olan "yapı" bu anlayışa ad olacaktır.

Saussure, "dizge (yapı)/ öğe, ses/ anlam, dil/ söz" gibi karşıtlıklardan hareket etmektedir (Yücel, 1991: 20). Bunların başında, dil (langue) ile söz (parole) ayrımı gelir. Somut ve bireysel olan söz, soyut ve toplumsal bir yapı olan dil sistemine bağlıdır. Saussure, dilbilim çalışmalarında bu yapıyı ortaya çıkarmak için "söz"ü inceler. " 'Hiçbir şeyin kendi başına ve doğal bir yetenekle anlam taşımadığı, her şeyin bütüne göre anlam kazandığı bir dizgedir dil, parçaların 'anlam' ya da işlevini dilin yapısı belirler" (Yücel, 1991: 29)

Yapısalcılığın temel yaklaşımlarından biri incelediği nesneyi göstergeler ağı içinde ele almasıdır. Buna göre eserde incelenen her unsur; ilişkide bulunduğu gösterge sistemi içinde bir başka nesne veya olguya yönelten ("gösterilen") bir "gösteren"dir. Sözcükler bir şeye işaret ettikleri için birer göstergedirler. Göstergenin ses yönü gösteren, işaret edilen kavram ise gösterilendir (Moran, 1999: 188).

İncelenen nesnenin yapısına yönelen yapısalcılık, "yüzeydeki birtakım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların ya da yasaların oluşturduğu bir sistemi, yapıyı aramaktadır" (Moran, 1999: 186). Buna göre "sistemdeki birimler kendi başlarına

anlam taşımazlar, sistem içinde birbirleriyle olan bağlantıları onlara anlam kazandırır" (Moran; 186).

Yapısalcılar eserin dil sistemini, yapısal analizini yapmışlardır. İncelemelerinde eserin yazar ve tarihle ilişkisi gibi metin dışı yönlerle eser arasında bir bağ kurmak gereğini görmemişlerdir (Moran, 1999: 192).

Bu yönüyle, "yapıtla dış dünya, yazar ya da okur arasında bağlar kuran yöntemleri reddetmek bakımından" yapısalcılık, Rus Biçimciliği ve Yeni Eleştiri anlayışına benzemektedir. Yapısalcılık, "Yeni Eleştiri gibi tek tek yapıtları yorumlamak peşinde değil, yazınsallığın peşindedir. Bu noktada Rus biçimciliği ile yapısalcılık birleşmektedir" (Moran, 1999: 192).

Saussure'ün dili incelemek için uyguladığı yaklaşımı Todorov, Barthes, Greimas gibi eleştirmenler edebiyata uygulamıştır.

Todorov, *Grammaire de Decameron* adlı eserinde Bocacacio'nun öykülerinin iskelet yapısını çıkarmaya çalışır. "Gramer" kavramını kullanan, Todorov bununla öykülerin "yapı"sını işaret eder.

Todorov öykülerin olay örgüsünü ortak bir şemaya indirgemeye çalışır. Todorov'un önerme dediği anlatının temel birimlerinin birer cümle ile ifade edildiği şema en azından bir karakterin bir eylemi ya da bir özelliğinden oluşmaktadır. Bu birimleri dilsel terimlerle karşılayan Todorov'a göre; "bir öykünün tüm metni, özel adların, fiillerin ve sıfatların birbirine bağlanmasından meydana gelen büyütülmüş bir cümleye benzer" (Moran, 1999: 193-194).

"Todorov, karakterlerin niteliklerini (sıfatlarını) da üç gruba ayırdıktan sonra olay örgüsü tiplerini saptamak amacıyla eylemelere geçer ve bunların üç tür fiil altında toplanabileceğini gösterir: Bunlar şunlardır: 'Durumu değiştirmek', 'bir yasayı çiğnemek' , 'ceza vermek ya da vermemek'." Todorov, bu eylemlerden hareket ederek, öykülerin kaç çeşit olay örgüsüne ayrılabileceğini tespit etmeye çalışır (Moran, 1999: 194).

Moran, Todorov'un amacının "öykülerin yorumunu yapmak, anlamını açıklamak değil, dilsel bakımdan nasıl kurulduklarını açıklamak" olduğunu belirtmiştir (Moran, 1999: 194).

A. J. Greimas, *Sémantique Structurale* (1966) ve *Du Sense* (1970) adlı kitaplarında yapısalcı yöntemi ilk uygulayanlardan olur (Moran, 1999: 195). V. Propp'un başlattığı yöntemi geliştirmeye ve yönteme daha bilimsel bir şekil vermeye çalışır. Propp'un incelediği edebî metinlerde tespit ettiği ortak yedi eylem alanını Greimas, birbirine karşıt çiftler hâlinde üç çifte indirger: Özne-nesne; gönderici-alıcı; destekleyici-engelleyici (Moran, 1999: 195). Bu çiftleri 'eyleyen' (actant) olarak isimlendiren Greimas da tek tek yapıtları yorumlamak için değil, bu sistemi ayrıntılarıyla saptamak için uğraşır (Moran, 1999: 196).

Gerard Genette ise, Rus Biçimcilerin "fabula - syuzhet" ayrımını geliştirerek eleştirilerini oluşturur. Genette, bir anlatı metnin çözümlemek için üç düzlem tespit eder. Bunların ilki "metinde yer alan bir olay ya da olaylar dizisi" olarak tanımlanan "söylem" (discourse) düzlemi; ikincisi, "bu olaylar serisinin gerçekte meydan gelmiş olması gereken sıraya göre dizilmiş" ve "yazar tarafından işlenmemiş" hâli olan 'öykü' (histoire) düzlemi; üçüncü ise, 'anlatım edinimi'ni (narration) düzlemidir. Genette'in "asıl üstünde durduğu öykü ile söylem arasındaki bağıntıdır" (Moran, 1999: 196-197).

Genette "bakış açısı", "anlatıcı türü" gibi kavramları da açıklamaya çalışır, bunların çeşitlerini ve etkilerini ayrıntılarıyla saptar. Genette teorik çalışmalarını Proust'un *Yitik Zaman* romanına uygulayarak örneklendirir. Genette'nin bu çözümlemesi önemlidir, çünkü, yapısalcılar yöntemlerini daha çok masal, polis romanı gibi karmaşık olmayan edebiyat türlerine uygulayabilmişlerdir.

Berna Moran ve Tahsin Yücel, yapısalcılara ait ana ilkeler tespit etmeye çalışmışlardır (Moran, 1999: 198; Yücel, 1991: 134).

1. Edebiyat incelemesi tek tek yapıtların yorumlanması ya da değerlendirilmesi değil, edebiyat yapıtlarının tümünün uyduğu sistemin araştırılması demektir.

2. Bundan ötürü, edebiyatın tarih içindeki gelişimi bir yana bırakılarak, her şeyden önce eşzamanlılık içinde incelenmesi gerekir.

3. Edebiyatın eşzamanlılık içinde, kendi başına, bir yapı olarak incelenmesi ise, bu yapıyı oluşturan öğelerin birbiriyle olan, bağıntılarının, yani işlevlerinin saptanması demektir.

4. Bunu yapmak için de, dilbilimdeki söz'e tekabül eden somut edebiyat yapıtlarından yola çıkarak bunların uyduğu sisteme (dil'e) ulaşmak şarttır; çünkü sistem ile tek tek yapıtlar arasındaki bağıntı, dilbilimde dil ile söz arasındaki bağıntının benzeridir.

5. Ele alınan nesnenin 'kendi başına ve kendi kendisi için' incelenmesi.

6. Nesnenin kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir dizge olarak ele alınması.

Yapısalcılık gibi eseri özgün bir yapı olarak gören bir yaklaşım da Yeni Eleştiri'dir. Yeni Eleştiri, 1920-1970 yılları arasında İngiltere'de başlayıp özellikle Amerika'da etkili olmuş bir eleştiri anlayışıdır (Ünal, 2013: 283). Yeni Eleştiri siyasi, toplumsal, psikolojik verileri eleştiri anlayışına karıştıran anlayışa tepki olarak doğmuştur (Ünal, 2013: 283).

John Crowe Ransom (1888-1974), *New Criticism* adlı eserini yayımlayınca, anlayışın bu adla anılması öne çıkar (Ünal, 2013: 285). Stanley Edgar Hyman (1919-1970), 1960'lı yıllarda *Modern Edebiyat Eleştirisi* adlı eseri yayımlar, Yeni Eleştiri bu yıllarda "modern eleştiri" olarak da ifade edilmektedir (Ünal, 2013: 285). Yeni Eleştiri'ye nesnel eleştiri de denilmiştir (Ünal, 2013: 289).

Kantarcıoğlu, "Yeni Eleştiri Okulu" ifadesine yer vererek bu anlayışın kurucusu Eliot'un düşüncelerini özetler:

> *"Eliot'un geliştirdiği edebiyat teorisi; felsefede hümanizm ve sanatta romantizmin hasadını toplamış, özellikle romantisizmin tecrübe doktrininden yararlanmış ve esasta klasik normları benimsemiş bir eleştiricinin sentezidir. Eliot, kendi edebiyat teorisindeki normları oluştururken, önce XIX. yüzyılın sonunda Batı kültüründe meydana gelen çözülmenin sebebini, 'düşünüyorum,*

öyleyse varım' veya 'hissediyorum, öyleyse varım' hükümlerine dayanan sübjektif yaklaşımlardan kaynaklanana bir hastalık, yani 'nihilizim' olarak yorumlamıştır" (Kantarcıoğlu, 2007: IX).

Eliot, "bir Hristiyan varoluşçu" ve "Bradley'in idealist felsefesinden yararlanarak" sanatın özü üzerinde durmuştur (Kantarcıoğlu, 2007: IX)

Eliot, determinizmin Batı düşüncesinde yarattığı olumsuz etkiye karşı onun sarstığı din ve gelenek gibi kavramları ait olduğu bağlama oturtmaya çalışmıştır (Kantarcıoğlu, 2007: X). Eliot'un eleştirilerinin temelinde çağının felsefi eğilimlerine duyduğu rahatsızlık ve bunların edebiyatın yanlış konumlanmasına yol açan sonuçları bulunmaktadır.

Eliot'un beslendiği kaynaklardan biri Bergson'un Yaratıcı Evrim düşüncesidir. "Bu teoriye göre, birbirinden farklı alt-kültürlerin benzeyen unsurlarından oluşmuş olan her kültür, yaşamak için dinamik bir evrim süreci içinde olmak zorundadır" (Kantarcıoğlu, 2007: XI). Eliot, Bergson'un düşüncelerinden hareketle edebiyat tarihinin yeniden kurgulanması gerektiğini söyler.

"Eliot, edebiyat tarihini birbirinden tamamen farklı, nisbî değerlerden oluşmuş kronolojik bir düzende yaratılmış eserlerin toplamı olarak görmemiştir. Edebiyat tarihi, bir medeniyet dairesi içindeki bütün kültürlerin yarattığı, belli başlı sanat eserlerinin oluşturduğu ve ebedî bir şimdiki zaman içinde varlığı sürdüren organik bir bütündür" şeklinde yorumlanmıştır (Kantarcıoğlu, 2007: XII).

Eliot bu konuda şöyle demektedir: "İçinde yaşadığımız çağa kadar yaratılmış bütün sanat âbideleri kendi aralarında ideal bir düzen ve bütün oluştururlar" (Kantarcıoğlu, 2007: XII). "Eliot'a göre sanat, kendi dışında hiçbir disipline hizmet etmez, fakat 'sanat, sanat içindir' ilkesi de yanlıştır" (Kantarcıoğlu, 2007: XI). Eliot, "Batı'da edebiyat teorisyenleri arasında perspektivist ve 'organik formalist' olarak" (Kantarcıoğlu; XII) bilinmektedir. Eliot'a göre şiirin hammaddesi duygudur. Ancak bu duygunun şahsi olmaması, estetik ve objektif duyguya dönüştürülmesi şarttır (Kantarcıoğlu, 2007: XIII). Şiirde öz ve biçim şeklinde iki ayrı unsurun bulunmadığını, özün biçimden, biçimin de özden doğduğunu düşünmektedir (Kantarcıoğlu, 2007: XIV; Ünal, 2013: 285).

Eliot'ın şiir eleştirilerinde özellikle kullandığı belli teknikler bulunmaktadır. Bir şair olan Eliot'un kendi poetik görüşünü de belirleyen yöntemler şunlardır: "Objektif karşılık" (objektive corelative), "dramatik monolog", "ortak şuur" (colloctive subjectivity), "mito-poetik" teknik.

Objektif karşılık; "bir kelimenin, bir imajın, bir durumun okuyucuda da aynı duyguları uyandıracak şekilde kullanılmasıdır". "Dramatik monolog, şiirde kullanılan sesin veya maskenin serbest çağrışımlarından oluşan iç monologdur ve şiire psikolojik bir yapı kazandırmaktadır". "Ortak şuur", "şiirde ifade bulan duyguların evrensel boyutlarını verebilmek amacıyla" kullanılan tekniklerden biridir. Şairin kişisel bir tecrübesinin, başka sanat eserlerinden yapılan alıntılarla evrensel bir hâle sokulmasıdır. Mito-poetik teknik, "felsefesi bakımından Jung'un, mitlerin insan tecrübesinin evrensel kalıplarını temsil ettiklerini savunan teorisi üzerine kurulmuş"tur (Kantarcıoğlu, 2007: XIV-XVII; Özdenören, 2016: 241).

Yeni Eleştiri anlayışına göre eleştirmen eser merkezli bir düşüncede olmalıdır (Ünal, 2013: 283). "Bir eleştiricinin en önemli görevi, organik bir bütün, bir değerler hiyerarşisi olan bir sanat eserini objektif bir şekilde incelemek, önce onu en ince ayrıntılarına kadar tahlil etmek, eserinde özünü oluşturan perspektifi ortaya çıkarmak demektir" (Kantarcıoğlu, 2007: XXIV).

I. A. Richards, T. S. Eliot, F.R. Leavis, Doroty Roth, Ransom, A. Tate, Cleant Brooks, E. Hyman gibi isimler bu anlayışı temsil eden önemli isimlerdir. (Ünal, 2013: 284).

Richards, yazar-şair ismi vermeksizin metin tahlilleri yapmıştır (Ünal, 2013: 284). Richards, edebiyatı semantik bakımdan incelemek ister (Ünal, 2013: 284). *"The Principles of Literary Criticism"*de Richards, dili işlevine göre ikiye ayırır. "Buna göre, dilin bilgi vermek için kullanılışı göndergesel (referantial) işlevini, duyguları ifade etmek için kullanılışı duyusal (emotive) işlevini belirtir." (Ünal, 2013: 285). "Dille ilgili öncü çalışmalarına rağmen, sonuçta Richards'ın, eseri değerlendirme ölçüsünü okurda uyanan estetik yaşantıda araması (güzelliğin eserde bulunan bir nitelik olduğunu kabul etmemesi) onunla Yeni Eleştiri arasındaki temel ayrımdır" (Ünal2013: 285).

“Gelenek” önemli bir kavram ve sorundur. Eliot gibi Allen Tate ve Cleanth Brooks da “değerlendirme yetisinin ancak geçmişteki eserlerle şimdiki eserler arasında sağlam bir bağ eşliğinde gelişeceği” düşüncesindedir (Ünal, 2013: 285).

Yeni Eleştiri’nin kullandığı bir başka kavram “yapı”dır. Eserin yapısı çeşitli katmanlardan oluşur, eleştirmen bunları incelemek ve çözümlemekle yükümlüdür. “Leavis’in uygulamalarıyla başlayan Pratik Eleştiri ve Yakın Okuma adı verilen yöntemlerin geliştirilmesiyle edebî eserin yapısı incelenmiştir” (Ünal, 2013: 286).

Edebiyat eleştirisi, dilbilim alanındaki gelişmelerden de yararlanmıştır. Stilistik eleştiri, 20. yüzyıldan itibaren daha önceki dönemlerde retorik/ belağatın bir konusu olan üslup kavramı üzerinde durarak onu sistematik bir temele oturtmuştur. Özellikle Charles Bally'nin 1909 yılında *Fransız Üslûplimi Üzerine İnceleme* adlı eserinin yayımlanması ile üslup araştırmalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır (Çalışkan, 2014: 30). Dilin edebî işlevi üzerine yapılan vurgular, edebiyat eleştirisinde ile dilbilim arasında ortak çalışma alanlarının gelişmesine imkân sağlamıştır. Buna göre “üslup, yazıdan ayrı olarak ele alınabilecek bir özellik değil, yazının bizzat kendisidir” (Akay, 1998: 27).

“Batı literatüründe ‘stilistik’ terimi, yazılı ve sözlü dil ürünlerinin üslubunu araştırıp özelliklerini ortaya çıkarma ve (veya) iyi ve doğru üslupla yazmak, konuşmak için yol gösterme amacını taşıyan uzmanlık dalına verilen isimdir” (Aytaç, 2009: 77).

H.G. Widdowson’un “üslûpbilimi kendi doğrultusunda bir konu olarak değil, dilbilim ve edebiyat eleştirisi adlı iki disiplin arasında bir aracı” olarak gördüğü ifade edilmiştir (Çalışkan, 2014: 31). Çalışkan, stilistiğin gelişimi ve dilbilimle ilişkisi hakkında şunları söylemektedir:

> *“Yazınsal metinleri anlamanın, onları yorumlamanın yolunun önce o metinlerde kullanılan dili anlamak olduğu gerçeği, klasik devirlerden beri bilinmesine karşın, aradan geçen zaman içinde, metinlerin değerlendirilmesi çoğunlukla yazınsal değerler çerçevesinde kalmış, yirminci yüzyılın ilk yarısında dilbilimin kendi başına bir bilim dalı olarak gelişmesinden sonra yüzyılın ikinci yarısında da yazınsal metinlerin incelenmesinde dilbilime daha çok ağırlık verilmiştir.... Dil incelemelerinde kullanılan dilbilim yöntemlerinden çoğu deyişbilim alanında da*

uygulamaya konulmaya başlamıştır. Böylece herhangi bir yazarın ya da şairin deyiş gücü, dil kullanma biçim ve yöntemleri incelemeye başlanmıştır."

Stilistik, Türkçede "üslûbiyyât", "üslûp ilmi", "üslûp bilgisi", "üslûp bilimi", "üslûpbilim", "biçembilgisi", "biçembilim" ve "deyişbilim" gibi kavramlarla da karşılanmıştır (Çalışkan, 2014: 34).

Stilistik üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Leo Spitzer, üslupbilimi "dilin sanat olarak incelenmesi" şeklinde tanımlamaktadır (Akay, 1998: 22). Benzer bir tanımı Katie Wales, "Çoğu üslûpbilimin amacı, yalnız metinlerin kendi uğurlarına biçimsel özelliklerini tasvir etmek değil, aynı zamanda metnin yorumu için onların işlevsel önemini göstermek veya ilgili oldukları hissedilen edebî etkileri dilbilimsel 'nedenler'le ilişkilendirmek için tasvir etmektir" şeklinde yapmaktadır (Çalışkan, 2014: 40).

Rene Wellek, stilistiğe göre sanat eserinin "belirli bir estetik maksada hizmet etmek üzere bir araya getirilmiş işaretler sistemi veya işaretlerden ibaret bir yapı" olarak kabul edildiğini belirtmiştir (Akay, 1998: 22).

Wellek'in tanımında yer alan "yapı" kelimesinin işaret ettiği gibi stilistik metin merkezli eleştiri anlayışları içinde yer almaktadır. Adları Yeni Eleştiri anlayışı ile anılan Wellek ve Eliot ile Yapısalcı düşüncenin mimarı Saussure'ün öğrencisi olan Charles Bally'nin stilistik eleştirinin teorisyenlerinden olması da metin merkezli kuramlar arasındaki ilişkiyi işaret etmektedir.

Stilistiğin yukarıda sayılan temsilcileri dışında Wolfgang Kayser, Elise Riesel, M. Riffaterre ve Emil Staiger gibi isimlerle de geliştirildiği belirtilmiştir (Aytaç, 2009: 94).

Eleştiri alanındaki kuramsal yaklaşımları değerlendirirken felsefi bir bakış açısı ile edebiyat eserini eleştiren, felsefi eleştiri olarak da adlandırılabilicek yaklaşım üzerinde durmak gerekmekmektedir.

Eleştirinin felsefe ile ilişkisini Platon ve Aristo'ya kadar götürmek mümkündür. 18. yy. önemli düşünürlerinden Voltaire de edebiyat eserlerinin eleştirilmesine yönelik felsefi bir yaklaşım içinde olmuştur.

Felsefi açıdan eleştiri yapanların, "hem dünyanın bir betimlenmesi, hem de bir yeniden yaratılması olarak tanımlanan yazın sanatı konusunda bilinçli bir felsefe üzerine kurulmaları, yapıtları dünyayı tartışma konusu eden, doğa-ötesel [metafizik] bir deney ya da varoluşsal bir seçim içeren birer eylem olarak kavramaları hepsinin ortak yanıdır" (Carloni ve Filloux, 2000: 110).

Edebiyata ve edebî esere yönelmiş bir felsefi yaklaşım, insanı ve varlığı bütüncül bir bakış açısı içinde ele alma çabası içinde olur. Anlam, eleştirmen için bir tercüme faaliyetinin ötesinde dünya ve evrene ilişkin sorunların nasıl yorumlandığı çerçevesinde değerlendirilir.

Felsefi eleştiri "edebî eserin niçinini" aydınlatmak ister (Carloni ve Filloux, 2000: 111). Felsefi eleştirmenler arasında şu isimler sayılmıştır; Jean Paul Sartre, Maurice Blanchot, Georges Paulet, Jean Pierre Richard, Andre Malraux, Pierre de Boisdeffre, Maurice Nadeu, Claude Roy, Jean Grenier, Cloude edmonde Magny, Rene Maril Alberes, P. H. Simon, Francis Jeanson (Carloni ve Filloux, 2000: 110-114).

Sartre'ın *"Edebiyat Nedir"* (1947), *Situations I, II, III* (1947-1949) ve *Baudelaire* (1947) adlı eserleri felsefi eleştiriye örnek gösterilmiştir (Carloni ve Filloux, 2000: 111). Sartre, *"Edebiyat Nedir"* adlı eserinde; yazmak nedir, niçin yazarız ve kim için yazarız sorularını dile getirip cevap verir (Carloni ve Filloux, 2000: 111). Sartre göre, her edebî eser "önlerine serilen nesne karşısında bütün sorumluluklarını yüklensinler diye" okur için yapılmış bir çağrıdır (Carloni ve Filloux, 2000: 111). "Bunun için, bir düşün yapıtı belli bir biçimde dile getirdiği ve görüntüsünü içinde sakladığı özel bir kitleyi amaçlar" (Carloni ve Filloux, 2000: 111). Sartre, *"Edebiyat Nedir?"*de bir yapıtın gerçek kitlesi ile olanaklı okur kitlesinin birbirinden ayrılması ister (Carloni ve Filloux, 2000: 113).

Felsefi eleştiri anlayışıyla hareket eden bazı eleştirmenlerin kullandığı yöntemlere de değinilmiştir. Bunlar "kahramanların çözümlenmesi" ve "yakınsama" tekniğidir. Alberes, yazarların eserlerinde kimleri kahraman olarak seçtiği üzerine yoğunlaşmıştır. Bunu yaparken eser kişilerinin "nasıl bir evren"de var oldukları ve dünya karşısında neyi dile getirdikleri metafizik tutumla ele alınır (Carloni ve Filloux, 2000: 115).

Batı'da eleştirinin milattan önce 5. yüzyıla kadar götürülen tarihi, özellikle Aristo'nun *Poetika* adlı eseri üzerinden geliştirilir. *Poetika*, klasik dönem olarak adlandırılan 16. yy.da başucu kitaplarından biridir. Bu dönemde eserlerin belli formlar içinde yazılması beklenir. Buna bir tepki olarak gelişen romantizm akımı edebiyatta ve eleştiride önemli bir dönüm noktası olur. Schlegel kardeşler ve kavramı Fransa'ya taşıyan Madame de Staël ile Coleridge romantik eleştirinin öncüleri olurlar. Sainte Beuve ile edebiyat eserinin tarihî, toplumsal bağlarına yönelinirken gelişen araştırmacılık düşüncesi bilimsel çalışmanın ilk izlerini de taşır. Villemain bu izleri belirginleştirerek eleştiride nesnellik konusunda kırılma noktası olur. Bu kırılma Lanson'un çalışmalarıyla bilimsel araştırmalar olarak değerlendirilecektir. Ancak bu gelişmeler, 19. asırda, bilim ve eleştiri yaklaşımlarını kökten sarsan pozitivist eleştirinin etkisinde kalacaktır. Özellikle Taine, deterministik düşünceyi edebiyat eleştirisine uygulayarak pozitivist eleştiri anlayışını kuracaktır.

Pozitivizmin nedensellik ilkesinin, edebiyatın sanatsal yönü ile çatıştığını gören Jules Lemaître ve Anatole France, izlenimci-öznel yorumlarını aslında bu karşıtlık üzerinden geliştirmişlerdir. İzlenimciler gibi bazı sanatçı eleştirmenler de bir çeşit öznellikle eleştiriler yapmaktadır. Baudelaire'e kadar götürülen bu sanatçı eleştirileri, yaratıcı eleştiri olarak adlandırılmış ve Verlain gibi temsilcilerle anılmıştır.

Bununla birlikte pozitivizmin açtığı bilim tartışmaları içinde mesafe kat eden Marksist düşünce edebiyatın toplumsal yönüne vurgu yaparken, psikanaliz ise psikoloji ile edebiyatın bireysel yönüne eğilir. Plehanov'un düşünceleri Lukacs ve Althusser tarafında geliştirilerek devam ettirilir. Freud'un psikanaliz yöntemini edebiyata uygulama yönündeki düşünceleri, esere, onu yazan sanatçının psikolojisini anlama konusunda bir belge niteliği kazandırır. Ancak eserin birtakım özellikleri de psikanalizin konusu edilir.

Edebiyat eserini, özgün bir varlık olarak görme düşüncesi de pozitivist bilim anlayışına karşı özellikle Dilthey'in görüşlerini ifade etmesinden ilham alır. Yapısalcılık ve Yeni Eleştiri bilim alanındaki bu farklı görüşlerin sağladığı imkânları değerlendirir. Todorov, Greimas ve Genette gibi isimler eseri merkeze alan, eserdeki parçaların ilişkilerini çözümlemeye çalışan bir yaklaşımla yapısalcı eleştirinin etkin olmasını sağlarlar. Diğer

taraftan din ve gelenek gibi kavramların edebiyat eseri üzerindeki etkisini gündeme getirirken; eserin öz ve biçim birlikteliğinden mürekkep bir bütün olduğunu savunana I. A. Richards ve T. S. Eliot gibi eleştirmenler Yeni Eleştiri'nin ortaya çıkmasına öncülük ederler. Bu arada 20. yüzyılın felsefi tartışmaları, dünyanın kaotik siyasi ortamında edebiyat üzerinden de sürdürülür. Özellikle varoluşçu filozofların edebiyat eleştirisinde etkin oldukları görülür.

1.3. Başlangıcından 1960'a Kadar Türk Edebiyatında Eleştiri

Eski edebiyatımızda eleştirinin varlığı ve niteliği tarihî dönemin edebiyat anlayışından bağımsız değildir. Edebiyat ve eleştiri, eski edebiyatımızda, günümüz kültür ve toplum hayatındaki anlam ve işlevine uzaktır. Bizde eleştirinin varlığı üzerine yapılan tartışmaların bu açıdan anakronik bir tarafı bulunmaktadır. Günümüz edebiyat ve eleştiri anlayışı ile eski edebiyatımız ele alındığında eleştiri tarihimizde "sistemli" ve "nesnel" bir yaklaşım bulmak elbette güçtür. Şüphesiz, bizde edebiyat ve eleştirinin 19. asırdan önceki durumu da Batı'dakinden farklıdır. Ancak biyografiye verilen önem, öznel ve izlenimci sayılabilecek yaklaşımın önceliği, klasikleşmiş estetik anlayışlara göre değerlendirme yapma, dilbilgisel ölçülere yapılan vurgu eleştirinin çerçevesini belirlemektedir. Reform ve Rönesans, Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi gibi süreçleri yaşamamış dolayısıyla evren, toplum ve kültür konularında toplumsal algı açısından bir kırılma yaşanmamış, bilim, sanat ve estetik açısından istikrarlı bir dünyanın oluşturduğu bir edebiyat ve eleştiri yaklaşımı bulunmaktadır.

Osmanlı edebiyatı her şeyden önce bir şiir edebiyatıdır. Dolayısıyla edebiyat eleştirisi de şiir eleştirisidir. Osmanlı edebiyatında eleştiri türüyle ilgili eserlerin başında tezkireler gelmektedir. Dibaceler yani divan ve divançelerinin ön sözleri ve belagat kitapları da eleştiri türü hakkında bilgi vermektedir (Tökel, 2003: 18).

Tezkire, "Fars ve Türk edebiyatlarında şairlerin biyografilerine dair eserlerin ortak adı"dır. "Sözlükte 'anmak, hatırlamak' manasındaki zikr kökünden türeyen tezkire (çoğulu tezâkir) 'hatırlamaya vesile olan şey'" olarak tarif edilmektedir.

> *"Terim olarak eski dönemlerde yazılan biyografik-antolojik eseri ifade eder. Çeşitli ilim dallarında yetişmiş âlimler ve şairlerin biyografilerine dair eserler*

Arap ilim çevresinde 'tabakāt' adıyla ortaya çıkmış, Fars edebiyatında özellikle şairler için yazılan tabakat kitaplarına tezkire adı verilmiştir. İslam telif geleneğinde zamanla farklı özellikler kazanarak gelişen tezkireler, esas nitelikleri bakımından günümüzdeki biyografik/antolojik sözlüklere benzer özelliklere sahiptir" (Uzun, 2012: 68).

Türkçe ilk tezkire 15. yüzyılda Ali Şir Nevayi'nin *Mecailü'n- Nefais* adlı eseridir (Tökel, 2003: 19). Ali Şir Nevayi, Âşık Paşa ve Latifi gibi tezkire hazırlayıcıları bir yönleriyle de ilk edebiyat eleştirmenleri olarak tarihteki yerlerini almışlardır. Sayıları 34'ü bulan ve ilk eleştiri metinleri kabul edilebilecek olan tezkirelerde 3.182 şairin konu edinildiği tespit edilmektedir (Tökel, 2003: 19; Andrews, 2006).

Tezkirelerde ağırlıklı olarak edebiyat tarihine ışık tutacak biyografik bilgiler bulunmaktadır. Ancak biyografik bilgiler dışında konu edinilen şairin, şiirlerin, eserlerin de değerlendirilmesi yapılmış, bunlarla ilgili bazı hükümler verilmiştir (Tökel, 2003: 20). Tezkirelerin "Mukaddime" kısımlarında ise hazırlayan kişinin edebiyat ve şiir görüşüne ilişkin bazı düşünceleri bulmak mümkündür (Tökel, 2003: 20).

Konuyla ilgili araştırma yapan Mehmet Çavuşoğlu ve Mustafa İsen tezkirelerin eski edebiyatımız açısından önemli eleştiri kaynakları olduğunu söylemekte; aynı görüşü paylaşan Harun Tolasa bununla birlikte tezkirelerin tenkit teorisi yapan eserler olmadığı tespitini belirtmekte ve Namık Açıkgöz de tezkirelerin eleştiri dışında sosyolojik boyutuna dikkat çekmektedir (Tökel, 2003: 20-21; Açıkgöz, 2000).

Osmanlı edebiyatının önde gelen tezkirelerinden olan Latifi'nin eseri, eski edebiyatımızın eleştiri kıstaslarını yansıtması açısından dikkat çekmektedir. Latifi'nin geliştirdiği bazı ölçülerin tezkire hazırlayanları etkilemiş olması, basit de olsa yöntem fikrinin gelişmesi ile ilişkilendirilebilir. Hazırladığı tezkirede Latifi'nin, şiir ve şair eleştirilerinde "objektif" bir tutum içinde olduğu, bir "ölçü fikri" ile hareket ettiği şeklinde tespitler bulunmaktadır (Tökel, 2003: 24). Latifi'nin "iç eleştiri" olarak değerlendirilebilecek şiirin kelime, imge ve hayal dünyasını ele alan, şiirleri metinleri arası bağlamda tasnif eden ölçüleri bulunmaktadır (Tökel, 2003: 30). Bununla birlikte

Latifi'nin kendi şiir görüşüne göre değerlendirmelerde bulunması poetik öznel eleştiri yaklaşımı ile ilişkilendirilebilir.

Gelibolulu Âli tarafından hazırlanan bir başka tezkire ise eleştirinin Osmanlı edebiyatında gelişiminin farklı bir yönüne ışık tutmaktadır. Buna göre, Osmanlı şiir eleştirisinin gelişimini etkileyen bazı kurumsal mekanizmaların varlığı söz konusudur. II. Selim'in şehzadeliği sırasında, belli teamüllere bağlanan padişaha "şiir sunma" yollarının kurumsal bir statü kazandırıldığı, Gelibolulu Âli adında birinin eleştirmen olarak istihdam edildiği ve Âli'den sonra da sarayda bu uygulamanın sürdürüldüğü ifade edilmiştir. Osmanlı devletinin "resmî edebiyat eleştirmeni" Gelibolulu Âli'nin saraya sunulan şiirlere yönelik yaptığı tenkitler başta Âli'nin tezkiresi olmak üzere bazı eserlerin hazırlamasına katkı sunmuştur (Tökel, 2003: 26). Âli, şiirlerin bazılarını düzelterek padişaha sunarken bazılarını kendi ölçülerine uymadığı gerekçesi ile reddetmektedir. Gelibolulu Âli'nin beğeni ölçülerinin bir eleştiri kıstası ve yaklaşımı arz ettiği değerlendirilmektedir.

Gelibolulu Âli'nin eleştirilerinde "mamur gazel", "hem-var", "yek-dest" gibi bir terminolojiyi kullandığı aktarılmakta dolayısıyla bir kavramsal çerçeve ile hareket ettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu çerçevenin sınırlarına ilişkin ortak bir anlamlar bütünü bugün için tespit edilememektedir. Bunlar sistemli bir eleştirinin varlığına delil olmamakla birlikte "keyfi" ya da tamamen öznel ve izlenimci bir yaklaşımla hareket edilmediğinin de göstergesidir.

Gelibolulu Âli gibi Osmanzade Taib ve Vehbî gibi isimlerin de Osmanlı sarayında eleştirmen olarak istihdam edildiği belirtilmektedir. Bu isimlerin, her şiiri bir eleştirmen gibi özgün birtakım kıstaslarla değerlendirdiklerini söyleyebilmek mümkün değildir; ancak şiir metinlerini bir musahhih, düzeltmen olmanın ötesinde editoryal, dilbilimsel ve poetik bir sorumlulukla ele aldıklarını söylemek mümkündür.

Namık Açıkgöz, tezkirelerde "Klasik Türk şiiri tenkid edilirken nazım türü, vezni, kelime hazinesi, kelimelere yüklenen gerçek veya mecazi anlam ve bunların birbirleriyle münasebetleri, beyitlerde kullanılan sesler" üzerinde durulduğunu söylemektedir (Tökel, 2003: 29).

Tezkirelerdeki bu değerlendirme ölçülerinin dışında bazı tezkire yazarlarının şair ve eserleri belli tasnifler sonucunda ayırdığı "değerli-değersiz" gibi yargılar bildirdiği ifade edilmiştir (Tökel, 2003: 29).

Tezkireler, yazıldığı dönemlerde, kullandıkları değerlendirme ölçütleri, bilgi ve hükümlerin doğruluğu açısından eleştirilmişlerdir. Bu durumun, kullanılan eleştiri terimlerinin bugünkü anlamlarının tam olarak belirlenememekle birlikte (Tökel, 2003: 24) şiir eleştiri kültürüne katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

Osmanlı edebiyatı eleştiri terimlerinin açıklanmasındaki belirsizlik Tanzimat dönemi edebiyatçıları tarafından da gündeme getirilmiştir. Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Talim-i Edebiyat* adlı eseri üzerine yaptığı eleştirilerde, kavramların tanımlanmalarına eleştiriler geliştirmekte ve "tenkit ve değerlendirme terimlerinin izahında bugünkü neslin izleyeceği yol herhâlde daha da dikkat gerektirmektedir" demektedir (Tökel, 2003: 26).

Tezkireler dışında eleştiri eserleri arasında gösterilen diğer metinler, şairlerin divan ve divançeleri için yazdıkları ön sözler olan dibacelerdir. Dibaceler, poetik yaklaşımların açıklandığı kısımlardır. Dibacelerde yer alan, şairlerin şiir hakkında verdiği bilgilerin, şiir eleştirisine ölçüt olabilecek yaklaşımları barındırdığı öne sürülebilir. Dibaceler, şairlerin başka şair ve şiir anlayışlarını poetik düzlemde eleştirmeleridir. Lamii Çelebi dibacesinde elliye yakın şiir terimini açıklamıştır (Tökel, 2003: 32).

Eski edebiyatımızda tenkit konusunda en önemli kaynak eserlerden bir diğeri belagat kitaplarıdır. Belagat kitapları, edebiyat terim ve kavramları hakkında bilgi ve açıklamalar yapan "ansiklopedik veya sözlük mahiyetinde eserlerdir" (Tökel, 2003: 33).

İlk belagat kitabı olan *Bahru'l Maarif* 16. yüzyılda Sururi tarafından yazılmıştır. Edebiyat tarihçisi Abdülbaki Gölpınarlı'nın Osmanlı edebiyatının ana kaynaklarından biri olarak gösterdiği bu eser özellikle "anlam açısından nelere dikkat edilmesi gerektiği" gibi metnin anlaşılmasına yönelik teorik çerçeve üzerinde durmakta ve görüşlerini şiirlerden verdiği örneklerle açıklamaktadır. Kazım Yetiş, Recaizade Mahmud Ekrem'in *Talim-i Edebiyat* adlı eserine kadar 11 adet belagat kitabının tespit edildiğini söylemektedir (Tökel, 2003: 34).

Tanzimat dönemindeki eleştiriler; yeni bir edebiyat teorisi ve edebiyat anlayışı geliştirmeye ve edebiyat tarihini değerlendirmeye yönelik olmakla birlikte, değerlendirmelerin eserler üzerinde yapılması eleştiri yaklaşımlarını yansıtan örnek çeşitliliği de sunmaktadır.

> *"Tanzimat sonrası edebiyat eleştirisinde başlangıçta belli başlı iki tavır dikkati çekmektedir: 1) Türk edebiyatının yenileşmesi ve değişmesi süreci içinde Divan edebiyatı adı verilen eski Türk edebiyatının bütünüyle reddi veya eleştirilmesi; 2) Bu dönem edebiyatçılarının, tanıyabildikleri kadar da olsa, Batılı edebî örneklere benzer yeni bir edebiyat kurulması yolundaki gayret ve çabaları."* (Uçman, 2003: 48)

Bu iki tavır, Tanzimat sonrası edebiyat eleştirmenlerinin genel tutumu hakkında da bilgi vermektedir. 1860-1880 yılları arasında Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recâizâde Ekrem, Muallim Naci "sistemli olmaktan çok değişik vesilelerle ortaya koydukları eleştiri örnekleri" sunmuşlar, 1885 yılından sonra da "özellikle Beşir Fuad ile Ahmet Midhat Efendi'nin edebiyatta realizmi savunan daha sistemli eleştiri örnekleri verdikleri" belirtilmiştir (Uçman, 2003: 48).

Tanzimat'tan sonra Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın öncülüğünde gelişen Türk edebiyatı sosyal fayda anlayışını benimsemiş, eleştiri anlayışları da yine bu anlayış çevresinde gelişmiştir (Uçman, 2003: 48).

Şinasi, *Tercüman-ı Ahval* gazetesinin ilk sayısında sosyal fayda anlayışını açıkça ifade ederken, eleştiri anlayışına temel teşkil eden ikinci başlık olarak âdeta eski edebiyatın eleştirilmesi olarak açmaktadır. Şinasi'nin kendinden sonrakileri de etkileyen görüşlerinin ortaya çıktığı zeminlerden biri de "Mesele-i Mebhusetün Anha" münakaşasıdır (Uçman, 2003: 49).

Tanzimat sonrası edebiyatımız içinde "eleştiri"nin özellikle gazete türü ve yine gazetelerde ortaya çıkan "münakaşa"larla geliştiği görülmektedir.

Tanzimat dönemiyle birlikte eleştiri anlayışı üzerinde etkili olan Şinasi'nin bir başka girişimi de eski edebiyatımızın eleştiri kaynakları olan tezkirelerin yeni bir şekilde

hazırlanmasına ilişkin görüşleridir. Şinasi, "klasik anlamdaki tezkirecilikten daha farklı, kısmen de olsa Batılı tarzda edebiyat tarihi anlayışına getirmek istediği yenilikleri Fatin Tezkiresi'nin yeni baskısını gerçekleştirirken ortaya koymaya çalışmıştır" (Uçman, 2003: 49).

Şinasi, Fatin Efendi'nin tezkiresinin yeniden düzenlenmesine ilişkin görüşlerini belirtirken eleştiri konusunda da düşüncelerini belirtmiş olur. Buna göre "tezkirede yer alan biyografilerdeki birtakım mübalağalı hüküm ve ifadeler tamamen çıkarılmalı" şeklindeki görüşünün daha objektif bir yaklaşım sergilenmesine yönelik bir eleştiri anlayışının benimsenmesini hedeflediği söylenebilir. (Uçman, 2003: 49).

> *"Tanzimat sonrası edebiyatçıları arasında Şinasi'den sonra gerçek anlamda eleştiri örnekleri ortaya koyan kişi Namık Kemal'dir. Onun, dağınık bir hâlde de olsa bu konudaki düşüncelerinin büyük bir bölümünü, A. H. Tanpınar'dan beri yeni Türk edebiyatının beyannâmesi kabul edilen 'Lisân-ı Osmânînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir' adlı hacimli makalesinden başlayarak Bahâr-ı Daniş mukaddimesi, İntibah mukaddimesi, Tahrîb-î Hârâbat ve Ta'kib risaleleri ile İrfan Paşa'ya Mektup, Mes Prisons Muahezesi, Ta'lîm-i Edebiyat Üzerine Bir Risale ve Celâl Mukaddimesinde bulabiliriz"* (Uçman, 2003: 50).

Namık Kemal, eleştirilerini, "divan edebiyatının eleştirisi", "yeni bir edebiyat kurma arzusu" ve "yeni edebî türlerin müdafaası" şeklinde üç başlık altında toplanmaktadır.

Namık Kemal, Osmanlı edebiyatındaki eserleri; "dili kullanış biçimi, hayal sistemi, kuralcı bir edebiyat oluşu ve edebî sanatlar yönüyle" eleştirir. "Namık Kemal, eski şiirin tamamen gereksiz süslerle dolu olduğunu, ses ve kafiye hevesi yüzünden yapılan oyunlar dolayısıyla bu şiirlerden herhangi bir anlam çıkarmanın mümkün olmadığını; bundan dolayı da zamanla yazı dilinin konuşma dilinden uzaklaşmak suretiyle tabii şeklini kaybettiğini ileri sürer" (Uçman, 2003: 51).

Ziya Paşa, *Şiir ve İnşa* adlı makalesinde Osmanlı şiirini değerlendirir, şiirleri dil ve üslup açısından ele alır (Uçman, 2003: 52). Ziya Paşa, dönemi için iddialı bir çıkış sayılan bu görüşlerini, altı yıl sonra 1874'te yayımladığı *Harabat* adlı antolojisinin giriş

kısmında yazdıklarıyla değiştirir. Ancak Ziya Paşa'nın eleştirilerinde yoğunlaştığı konular yine "dil", "üslup" ve "edebiyat tarihi" çerçevesindedir.

"Eski edebiyatı Namık Kemal'den sonra ciddi bir şekilde eleştirenlerin başında gelen Recâizâde Ekrem, aynı zamanda Tanzimat devri eleştirisinin önde gelen isimleri arasında" gösterilmektedir (Uçman, 2003: 53)

Recaizade Ekrem'in eleştirileri; *Talim-i Edebiyat* (1879), *Takdir-i Elhan* (1886), *Zemzeme I-II-III* (1883-1885) gibi eserlerinde bir taraftan yeni bir edebiyat anlayışı geliştirmeye bir taraftan da bu tutumuna yönelen itirazları cevaplamaya çalışırken şekillenmiştir (Uçman, 2003: 53).

Recâizâde Ekrem'in eleştirileri ile gelişen anlayış, dilbilimsel bir tartışma gibi görünse de yeni bir edebiyat dolayısıyla yeni bir eleştiri anlayışının ölçülerini ortaya koymaktadır. Şiirde Arapça anlatım yolları ve söz sanatlarına yapılan vurgunun yerine "fikir ve anlama" önem verilmesi gibi düşüncelerini eserler üzerinden örneklerle açıklayan Ekrem'in *Servet-i Fünun* dergisi etrafında şekillenen eleştiri yaklaşımlarını da etkilediği belirtilmelidir (Uçman, 2003: 54)

Dönemin önemli eleştiri yazıları yazan bir başka ismi Muallim Naci'dir. Muallim Naci, Tercüman-ı Hakikat gazetesinde nazireler yazar (Uçman, 2003: 55)

"Sanat ve edebiyatın pozitif (deneysel) ilimlere ters düşmemesi gerektiği" (Uçman, 2003: 56) düşüncesinden hareket eden Beşir Fuad, realist ve natüralist edebiyat görüşünü savunurken romantik yaklaşımları eleştirir. Bu amaçla yazı çalışmalarını Batılı realist ve natüralist yaklaşımı benimseyen Emile Zola gibi edebiyatçıları; pozitivist düşünceye sahip Auguste Comte ve Herbert Spencer gibi felsefecileri tanıtmaya ayırmıştır. Romantizmi eleştirmek düşüncesiyle, Türk edebiyatında "ilk tenkitli monografi" kabul edilen *Victor Hugo* (1885) adlı eseri kaleme alır.

Abdullah Uçman, Victor Hugo kitabıyla "hayaliyyun- hakikuyyun" tartışmasının başlamasına yol açan Beşir Fuad'ın asıl amacının "Tanzimat devri şair ve yazarlarının büyük ölçüde romantizme dayanan edebî temayüllerini eleştirmek" olduğunu söyler (Uçman, 2003: 57).

Menemenlizade Tahir, Ahmet Midhat, Namık Kemal, Recaizade Ekrem gibi dönemin edebiyatçıları ile polemiklere girişir. Eleştiri yazılarını bir araya getirdiği kitabına *İntikad* (1888) adıyla yayımlar.

Edebiyat anlayışının realist yaklaşımlarla şekillenmesi gerektiğini savunan Ahmet Midhat, *Müşahedat* romanının ön sözünde edebiyat anlayışını açıklamıştır (Uçman, 2003: 58). Eleştirilerinde edebiyat ve ahlak ilişkisi üzerinde de duran Midhat, Osmanlı insanının değerleri ile örtüşmeyen roman çevirilerinde uyarlamanın gerekliliğine dikkat çeker (Uçman, 2003: 58).

Mizancı Murat, Mîzan gazetesinde Musahabe-i Edebiye sütununda seri hâlinde yazdığı yazılar ve bir romanının ön sözünde açıkladığı düşünceler ile eleştiriye verdiği önemi göstermiştir. Mizancı Murat, Tanzimat öncesindeki edebiyat anlayışını eleştiren, eserleri toplum ahlakına uygunluğu açısından ele alan bir yaklaşım içinde olmuştur (Uçman, 2003: 59). Öne sürdüğü edebiyat-ı ahlakiye anlayışı ile *Vatan Yahut Silistre, Vuslat, Sergüzeşt* gibi güncel edebiyat eserlerin üzerine eleştiriler yazmıştır. Murat, eleştirinin önemine vurgu yapan yazıları ile de dikkat çekmiştir. Eleştiri tarihi açısından önemli tespitlerinden biri, Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk* adlı eserinin mukaddimesindeki şiir değerlendirmelerinin eleştiri çalışmalarının başlangıcı olarak kabul etmesidir (Uçman, 2003: 59).

Uçman, Tanzimat edebiyatının başlangıcında eleştirinin müstakil bir tür olarak görülmediğini belirtmektedir. Bu dönemde edebiyatçılar, edebiyat görüşlerini açıklayarak, eserlerdeki dil sorunlarını gündeme taşıyarak ve bunlar sonucunda oluşan tartışmalara katılarak eleştirinin gelişmesine katkı sağlamışlardır (Uçman, 2003: 60).

Tanzimat döneminde, edebiyatın teorik zemini, Batı etkisinde gelişen eleştirel tutumla tartışılmıştır. Özellikle romantik anlayış ile pozitivist ve realist yaklaşım arasında eleştiri bağlamında polemikler yaşanmıştır.

Ara Nesil yazarlarının eleştiri yaklaşımlarında dikkat çeken görüşlerden ilki, Menemenlizade Mehmet Tahir'in ifade ettiği şekliyle, Batı'da eleştirinin farklı bir anlam taşıdığı, bizde bu anlamda bir eleştirinin bulunmadığı yönündedir. Menemenlizade gibi diğer Ara Nesil edebiyatçılarının da eleştirinin Batı'daki işlevine

yakınlaşması yönünde bir yaklaşım içinde olduğu söylenebilir. Memenlizade eleştirinin "inceleme" yönüne vurgu yaparken; Mehmet Ziver sübjektif tavrın yanlışlığına dikkat çeker. Bununla birlikte eleştirinin, Ali Kemal'in bir sanat ve bilim kolu, Halid Safa'nın bir ölçüm aracı olduğu yönündeki düşünceleri ile Mehmet Refet'in "ilmî ölçütlere uygunluk" vurgusu yapan İntikat başlıklı yazısı, edebiyat eleştirisinin mahiyetinin değiştiğini açıkça gösteren izlerdir (Babacan, 2003: 74-75). Mehmet Refet yazısında, eleştiri için tahlil ve tedkik terimlerini kullanırken eleştirmeni, bilim adamı anlamına gelen mütefennin şeklinde nitelendirmesi eleştiri ile bilimsel yöntem ve tutumlar arasında bir ilişki kurulmaya başlandığı yönünde yorumlanabilir (Babacan, 2003: 76). Bir başka husus, eserin yalnız imla ve dilbilgisi kurallarına uygun olup olmadığı yönündeki eleştiri yaklaşımının dil ve gramer uzmanlarının alanına tahsis edilmesi ve edebiyat eleştirisinin, içerik ve yazarın ele alınması şeklinde ağırlık kazanan anlayış içinde değerlendirilmesidir.

Tanzimat ve Ara Nesil dönemindeki bu gelişmeler, Servet-i Fünun edebiyatında eleştirinin, sorunları üzerinde sistemli bir şekilde durulması ve edebiyat içinde ayrı bir tür hüviyeti kazanması yönünde katkıları olmuştur.

Servet-i Fünun dergisi etrafında toplanan birçok edebiyatçı, eleştiri konusunda yazılar yazmıştır. Tevfik Fikret, Cenab Şahabettin, Halit Ziya, Mehmet Rauf ve Ahmet Şuayb başta olmak üzere *Servet-i Fünun* yazarları "eleştirinin teorik meseleleriyle uğraşmışlar, ayrıca bazı görüşleri Türk edebiyatına da uygulamışlardır" (Uçman, 2003: 60).

Servet-i Fünun yazarlarından yegâne uğraş alanı olarak eleştiriyi seçen Ahmet Şuayb'ın eleştiri yazılarından oluşan kitabı *Hayat ve Kitaplar,* 1901'de yayımlanmıştır. Şuayb, kitabın büyük bir bölümünü H. Taine ayırmış, Sainte-Beauve, Madame de Stael, Ferdinand Brunetiere, Emile Faguet ve Anatole France gibi eleştirmenlere de yer vermiştir (Uçman, 2003: 62).

Ahmet Şuayb, Taine'in görüşleri üzerinde değerlendirmelerde bulunmuş, bunlar içinde olumsuz bulduğu yönleri belirtmiştir (Uçman, 2003: 62). Pozitivist eleştirinin önemli temsilcilerinden Taine'in edebiyat eleştirisi, tarihe yaklaşımı, felsefi düşüncesi gibi çok yönlü şekilde tanıtılması eleştiri tarihi açısından önem arz etmektedir (Şuayb, 2005: 26-

161). Kitabında Şuayb, Flaubert üzerinde durduğu bölümlerde de Taine'i ele aldığı kısımdaki gibi daha çok edebiyat tarihi açısından katkı sağlayacak bir yöntem içindedir. Bununla birlikte Flaubert'in eserleri üzerinde durduğu kısımlarda nesnel bir yaklaşımla hareket ettiği, edebiyat eleştiri ve teorisi ile ilgili konulara yoğunlaştığı gözlemlenmektedir (Şuayb, 2005: 190-260).

Servet-i Fünun edebiyatının en önemli isimlerinden olan Tevfik Fikret de eleştiri yazıları ile dikkat çekmektedir. Fikret'in, Servet-i Fünun dergisinde Musahabe-i Edebiye başlığı altında yazdığı eleştiri yazılarında; edebî eseri merkeze alan bir yaklaşım içinde olacağını ve bu yaklaşımın Avrupa'da "edebî inceleme" olarak adlandırılan yönteme benzediğini söylemesi, dönemi için yeni bir yaklaşım biçimi olmuştur (Uçman, 2003: 63).

Cenab Şahabeddin de eleştiri konusunda teorik ve uygulamalı çalışmalar içinde olmuştur. Cenab Şahabeddin'e göre tenkit "yazarının hayatını, fikrî terbiyesini, sanat anlayışını, yaşadığı maddî ve manevî çevre ile onu etkileyen belli başlı yazar ve eserleri" inceleyerek yapılır. H. Taine'nin eleştiri görüşüne benzer bir yaklaşım içinde olan Cenab, diğer eleştiri yazılarında ise, "doğrudan doğruya şiirin niteliğinden şekil ve muhteva özelliklerine, diğer güzel sanatlarla olan ilişkisinden dil ile olan münasebetine kadar birçok mesele üzerinde durmuştur" (Uçman, 2003: 65).

Servet-i Fünun romancılarından biri olan Halid Ziya, roman ve hikâye türünün teorik yönü üzerinde çalışmalar yapmış bu doğrultuda eleştirel değerlendirmelerde bulunmuştur. Türk edebiyatında roman ve hikâye türü üzerine hazırlanmış ilk kitap olma özelliğini taşıyan *Hikâye* (1889) adlı eserinde, Halid Ziya, Balzac, Flaubert, Goncourt Kardeşler, E. Zola ve A. Daudet gibi edebiyatçılar, onların eserleri ve anlayışları üzerinde durmuştur (Uçman, 2003: 65).

Servet-i Fünun dergisi etrafında Mehmed Rauf ve Hüseyin Cahid gibi başka isimler de bulunmaktadır. Servet-i Fünun edebiyatçıları, eleştiriye diğer edebî türler kadar önem vermişler ve bir edebî tür değeri kazandırmışlardır. Özellikle Batı edebiyat eleştirisindeki gelişmeleri yakından izlemişler ve yeni yöntemleri tanıtmışlardır. Servet-

i Fünün eleştirmenleri, özellikle pozitivist ve romantik eleştiri anlayışlarını teorik ve uygulamalı çalışmalarında yansıtmışlardır (Uçman, 2003: 67).

"XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, estetik içerikli çalışmalar dışında, doğrudan eleştirinin kavramsal ve teorik yönü üzerinde duran bağımsız ürünlerin az olduğu görülmektedir. Eleştiri ve eleştirmen hakkında ortaya çıkan görüşler, eser eleştirisi olarak yazılmış bazı yazılardaki değiniler ve sayısı fazla olmayan bağımsız yazılardan ibaret kalmaktadır" (Kahraman, 2003: 86).

Yüzyılın başlarında, ciddi bir eleştiri yaklaşımı olarak, farklı eleştirmenler tarafından benimsenen Türkçü eleştiri, dönemin edebiyat anlayışı üzerinde de etkili olmuştur. *Genç Kalemler* dergisinin 1911 yılında yayımladığı *Yeni Lisan* makalesi, Türkçü eleştirinin ilk ölçütlerini ortaya koymuştur (Ercilasun, 2013: 227). Türkçü eleştirinin Fuat Köprülü, Ali Canip ve Ömer Seyfettin gibi temsilcileri ile bir eleştiri anlayışı sunduğu görülmektedir.

Sınırlı sayıda eleştiri çalışmasına rağmen dönemin anlayışındaki bilim vurgusu dikkat çekmektedir. Celal Sahir eleştirinin bir sisteme kavuşması, şahsilikten uzaklaşması ve tarafsız olması gerektiğini ifade etmiştir. Eleştirinin sistematik bir şekle sokulması gerektiğini Ali Canip de savunmaktadır. Mehmet Âkif eleştirinin, bir "zevk-i selim" ile birlikte bilime ait esaslardan hareket etmesi üzerinde durmaktadır. Eleştirinin, Ömer Seyfettin tarafından "millî zevk"i gözetmesi yanında bilimsel olması ve Reşat Nuri açısından teknik bilgi şeklinde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. İbrahim Aşkî'nin karşılaştırmalı çalışmalara önem vermesi, Hüseyin Rahmi ve Yakup Kadri'nin eser tahliline dikkat çekmesi dönemin ortak bilim vurgusunun örnekleridir (Kahraman, 2003: 86-100). Bu görüşlerin, eleştirinin yönünü; nesnel, bilimsel bir yaklaşıma ve belli yöntem ve ölçüler kullanmaya doğru ilettiği değerlendirilebilir. Ancak bu yaklaşımların, çok sınırlı olarak ifade edilebilmesi, uygulamalı çalışmalar ile yeterince denenememesi gibi gerekçelerle ve edebiyat gündemini belirleyen polemiklerin gölgesinde kalması sonucu, genel eleştiri anlayışlarına etki etmediği düşünülebilir.

1923-1938 yılları arasında edebiyat ortamının belli politik sorunlar etrafında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte topluma ideolojik "yeni"

değerleri propaganda etmeye dönük yeni bir edebiyat anlayışı oluşturma yönündeki gelişmeler bu sorunların başını çekmektedir. Bu sorunla irtibatlı olarak millî edebiyat kavramı etrafında oluşan tartışmalar ile Tanzimat'tan itibaren süren "eski-yeni" çatışmasının kazandığı yeni boyutlar edebiyat ortamının gündemini oluşturmaktadır:

> *"Batı'da hayli gelişmiş olan eleştiri yöntem ve kuramlarından uzak bir tarzda "eski-yeni" çatışmasından beslenen bir eleştiri anlayışı, etkilerini Cumhuriyet döneminde de sürdürür. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında buna dönemin sosyal ve siyasal havasının da etkisiyle edebî eserlerin "inkılap edebiyatı"na hizmet edip etmediği tartışmalarının da eklenmesiyle ideolojik boyut tamamlanmış olur. Böylece kuram ve yöntemden uzak bir biçimde gelişen eleştirimiz, çoğu kez metnin değil, doğrudan doğruya yazarın ve onun dünya görüşünün hedef alındığı metinlere dönüşerek polemik, yergi hatta sövgü edebiyatı şeklinde etkilerini günümüze değin sürdürmüştür"* (Tural, 2006: 260).

Bu dönemde edebiyat eleştirisi ile ilgili çalışmalar yapan Fuad Köprülü, Nurullah Ataç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyüboğlu, Hasan Âli Yücel, Yaşar Nabi Nayır, Mustafa Nihat Özön, Suut Kemal Yetkin, Mehmet Kaplan ve Fahir Onger gibi isimler bulunmaktadır.

"Türk Edebiyat Tarihi" biliminin kurucusu olarak gösterilen Fuat Köprülü (Akün, 2003: 471), edebiyat tarihi ile edebiyat eleştirisi arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Edebiyat tarihini, medeniyet tarihinin bir parçası olarak gören Köprülü (Köprülü, 1980: 1), Hippolyte Taine ve Gustave Lanson'un düşüncelerinden hareketle edebiyat eserini de tarihî ve toplum şartların bir ürünü olarak değerlendirir.

Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihinde Usul* (1913) adlı makalesinde, *Yeni Mecmua* dergisindeki yazılarında (Ercilasun, 1984: 45) ve *Türk Edebiyatı Tarihi* (1924) adlı eserinin ön sözünde edebiyat eleştirisi ile ilgili temel düşüncelerini ifade etmiştir.

Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinin girişinde edebiyat tarihi kavramını ve yöntemini açıklarken edebiyat tarihi ve edebî eleştiri arasındaki ilişkiye de değinir (Özçelebi, B., 2003; 113). Ona göre edebiyat tarihi nesnel, edebî eleştiri öznel yaklaşım ile hareket etmektedir.

M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinin ön sözünde, edebiyat tarihçisini âfâki (nesnel), edebiyat tenkdicisini enfüsî (öznel) görüşe sahip olmalarıyla birbirinden ayırır. Köprülü'ye göre, eleştirmen eserden aldığı estetik hazza göre eseri değerlendirir ve bu değerlendirmesinde öznel bir bakış açısına sahiptir.

Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinin ön sözünde şunları belirtmektedir: "herhangi edebî bir eseri tetkik ederken birbirinden tamamen farklı iki görüş tarzı vardır ki, evvela onlardan birini kabul ve ona göre hareket etmek zaruridir: 1. Azami derecede 'afaki' [nesnel] olan 'tarihçi' görüşü. 2. Yalnızca 'enfüsi = subjektif' [öznel] olan 'tenkitçi' görüşü.

Edebiyat tarihçisi, bir eserin kıymetini takdir ederken, vesikalara dayanarak onun yüzyıllarca halk arasında nasıl bir rağbet kazandığını, sebepleri ve neticeleri ile anlamağa çalışır; hâlbuki 'münekkid' doğrudan doğruya kendisinin o eserden aldığı 'duygulanma payı'nı şahsi zevk ve kanaatine göre, izah eder" (Köprülü, 1980: 3).

Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihinde Usul* başlıklı makalesinde, "yöntem"in ne olduğunu Bacon ve Descartes gibi filozofların görüşlerine dayanarak açıklar. Bilimsel yöntem fikrinin nasıl geliştiğine değinen Köprülü, tabii ve sosyal bilim ayrımına vurgu yapar. Sosyal bilimler içinde tarih biliminin kullandığı yöntemleri değerlendirir ve süreç içerisinde tarih felsefesindeki değişmeleri özetler. Darwin'in evrim teorisi ve A. Comte'un sosyoloji yaklaşımı hakkında bilgiler verir. Bergson'nun yaratıcı tekâmül teorisi ve evrime karşı olan görüşleri üzerinde duruyor. Burada Köprülü tarihte tecrübî yöntem ve fizik bilimlerinin sosyal bilimlere uygulanmasını değerlendirir. Tarih alanında manevi bilim görüşünün, tabii bilimlerin çizdiği dar çerçeveyi genişlettiğini dile getirir. Marx'ın tarihî maddecilik düşüncesini evrim teorisine yakınlığı açısından eleştirir. Köprülü, Marx'ın insanın manevi ihtiyaçlarını dikkate almadığı yönündeki görüşlere yer verir (Köprülü, 1999: 3-15) .

Tarih ve insan bilimlerinin doğasına da değinen Köprülü, bu bilimlerin meçhul noktalarının her zaman bulunacağı şeklindeki tespitiyle insan bilimlerinin tabiat bilimlerinden ayrıldığı noktaya dikkat çeker (Köprülü, 1999: 18).

Edebiyat tarihi yaklaşımlarını da değerlendiren Köprülü, edebiyat tarihinin, tarih bilimine yardımcı bir bilim olduğunu belirtir (Köprülü, 1999: 9).

Tarih yöntemlerinin edebiyata uygulanması üzerinde duran Köprülü, geçmişi incelediği için tarihin statik, edebî eserin anlık yorumunu konu edindiği için edebiyatın dinamik bir karakteri bulunduğunu belirtir (Köprülü, 1999: 24) .

Medeniyet tarihini açıklamak için edebiyatta şaheserlerin yerine dikkat çeken Köprülü, şaheser incelemesiyle oluşturulacak edebiyat tarihinin de düşebileceği kör noktalara değinir (Köprülü, 1999: 25). Edebiyat tarihinin ferdi olanın peşinde olduğunu belirtir (Köprülü, 1999: 27). Edebiyat tarihçisinin eserden etkilenmesi sorununa değinen Köprülü, özellikle subjektivite sorunu üzerinde durur ve yegâne eleştiri yaklaşımının izlenimcilik olduğunu söyler (Köprülü, 1999: 31).

Köprülü'nün eleştiri yönteminin bilimsel yönteme ilişkin üzerinde durduğu diğer iki kavram; tahlil ve terkip. Bu iki kavrama yaptığı vurgu ile Köprülü hem edebiyat tarihinin hem de edebiyat eleştirisinin nasıl hareket etmesi gerektiği ile ilgili de belirlemelerde bulunmuş olur (Köprülü, 1999: 46). Edebiyat eleştirisinin özelliklerini de dile getiren Köprülü, karşılaştırmalı yöntem dâhil farklı yaklaşımları bir arada kullanmayı önermiştir (Köprülü, 1999, 33).

Fuat Köprülü, Türkçü eleştirinin Ali Canip ve Ömer Seyfettin gibi isimleri ile birlikte önemli temsilcilerindendir. *Genç Kalemler* dergisinin 1911 yılında yayımladığı *Yeni Lisan* makalesinin aynı zamanda Türkçü eleştirinin ilk ölçütlerini de belirlediğini söylemek mümkündür (Özdemir, 2016: 63).

Nurullah Ataç, 1921 yılında Ahmet Haşim üzerine yazdığı ilk yazısından 1950'li yıllara kadar izlenimci eleştiri anlayışıyla hareket ederken daha sonra nesnel anlayışa yaklaştığı ifade edilmiştir (Bezirci, 1983: 43). Ataç eleştiriyi bir sanat, eleştirmeni de sanatçı görme eğilimindedir (Bezirci, 1983: 47; Özçelebi, 2003: 118). Ataç şöyle demektedir: "Tenkitçi yazarla okur arasında bir simsar değildir; okuyacağı kitapları kendi aramaya üşünen bir tembel için çalışır bir seçici değildir; kendi zevkini, kendi düşüncelerini kendi duyduklarını söyleyen bir sanat adamıdır" (Bezirci, 1983: 56).

Bu düşünceler, Ataç'ın izlenimci bir anlayışını da yansıtmaktadır. Yine, eleştiriye konu olan eserin eleştirmen için kendi düşüncelerini sunmaya yarayan bir araç olduğu (Bezirci, 1983: 55) ve eleştiride tarafsızlığın mümkün olmadığını belirtmesi bu anlayışla ilişkilidir (Bezirci, 1983: 57). Ayrıca Ataç "Eserlerin bende bıraktıkları izlenimleri belirtmek isterim" (Bezirci, 1983: 58) gibi ifadeleriyle de bunu açıkça belirtmiştir. Bununla birlikte Ataç, Gourmont, Leautaud ve Gide gibi izlenimci yazarların üzerindeki etkisini de dile getirmiştir (Bezirci, 1983: 61).

Ataç'ın eleştirilerinin izlenimci eleştiri değil, "parçalı söz" (parole de fragment) olduğu da dile getirilmiştir (Yavuz, 2011: 285). Yavuz, "dizgeli bir yapının olumsuzlanması" şeklinde tanımlanan parçalı söz'ün metin içi "çelişkileri göz ardı eden" yapısına dikkat çekerek "Ataç, çelişkileri göz ardı ederek inşa ettiği eleştirisini 'parçalı söz'e dayandırıyor, demektedir (Yavuz, 2011: 287).

Nurullah Ataç'ın "öznel eleştiri anlayışının ülkemizdeki ilk temsilcilerinden" olduğu tespit edilmiş, onun öznelciliğinin farklı yönleri üzerinde durulmuştur (Tosun, 2011: 372). Cemal Şakar, Ataç'ın öznelciliğinin estetik bir ilkesi olarak eserde "samimilik" üzerinde durmuş ve bununla Ataç'ın "eserle sanatçı arasına konulması gereke mesafeyi kastettiğini belirtmiştir (Şakar, 2011: 251). Asım Bezirci, Ataç'ın bu anlayışla hareket etmesi sonucunda; eleştiride çözümlemeye sırt çevirmiş (Bezirci, 1983: 66), çelişkili yargılarda bulunmuş (Bezirci, 1983: 70), gerekçelendirme ve ölçüt koyma gibi bir sorun edinmemiş (Bezirci, 1983: 76), sanatçılığa ve denemeciliğe yönelmiş (Bezirci, 1983: 81), duygularının etkisinde kalmış olduğunu belirtmiştir (Bezirci, 1983: 83).

Orhan Hançerlioğlu'nun *Karanlık Dünya* romanı üzerine Ataç'ın eleştirisi metne yönelmekte, eser kişilerinin gerçekliğini değerlendirmektedir. Roman kişilerinin bir düşünceyi okura ulaştırmak için oluşturulduğunu ancak bunlara gerçeklik izlenimi kazandırılamadığını belirtmektedir. Ataç bu düşüncelerini romandan örneklerle de açıklamak ve roman hakkındaki öznel yargılarını ifade etmektedir: "Karanlık Dünya için düşündüklerimi söyledim. Görüyorsunuz ki pek beğenmedim romanı. Ama, nasıl söyliyeyim? Sevdim o romanı, Bay Orhan Hançerlioğlu'nun düşüncesini sevdim öyle bir işe girişmiş olmasını beğendim" (Ataç, 2010: 102).

Ataç 1950'den sonra ise daha nesnel bir anlayışa yönelmiştir. Bu dönemden sonra, eleştirilerinde kendininkiler dışındaki yargılara önem vermeye, eleştirinin bir sanat olmadığını savunmaya, nesnelliğe, araştırmaya, duyguculuktan uzaklaşmaya başlamıştır (Bezirci, 1983; 100-102). Cumhuriyet'in ilk döneminde eleştiriyi bir disiplin olarak değerlendirip sadece bu alanda yoğunlaşan tek isim Nurullah Ataç'tır (Özçelebi, B., 2003: 118). Doğan Hızlan, onu, "Cumhuriyet dönemi edebiyatının 'kurucu eleştirmen'i olarak" nitelendirir (Hızlan, 2011: 29).

Ahmet Hamdi Tanpınar, eleştiri yaklaşımında öncelikle estetik teorilerden, yaklaşımlardan hareket eder. Roman, hikâye ve şiir gibi türlerin temel özelliklerine göre eseri değerlendirir. İlk dönem eleştirel yaklaşımlarında; yazarın biyografisi, sosyal çevre, muhit ve zaman ile eser arasındaki ilişkiler çerçevesinde ele alır. Eleştiri ile edebiyat tarihi arasındaki ayırımı belirginleştirmek kolay değildir. Eleştirinin, bir eseri edebiyat tarihi içindeki yeri açısından incelemesi gerektiğini savunur. Dil ve üslup üzerinde dururken eserin hem estetik değerini hem de edebiyat tarihi içindeki yerini belirlemeye çalışır. Edebiyat tarihi içinde karşılaştırmalar yapar. İnceleme, analiz, araştırma gibi yöntemlerden yararlanır ancak yargılarını estetik açıdan verir. Eserin dayandığı poetik, teorik görüş ile eser arasındaki ilişkiyi de irdeler. Abdülhak Şinasi Hisar'ın bir eserini okurun sevip sevmemesi açısından değerlendirirken estetik görüşten hareket eder ancak bunun kısmen okur merkezli bir yaklaşım sergilediği de düşünülebilir (Özçelebi, 2003: 131-132).

Fahir Onger, özellikle Orhan Veli'nin şiirlerini şiir sentaksı açısından, Cahit Külebi'nin şiirlerini üslup açısından eleştirerek öne çıkar (Özçelebi, 2003: 136). Sadece hikâye ve roman eleştirileri ile öne çıkan Vedat Günyol eserlerin içeriklerine yoğunlaşmıştır. Günyol'un, bir eseri, yazarın estetik anlayışı ve edebiyat tarihi ile ilişki içinde değerlendirdiği belirtilmiştir. Ancak bu tutumunu bütün eleştirilerinde sürdürmediği Peyami Safa'nın, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı romanı üzerine yaptığı değerlendirmelerden hareketle söylenebilir. Eserdeki bazı düşüncelerin olumlu gösterilmesi açısından eleştiren Günyol, bunun bilimsel olmadığını vurgulayarak pozitivist hatta ideolojik bir yaklaşım içine düştüğü öne sürülebilir (Özçelebi, 2003: 138).

Sabahattin Eyüboğlu, şiirin poetik yönü üzerinde belli yargılardan hareket ederek değerlendirmeler yapar. Orhan Veli ve Cahit Külebi'nin şiirleri ve *Huzur* romanı üzerine yazdığı denemelerde eleştirel izler bulunur (Özçelebi, 2003: 139).

Orhan Burian, Mehmet Kaplan gibi, akademisyen ve eleştirmen kimliği ile dikkat çeker. Bilimsel, nesnel bir yaklaşımla eleştirilerde bulunduğu belirtilir. "Burian, eleştirdiği eserin güçlü ve zayıf yönlerini, eserin kendi içindeki bütünselliğini, eserde uygulanan yeni yöntem ve teknikleri, yazarın/şairin kullanmış olduğu dil ve üslubu ortaya koymaya çalışır" (Özçelebi, 2003: 140). Burian'ın eleştiri metinlerinde şair Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Edebiyat tarihçisi İsmail Habib Sevük eleştiri çalışmalarında romanlardaki teknik aksaklıklara yoğunlaşırken, karşılaştırmalı çalışmalar da yapar (Özçelebi, 2003: 141). Suat Derviş, eleştirileri sadece roman üzerine teksif ederek bu dönemde roman eleştirmenliği konusunda ismini belirginleştirir. Romanları, sosyal konuları ele alışı ve sınıf çatışmalar açısından ele alır (Özçelebi, 2003: 141). Bir diğer edebiyat tarihçisi Agâh Sırrı Levend de dönemin birçok eleştirmeni gibi içerik eleştirisi ve öznel vurgulamalar yapar. Eser eleştirilerinde içtenliğin yerine dikkat çeken Levend, bununla birlikte tarafsızlık, inceleme ve çözümleme gibi ilkelere değinir (Özçelebi, 2003: 144).

Yaşar Nabi Nayır da öznel eleştiriden yanadır. Yazara dönük eleştiriler yapar, eserlerin içeriklerini değerlendirir. Farklı eserlerle incelediği eser arasında karşılaştırmalar yapar. Sait Faik'in eserleri için yaptığı yeni Türk realizmi tanımlaması eleştiride kavramsal yönelimler sergilediği şeklinde yorumlanabilir (Özçelebi, 2003: 145). Bu isimler dışında; Fethi Naci, Hüseyin Cöntürk, Ahmet Oktay, Memet Fuat, Doğan Hızlan gibi bazılarını 1960 sonrası eleştiri çalışmalarına devam ettikleri için ileriki bölümde genişçe değerlendireceğimiz birçok isim bulunmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eleştiri, Köprülü'nün çerçevesini çizdiği edebiyat tarihi disiplininden etkilenmiştir. Fuat Köprülü tarafından sistemleştirilen edebiyat tarihi görüşü ile çoğunluğu ders kitabı olan edebiyat tarihleri hazırlanmıştır.

1940 sonrası edebî eleştirinin kuramsal boyutuyla ilgilenen eleştirmen sayısı çok azdır. Eleştirinin nesnelliği ile ilgili tarafsızlık, objektiflik kelimeleri sıkça kullanılmakla

birlikte genel eğilim öznel bir yaklaşımla hareket etmek yönündedir. Öznelliği savunan eleştirmenler ile nesnelliği savunanlar bu dönemde edebiyat tartışmalarında karşı karşıya gelmişlerdir. Mehmet Kaplan, Asım Bezirci ve Hüseyin Cöntürk gibi eleştirmenler nesnelliği savunurken; Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin ve Memet Fuat öznel eleştiri tarafındadır. Eleştirinin işlevi konusu da eleştirinin temel gündemlerindedir; eleştirinin okuru veya müellifi aydınlatması gerektiği düşünülür. Eleştiri konularından bir diğeri öz-biçim ayırımı üzerine yoğunlaşmıştır.

Şiir eleştirileri; "şairin görevi, eski-yen şair, şiirde yenilik, biçim ve içerik, hece-aruz, açıklık- kapalılık tartışmaları üzerinde yoğunlaşır". 1950'lerden sonra İkinci Yeni şiiri etrafındaki tartışmalar eleştirinin gündemini belirler. Yine bu dönemde Attila İlhan'ın öncülüğündeki Mavi dergisindeki "sosyal realizm" yazıları yankı uyandırır. Şiir eleştirilerinde kullanılan tema ve imgelerin kullanılışının doğruluğu, dil, üslup, vezin ve edebî akımlar öne çıkan konulardır. Hikâye ve roman ile ilgili kuramsal tartışmalar sınırlı sayıda yer edinir. Roman eleştirisi üzerinde Suat Derviş, Vedat Günyol, Fethi Naci, Asım Bezirci ve Tahir Alangu gibi isimlerin yoğunlaştığı gözlenir. Roman ve hikâye eleştirilerinde; roman kişilerinin gerçekliğe uygunluğu, olay örgüsünün sağlamlığı, eserin tezi, dili kullanma becerisi gibi konular öne çıkmıştır (Özçelebi, 2003: 160-163).

BÖLÜM II: TÜRKİYE'DE EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ (1960-1970)

2.1. 1960-1970 Arasında Türk Edebiyat Eleştirisinin Genel Görünümü

2.1.1. 1960-1970 Arasında Türk Edebiyatı

1960 sonrasında, Türk edebiyatı, daha önceki dönemlerin etkilerini sürdürerek ve yeni bazı eğilimleri de yansıtarak gelişimini devam ettirmektedir. Bu dönemde, İkinci Yeni şairleri, şiir yazmayı sürdürse de İkinci Yeni bir akım olma özelliğini giderek kaybeder. Şiirde anlam ve biçim sorunlarının gündeme gelmesine yol açan ve İkinci Yeni'nin felsefi kaynaklarından biri olarak da gösterilen varoluşçu yaklaşımın hikâye türünü de etkilediği görülür. Şiir ve hikâyede olduğu gibi roman türünde de herhangi bir akımla ilişkisi kurulamayan edebiyatçılar bulunur. Edebiyat eserleri üzerinde en çok etki eden düşüncelerden biri toplumcu gerçekliktir.

1960 sonrasında, İkinci Yeni şairleri şiir yayımlamayı sürdürmekle birlikte İkinci Yeni şiiri etkisini yitirmiş, belli bir akıma dahil edilmeyen ve İkinci Yeni'nin şiir ortamına getirdiği canlılıktan yararlanmış şairler ortaya çıkmıştır. Toplumcu gerçekçi anlayışla şiir yazanlar ve *Hisar* dergisi etrafında bir araya gelen şairler de ürün vermeyi sürdürmüştür. Belli bir akıma bağlanamayan şairler de eser vermeye devam etmişlerdir (Hızlan, 2007: 49).

1950'li yılların ikinci yarısında ilk şiir kitaplarını yayımlayan İkinci Yeni şairlerinden Turgut Uyar'ın şiir kitaplarından, *Tütünler Islak* 1962'de, toplu şiirlerini bir araya getirdiği kitaba ad olarak verdiği "Büyük Saat" adlı şiirin yer aldığı *Her Pazartesi* 1968'de ve şiirin gelenek kavramıyla ilişkisi bağlamında değerlendirilen *Divan*'da 1970'de yayımlanmıştır. Edip Cansever'in *Tragedyalar* (1964) ve Cemal Süreya'nın *Göçebe* (1965) kitapları da bu dönemde neşredilmiştir.

1960 sonrası İkinci Yeni şiirinin etkisini değerlendiren Eser Gürson, 1960 sonrasında yazmaya başlayan Haluk Aker, Egemen Berköz ve İsmet Özel gibi şairlerin İkinci Yeni şiirinden "çıkış yaptıkları"nı ancak bağımsız bir yol tuttuklarını belirtir (Gürson, 2001: 18).

1940'lı yıllarla birlikte etkisini belirginleştiren toplumcu gerçekçilik anlayışının 1960'lı yıllarda A. Kadir, Hasan Hüseyin ve Şükran Kurdakul gibi şairlerle temsil edildiği belirtilmektedir. Nâzım Hikmet'in daha önce yasaklanan eserlerinin, 1965 sonrasında yayımlanmaya başlaması da şiirde toplumcu gerçekçilik anlayışı açısından önemli bir gelişme olmuştur. Ataol Behramoğlu, Süreya Berfe, Eray Canberk ve Refik Durbaş gibi şairlerin altını imzalayarak sundukları ve şiir anlayışlarını yansıtan "Yeni Gerçek Bildirisi"nin de toplumcu anlayışa vurgu yaptığı görülür (Asiltürk, 2007: 150).

1957 yılında ara verdiği yayınına 1964'te yeniden başlayan Hisar dergisinde de "memleket edebiyatının bir devamı olarak belirli kavramları savunan; yozlaşmaya karşı mücadeleci tavırla" Munis Faik Ozansoy, Salâhattin Batu, Mehmet Çınarlı, Mustafa Necati Karaer, İlhan Geçer, Gültekin Samanoğlu, Nevzat Yalçın, Bekir Sıtkı Erdoğan, Feyzi Halıcı ve Yavuz Bülent Bakiler şiirlerini yayımlamışlardır (Enginün, 2010: 98; Korkmaz ve Özcan, 2007: 104)

1960'lı yıllarda, başka şiir anlayışları ile bazı benzerlikleri, yakınlıkları tespit edilse de herhangi bir akımla anılmayan Behçet Necatigil ve Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi şairler de eser yayımlamayı sürdürmektedir.

Dar Çağ (1960), *Yaz Dönemi* (1963) ve *İki Başına Yürümek* (1968) gibi kitapları yayımlanan Necatigil'in *Divançe* (1965) adlı eseri gelenekten yararlanma sorunu etrafında değerlendirilmiştir (Macit, 2007: 160). Dağlarca ise 1960 yılında yayımladığı *Hoo'lar*, 1963'te *Türk Olmak,* 1965'te *Çanakkale Destanı* ve 1968'te *Haydi* kitapları ile şiirlerini kitaplaştırmıştır.

Bu şairler dışında İkinci Yeni şiiri bağlamında değerlendirilseler de bağımsız olarak ele alınabilecek Sezai Karakoç ve Cahit Zarifoğlu'nun, bu dönemde şiirlerini yayımladıklarını belirtmek gerekir. Karakoç *Şahdamar* (1962), *Hızırla Kırk Saat* (1967) *Sesler* (1968) ve Zarifoğlu *İşaret Çocukları* (1967) kitaplarında şiirlerini bir araya getirmiştir.

1960'lı yıllarda roman türünde, halkı aydınlatma amacı güden "aydın bakışı"nın romancılar tarafından sürdürülmekle birlikte "insanı tanıma ve iç dünyasına nüfuz etme" yönünde de bir perspektifin geliştirildiği ifade edilmiştir (Gündüz, 2007: 279).

Gündüz, çalışmasında ayrıca şu tespitleri paylaşmaktadır: "1960 sonrası romancıları arasında farklı sanat şubelerine mensup, arayış içinde olanlar da var. Bunlardan kimileri romanlarını bir felsefi sisteme dayandırmanın endişelerini taşırken, kimileri de belki tam özümseyemedikleri, dolayısıyla tek yanlılıktan kurtulamadıkları sanat anlayışlarıyla kendilerine bir yer edinmeye çalışırlar" (Gündüz, 2007: 279). Gündüz, "Anadolu/ taşra / kasaba/ köy tüm sorunlarıyla, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşam tarzıyla, feodal düzeniyle yoğun olarak romana gir"diğini de belirtmektedir (Gündüz, 2007: 280).

1960'lı yıllarında yayımlanan roman türündeki eserlerin, Tanzimat yıllarından itibaren bu türün konuları arasında yer alan Doğu-Batı çatışmasının, tarihsel roman yaklaşımından da beslenerek yansıttığı görülmektedir. Dönemin romanlarının önemli bir kısmının tarihsel roman türüne girdiği ve bu romanların özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarını konu olarak seçmektedir. Sosyolojik olarak köy konusu etrafında şekillenen ve politik yaklaşımı ağır basan romanların toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla bu dönemde de sürdürüldüğü görülmektedir. Toplumcu gerçekçi yaklaşımın göç ve yoksulluk gibi sorunların romanlaştırılmasında önemli bir etkisinin bulunduğu gözlemlenmektedir.

Bu dönemde, romancılığa daha önceki yıllarda başlayıp sürdüren Reşat Nuri'nin *Kan Davası* (1960) ve *Kavak Yelleri* (1961); Kerime Nadir'in *Gelinlik Kız* (1960); Refik Halit'in *Bugünün Saraylısı* (1964) eserlerinin yayımlandığı görülmektedir.

Tarihsel roman, 1960'lı yıllarının sıkça başvurduğu türler arasındadır. Bunlar önemli bir kısmını Birinci Dünya Savaşı, Mütareke yılları ve Kurtuluş Savaşı'nı konu edinenler oluşturur. Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı*, Attila İlhan'ın *Allah'ın Süngüleri* ve Turgut Özakman'ın *Şu Çılgın Türkler* adlı eserleri Kurtuluş Savaşı dönemini konu edinen eserler arasında yer alır.

Roman türünün gelişimi üzerine çalışmaları bulunan Osman Gündüz, 1960'lı yılların belli açılardan dönüm noktası olduğu yönünde tespitlerde bulunmaktadır. 1960 sonrasında yazılan romanlarda, yakın tarihe, özellikle Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet tarihine, farklı bakış açı ve roman teknikleri ile yaklaşıldığını söylemektedir (Gündüz, 2007: 288). Bu romanlara örnek olarak Tarık Buğra'nın 1963'te yayımlanan *Küçük Ağa*

ve Münevver Ayaşlı'nın 1968'te basımı yapılan *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı romanını örnek gösterir.

Kemal Tahir'in yakın dönem tarihi ve Kurtuluş Savaşı'nda yaşanan gelişmeleri romanlaştırdığı *Yorgun Savaşçı* (1965), Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu anlattığı *Devlet Ana* (1967) ve Tanzimat dönemi sonrasında Batı kültürüne yönelişin sorunlarını yansıttığı *Kurt Kanunu* (1969) da 1960'lı yılların önemli tarihî romanları arasında yer almaktadır.

Toplumcu gerçekçi bakış açısını yansıttığı düşünülen Yaşar Kemal'in *Ortadirek* (1960), *Yer Demir Gök Bakır* (1963) ve *Ölmez Otu* (1969) adlı eserleri de bu dönemde yayımlanır. Yaşar Kemal bu üç eserinde Çukurova bölgesinde yaşayan köylülerin, pamuk işçilerinin hayatlarını konu edinir. Orhan Kemal'in *Gurbet Kuşları* (1962) ve *Üç Kağıtçı* (1969) ile Fakir Baykurt'un *Amerikan Sargısı* (1967) ve *Kaplumbağalar* (1967) adlı romanları da konusunu köy gerçekliğinden alarak toplumcu bakış açısıyla olayları yansıtan eserler arasındadır.

Bu romanlar dışında, ülkemizde medeniyet değiştirme sorununu ironik bir dille işleyen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (1961) de bu dönemde yayımlanır.

1960 sonrası hikâye türündeki gelişmelerle ilgili olarak ise "1950-1960 döneminde açılımına şahit olunan varoluşçu ve gerçeküstücü yazarların yankıları bir taraftan devam etmiştir. 1950'li yılların ortalarına doğru gözden düşmeye başlayan sosyal gerçekçi hikâye anlayışının da Marksizm'in temel eserlerinin Türkçeye çevrilmeye başlandığı 1960'lı yılların ortalarına doğru kendini tazelediği ve yeni bir safha başlattığı görülmektedir" (Kahraman, 1998: 500) tespiti yapılmaktadır.

1960 sonrasında; Vüs'at O Bener, Feyyaz Kayacan, Leyla Erbil, Tahsin Yücel, Bilge Karasu, Demir Özlü, Onat Kutlar ve Nezihe Meriç gibi hikâyeciler; İkinci Yeni şiirine paralel, II. Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşan hiçlik, varoluşsal endişe ve hayatın anlamsızlığı gibi kavramlardan beslenen hikâyeler yazmışlardır (Kahraman, 1998: 500).

Demir Özlü *Soluma* (1964), Adnan Özyalçıner *Panayır* (1960), Leyla Erbil *Gecede* (1968) ve Bilge Karasu *Troya'da Ölüm Vardı* (1963) adlı eserlerinde bireyin varoluşsal çatışmalarına yer vermiştir.

Nezihe Meriç, *Menekşeli Bilinç* (1965) kitabında bilinç ve bilinçaltının iç içe geçtiği bir örgü oluşturmaya çalışmıştır. Nezihe Meriç, Leyla Erbil ve Sevim Burak gibi kadın hikâyecilerin "kadın"ın toplumdaki yerini sorguladıkları da görülmektedir. Sevim Burak'ın *Yanık Saraylar* (1965) adlı eseri kadın kahramanının iç ve dış dünyası arasındaki çatışmaya sahne olur.

Kahraman'ın yukarıda alıntıladığımız tespitlerinin ikinci kısmını hikâyenin toplumcu gerçekçilik açısından durumuna ilişkindir. Buna göre hikâyede göç sorununu işlemesiyle de dikkat çekilen Bekir Yıldız'ın hikâyeyi tekrar toplumcu çizgiye oturttuğu belirtilmiştir.

Bu dönem hikâyecilerinden Mehmet Seyda'nın *Zonguldak Hikâyeleri* (1962), Orhan Kemal'in *Önce Ekmek* (1968), Mehmet Başaran'ın *Aç Harmanı* (1962) ve Talip Apaydın'ın *Ateş Düşünce* (1967) adlı eserleri de toplumcu gerçekçilik özellikler taşıdığı değerlendirilmiştir. Zeyyat Salimoğlu, Tarık Dursun K. ve Muzaffer Buyrukçu gibi toplumcu gerçekçi bakış açısıyla eser veren isimler tespit edilmektedir.

Toplumcu gerçekçilik açısından değişen bakış açısını yansıtan bir tespit de 1960 sonrasında hikâye yazarlarının Anadolu ve köy kökenli olmalarının sonucunda ortaya çıkmıştır. 1960 sonrasında, yazar profilindeki değişim sonucu, Anadolu'ya yönelişin kent merkezli yapısı, içten (köy merkezli) bir bakışa dönüşmüştür (Andaç, 2007: 457).

Bu dönemde, İslam medeniyeti düşüncesini dile getiren Rasim Özdenören'in de hikâyelerini yayımladığını belirtmek gerekir. Özdenören *Hastalar ve Işıklar* adlı kitabını 1967'de yayımlamıştır.

2.1.2. Eleştirmenler

Suut Kemal Yetkin (1903-1980): Yüksek öğrenimini Fransa'da Sorbon ve Rennes üniversitelerinde felsefe okuyarak tamamlayan Yetkin, 1934'te yeni kurulmakta olan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne Estetik ve Sanat Tarihi doçenti

olarak tayin edilmiş, 1939'da Milli Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel müdürlüğü görevinde bulunmuştur. 1950 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Sanatları profesörü olan Yetkin, 1959-1963 yılları arasında Ankara Üniversitesi Rektörlüğünde bulunmuş ve 1972'de de emekli olmuştur.

Nurullah Ataç gibi eleştirinin bir sanat olduğunu düşünen Yetkin'in bu bakış açısıyla yazdığı eleştiri-denemelerini bir araya getirdiği eser *Günlerin Götürdüğü* adını taşır. Eser, eleştiri yönteminde tercih edilen bakış açısı gibi adında da Nurullah Ataç'ın *Günlerin Getirdiği* adlı eseri ile benzerlik gösterir.

Suut Kemal Yetkin'in *Türk Dili* dergisinin Eleştiri Özel Sayısı'nda ilk yazı olarak yer bulan *İki Eleştiri Akımı* başlıklı yazısı bilimsel-nesnel eleştiri ile öznel-izlenimci eleştirinin karşılaştırılarak tanıtılması açısından önemlidir.

Yetkin'in *Günlerin Götürdüğü, Düş'ün Payı, Yokuşa Doğru, Edebiyat Üzerine, Edebiyat Konuşmaları, Şiir Üzerine Düşünceler, Denemeler, Estetik, Ahmet Haşim ve Sembolizm, Edebî Meslekler, Büyük Mustaripler, Türk Mimarisi, Estetik Doktrinler, Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri* gibi eserleri bulunmaktadır. (Necatigil, 1980: 423; (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 1093).

Cevdet Kudret (1907-1992): İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 1933'te mezun oldu. Avukatlık, öğretmenlik ve Türk Dil Kurumu'nda redaktörlük yaptı. Meşale (1928) dergisinde yazdığı şiirlerle Yedi Meşale şairlerinden biri olarak anıldı. Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914) İkinci Dünya Savaşı'na (1945) uzanan Türkiye'de süreci Süleyman'ın Dünyası üst başlıklı üç kitaplık roman dizisinde 1976'da tamamladı. "Türk Edebiyatı'nda Hikâye ve Roman" adlı edebiyat tarihi-antoloji çalışmasının ilki 1946 ikincisi 1965'te yayımlandı. Dilleri Var Bizim Dillere Benzemez (1966) adlı eserinde dil yazılarını Bir Bakıma'da (1977) eleştiri ve denemelerini bir araya getirdi.

Atilla Birkiye onunla ilgili şu tespitleri yapmıştır: "Türk hikâyesi ve romanı üzerine yaptığı çalışması, Karagöz ile ilgili incelemesi, Türk klasiklerine ilişkin çalışmaları, derlemeleri ve ders kitaplarıyla Cevdet Kudret büyük bir verimle edebiyat tarihimize önemli katkıda bulunmuştur." (Birkiye, Cumhuriyet: 6 Kasım 1996). Varlık, Türk Dili,

Dost gibi dergilerde yazıları çıkan Kudret, tarihselci bir yaklaşım ile eleştiriler kaleme aldı.

Sabahattin Eyüboğlu (1908-1973): 1928-1932 yılları arasında Dijon-Lyon üniversitelerinde edebiyat ve estetik eğitimi gören Eyüboğlu, 1939-1947 arasında İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde doçent olarak görev yaptı. 1950 sonrasında İstanbul Üniversitesinde Karşılaştırmalı Türk-Fransız Edebiyatı dersleri verdi. İTÜ ve Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nda sanat tarihi dersleri verdi. 1960 Darbesi sonrası üniversitenden uzaklaştırılan 147 akademisyenden biriydi. Hakimiyet-i Milliye, Tan, Kültür Haftası, Yeni Ufuklar, Yelken, Türk Dili gibi yayınlarda deneme ve eleştirileri yayımlandı. Orhan Veli Kanık, Nurullah Ataç, Melih Cevdet Anday ile birlikte *Tercüme* dergisini çıkardı.1940 sonrasında "Hümanist bir anlayışla halk kültürüne yöneldi. Ulusal kültür, bilimsel düşünce, Anadolu sanatı gibi konuları ele almakla kalmadı hem dil devriminin yerleşmesi hem de Yeni Şiir hareketinin toplumsal bir içerik kazanması yolunda çaba gösterdi" (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 408). Avrupa Resminde Gerçek Duygusu (1953), Mavi ve Kara (1961), Yunus Emre'ye Selam (1966), Sanat Üzerine Denemeler (1974) gibi eserleri bulunmaktadır.

Mehmet Kaplan (1915-1986): Türk Dili ve Edebiyatı profesörü Mehmet Kaplan, 1939 yılında, öğrencilik yıllarında kendisine "Türk edebiyat tarihinin genişlik, eskilik ve zenginliğini" söylediği M. Fuat Köprülü'nün asistanı olarak İstanbul Üniversitesi'nde göreve başlar. Köprülü'nün Üniversite'den ayrılması üzerine Ahmet Hamdi Tanpınar'ın asistanı olur ve 1962'de Tanpınar vefat edene kadar onunla birlikte çalışır. Tanpınar'ın sanatkârlığı, şahsiyeti, zevki ve geniş kültüründen etkilenir. Kaplan, 1942 yılında *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri* teziyle Ali Nihat Tarlan'dan sonra Türkiye'de ikinci edebiyat doktoru olur. 1944 yılında *Tevfik Fikret ve Şiiri* teziyle doçent olur. 1953 yılında *Şiir Tahlilleri I* adlı eserini tamamladıktan sonra profesör unvanını alır.

Kaplan, gazete ve dergilerdeki yazılarının bir kısmını *Nesillerin Ruhu*, *Büyük Türkiye Rüyası*, *Edebiyatımızın İçinden*, *Kültür ve Dil* adlı eserlerinde bir araya getirmiştir.

Namık Kemal Hayatı ve Eserleri adlı çalışmasında, Gustave Lanson'un yöntemini uygular. *Tevfik Fikret ve Şiiri* adlı eserinde "biyografi ile edebiyat ve fikir arasında kurduğu bağlantıyı psikoloji ve stilistik metotlarını da ilave eder" (Kerman-Enginün; 2000: 18). *Şiir Tahlilleri I* adlı eserinde edebiyat teori ve eleştirisi alanındaki birikimini "metin tahlili" yöntemi üzerinden uygular. Kaplan'ın "metin tahlili" yöntemi, Türkiye'de edebiyat eleştirisinde metin merkezli yaklaşımların öncülerindendir (Filizok, 2007: 75). *Şiir Tahlilleri II*, *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* ve Hikâye Tahlilleri adlı çalışmalarında da metin tahlili metodu ile hazırlar. *Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler* adlı çalışmaları ise akademik makalelerini bir araya getiren eserlerdir.

Tahir Alangu (1915-1973): İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü 1943'te bitirdi. 1969-1973 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi'nde Halkbilim dersler verdi. Öğrencilik yıllarında Yurt, Tarihten Sesler ve Değirmen dergilerinde halkbilim yazıları yazdı. 1956 sonrasında Yeditepe, Yenilik, Yeni Türk, Yeni Yurt gibi dergilerde yazılar neşretti. 1960-1969 yılları arasında Varlık Yıllığı'nda yılın roman ve hikâyelerini değerlendirdi. Ömer Seyfettin'in eserlerini yayıma hazırlayan Alangu'nun *"Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı"* başlıklı bir de eseri vardır.

Servet-i Fünun Edebiyatı Antolojisi (1958) ve *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* (3 cilt, 1959-1968) adlı antoloji-edebiyat tarihi çalışmaları bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 76-77).

Behçet Necatigil (1916-1979): Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mezunu olan Necatigil, Ali Nihat Tarlan ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi edebiyatçıların öğrencisi oldu. Kabataş Erkek Lisesi'nde Demir Özlü, Hilmi Yavuz, Doğan Hızlan gibi yazar ve şairlere öğretmenlik yaptı. Yenilik, Yeditepe, Türk Dili, Yeni Dergi, Yeni Edebiyat gibi dergilerde şiir ve yazıları çıktı.

İlk şiir kitapları olan *Kapalıçarşı* (1945) ve *Çevre*'nin (1951) ardından *Evler* (1953) kitabında, divan ve halk edebiyatı şiirlerini "sıcak bir lirizmle bir araya getirdi" (Akay-Umran, 2006: 414). Yaz Dönemi (1963) adlı kitabında günlük dilden yararlandı.

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ziya Osman Saba gibi isimler üzerine biyografiden de yararlanarak, eserlerin şiirsel estetiğine yoğunlaşan eleştiri yazıları yazdı.

Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü ve *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* adlı iki önemli çalışması, bir şairin edebiyatçı ve esere bakışını da yansıtan ansiklopedik eserler olarak görülmektedir.

Divançe (1965), *İki Başına Yürümek* (1968), *En/Cam* (1970), *Kareler Aklar* (1975), *Sevgilerde* (1976) gibi şiir ve *Bile/Yazdı* (1979), *Düzyazılar 1* ve *Düzyazılar 2* (1983) deneme-eleştiri kitapları bulunmaktadır.

Hikmet Dizdaroğlu (1917-1981): Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nden 1939 yılında mezun olan Dizdaroğlu, Türkçe öğretmenliği yapmıştır. 1960-1965 arasında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi raportörü olarak çalışan Dizdaroğlu, 1960-1972 yıllarında da Türk Dil Kurumu Terim Kolu başkanlığını yürüttü.

Hikmet Dizdaroğlu, yazılarını Çağrı, Hisar, Türkçe, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Dili, Türk Yurdu, Ülkü, Varlık, gibi dergilerde yayımladı.

Namık Kemal (1952), Cenap Şehabettin (1953), Abdülhak Hâmid (1953), Şinasi (1954), Ataç (1962), Ömer Seyfettin (1964), Müftüoğlu Ahmet Hikmet (1964), Ahmet Rasim (1965) gibi biyografik nitelikli eserler yayımladı. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 328-329).

Hüseyin Cöntürk (1918-2003): 1954 yılında Edebiyat ve Taylorizm başlıklı yazısını yayımladıktan sonra Yenilik, Pazar Postası, Türk Dili, Yeni Ufuklar, Varlık ve Ataç gibi birçok dergide edebiyat eleştirisi üzerine teorik ve uygulamalı çalışma yaptı. Türkiye'de bilimsel-nesnel eleştirinin gelişmesine en önemli katkıyı yapanlardan biridir. Bilimsel-nesnel eleştirinin 1960 öncesinde teorisi, 1960'la birlikte örneklerini göstermeye çalıştı. *Eleştirmeden Önce* başlıklı kitabını 1958 Çağının Şairini 1960'ta yayımladı.

"Richards'ın kitabındaki 'The Analysis of a Poem' (Bir Şiirin Analizi) adlı bölüm Cöntürk'ün şiir çözümlerinde temel olma niteliği taşır" diyen Güven Turan, Cöntürk'ü "Yüksek Moderizm'in en güçlü eleştirisi olan Yeni Eleştiri" anlayışıyla eleştiriler yaptığı için ilk modernist eleştirmen olarak nitelendirir (Turan, 2006: 11).

Cöntürk, özellikle İkinci Yeni şairleri üzerine yaptığı eleştirilerle dikkat çekmiştir. Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya şiiri hakkındaki eleştirilerini kitaplaştırmıştır. Divan edebiyatına yönelmiş, şiirde eski-yeni ayrımına bağlı kalmadan eser merkezli bir yaklaşımda Nef'i ve Baki şairlerin şiirlerini eleştirmiştir. Eleştiri çalışmalarını dergi çalışmalarıyla desteklemek isteyen Cöntürk, Turgut Uyar ve Ası Bezirci ile Dönem dergisini, daha sonra sorumluluğu üstlendiği Yordam dergisini çıkarmıştır.

Diğer eserleri şunlardır: Turgut Uyar (1961), Günlerin Götürdüğü (1962), Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne (1964). (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 272-273).

İlhan Berk (1918-200): Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nden 1944'te mezun olan Berk, 1945-1955 yılları arasında Fransızca öğretmenliği yaptı. 1935-1955 yılları arasında toplumcu gerçekçi anlayışa bağlı kalarak yazdı. Şiirinde farklı eğilimleri denedikten sonra İkinci Yeni şiir görüşünü benimsedi. Şiirleriyle ve şiir üzerine yazdıklarıyla dikkat çekti. Eleştiride Ölçü başlıklı yazısında özgün bir eleştiri anlayışı geliştirmek gerektiğini savundu; millî, yerel bir tutum arayışında oldu. Berk, divan şiirine yöneltilen eleştirileri, edebiyat teorisi ve şiir sanatı açısından cevaplandırarak divan şiirinden yararlanmayı savundu.

Galile Denizi (1958), Çivi Yazısı (1960), Âşıkane (1968), Kitaplar Kitabı (1981) (Seçilmiş Şiirler) gibi şiir kitapları Inferno (1994) ve Logos (1996) adlı deneme kitapalrı bulunmaktadır. (Akay-Umran, 2006: 388).

Ceyhun Atuf Kansu (1919-1978): 1944'te İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Şiirleri İnkılapçı Gençlik, Ülkü, Yücel, Millet, İstanbul, Ilgaz, Papirüs, Türk Dili ve Varlık gibi dergilerde yer aldı. 1940 kuşağı toplumcu şairleri arasında gösterildi. "Halkın yaşama savaşını ve sevincini iyimser bir dille yansıtan şiirlerinin altyapısı Atatürkçü düşünce"nin oluşturduğu söylenmiştir (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 549).

Bağımsızlık Gülü kitabıyla 1965-1966 Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazanan Kansu, Sakarya Meydan Savaşı kitabıyla da 1970-1971 Behçet Kemal Çağlar Ödülü'nü almıştır.

"Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü" (1970), *Tüm Şiirleri* (1978) şiir gibi şiir kitapları ve *Sevgi Elması* adlı hikâye kitabı bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 548).

Necati Cumalı (1921-2001): 1939'da Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Cumalı; şiir ve yazılarını Varlık, Uyanış, Yücel, Seçilmiş Hikâyeler, Yediteditepe ve Dost dergilerinde yayımlamıştır. Kısa mısralardan kurulmuş aşk temalı şiirler yazdı. Oyun yazarlığı yaptı; Atatürkçü düşünce ile eserlerini oluşturdu. Hikâye ve romanlarında erotizmi kullandı. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 274).

Yalnız Kadın (1954), Değişik Gözle (1956), Susuz Yaz (1962) gibi hikâye, Tütün Zamanı (1959) ve Acı Tütün (1974) adlı romanları bulunmaktadır.

Muzaffer Uyguner (1923-2002): 1945 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. İlk denemelerini *Kayın Ağacı* (1953) adlı kitabında topladı. Ilgaz, Türk Dili, Çağrı, Mülkiyeliler Birliği, Güney, Hisar, Varlık ve Yazko-Edebiyat dergilerinde şiir çevirileri, eleştiri ve inceleme yazıları yayınladı.

Muzaffer Uyguner, biyografik incelemeleri ile edebiyat tarihine önemli katkılar sağlayan eserler yayımladı. Yunus Emre, Yahya Kemal, Cahit Sıtkı Tarancı, Sabahattin Ali ve Yaşar Kemal gibi edebiyatçılar üzerine eserleri bulunmaktadır. Uyguner, eleştiri alanında yaptığı çalışmalarını, Varlık dergisinin 1975 yılı eleştiri ödülünü kazanarak taçlandırmıştır.

Uyguner'in *Tarancı'nın Şiir Üzerine Düşünceleri* (1960), *Cahit Sıtkı Tarancı* (1960), *Sait Faik Abasıyanık* (1964), *Yahya Kemal* (1964), *Orhan Veli Kanık* (1967), *Reşat Nuri Güntekin* (1967), *Yunus Emre* (1989), *Pir Sultan Abdal* (1989), *Ömer Seyfettin* (1990), *Mehmet Akif Ersoy* (1991) gibi birçok kitabı bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 1042).

Attila İlhan (1925-2005): Attila İlhan, genç yaşlarda şiir yazmaya başladı. Lise son sınıftayken Cebbaroğlu Mehemmed mahlasıyla katıldığı CHP Şiir Armağanı'nda şiiriyle ikincilik ödülünü ünlü şairleri geride bırakarak aldı. 1948'de ilk şiir kitabı *Duvar*'ı yayımladı. İstanbul Hukuk Fakültesi'nden ayrılarak Paris'e gitti. "Bobstil ve alafranga" olarak nitelendirdiği Garip şairlerine karşı çıktı. 1954-55 yıllarında Mavi dergisi çevresinde genç şairlerle Mavi hareketi içinde yer aldı. Yelken, Sanat Olayı, Cönk gibi dergileri ve Bilgi Yayınevi'ni yönetti.

Marksizm ile Atatürkçülük arasında bir denge kurmaya çalıştı. Şiirlerinde duygusal bir söyleyiş ile aşk, korku ve hayal gibi temalara yer verdi.

Sokaktaki Adam (1953), Zenciler Birbirine Benzemez (1957), Kurtlar Sofrası (1963), Bıçağın Ucu (1973), Sırtlan Payı (1974), Yaraya Tuz Basmak (1978), Dersaadet'te Sabah Ezanları (1981) gibi romanlar yazdı.

"Attila İlhan, romanlarında Osmanlı devletinin çöküş yıllarından 1960'lara uzanan bir zaman dilimi içinde şehir insanını, kendisini çevreleyen, toplumsal, ekonomik ve siyasal koşulları içinde" yansıtmaya çalışmıştır (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 517).

Memet Fuat (1926-2002): 1951'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 1960 yılında De Yayınevi'ni kurdu. 1964-1975 arasında kurucusu olduğu Yeni Dergi'yi yönetti. 1963-1972 arasında Varlık yayınları bünyesinde Türk Edebiyatı yıllıklarını hazırladı. 1980-1983 arasında Yazko Edebiyat dergisini yönetti. 1981'de Adam Yayınları'nın yerli yayınlar bölümü yönetmenliğini üstlendi. 1985-1999 Adam Sanat dergisinin genel yayın yönetmenliğini yaptı.1959'da dergilerdeki yazılarıyla Ataç Eleştiri Armağanı'nı, 1961'de *Düşünceye Saygı* adlı kitabıyla Türk Dil Kurumu Deneme- Eleştiri Ödülü'nü kazandı. 1995'te Kültür Bakanlığı Kültür Sanat Büyük Ödülü'nü aldı.

Bir Ayrılışın Öyküsü (1998) adlı hikâye, *Çağını Görebilmek* (1982) *Eleştiri Sorumluluğu* (1994), *İkinci Yeni Tartışması* (2000) gibi deneme-eleştiri ve *Yunus Emre* (1976), *Nazım Hikmet* (2000) gibi inceleme türünde eserleri bulunmaktadır (Fuat, 2001: 622).

Fethi Naci (1927-2008): İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni 1949 yılında bitirdikten sonra edebiyat ilgisini yazı ve kitaplarla sürdüren Fethi Naci, gençlik yıllarında hikâye türünde eserler verse de çalışmalarını edebiyat eleştirisi alanında yoğunlaştırmıştır. İlk eseri *İnsan Tükenmez*'den (1956) sonra, 1960'lı yıllarda bir dönem politik çalışmalar içinde bulundu. 1960'lı yılların ortalarında başladığı eleştiri çalışmalarında toplumcu gerçekçilikten yararlandı. 1965'te Gerçek Yayınevi'ni kurdu. Roman eleştirisine ağırlık verdi. İlk eleştirilerinden sonra ideolojik bir tutumla toplumcu gerçekçi yaklaşımla eser veren romancıların yeterince tanınmadığını düşünerek *On Türk Romanı*'nı (1971) yayımladı. *Edebiyat Yazıları* (1976), *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme* (1981), *Bir Hikâyeci: Sait Faik- Bir Romancı: Yaşar Kemal* (1990), *Eleştiride 40 Yıl* (1994), *40 Yılda 40 Roman* (1994), *Reşat Nuri'nin Romancılığı* (1995) ve *Yüzyılın 100 Türk Romanı* (1999) gibi eserleri yayımladı (Gümüş, 1997: 5).

Turgut Uyar (1927-1985): İlk şiiri Yedigün dergisinde 1947 yılında çıkan Uyar, asker olarak bir süre görev yaptıktan sonra 1958'de askeriyedeki görevinden ayrıldı. 1950 sonrasında şiiri öz ve biçim açısından yenileyerek İkinci Yeni şiirinin önemli temsilcilerinden oldu.

Dünyanın En Güzel Arabistanı (1959) Tütünler Islak (1962), Her Pazartesi (1968) yayımlandı. Hüseyin Cöntürk *Türkiye'm* ve *Dünyanın En Güzel Arabistanı* şiir kitaplarından hareketle Uyar'ın şiirini Turgut Uyar kitabında ele aldı (1961). *Tütünler Islak* (1962) kitabı Yeditepe dergisi şiir ödülünü kazandı (1963) (Akay-Umran, 2006: 438).

Divan (1970) adlı şiir kitabı ile divan şiirinin imkanlarından modern bir yaklaşımla yararlanmaya çalıştı. Ayrıca *Toplandılar* (1974) ve *Kayayı Delen İncir* (1982) adlı şiir kitapları da bulunan Uyar, bütün şiirlerini topladığı eser Büyük Saat adını verdi.

Bir Şiirden adlı eseri yenileşme dönemi şairlerini, poetik ve sanatsal bir yaklaşımla ele alarak şiir eleştirileri yaptığı kitabının adıdır (1983).

Asım Bezirci (1928-1993): A. Toplumcu, Bezircioğlu, Bülent Arıel, Fikret Arıel ve Halis Acarı gibi takma adlarla da yazan Bezirci, İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1950 yılında mezun oldu.

1960'tan sonra Ataç, Dönem, Soyut, Papirüs, Halkın Dostları, Yazko Edebiyat gibi dergilerde yazdı. Hüseyin Cöntürk ve Turgut Uyar'la birlikte Dönem dergisini 1963-1965 arasında çıkardı. 1960'lı yıllarda öznel eleştiri anlayışına karşı gelişen bilimsel-nesnel anlayışın öncüleri arasında yer aldı. Edip Cansever üzerine yaptığı çalışmayı ve Günlerin Götürdüğü-Getirdiği kitabını Hüseyin Cöntürk'le birlikte ortak kitap şeklinde yayımladı (1961). İlk kitabı Çok Kapılı Oda 1960, Edip Cansever 1961, Günlerin Götürdüğü-Getirdiği 1962, Bilimden Yana 1963'te yayımlandı. Bilimden Yana edebiyat ve eleştiri alanında öne sürdüğü bilimsel-nesnel anlayış açısından tartışıldı. 1970 sonrasında sosyalizm ile bilim arasında kurduğu yakın ilişki ile bu kitabını *Bilimden Yana Sosyalizme Doğru* şeklinde yeniden düzenledi. Orhan Veli Kanık (1967), Ahmet Haşim (1967), Nurullah Ataç (1968) ve Metin Eloğlu (1971) gibi biyografik yaklaşımla bazı kitaplar hazırladı.

İkinci Yeni şiiri, şairleri üzerine yaptığı eleştirileri İkinci Yeni Olayı (1974) adlı eserde bir araya getirdi. Kitap farklı zamanda yazılmış metinlerden oluşmakla birlikte İkinci Yeni'nin tarihi, poetik yönlerini ve şairlerini değerlendirmesi ile bütünlük gösteriyordu. Bezirci, İkinci Yeni şiirini toplumculuk ve anlamsızlık açısından eleştirdi.

Nâzım Hikmet ve Seçme Romanlar (1975), Orhan Kemal (Hikmet Altınkaynak'la birlikte, 1977) ve 1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz (1980) gibi kitapları da bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 216-217).

Edip Cansever (1928-1986): Edip Cansever, kısa süren eğitim hayatından sonra ticaretle uğraşmış, antikacılık yapmıştır. 1944 yılında, İstanbul dergisinde yayımlanan ilk şiirinden sonra 1951 yılında Nokta adlı bir dergi çıkarmıştır. Yücel, Fikirler, Edebiyat Dünyası, Kaynak dergilerinde çıkan ilk gençlik şiirlerini "İkindi Üstü" kitabında topladı. Yerçekimli Karanfil (1957) şiir kitabıyla Yeditepe dergisi şiir ödülünü kazanırken, İkinci Yeni şiirinin de önde gelen isimlerinden oldu.

Şiirleri Yenilik, Pazar Postası, Yeni Dergi gibi dergilerde yayımlandı. "*Nerde Antigone", "Tragedyalar", "Çağrılmayan Yakup"* kitaplarındaki şiirlerde İkinci Yeni şiirinin özelliklerini belirgin bir şekilde tespit etmek mümkündür.

Edip Cansever, eleştiri alanına, şiir ve edebiyatın çeşitli konuları hakkında değerlendirmelerde bulunarak, eleştirinin nasıl yapılması gerektiği hakkında düşünceler geliştirerek ve İkinci Yeni şiirine yöneltilen bazı eleştirilere cevap üretmeye çalışarak katkı sağlamıştır. Gül Dönüyor Avucumda adlı düzyazılarının yer aldığı kitabı vefatından sonra 1987'de yayımlanmıştır.

Mehmet H. Doğan (1931-2008): İlk ve orta öğrenimini Adana'da gören Mehmet H. Doğan şiir ve eleştiriler yazdı, çeviriler yaptı. 1951'de Harp Okulu'ndan mezun olan Doğan bir süre pilotluk ve 1959-1970 yılların arasında İngilizce öğretmenliği yaptı. 1967'de Yeni Dergi'nin eleştiri yarışmasında birincilik ödülünü paylaştı. *Tekrarın Tekrarı* adlı eleştiri-deneme kitabı 1973'te yayımlandı. 1974'te Türk Dil Kurumu Eleştiri Ödülü'nü kazandı. *100 Soruda Estetik* (1975), *Birikime Dayanmak* (1979) gibi eserlerinin yanı sıra Gyorgy Lukacs'tan *Avrupa Gerçekçiliği* (1977) adlı eseri çevirmiştir (Necatigil, 1985: 113).

Cemal Süreya (1931-1990): 1954 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nden mezun oldu. Süreya, Kültür Bakanlığı'nda kültür yayınları danışma kurulu üyeliği ve 25 yılı aşkın Türk Dil Kurumu üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Yayınevlerinde danışmanlık, ansiklopedilerde redaktörlük, çevirmenlik yapmıştır.

1960'tan soran Papirüs dergisini, ilk dönemde 4 sayı, ikinci dönemde 1966-1970 arası 47 sayı ve 1980'den sonra 2 sayı halinde yayımladı. Pazar Postası, Yeditepe, Oluşum, Yazko Edebiyat gibi dergilerde şiir ve yazılarını yayımladı.

Umran ve Akay onun hakkında şu tespitleri yapmaktadır: "Cemal Süreya, buluşları ve söyleyiş biçimiyle İkinci Yeni şiirinin karanlığını giderdi; gelenekten yenilik yarattı; zarif, parıltılı şiirler yazdı" (Akay-Umran, 2006: 390).

Cemal Süreya'nın eleştirilerinin ana eksenin üslupbilimsel dikkatler ve edebiyat tarihi ile ilişkili tespitler oluşturmaktadır. İkinci Yeni, Turgut Uyar, Can Yücel ve Nazım Hikmet şiiri üzerine eleştiriler kaleme almıştır.

Üvercinka (1958), Göçebe (1965), Beni Öp Sonra Doğur Beni (1973), Sevda Sözleri (1984) şiir kitaplarını yayımladı. Düzyazıları Şapkam Dolu Çiçekle (1976), Günübirlik (1982), Uzat Saçlarını Frigya (1992), Folklor Şiire Düşman (1992) ve Papirüs'ten Başyazılar (1992) gibi adlarla yayımlandı.

Ahmet Oktay (1933-2016): 1933 yılında Ankara'da doğan Ahmet Oktay, 1960'lı yıllarda gazetecilik mesleğine başladı. Yeni İstanbul, Vatan, Dünya gazetesi ve TRT gibi kurumlarda çalıştı. Şiir, inceleme ve eleştiri yazıları yazdı. Kaynak, Mavi, Seçilmiş Hikâyeler, Pazar Postası, Yelken, Değişim, Dönem ve Yeni Dergi dergilerde eserlerini yayımladı.

Mavi dergisi (1952-1956) etrafında gelişen edebiyat ortamında yer aldı. Bu dergi etrafında gelişen edebiyat hareketinin İkinci Yeni'yi hazırladığını ileri sürdü. 1950-1960 arasında Ahmet Arif'ten etkilenerek destansı bir söyleyişle, 1960 sonrasında İkinci Yeni ile toplumcu gerçekçilik arasında bir bağ kurarak şiirler yazdığı belirtilmektedir (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 738). Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları (1986) adlı incelemesiyle, toplumcu anlayışın gelişimini ele aldı.

Gölgeleri Kullanmak (1963), *Yol Üstündeki Semender* (1987), *Ağıtlar ve Övgüler* (1991) ve *Bir Sanrı İçin Gece Müziği* (1993) gibi şiir; *Yazın, İletişim, İdeoloji* (1982), *Yazılanla Okunan* (1983), *Türkiye'de Popüler Kültür* (1993), *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat-1923/1950* (1993) ve *Romanımıza Ne Oldu?* (2004) gibi inceleme ve eleştiri kitapları bulunmaktadır.

Sezai Karakoç (1933): 1955 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. 1955'te Şiir Sanatı dergisini iki sayı halinde çıkardı. 1960 yılından itibaren Diriliş dergisini çıkarmaya başladı. Dergi verdiği aralarla birlikte yedi dönem yayın yaptı. Karakoç, siyasetle ilgilendi, Diriliş Partisini kurdu, genel başkanlığını yaptı.

Karakoç'un edebiyat ve siyaset başta olmak üzere bütün çalışmalarının özünü Diriliş adını verdiği düşüncesi oluşturuyordu. Diriliş düşüncesi, İslam medeniyeti idealine bağlı olarak estetik, edebî, sosyal, siyasi alanları kuşatan bir anlayışı yansıtıyordu.

Karakoç'un edebiyatla ilgili düşünceleri Edebiyat Yazıları adını verdiği 3 kitapta özetleniyor denilebilir. Karakoç, İkinci Yeni şiiri içinde değerlendirilse de kendisi İkinci Yeni'yi çeşitli açılardan eleştirmektedir. Karakoç, İkinci Yeni adlandırmasını şiirin teorik, estetik ve tarihsel yönlerinden hareketle eleştirerek "Yeni Gerçekçi Şiir" adlandırmasını kullanmıştır (Karakoç, 1997: 31).

Edebiyat eleştirileri, edebiyat hakkındaki görüşleri ve elbette şiirleri ile Karakoç Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biridir. Karakoç'un şiirleri Gün Doğmadan adlı hacimli kitapta bir araya getirilmiştir.

Tahsin Yücel (1933-2016): 1933 yılında Elbistan'da dünyaya gelen Yücel, 1953'te Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra İÜEF Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. İlk hikâye kitabı *"Uçan Daireler"* 1954'te yayımlandı. 1955'te yayımlanan *"Haney Yaşamalı"* ile 1956 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı aldı. 1957 yılında *"Anadolu Masalları"*, 1958'de *"Düşlerin Ölümü"* (1959'da Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü) yayımlandı. İlk romanı *Mutfak Çıkmazı* 1960'ta yayımladı.

1961 yılında üniversiteden mezun olan Yücel, burs alarak gittiği Paris'te yapısalcı eleştiri alanında çalışmalarını sürdürdü. Tezini Paris'te tamamladıktan sonra Türkiye'ye döndü; "L'Imaginaire de Bernanos" (Bernanos'un İmge Evreni) başlıklı teziyle 1965'te doktorasını tamamladı. 1972'de "Figures et messages dans la Comédie humaine" başlıklı çalışmasıyla doçent ünvanını aldı. Aynı yıl Fransa'da yayımlanan bu çalışma, Türkiye'de 1997'de *"İnsanlık Güldürüsü'nde Yüzler ve Bildiriler"* adıyla kendi çevirisi ile yayımlanmıştır.

Eleştiri alanında Yapısalcılık (1982), Roland Barthes seçkilerinden oluşan "Yazı ve Yorum" (1990) ve "Eleştirinin ABC'si" (1991) gibi çalışmaları bulunmaktadır.

Akşit Göktürk (1934-1988): 1960 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olan Göktürk, 1961'de aynı fakülteye

asistan olarak girdi. 1965'te doktorasını verdi; 1972'de doçent, 1978'de profesör oldu. Robinson Crusoe'nun Türkçedeki ilk tam çevirisiyle 1969 Türk Dil Kurumu (TDK) Çeviri Ödülü'nü kazandı. 1975-83 arasında TDK Yönetim Kurulu üyeliğinde bulundu. 1958'den *sonra Varlık, Yeni Dergi, Türk Dili, Yeni Ufuklar, Çağdaş Eleştiri* gibi dergilerde inceleme yazıları ve çeviriler yayımlandı.

Göktürk'ün eserleri şunlardır: *Edebiyatta Ada (1973), Okuma Uğraşı (1979), Çeviri, Dillerin Dili (1986) ve Sözün Ötesi (1989).*

Adnan Binyazar (1934): 1958 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü'nden mezun oldu. Türkçe öğretmenliği, Kültür Bakanlığı Tanıtma ve Yayınlar daire başkanlığı, TDK yayın kolu başkanlığı yaptı. Deneme, eleştiri, inceleme ve hikâye türünde eserler verdi.

İlk yazısının *"Şimşek'ten Anılar"* başlığıyla Varlık dergisinde yayımlandığı belirtilmektedir. 1960'lı yıllarda Nurullah Ataç, Halide Edip Adıvar, Yaşar Kemal ve Ziya Osman Saba gibi isimler ve eserleri üzerine eleştiriler yazdı. Türk Dili, Papirüs, Sanat Olayı, Milliyet Sanat gibi dergilerde yer aldı. Yazmak Sanatı (1969), Toplum ve Edebiyat (1973), Masalını Yitiren Dev (2001) gibi eserleri bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 222).

Konur Ertop (1936): 1960 yılında İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki öğrenimini yarıda bıraktıktan sonra gazetecilik ve yayıncılık ile uğraştı.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çıkardığı Türkçe dergisini 1960-1964 arasında yönetti. Türk Dili, a, Varlık, Ataç, Dost, Yeditepe, Soyut gibi dergiler yazdı. 1981-1983 arasında Varlık dergisini idare etti. Ertop, eleştiri yazılarında tanıtım ve anma yönüne ağırlık vermiştir. Yazarlar üzerine değerlendirmeler, onların biyografileri, kişilikleri gibi özelliklere yoğunlaşmıştır. *"Dar Çağın Ozanı Behçet Necatigil"* ve *"Divan Şiiri Üstüne"* önemli eleştiri yazıları arasındadır. Ertop, eski şiirin asıl ve onu tanıtıcı yardımcı kaynakların yetersizliğinden şikâyet ederek, sınırlı sayıdaki divan edebiyatına kaynak oluşturan eserlerin tanıtılması yönünde düşünceleri ifade etmiştir. Türk Edebiyatında Seks (1977), Fazıl Hüsnü Dağlarca (2006) gibi eserleri bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 398).

Doğan Hızlan (1937): İstanbul Hukuk Fakültesi'nde başladığı eğitimini yarıda bırakarak 1960 sonrasında yayın dünyasına atıldı. 1963 yılında Cunhuriyet ve Yeni Gazete'nin sanat sayfalarını yönetti. 1969'ta Yeni Edebiyat dergisini kurdu ve 24 sayı yöneticiliğini yaptı. Pazar Postası, Yankı, A dergisi, Türk Dili, Dönem, Yelken, Şiir Sanatı, Hürriyet Gösteri dergilerinde yazıları yayımlandı. 1950 kuşağı edebiyatçıları arasında değerlendirildi. Öznel anlayışla eleştiriler yaptı. 1960'lı yıllarda, *"Biçimin Büyük Ustası ya da Yabansının Şiiri: Kemal Özer"*, *"Melih Cevdet"*, *"Tek Başına Bir Okul: Dağlarca"* ve *"Mısrayimden Biri İçin Notlar: Ece Ayhan"* gibi eleştiri yazıları ile dikkat çekti. Yazılı İlişkiler (1983), Günlerde Kalan (1983), Mavi Bereli: Edebiyat ve Dil Yazıları (2001), Şiir Çilingiri: Kitaplar Kitabı (2001) gibi eserleri bulunmaktadır.

Haluk Aker (1940): Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1971'de mezun olan Aker, öğrencilik döneminden itibaren edebiyat ve eleştiri ile ilgili oldu. *Yordam* dergisi ekibinde yer aldı, derginin 1966 sonrasında altı sayı sorumluluğunu istlendi. *Devimim 60* edebiyat dergisini çıkardı (1965-66). Soyut, Yelken ve Dönem gibi dergilerde yazı ve şiirleri yayımlandı. "Metin Eleştirisinde Yöntem" ve "Onat Kutların 'Hadi' Öyküsü Üstüne" gibi önemli eleştiri yazıları yayımlarken divan şiiri üzerine de incelemeler yaptı: "Metin İncelemesi: Baki'nin Gazelini Okurken".

Hüseyin Cöntür ve Bilge Karasu ile mektuplaşmaları kitaplaştırıldı. Şiir yazdı; "1960 kuşağı içinde İkinci Yeni şiirinin ve halk şiirinin olanaklarından yararlanarak biçimsel deneylere girişen, yalın ve yer yer mistik bir anlatımla kendine özgü bir şiir dünyası kurdu"ğu söylendi (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 56). *Sürgün Hızı* ve Tanrı Katı adlı bir şiir kitapları bulunmaktadır.

Eser Gürson (1941-2002): 1941 yılında Kastamonu'da doğan Eser Gürson, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1964'te mezun oldu. Bilimsel-nesnel eleştiri anlayışını savunan eleştirmenler arasında yer aldı.

Dönem dergisi çevresinde başladığı eleştiri çalışmalarına Evrim, Devinim 60, Alan 67 gibi dergilerde yazarak sürdürdü. Hüseyin Cöntürk, Asım Bezirci, Haluk Aker gibi eleştirmenlerle birlikte hareket etti.

İsmet Özel'i, *Geceleyin Bir Koşu* adlı yazısıyla psikanalitik açıdan eleştirdi. Sezai Karakoç üzerine yazdığı *Metafizikçi Şiir* yazısında metafizik şiir kavramını ele aldı. Şiir eleştirilerine getirdiği teorik derinlikle dikkat çekti. Bilge Karasu'nun hikâyesini *Troya'da Ölüm Vardı* yazısında eleştirdi. Gürson, bilimsel-nesnel eleştirinin sınırlarını belirlemeye yönelik girişimini *Edebiyattan Yana* yazısıyla yaptı. Bu yazıda bilimsel-nesnel eleştiriyi edebiyat sanatının önüne geçirmeye dönük "bilimden yana" tavırlara karşı bir duruş takındığı söylenebilir. Gürson, eleştiri yazılarını daha sonra *Edebiyattan Yana* adlı eserde topladı.

Tomris Uyar (1941-2003): İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nden 1963'te mezun oldu. Yazılarında R. Tomris adını da kullandı. Papirüs dergisinin çıkarılmasına destek oldu. Boğaziçi Üniversitesi'nde karşılaştırmalı edebiyat dersleri verdi. Varlık, Dost, Papirüs, Yeni Dergi, Adam Öykü gibi dergilerde yazıları, hikâyeleri yayımlandı. İpek ve Bakır, Ödeşmeler, Yürekte Bukağı ve Diz Boyu Papatyalar gibi hikâye kitapları yayımladı.

Tomris Uyar, eleştiri yazılarında kullandığı adıyla R. Tomris, eserlerin içerik ve konularını ele alarak, yazar ve şairleri sanatsal gelişimleri içinde yorumlayarak, içerik ve teknik konularda karşılaştırmalardan yararlanarak, edebiyat anlayışlarını ortaya çıkarmaya çalışarak öznel eleştiriler yapmıştır. Uyar'ın tanıtıcı nitelikli çalışmaları yanında feminist yaklaşımla yaptığı eleştiriler de bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 1036).

Gürsen Topses (1942): Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden 1970'te mezun olan Topses, Eğitim Fakültesi Psikoloji Bölümü ve Orta Doğu Amme Enstitüsü Eğitim Yönetimi bölümlerinde yüksek lisans yaptı. 1965'ten sonra Devinim, Soyut, Yordam, Papirüs, Alan, Yeni Eylem gibi dergilerde hikâye yayımladı, eleştiri yazıları yazdı. (Topses, 1982: 1).

Edebiyat eleştirisinin bilimsel niteliğine vurgu yapan Topses, edebiyat eleştirisinin, edebî eserleri diğer bilim dallarının objeleri incelemesi gibi ele aldığını söyler. Eleştirmenin, bir bilim adamı tavrıyla nesnel bir şekilde objesi olan eserlere yaklaşmasından söz etmiştir. "Edebiyat ve Bilim", "Bir Semantik İnceleme" ve "Ömer Seyfettin'in Vire Öyküsü" gibi eleştiri yazıları bulunmaktadır.

Murat Belge (1943): Murat Belge, 1966 yılında İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'ndan mezun oldu. Aynı bölümde asistan ve doçent oldu.

1969-1971 yıllarında Halkın Dostları dergisi kurucusu ve yayın yönetmeni olarak çalıştı (http://www.bilgi.edu.tr/tr/rehber/kisi/murat-belge, 2017). *Halkın Dostları* dergisinde İsmet Özel ve Ataol Behramoğlu ile beraber oldu. Ömer Laçiner ile birlikte 1975 yılında *Birikim* dergisini çıkardı, 1983 yılında İletişim Yayınları'nı kurdu. Bilgi Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü başkanlığı yaptı. 1964'ten itibaren Yeni Dergi, Türk Dili, Papirüs, Halkın Dostları, Birikim, Gösteri, Milliyet Sanat ve Yeni Gündem gibi dergilerde yazıları yayımlanmıştır. Marksist Estetik: Christopher Caudwell Üzerine Bir İnceleme (1989), Edebiyat Üstüne Yazılar (1998) ve Sanat ve Edebiyat Yazıları (2009) gibi kitapları bulunmaktadır. (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 197).

Güven Turan (1944): 1944'te Sinop'ta doğan Turan, 1968 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 1973'te aynı üniversitede yüksek lisansını tamamladı ve İngilizce okutmanlığı yaptı.

Toplu Şiirler (1995), 101 Bir Dize (1996), Gizli Alanlar (1997) ve Çıkış (2008) gibi şiir; Düş Günler (1989) ve Zemberek (2009) hikâye; Dalyan (1978) ve Soğuk Tüylü Martı (1992) gibi roman kitapları yayımladı.

Yordam dergisinde *"Cemal Süreya", "Çin Askeri Ah Devran", "Hızırla Kırk Saat ve 'Sesler'"* gibi eleştiri metinleri yayımladı. Yordam dergisinde *Eleştiri Sözlüğü* bölümünü hazırladı. Kendini Okumak (1987), Yazıyla Yaşamak (1996) ve Çerçevenin Dışından (2004) gibi deneme ve eleştiri kitapları bulunan Turan, çeviriler de yapmıştır.

Güven Turan, *Dalyan* ile 1979 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü, *Düş Günler* ile 1990 Yunus Nadi Yayımlanmış Öykü Kitabı Ödülü'nü, *Bir Albümde Dört Mevsim* ile 1991 Yunus Nadi Yayımlanmamış Şiir Kitabı Ödülü'nü, *Cendere* ile 2004 Altın Portakal Şiir Ödülü'nü kazandı.

Bilgin Adalı (1944-2012): 1969 yılında AÜSBF Basın Yayın Yüksek Okulu Radyo-Televizyon Bölümü'nden mezun oldu. TRT'de yönetmen olarak çalıştı, belgesel filmler, kültür-sanat, çocuk programları hazırladı.

Yordam dergisinde bilimsel-nesnel eleştiri anlayışı doğrultusunda eleştiriler yazdı. "'Döl' Üstüne", "Çukur", "Gürsen Topses'in Bağırtılar Öyküsü Üstüne" ve "Nabizade Nazım'ın 'Karabibik' Öyküsü Üstüne" gibi eleştiri yazıları bulunmaktadır.

Nabizade Nâzım'ın Karabibik adlı hikâyesini değerlendiren Adalı, edebiyat tarihi perspektifinden hareket etmektedir. Eseri, edebiyat tarihi içindeki yeri açısından değerlendiren Adalı, Karabibik'in ilk gerçekçi roman örneğimiz olduğu tespitini yapmıştır ("Nabizade Nazım'ın 'Karabibik' Öyküsü Üstüne": 37).

Yaralı Kuşlar Tanıdı (1982) şiir kitabı; *Kırlangıçlar Geçiyor Uzaktan* (1991) hikâye kitabı öyküler, 1991; *Zaman Bisikleti* ve Ateşin Çocukları gibi çocuk romanları (2005) ve sinema ile ilgili eserleri bulunmaktadır.

Gün Zileli (1946): 1970 yılında, DTCF'nin Felsefe Bölümü'nün 2. sınıfından ayrıldı.1960'lı yıllarda, Yordam, Soyut gibi edebiyat dergilerinde öyküleri yayımlandı; ayrıca, Emekçi, Aydınlık, Proleter Devrimci Aydınlık dergilerinde görev aldı ve yazdı. TİP, FKF ve Dev-Genç örgütlerinde çalıştı; son ikisinin yönetici organlarında bulundu. 1971-74 yılları arasında, üç yılı aşkın, Mamak Cezaevi'nde tutuklu kaldı; TÖS, Dev-Genç ve TİİKP davalarından yargılandı. 1970′li yıllarda Aydınlık, Halkın Sesi, Bora, Türkiye Gerçeği dergilerinde, daha çok teorik ve siyasi nitelikte makaleler yazdı ve TİKP'nin yöneticiliğini yaptı. 12 Eylül'den sonra, TİKP davası dolayısıyla arandı ve on yıl kaçak yaşadı. 1990 yılının başında yurt dışına çıkıp İngiltere'de siyasi mülteci olarak yaşamaya başladı. Bu yıllarda, roman yazdı ve İngilizceden Türkçeye kitap çevirdi. Amargi, Sosyalizmin Sorunları, Yeni Zamanlar, Birikim, Apolitika, Kitap-lık, Virgül, Özgür Üniversite gibi dergi ve internet sitelerinde ağırlıklı olarak kitap eleştirisi yazıları

yayımlandı. Deniz Orada (1995), Bahar ve Tipi (1997), Mevsimler (2014) gibi romanları bulunmaktadır. (www.gunzileli.com'dan özetlenmiştir; 2017)

Ahmet İnam (1947): 1972 yılında ODTÜ Elektirik Mühendisliği Bölümü'nden mezun olan İnam, öğrencilik yıllarında edebiyat dergilerinde yazdı. Bilimsel-nesnel eleştiri görüşünü savunan Hüseyin Cöntürk gibi eleştirmenlerle birlikte oldu. Felsefe alanında doktora yaptı. 1980 yılında ODTÜ Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi oldu. 1989'da profesör oldu.

1967'de Soyut dergisinde başlayan eleştiri-deneme ve şiir yayınları Dost, Yordam, Yeni Dergi, Doğu-Batı gibi dergilerde devam etti. "Denemelerinde 'edebiyat yapıtının fiziksel niteliğinden toplumsal-tarihsel niteliğine uzanana bir bakış açısı kurmaya' yöneldiği belirtilmiştir (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 522). Düşten Düşünceye (1996), Hayatımızdaki İnce Şeylere Dair (2000), Bilimin Binbir Yüzü (2000), Eleştirinin Kıyılarında (2003) gibi eserleri bulunmaktadır.

Selim İleri (1949): Yarım bıraktığı hukuk eğitiminden sonra edebî, kültürel çalışmalar içine giren İleri, 1960'lı yıllarda hikâye ve denemeler yazmaya başladı. 1979 yılında Dünya gazetesinin sanat sayfalarını yönetti. Türk Dili, Yeni Dergi, Papirüs, Yeni Ufuklar, Varlık, Soyut, Gösteri, Milliyet Sanat, Sanat Olayı gibi dergilerde yazıları çıktı. 1968'de ilk hikâye kitabı *Cumartesi Yalnızlığı*'nı yayımladı. İkinci kitabı *Pastırma Yazı* 1971'de yayımlanabildi. *Pastırma Yazı'ndaki* sekiz hikâyenin kültürel yozlaşmaya karşı bir hesaplaşma olduğu söylenmiştir (Fuat, 2001b: 381)

"Melih Cevdet'in Şiiri" üzerine yazdığı eleştiri yazıları ile dikkat çeken İleri, 1960'lı yıllarda toplumcu gerçekçilikten de yararlanan bir öznel tutum içindedir. İlk romanı Destan Gönüller'i 1973'te yayımlayan İleri'nin Cehennem Kraliçesi (1980) ve Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın (1991) gibi birçok romanı bulunmaktadır (*Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ans.*, 2003: 513-515).

2.1.3. Edebiyat Dergileri ve Eleştiri

Alan 67: Refik Durbaş tarafından Nisan 1967'de çıkarılan ve dört sayı yayımlanabilen Alan 67 dergisinin yayın kurulunda Egemen Berköz, Eser Gürson ve Güven Turan gibi

isimler yer almaktadır. Ayrıca Süreyya Berfe, Murat Belge, Gürsen Topses ve Mustafa Öneş'in dergide yer aldığı görülmektedir. Murat Belge'nin "Epik" başlıklı yazıları, Ataol Behramoğlu'nun "Üç Romanıyla Yakup Kadri Karaosmanoğlu" incelemesi, Eser Gürson'un "Küçük Adamın Notları-Baba Evi, Avare Yıllar" eleştirisinin ve Mustafa Öneş'in "Sanat Eserinin Varlıksal Yapısı" metninin dergide önemli yazılar olarak yer bulduğunu belirtmek gerekir.

Ataç: 15 Mayıs 1962'de Şükran Kurdakul ve Afşar Timuçin tarafında yayımlanan Ataç dergisi yabancı edebiyat ve düşünce yazılarını yayınlamasıyla dikkat çeker. Ataç Yayınevi bünyesinde çıkan dergi özellikle Varoluşçu felsefeyi temsil eden düşünürlerin yazılarına yer verir. İlk sayısında Albert Camus ve Andre Gide'in metinleri ile birlikte altıncı sayısında Gero Lukacs'ın "Marxcılık ve Varoluşçuluk" adlı yazısına yer verir. Carl Gustav Jung'un "Psikoloji ve Edebiyat" ile Jean-Paul Sartre'ın "W. Faulkner İçin…" başlıklı metinleri dışında dergide Ahmet Oktay'ın "Soyuttan Sonra", Afşar Timuçin'in "Eleştirici Domuzu Dedikleri Zaman" ve Tahsin Yücel'in "Üç İlkel İşlem" yazılarının eleştiri açısından önemine işaret etmek gerekir. Ataç dergisinde Adnan Benk'in Sosyalizm Meseleleri ve 1923 Devrimi hazırladığı özel sayılar dikkat çekmektedir.

Ataç'ta Oktay Akbal, Sabri Altınel, Tvfik Akdağ, Melih Cevdet Anday, Behzat Ay, Demirtaş Ceyhun, Tarık Dursun K., Ceyhun Atuf Kansu, Güven Turan ve Selahattin Hilav gibi yazarlar yazılarıyla yer almıştır.

Büyük Doğu: Necip Fazıl Kısakürek tarafından 1943 yılı Eylül ayında yayımına başlayan Büyük Doğu dergisi 1978 yılı Haziran ayına kadar aralıklarla yayın hayatına devam etmiştir. 35 yıllık süre içerisinde toplam 16 devre ve 512 sayı olarak yayımlanmıştır. (http://idp.org.tr/dergiler/buyuk-dogu, 2017). Necip Fazıl'ın Ağaç dergisinin 17 sayılık ilk dergi tecrübesinin ardından Büyük Doğu dergi yayımlanmıştır.

Dergi, Necip Fazıl'ın Büyük Doğu adını verdiği siyasi, sosyal, kültürel düşünceleri etrafında bir yayın politikasına sahip olmuştur. Derginin 1960'lı yıllarla birlikte yayın politikası "1960'lı yıllardan itibaren derginin muhalefet ekseni o dönem dış tehdit

olarak görülen komünizme karşı şekillenmiş ve anti-komünist propagandalara ağırlık verilmiştir" şeklinde özetlenmiştir (http://idp.org.tr/dergiler/buyuk-dogu, 2017).
Dergide "Sait Faik, Özdemir Asaf, Oktay Akbal, Salih Murad Uzdilek, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Peyami Safa, Nurettin Topçu, Nihal Atsız, Cemil Meriç, Şevket Eygi, Sezai Karakoç, Sabahattin Zaim" gibi isimler yazılarıyla yer almışlardır.

Cep Dergisi: Yaşar Nabi Nayır tarafından kurulan Cep Dergisi, Kasım 1966- Mart 1969 tarihleri arasında 29 sayı yayımlar. Cep Dergisi, bilim ve sanat alanlarında dünyadaki gelişmeleri yaptığı çevirilerle okurlarına yansıtmak amacıyla çıkar. Arnold Toynbee, Claude Levi-Strauss, Ivo Andriç, T. S. Eliot dergide yazı ve şiirleri yayımlanan isimlerden bazılarıdır.

Cep Dergisi'nin "Eleştirmenlerin Gözü ile Eleştiri" başlığı altında yabancı eleştirmenlerin edebiyat eleştirisi üzerine düşüncelerini yansıtan yazılarına yer verdiği görülmektedir. "Eleştirmenlerin Gözü ile Eleştiri" sayfasında Roland Barthes, André Billy, Kléber Haedens ve Raymond Jean gibi eleştirmenlerin yazıları yayımlanmıştır.

Ayrıca Roland Barthes'ın *"Eleştiri Nedir?"(Aralık, 1966, S.2), "Kafka'nın Cevabı"* (Haziran, 1967, S. 8) ve Albert Camus'unun *"Ivan Karamazov'un Dramı"* (Eylül, 1967, S.11) gibi önemli yazıların yayımlandığını belirtmek gerekir.

Dergide İhsan Akay, Yekta Ataman, Ö. Nurettin, Osman Türkay gibi yazarların eleştirileri dikkat çekmektedir. İlya Ehrenburg, James Joyce, Jack London ve Mehmed Selimoviç'in hikâyeleri yayımlanmıştır. Nurullah Berk plastik sanatlar, Özdemir Nutlu tiyatro ile ilgili konularda yazılar hazırlamıştır.

Çağrı: Feyzi Halıcı tarafından 1957'de Konya'da ilk sayısı yayımlanan Çağrı, 1983 yılına 300. sayısına kadar yayımını sürdürmüştür. Dergide Selahattin Batu, Faruk K. Timurtaş, Mustafa Necati Karaer, Gültekin Samanoğlu, Halide Nusret Zorlutuna, Şahinkaya Dil, Ali Teoman, Orhan Şaik Gökyay, Zübeyir Yetik ve Mehdi Halıcı gibi isimler yer almıştır. Halide Nusret Zorlutuna, Şiirimizde Şehirler başlığıyla İstanbul, Edirne ve Ankara gibi şehirler üzerine denemeler yayımlamıştır. Halim Yağcıoğlu'nun "Tanıdığım Sanatçılar" başlığı altında birçok edebiyatçı ile ilgili hatırasını Çağrı dergisinde paylaştığı görülmektedir. Dergide Mehmet Kaplan'ın da birçok makale ve

denemesi yayımlanmıştır. "Saatleri Ayarlama Enstitüsü'' (Şubat, 1962, s. 49) ve "Yeni Şiirde Ahenk", (Aralık, 1963, S. 71) bunlardan ikisidir. Dergi, Mevlanâ üzerine yaptığı sürekli yayınlar ve yazılar ile dikkat çekmektedir.

Diriliş: Sezai Karakoç tarafından ilk olarak 1960'ta iki sayı çıkartılan Diriliş dergisinin kesintilerle devam eden bir yayın süreci vardır. Mart 1966'dan itibaren ikinci yayın dönemine giren dergi kısa aralarla 1980'e kadar 128 sayı yayımlanmıştır. 1988 tekrar yayın hayatına dönen Diriliş, 1992 yılına kadar haftalık olarak 133 sayı daha çıkar. (Doğan, 1997: 89).

Karakoç'un İslam medeniyetinin siyasi, sosyal, kültürel açıdan dirilişini hedefleyen düşüncelerini yansıtan Diriliş dergisi birçok özelliğinin yanı sıra bir ekol olmuştur. Dergi, Büyük Doğu dergisi ile paralel birbirini tamamlayan sosyo-kültürel bir etki alanı oluşturmuştur.

Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Ebubekir Eroğlu, Cahit Koytak, Sedat Umran gibi isimlerin *Diriliş* dergisinde yer aldıkları görülmektedir.

Dergi İslam medeniyeti ideali etrafında bir öbekleşme meydana getirirken, Batı düşünce ve sanatının da yakından takip edildiğini gösteren bir duyarlılığı yansıtmaktadır. Dergide yer alan birçok çeviriyi ve Batılı eser-yazar üzerine yapılan eleştiriyi bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Dost: Selim Şengil tarafından 1957 yılında, Seçilmiş Hikâyeler dergisi adını Dost şeklinde değiştirerek yayın hayatına başlar. 1973 yılına kadar çıkmaya devam eden Dost, şiir, hikâye, deneme ve eleştiri yazılarının yanında güncel olaylara da yer verir.

Dost dergisinde yazan isimler arasında Attila İlhan, Can Yücel, Ö. Faruk Toprak, Yüksel Pazarkaya, Sevgi Soysal, Asım Bezirci, Fethi Naci, Demirtaş Ceyhun ve Aziz Nesin gibi isimler yer alır (Doğan, 1997: 41). Dost dergisinde Rauf Mutluay'ın roman kişileri üzerine yazdığı eleştirileri, Nusret Hızır'ın Varoluşçu felsefeyi tanıtan yazıları ile Hüseyin Cöntürk ve Fethi Naci'nin "Dergileri Okurken" başlığı altında bir anlamda dönemin edebiyat ortamını yakından takip etmelerine imkân veren notları dikkat çeken sayfalar olarak değerlendirilebilmektedir.

Dönem: Asım Bezirci ve Hüseyin Cöntürk'ün kurucuları arasında yer aldığı Dönem dergisi edebiyat ortamında eksik görülen çeşitli alanların doldurulması ve nesnel-bilimsel eleştirinin yaygınlaştırılması düşüncesiyle Ekim 1963'te çıkarılır. Yirmi dört sayı çıkarıldıktan sonra Eylül 1965'te de ekonomik gerekçelerle kapanır.

Asım Bezirci'nin *"Dil Bilim ve Eleştiri" ve* Hüseyin Cöntürk'ün *"Şairler Sözlüğü"* ilk sayının eleştiri metinlerini oluşturur. Daha sonraki sayılarında Eser Gürson'un *"Troya'da Ölüm Vardı", "Saltçı Eleştirmen",* Can Yücel'in *"Çıkmazdan Kurtulmanın Güzelliği"* ve Hüseyin Cöntürk'ün "Cebir Gibi" yazıları da yayımlanan eleştiri yazıları arasında yer alacaktır.
Edip Cansever'in *"Tragedyalar III",* İsmet Özel'in *"Seni Olan Yenilgi"* ve Turgut Uyar'ın *"Ölü Yıkayıcılar"* şiiri, Kemal Özer'in *"Gidiş"* ve Demir Özlü'nün *"Alan"* adlı hikâyesi derginin sayfalarını doldurur.

Hisar: Munis Faik Ozansoy tarafından 16 Mart 1950'de yayın hayatına başlayan Hisar, yedi yıllık ilk döneminin ardında bir süre yayınına ara verir. İkinci yayın dönemi Ocak 1964'te başlayan dergi 1980 yılının Aralık ayına kadar 277 sayı yayımlanır.

"Milli olmayan sanatın sınırlarımı aşacağı düşünülemez" diyen Hisarcılar, dilde öztürkçe anlayışına karşı çıkarak sanatçıların "yaşayan dil"i kullanmalarını savunur (Doğan, 1997: 47).

Derginin düşünce yönünü Mehmet Kaplan, Mehmet Çınarlı, M. Faik Ozansoy ve Mustafa Necati Karaer'in yazıları temsil eder. Hisar dergisi "memleket edebiyatının bir devamı olarak belirli kavramları savunan; yozlaşmaya karşı mücadeleci tavır" (Enginün, 2001: 98) şeklinde sanat anlayışını belirginleştirirken Munis Faik Ozansoy, Salâhattin Batu, Mehmet Çınarlı, Mustafa Necati Karaer, İlhan Geçer, Gültekin Samanoğlu, Nevzat Yalçın, Bekir Sıtkı Erdoğan, Feyzi Halıcı ve Yavuz Bülent Bakiler gibi şairlere sayfalarında yer verir.

Mehmet Kaplan, İlhan Geçer ve Selahattin Batu gibi isimler eleştiri yazıları yayımlarken derginin Hisar'dan Biyografiler sayfası okura eleştirel bir gözle edebiyatçı ve eleştirmenleri tanıtmaktadır.

Ilgaz: Murat Sinan ve İsmail Karamehmetoğlu tarafından 1 Ekim 1961'de yayımlanmaya başlayan Ilgaz, yayın hayatına Kastamonu'da başlayıp daha sonra Ankara'ya taşınmıştır (Günyol, 1986: 67). Ilgaz, 1981 yılına kadar 283 sayı yayımlamıştır. Dergide Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Ceyhun Atuf Kansu gibi şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Karamehmetoğlu, Ilgaz dergisinde Nasrettin Hoca fıkralarına ayrı bir önem vererek çeşitli sayılar hazırlar. Derginin dikkat çeken sayılarından biri de Cumhuriyet Türkçesi Özel Sayısı Sayı'dır. Bu sayıda Ömer Asım Aksoy, İbrahim Olgun, Oğuz Kazım Atok, Murat Özmen, Tahir Nejat Gencan ve Kemal Demiray gibi isimlerin katkıları bulunur. Dergide Mahmut Makal, Can Yücel, İlhan Geçer, Muzaffer Uyguner ve Erdoğan Alkan gibi isimler yazmıştır.

Papirüs: Cemal Süreyya tarafından çıkarılan Papirüs dergisi, 1960-1961 arasında 4 sayı çıkmış ancak sürekli bir yayın haline Haziran 1966'dan itibaren gelmiştir. Cemal Süreyya derginin 1966'daki ilk sayısında Türk edebiyatının Cumhuriyet sonrası gelişimini değerlendirerek, tespit ettiği birtakım olumsuzlukların 27 Mayıs sonrası ortamın sağladığı imkânlarla aşılacağı yönünde bir görüş ileri sürer. Bu görüşlerin Papirüs dergisinin yayımlanış gerekçelerini aydınlattığı söylenebilir.

Papirüs ilk sayının kapağına Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı taşır. Doğan Hızlan ve Mehmet Kaplan'ın yazılarıyla okura tanıtılan Dağlarca gibi derginin her sayısında bir edebiyatçının tanıtıldığı görülür. Biyografileri, sanat anlayışları ve eserleri hakkında bilgilerin, çeşitli eleştirilerin yer aldığı bu bölümde Edip Cansever, Can Yücel, Ülkü Tamer, Orhan Veli, Behçet Necatigil gibi daha birçok isme yer verilir.

Papirüs, yayımladığı yazı ve sayfalarında dönemin edebiyat gündemine, sorunlarına eleştirel bir bakış açısı ile yer açar. İkinci Yeni şiiri, Nâzım Hikmet'in şiirlerinin yayımlanması, edebiyat tarihi, hikâye türündeki gelişmeler ve eleştiri gibi konular dergide işlenir. 1969 yılında hazırlanan 49. sayıda, Mehmet Doğan ve Turgay Gönenç tarafından İkinci Yeni Antolojisi Özel Sayısı hazırlanır. Bu sayıda yer alan şairler İkinci Yeni şiirinin niteliğine ilişkin önemli bir kaynakça özelliği sunar.

Soyut: İbrahim Bahar tarafından Mayıs 1965'te çıkarılan Soyut dergisi, 1968'de yeni bir yayın formatı ile devam ettikten sonra 1977 yılına kadar çıkmıştır. İsmet Zeki

Eyüboğlu, Üstün Akmen, Sait Maden, Zühtü Bayar, Afşar Timuçin, Muzaffer Buyrukçu, Cemal Süreya ve Asım Bezirci gibi isimler dergiye katkı sağlamışlardır. Ahmed İnam'ın *"Edebiyat Üstüne"* ve *"Kuramlı Eylem"* gibi önemli yazılarının dergide yer alan önemli teori ve eleştiri yazıları olduğunu belirtmek gerekir. İsmet Zeki Eyüboğlu'nun *"Geçmişin Yaşama Gücü"*, Refik Durbaş'ın *İkinci Yeni* ve Naci Çelik'in *"En Yeni Hikâyemiz"* gibi yazıları ile Soyut dergisi edebiyat ortamında dikkate alınan bir yayın olmuştur.

Şiir Sanatı: Şiir Sanatı, Kasım 1965'te yayın hayatına başlayıp 20 sayı çıktıktan sonra kapanır. Kemal Özer'in çıkardığı dergi kısa süreli yayınına rağmen edebiyat ortamında etkili olmayı başarmıştır. Dergi şiir ve şiirin sorunları ile sınırlı bir yayın çizgisi takip etmiştir.

Doğan Hızlan'ın "Şiir-Düzyazı Karışımı", Konur Ertop'un "Divançe'nin Kenarına Satırlar", Murat Belge'nin "T.S. Eliot'un J. Alfred Prufrock'ın Aşk Şarkısı Şiir Üzerine", Hilmi Yavuz'un "Geçmiş Zaman Ardında Bir Ozan: Ezra Pound" ve Mehmet Doğan'ın "Şiirde Teknik ve Toplumsal Öğe" gibi dikkat çeken yazılar yayımlamayı başarmıştır.

Dergide Hilmi Yavuz, Cesar Vallejo, Can Yücel, A. Rimboud, Refik Durbaş, İsmet Özel, Sezai Karakoç, Süreyya Berfe gibi şairler şiirleriyle yer alırlar.

Türk Dili: Türk Dili Kurumu tarafından 1 Ekim 1951'de yayımlanmaya başlayan Tük Dili dergisi günümüze kadar devam etmiştir. Agâh Sırrı Levend Temmuz 1972'ye ve Ömer Asım Aksoy 1983'e kadar derginin yöneticiliğini yapar (Doğan, 1997: 57).

Türk Dili, dil sorunlarına ağılık veren bir politika takip etmekle birlikte edebiyatla ilgili konularda önemli yayınlar yapmıştır. Böylece, Türk Dili bir dil dergisi olduğu kadar bir edebiyat dergisi kimliğine de sahip olmuştur.

Türk Dili dergisi hazırladığı özel sayılarla başvuru niteliğini haiz yayınlar ortaya koymuştur. Türk Dili dergisinin; Şiir Özel Sayısı (Şubat, 1961, S. 113), Deneme Özel Sayısı (Temmuz, 1961, S. 118), Roman Özel Sayısı (Temmuz, 1964, S.154), Ataç'ı

Anma Özel Sayısı (Mayıs, 1967, S.188) ve Eleştiri Özel Sayısı (Temmuz 1963, S.142; Mart, 1971, S. 234) bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Türk Dili dergisinde şiirleri yayımlanan bazı isimler şunlardır: Haluk Aker, Salah Birsel, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Külebi, Sezai Karakoç, Behçet Necatigil, Turgut Uyar, Cahit Zarifoğlu, Ülkü Tamer.

Türk Dili dergisinde hikâyeleri yayımlanan bazı isimler şunlardır Oktay Akbal, Talip Apaydın, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Necati Cumalı, Kâmuran Şipal, Tahsin Yücel.

Derginin eleştiri yazarları arasında Hikmet Dizdaroğlu, İbrahim Zeki Burdurlu, Türker Acaroğlu, Tahir Alangu, Adnan Binyazar, Muzaffer Uyguner ve Suut Kemal Yetkin sayılabilir.

Varlık: İlk sayısı 15 Temmuz 1933'te yayımlanan Varlık dergisi Yaşar Nabi Nayır tarafından kurulur. Nayır ilk sayının giriş yazısında derginin yayımlanış amacını şu sözlerle açıklamaktadır: "Memlekette bir tek hakiki san'at mecmuası yok. İnkılâbın, her sahada, yokluktan varlıklar yaratmak işine girişmiş olduğu bir devirde acısı hissedilen bu boşluğu doldurmak, duyulan bir ihtiyaca cevap vermek gayesiyledir ki *Varlık* çıkıyor" (http://www.varlik.com.tr/tarihce.aspx, 2017).

Kemalist düşüncenin kalelerinden biri olarak nitelendirilen Varlık dergisinde; Ahmet Muhip Dıranas, Abdükhak Şinasi Hisar, Nurullah Ataç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ziya Osman Saba gibi isimler derginin ilk dönemki yazarları arasında yer alır. Behçet Necatigil, Orhan Veli ve Oktay Rıfat gibi şairlerin ilk eserleri *Varlık*'ta yayımlanır.

Yaşar Nabi Nayır, 1946 yılında Varlık Yayınları'nı kurarak derginin yanı sıra kitap yayıncılığını da sürdürür. 1960'tan sonra "toplumcu çizgi"deki yazarlar dergide yer bulmamaya başlar. Kemal Tahir, Fakir Baykurt gibi isimler derginin dışında kalırlar. İkinci Yeni şiir anlayışı ile mesafesini korumakla birlikte Varlık'ın bu anlayışı temsil eden şairlere yer verdiği de görülmektedir.

Adnan Binyazar, Cevdet Kudret, Doğan Hızlan, Hikmet Dizdaroğlu, Mehmet Seyda, Memduh Balaban, Memet Fuat, Muzaffer Uyguner, Nurullah Ataç ve Suut Kemal

Yetkin gibi eleştirmenler Varlık dergisinin edebiyat eleştirisi sayfalarını doldurmuşlardır.

Varlık, kuruluş amacındaki tutumuna rağmen farklı edebiyat eğilimlerine yer vererek yayınını sürdürmektedir. Yazar ve eleştirmenler tarafından "bir yazın okulu", "yeni Türk edebiyatını yaratan dergi" şeklinde anılan Varlık dergisi bugün halen Enver Ercan'ın yönetiminde, çıkarılmaya devam etmektedir.

Yeditepe: Hüsamettin Bozok tarafından 1 Nisan 1950'de kurulan Yeditepe 1984 yılına kadar kadar çıkar. Yeditepe, Metin Eloğlu'nun *Düdüklü Tencere* adlı kitabının dağıtımıyla başladığı yayıncılık hayatını 255 kitap yayımlayarak tamamlar. 1955'te yılın en iyi şiir kitabına verilmek üzere başlatılan *Yeditepe Şiir Armağanı* 1960 ve 1961 yılları hariç 13 defa sahiplerini bulur. *Yeditepe Şiir Armağanı* için oluşturulan ilk seçici kurulda Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Memet Fuat, Vedat Günyol, Samim Kocagöz ve Hüsamettin Bozok yer alır.

Yeditepe, dergisi farklı edebiyat anlayışındaki birçok edebiyatçının eserlerini yayımlama imkânı sağlarken özellikle İkinci Yeni şiirinin yayımlandığı bir mecra olur.

İlhan Berk, Edip Cansever, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Kemal, Adnan Özyalçıner ve Metin Eloğlu gibi isimler dergi sayfalarında yer bulur (Doğan, 1997: 49).

1960'lı yıllarda, Edip Cansever'in *"Şiiri Şiirle Ölçmek"*, Nuri İyem'in *"Eleştirme Nasıl Olmalı" ve* Muzaffer Uyguner'in *"Tanpınar'ın Şiirleri"* Hisar dergisinde yer alan önemli eleştiri yazılarına örnek oluşturur.

Yelken: 1957-1969 yılları arasında Rüknettin Resuloğlu tarafından yayımlanan Yelken dergisi kendini fikir ve sanat dergisi olarak tanımlamaktadır. Derginin kuruluşundan itibaren Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sabahattin Eyüboğlu ve Şükran Kurdakul'un derginin içerik ve görselliği üzerinde etkisi olmuştur.

Doğan Hızlan, Mehmet Seyda, Yılmaz Gruda, Mustafa Şevki Kayalar, Hasan İzzettin Dinamo, Attila İlhan gibi isimlerin dergiye katkı yaptığı görülmektedir.

Doğan Hızlan'ın "Usül Hakkında (Eleştiri)" (Nisan 1966, S.110), Ayhan Can'ın Toplumda Sanat Neden Gereklidir?" (Eylül 1968, S.139), Sabahattin Eyüboğlu'nun "Şiirin Yapısı", (Mayıs 1969, S.147), Zühtü Bayar'ın "Nazım Hikmet Üzerine" (Şubat 1968, S.132) gibi eleştiri yazılarının dergide yayımlanmıştır.

Derginin 1960 yılı Haziran sayısında İkinci Yeni şiiri üzerine önemli bir tartışma yansıtılmıştır. Bu sayıda Afşar Timuçin, Aydın Hatipoğlu, Bülent Habora ve İlker Kesebir gibi isimler İkinci Yeni şiirini, şiirde anlam ve biçim konuları üzerinden eleştirmişlerdir.

Yeni Dergi: Memet Fuat tarafından Ekim 1964'te yayın hayatına başlayan Yeni Dergi, gerek edebiyat eleştirisi alanında gerek çevirileri ile dikkat çeken bir yayın yaptıktan sonra Mayıs 1975'te 128. sayısında kapanmıştır. De Yayınevi'nin bir yayın organı olarak çıkan derginin "başka dillerdeki sanat olaylarının, düşünce tartışmalarının dilimize aktarılması" şeklinde tarif edilen bir amacı bulunmaktadır (Doğan, 1997: 80).

Yeni Dergi, çeviri ağırlık bir dergi olarak yayınını sürdürürken hazırladığı özel sayılarla ilgilendiği konularda derinlik yaratmaya çalışır. Dergide Bilinç Akımı, Yeni Roman, Franz Kafka, William Faulkner, Maksim Gorki, Masal ve Edebiyat gibi özel sayıların hazırlandığı görülmektedir.

Bu özel sayılarda eleştiri yazılarına sıkça yerildiği görülmektedir. Bununla birlikte doğrudan eleştiri özel sayısı olması bakımından Marx'çı Eleştiri Özel Sayısı (Mayıs 1968, S. 44) dikkat çekmektedir. Yeni Dergi'de Memet Fuat, Doğan Hızlan, Konur Ertop, Akşit Göktürk, Memduh Balaban ve Murat Belge'nin eleştiri yazılarına rastlanmaktadır.

T. S. Eliot'un "Baudelaire", B. Moran'ın Edebiyat ve Hakikat, Akşit Göktürk'ün Eliot üzerine yazıları ile Doğan Hızlan'ın E. Cansever'in Tragedyalar, Demir Özlü'nün Sartre'ın Akıl Çağı üzerine kitap tanıtım yazılarının bulunduğu belirtmek gerekmektedir. Dergide yayımlanan önemli yazılardan bir diğeri E. Fischer'in *Sanatın Görevi'*dir.

Yeni Ufuklar: *Yeni Ufuklar* dergisi, Orhan Burian ve Vedat Günyol'un yönetiminde Şubat 1952'de yayın hayatına *Ufuklar* adıyla başlar. Burian'ın 1953'te vefatı üzerine dergi adını değiştirerek son halini alır. Vedat Günyol yönetiminde *Yeni Ufuklar* dergisi 1976'ya kadar 275 sayı çıkar (Doğan, 1997: 62).

Memet Fuat'ın "Toplumculuktan Yararlanmak", Vedat Günyol'un "Topluma Ayna Tutanlarla Işık Tutanlar", Fethi Naci "Yakup Kadri'yi Okurken", Hüseyin Cöntürk'ün "Biyografya, Psikoloji ve Edebiyat" ve İlhan Berk'in "Salt Şiir" başlıklı yazıları dergide yayımlanan öncelikli eleştiri yazıları arasında yer alır.

Yeni Ufuklar dergisinin sayfalarını dolduran yazarlardan bazıları ise şunlardır: Atalay Yörükoğlu, Oğuz Arıkanlı, Yılmaz Güney, Muzaffer Buyrukçu, Azra Erhat, Afşar Timuçin, Süheyla Bayrav, Berna Moran, Melih Cevdet Anday ve Ömer Faruk Toprak.

Yordam: Hüseyin Cöntürk'ün Ocak 1966- Aralık 1969 arasında çıkardığı Yordam, Dönem dergisi gibi nesnel-bilimsel eleştirinin gündeme gelmesinde ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Yordam, edebiyat meraklıları için de eğitici bir nitelikle okul olma iddiasındadır.

Hüseyin Cöntürk, Haluk Aker ve Güven Turan dergiye yön veren isimlerdir. Yordam "yayın serüveni içerisinde bir yandan öykücü ve şairlere sayfalarında genişçe yer vererek edebiyat devinimini hızlandırmaya çalışmış, öte yandan edebiyat sorunlarına farklı bir gözle bakarak dönemine uygun çözüm yolları aramıştır" (Doğan, 1997: 86).

Derginin dikkat çeken sayfalarından birini Eleştirme Sözlüğü oluşturur. Bu sayfayı Hüseyin Cöntürk, Güven Turan, Seçil Çeşmecioğlu hazırlamıştır. Derginin eleştiri sayfalarında Ahmet İnam, Hüseyin Cöntürk, Gürsen Topses, Haluk Aker gibi isimler yer alır.

2.1.4. Eleştiri Konu ve Sorunları

1960 sonrası edebiyat eleştiri anlayışlarını, dönemin önemli 20 edebiyat dergisindeki edebiyat eleştirisi ile ilgili 3.000 civarındaki yazı ve kitapların incelenmesi ile belirlemeye çalıştık. 1960 sonrası edebiyat eleştiri anlayışlarını dört ana başlık altında incelemek mümkündür. Bilimsel-nesnel eleştiri, öznel-izlenimci eleştiri, tarihselci

eleştiri ve sanatçıların eleştirileri şeklinde belirlediğimiz bu dört ana başlık altında ele aldığımız eleştirmenlerin, zaman zaman farklı anlayışları yansıttıkları tespit edilse de eleştirilerine yön veren odak anlayış içinde değerlendirmeyi uygun bulduk. Eleştiri anlayışlarını ana yaklaşımları, temel eğilimleri belirlemeye yönelik olarak tasnif etmeyi uygun bulduk. Bu tutumumuz, 1960'lı yıllarda eleştiri anlayışlarının henüz belirgin bir şekilde birbirinden ayrışmamış olması, eleştiri türünün edebiyat tarihi ve deneme türü ile sıkı bir ilişki içinde bulunmasından da kaynaklandı. Eleştirmenleri bir başlık altına yerleştirirken; eleştirmenlerin kendi ifadelerini de değerlendirmekle birlikte teorik ve uygulamalı çalışmalarında öne çıkardıkları yaklaşımı dikkate almaya çalıştık. Bütün tasniflerimizi inceleme yaptığımız dönemdeki metinlerle sınırlı tuttuk. Daha önce ve sonraki dönemdeki anlayışlar, eleştirmenler değerlendirilirken bu yaklaşımımızın daha yararlı olacağını düşündük.

Çalışmamıza kaynaklık oluşturan metinlerin çoğunu dergilerdeki deneme ve makaleler ile az sayıdaki kitabın oluşturduğu görülecektir. Bunda, 1960 sonrasında özellikle 27 Mayıs Askerî Darbesi ile görece bir fikir özgürlüğü ortamının ortaya çıkması ile dergilerin sayısındaki artışın etkisinin olabileceği düşüncesindeyiz. Eleştiri alanında kitap yayıncılığının sınırlı olmasında, genel okuyucu açısından, eleştiri türünün bağımsız bir tür olarak görülmemesi ile maliyet ve dağıtım gibi sorunları değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz.

Bu dönemde özellikle *Türk Dili, Varlık, Dönem, Yordam, Çağrı, Yeni Ufuklar, Hisar, Papirüs* ve *Yeni Dergi*'de edebiyat eleştirisine ağırlık verildiğini, eleştiri yazılarına yer verildiğini, özel sayılar, soruşturmalar, yarışmalar düzenlendiğini görmekteyiz.

1960 sonrasında eleştiri kavramı üzerine birçok tartışmanın yapıldığı görülmektedir. Eleştiri kavramı, eleştirinin tanımı, eleştiride öznellik-nesnellik sorunu, eleştiride bilimsellik ve eleştiri kuramları üzerinde yoğun bir şekilde durulduğu görülmektedir.

1960 sonrasında genellikle "eleştirme" ve "eleştirmeci" kavramının kullanıldığı gözlemlenmektedir. Mustafa Vasıf Ersoy'un *"Eleştirme: Umutsuzlar Parkını Anlamak"*; Şahinkaya Dil'in *"Yanlış Eleştirme Yanlış Yeni"*; Hüseyin Cöntürk'ün *"Herkes İçin Eleştirme: Okuyucu/Okumak";* Ömer Attila'nın *"Eleştirmecinin Asıl*

Sıkıntısı" ve Oğuz Kazım Atok'un *"Şiir Eleştirmecileri"* yazılarının başlıklarında olduğu gibi birçok yazı başlığı ve içeriğinde "eleştirme", "eleştirmeci" kavramlarını kullanılmıştır. Kelimenin "eleştiri" ve "eleştirmen" şeklinde kullanımının 1960'lı yıllarının ortalarından itibaren yaygınlaştığını söylemek mümkündür. *Yeni Ufuklar* dergisinin 1960 yılı Mart ayındaki ilk sayısında dergi alt başlığında "eleştiri" dergisi olduğunu belirtmesi; *Türk Dili* dergisinin özel sayı başlığında *"Eleştiri Özel Sayısı*" şeklindeki kullanımı; Memet Fuat'ın *"Eleştiride Kitaba Doğru"* ve M. Başaran'ın *"Eleştirme, Eleştirmen"* yazılarında olduğu gibi kelimenin kullanımının arttığı ve yerleşemeye başladığını söylemek mümkündür.

Bu dönemde eleştirinin ne olduğu üzerinde de çokça durulmuştur. Özellikle Hüseyin Cöntürk'ün eleştirinin tanım ve teorisi üzerine yaptığı çalışmaların sürdürülebilir olması bu konunun gündemde kalmasının en önemli etkenlerindendir denilebilir.

Hüseyin Cöntürk'ün 1960'lı yılların öncesinde başlayan kuramsal çalışmalarını, 1960 sonrasında uygulamalı çalışmalarla sürdürdüğü ve bilimsel-nesnel eleştiri anlayışının gelişmesi için *Dönem* ve *Yordam* dergilerini yayımladığı görülmektedir. Cöntürk, *"Güdümlü Eleştirmeden Yana"* gibi birçok yazısında eleştirinin ne olduğu, nasıl yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Hikmet Dizdaroğlu'nun *"Eleştiri ve Ötesi"*, Yener Eren'in *"Eleştiri"*, Mehdi Halıcı'nın *"Eleştiri Üstüne"*, Talayhan Soytürk'ün *"Eleştiri Üstüne"* yazıları ile yabancı eleştirmenlerin bakış açısını yansıtan *Çağrı* dergisinin bir dizi hâlinde yayımladığı *"Eleştirmenlerin Gözü ile Eleştiri"* başlığı altındaki ve Roland Barthess'ın *"Eleştiri Nedir?"* gibi metinleri eleştirinin kavramsal çerçevesi üzerinde durmuştur. Eleştiri kavramı üzerinde duran bir diğer yazı da sanat ve eleştirinin konusu üzerindeki düşünceleri değerlendiren Tahsin Yücel'in *"Eleştirme Çevresinde"* başlıklı metnidir. Yücel'in yazısı eleştiri kavramı etrafındaki tartışmaların canlılığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Eleştirinin ülkemizde ve dünyada gelişimi konusunda ise *Türk Dili* dergisinin hazırladığı özel sayının en önemli çalışmalardan biri olduğu söylenebilir. Bununla birlikte İbrahim Kutluk'un *Çağrı* dergisindeki *"Eleştirme", "Türk Edebiyatında*

Eleştiri" ve *"Bugünkü Eleştirme"* yazıları gibi yazıların bulunduğunu söylemek mümkündür.

Eleştiri kavramı etrafındaki düşüncelerin, 1960'lı yıllarda, eleştiri kuram ve yöntemleri üzerinden uygulamalı çalışmalara dönüştüğünü ve geliştiğini söylemek mümkündür. Bilimsel-nesnel eleştiri yaklaşımını savunan eleştirmenler, sistemli eleştiri yöntemlerinden yararlanma yolunu açarlar.

Eleştiride öznellik-nesnellik sorunu, yöntem ve bilim kavramları ile genişleyerek eleştiri kuramları bağlamında ele alınır. Bilim tartışması; eleştiri yaklaşımlarının belirlenmesinde belirleyici olur. Öznel eleştiriyi savunanlar, pozitivist bilim anlayışının edebiyata uygulanmasının mümkün olmadığını savunurken keyfî, göreceli bir eleştiri tutumuna bağlanırlar veya ona doğru eğilim gösterirler. Eleştiride bilimsellik yanlılarının bazıları ise Marksist düşüncenin bilimselliği temsil ettiği savından hareketle, kendilerine yöneltilen eleştirel ifadeyle "güdümlü" bir anlayışı yansıtırlar. Bu yönde ve benzer şekilde *"Edebiyat ve Bilim"* yazısında Gürsen Topses, *"Gerçekliğin İç Sorunları"* başlıklı yazısında Attila İlhan, *"Yazınımız Üzerine Notlar"* yazısında Ahmet Oktay eleştiriler yapmaktadırlar.

1960'lı yıllarda eleştirilerin, Marksist edebiyat eleştirisinden "tip", "gerçekçilik" ve "toplumculuk" gibi sınırlı sayıda kavramdan yararlanılarak yapıldığını söylemek mümkündür. Bu dönemde, Marksist edebiyatın çeşitli sorunlarının gündeme getirildiği, *Yeni Dergi*'nin *Marksist Eleştiri Özel Sayısı*'nda olduğu gibi Marksist düşünürlerin görüşlerinin yansıtıldığı görülmektedir. Eleştirmenler; eserlerde, toplumsal olanın yansıtılıp yansıtılmadığını, toplumsal gerçekliğin Marksist düşünceye uygun olarak verilip verilmediğini sorgularlar. Farklı eleştiri yaklaşımlarına sahip olan Ahmet Oktay *"Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir"*, Memet Fuat *"Başarısızlıktan Yana"* ve Turgut Uyar *"Bir Şiirden: Sakal"* yazılarında Orhan Veli'nin şiirlerini Marksist açıdan yorumlamışlar ve Orhan Veli'nin toplumsal sorunları yansıtmada başarılı olamadığı şeklindeki ortak yargıyı ifade etmişlerdir. Asım Bezirci *Ahmet Haşim* kitabında Haşim'i; Ahmet Oktay, *Tekniksiz Bir Yazar* başlıklı yazısında Abdülhak Şinasi Hisar'ı benzer şekilde eleştirmiştir. Bununla birlikte Fethi Naci *Ortadirek* başlıklı yazısında,

Yaşar Kemal'in romanlarında toplumsal gerçekliğe uygun metinler üretmesini olumlu yönde değerlendirmiştir.

Bu durum, farklı eleştiri anlayışlarına sahip de olsalar, eleştirmenlerin ortak politik duyarlılıkla hareket ettiklerini göstermektedir. Bu örneklerden hareketle, eleştiride, Marksist yaklaşımın bilimsellikle özdeş kabul edilmesinden kaynaklanan bir nesnellik sorununun bulunduğunu söylemek gerekmektedir. Eleştirmenlerin bilimsellik, öznellik ve sanatsallık iddialarına rağmen takındıkları bu tutumu, "politik öznellik" kavramı ile açıklamayı uygun bulmaktayız.

Eleştiri kuramlarını gündeme getiren, bunları farklı edebî eserlere uygulamayı deneyen eleştirmenlerin çok önemli bir kısmını bilimsel-nesnel eleştiriyi savunanların oluşturduğu görülmektedir. Bilimsel nesnel eleştiri özellikle Yeni Eleştiri, stilistik, psikanaliz, Marksist eleştiri ve metin tahlili gibi metne yönelen yaklaşımlardan teorik bakımdan da beslenerek ortak bir görüş geliştirmeye çalışmıştır.

Hüseyin Cöntürk, eleştiri ve edebiyat teorisi ile ilgilenilmesi gerektiğini söylemesinin yanında, uygulamalı çalışmalarından önce teorik bir alt yapı oluşturmak istemesi ile eleştirmenler arasında dikkat çekmektedir. Cöntürk, özellikle Yeni Eleştiri ve stilistikten eleştirilerinde yararlanmıştır. Mehmet Kaplan, metin tahlili yöntemine yaptığı vurgu ile eser merkezli bir yaklaşımın gelişmesine çalışmıştır. Metin tahlili yaklaşımı üzerinde Murat Belge ve Ahmet İnam gibi eleştirmenler de durmuştur. Kaplan'ın, eleştirilerinde psikanalizden sıkça yararlandığı görülmektedir. Özellikle, yazarların psikolojisine yönelen Kaplan, eser kişilerini ve eserlerdeki psikolojiyi de psikanalizden yararlanarak çözümlemeye çalışmıştır. Kaplan gibi psikanalizden yararlanarak İsmet Özel ve Bilge Karasu üzerinde değerlendirmelerde bulunan bir başka isim de Eser Gürson'dur.

Stilistik yaklaşım, bu dönemde en çok başvurulan yöntemlerden biridir. Hüseyin Cöntürk *Dilde Öz* başlıklı yazısında stilistik hakkında bilgi vermekte, Turgut Uyar ve Behçet Necatigil gibi şairleri üslupbilimsel açıdan eleştirmektedir. Mehmet Kaplan da *Han Duvarları* ve *Makinalaşmak* şiirleri gibi birçok şiiri stilistik unsurlar açısından

tahlil etmektedir. Cevdet Kudret, Doğan Hızlan ve Cemal Süreya gibi eleştirmenlerin de üslup incelemesine başvurduğu görülmektedir.

Edebiyat eleştirisinin bağımsız bir tür olarak geliştiği tespit edilse de eleştiri, deneme ve edebiyat tarihi arasında kuvvetli bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. 1960'lı yıllarda, bu ilişkinin, türler arasında kesin bir ayrım yapmadan, türlerin birbirinden yararlanarak sürdürüldüğü gözlemlenmektedir.

Öznel eleştiri anlayışıyla yazan birçok eleştirmen, deneme ile eleştiri arasında bir fark görmediklerini ifade etmektedir. Suut Kemal Yetkin, Memet Fuat, Adnan Binyazar, Doğan Hızlan, Mehmet Seyda, Rauf Mutluay ve Sabahattin Eyüboğlu gibi isimler eleştirinin deneme türü içinde gelişmesine katkı sağlamıştır. Eleştiri yazılarının, birer popüler ürün özelliği gösteren dergilerde yayımlanıyor olması, onların deneme türüyle dolayısıyla öznellikle kurduğu ilişkiyi güçlendirmiştir. Kabul etmek gerekir ki nesnel tutumu yansıtan bilimsel inceleme ve eleştirilerin süreli yayınlarda okunurluğu genel okur açısından öznel metinlere oranla daha azdır.

Yukarıda belirttiğimiz isimler dışında öznel tutum sergileyen eleştirmenlerden de örnek verilebilir. İbrahim Zeki Burdurlu, *"Yahya Kemal'de Sonsuzluk Teması"* başlıklı yazısında tematik bir inceleme yaparak Yahya Kemal'in şiirlerinde karşılaştırmalı olarak sonsuzluk kavramını ele alır. Burdurlu, yorumlarında öznel bir yaklaşım içindedir. Vehbi Cem Aşkun *"Seviden Yana"* başlıklı yazısında Abdullah Rıza Ergüven'in şiir kitabını dili, lirik üslubu açısından öznel bir şekilde yorumlayarak tanıtır. Aşkun *"Yaş 17"* yazısında Mualla Uzmay'ın romanını içerik ve kişileri üzerinden değerlendirir. İfadelerinde öznel ve toplumsal faydayı önemseyen vurgular dikkat çeker. Aşkun *"Şehabeddin Süleyman"* ve *"Mehmet Celal"* gibi yazılarında daha çok edebiyat tarihine katkı sunan bir eleştirel tutum içindedir. Edebiyatçıları ve eserlerini tanıtma, edebiyat tarihindeki yerlerini tespit etme uğraşı öne çıkmaktadır. İlhan Geçer, Enver Naci Gökşen ve Arslan Ergüç ise *Çağrı, Türk Dili, Ilgaz* ve *Hisar* gibi dergilerde yaptıkları kitap tanıtımı yazılarında öznel bir tutumla hareket ederler.

Öznelliğin bütün eleştiri anlayışları içinde barındığını söylemek mümkündür. Öznelliği, onu bir amaç edinen öznel-izlenimci eleştirmenlerin eserlerinde olduğu gibi sanatçı

eleştirilerinde, tarihselci yaklaşımla oluşturulan metinlerde ve hatta nesnel eleştirmelerde de görmek mümkündür. Öznelliğin oran ve biçiminde farklılıklar olmakla birlikte bütün eleştiri anlayışlarında yer bulduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, eleştirinin deneme ve edebiyat tarihi ile kurduğu yakın ilişki ile açıklanabilir. Tarihselci ve nesnel eleştirmenler verileri inceleme aşamasında nesnelliklerini korumaya çalışırken, yorum ve hüküm verme aşamasında öznelliklerini yansıtmaktan çekinmemişlerdir. Tarihselci eleştirinin beslendiği güçlü bir kaynak olan biyografik eleştiri de kişilik, şahsiyet, sanat anlayışı ve eser-yazar ilişkisi gibi konularda öznelliğe dayanmaktadır.

1960'lı yıllarda biyografik eleştirinin gerek yayın tercihleri gerek okur beklentileri ile eleştiri türünün en çok eser verilen alanını oluşturduğu görülmektedir. Varlık yayınlarının "hayatı-sanatı-eserleri" şeklinde formülleştirerek edebiyatçılar üzerine yaptığı kitap yayını dizisinin biyografik yönü öne çıkmaktadır. Muzaffer Uyguner'in *Tarancı'nın Şiir Üzerine Düşünceleri* (1960), *Cahit Sıtkı Tarancı* (1960), *Sait Faik Abasıyanık* (1964), *Yahya Kemal* (1964), *Orhan Veli Kanık* (1967), *Orhan Veli'nin Dil ve Şiir Üstüne Düşünceleri* (1967), *Reşat Nuri Güntekin* (1967) ve *Halide Edip Adıvar* (1968) gibi kitapları 1960-1970 arasında yayımlanmış çalışmalarıdır. Hilmi Yücebaş'ın *Bütün Cepheleriyle* başlığı altında yer verdiği Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Sait Faik Abasıyanık, H. Rahmi Gürpınar ve Refii Cevdet Ulunay üzerine kitapları biyografi eserleri arasında önemli yer tutmaktadır. Hikmet Dizdaroğlu'nun, *Ahmet Hikmet Müftüoğlu,* Agâh Sırrı Levend'in *Ahmet Rasim,* Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Ahmet Haşim,* Sezai Karakoç'un *Mehmet Akif* ve *Yunus Emre* adlı eserleri biyografik eleştiri kitapları olarak değerlendirilebilecek örneklerdir. Bunlar dışında *Hisar* dergisinde düzenli olarak yayımlanan *Hisar'dan Biyografiler* yazı dizisini bu bağlamda ele almak mümkündür. Biyografik ve tarihselci eleştiri yaklaşımın izlerinin görüldüğü bir başka metin türü olarak ölüm ardı ve anma yazılarını sayabiliriz.

Munis Faik Ozansoy'un *"Tanpınar'ı Hatırlayış",* Tuncer Gönen'in *"Dünden Bugüne: Ahmet Hamdi Tanpınar",* Cavit Orhan Tütengil'in *"Ahmet Kutsi Tecer'in Ölümü",* Muzaffer Uyguner'in *"İlhan Tarus'un Ölümü",* Cevdet Kudret'in *"100. Doğum, 20. Ölüm Yıldönümünde: Hüseyin Rahmi'nin Dil Anlayışı"* yazıları ile yabancı

eleştirmenlerden Roger Bodart'ın *"Ölümünün onuncu Yıldönümünde: Sait Faik Abasıyanık veya Yaşamak Hırsı"* ve Thomas Dozier'in "T. S. Eliot Ölümünün İkinci Yıldönümünde" yazıları bu çeşit yazılara örnek gösterilebilir.

Eleştiri ile ilgili birçok konuda özellikle de öznellik tartışmalarında Nurullah Ataç'ın hatırlanmış; onun yaşamı, düşünceleri, eleştirileri ve eleştiri anlayışı üzerine birçok yazı kaleme alınmıştır. Ataç'ın çokça gündeme gelişi; edebiyat çevrelerinde hissedilen güçlü etkisi ve vefatının 1960'lı yıllara yakın bir tarihte gerçekleşmesi ile ilgilidir.

Eleştirmen Nurullah Ataç'ın ölümünün onuncu yıl dönümü vesilesiyle *Türk Dili* dergisi bir özel sayı hazırlamıştır. Bu sayıda Konur Ertop *"Ataç'ı Anarken"* başlıklı yazısında "Ataç […] Batılı anlamda eleştirmeyi kurdu" ("Ataç'ı Anarken":563) demektedir. Ertop yazısında bilimsel-nesnel eleştiriye ilişkin de bazı tespitlerde bulunmaktadır. Ertop, yazısında 1960 yıllarda eleştirinin nesnelleştirilmek istendiğini belirtmektedir: "Nesnelleştirilmek istenen eleştirme sabırdan, titizlikten, yeterli eğitimden, beğeniden, yaratıcı güçten yoksun, verimsiz heveslerin malı olmuştur. Kitaplıktan, belgeden, laboratuvar çalışmasından uzak meraklar, yargıya bağlanmış hazır konularda yeniden gerekçe toplayıp bilimsel eleştirme yapıyoruz diye göz boyamışlardır ("Ataç'ı Anarken":564).

Ceyhun Atuf Kansu *"Dil Yoluyla Devrim"* yazısında, Ataç'ın *"Büyücü Çırağı"* yazısından alıntı yaparak onun özelde dil alanında genelde edebiyat ve eleştiri alanında hedeflerini yorumlamıştır. Ataç, Cumhuriyet'le birlikte dil alanındaki devrimden başlayarak kültürel iktidarın da değişmesi gerektiğini savunmaktadır. Ataç'ın 1960 sonrasında bu şekilde hatırlanması, hatırlatılması; eleştiride de ideolojik bir yaklaşımın sürdürülmesi yönündeki düşüncelerin varlığına işaret eder.

Mehmet Salihoğlu'nun yazısı da bu bağlamda ele alınabilir. Salihoğlu, Ataç'ın, Garip şiirini, şiir geleneğinin onun siyasi düşüncelerine paralel şekilde değişmesine de yol açtığı için destek olduğu yönünde yorumlar yapar. Orhan Veli'nin edebiyat alanında "devrimci bir ozan" olduğu tespitinin, alt metninde Ataç'ın düşünceleri doğrultusunda bir devrimci olduğunu ifade ettiği söylenebilir. Salihoğlu, Ataç'ın "eski şaireneliği" O. Veli'yi destekleyerek kovmak istediğini belirtir.

1960 sonrasında Ataç'ın anılmasının ideolojik bir yönü de bulunmaktadır. Eleştirilerinden tamamen bağımsız olmamakla birlikte ve öznel eleştiriye arka çıkmaktan ziyade ideolojik bir yön de söz konusudur.

Mehmet Salihoğlu'nun *Ataç'la Gelen*, Hikmet Dizdaroğlu *Ataç Üzerine*, Türk Dil Kurumu *Ölümünün 10. Yıldönümünde Ataç'ı Anış,* Saadet Ulçugür *Nurullah Ataç: Hayatı, Sanatı, Eseri* ve Asım Bezirci *Nurullah Ataç* kitaplarının da bu dönemde hazırlanmış olması Nurullah Ataç'ın eleştiri gündemindeki yerini göstermektedir.

1960 sonrası eleştirinin en önemli konuları arasında İkinci Yeni şiiri ve şairleri üzerine yapılan eleştiriler gelmektedir. İkinci Yeni şiiri ve şairleri tarihselci yaklaşımla, biyografik açıdan, şiirlerinin tahlil ve incelemesi ile eleştirildiği gibi şiirde anlam ve kapalılık gibi tartışmalar içinde de ele alınmışlardır.

İkinci Yeni şiiri ve şairleri üzerinde duran Hüseyin Cöntürk'ün Turgut Uyar, Edip Cansever ve Cemal Süreya üzerine kitap çapında çalışması bulunmaktadır. Asım Bezirci'nin *İkinci Yeni Olayı* başlıklı kitabında yer alan yazıların önemli bir kısmı, 1960'lı yıllarda yayımlanmıştır. Bezirci'nin *İkinci Eski Çıkmazda* başlıklı yazısı dönemin İkinci Yeni üzerine yürütülen önemli tartışmasının temel metinlerinden biri olmuştur. Mehmet Kaplan'ın *Şiir Tahlilleri II*'de İkinci Yeni şairlerini eleştirdiği yazılarından *Atom H,* Melih Cevdet Anday'ın şiirini değerlendirmektedir. Eser Gürson'un *Devinim 60'ın Yeri Yurdu* başlıklı yazısı, 1960 sonrasındaki şiir anlayışının gelişimini, İkinci Yeni şiirinin özelliklerini belirlemeye çalışarak özetleyen bir metindir. Akın Etan'ın *"Çapalı Karşı ya da İkinci Yeni"*, Melih Cevdet Anday'ın *"Şiirin Anlamı"*, İlhan Berk'in *"Anlamsızlığın Anlamı I"*, Refik Durbaş'ın *"Cansever'in Bir Şiiri"*, Atilla Özkırımlı'nın *"Savran: Uyar'ın Şiiri"* ve Mehmet Salihoğlu'nun *"Şiirimizde İkinci Yeniye Paydos Artık"* gibi yazıları da bu dönemde İkinci Yeni eleştirisinin örnekleridir.

Bu dönemde divan edebiyatı ve şiirinin de eleştiri gündemlerinden birini oluşturduğu görülmektedir. Eleştirmenler divan şiirini tanıtma uğraşı içinde onu anlama çabalarını sürdürürken önemli bir kısmı gelenekle bir çeşit bağ kurma yolu olarak eleştiri yazılarını kullanmışlardır. Divan şiiri eleştirilerine yönelimin, şiir sanatını tanımlama

farklılıklarıyla da ilişkisi bulunmaktadır. Buna göre, şiirin salt içeriği ve birtakım sosyal, siyasi görüşlerle değerlendirilemeyeceği şeklindeki yaklaşımın sonucunda bu eğilimin oluştuğu söylenebilir. Divan şiiri eleştirilerine yönelen eleştirmenlerin çoğu şiirin estetik değerleri itibarıyla bir bütün olduğu görüşündedirler.

Hüseyin Cöntürk'in *"Divan Edebiyatı", "Metin İncelemesi: Nef'inin Bir Gazeli"* ve *"Sultan Veled'den Bir Gazel"* gibi yazıları; Konur Ertop'un *"Divan Şiiri Üstüne"*, Rüştü Şardağ'ın *"Divan Şiirine Başka Bir Bakış"* ve *"Eski Şiirimizi Sevdirmek"* ile Ali Tanyeri'nin *"Divan Şiirinde Sarı Saç, Mavi Göz"* yazılarını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

İkinci Yeni ve divan edebiyatı şairleri dışında 1960'lı yıllarda birçok edebiyatçı ve eser eleştiriye konu edilmiştir. Bunlar arasında Tevfik Fikret, Nazım Hikmet, Orhan Veli, Sait Faik, Yahya Kemal, Kemal Tahir, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Mehmet Akif ve Ahmet Hamdi Tanpınar yer almaktadır.

Tevfik Fikret hakkında doğumunun 100. yılının (1967) etkisiyle kitap ve makale-deneme yayınının arttığı görülmektedir. Fahri Uzun tarafından hazırlanan *Rübab-ı Şikeste ve Tevfik Fikret'in Bütün Diğer Eserleri*, A. Kadir'in *Bugünün Diliyle Tevfik Fikret,* Unesco Türkiye Milli Komisyonu tarafından *Tevfik Fikret: 1867-1915* adlı Fikret hakkındaki çalışmalardan hazırlanmış bir derleme, İsmail Hikmet Ertaylan *Tevfik Fikret Ma'lumat'ta* ve *Tevfik Fikret Mirsad'da* adlı kitap çapında eserler bulunmaktadır. Bu kitaplar edebiyat tarihi ve biyografi yönü ağır basan eserlerdir.

Tevfik Fikret hakkında dergi sayfalarındaki çalışmalardan bazı örnekler de şunlardır: Suut Kemal Yetkin'in "*Doğumunun 100. Yıldönümünde: Tevfik Fikret",* Hikmet Dizdaroğlu'nun *"Tevfik Fikret'in Kişiliği"*, Dr. Müjgan Cunbur'un "Fikret ve Kadınlık", Olcay Önortay'ın *"Tevfik Fikret'te Vatan Sevgisi",* Nurettin Sevin'in *"Fikret'in Türk Nazmına Getirdiği Yenilikler"*.

Bu dönemde hakkında kitap ve yazı yazılan isimlerin başında Orhan Veli gelmektedir. Orhan Veli'nin şiir tartışmalarında Garip şiiri ve İkinci Yeni bağlamında da değerledirildiği görülmektedir. Asım Bezirci'nin *Orhan Veli Kanık*, Muzaffer Uyguner'in *"Orhan Veli Kanık: Hayatı, Sanatı, Eserleri"* adlı kitaplarının bu dönemde

yayımlandığı görülmektedir. Orhan Veli hakkında Hüseyin Cöntürk, Eser Gürson, Ahmet İnam, Memet Fuat, Doğan Hızlan gibi eleştirmenlerin değerlendirmeleri dışında Sabahattin Kudret Aksal'ın *"Orhan Veli için"*, Cemil Yener'in *"Ahmet Haşim- Orhan Veli Kanık"* ve Mehmet Doğan'ın *"Orhan Veli'den Bize Kalanlar"* yazılarını örnek gösterebiliriz.

Nazım Hikmet'in 1965 yılından sonra eserleri üzerindeki yasağın kısmen kalkması üzerine eserlerinin yayımlanmaya başladığı, hakkında özel sayılar hazırlandığı ve şiirlerinin eleştirildiği görülmektedir.

Zühtü Bayar'ın Nazım Hikmet Üzerine ve Kerim Sadi'nin *Nazım Hikmet'in İlk Şiirleri*, Zekeriya Sertel'in *Mavi Gözlü Dev: Nazım Hikmet ve Sanatı* kitapları dışında Papirüs dergisi 1967 yılı Eylül ayında Nazım Hikmet Özel Sayısı hazırlamıştır. Mehmet Kaplan *Şiir Tahlilleri-II*'de *Makinalaşmak* şiirini tahlil etmiş, Memet Fuat Garip şiirinin karşıtlık kurduğu şairler arasında Nazım Hikmet'i saymıştır. Cevdet Kudret, Cemal Süreya ve Edip Cansever gibi isimlerin değerlendirmeleri dışında Ali Püsküllüoğlu'nun *"Nazım Hikmet Şiirinin Gelişi",* Tevfik Akdağ'ın *"Nazım Hikmet Üstüne"* ve Günel Altıntaş'ın "*Nazım 'Myht'miş!..."* yazılarının bulunduğunu belirtmek gerekir.

1960'lı yılların eleştiri konularının başında Sait Faik ve eserleri gelmektedir. Hakkında kitap çalışmaları yapılmış, birçok yazı yayımlanmıştır. Muzaffer Uyguner'in *Sait Faik Abasıyanık,* Hilmi Yücebaş'ın *"Bütün cepheleriyle Sait Faik: Hayatı, Hatıraları, Eserleri"*, Fevzi Gencer'in *Sait Faik'te İnsan Sevgisi* ve Mustafa Kutlu'nun *"Sait Faik'in Hikâye Dünyası"* adlı kitapları bu dönemde yayımlanmıştır.

Kutlu, Sait Faik'in eserlerini Cumhuriyet'ten sonraki Türk hikâyeciliği içinde ele aldıktan sonra onun hikâyelerindeki "sevgi, tabiat ve insan" gibi konuları ele almıştır. Kutlu, Faik'in güzellik anlayışını da ayrı bir bölüm hâlinde değerlendirmektedir.

Sait Faik hakkında Mehmet Seyda ve Necati Cumalı gibi isimlerin dışında Tahir Alangu'nun *"Sait Faik'in Hikâye Anlayışında Gelişmeler"*, Cemal Aykın'ın *"Sait Faik'in Hikâyeciliği"*, Memduh Balaban'ın "Sait Faik Üstüne I-II." ve Olcay Önertoy'un "Bir İstanbul Hikâyecisi: Sait Faik" gibi eleştiri yazıları bulunmaktadır.

1960'lı yıllarda, Yahya Kemal, Kemal Tahir, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil'in eleştiriye çokça konu edilen edebiyatçılar olduğu görülmektedir. Bunlar dışında Mehmet Akif ve Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında da eleştiri yazılarının yer aldığı tespit edilmektedir.

Türk Dili dergisinin *Eleştiri Özel Sayısı* ile *Roman, Deneme, Şiir* ve *Nurullah Ataç* özel sayıları eleştiri alanında yapılmış önemli çalışmalardır. *Yeni Dergi*'nin *Marxçı Eleştiri Özel Sayısı*, *Papirüs* dergisinin *Nazım Hikmet Özel Sayısı*, *Dost* dergisinin *Hikâye Özel Sayısı* ve *Faulkner Özel Sayısı*'nın eleştiri bağlamında dikkate değer ürünlerle hazırlandığını söylemek mümkündür.

Varlık dergisinin Memet Fuat tarafından hazırlanan yıllıklarında eleştiriye özel bölüm ayrıldığı böylece on yıl boyunca eleştirinin gelişimi hakkında fikir edinebilme imkânı tanıdığı görülmektedir. *Dönem* ve *Yordam* dergilerinin eleştiri odaklı yayın yapması ve nesnel eleştiri anlayışının yaygınlaşmasına çalışması dikkate değerdir. *Yeni Ufuklar* dergisinin bir eleştiri dergisi olarak yayımlandığını başlığında ifade etmesi de önemli bir tutum olarak dikkat çekmektedir. *Yeni Dergi*'nin eleştiri yarışması düzenlenmesi, düzenlenen şiir ve roman yarışmalarında seçici kurulların birtakım ölçütlerinin eleştiri bağlamında gündemler oluşturması ile *Hisar* dergisinin biyografik eleştiriye önem veren sayfalarını eleştirinin gelişimi açısından değerlendirmek gerekmektedir.

Türk Dili dergisi iki adet eleştiri özel sayısı hazırlamıştır. Bunların ilki 142. sayısında 1963 yılı Temmuz ayında yayımlanır. *Türk Dili* dergisinin özel sayısında eleştirinin gelişimi ulus merkezli bir tasnif ile yansıtılır. Fransız, İngiliz ve Alman eleştirisindeki gelişim ve temsilcilerinin düşüncelerini yansıtan yazılardan örnekler ilk eleştiri özel sayısında verilir. *Eleştiri Özel Sayısı*'nda J. C. Carloni ve Jean C. Filloux'un *"Fransız Eleştirisine Bir Bakış"*, Akşit Göktürk'ün *"İngiliz Eleştirisine Bir Bakış"*, Edmond Jaloux'nun *"Alman Romantiklerinde Fantastik Olanın Yeri"* ve Aldo Rossi'nin *"Eleştirinin İtalya'daki Durumu"* gibi konuyu kuşatıcı metinler yer almaktadır. Eleştiri ile ilgili Suut Kemal Yetkin, Mustafa Nihat Özön, Akşit Göktürk, Talat Sait Halman, Melahat Özgü ve Nermi Uygur gibi yerli isimlerin; Sainte Beuve, Jules Lemaitre, Etiemble, R. M. Alberes, William Wordsworth, I. A. Richards, Sabina Lietzmann, Benedette Croce gibi yabancı eleştirmenlerin yazıları bulunmaktadır.

Türk Dili dergisinin özel sayısı eleştiri alanındaki yaklaşımları özetlemekte, bu anlayışların temsilcilerinin görüşlerini paylaşmaktadır. Bu açıdan eleştiri konusunda başvuru niteliği taşıyan bir çalışma meydana getirilmek istendiğini söylemek mümkündür. Bu özel sayıda "eleştiri" sözcüğünün bilerek tercih edildiği, ona yapılan vurgu ile "eleştirme" ve "tenkid" gibi kullanımlarına karşı yaygınlaştırılmak istendiği görülmektedir.

Suut Kemal Yetkin, "İki Eleştiri Akımı" başlıklı yazısında, bilimsel-nesnel eleştirinin Batılı kaynaklarının çelişkilerini ele alarak öznel eleştiri yaklaşımının gelişmesine zemin oluşturan eleştiri ortamını yansıtmaktadır. Yetkin'in eleştirdiği düşünceler, Taine ve Brunetiere gibi pozitivist edebiyat eleştiri anlayışını örneklendiren metinlere dayanmaktadır.

Mustafa Nihat Özön'ün eleştiri tarihimizi özetlediği *Türk Eleştirisine Bir Bakış* adlı yazısında "eleştiri" kelimesinin "tenkid" kavramı yerine kullanımının yaygınlaştığına dikkat çeker. Özön'ün yazısından sonra, Tanzimat'tan itibaren gelişen eleştiri anlayışını örneklendiren Namık Kemal, Muallim Naci gibi edebiyatçılardan bazı metinler sunulur.

İkinci *Eleştiri Özel Sayısı*'nda (1971) daha çok kuramsal yazılar yer almakla birlikte Eleştirinin İtalya'daki Durumu gibi ulus merkezli yaklaşımı yansıtan tutumun da sürdüğü görülür. Tahsin Yücel'in *"Yapısal Eleştiri"*, Roland Barthes'ın *"Eleştiri Nedir?"*, Umberto Eco'nun *"Açık Yapıt"*, György Lukacs'ın *"Romanda Koşullanma ve Tarihsel-Düşünsel Anlam"*, Jean-Paul Sartre'ın *"Varoluşçuluk ve Yazınsal Eleştiri"* ve Leo Spitzer'in *"M. Butor'un Romanlarındaki Tekniğin Kimi Görünüşleri"* gibi yazılar *Türk Dili* dergisinin İkinci *Eleştiri Özel Sayısı*'ndaki dikkat çeken metinleri oluşturmaktadır.

Her iki özel sayı arasında tarihsel yaklaşımdan teorik yaklaşıma geçildiği yönünde açıkça görülen bir fark bulunmaktadır. Sayıların ilkinin 1963'te ikincisinin ise 1971'de yayımlandığı düşünüldüğünde, bu arada geçen süredeki değişmelerin eleştiri tarihimizdeki gelişmenin yönüne ilişkin bir fikir verdiği söylenebilir.

Eleştirinin deneme türü içinde geliştiğini gösteren örneklerden biri de *Türk Dili*'nin *Deneme Özel Sayısı*'dır. Bu sayıda Julien Benda'nın *"Eleştiri Nedir"*, T.S. Eliot'un

"Eleştiricinin Görevi" ve Hikmet Dizdaroğlu'nun *"Eleştiricinin Çilesi"* adlı yazılara yer verilir. Deneme için hazırlanan özel bir sayıda eleştiriye bu kadar yer verilmesini deneme-eleştiri ilişkisi açısından önem arz etmektedir.

Şiir Özel Sayısı birçok Batılı eleştirmenin şiir hakkındaki metnine, şairlerinkilerden öncelikli olarak yer vermesi açısından dikkat çekicidir. Kleber Haedens'in *"Şiirin Tanımı",* R. M. Alberes'in *"Şiirin İşi"* bunların başında gelmektedir. Haedens'in metni, şiir hakkında öznel bir deneme olurken Alberes, düzyazı-şiir dili ayrımına vurgu yaparak şiirin gelişimi ve teorisine değinir.

Türk Dili dergisi roman özel sayılarında Avrupa ve Amerikan romanı üzerine yoğunlaşılmıştır. Roman sayılarının ilkinde Agâh Sırrı Levend *"Son Yüzyılda Roman''* başlığı ile Birinci Dünya Savaşı'ndan 1960'lı yıllara kadar roman türündeki gelişmeleri özetler. Türk Edebiyatı başlıklı birinci bölümde Mustafa Nihat Özön *"Türk Romanı Üzerine"* ve Konur Ertop *"Cumhuriyet Çağında Türk Romanı"* başlıklı yazılarıyla Türk edebiyatında roman türünün gelişimini değerlendirirler. Özön ve Ertop, yer yer eserleri eleştirel gözle değerlendirseler de edebiyat tarihinin sınırlarında kalırlar. Baha Dürder, *"Roman Üzerine Kitaplar"* başlıklı yazısında, edebiyat teorisi, tarihi ve eleştiri kitapları ile ilgili bir bibliyografya denemesi sunar. Enver Naci Gökşen, *"İlk Gerçekçi Romanımız: Araba Sevdası"* yazısında, roman hakkında kısa değerlendirmelerle birlikte eserin farklı basımları arasındaki farkları ele almıştır. Birinci bölümde Türkçe yazan romancıların roman hakkındaki görüşlerini yansıtan yazı ve mektupları ile eleştirmenlerden Nurullah Ataç ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın birer metnine yer verilmiştir.

Roman özel sayısının ülkelere göre ayrılmış diğer bölümleri de benzer şekilde hazırlanmış; tarihsel bir özet sunulduktan sonra ülke romancılarının roman hakkındaki görüşlerini yansıtan metinlerine yer verilmiş sonra da eleştirmenlerin değerlendirmeleri paylaşılmıştır. Bu açıdan Fransız Edebiyatı başlıklı ikinci bölümde R. M. Alberes'in *"Stendhal: Bir İsteğin Öyküsü"*, *"Flaubert Üzerine"* ve *"Proust Üzerine"* başlıklı eleştirileri yer almıştır. Özel sayılarda Albert Thibaudet *"Zola Üzerine"* Maurice Nadeau'nun *"Romancı Gide"* ve *"Jean Paul Sartre, Romancı''* gibi eleştiri yazıları tespit edilebilmektedir.

Roman özel sayılarında eleştiri bağlamında değerlendirebileceğimiz temel metinlerden biri Somerset Maugham'ın *"Dünyanın En İyi On Romanı''* başlıklı yazısıdır. Bir romancı olan Maugham, eserleri seçerken eserin ilgi çekici bir konusu ve eğlendirici olması gibi kriterler belirlese de bir sanatçının gözünden sübjektif bir seçme ve değerlendirme yapmaktadır. Türk Dili dergisinin roman özel sayısında öznel/ sanatçı eleştirisinin yayımlanmasını derginin eleştiri yaklaşımı ile ilişkilendirmek mümkündür. Nitekim eleştiri özel sayısında ve derginin yazı kurulunda yer alan Suut Kemal Yetkin'in eleştiri hakkındaki yazılarında da öznel ve sanatçı eleştirisinin öncelendiği görülmektedir.

Türk Dili dergisinin ikinci *Roman Özel Sayısı*'nda edebiyat teorisine ait metinlerin daha geniş yer tuttuğu görülmektedir. Melahat Özgü *"Almanya'da Roman Kuramlarına Genel Bir Bakış"*, Horst Rudiger *"Geleneksizlik''*, Edvard Spranger *"Edebiyatta Rubbilimsel Açı''* gibi yazıları buna örnek olarak gösterebiliriz.

Eleştirmen Nurullah Ataç'ın ölümünün onuncu yıl dönümü vesilesiyle *Türk Dili* dergisi bir özel sayı hazırlamıştır. Bu sayıda Konur Ertop *"Ataç'ı Anarken"* ve Ceyhun Atuf Kansu *"Dil Yoluyla Devrim"* yazılarıyla yer almışlardır.

Türk Edebiyatı başlıklı 1960-1969 yılları arasında yayımlanan 10 eleştiri yıllığı; şiir, deneme ve hikâye gibi farklı türlerde, çeşitli dergilerde yayımlanmış eserlerden bir seçki sunmakla birlikte, asıl amaçlarından birini eleştiri alanındaki yazılardan örnekler sunmak şeklinde ifade etmektedir. Memet Fuat, "Elinizdeki kitap, gördüğünüz gibi, bir eleştirme, seçme, değerlendirme çalışmasının ürünü. 1962 yılında yayımlanan dergilerin, kitapların taranmasıyla düzenlenmiş bir antoloji.[…] nesnel değil çok öznel değerlendirme" (Fuat, 1963: 5) şeklinde bu durumu açıklamaktadır.

Varlık Yıllığı 1961, edebiyat ve eleştiri gündeminin 27 Mayıs Askerî Darbesi'nin etkilerine yoğunlaştığını göstermektedir. Yaşar Nabi Nayır, *"1960'a Toplu Bir Bakış"* yazısında dönemin sosyopolitik ortamını kendi bakış açısına göre özetlemekte ve 27 Mayıs 1960 Darbesi'ni övücü ifadelerle anmaktadır. Yaşar Nabi, *Varlık*'ın diğer yıllıklarında da siyaset merkezli bir yıl değerlendirmesi yapmayı sürdürerek edebiyat gündeminin etkileşim ağında bulunan sosyopolitik bağlamı yansıtır.

Memet Fuat *1960'da Şiirimiz* başlıklı yazısında 27 Mayıs'ın şiire etkisini ele alarak Darbe sonrası yazılan şiirleri değerlendirir. *Varlık Yıllığı 1961'*de *"Kurtuluştan Sonra Ne Düşünüyorlar"* başlıklı bir de soruşturma yer almaktadır. Bu soruşturma dönemin edebiyat ve sanat dünyasındaki isimlerin 27 Mayıs Darbesi'ni nasıl yorumladıklarını görmek açısından önem taşımaktadır.

Varlık yıllıklarında, eleştiri deneme ve inceleme türü ile birlikte değerlendirilmekte, bağımsız olarak ele alınmamaktadır. Hızlan, deneme ve özellikte edebiyat tarihi incelemelerine nazaran eleştiri alanında az eser verildiğini belirtmekte, bundan şikâyet etmektedir ("1965'te Deneme, İnceleme, Eleştirme":75). *"1969'da Deneme, İnceleme, Eleştirme"* başlıklı yazıyı hazırlayan Adnan Binyazar da Hızlan gibi eserleri tanıtma amacıyla hareket eder. Hızlan ve Binyazar, eleştirinin deneme ve incelemeden farklı bir tür olduğunu belirtmekle birlikte bu farklılığı oluşturan ölçülere değinmez. Hızlan, eleştiri ile ilgili çıkan kitapları tanıtırken bazı değerlendirmelerde de bulunmaktadır. Mehmet Kaplan'ın *Şiir Tahlilleri-II* adlı eseri üzerine yaptığı değerlendirmelerde eleştirinin eleştirisi sayılabilecek tespitlerde bulunmaktadır. Hızlan, Kaplan'ın eserinin Cumhuriyet sonrası şairleri kapsayan bir yöntemle hazırlanmış olmasını takdir ederken eleştiride metin araştırmasına yönelimi artıracağını belirtir. Ancak Hızlan, Kaplan'ın ideolojik bir yaklaşım içinde olduğunu, "siyasi ideoojilerle sanat eğilimlerini karıştır"dığını söyler ("1965'te Deneme, İnceleme, Eleştirme":80). Hızlan, Kaplan'ın psikolojik yöntemi benimsediğini ancak bu yaklaşımını eserle sınırlamayarak yazarın kişiliğine yöneldiğini tespit ederek bunun bir eksiklik olduğu üzerinde durur.

Varlık yıllıklarında şiirleri değerlendiren Rauf Mutluay ile hikâye ve roman türlerindeki eserleri yorumlayan Tahir Alangu da eserleri kısaca tanıtmaya çalışlar. Eserlerin edebiyat tarihi içindeki yerini belirlemeye dönük ve öznel yaklaşımları ile bazı eleştiriler yaptıkları söylenebilir.

Yeni Dergi, 1966 yılında bir eleştiri yarışması düzenler. Yarışmanın seçici kurulunda Berna Moran, Asım Bezirci ve Memet Fuat bulunur. Yarışmaya 12 eleştiri çalışması katılır. Bunların dokuzunun inceleme, üçünün eleştirel makale niteliğinde olduğu belirtilir. Bu eserler arasında Mehmet Doğan'ın "*Orhan Veli'de Fikir Örgüsü"* başlıklı çalışması ile Mustafa Öneş'in *"Nâzım Hikmet'in Şiiri"* incelemesi yarışma ödülünü

paylaşır. *Yargıcı Kurulu Bildirisi* başlıklı metinde, yarışmaya katılan eserlere ilişkin bazı değerlendirmeler ve eleştiri yaklaşımını yansıtan bazı ifadeler bulunmaktadır. Örneğin İsmet Esra imzalı *"Islak Karanlığı Bir Uzun Yankının"* başlıklı yazının, verdiği hükümlerin dayanaksızlığı gerekçesi ile elendiği belirtilmektedir. Yarışmada ödül alan Mehmet Doğan'ın "*Orhan Veli'de Fikir Örgüsü"* adlı yazısı Orhan Veli'nin şiir, hikâye, sanat üzerine yazıları ve konuşmaları üzerine yapılmış bir incelemedir. Orhan Veli'nin düşüncelerine yoğunlaşılmış, şiirlerinde bazı temaların gelişimi üzerinde durulmuştur. Mehmet Doğan'ın yazısını, sosyo-politik ve öznel bir yaklaşımla oluşturduğu görülmektedir. Doğan, Orhan Veli'nin edebî zevk ile sınıf ihtiyaçları arasındaki bağı kopardığını ve küçük burjuva görüşünden hiçbir zaman tam olarak kurtulamadığını söyler ("Orhan Veli'de Fikir Örgüsü": 257). Doğan, Orhan Veli'nin şiirdeki insanların onun yaşamıyla ilişkisi üzerinde de durarak biyografik yaklaşıma da yönelir. Mustafa Öneş'in "*Nâzım Hikmet'in Şiiri"* başlıklı yazısı yöntem ve kavramlarını yazının başında açıklaması, şiirleri üslup açısından ve Hikmet'in şiirini kronolojik gelişimi içinde somut verilere dayandırarak incelemesi bakımından nesnel özellikler taşımaktadır. Öneş, Hikmet'in şiirini eleştirmeden önce, toplumcu şiir, şiirde konu ve dil gibi konuları açıklar. Bu kısımda Öneş, şiir ile şiirin konusu arasında bir ayrım yapar ve yazısında başlıkta da belirttiği gibi Nâzım Hikmet'in şiirlerini değerlendirir. "Şiiri a) konu b) şiirsel veriliş diye ayırabiliriz. Bu duruma göre, konuyu, şiirin ikinci unsuru kabul edersek Nâzım Hikmet'in şiirlerine önce şiir, sonra toplumcu dememiz gerekir" ("Nâzım Hikmet'in Şiiri": 267) diyen Öneş, şiirleri şiir sentaksı, imgeler, görüntüler ve duygular gibi unsurlar açısından değerlendirir. Öneş, şiirlerde değişen üslup özelliklerini tarihlendirerek Hikmet'in şiirinin gelişimini ortaya çıkarmaya çalışır. Öneş'in eleştirisinin nesnellikle beraber dikkat çeken bir başka yönü de eser merkezli oluşudur.

2.2. Eleştiri Anlayışları

2.2.1. Bilimsel-Nesnel Eleştiri

Bilimsel-nesnel anlayış, Türkiye'de 1960 sonrası edebiyat eleştirisinin ana eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, bilimsellik ve nesnellik kavramları çerçevesinde, sistemli eleştiri yöntemlerinden yararlanma yolunu açmakta ancak tek bir

eleştiri yöntemi önerisi sunmamaktadır. Eser merkezli olması, eseri kendi estetik bütünlüğü içinde incelemeyi amaç edinmesi ve eser hakkındaki tespitlerin ölçülebilir kriterlere dayanması gerektiğine vurgu yapması öne çıkan nitelikleridir. Bu niteliklere, bilimsel-nesnel eleştirmenlerin, eleştiride öznelliğin oranını mümkün olduğunca azaltma uğraşlarını eklemek gerekmektedir.

Eleştiride bilimsellik ve nesnellik; tespitlerin gerekçelendirilmesi ve bunların tutarlılığının test edilebilmesini ifade eden kavramlardır. Göreceliliğin, öznelliğin ve keyfiliğin zıddı olarak kullanılmıştır. Bilimsel nesnel eleştiri, özellikle Yeni Eleştiri, stilistik, psikanaliz, Marksist eleştiri ve metin tahlili gibi metne yönelen yaklaşımlardan teorik bakımdan da beslenerek ortak bir görüş geliştirmeye çalışmıştır. Bilimsel nesnel eleştiri, öznel yaklaşıma bir karşıtlık oluşturarak da kendini tanımlamaktadır. Bilimsel-nesnel eleştiri üzerinde, 1960'lı yıllarda; üniversitelerde özellikle Mehmet Kaplan üniversite dışında Hüseyin Cöntürk ve Asım Bezirci durmuştur. Bu isimler dışında, 1960 sonrası Türkiye'de bilimsel nesnel eleştiriye dahil edebileceğimiz önemli eleştirmenler şunlardır: Eser Gürson, Ahmet Oktay, Fethi Naci, Murat Belge, Ahmet İnam, Haluk Aker, Bilgin Adalı, Gün Zileli, Gürsen Topses, Güven Turan, Tahsin Yücel, Berna Moran, Akşit Göktürk, Mustafa Öneş. Bu eleştirmenlerin yazılarının yoğunluklu olarak görüldüğü dergiler ise şunlardır: *Ataç, Dost, Dönem, Papirüs, Soyut, Türk Dili, Varlık, Yeditepe, Yelken, Yeni Dergi, Yeni Ufuklar, Yordam*.

Hüseyin Cöntürk, çıkarttığı *Dönem* ve *Yordam* dergileri ile bilimsel nesnel eleştirinin gelişmesine, bu dergilerin bir okul niteliği kazanarak yaygınlaşmasına önemli katkılar sunmuştur.

Türkiye'de bilimsel nesnel eleştiri bağlamında ele alınan eleştirmenlerin en önemli ortak özelliklerinden biri edebiyat ve eleştiri sorunları ile teorik düzeyde ilgilenmiş olmaları gelmektedir. Başta Hüseyin Cöntürk olmak üzere eleştirmenler edebiyat teorileri, eleştiri kuramları ve edebiyat sorunlarını ele almışlardır.

Hüseyin Cöntürk, eleştiri ve edebiyat teorisi ile ilgilenilmesi gerektiğini söylemiş, uygulamalı çalışmalarından önce teorik bir alt yapı oluşturmaya çalışmıştır. Cöntürk, "Eleştirmene düşen […] sorumluluk da eleştirmenin nazariyesi üzerinde çalışmaktır"

(Cöntürk, 1958: 77) şeklindeki ifadeleriyle bu konuyu en açık şekilde dile getiren eleştirmen olmuştur. Cöntürk, eleştiri ile edebiyat ilişkisini ele almış, eleştirinin edebiyatın bir alt çalışma kolu olduğunu belirterek yeni bir sınıflandırma yapmayı denemiştir (Cöntürk, 1958: 12). Cöntürk, bir eleştiri teorisi için önce bir üstdil geliştirmek gerektiğini söylemiş (Cöntürk, 1958: 7) edebiyat eleştirisi konusunda kurucu bir misyon üstlenmiştir. Cöntürk, eleştirinin sistemli, yöntemli, ölçülebilir olduğunu savunarak bilimsel nesnel eleştirinin gelişimine öncülük etmiştir (Cöntürk, 1958: 43).

"Hiçbir metin, muayyen bir usule ve düşünceye göre okunmadıkça, kendiliğinden bize derin bir fikir vermez" (Kaplan, 2011-a: 9) diyen Mehmet Kaplan'ın, yaptığı yöntem vurgusu bilimsel eleştiri bağlamında önem arz etmektedir. Kaplan, düşüncelerini tabiat bilimcilerinden örnek vererek açıklaması da dönemin yaygın bilim tartışmaları göze alındığında "bilimsel eleştiri" ile ilişkilendirilebilir.

Dönemin eleştirmenleri edebiyat bilgi ve teorisiyle yakından ilgilidir. Edebiyat eleştirisine önem verilmesine dikkat çeken yazısında Bilgin Adalı, müstakil bir eleştiri dergisi çıkarılmasının gereğine işaret ederken, Gün Zileli metin eleştiri tartışmalarının 1968 itibarıyla arttığına dikkat çekmektedir. Zileli, edebiyat teorisinin ve eleştirisinin önemli konularından biri olan "yazarın amacı" sorununu ele almakta, Güven Turan, öz-biçim ayrımına dikkat çekmektedir. Murat Belge de "Epik" başlıklı seri hâlinde yayımladığı yazıları ile edebiyat eleştirisi ile ilişkili teorik konulara değinmektedir.

Bilimsel-nesnel eleştirmen adlandırmasının iki temel kavramından ilki "bilim"dir. Hüseyin Cöntürk, Asım Bezirci, Mehmet Kaplan ve Gürsen Topses ve diğer isimler çalışmalarında bilim konusuna değinmiş, yeni bir tanımlama yapmayı denemiş ya da bilimsellik vurgusu yapmıştır.

Cöntürk eleştirinin bilimsel bir uğraş olduğu düşüncesindedir. Bilimsel eleştirmenler "sezgi ve duyguya en az yer veren ve mümkün olduğu kadar bilimlerden faydalanmayı savunan kimselerdir" (Cöntürk, 2006: 517). Cöntürk, nesnel eleştiri için bilimsel bir tutum içinde olunmalıdır, demektedir (Cöntürk, 1958: 74). *Bilim ve Bilimsel Eleştirme*

başlıklı yazısında eleştirinin bir bilim olduğu şeklindeki yanlış anlamalara cevap vermekte, bilimi tanımlamaktadır.

Cöntürk, eleştiri ve bilim ilişkisi üzerinde de durmuştur. Cöntürk, eleştirinin bilim, felsefe ve edebiyat arasındaki ilişkinin belirlenmesi ile ortaya çıkacağını (Cöntürk, 1958: 17) söylemektedir. Eleştirinin nesnel yaklaşım içinde olması bakımından bilimle yakınlaşmasına bununla birlikte deterministik, nedenselci tutumun olumsuz etkilerine karşı temkinli olunması gerektiğine dikkat çekmektedir. Cöntürk, nesnel tutumu savunmakta ancak eleştiride "bilimsellik tek istenen şey değildir" (Cöntürk, 1958: 56) diyerek edebiyatın doğa bilimleri gibi incelenmesine karşı çıkmaktadır (Cöntürk, 1958: 15). Cöntürk, bilimin edebiyat eleştirisine sunduğu en önemli katkılardan birinin yöntem olduğu düşüncesindedir; ona göre eleştiri, edebiyata bağlı belli yöntemlerle eserleri inceleme işidir (Cöntürk, 1958: 43, 90).

Cöntürk'ün gerek kitap gerek süreli yayın çalışmalarında beraber hareket ettiği gözlenen Asım Bezirci de eleştirinin teorik konularına ilgili olmuş, özellikle *Bilimden Yana* (1963) adlı eseri bu anlamda yankı bulmuştur. Eleştiri ve edebiyatın teorik planda tartışma konularının başında edebiyat ve eleştirinin bilimselliği, edebiyat ve bilim ilişkisi gelmektedir.

Bezirci edebiyat eleştirisinin gelişimini özetleyerek, onun bilimsel temellere oturtulduğunu söylemekte ve eleştirinin edebiyattan bağımsız bir disiplin olma yönünde ilerlediğini tespit etmektedir (Bezirci, 1989: 11). Bezirci'nin Bilimden Yana yazısı bilimsel-nesnel eleştirinin Türkiye'deki temel metinlerinden birini oluşturmaktadır. Bezirci, eleştiri metninde öznel bir tutum takınılmaması, nesnel olunması gerektiğini söylerken bilimselliği tanımlama uğraşındadır (Bezirci, 1989: 24-28). Asım Bezirci; eleştirinin çözümlemeler, karşılaştırmalar yapması; gerekçe, ölçüt ve yöntemini ortaya koyması; konusu olan eserlerin çağ ve çevreyle ilişkilerini değerlendirilmesini şart koşmaktadır (Bezirci, 1963: 174, 203).

Bezirci'nin *Bilimden Yana* adlı metni edebiyat ortamında, onunla aynı ya da aksi yönde düşünceler açıklanırken sıklıkla gönderme yapılan bir eser olur. Bunun sebebi, edebiyat eleştirisine getirilen yeni bir tanımlama olmakla birlikte ona yeni bir yol haritası, bir

vizyon çizmesinden de kaynaklanmaktadır. Bezirci'nin bilimden yana olan tavrı, 1970'li yıllarla birlikte sosyalist düşünce ile yeniden şekillenecek ve Bezirci eserine *Sosyalizme Doğru* başlığını da ekleyerek açık siyasal bir duruş gösterecektir.

Bilimsel-nesnel eleştiriye olduğu kadar, Bezirci'nin *Bilimden Yana* adlı eseri ve ona temel oluşturan yazılarına karşı geliştiğini söyleyebileceğimiz en ciddi tepkilerin başında *Türk Dili dergisinin Eleştiri Özel Sayısı*'ndaki Suut Kemal Yetkin'in *İki Eleştiri Akımı* başlıklı yazısı gelmektedir. Yetkin, öznel eleştiri yaklaşımının hâkimiyet alanını tahkim edercesine bilimsel-nesnel eleştirinin Batılı kaynaklarını ele alarak bunların çelişkilerini ortaya koymuştur. Yetkin'in eleştirdiği düşünceler, Taine ve Brunetiere gibi pozitivist edebiyat eleştiri anlayışını örneklendiren metinlere dayanmaktadır. *Türk Dili dergisinin Eleştiri Özel Sayısı* ve Yetkin'in yazısı, çalışmamızın ilgili bölümlerinde genişçe değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Yetkin'in 1963 yılı Temmuz ayında yayımlanan yazısına, bilimsel-nesnel eleştirinin sıkça gündeme getirilmesinden rahatsızlık duyduğunu belirterek başlaması hatırlanacak olursa, Bezirci'nin yazılarının, Cöntürk'ün çalışmaları gibi, tepkilerin odaklarından birini oluşturduğu söylenebileceğini belirtmek gerekir.

Bezirci'nin metni bilimsellik vurgusunu aşırı bulan bazı bilimsel-nesnel eleştirmenler tarafından da eleştirilmiştir. Eser Gürson gibi Bezirci'ye âdeta cevap niteliğinde *Edebiyattan Yana* başlıklı eser yayımlayanlar çıkacaktır.

Edebiyattan Yana yazısı nesnel eleştirinin sorunları üzerine yazılmış bir metindir. Yazısında Gürson, iki tip nesnel eleştiri üzerine yoğunlaşır (Gürson, 2001: 117). Burada "güdümcü" yani okuru yöneltici yaklaşımlar içinde bulunanların nesnel görünmekle birlikte nesnel olmadığını söyler. İkinci yaklaşım ise bilimsellik adına incelenen nesnenin yani edebiyatın doğasına ilişkin gerçeklerden uzaklaşma eğilimindedir. Gürson bunları da edebiyattan yana olmamakla suçlayarak, yazısının başlığına açıklık getirir. "Eleştirmede bilimsellik, edebiyat kuyusunun karanlıklarına ışık tutabilmek için bilim verilerinden yararlanmaktır" (Gürson, 2001: 118) diyen Gürson, edebiyatın sanatsal yönüne dikkat çekerek, fizik bilimler ile doğa bilimleri arasındaki ayrımı işaret etmiştir. Edebiyatın doğa bilimlerinin kendine has bilimselliği içinde ele alınması

gerektiğine yaptığı vurgu ile Bezirci'nin bilimden yana tutumuna karşı edebiyattan yana bir tavır almıştır.

Bilimsel-nesnel eleştirmenlerin bile eleştirdiği *Bilimden Yana* için, öznel eleştirileri ile dikkat çeken Muzaffer Uyguner tarafından, bir kitap tanıtımı hüviyetinde de olsa yazdığı metinde ciddi bir eleştirinin yöneltilmemesi ancak bir çeşit nezaketle açıklanabilir. Uyguner bu yazısında, Bezirci'nin *Bilimden Yana* adlı eserinde, sistemli bir eleştiri anlayışı geliştirmeye çalıştığını belirtmiş, onun "en nesnel eleştiride bile öznel bir yan bulunur" görüşünü kendi düşüncelerine yakınlığı itibarıyla kabul ettiğini belirtmiştir. Uyguner, birçok açıdan eleştiri görüşleri örtüşmese de Bezirci'yi başarılı bulmuştur (Uyguner, 1964: 321).

Gürsen Topses, *"Edebiyat ve Bilim"* başlıklı yazısıyla (1968) *Bilimden Yana*'da konu edilen sorunları ele alır. Edebiyat eleştirisinin bilimsel niteliğine vurgu yapan Topses, edebiyat eleştirisinin, edebî eserleri diğer bilim dallarının objeleri incelemesi gibi ele aldığı söyler. Eleştirmenin, bir bilim adamı tavrıyla nesnel bir şekilde objesi olan eserlere yaklaşmasından söz eder. Topses, edebî dil ile gündelik dil arasındaki ayrıma dikkat çekerek edebiyat eleştirisinin uğraş alanının özgünlüğüne işaret eder.

Bilimsel-nesnel eleştirinin bir başka özelliği, bilimden yana tartışmalarında da gündeme geldiği şekilde, eserin özelliklerinin nesnel bir şekilde tespit edilmesidir. Cöntürk, eleştirinin, önce eserin özelliklerinin nesnel bir şekilde tespit edilerek yapılması gerektiğini söyler (Cöntürk, 1958: 9). Cöntürk'e göre öznel eleştirmenler kendi ruhlarının maceralarının tutanağını tutmak; nesnel eleştirmenler ise "edebiyat yapıtının cinsini, niteliklerini ve değerini bildirmek" ister (Cöntürk, 1958: 38). Öznel eleştiri eser sadece bir araç olarak kullanmaktadır" (Cöntürk, 1958: 43). Nesnel eleştiri için bilimsel bir tutum içinde olunmalıdır (Cöntürk, 1958: 74). Bezirci, "Eleştiri akla ve esere uygun, öznellikten uzak ve nesnel olmalıdır" demektedir (1983: 98-99).

Mehmet Kaplan'ın çalışmalarının bilimsellik-nesnellik yönünü etkileyen önemli özelliklerden biri onun İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi akademisyenlerinden biri olmasıdır. Kaplan'ın bu yönünün, onun bilimsel çalışma ve nesnellik üzerinde diğer eleştirmenlere göre zihinsel olarak daha hazır bulunduğu söylenebilir. Nitekim Kaplan,

çalışmalarının öğretim amacına dikkat çekerek *Şiir Tahlilleri*'ndeki metinlerin bilimsel-nesnel yaklaşımla oluşturmuştur. Kaplan'ın, bilim ve nesnellik konusunda, edebiyat tarihi kürsüsünün kurucusu Fuat Köprülü'nün yaklaşımıyla benzer şekilde hareket ettiği söylenebilir. Kaplan, eleştirideki asıl amacını edebî eseri bilimsel ve nesnel açıdan incelemek şeklinde ifade etmiştir.

Ahmet İnam, Gün Zileli gibi eleştirmeneler de metin çözümlemede ölçme ve değerlendirmede nesnel ölçütlerden yararlanabileceği görüşlerini dile getirmişlerdir.

Nesnellik ve bilimsellik kavramları; birbirini açıklamak için tanımlarda yerleri değiştirilen, birinin açıklanması için diğerinin varlığına ihtiyaç duyulan anlamları iç içe geçmiş kavramlardır.

Bilimsel-nesnel tutum içinde olan eleştirmenler kendi düşüncelerini oluştururken özellikle öznel yaklaşımla yüzleşmeye, onu eleştirmeye çalışmışlardır. Cöntürk, Bezirci, Kaplan ve diğer eleştirmenler öznel eleştiri yaklaşımını tamamen yadsımamakta ancak eleştirinin ana eksenin bilimsellik, nesnellik ve ölçülebilirlik gibi kavramlardan oluşması gerektiğini düşünmektedir. Nesnel yaklaşım, öznelliğin mümkün olan en düşük seviyeye indirgenmesi olarak görülmekte, öznelliğin tamamen yok edilmesi gibi bir düşünce ifade edilmemektedir. Dolayısıyla her nesnel eleştirinin öznel bir karakter de taşıması bütünüyle reddedilen bir görüş değildir.

Nesnel eleştirmenler eleştiri yaklaşımlarını oluştururken öznel eleştirinin temsilcisi olarak gördükleri Nurullah Ataç'ı yoğun bir şekilde eleştirmişlerdir. Hüseyin Cöntürk Ataç hakkında birçok yazı kaleme almıştır. Ataç'ın çelişkileri (*Ataç'taki Çelişmelerin Kök Örgüsü*), Ataç'tan yararlanma yolları (*Ataç'ı Bilmek*) ve onun eleştirmenliği bu yazılarda konu edinilmiştir. *"Eleştirmemiz Üçüncü Döneminde"* başlıklı yazıda Cöntürk, eleştiri tarihini üç döneme ayırır ve öznel eleştiri devri olarak gördüğü ilk dönemi "Ataç'çı Tutum" olarak isimlendirir. Nurullah Ataç'ı öznel eleştiri yaklaşımının baş temsilcisi olarak değerlendirir. Belli bir sisteme bağlanmamasını, eleştirilerini sistem içinde yapmamasını eleştirir ("İlk Eleştirme Kuşağı": 81).

Bezirci, Ataç'ın eleştiri anlayışının öznelci yaklaşımdan nesnelci yaklaşıma doğru ilerleyen bir süreç içinde ele alır. 1921-1951 arasında öznel, 1952- 1957 arasında nesnel

eleştiriler yaptığını belirtir. Bezirci, Ataç'ın öznel tutumunu incelerken, onun eleştiriyi bir sanat olarak görmesi ile başlar. Öznel tutum eleştiriyi sanat, yazarı-eleştirmeni sanatçı görmekle ilişkilidir (Bezirci, 1983: 46). Bezirci, Ataç için 'eleştirel denemeci' ya da 'denemecil eleştirmen' kavramlarını kullanır (Bezirci, 1983: 68).

Gürsen Topses, "Türkiye'de nesnel eleştiri Ataç'tan sonra çıkmıştır" ("Edebiyatın Bilinci": 7) derken Ataç'ı önemli bir eşik gibi gösterdiği söylenebilir; Eser Gürson ise "Ataç geniş bir sığlık" ifadesini kullanacaktır. Ahmet İnam, eleştiride öznel yaklaşıma karşı olduğunu ifade ederken, eleştirinin açıklama, çözümleme ve değerlendirme içermesi dolayısıyla bir sanat olmadığını belirtecek ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 195); Haluk Aker ise izlenimci eleştirinin bir zenginlik olmakla birlikte edebiyatın sorunlarını çözmede yetersiz kaldığı düşüncesini dile getirirken Ataç'ın öznel yaklaşımlarını hedef tahtasına yerleştirecektir.

Bilimsel nesnel eleştirinin bir başka niteliği eser merkezli oluşudur. "Her şiir kendi içinde ele alınmalı" (Kaplan, 2011b: 12, 14) diyen Mehmet Kaplan, edebiyata eleştirisinde eser merkezli yaklaşım vurgusu ile dikkat çekmektedir. Kaplan'ın bu vurgusu eseri açıklamak (Kaplan, 2011b: 21) amacını gütmektedir. Edebiyat eleştirisinde eserden hareket eden ancak eser dışında yazarı, tarihî, toplumsal şartları açıklamak, yorumlamak isteyen yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak Kaplan, eserin kendi sınırları içinde kalınması gerektiğini, hem teorik hem de uygulamalı çalışmalarında göstermiştir.

Kaplan bu konudaki düşüncelerini "Sanat eseri, sanatçının şahsi hayatı ve devri ile ilgili olsa bile, onlardan farklı bir mahiyeti haizdir. Öztürkçe bir deyim ile 'yapıt'tır. 'Yapıt' yaşanılan hayattan ayrı, 'yapılmış' bir şeydir. Her sanat eserinin çeşitli katlardan ibaret bir 'yapısı' vardır. Sanat ve edebiyat eserleri, daha sonra yazar ve çevreye bağlansalar bile önce, kendi içlerinde bir yapı olarak incelenmelidir" (Kaplan, 2011b: 12) şeklinde ifade etmektedir.

Kaplan'ın, burada da ifade ettiği gibi, "yapıt" veya "metin" toplum, tarih, yazar gibi dış şartlardan bağımsız kendi başına var olan bir nesnedir. Metin çeşitli katmanlardan bir

araya gelmiş kendine has bir yapıdadır. Eleştiri, öncelikle metnin kendine özgü olan bu yapısını incelemelidir.

Bezirci'nin de en önemli görüşlerinden biri bilimsel eleştirinin eser merkezli bir yaklaşım içinde olması gelmektedir: "Modern eleştirinin baş konusu eserdir." (Bezirci, 1963: 12). Bezirci, izlenimciliği öznelciliğe dayanması gerekçesi ve edebiyat eleştirmenini eserden uzaklaştırması yönüyle eleştirmektedir (Bezirci, 1963: 64-65).

Hüseyin Cöntürk, hem uygulamalı çalışmalarında hem de bu konuya doğrudan temas eden *Eleştirmede Yapıtın Kendisi* gibi yazılarının başlıklarında dahi eseri merkezi alan bir anlayışa işaret eder (Cöntürk, 1958: 39).

Haluk Aker, edebiyat eleştirisinde önce metne eğilinmesi ancak metnin tarihî, toplumsal bağlarının eleştiride ihmal edilmemesi gerektiğini ifade eder. Güven Turan açıkça metin merkezli yaklaşımı dile getirmese de *Hızırla Kırk Saat* ve *Sesler* şiirleri üzerine yazdığı eleştiride olduğu gibi eseri merkeze alan bir yaklaşım içindedir. Murat Belge, yazısında "metin incelemesi" yöntemini açıklamakta ve edebiyat eleştirisinin sorunlarına değinmektedir. Belge, edebiyat eleştirisinde "eseri kendi başına ele alma" konusuna dikkat çeken Yeni Eleştiri ve I. A. Richards'ın görüşlerine yer vererek "metin inceleme" yöntemini açıklamaktadır.

Bilimsel-nesnel eleştiri farklı eleştiri yöntemlerinden yararlanmayı gerektirmiştir. Cöntürk, eleştiride tek bir yaklaşım bulunduğunu düşünmemektedir (Cöntürk, 1958: 21). Eser, ilişkili olduğu psikoloji, tarih, toplumbilim, dilbilim, antropoloji ve istatistik gibi bilim kollarından yararlanabilmelidir (Cöntürk, 1958: 75). Eleştiri, ölçülebilir yöntemlere dayanmalıdır (Cöntürk, 1958: 43). Cöntürk Yeni Eleştiri ve stilistik gibi eleştiri anlayışlarından yararlanmıştır.

Kaplan, eserin konu ve özelliğine göre farklı yöntemleri kullanmıştır. Eserleri incelerken Kaplan'ın sosyolojik, politik ve felsefi eleştiri yaklaşımlar ile özellikle stilistik ve psikanalizden de yararlandığı tespit edilmektedir.

Bezirci "bir eser estetik değerlerin yanı sıra kültürel (toplumsal, ahlaksal, eğitsel, siyasal, düşünsel, insansal vb.) değerleri de kapsar. Elbette, bu değerlerin varlaşması,

etkilemesi öncelikle estetik değerlerin yetkinliğine ve onlarla uyumuna bağlıdır. Fakat biçimsel değerlerle birlikte bu içeriksel değerlerin de ortaya çıkarılması ve yargılanması sözü geçen yöntem ile bakış açısından yararlanmayı de gerekli kılar" (Bezirci, 1983: 88) diyerek farklı eleştiri yaklaşımlarından yararlanamaya dikkat çeker.

Ahmet İnam, eleştiri anlayışını oluştururken önce edebiyatın tanımına ilişkin bir çerçeve çizer. Buna göre edebiyat; yazarın dolaylı bir tutum takınarak, simgesel niteliğe sahip olan bir dil arayıcılığıyla okura gizlediği anlamı ulaştırma çabasıdır ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 194). İnam'ın öne sürdüğü çözümleyici eleştiri; edebiyatı oluşturan dil, toplum, tarih ve felsefeyi kapsayan bütüncül bir yaklaşımdır. Şiirin çok yönlü bakışlarla eleştirilmesi gerektiğini ifade eden İnam, İlhan Berk'in şiirinin yapısalcılık, ruhbilim ve fenomenoloji yaklaşımları ile incelenmeye uygun olduğunu söyler (Bir Kitabın Dinamiği Âşıkane: 102).

Cöntürk eleştiri anlayışını özellikle Yeni Eleştiri anlayışından yararlanarak şekillendirmiştir. Cöntürk, edebiyat eleştirisinde I. A. Richards'ın *Edebiyat Eleştirmesinin İlkeleri* (Principles of Literary Criticism) adlı kitabını (1924) modern eleştirmenin temelleri atması bakımında bir dönüm noktası olarak görür (Cöntürk, 2006: 78). Cöntürk'ün, öz ve biçim konusundaki görüşleri, metnin anlaşılmasında bağlama yaptığı vurgu, şiir dili ile gündelik dil arasında işaret ettiği ayrım ve edebî eserin metafizik varlık olarak değerlendirilmesi gibi temel konularda Yeni Eleştiri anlayışı ile örtüştüğü söylenebilir.

Cöntürk, öz ve biçim konusundaki görüşleri ile Yeni Eleştiri yaklaşımını yansıtır. Cöntürk, Richards'ın görüşlerinden yararlanarak öz ile biçimin uygunluğunu açıklar (Cöntürk, 1960: 47). *Şiirin İçi, Dışı* ve *Özden Biçime, Dilin Etkisini Artırmak* yazılarında (Çağının Şairi, 1960) öz ve biçimin ayrı iki unsur olmadığını dile getirir. "Gerek öz gerekse biçim, kendilerine hayrı olmayan unsurlardır. Öz biçimin, biçim özün hizmetinde olduğu müddetçe hayırlı olurlar" (Cöntürk, 1960: 13) der.

Cöntürk, bağlam konusunu Yeni Eleştiri anlayışının temsilcilerinden Richards'a göre açıklar (Cöntürk, 1960: 20). Cöntürk'e göre, bir metinde iki bağlam ya da onun

ifadesiyle çevrin çerçevesi bulunur. Bunlar metin ve okur bağlamıdır (Cöntürk, 1960: 19). Cöntürk'e göre, metin ve okur bağlamı metnin anlamına doğrudan etki eder.

Cöntürk, Yeni Eleştiri düşüncesinde olan eleştirmenler gibi dil konusunda edebî dil ile gündelik dil arasındaki ayrıma dikkat çeker (Cöntürk, 1960: 30,35,38 vd.). Cöntürk, edebî dilin gündelik dilin deformasyonu ile oluştuğunu belirtir (Cöntürk, 1960: 38). Cöntürk'ün Yeni Eleştiri anlayışı ile sıkı ilişkiler kurduğunu yansıtan bir başka özellik eserin metafizik bir varlık olduğu yönündeki düşüncesidir. *Yapıt: Metafiziksel Varlık* başlıklı yazısında Eliot'ı da kaynak göstererek edebî eserin metafiziksel bir varlık olma durumunu değerlendirmiştir. Cöntürk'ün Yeni Eleştiri anlayışına bağlı yazarların önemli görüşlerinden biridir gündeme getirdiği. Cöntürk, Eliot'ın metafiziksel varlık olarak gördüğü edebî esere; yazarın amacından ve okurun anlayışından bağımsız bir kişilik, varlık atfettiğini belirtir (Cöntürk, 1960: 52).

Cöntürk'ün yararlandığı eleştiri yaklaşımlarından bir diğeri stilistiktir. Cöntürk, yazılarında stilistik hakkında bilgiler vermiş ve uygulamalı çalışmalarında stilistikten yararlanmıştır. *Dilde Öz* başlıklı yazısında Cöntürk, stilistiği tanıtmıştır (Cöntürk, 1960: 24).

Kaplan, eleştirideki bir amacının üslup incelemesi yapmak olduğunu belirtmiştir (Kaplan, 2011a: 11.). Şiir Tahlilleri-II kitabının ilk metni olan *Han Duvarları*'ndan başlayarak şiirlerin çeşitli üslup özellikleri üzerinde durulmuştur. Kaplan, *Han Duvarları* tahlilinde gurbet duygusunun şiirde nasıl işlendiği üzerinde durmaktadır. Metin tahlillerinde içerik incelemesinden sonra üslupbilimsel yaklaşım Kaplan'ın öncelikli yaklaşımını oluşturmaktadır.

Bezirci *"Dilbilim ile Eleştiri"* başlıklı yazısında, dilin tanımı, dil-toplum ve dil-tarih ilişkisi üzerinde durduktan sonra stilistiğin gelişimi hakkında bilgi verir. ("Dilbilim ile Eleştiri": 4).

Bilimsel nesnel eleştirmenlerin dikkatini çektiği bir başka yöntem metin tahlilidir. Mehmet Kaplan'a göre metin tahlili, edebiyat eleştirisini edebiyat tarihinin bir alt dalı gibi gören bir anlayışa dayanmaktadır. "Metin tahlili, devirleri ve şahsiyetleri en iyi ifade eden münferit eserleri incelemek suretiyle, bizi bir devrin veya şahısların

mahremiyetine daha ziyade yaklaştırır. Bu görüşten hareket edilerek, son yarım asırda, edebiyat tarihi ile metinler arasında 'metin tahlili' denilen bir araştırma tarzı ortaya çıkmıştır" (Kaplan, 2011a: 10).

Metin tahlili üzerinde duran bir başka eleştirmen Murat Belge'dir. Belge, *"Metin İncelemesi Üstüne"* başlıklı yazıda "metin incelemesi" yöntemini açıklamakta ve edebiyat eleştirisinin sorunlarına değinmektedir. Belge, edebiyat eleştirisinde "eseri kendi başına ele alma" konusuna dikkat çeken Yeni Eleştiri ve I. A. Richards'ın görüşlerine yer vererek "metin inceleme" yöntemini açıklamaktadır. ("Metin İncelemesi Üstüne": 9-12)

Bilimsel-nesnel eleştirmenlerin en yoğun atıf yaptığı yöntemlerin başında psikanaliz gelmektedir. Kaplan, Tanpınar'ın şiirlerini psikanalitik yaklaşımla ele alacağını söyleyerek bu yöntemi eleştiri anlayışının merkezine yerleştirmiş görünmektedir. Kaplan "bütün şiirleri arasında C. G. Jung'un serbest çağrışımların arkasında bulunduğunu söylediği kompleks veya sisteme benzer bir şey olup olmadığını tahkike çalışacağım" (Kaplan, 2006: 56) demektedir.

Bezirci, Haşim'in ilk şiirlerinde psikanalistik bazı unsurlar bulur. İlk şiirlerinde tasvir edilen, sevgi duyulan kadın imajının şairin annesine sorunlu bir duygusal yönelimin izleri olarak değerlendirilir (1967: 40, 41, 52).

E. Gürson, İsmet Özel'in *Geceleyin Bir Koşu* ve Bilge Karasu'nun *Troya'da Ölüm Vardı* adlı eserleri üzerine yaptığı eleştiride psikanalizden yararlanır (Gürson, 2001: 22).

Bilimsel-nesnel eleştirmenler tarafından asıl olarak eser merkezli çalışmalar yapılmakla birlikte edebiyat tarihi bağlamında değerlendirmeler de ihmal edilmemiştir.

Kaplan, eleştiri yaklaşımının edebiyat tarihi disiplini ile ilişkilendirerek açıklamaktadır: "Edebiyat tarihinin verdiği umumi fikirler müşahhas eserden ne kadar uzak ve faydasız ise; müşahhas eserden çıkarılan ve ne işe yarayacağı bilinmeyen teferruat bilgisi de o kadar boş ve hakiki sanat anlayışına yabancıdır" (Kaplan, 2011a: 10). Metin tahlili, edebiyat eleştirisini edebiyat tarihinin bir alt dalı gibi gören bir anlayışa dayanmaktadır. Kaplan, eleştiri metinlerini "yazıldıkları dönemin ana meselelerini yansıtan" eserlerden

seçtiğini ifade etmektedir (Kaplan, 2011a: 5, 6, 11). Bu tür eserleri Kaplan, "tipik eser" veya "panoramik eser" olarak nitelendirmiştir (Kaplan, 2011b: 5, 6, 11). Bir eser yazarın anlayışını veya edebiyat tarihinin bir dönemini, bir sorununu yansıtmak bakımından tipik veya panoramik olarak nitelendirilmektedir (Kaplan, 2011a: 5).

Kaplan'ın edebiyat tarih ve eleştirisi ile ilgili görüşlerinin, aynı zamanda üniversiteden hocası olan Mehmet Fuat Köprülü ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Köprülü'nün ilgili sayfalarda genişçe açıklanan görüşlerinde, eleştiriyi edebiyat tarihinin bir alt kolu gibi değerlendirdiği, tipik eserlere yoğunlaşılmasını söylediği ve şahsiyet kavramına vurgu yaptığı görülmüştür.

Asım Bezirici, *Ahmet Haşim* adlı çalışmasında onun ilk şiirlerindeki çeşitli unsurlar ile Servet-i Fünun şiiri arasındaki ilişkiyi ele alır (Bezirci, 1967: 36). Bu bölümde Bezirci, Servet-i Fünun şiirinin özelliklerini, gelişimini edebiyat tarihi içinde aktarır. Haşim'in şiirleri ile Servet-i Fünun şiirleri arasında biçim, içerik ve üslup açısından paralellikler tespit edilir. (1967: 40, 41, 52).

"Karşılaştırma" başlıklı yazısında Bezirci, karşılaştırmalı edebiyat incelemesi ile edebiyat eleştirisinin ilişkisine değinir. Karşılaştırmalı yöntemi Lanson, T. S. Eliot ve Stanley Edgar Hyman'ın görüşlerine başvurarak açıklar. Karşılaştırmalı edebiyat tarihi bilim kolunu tanıtır ve bu alanda çalışma yapanların isimlerini sayar. Bunlardan Paul Van Tieghem'in çalışmasından alıntılar yapar. Karşılaştırmalı yöntemin eleştiri olmadığını söyler.

Bezirci, *Yerçekimli Karanfil* üzerine yaptığı eleştiride "Cansever'in eserlerinde şiirimizin son on beş yıllık serüvenini bulabilirsiniz" (Bezirci, 1961: 84) derken edebiyat tarihi yaklaşımıyla hareket etmektedir.

Ahmet İnam *"Türk Öykücülüğüne Değgin*" yazısı hikâyenin edebiyatımızdaki gelişimini özetler. İnam *"1968'de Deneme ve Eleştiri"* yazısında da edebiyat tarihi yaklaşımı içindedir. Gürsen Topses, *"Halit Ziya'nın 'Mahalleye Mevkuf' Öyküsü"* başlıklı yazısında; Bilgin Adalı, *"Nabizade Nazım'ın 'Karabibik' Öyküsü Üstüne"*; Gün Zileli, 1955-1965 arasındaki hikâyenin özellikleri üzerinde durduğu *"Hikâye-Yeni Bir Dönem"* yazısında; Eser Gürson *"Yapay Dil-Karmaşık Tem (I) Birinci Yeni Şiiri"*

yazısında; Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet Anday gibi şairlerin Garip ile oluşturdukları şiir anlayışının özelliklerini tespit ederken eleştiride edebiyat tarihinden yararlanır.

Biyografi yönteminden yararlanma konusunda Cöntürk "Yapıtın incelenmesi ile elde edilen biyografya bilgisi, dar bir ölçüde de olsa yapıtın daha iyi anlaşılmasına yardım edebilir" demiştir (Cöntürk, 2006: 562-563).

Asım Bezirci'nin *Orhan Veli Kanık* (1967), *Ahmet Haşim* (1967), *Nurullah Ataç* (1968) kitapları biyografik nitelikli eserlerdir. Bezirci, eleştiri metninin bir edebî eser olmadığını, eleştirmenin öznel ve izlenimci bir tutum takınmaması gerektiğini, yazarın biyografisi ve edebiyat görüşünün eleştiride tarih, felsefe, estetik gibi yardımcı unsurlar olduğunu söyler. Edebiyat eleştirisi çeşitli yayıncılık denemeleri ile etkileşim hâlindedir. Popüler eleştiri yaklaşımlarının başında biyografik çalışmalar gelmektedir. 1960'lı yıllarda özellikle Varlık Yayınları ve İnkılap Kitabevi biyografi eserleri ile eleştirinin bu yönde gelişmesine katkı sağlamıştır. Bezirci'nin biyografik nitelikli inceleme çalışmaları eleştiri çalışmalarından önemli bir yer tutar.

Kaplan, *Hâmid ve Annesi* başlıklı makalesinde biyografik eleştiri konusunda değerlendirmelerde bulunmaktadır. Kaplan, "biyografik malumat'ın ancak metin ile ilişkisi varsa kullanılması gerektiğine dikkat çekmiştir (Kaplan, 2009: 308). Tanpınar'ın şiirlerini içerik olarak ele alırken Kaplan, konuların edebiyat tarihi ve şairin biyografisi ile ilişkisi üzerinde durmaya öncelik vermektedir. Muhtevanın kronolojik gelişimi ile şiirlerin estetik seviyesi arasında da karşılaştırmalar yapmaktadır. Psikanalitik eleştirileri sırasında Kaplan'ın, metin merkezli yaklaşımdan uzaklaşarak sıklıkla biyografi merkezli yaklaşıma başvurduğu görülür.

Han Duvarları şiirinde işlenen Anadolu coğrafyasının edebiyat tarihindeki yeri üzerinde duran Kaplan da, şairin biyografisi ile de konuyu ilişkilendirerek açıklamaya çalışır (Kaplan, 2011b: 21). Kaplan gurbet duygusunu şairin biyografisiyle ilişkilndirmektedir. "Faruk Nafiz'in Anadolu'ya bakış tarzında, İstanbullu olmasının da tesiri vardır" (Kaplan, 2011b: 22) ve "Faruk Nafiz, bu şiirini, 1923 yılında Kayseri'ye

öğretmen olarak giderken, yolda edindiği şahsi intiba ve ilhamlarıyla yazmıştır" (Kaplan, 2011b: 25) gibi tespitler bunu yansıtmaktadır.

Biyografik özellikle yansıtan romanları analiz eden Gürson, Orhan Kemal'in biyografik unsurları estetik açıdan kullanıp kullanamadığını inceler. *Küçük Adamın Notları, Baba Evi ve Âvare Yıllar* yazısı Orhan Kemal'in başlıkta adları geçen *Baba Evi ve Âvare Yıllar* romanlarından hareketle yazarın romancılığının eleştirisidir.

Fethi Naci, yazarın anılarından, yaşantılarından eserlerinde yararlandığına değinerek biyografik eleştiriden de yararlanır (Kiralık Konak: 151). Fethi Naci, Yaşar Kemal'in gerçekçilik konusundaki başarısını yazarın biyografisiyle ilişkilendirmektedir. "Romancılarıma, toplumsal gerçekliğe, genellikle, iki yöntemle yaklaşıyorlar: Ya Yaşar Kemal gibi yaşantısından ve tanıklığından, yani insanlardan yok çıkarak, ya da kimi romancılarımız gibi tarihsel araştırmaları, birtakım eserleri inceleyerek" (Ortadirek: 274).

Kaplan, eleştirilerinde bu yöntemler dışında sosyolojik yaklaşımla da eleştiriler yapmıştır. (Kaplan, 2011b: 21). *Han Duvarları* şiirinde Anadolu ile İstanbul arasındaki ilişkiyi taşra- kent ayrımı üzerinden değerlendirmiştir (Kaplan, 2011b: 21). Sabri Esat Siyavuşgil'in *Odalar ve Sofalar* şiirini şiirde geçen mekânın, evin sosyo ekonomik analizini yapmaktadır (Kaplan, 2011b: 59). *Fahriye Abla* şiirini de şiirdeki kişiler ile şair Ahmet Muhip Dıranas'ı sahip olduğu sosyal sınıf açısından karşılaştırır (Kaplan, 2011b: 91).

Fethi Naci, ele aldığı romanları toplumsal açıdan yorumlar. "Torosların arka yanındaki bir köyün insanlarının, pamuk tarlalarında ırgatlık yapmak için, Çukurova'ya doğru yola kovuluşlarını, tabiatla dövüşe dövüşe Çukurova'ya varışlarını anlatır Ortadirek" (Ortadirek: 275) şeklindeki özetleme yaklaşımda toplumsal bakış açısı öne çıkmaktadır. Toplumsal eleştiri bazen sosyolojik bazen toplumsal tarih bağlamı öne çıkarılarak yapılmaktadır. Fethi Naci'de eserin, toplumsal bir ürün olduğu düşüncesi eleştirilerin alt metnini oluşturur. Fethi Naci'nin toplumsal eleştirileri eserin hangi düşünceleri benimsemesi gerektiği noktasına kadar taşınır. Naci, Hüseyin Rahmi'nin romanda yaptığı toplumsal değerlendirmeleri, kendince doğruluğu açısından yorumlar.

> "*Ne var ki bu gözlemlere dayanarak vardığı sonuçlar için doğru denemez. Hüseyin Rahmi, toplumların geçiş dönemlerinde insanların hayatlarında görülen bozukluklar ve çöküntülerle, toplumların tarihsel, ekonomik durumları arasındaki ilişkileri görememiş, bu yüzden, kişilerdeki o yozlaşmayı sadece açlıkla, cinsiyetle, hayvanî içgüdülerle açıklamaya çalışarak yanılgıya düşmüştür*" (Naci, 1968b:31).

Kiralık Konak romanını sosyolojik açıdan ele alan Fethi Naci, romanda anlatılan kişilerin üç farklı sosyolojik kuşağı temsil ettiği üzerinde durmakta ve şunları söylemektedir: "Konağın dağılıp satılığa çıkarılmasıyla biten roman, bir zümrenin çöküntüsünün üç kuşaklık hikâyesidir" (Utanmaz Adam: 151).

Murat Belge, Sabahattin Ali'nin *Asfalt Yol* adlı hikâyesi üzerine yazdığı metinde eleştirilerin ağırlıklı kısmı, hikâyedeki sosyo-ekonomik konu üzerinedir**.** Gürsen Topses'in "Her edebiyat eseri, sosyal bir olgudur" ("Sabahattin Ali'den Asfalt Yol Hikâyesi Üzerine": 24) tanımlaması bilimsel-nesnel yaklaşım içinde toplumsal bakış açının açık görüntüsünü vermektedir.

Bilimsel-nesnel eleştirmenler, eserleri zaman zaman sosyal, politik yönleri açısından değerlendirmişlerdir. Ancak bu yorumların önemli bir kısmının sosyolojik, tarihi eleştiri olarak değerlendirilebileceği toplumcu gerçekçilikle ve Marksist eleştiri açısından yapılan değerlendirmelerin sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Fethi Naci, Ahmet Oktay, Gün Zileli, Gürsen Topses ve Murat Belge gibi isimlerin toplumcu gerçekçilik ve Marksist eleştiri bağlamında değerlendirilebilecek eleştirileri bulunmaktadır. Asım Bezirci'nin 1960-1970 arasındaki eleştirilerinde sosyo-politik yönün eserin estetik yönüne göre daha düşük yoğunlukta olduğu söylenebilir.

Hüseyin Cöntürk, bu eleştirmenler içinde tarihî, sosyolojik, politik eleştiri yapmadan eseri kendi estetik bütünlüğü içinde ele alan bir eleştirmendir. Cöntürk, bu tür yaklaşımları eleştirmiştir. Cöntürk bilim, felsefe ve edebiyatı tanımlayarak bunlar arasındaki ayrıma da dikkat çekmiş; bu ayrımı dikkate almayan eleştirmenlerin içine düştüğü hataları Fethi Naci'yi örnek vererek açıklamıştır (Cöntürk, 1958: 18). Cöntürk, Fethi Naci'nin edebiyattan "tarihen doğru bir özü" yazmalarını istemek açısından bilim,

felsefe ve edebiyat arasındaki ilişkinin sınırlarını belirleyemediği gerekçesi ile eleştirmektedir.

Eser Gürson'un *Edebiyattan Yana* yazısında, (Gürson, 2001: 117) "güdümcü" yani okuru yöneltici yaklaşımlar içinde bulunanların nesnel olmadığını söyler.

Fethi Naci ve Ahmet Oktay, Marksist eleştirinin çeşitli kavramlarından yararlanarak eleştiriler yapmıştır. Bu eleştirilerin sistematik bir Marksist eleştiri örnekliği sunduğu, incelediğimiz dönemde, söylenemez. Naci ve Oktay'ın, Marksist eleştirinin gerçekçilik ve tip kavramlarından sıkça yararlandığı görülmektedir. Her iki eleştirmene de göre edebî esere konu edinilen gerçeklik, gerçek hayattakinin aynısı değil, onun içinde tespit edilen tipik kişi, olay ve durumları yansıtmalıdır (Naci, 1956: 36; Oktay, "Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 11). Bu yaklaşım Marksist eleştirinin yaklaşımı ile örtüşmektedir.

Türkiye'de bilimsel- nesnel eleştirinin İkinci Yeni şiir hareketi üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Bunun ilk nedeni eş zamanlı bir gelişim seyretmelidir. İkinci gerekçenin bilimsel-nesnel eleştirmenler ile İkinci Yeni şairlerinin edebiyat teorilerinin birbirine benzer noktalarının olmasıdır. Her iki yaklaşım da gündelik dil ile edebî dil arasında net bir ayrım yapmaktadır. Şiirde anlam sorununa benzer şekilde yaklaşmaktadırlar. Bununla birlikte İkinci Yeni şiirini genelde olumsuz bir yaklaşımla eleştirmektedirler ve Eser Gürson gibi onları açıkça destekleyen isimler sınırlıdır.

Cöntürk; Turgut Uyar, Edip Cansever ve Cemal Süreya üzerine yaptığı metin merkezli eleştirilerle İkinci Yeni şiirine yoğunlaşmıştır. Yazılarında İkinci Yeni hakkındaki değerlendirmelerinin çok geniş çaplı olduğu söylenemese de uygulamalı çalışmalarının çoğunluğunu İkinci Yeni şairleri oluşturmaktadır. Cöntürk, İkinci Yeni ile ilgili şunları söyler:

"Şiirimizde bugün büyük bir gelişme göze çarpıyor. Akdağ, Ayhan, Berk, Cansever, Gruda, Nutku, Rifat, Süreya, Uyar ve daha en az bir düzine şair sayesinde şiirimiz O. Veli kuşağının bıraktığı yerden bir hayli ileride daha şimdiden" (Cötürk, 2006a: 132)

Asım Bezirci İkinci Yeni üzerine bir kitap hazırlamış bu kitabın temel metinlerinden olan *İkinci Yeninin Temelleri*'ni 1964 yılında yazmıştır. Asım Bezirci'nin *İkinci Eski Çıkmazda* başlıklı yazısında İkinci Yeni ile ilgili temel düşüncelerini ve eleştirilerini belirtmiştir

Bezirci, Turgut Uyar'ın şiirin çıkmaza girdiği yönündeki tespitini kendi açısından yorumlayarak "Ben, Orhan Veli'den sonra değil, onun çıkışıyla şiirin bir yanıyla çıkmaza yöneldiğini sanıyorum" dedikten sonra bunun sebebini İkinci Yeni gibi Birinci Yeni'nin de "biçimci bir şiir" üretmesi olarak gösterir (Bezirci, 1964: 93). Bezirci şöyle der: "Temel olarak özü değil, biçimi alıyordu; tarihe, geleneğe, ideolojiye ve topluma sırt çeviriyordu. Böylesi bir tutumun çıkmaza varması ise olağandır (Bezirci, 1964: 3).

Asım Bezirci, İkinci Yeni hakkında yazdıklarına yaptığı ilavelerle *İkinci Yeni Olayı* (Bezirci, 1974) adlı kitabını neşredecektir.

Mehmet Kaplan'ın önemli İkinci Yeni şiiri eleştirilerinden olan *Üvercinka*'da aynı adlı şiiri; mısra ve bölüm sayılarından başlayarak ahenk ve tekrarlar gibi unsurları da tespit ederek incelemiştir. Kaplan, nesnel tespitler yapmaya ve şiirin yapısını ortaya çıkarmaya çalışır (Kaplan, 2011b: 235-237). Kaplan, "*Masa da Masaymış ha"* şiirinde Cansever'in "şaşırtma" tekniğine dayalı üslubunu ele alır. Kaplan, Cansever'in üslubunu "tuhaflık" olarak nitelendirdikten sonra "'Tuhaflık'ta güldürme veya şaka etmekten çok şaşırtma gayesi vardır. Edip Cansever biraz yapmacık ve iddiacılık edası taşıyan bu tavırdan hoşlanır" (Kaplan, 2011b: 266) değerlendirmesini yapar.

Mehmet Kaplan, Melih Cevdet Anday'ın *Atom H* şiirini incelerken şiirde ödipus kompleksinin izlerini tespit eder (Kaplan, 2011b: 161).

Eser Gürson'un *Devinim 60'ın Yeri Yurdu* başlıklı yazısı, 1960 sonrasındaki şiir anlayışının gelişimini, İkinci Yeni şiirinin özelliklerini belirlemeye çalışarak özetleyen bir metindir. Bu yazıda "kuşak sorunu" ve "akım" gibi kavramların sorgulanarak kısaca ve anahatlarıyla bir edebiyat tarihi denemesi olduğu söylenebilir (Devinim 60'ın Yeri Yurdu: 9-16). Gürson, 1960 sonrası şekillenen şiirin İkinci Yeni etkisinde olduğunu ısrarla belirtmektedir. *60'ın Genel Eğrisi* başlıklı yazıda, 1960 sonrasında yazmaya

başlayan genç şairlerin çoğunluk İkinci Yeni şiirinden "çıkış yaptıkları"nı söyler (Gürson, 2001: 17).

Güven Turan, *"Hızırla Kırk Saat ve 'Sesler'"* ve *"Cemal Süreya"* yazılarında ikinci yeninin özelliklerine değinmiş ve şiirini eleştirmiştir.

Bilimsel nesnel eleştirmenler öznel eleştiriye tamamen karşı olmamışlardır. Bilimsellik ve nesnellik vurgusu tespit, analiz aşamasında başvurulan bir tutumdur. Bu tutum, çeşitli eleştiri kuramlarına başvurularak, ölçülebilir bir boyut kazanmıştır. Bununla birlikte eleştiri metinlerinin çoğu, gerek okunulabilirlik gerek yayıncılık şartları açısından deneme üslubuyla kaleme alınmıştır. Bilimsel-nesnel eleştiri örnekleri, edebî deneme üslubuyla yazılmıştır. Değerlendirme ve hüküm verme aşamasında da öznel, izlenimci tutumların sıklıkla ortaya çıktığı görülmektedir. Eleştirilerin, gerekçelendirme kısmında nesnel yargılama kısmında öznel bir karakter taşıdığı görülmektedir. Bu durum, edebiyat eserlerinin doğasının "sezgi" ve "izlenim" gibi yollarla incelenebileceği yönündeki bilim algısıyla ilişkilidir. Cöntürk, Bezirci, Kaplan ve Gürson gibi eleştirmenler, bilimle yaklaşım kısmında belirttiğimiz gibi, determinist yaklaşımı eleştirmişlerdir.

Bilimsel-nesnel eleştirmenlerin eleştirilerinde öznel, izlenimci yaklaşım ile sıkça karşılaşılmaktadır. Bu eleştiri üsluplarının ayrılmaz bir yönünü oluşturur.

Esen Gürson'un teorik bilimsel nesnel eleştirmen olarak ifade edilmekle birlikte, metinlerinde kullandığı öznel ifadeler ve deneme üslubu açısında dikkat çekmektedir. .

Fethi Naci ve Ahmet Oktay'ın eleştirileri; Marksist edebiyat eleştirisinin kavramlarına, teorisine ve dolaylı olarak yöntemine yaptığı vurgu ile nesnellik içinde ele alınırken politik bir öznellik barındırdıklarından söz etmek mümkündür.

1960-1970 arasında bilimsel-nesnel eleştirinin genel özellik ve durumunu yansıtan bu tespitlerden sonra, dönemin önemli eleştirmenlerinin eleştirileri, anlayışları üzerinde durarak tespitleri belirginleştirmek mümkün olacaktır.

2.2.1.1. Mehmet Kaplan

Mehmet Kaplan'ın, 1960-1970 arasındaki eleştiri anlayışını yansıtan, örneklendiren metinler *Şiir Tahlilleri-II*, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiir Dünyası* ve dönemin çeşitli dergilerinde yer alan deneme ve makalelerinden oluşmaktadır.

Mehmet Kaplan'ın, edebî eseri merkeze alan, eserin metin tahlili yöntemi ile içerik özelliklerini ortaya çıkaran, metni farklı yöntemlerden yararlanarak, özellikle de stilistik ve psikanalitik yöntemi önceleyerek inceleyen bir edebiyat eleştiri yaklaşımı bulunmaktadır.

Mehmet Kaplan, Türkiye'de metin tahlili yönteminin gelişmesine yaptığı öncü katkılar açısından dikkat çekilen bir eleştirmendir (Kaplan, 2011a: 5). Mehmet Kaplan, metin tahlili şeklinde ifade ettiği yaklaşımını açıkladığı müstakil bir eseri bulunmamakta ancak teorik ve uygulamalı çalışmalarında bu yöntemin çeşitli yönlerini ifade etmektedir. 1952 yılında Tanzimat döneminden Cumhuriyet'e kadar olan şiirleri ele aldığı *Şiir Tahlilleri* kitabının ilk cildi metin tahlili metodunu uyguladığı ilk eserdir. Bu eserin ön sözünde Kaplan, konuyla ilgili bilgi vermekte, yöntemini açıklamaktadır.

Metin tahlili, edebiyat eleştirisini edebiyat tarihinin bir alt dalı gibi gören bir anlayışa dayanmaktadır. "Metin tahlili, devirleri ve şahsiyetleri en iyi ifade eden münferit eserleri incelemek suretiyle, bizi bir devrin veya şahısların mahremiyetine daha ziyade yaklaştırır. Bu görüşten hareket edilerek, son yarım asırda, edebiyat tarihi ile metinler arasında 'metin tahlili' denilen bir araştırma tarzı ortaya çıkmıştır" (Kaplan, 2011a: 10).

Metin tahlili yöntemi ile "devirleri ve şahsiyetleri en iyi ifade eden münferit eserler" belirlenirken bir seçme yapılmaktadır. Bu seçme işlemi yapılırken aranılan özellikler açısından eserin "tipik" olması gerekmektedir. Kaplan, eleştiri metinlerini "yazıldıkları dönemin ana meselelerini yansıtan" eserlerden seçtiğini ifade etmektedir. Bu tür eserleri Kaplan, "tipik eser" veya "panoramik eser" olarak nitelendirmiştir (Kaplan, 2011b: 5-11). Bir eser yazarın anlayışını veya edebiyat tarihinin bir dönemini, bir sorununu yansıtmak bakımından tipik veya panoramik olarak nitelendirilmektedir (Kaplan, 2011a: 5).

Kaplan, eleştiri yaklaşımını, edebiyat tarihi disiplini ile ilişkilendirerek açıklamaktadır: "Edebiyat tarihinin verdiği umumi fikirler müşahhas eserden ne kadar uzak ve faydasız ise; müşahhas eserden çıkarılan ve ne işe yarayacağı bilinmeyen teferruat bilgisi de o kadar boş ve hakiki sanat anlayışına yabancıdır" (Kaplan, 2011a: 10).

Kaplan'ın eleştiri yaklaşımını açıklayan anahtar kavramlardan bir diğeri "şahsiyet"tir. Şahsiyet, sanatçının estetik, edebî anlayışını en genel anlamda ifade eden soyut bir kavramdır. Sanatçının ele aldığı konular, bakış açısı ve üslubu onun şahsiyetini yansıtır. Kaplan şöyle demektedir:

> "*Edebî eser bir bütündür. O, bir müellifin davranış tarzının ifadesidir. Teferruat, bütünün emrindedir ve sanatkârın şahsiyeti ile yakından ilgilidir. Bir edebî eserde aranılacak en mühim şey, her şeyden önce onun nasıl bir davranış tarzının ifadesi olduğudur. Bunu bulabilmek için eser bütün olarak bakmak, onun ruhunu kavramak, muhteva ve üsluba ait teferruatı bu ruha bağlamak icap eder.*" (Kaplan, 2011a: 10).

Kaplan'ın edebiyat tarih ve eleştirisi ile ilgili görüşlerinin, aynı zamanda üniversiteden hocası olan Mehmet Fuat Köprülü ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Köprülü'nün ilgili sayfalarda genişçe açıkladığımız görüşlerinde, eleştiriyi edebiyat tarihinin bir alt kolu gibi değerlendirdiği, tipik eserlere yoğunlaşılmasını söylediği ve şahsiyet kavramına vurgu yaptığı görülmüştür.

Kaplan'ın eleştirideki asıl amacı edebî eseri incelemektir. Türk edebiyat eleştirisi çalışmalarında metin veya edebiyat eseri, genellikle, dil ve gramer incelemelerine kaynak oluşturmak; edebiyat tarihine katkı sağlamak ve sanatçının edebiyat anlayışını tespit etmek gibi amaçlarla odak alınmıştır. Edebiyat eseri veya metin dil, edebiyat tarihi ve biyografik/ estetik alanlarına katkı sağlaması düşüncesi ile incelenmeye, eleştirilmeye konu edinildiği düşüncesindeyiz. Buna bir de öznelci yaklaşımın eleştirmenin kendi düşüncelerini açıklamaya imkân vermesi gayesiyle metnin eleştirinin merkezine alınmasını ilave edebiliriz.

Mehmet Kaplan'ın metni merkeze almasının gayesi bütünüyle bu niyetlerden yalıtılamamakla birlikte eserin açıklanmasına dolayısıyla eserin kendisine yönelmesi

açısından farklı bir karakter gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu yönüyle eleştiri tarihimizde metnin kendini amaç edinen ilk yaklaşımlardan birini Mehmet Kaplan'da görürüz.

Kaplan bu konudaki düşüncelerini "Sanat eseri, sanatçının şahsi hayatı ve devri ile ilgili olsa bile, onlardan farklı bir mahiyeti haizdir. Öztürkçe bir deyim ile 'yapıt'tır. 'Yapıt' yaşanılan hayattan ayrı, 'yapılmış' bir şeydir. Her sanat eserinin çeşitli katlardan ibaret bir 'yapısı' vardır. Sanat ve edebiyat eserleri, daha sonra yazar ve çevreye bağlansalar bile önce, kendi içlerinde bir yapı olarak incelenmelidir" (Kaplan, 2011b: 12) şeklinde ifade etmektedir.

Kaplan'ın, burada da ifade ettiği gibi, "yapıt" veya "metin" toplum, tarih, yazar gibi dış şartlardan bağımsız kendi başına var olan bir nesnedir. Metin çeşitli katmanlardan bir araya gelmiş kendine has bir yapıdadır. Eleştiri, öncelikle metnin kendine özgü olan bu yapısını incelemelidir.

Mehmet Kaplan'ın eleştiri çalışmalarında kullandığı bir diğer kavram "tahlil"dir. Tahlil; inceleme, analiz etme anlamına gelmektedir. Kaplan, tahlil yöntemiyle, eseri meydana getiren unsurların tespit edilmesini amaçlamaktadır.

"Her şiir kendi içinde ele alınmalı" (Kaplan, 2011b: 14) diyen Kaplan eleştirilerini metin ile sınırlamıştır. Kaplan'ın tahlilleri eserin konusu/muhtevası ve üslubuna yoğunlaşmıştır. Ancak eseri açıklamak gayesiyle, metnin edebiyat tarihi ile ilişkili yönlerine, yazarının edebî görüşü, eserleri ve hayatı ile irtibatına da yoğun bir şekilde yer vermiştir. Böylece eleştiri yaklaşımını metnin sınırları aşarak da sürdürdüğü olmuştur.

"Hiçbir metin, muayyen bir usule ve düşünceye göre okunmadıkça, kendiliğinden bize derin bir fikir vermez" (Kaplan, 2011a: 9) diyen Kaplan'ın, yaptığı yöntem vurgusunu "bilimsel eleştiri" açısından değerlendirmek mümkündür. Kaplan, ön sözün devamında düşüncelerini tabiat bilimcilerinden örnek vererek açıklaması da dönemin yaygın bilim tartışmaları göze alındığında "bilimsel eleştiri" ile ilişkilendirilebilir.

Kaplan, eserin konu ve özelliğine göre farklı yöntemleri kullanmıştır. Eserleri incelerken Kaplan'ın sosyolojik, politik ve felsefi eleştiri yaklaşımları ile özellikle stilistik ve psikanalizden de yararlandığı tespit edilmektedir. Bununla birlikte "sanatın kendisi gibi tenkit de güzele yönelik bir araştırma ve deneme sahasıdır" (Kaplan, 2011-b: 12) diyen Kaplan, öznel yaklaşımı da tamamen reddetmediğini göstermektedir.

Mehmet Kaplan, gerek tevazu göstererek gerek bilimsellik konusunda şüpheci bir yaklaşım benimseyerek eleştirilerinin "tartışılabilecek şahsi görüşler olarak" değerlendirilmesini istemiştir (Kaplan, 2011b: 12).

Kaplan, "Bu şiir bizi […] sarmıyor" (Kaplan, 2011b: 45) şeklinde izlenimci ve Mehmet Âkif ile ilgili "gerçekleşmesi imkânsız bir hayalden başka bir şey olmayan İttihad-ı İslam ideolojisini gaye edinir" (Kaplan, 2011b: 22) gibi öznel yaklaşımlar da sergilemiştir. Kaplan'ın, Nâzım Hikmet'in Rusya'ya gitmesini değerlendirdiği kısım biyografik olmakla birlikte özneldir de (Kaplan, 2011b: 338). Nâzım'ın saldırganlık ihtiyacı duyduğunu psikanalitik yollarla açıklarken eseri değil yazarı eleştirisinin merkezine almaktadır. Düşüncesine delil olarak gösterdiği örnek şiirler somut veriler sunmamakta ve Kaplan kişisel yorumları ile vardığı yargıyı paylaşmaktadır (Kaplan, 2011b: 339).

Bir ideolojik tutum olarak değerlendirilebilecek "1960-1970 yılları arasında yetişen şairlerden bir kısmı, şiir açık bir şekilde Marksist ideoloji ve eylemin emrine vermişlerdir. Şekil ve üslupları bakımından birbirine çok benzeyen, neticede Türkiye'yi parçalama ve Sovyetler Birliğine katma gayesini güden bir bu şiirleri incelemekte faydalı bir iş yapacağıma kâni olmadım. Onlar hakkında hüküm vermek için Nâzım Hikmet örneği kâfidir" (Kaplan, 2011b: 12-13.) şeklindeki gibi yargılarının sınırlı olduğunu söylemek gerekir.

Metin tahlillerinde Mehmet Kaplan'ın bir amacı da eseri açıklamaktır. Dolayısıyla eserin konusunun, içeriğinin ortaya çıkarılması öncelik arz etmektedir. *Han Duvarları* şiirinin metni verildikten sonra Kaplan önce şiiri muhteva açısından ele almaktadır. Kaplan'ın eleştiri metninin ilk cümlesi " 'Han Duvarları' şiiri, muhteva bakımından başlıca üç varlığa ait çeşitli unsurların birleşmesiyle meydana gelmiştir" şeklindedir

(Kaplan, 2011b: 21). Bu üç varlık Anadolu coğrafyası, Anadolu insanı ve şairin kendisidir. Kaplan, konuyu edebiyat tarihi içinde ele alarak genişletir.

"Cumhuriyet'ten önceki Türk edebiyatında Anadolu, ancak Batı'dan gelen realizm cereyanının tesiri altında, uzaktan ve kısmen görülebilmiştir" (Kaplan, 2011b: 22) tespitini yaptıktan sonra Kaplan, Tevfik Fikret, Mehmet Âkif ve Ziya Gökalp gibi edebiyatçıların eserlerindeki coğrafyayı ele alarak konuyu *Han Duvarları* şiirinin muhtevası ile ilişkilendirerek şu tespitleri yapar:

> "*I. Dünya Savaşı'nda imparatorluğun yıkılması, Türkiye'nin düşmanalar tarafından istila edilmesi, aydınların dikkatini Anadolu'ya çevirir. Savaş kazanıldıktan ve yeni bir devlet kurulduktan sonra Anadolu'ya giden aydınlar orada şimdiye kadar unuttukları veya müphem olarak farkına vardıkları acı gerçeklerle karşılaşırlar: Çıplak bozkır, fakir ve zavallı Türk köylüsü. Bu karşılaşma onlarda bir şok tesiri uyandırır. Cumhuriyet devri Türk edebiyatı bu şokun akisleri ile doludur.*
>
> *'Han Duvarları', işte bu dönüş esnasında yazılmıştır. Bu bakımdan o, tarihî ve temsili bir değer de taşır. Bu şiirde biz, İstanbullu bir şairin, Anadolu gerçeği ile ilk temasının içinde uyandırdığı akisleri görürüz.*" (Kaplan, 2011b: 23).

Han Duvarları şiirinde işlenen Anadolu coğrafyasının edebiyat tarihindeki yeri üzerinde duran Kaplan, şairin biyografisi ile de konuyu ilişkilendirerek açıklamaya çalışır. Kaplan, stilistik bir yaklaşım ile *Han Duvarları* şiirinde muhtevayı birleştiren üç unsurun gurbet duygusu olduğunu ifade etmektedir (Kaplan, 2011b: 21).

Kaplan'ın tahlilindeki bir amaç da şiiri açıklamak olduğu için gurbet duygusunu şairin biyografisiyle ilişkilendirmektedir. "Faruk Nafiz'in Anadolu'ya bakış tarzında, İstanbullu olmasının da tesiri vardır" (Kaplan, 2011b: 22) ve "Faruk Nafiz, bu şiirini, 1923 yılında Kayseri'ye öğretmen olarak giderken, yolda edindiği şahsi intiba ve ilhamlarıyla yazmıştır" (Kaplan, 2011b: 25) gibi tespitler bunu yansıtmaktadır.

Kaplan, *Hâmid ve Annesi* başlıklı makalesinde de biyografik eleştiri konusunda değerlendirmelerde bulunmaktadır. Kaplan, "biyografik malumat'ın ancak metin ile

ilişkisi varsa kullanılması gerektiğine dikkat çekmiştir (Kaplan, 2009: 308). Buradan hareketle, Hâmid'in esleri hakkında yapılan eleştirilerde "tanınmış şahsiyetler yetiştiren baba tarafına, haklarında fazla bilgi bulunduğu için geniş yer veril"mesini eleştirmiştir (Kaplan, 2009: 308). Kaplan, "Hâlbuki Hamid'in şahsiyet ve eserleri üzerinde annesinin, baba tarafına mensup olan kimselerden daha derin tesiri" (Kaplan, 2009: 308) bulunduğunu şiirlerden örnekler vererek açıklar. Burada Kaplan, biyografik bilgiyi eserlerden hareketle nesnel bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır.

Şiir Tahlilleri II'de yer alan *Kaldırımlar* şiiri içerik yönünden ele alırken içeriğin sembolik yönü üzerinde durulmuştur (Kaplan, 2011b: 68). Şiirde yer alan konuların tespit edilmesi bunlardan hareketle yapılacak yorumlar açısından önem taşımaktadır. Kaldırımlar şiirinde sokak, kaldırımlar, gece ve sessizlik gibi sembollerin felsefi, psikolojik bağlantıları üzerinde durulmaktadır. Kaplan, içeriği tespit etmekle kalmaz bunu açıklayacak bağlam ve bağlantıları de değerlendirmelerine dâhil eder.

Otuz Beş Yaş Şiiri üzerine yapılan içerik analizinde edebiyat tarihinde bir konunun gelişimini, değişimini özetleyen örnek tespitler bulunmaktadır. Kaplan önce *Otuz Beş Yaş Şiiri*'nde içerikle ilgili tespitlerde bulunuyor:

> "'*Otuz Beş Yaş Şiiri'nde Cahit Sıtkı kendi kendisini konu olarak alıyor. İkinci parçada görüldüğü üzere, menfî bir narsisizm ile aynada uzun uzun kendisini seyrediyor, çehresinin zamanla nasıl bozulduğunu üzülerek görüyor, dünya ve dostları ile olan münasebetlerinin değiştiğini fark ederek, hafif fakat acı bir ironi ile hayatın faniliğini ve ölümü düşünüyor."* (Kaplan, 2011b: 100).

Bu tespitleri daha sonra edebiyat tarihi bağlamında yorumluyor:

> "*Bu duyuş tarzı Tarancı'nın sadece bu şiirine has değildir. O, hemen hemen bütün şiirlerinde, açık veya sezdirme yoluyla ölüm ve fanilik temlerini el alır. Denebilir ki, Türk edebiyatında Yunus Emre ve Abdülhak Hamid'den sonra bu konular üzerinde en çok duran odur. Fakat Cahit Sıtkı Tarancı'nın görüş tarzı, onlarınkinden tamamıyla farklıdır. […] Bir Orta Çağ şairi olan Yunus Emre ölümden, Tanrı fikrine ve ahirete gider. Onun için ölüm ebediyete açılan kapıdır […]'Otuz Beş Yaş Şiiri'nde ne varlık ötesi âlem fikri ne Tanrı ne de insanı*

fanilik ve yalnızlık duygusundan kurtaran tarihî ve sosyal bir çevre vardır" (Kaplan, 2011b: 100).

Görülüyor ki içerik analizi Kaplan'ın eleştirilerinin temelini oluşturuyor. Bununla birlikte şiirin açıklanması, şiirde konuların bulunması her şiirde özellik modern şiirde mümkün olmuyor. Bu şiirleri değerlendirirken Kaplan da zaman zaman zorlandığını itiraf ediyor. *Nemflerin Duası* şiiriyle ilgili şunları söylüyor Kaplan: "Üçüncü parçayı anlamak, hiç olmazsa benim için, imkânsızdır. Nemflerin aralarından birini kaybetmeleri yüzünden dünyayı yangına vermek istemelerini manalandırmak da güçtür. Haşim'in paletinden aldığı kırmızı rengi, şairin fazla mübalağalı ve tesadüfi olarak kullandığını zannediyorum" (Kaplan, 2011b: 51).

Kaplan'ın şiirde anlam konusundaki yaklaşımının, şiirde anlamsız bir öğenin bulunmayacağı şeklindeki bir anlayış noktasında düğümlendiğini söylemek mümkündür. Kaplan'ın şiir eleştirisi "anlam" ile sınırlıdır. Bu sınırın dışındaki ögeler eleştiri uzamının dışındadır. Kaplan'ın anlamsız gibi görünen parçaların şiirin estetik bütünlüğündeki işlevi üzerinde değerlendirme yapmıyor oluşu da bizi bu şekilde değerlendirme yapmaya götüren bir başka etken olduğunu belirtmek gerekir.

Kaplan'ın, *Şiir Tahlilleri II*'de yer alan diğer eleştirilerinde de içerik incelemesine öncelik verildiği görülmektedir. Benzer şekilde *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* adlı eseri de öncelikle muhteva açısından ele alınmaktadır. Tanpınar'ın Şiir Dünyası kitabının hacim olarak önemli bir kısmı tematik incelemeye ayrılmıştır. Bu da Kaplan'ın içeriğe ne kadar önem verdiğinin göstergesidir.

Tanpınar'ın şiirlerini içerik olarak ele alırken Kaplan, konuların edebiyat tarihi ve şairin biyografisi ile ilişkisi üzerinde durmaya öncelik vermektedir. Muhtevanın kronolojik gelişimi ile şiirlerin estetik seviyesi arasında da karşılaştırmalar yapmaktadır.

Tanpınar'ın Şiir Dünyası (Kaplan, 2006) adlı eserin hacim olarak yarısına tekabül eden Birinci Bölüm tematik incelemeye ayrılmıştır. Kaplan, Tanpınar'ın şiirlerinde geçen konuların şiirlerde nasıl işlendiği üzerinde durur. Bunları üslup açısından; duygusal unsurlar, sembol ve imajları tespit ederek inceledikten sonra edebiyat tarihi ve psikanaliz açısından yorumlar.

Kaplan, *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* kitabında Tanpınar'ın iki şiirini eleştirisinin merkezine aldığını söylemekte, bunlarda tespit ettiği düşünceleri diğer onun şiirlerinde araştıracağını belirtmektedir. Bu şiirler *"Ne İçindeyim Zamanın"* ve *"Akşam"* şiirleridir.

> "*Ne İçindeyim Zamanın… Tanpınar'ın bu şiiri manalandırırken 'Kozmosla insanın birleşmesini nakleder' demesine rağmen, ben, burada, mistiklerinkine çok benzeyen bir varlığı aşma, yükselme duygusunu buluyorum. Kendisinin daha sonra kullandığı 'yaşadığımızdan başka bir zamana gitmek' sözü, şiirin esas temini daha iyi ifade eder. İçim muradına ermiş / Abasız, postsuz bir derviş mısraları bu mistiklere has ruh hâlini açıkça anlatır*" (Kaplan, 2006: 57).

Kaplan, şiirin konusundan ve şiirdeki psikolojik unsurlardan hareketle şiiri yorumlamaktadır. Akşam şiirini de benzer şekilde inceleyen Kaplan, şiirleri psikanalitik açıdan ele alabileceği unsurlar açısından değerlendirir.

"Bir Şairin Romanı: Huzur" başlıklı yazısında ise Kaplan, Tanpınar'ın sanat anlayışı çerçevesinde ve özellikler poetik görüşü ile ilişkisi açısından Huzur romanını eleştirmiştir. Huzur romanını, romandaki zaman, mekân, kişiler, içerik ve kompozisyon bakımından değerlendirmiştir (Kaplan, "Bir Şairin Romanı: Huzur" 1962: 361; 2010: 314).

Kaplan'ın içerik tespiti şiiri açıklamak, onun edebiyat tarihiyle ilişkisini kurmak ve şiirde üslup özelliklerini belirlemeye çalışmak ve psikanaliz gibi yöntemleri uygulamasına imkân veren unsurları yansıtması açısından önem arz etmektedir.

Metin tahlillerinde içerik incelemesinden sonra üslupbilimsel yaklaşım Kaplan'ın öncelikli yaklaşımını oluşturmaktadır. Kaplan, eleştirideki bir amacının üslup incelemesi yapmak olduğunu belirtmiştir (Kaplan, 2011a: 11).

Şiir Tahlilleri-II kitabının ilk metni olan *Han Duvarları*'ndan başlayarak şiirlerin çeşitli üslup özellikleri üzerinde durulmuştur. Kaplan, *Han Duvarları* tahlilinde gurbet duygusunun şiirde nasıl işlendiğini ele almaktadır.

Kaplan'ın şiirin üslup özelliklerini incelerken sık sık metin dışına yöneldiği görülmektedir. Kaplan, karşılaştırmalı bir yaklaşım içinde, *Han Duvarları* şiirinin şairi Faruk Nafiz Çamlıbel'in diğer şiirlerinde duygusal unsurları nasıl ele aldığı üzerinde de durur. Şiirdeki objektif imajların tespit edildiği, şiirdeki tasvirlerin amacının belirlenmeye çalışıldığı kısımlar asıl üslup incelemesine yönelinilen kısımlardır. Şiirin lirik yönleri üzerinde durulması, "arkadaş", "ateş gibi" ifadeleri ile korku gibi duygusal unsurların ele alınması stilistik çalışmanın yoğunlaştığı kısımlardır. Kaplan bu çalışmasını şiirdeki isim ve sıfat cümlelerini üzerinde durarak şairin sade, basit, nesre yaklaşan bir üsluba sahip olduğu tespitini paylaşarak tamamlar.

Bursa'da Zaman şiirinde kelimeler objektif ve sübjektif olarak ayrıştırılır. Bunlar arasındaki ilişki üzerinde durulur: "Objektif unsurlar, şairin asıl gayesi olan 'rüya hâlini yaratma' maksadını temine yarayan vasıtalardan ibarettir" (Kaplan, 2011b: 79).

Kaplan, Tanpınar'ın şiirindeki somut varlıkların kullanılışını da değerlendirerek, onun sembolizme yakınlığını gösterir. Şiirlerdeki imaj ve sembolleri inceler. *Gül* şiirindeki imaj ve sembollerin gülün doğurduğu çağrışımlardan ibaret olduğu söyler (Kaplan, 2011b: 80).

"Dili en ustaca kullanan sanatkârdır" (Kaplan, 2011b: 86). Kaplan, O. Rifat'ın şiirlerinde kullandığı kelimeleri inceleyerek onun şiiri hakkında genel değerlendirmelere ulaşmaya çalışır. Kaplan, O. Rifat'ı poetik yaklaşım içinde ele alarak şiiri anlamaya çalışır. Şiirde anlamı ortaya çıkarmak için benzemelerden yararlanmaya çalışır (Kaplan, 2011b: 161). Oktay Rifat'ı üslup açısından değerlendirirken, onu kelimecilik yapmakla itham eder. Şiirde çeşitli açılardan kelimeler arasındaki ilişkileri bulmaya ve bunlarında yardımıyla şiiri yorumlamaya çalışır. "Başakları evlerin mısraı, bundan sonra gelen kız çocuklarına bağlı gözüküyor" (Kaplan, 2011b: 161) şeklinde değerlendirmeler yapar.

Kaplan, O. Rifat'ın kelimeleri kullanma biçiminden hareketle onu modern resimle ilişkilendirir. "Şiir, dışarıda ve içeride görülen şeylerin, modern resimde olduğu gibi, biraz karışık ve acayip şekilde yan yana getirilmesinden ibarettir" (Kaplan, 2011b: 163).

Kaplan'a göre "Bu davranış tarzı bir yandan modern felsefeye, öte yandan gerçeküstücü sanat görüşüne dayanır" (Kaplan, 2011b: 164).

Bu değerlendirmesiyle Kaplan, eleştiri yaklaşımında felsefi, estetik sorunları, yönleri ele almayı önceledığini gösterir.

Kaplan, Behçet Necatigil'de de üslup özelliklerini değerlendirmiştir. *Dışarda* şiirinde Necatigil'in şiiriyle ve üslubuyla ilgili şu tespiti yapar: "İlk şiirlerinde umumiyetle açık bir üslup kullanan Behçet Necatigil, daha sonra diğer toplumsal gerçekçi şairler gibi kapalı, manası güç anlaşılır şiirler kaleme almıştır, fakat o hiçbir zaman İkinci Yeni akımına mensup şairler veya gerçeküstücüler gibi insicamsızlığa var serbest çağrışım üslubuna başvurmamıştır" (Kaplan, 2011b: 191).

Burada Kaplan, Necatigil'in üslubunu edebiyat tarihi içinde değerlendirmektedir. Bunu yaparken şiirde anlam sorununa vurgu yaptığı da görülmektedir. Kaplan'ın şiirde anlam sorununa ilişkin kullandığı "insicam" kavramının onun edebiyat ve eleştiri anlayışı ile ilişkili olduğu düşüncesindeyiz. Buna göre şiirde anlamın dolaylı yollarla sunulması veya gizlenmesi gibi yöntemlere Kaplan'ın mesafeli durduğu söylenebilir. Bu açıdan eleştirilerinde kendi şiir görüşünden hareketle poetik yaklaşım içinde olduğu öne sürülebilir.

"Behçet Necatigil'in şiiri, kendi şahsi hayatı ile beraber yaşadığımız çağın bu cephesiyle ["modern sanatın hayatın çirkin yönlerini yansıtmayı gaye edinmesi"] ile yakından ilgilidir" (Kaplan, 2011b: 197) gibi tespitleri Kaplan'ın eleştiri yaklaşımında şiiri, şiirleri açıklamak kadar onlardan hareketle poetik bir anlayışı da ortaya çıkarma amacını barındırır. Bu yaklaşım Kaplan'ın edebiyat tarihi görüşüyle de ilişkilidir.

Attila İlhan'ın *Yorgun Serüvenci* şiirini, şiirde büyük harf kullanılmaması ve yazım kurallarının dikkate alınmaması yönünden ele alındığı görülmektedir. Bu durumu, toplumsal gerçekçilik ve modern sanat anlayışı ile ilişkisi bağlamında yorumlamıştır. A. İlhan'ı "toplumsal gerçekçiliğin en tanınmış temsilcilerinden biri" şeklinde nitelendirirken Kaplan, şairleri belli gruplandırmalar içinde ele alma yaklaşımını yansıtır. Kaplan, İlhan'ın şiirleri ile ilgili yaptığı bir başka tespit romantik üslubudur (Kaplan, 2011b: 220).

> "*Attila İlhan'ın şiirlerinde kendi 'ben'i çok mühim yer tutar. Çoğu tek cümleden ibaret olan mısraları kendi tavır, hareket ve duygularını belirten birinci şahıs ekleri veya gerindiumlarla sona erer. Bazıları arka arkaya veya aralıklı olarak tekrarlanan ve bir nevi yarım kafiye teşkil eden bu fiiller, kendisini her an bir aynada seyreden ve kendisini göstermekten hoşlanan 'narsist' ve 'exhibitionist' bir temayülü ifşa ederler. Şairin kitaplarını şöyle bir karıştıran kimse, sadece mısralarının sonuna bakarak muayyen bir mizaca tekabül eden bu üslup özelliğini görebilir.*
>
> *'Yorgun Serüvenci'de de aynı şeyi görüyoruz: Birinci şahıs eklerini taşıyan fiiller ve kelimeler mısralar boyunca sıralanıyor: Gözlerimi söndürüyorum; İstinye'de gemiciler kahvesindeyim; başka bir gökteyim […]*" (Kaplan, 2011b: 221).

Kaplan, *Üvercinka* şiirini; mısra ve bölüm sayılarından başlayarak ahenk ve tekrarlar gibi unsurları da tespit ederek inceliyor. Kaplan, nesnel bir tespit yapıyor. Böylece şiirin yapısını ortaya çıkarmaya çalışıyor (Kaplan, 2011b: 235-237).

Kaplan, *Masa da Masaymış ha* şiirinde Cansever'in "şaşırtma" tekniğine dayalı üslubunu ele alır. Kaplan, Cansever'in üslubunu "tuhaflık" olarak nitelendirdikten sonra "'Tuhaflık'ta güldürme veya şaka etmekten çok şaşırtma gayesi vardır. Edip Cansever biraz yapmacık ve iddiacılık edası taşıyan bu tavırdan hoşlanır" (Kaplan, 2011b: 266) değerlendirmesini yapar.

Kaplan, Cansever'i eleştirirken Asım Bezirci'den yararlanır (Kaplan, 2011b: 267). Kaplan'ın burada bütünlük kavramını şiir eleştirisinde öne çıkardığını görürüz.

"Yer Çekimli Karanfil adlı kitabındaki parçaların çoğunda, her mısrada bir tuhaflık yapma ve orijinal görünme merakı, şaire bütünlüğü kaybettiriyor. Şiirde bütünlük ise değişiklik kadar mühim bir unsurdur" (Kaplan, 2011b: 267).

Kaplan, *Masa da Masaymış ha* şiirini şekil ve muhteva açısından bir bütün görür. "Muhtevaya giren değişik ve katışık unsurlar şiirin esas bünyesini teşkil eden tekrarlar

sayesinde bir bütünlük ve insicam, müphem de olsa, muayyen bir mana kanıyor", der (Kaplan, 2011b: 267).

Üslup açısından ele aldığı *Makinalaşmak* şiirinin eleştirisinde:

> "*Şiirde en mühim nokta, muhteva ile üslup arasındaki uygunluktur. Nâzım, 'Makinalaşmak' şiirinde sadece bir fikri, bir duyuş tarzını ifade etmekle kalmıyor, şiirinin şekil ve üslubu ile makinayı ve makinalaşma ihtiyacını kuvvetli bir şekilde hissettiriyor. Bunu yaparken şairin tatbik ettiği metot bir hayli basittir. Dil vasıtasıyla makine seslerini taklit*" (Kaplan, 2011b: 331)

diyen Kaplan, şiirde tekrarlanan sesler, ritim şemaları ve sesleri inceler. Böylece şiirin stilistik yönünü ortaya çıkarır.

Kaplan, stilistik yöntemi tercih ediş sebebini şu şekilde açıklamaktadır: "Şairi ille muayyen bir akıma bağlamamak için herkesin görebileceği stilistik ve psikolojik vakaları ortaya koymayı daha faydalı buluyorum" (Kaplan, 2011-b: 221).

Kaplan'ın bu eleştirileri sırasında, sübjektif hatta ideolojik değerlendirmelerde bulunduğu yerler de vardır (Kaplan, 2011-b: 22). Mehmet Âkif'in "imkânsız bir hayalden başka bir şey olmayan" bir ideolojiyi gaye edindiğini söylerken bu tutumunu açıkça yansıtır (Kaplan, 2011-b: 22).

Kaplan, Tanpınar'ın şiirlerini psikanalitik yaklaşımla ele alacağını söyleyerek bu yöntemi eleştiri anlayışının merkezine yerleştirmiş görünmektedir. Kaplan "bütün şiirleri arasında C. G. Jung'un serbest çağrışımların arkasında bulunduğunu söylediği kompleks veya sisteme benzer bir şey olup olmadığını tahkike çalışacağım" (Kaplan, 2006: 56) demektedir.

Ancak eleştirilerini psikanalitik yaklaşımın bir uygulamalı çalışması olarak değil çeşitli imaj, sembol ve psikolojilerin yorumlanmasında yararlanmıştır. Kaplan, psikanalitik eleştirinin metni çözümlemeye yarayan çeşitli kavramlarından faydalanmıştır. Bütünüyle bir psikanalitik eleştiri yaptığı söylenemez.

Madalyon şiirini inceleyen Kaplan, burada Jung'un anima arketipine uygun unsurlar bulur. Bu şiirdeki bir kadın hayalinden hareketle Kaplan "Şairin [Tanpınar] muhayyilesinde, belki de annesinin hatırasına bağlı, C. G. Jung'un insan psikolojisinde mühim rol oynadığını söylediği 'anima arşetipi' kuvvetli bir yer tutar" tespitini yapar (Kaplan, 2006: 32). Bu tespitini Tanpınar'ın yazılarıyla destekler; Şiir ve Rüya başlıklı yazıdan hareketle "Tanpınar'da da kadın, ölüm, sanat ve ebediyet düşünceleri birbiriyle alakalı bir bütün teşkil etmekte ve bu bütün eserlerinde mühim bir yer tutmaktadır" (Kaplan, 2006: 33) yargısına varır. Kaplan, anima arketipinin Tanpınar'ın "Ayna" ve "Bir Heykel İçin", "Kalbim", "Ölü" ve "Leyla" gibi şiirlerinde tekrar ele alındığını öne sürer (Kaplan, 2006: 33).

Tanpınar'ın Huzur romanı üzerinde de duran Kaplan şu hükmü dile getirir:

> "'*anima archetype'nin Tanpınar'ın eser ve psikolojisinde mühim bir yeri olduğuna kaniiz. Muayyen özellikleri olan bu kadın hayali, arızî değil, aslidir. Şiir, hikâye ve romanlarında çeşitli dekor ve atmosfer içinde nüanslar kazanarak, bazen reel, bazen muhayyel olarak sık sık gözükür. İlk şiirlerinde kısmen görüldüğü üzere bu tip ölen annesinin hayali ile alakalıdır*" (Kaplan, 2006: 36).

Kaplan burada Tanpınar'ın sadece eserlerini değil aynı zamanda psikolojisini de Jung'un yaklaşımı ile eleştirmektedir.

Kaplan, Tanpınar'ın şiirlerindeki "aydınlık", "karanlık" ve "ışık" gibi imajları da şairin hem şiirleri açıklamak hem de şairin psikolojisini değerlendirmek gayesiyle değerlendirir. (Kaplan, 2006: 38, 40). Yavaş Yavaş Aydınlanma şiirindeki su altı ve boşluk imajlarını Jung'un "şuuraltı" incelemeleri bağlamında değerlendirir (Kaplan, 2006: 62). Karanlık ve kapalı mekânların anne karnını ve ona dönüşü temsil ettiğinden hareketle Her Şey Yerli Yerinde şiirindeki "mağara" imgesini yorumlamıştır (Kaplan, 2006: 86).

Kaplan, Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" şiirinde Jung'un rüyalar ile insan psikoloji ve "Akşam" şiirinde yine Jung'un "ölme ve yeniden doğma" arketipi arasında ilişkiler bulur.

Psikanalitik eleştirileri sırasında Kaplan'ın, metin merkezli yaklaşımdan uzaklaşarak sıklıkla biyografi merkezli yaklaşıma başvurduğu görülür. Akşam şiirini hakkında "bu şiiri yorumlamak için, şairin rüya hakkında söylediği fikirden hareket etmek lazımdır" (Kaplan, 2006: 60) der.

Nemflerin Duası adlı şiiri yorumlarken şairin Eski Yunan mitolojisine yönelmesini "anima" arketipi ile açıklamıştır. Kaplan, burada psikanalizi toplumsal değişmenin çözümlenmesinde de kullanmıştır:

> "*Kollektif gayrişuurun, 'archetype'ler adını verdiği temel imajlar tarafından idare olunduğunu söyleyen psikolog C. G. Jung, toplumların din ve medeniyet değiştirmeleri esnasında ya eski dinlere yahut yabancı mitolojilere başvurduğunu, onlar vasıtasıyla muvazenesi bozulan manevi varlığına yeni bir düzen vermeye çalıştığını ileri sürer*" (Kaplan, 2011-b: 50).

Kaplan, bu ifadelerden sonra Türk edebiyatında Tanzimat dönemi ile birlikte yaşanan değişmeyi ve bu değişme sırasında Jung'un belirttiği şekildeki yönelmeyi örneklerle açıklar. Nemflerin Duası şiirini de bu tür bir yönelimin içinde değerlendirir.

Kaplan, arketip eleştirisini *Deniz Sarhoşları, Mağara ve Balad* şiirlerini eleştirirken de sürdürür.

Ahmet Kutsi Tecer'in *Nerdesin* şiirini eleştirirken Kaplan, şiiri Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in şiirleri ile psikanalitik unsurları karşılaştırarak ele alır:

> "*Yahya Kemal'in duymuş olduğu sesler [Deniz şiirinde] Grek mitolojisinin sirenlerini hatırlatır. Haşim'in 'Aks-i Sada' şiirinde, 'echo' efsanesine yakın bir benzerlik vardır. C. G. Jung, ses ile 'anima archetype'i arasında bir münasebet bulur. Ahmet Kutsi Tecer'in şiirinde ses, onun özelliklerini taşıyor. O anne, sevgili veya Tanrı gibi ruhun kendisine bağlandığı en kıymetli varlıkların sembolüdür*" (Kaplan, 2011-b: 63).

Mehmet Kaplan, Melih Cevdet Anday'ın *Atom H* şiirini incelerken şiirde ödip kompleksinin izlerini tespit eder:

> "*İnsanın akıl vasıtasıyla tabiattan ayrılması, tabiatın 'nesneleşme'si, yani ölmesi demektir. Modern ölümün mitolojisi işte budur: This is the mythology of modern death [dipnotta "bu mısra Amerikan şairi Wallace Stevens'e aittir." denilmektedir.]Bir yerde tabiata: Ey doğa, büyük doğa, güzel ana (s. 38) diye hitap eden şairin bu davranışı 'ödip' kompleksi ile izah etmek mümkündür. Bütün şiire, insanın kendisini doğuran tabiata karşı koyması ve yukarıda mısrada açıkça ifade edildiği üzere, öldürülmesi fikri hakimdir. Başka bir yerde şair, tabiatı 'sağır kral' diye tavsif ediyor. Çocukluğunu onun 'mutlu uyruğu' olarak geçirmiştir*" (Kaplan, 2011b: 139).

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslî Tipler yazısında Kaplan, Gürpınar'ın romanlarındaki kişileri tip kavramı üzerinden inceler. E. M. Forster'ın yaklaşımına göre kişileri değerlendirir (Kaplan, 2009: 400). Yazısında Kaplan, tip kavramına açıklık getirir: "'Tip kelimesini, bazı psikologların kullandıkları manada muhtelif insanların hayat karşısında almış oldukları tavırlara ve hakim temayüllerine göre sokulabilecekleri grup veya nev'i manasında kullanıyorum" (Kaplan, 2009: 402). Bu açıklamadan sonra Kaplan, Gürpınar'ın eserlerindeki tipleri "1. Alafrangalar ve onları istismar eden Fransız fahişeleri 2. Bâtıl inanca göre hareket edenler ve onları çeşitli bakımlardan istismar eden şahıslar 3. Ahlak ve namusa büyük değer verenlerle içgüdülerine göre hareket eden ve bunu hayat felsefesi hâline getirenler" şeklinde tasnif ederek inceler (Kaplan, 2009: 403).

Ziya Gökalp ve Saadet Perisi başlıklı yazısında Gökalp'ı psikanalisttik yöntemle ele alır (Kaplan, 2009: 425).

Kaplan, eleştirilerinde bu yöntemler dışında sosyolojik yaklaşımla da eleştiriler yapmıştır. *Han Duvarları* şiirinde Anadolu ile İstanbul arasındaki ilişkiyi taşra-kent ayrımı üzerinden değerlendirmiştir (Kaplan, 2011-b: 21). Sabri Esat Siyavuşgil'in *Odalar ve Sofalar* şiirini şiirde geçen mekânın, evin sosyo-ekonomik analizini yapmaktadır (Kaplan, 2011-b: 59). *Fahriye Abla* şiirini de şiirdeki kişiler ile şair

Ahmet Muhip Dıranas'ı sahip olduğu sosyal sınıf açısından karşılaştırır (Kaplan, 2011-b: 91). Kaplan, *"Nabi ve 'Orta İnsan' Tipi"* başlıklı makalesinde de Nabi'nin *Hayriyye* adlı mesnevisinden hareketle karşılaştırmalı sosyolojik eleştirisini yapmaktadır. Şiirde "evsatü'n-nas" şeklinde geçen ve "orta insan" olarak çevrilen insan "tip"inin şartlarını araştırmaktadır. "Bu kültürlü, pasif ve konformist tip ne zaman ortaya çıkmıştır? Hangi sosyal şartların mahsulüdür?" gibi sorular eşliğinde incelemesini yapan Kaplan "bu tipin teşekkülünde Orta Çağ şehir hayatının büyük rolü olduğu muhakkaktır" (Kaplan, 2009: 193) tespitini yapar. Kaplan, Osmanlı toplumu ve şair Nabi'nin hayatını göz önüne alarak şiiri sosyolojik, tarihi açıdan eleştirir.

Kaplan, "*Kim Kime"* başlıklı yazısında "basmakalıp" hâle gelmiş bulunan "toplumsal gerçekçilik akımı" içinde değerlendirilebilecek şiirlerde azalma olduğunu, bu anlayışınla yazanların "gerçeküstücülük"e geçtiğini belirtir.

"Yeni Şiirde Ahenk" başlıklı yazısında Edip Cansever, Turgut Uyar, Ümit Y. Oğuzcan, Sunullah Arısoy gibi şairlerin şiirlerindeki bazı kelimelirin kaç kere tekrar ettiğini tespit ettikten sonra "Tekrarın esas fonksiyonu ahenk temini olmakla beraber, psikolojik bazı sebepleri de vardır" der ve modern şiir eleştirileri için tekrar incelemelerinin yararına işaret eder. Bu incelemelerin tekrar, tekrar tipleri ve bunların hangi amaçlarla kullanıldığının tespiti üzerinde durması gerektiğini belirtir. Kaplan, yazıda ele aldığı şairlerin şiirlerinde "komik", "lirik" ve "kızgınlık" ifade eden üç ayrı tip tekrar bulduğunu ifade eder (Yeni Şiirde Ahenk: 6).

Kaplan, "Bataklık ve Kaya" başlıklı yazısında, Gaston Bachelard'ın yönteminin edebî araştırmalara önemli katkılar sağladığını belirtir. Kaplan, *Tevfik Fikret* adlı eserini hazırlarken bu yöntemi bilmiş olsa uygulayacağını belirterek Bachelard'ın imaj incelemesine dayalı yöntemine verdiği önemi yansıtır. Kaplan, bu yöntemle, Fikret'in iki imajı üzerinde durur ve onun II. Meşrutiyet sonrasında hayat görüşünün ve imaj sisteminin değiştiğini tespit eder.

2.2.1.2. Hüseyin Cöntürk

Cöntürk'ün edebiyat eleştiri teorisine kaynaklık eden kitap ve yazıları Çağının Şairi (2006) adlı eserde bir araya getirilmiştir. Eleştirmeden Önce (1958), Çağının Şairi

(1960) ve Günlerin Götürdüğü (1961) kitapları ile Çağının Şairi adlı eserin Kuramsal Yazılar, Tartışmalar, Tavır Yazıları, Deyince, Herkes için Eleştirme, Ataç Üzerine, Bezirci Üzerine, Dergiler-Dergilerde, Eleştirme Sözlüğü ve Hiperteksler bölümlerinde bir araya getirilen ve daha önce farklı dergilerde yayımlanan yazılar, Cöntürk'ün eleştiri anlayışının teorik yönüne temel oluşturmuştur. *Turgut Uyar, Behçet Necatigil, Edip Cansever* üstüne hazırladığı kitaplar ile *Çağının Eleştirisi* kitabının Metin İncelemeleri başlıklı bölümündeki yazıları uygulamalı çalışmalarının asıl kısmını oluşturmaktadır. Cöntürk'ün, 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren geliştirdiği teorik çalışmalarını 1960 sonrasında yayımlanan uygulamalı çalışmaları ile test ettiğini söylemek mümkündür.

Hüseyin Cöntürk, eleştiri konusunda teorik bir anlayış geliştirmeye öncelik vermiştir (Cöntürk, 2006: 12). Cöntürk, teoriye öncelik verilmesi, edebiyat eleştiri teorisinin belli yöntem, ölçü ve ilkeler çerçevesinde oluşturulması gerektiğini belirtmiştir:

> "*Eleştirmene düşen sonuncu sorumluluk da eleştirmenin nazariyesi üzerinde çalışmaktır. Bu, kabaca, eleştirel usul, ölçü ve ilkelerin iyice anlaşılmasına ve gelişmesine çalışmak, eleştirmenin felsefesini, eleştirmesini yapmaktır. Eleştirmeciye bağımsızlığını kazandıran, bu türlü çalışmalar olmuştur*." (Cöntürk, 1958: 77).

Cöntürk, *Eleştirmeden Önce* başlıklı yazısında da bir edebiyat anlayışı, teorisi kazanmaya çalışmanın önemine vurgu yapar (Cöntürk, 1958: 9). Eleştiri ile edebiyatın ilişkisine dikkat çeken Cöntürk, eleştirinin edebiyata yardımcı olan "bir çalışma kolu" olduğunu söyler ve onun yaratıcı sanatlar gibi değerlendirilmesini doğru bulmaz. Eleştiri bir sanat, eleştirmen de sanatçı değildir (Cöntürk, 1958: 12). Cöntürk, eleştiriyi bir sanat olarak görmemekle birlikte eleştirmenin sanat bilgisinin, eser üzerine tespitler yaparken katkılar sunabileceği düşüncesindedir (Cöntürk, 1958: 21). *Eleştirme Konisi* (1958) başlıklı yazısında da uygulamalı eleştiri çalışmalarının eleştiri teorisinin zemini üzerinde yükselmesi gerektiğini söylemiştir (Cöntürk, 2006: 545).

Hüseyin Cöntürk, bir eleştiri teorisi için önce bir üstdil geliştirmek gerektiğini söyler. Bu üstdil eleştiriye has bir terminoloji ile oluşturmalıdır (Cöntürk, 1958: 7**).** Cöntürk'ün

geliştirmek istediği üstdil, eleştiri teorisinin kurulmasına yardımcı olan, bir terminoloji oluşturmuş, anlam karışıklarını giderecek özelliklere sahip olmalıdır. Bu konuda şu tespitler yapılmıştır:

> "*Cöntürk, eseri etkileyen dış unsurları değil, eleştiride, edebî eseri merkeze alıp, çözümlemekten yanadır. Eleştirinin teorik temellerini oluştururken, onun edebî bir dil değil de, edebî dil üzerine kurulmuş bir üst dil olduğunu açıklar. Metnin anlamının kendi içinde belirdiğini söylerken bu anlamın toplumsal, siyasal, ideolojik içeriği konusunda hiçbir şey söylemez*" (Kadızade, 2011: 194).

Cöntürk'ün üstdil düşüncesi ve eleştiri anlayışı bilim, felsefe ve edebiyat arasındaki ilişkinin belirlenmesi ile açıklık kazanır. Uyruk Değiştirme başlıklı yazısında Cöntürk, "eleştirme [eleştiri], bilimler, felsefe ve edebiyat arasındaki ilintilerin" tanımlanmasına dikkat çeker (Cöntürk, 1958: 17). Cöntürk, bilimin belli yöntemler kullanarak nesnel yargılara ulaştığını, felsefenin çıkarımlarını akıl ve mantığa dayandırmakla birlikte bulgularını nesnel yollarla ispatlamadığını, edebiyatın ise bilim ve felsefe gibi tabiat, insan ve toplumu anlama ve anlatma amacını gütmekle birlikte bunu sanatsal bir yolla gerçekleştirdiğini belirtir (Cöntürk, 1958: 16,17). Cöntürk bilim, felsefe ve edebiyatı tanımlayarak bunlar arasındaki ayrıma da dikkat çekmiş; bu ayrımı dikkate almayan eleştirmenlerin içine düştüğü hataları Fethi Naci'yi örnek vererek açıklamıştır (Cöntürk, 1958: 18). Cöntürk, Fethi Naci'yi edebiyattan "tarihen doğru bir özü" yazmalarını istemek açısından bilim, felsefe ve edebiyat arasındaki ilişkinin sınırlarını belirleyemediği gerekçesi ile eleştirmektedir. Cöntürk, bu durumu, yazısına başlık olarak seçtiği "uyruk değiştirme" ile ifade etmektedir. Dolayısıyla bu kısımdan hareketle Cöntürk'ün eleştiri anlayışı ile ilgili olarak edebiyat eleştirisinin; bilimin nesnelliğe, felsefenin mantığa ve edebiyatın ise estetiğe dayalı "uyruğu"nun gözetilerek yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Edebiyatın bireysel, toplumsal, iktisadi, psikolojik çeşitli yönlerinin bilim ve felsefeden yararlanılarak aydınlatılacağını söyleyen Cöntürk, eleştirinin farklı disiplinlerden yararlanmasını bir zorunluluk olarak görmektedir (Cöntürk, 1958: 19).

Cöntürk bu kısmın devamında, eleştirinin bilim ve felsefeden yararlanma biçiminde ve eleştirmenin edebiyat anlayışındaki farklılıklardan hareketle eleştiri anlayışlarının

farklılaşabileceğine dikkat çekmektedir. Cöntürk, eleştiride tek bir yaklaşım bulunduğunu düşünmemektedir (Cöntürk, 1958: 21).

"Eleştirmenin bir bilim olması düşünülemez" (Cöntürk, 1958: 92) diyen Cöntürk, "eleştirme edebiyata bağımlı pratik bir çalışmadır. Bu pratik çalışmaya öncelik eden şüphesiz ki bir hayli nazari çalışma bulunmaktadır. Nitekim hemen her pratik eleştirel usul nazari bir öğeye, ilkeye dayanır" şeklindeki ifadeleri ile eleştiride teori-pratik ilişkisine dikkat çeker (Cöntürk, 1958: 43).

Cöntürk, ayrıca eleştiride bilimselliğin sınırları bulunduğunu söylemektedir. Eleştiride bilimselliğin "Ortaya (yeni) edebiyat ve eleştirme sorunları atmak suretiyle edebiyat ve eleştirme üzerinde düşünmeyi teşvik etmek, düşünmeye uygun havayı yaratmak" ve "bu sorunların tartışılmasına imkân vermek üzere bir 'eleştirme göreneği'nin kurulmasına çalışmak" şeklinde iki işlevi bulunduğunu belirtir (Cöntürk, 1958: 56). Cöntürk'ün bilimden işlevsel bir fonksiyon beklediği söylenebilir.

Cöntürk, eleştirinin bilimlerden yararlanması düşüncesi ile eserin bütün yönlerinin bilimsel olarak açıklanmasını amaçlamadığının altını çizer. Bilimsellik öznelliğin en aza indirilmesidir (Cöntürk, 1958: 56). Şöyle diyor Cöntürk:

> "*Bilimleri kullanmak yapıtın her türlü açıklanmasının bilimle yapılabileceği anlamına gelmiyor. Kişilik etkilerini, öznelliği, en aza indirmeyi amaç tutmak üzere her türlü bilimsel kolaylıktan yararlanmak anlamına geliyor. Bilimler kullanmakla çözümlenmeyen yönlerin duygulara bağlı olarak değil de bir bilgenlik (scholarship) disiplini ile açıklanmasına çalışılması anlamına geliyor*" (Cöntürk, 1958: 21, 22).

Benzer düşünceleri farklı zamanlarda tekrar eden (Cöntürk, 1958: 58, 64, 75) Cöntürk, bilimlerden yararlanma konusunda deterministik yaklaşımın açabileceği sorunlara da işaret eder: "Bilimlere fazla kapılmak, bazı eleştirmenleri, edebiyatın bilimlerin gerekirciliği sonucu doğmuş ve gelişmiş olduğu düşünüsüne götürebilir" (Cöntürk, 1958: 15).

Cöntürk, bilimlerin yöntem düşüncesine yaptığı katkıya dikkat çekerek eleştirinin bir düşünme sistemi olduğu üzerinde durur: "Eleştirme sistemi, edebiyat sisteminden çok bir düşünü sistemine daha yakındır. Ana niteliği, sağlam bir düşünü işlemine ihtiyaç göstermesidir. Sağlam bir düşünün yolu ise, her şeyden çok, bir usul bilgisi ile elde edilir. Bu bilginin kurulmasında yardımı dokunan başlıca sistemlerin, ruhbilim, dilbilim, antropoloji ve riyazi mantık olduğu anlaşılıyor." (Cöntürk, 1958: 90).
Cöntürk'ün, eleştiri teorisinin yönteme dayanılarak geliştireleceğini söylemesi, onu eleştiri tarihimizde bu konuya yaptığı vurgu açısından öncelikli bir konuma iter. Cöntürk, eleştiride yöntem konusunu bir sorun olarak ortaya atması bakımınından önem arz eder.

Cöntürk, eleştiriye katkısı açısından bilimleri sıralar ve ruhbilimi ilk sıraya yerleştirir (Cöntürk, 1958: 20). Coleridge ve Freud'un çalışmalarına dikkat çeker. Cöntürk'ün bu kısımda; biyografik eleştiri alanında Dr. Johnson ve Sainte-Beuve, sosyal deterministik eleştiri alanında Taine ve bu yaklaşımı iktisadi şatlara ağırlık vererek sürdüren Marx, dilbilim ile şiirin anlaşılmasında fizik ve matematikten yararlanan Valery'yi örnek gösterir (Cöntürk, 1958: 20). Bu örnekler Cöntürk'ün eleştiri kuramları ve tarihine ilgisini de yansıtmaktadır.

Bilim ve Bilimsel Eleştirme (1958) başlıklı yazısında, eleştirinin bir bilim olduğu şeklindeki görüşün yanlış olduğunu belirtir. Burada Cöntürk'ün bilim ve edebiyatı yöntemleri açısından karşılaştırarak bir tanımlama yaptığı görülmektedir.

"Bilim, akılla kavranabilen ve ispatı yapılabilen bilgiler topluluğu olarak tanımlanabilir. Edebiyat yapıtları ise yalnız akılla değil, duygularla, sezişle de algılanır. Bu sebeple, eleştirme, yalnız bazı bakımlardan ve bir dereceye kadar bilimlere benzeyebilir, onlara yaklaşabilir (Cöntürk, 2006: 516,).

Cöntürk'ün eleştiri yaklaşımını, bilim ve edebiyat hakkındaki düşünceleri şekillendirir. Aynı yazının *Büyü Meselesi* başlıklı bölümünde eleştiri yaklaşımlarını bilimle ilişkisine göre tasnif eden Cöntürk, üç temel yaklaşım tespit eder ve bilimsel eleştiriyi de tanımlar.

Buna göre edebiyat eserinin sezgi yoluyla anlaşılmasını gerektiğini düşünenler bilimsel yaklaşımları yadsımakta ve "analize, tanımlamalara dayanan bir usul şiiri mahveder" demektedirler. Bu düşüncede olanlarla "bilimseller" arasındaki "'tampon' zümre" ise "yapıtın ne olduğunun akıl yoluyla anlaşılmasına prensip itibariyle karşı" olmamakla birlikte "bilimselliğin […] ancak […] küçük ölçülerde uygulanmasını isterler". Üçüncü yaklaşımı temsil eden "Bilimsel eleştirmenlere gelince, bunlar sezgi ve duyguya en az yer veren ve mümkün olduğu kadar bilimlerden faydalanmayı savunan kimselerdir. Sezgi ve duyguya yer veren ve mümkün olduğu kadar bilimlerden faydalanmayı savunan kimselerdir" (Cöntürk, 2006: 516, 517).

Cöntürk'ün *Çağının Şairi* kitabı (1960), edebiyat teorisi ile edebiyat eleştirisi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Kitabın ilk yazısı olan *Şiirin İçi, Dışı* şiirde öz ve biçim sorunlarını ele alır. Cöntürk şiirin, öz ve biçim şeklinde ayırılmasına karşı çıkar: "şiiri öz ve biçim açılarından ele almanın sağlam bir şiir anlayışına varmamızı kolaylaştırmaktan çok güçleştirdiği kanısındayım" (Cöntürk, 1960: 8). Öz ve biçimin birlikteliğinin şiirin anlamını veya bununla ilgili bir bilgiyi verdiğini söyler (Cöntürk, 1960: 14).

Cöntürk'ün şiir eleştirisine katkı sağlayacak ikinci yaklaşımı şiir dilinin yapısına ilişkindir. Cöntürk, nesir dili ile şiir dilini işlev bakımından ayırarak, şiirin dilinin deforme edilmiş bir yapıda olduğunu söylemektedir (Cöntürk, 1960: 16). Şiirde dille ilgili bir başka problematik, anlamın bağlam yardımıyla ortaya çıktığı gerçeğidir (Cöntürk, 1960: 18). Cöntürk'e göre bağlam "metinsel çevrin" ve "okursal çevrin" olmak üzere iki türlüdür. İlki metnin üslubu, söylemsel özellikleri ikincisi okurun niteliğiyle oluşur (Cöntürk, 1960: 19, 20). *Dilde Öz* yazısı, şiir eleştirisinin nasıl yapılması gerektiği üzerine önemli açıklamaları içerir. Stilistik hakkında ansiklopedik bilgiler verdiği yazısında Cöntürk, şiir eleştirisinin stilistik bir çalışma olduğunu belirtir: "Bir dilsel deyimdeki şiirsel yükün incelenmesi ile uğraşan disipline eleştirme diyoruz. Şiirin felsefesini yapmak, üslubun incelemesini yapmak da denilebilir" (Cöntürk, 1960: 26).

Cöntürk'ün öz-biçim birlikteliği, dilin şiirsel işlevi ve bağlamın anlama etkisi gibi konular üzerindeki düşüncelerinin şiir hakkında olduğu kadar şiir eleştirisiyle de ilişkili bir yaklaşım oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Cöntürk, eleştirinin, önce eserin özelliklerinin nesnel bir şekilde tespit edilerek yapılması gerektiğini söyler (Cöntürk, 1958: 9). Eserin özellikleri ile neyi kasdettiğini açıklayan Cöntürk şöyle der: "Yapıtın özellikleri deyimi ile şunu anlatmak istiyoruz: Bir yapıtı tasviri (descriptive) olarak anlatmak, tanıtmak üzere ortaya konabilecek her türlü nitelikler. Bunlar biçneye [üslup], içneye [içerik] ilişkil nitelikler olabileceği gibi, bir yapıtın bir başka yapıt yanındaki durumu ile beliren özgülükleri de olabilir" (Cöntürk, 1958: 9). "Bir kere, yapıtın ne olduğunu tespiti eleştirmenin en önemli parçasıdır" (Cöntürk, 1958: 21) diyen Cöntürk, bu özelliklerin eserde bulunup bulunmadığını tespit edecek ölçüt/standart ve yöntemleri, terminolojiyi oluşturmak gerektiğini düşünür: "Nesnel bir yapıt eleştirmeciliği her şeyden önce bir eleştirel değer ölçüleri sisteminin kurulmasını zorunlu kılar" (Cöntürk, 1958: 31).

İstatistikten bile yararlanılabileceğini ifade eden Cöntürk, "Öznel unsurların azaltılmasında bilimlerin kendilerinden, sonuçlarından olduğu gibi usullerinden de faydalanılabilir. Çünkü eleştirme, mantıkla organize edilmiş bir düşünüler sentezidir. Bu nitelik onun edebiyatla değil bilim ve felsefe ile aynı dalda olduğunu gösterir" (Cöntürk, 1958: 21) demektedir.

Nesnel Olabilmek İçin (1958) başlıklı yazıda eleştirinin nesnel olabilmesi için gerekli bazı şartları maddeler: "(1) Sağlam bir bilim anlayışı içinde bilimlerden mümkün olduğu kadar faydalanmak. (2) Sağlam bir mantığa dayanmak. (3) Eleştirel konuları bir teknede yoğurmamaya dikkat ederek her bir işlem ve olayın hakkını vermeye çalışmak. (4) Yargılarımızın gerekçelerini hazırlamak. (5) Eleştirel kavram ve işlemleri okuyucuya aktarabilecek bir dil ve teknik kullanmak. (6) Eleştirmenin ne dereceye kadar ve hangi alanlarda nesnel olabileceği anlayışına varmak" (Cöntürk, 2006: 500).

Cöntürk, eleştiriyi teknik bir iş olarak görür (Cöntürk, 1958: 58). Cöntürk'ün nesnellik ile ilgili kullandığı kavramlardan biridir "teknik". "Cebir Gibi" başlıklı yazısında **"**Teknik'in bence en önemli faydası eleştirmenin varlığını mümkün kılmasıdır.

Eleştiriciyi eğiten, kişisel nebulasına biçim verip topluma ulaşmasını sağlayan tekniktir: duymak, düşünmek, sezmek kolaydır; bunları topluma iletmek güçtür. Teknik sayesinde kendimizi yontup toplumun adamı oluyoruz" der. (Cöntürk, 1964: 1).

Nesnellik için farklı bilimlerden yararlanılmalıdır. Eser, "anlaşılabilmesi için en azından [ilişkili olduğu] ruhbilim, tarih, toplumbilim dilbilim, antropoloji ve istatistik gibi bilim kollarından gerektiği kadar faydalanmamızı, bu bilimleri vasıta olarak kullanmamızı, zorunlu kılar. İşte eleştirel usullerin yaptığı da budur" (Cöntürk, 1958: 75).

Eleştiride nesnel olmak ölçülebilir yöntemlerden yani bilimlerden hareket etmek demektir (Cöntürk, 1958: 83). Cöntürk bir eserin bütün niteliklerinin nesnel ölçütlerle tespit edilemeyebileceğini ancak öncelikle nesnel bir yaklaşımla hareket edildikten sonra öznel yöntemlere başvurmalıdır demektedir (Cöntürk, 1958: 36). Eleştiri bütünüyle öznellikten hareket etmesi maceradır. Nesnel eleştiri, öznel eleştiri ile "yargıççıl eleştiri" arasında bir denge hâlidir. Öznel eleştirmenler kendi ruhlarının maceralarının tutanağını tutmak; nesnel eleştirmenler ise "edebiyat yapıtının cinsini, niteliklerini ve değerini bildirmek" ister. (Cöntürk, 1958: 38)

Öznel eleştiri ya da Cöntürk'ün bir başka ifadesi ile "A. France tipi eleştirme"de ele alınan eser "eleştirmene ilişkil bir nesnedir, yapıta ilişkil değil ve eleştirmen işini yaparken yapıtı sadece bir vesile olarak kullanmaktadır" (Cöntürk, 1958: 43). Cöntürk bunu "bağımsız eleştirme (autotelic [criticism])" olarak ifade eder (Cöntürk, 1958: 44).

Cöntürk, öznel yaklaşımlar içinde olan izlenimciliği, onun tarihi gelişimi içinde ele alarak eleştirirken, izlenimciliğin önemli temsilcilerinden Hazlitt hakkında 'yapıtların metinden uzaklaşmaması' yönündeki düşüncesinin onu ayakta tuttuğunu söyler (Cöntürk, 1962:8). Burada Cöntürk, izlenimci yaklaşım ile eleştiri anlayışı arasına set çektiğini söylemek mümkündür. Cöntürk, "Biz (yaratıcı) tansiyonu yüksek birtakım yazarların elindeki kitabı vesile ederek içlerini boşaltmayı amaç tutan A. France-Lemaître tipi eleştirmeye karşıyız" (Cöntürk, 1958:13) şeklinde düşüncelerini açıkça ifade eder. Cöntürk'ün itiraz ettiği temel nokta, izlenimcilik ve öznelliğin göreceli bir yaklaşım içinde olmasıdır (Cöntürk, 1962:13). Diğer noktalar; öznel yaklaşımların eseri

değil kendilerini nesneleştirmeleri ve eleştiri yapmaktan uzaklaşarak güzel yazma kaygısına kapılmaları şeklinde özetlenebilir (Cöntürk, 1962:13).

Bu düşüncelerden hareketle Cöntürk, Suut Kemal Yetkin'i de örneğin "Kendi ruhunda geçen olaylar başkalarının ruhlarında da geçiyormuş gibi genellemeler yapıyor" (Cöntürk, 1962: 17) şeklinde eleştirmektedir. Cöntürk, Ataç'ı da benzer ifadelerle eleştirir ("Ataç'taki Çelişmelerin Kök Örgüsü": 1, 38)

Cöntürk, öznelliği tamamen yadsımaz. Eserin nesnel yönden incelemesi tamamlandıktan sonra hüküm verirken öznellikten yararlanılabileceğini söyler: "her eleştirmen bir yapıtın tanıtlarken nesnellik yolunda yapabileceğini yapmalı, ancak ondan sonra yapıtın öznel yanlarını öznel usullerle anlatmaya geçmeli" (Cöntürk, 1958: 36).

Cöntürk'ün nesnel tutumunun kaynağı Eliot'un çalışmalarıdır. Cöntürk, Eliot'ın eleştiriyi "'şahsiyetimizin dışında kalan ve şimdilik gerçek diye adlandırabileceğimiz bazı şeylere varılmasını' (1923) sağlayan nesnel bir iş olarak" kabul ettiğini belirtmiştir (Cöntürk, 1958: 59).

Eleştiri belli yöntemlere, ölçülebilir kuramsal temellere dayanmalıdır. *Eleştirmenin Bağımlılığı* yazısında Cöntürk, bu düşüncelerini "Eleştirmede bağımlılıktan, şiirde bağımsızlıktan yanayız." şeklinde ifade etmiştir (Cöntürk, 1958: 43).

Cöntürk, eleştiri yöntemi konusunda farklı yaklaşımların benimsenebileceğini, farklı disiplinlerden yararlanılabileceğini savunur (Cöntürk, 1958: 23; 60).

Cöntürk eleştiri anlayışını özellikle Yeni Eleştiri anlayışından yararlanarak şekillendirmiştir. Cöntürk, edebiyat eleştirisinde I. A. Richards'ın *Edebiyat Eleştirmesinin İlkeleri (Principles of Literary Criticism)* adlı kitabını (1924) modern eleştirmenin temelleri atması bakımında bir dönüm noktası olarak görür (Cöntürk, 2006: 78). Cöntürk, öz ve biçim konusundaki görüşleri, metnin anlaşılmasında bağlama yaptığı vurgu, şiir dili ile gündelik dil arasında yaptığı ayrım ve edebî eserin metafizik varlık olarak değerlendirilmesi gibi temel konularda Yeni Eleştiri anlayışı ile örtüştüğü söylenebilir.

Cöntürk, öz ve biçim konusundaki görüşleri ile Yeni Eleştiri yaklaşımını yansıtır. Cöntürk, Richards'ın görüşlerinden yararlanarak öz ile biçimin uygunluğunu açıklar (Cöntürk, 1960: 47). *Şiirin İçi, Dışı* ve *Özden Biçime, Dilin Etkisini Artırmak* yazılarında (Çağının Şairi, 1960) öz ve biçimin ayrı iki unsur olmadığını dile getirir. "Gerek öz gerekse biçim, kendilerine hayrı olmayan unsurlardır. Öz biçimin, biçim özün hizmetinde olduğu müddetçe hayırlı olurlar" (Cöntürk, 1960: 13) der.

Cöntürk, bağlam konusunu Yeni Eleştiri anlayışının temsilcilerinden Richards'a göre açıklar (Cöntürk, 1960: 20). Cöntürk'e göre, bir metinde iki bağlam ya da onun ifadesiyle çevrin çerçevesi bulunur. Bunlar metin ve okur bağlamıdır (Cöntürk, 1960: 19). Cöntürk'e göre, metin ve okur bağlamı metnin anlamına doğrudan etki eder.

Cöntürk, Yeni Eleştiri düşüncesinde olan eleştirmenler gibi dil konusunda edebî dil ile gündelik dil arasındaki ayrıma dikkat çeker (Cöntürk, 1960: 30, 35, 38 vd.). Cöntürk, edebî dilin gündelik dilin deformasyonu ile oluştuğunu belirtir (Cöntürk, 1960: 38). Cöntürk'ün Yeni Eleştiri anlayışı ile sıkı ilişkiler kurduğunu yansıtan bir başka özellik eserin metafizik bir varlık olduğu yönündeki düşüncesidir. *Yapıt: Metafiziksel Varlık* başlıklı yazısında Eliot'ı da kaynak göstererek edebî eserin metafiziksel bir varlık olma durumunu değerlendirmiştir. Cöntürk'ün Yeni Eleştiri anlayışına bağlı yazarların önemli görüşlerinden biridir gündeme getirdiği. Cöntürk, Eliot'ın metafiziksel varlık olarak gördüğü edebî esere; yazarın amacından ve okurun anlayışından bağımsız bir kişilik, varlık atfettiğini belirtir (Cöntürk, 1960: 52). Eliot, *Metafizikçi Ozanlar* başlıklı yazısında "metafizikçi" ifadesinin yanlış bir şekilde eleştiride olumsuz bir anlamı çağrıştırdığını söyler (Eliot, 1961: 64). Cöntürk, ayrıca Kant'ın "Sanatın kendine özgü bir iş olması" görüşünü (Cöntürk, 1960: 70) paylaşması da yine Yeni Eleştiri ile ilgilidir.

Cöntürk; Eliot, Richards, Wellek, Warren Beardsley, Wimsatt gibi eleştirmenlere referanslarla eleştiri görüşlerini belirtmektedir. (Cöntürk, 1958: 11; 62-64). Cöntürk, eleştiride farklı disiplinlerin bir arada çalışması gerektiği düşüncesini Yeni Eleştiri anlayışının temsilcilerinden T. S. Eliot'a dayandırarak açıklamaktadır (Cöntürk, 1958: 59).

Eleştirinin nesnesi olarak edebiyat eserini belirleyen Yeni Eleştiri gibi Cöntürk de metnin kendi iç ilişkileri ile anlaşılmasına öncelik vermiş tarihi, toplumsal, biyografik bilgilerden, metin ile doğrudan irtibatı bulunuyorsa yararlanılabileceğini savunmuştur (Kadızade, 2011: 190). Cöntürk şöyle demektedir:

> "*Bizce asıl önemli olan metindir. Onun çözümlenmesinde semantik, dilbilim ve gramerden, yasamakta olduğumuz dilden, edebiyat yapıtlarından, kültürü yapan her şeyden yararlanırız. Yararlanabilirsek yazarın kişisel durumlarından da yararlanırız, ama bunlar çokluk metne dönük olmadıklarından bizi ilgilendirmez*" ("Yazarın Maksadı": 67).

"Eleştirmede Yapıtın Kendisi" başlıklı yazısında da eseri merkez alan bir anlayışa işaret eder (Cöntürk, 1958: 39). Cöntürk, I. A. Richards'ın eleştiri alanında bir dönüm noktası olduğunu söylerken kendi anlayışını da ifade etmiş olur:

> "*Eleştirmede en önemli dönüm noktasını, biliyoruz ki, Richards'ın Edebiyat Eleştirmesinin İlkeleri (Principles of Literary Criticism) adlı kitabı (1924) teşkil ediyor. Modern eleştirmenin temellerinin en önemli kısmı bu yapıtla atılmıştır denilebilir. Richards'ın yaptığı şey, daha çok ruhbilimden faydalanarak, eleştirmede geçen kavram ve işlemlerin içyüzlerini tespit etmek, kendisinden önce tartışma konusu olan birçok eleştirel meseleleri, ortaya koyduğu ilke ve nazariyelerin yardımı ile, çözümlemek olmuştur*" (Cöntürk, 2006: 78).

Cöntürk'ün yararlandığı eleştiri yaklaşımlarından bir diğeri stilistiktir. Cöntürk, yazılarında stilistik hakkında bilgiler vermiş ve uygulamalı çalışmalarında stilistikten yararlanmıştır.

Dilde Öz başlıklı yazısında Cöntürk, stilistiği tanıtmıştır (Cöntürk, 1960: 24). Şiiri dilsel bir bütün olarak ele alan Cöntürk, şiirin zihinsel, duygusal ve şiirsel olmak üzere üç farklı unsurdan oluştuğunu belirtmiştir. Buna göre stilistiğin çalışma alanını belirler. Cöntürk'ün stilistik yaklaşımla geliştirdiği eleştiri yaklaşımı şöyle tanımlanmıştır: "Bir dilsel deyimdeki şiirsel yükün incelenmesi ile uğraşan disipline eleştirme diyoruz. Şiirin felsefesini yapmak, üslubun incelemesini yapmak da denilebilir" (Cöntürk, 1960: 26).

Edebî eserde "Kullanılan üslubun söylenmek istenen şeye, maksat-amaca, yeterli olup olmadığının araştırılmasına dayanan bu türlü [stilistik] bir dilsel-estetik çalışma oldukça nesnel olabileceği için çok fayda" sağlayacağı ifade edilmiştir (Cöntürk, 1960: 28).

Üslup incelemesinin edebiyat ile diğer sanat dalları arasındaki farklarına da değinen Cöntürk, *Aynalar* yazısında, Rönesanas üslubu gibi üslupların edebiyatta diğer sanat dallarındaki gibi belirgin bir şekilde kendini göstermeyeceğini belirterek stilistik çalışmalardaki muhtemel yanılsamalara işaret etmiştir (Cöntürk, 1962: 59). Şöyle diyor Cöntürk: "üslubun, insanın kişiliğini yansıtmada iyi bir ayna olmadığı, insanın kişiliğini yansıtmada yalnızca kaba bir "indeks" olduğu söylenebilir (Cöntürk, 1962: 59).

Cöntürk'ün üzerinde durduğu yaklaşımlardan bir diğeri semantiktir. *Anlam ile İlgili Bilimler* (1958) başlıklı yazısında semantiğin tarihi gelişimi ve tanımı hakkında bilgiler verir (Cöntürk, 2006: 541).

"Semantik sembollerle uğraştığı için kendiliğinden sintaks ile uğraşır. Ayrıca, sembollerin temsil ettikleri nesnelerle ilintisini, yani anlamlarım inceler. Kaba da olsa semantiğe "anlam bilimi" ya da "anlam nazariyesi" denilebilir. Bir başka bir deyimle, semantik, anlamın anlamı üzerinde durur. Fakat yine de bunu yaparken sembolleri kullananları hesaba katmaz" (Cöntürk, 2006: 542).

Cöntürk, *Büyük Çerçeve* (1958) başlıklı yazısında eleştiri yöntemlerini kabaca ikiye ayırır: "Eleştirel usuller, bu açıdan ele alınırsa, kendiliğinden iki kümeye girer gibi olurlar: (1) Yapıtın daha çok özelliklerini tanıtmaya yarayan usuller. Bunlar yapıtın iyi mi kötü mü olduğunda bize pek yardımcı olamazlar. (2) Yapıtın hem özelliklerini tamtan hem de değerini biçebilen usuller" (Cöntürk, 2006: 549). Birinci kümedeki usullere "dışsal", ikincilere "içsel" der (Cöntürk, 2006: 550).

Birinci kümede biyografik çalışmalar, psikolojiden, toplumbilimlerden yararlanan yöntemler, yazarın bulunduğu toplumun kültürel şartlarına, fikir ve ideoloji (en geniş anlamında alıyoruz bu kelimeyi) tarihine, anlayış ve duyarlılık özelliklerine bakarak yapıtı açıklayan yöntemler, dilbilim ve textual criticism yani metin kritiği sayar.

İkinci kümede yer alanlarla ilgili olarak "Bunların hepsine birden 'yapıtın kendisini inceleyen' usuller denebilir, 'tahlil edici' (analytical), 'yakından inceleyici' (close reading, close explication) gibi adlar altında da ele alınabilirler" diyen Cöntürk, Yeni Eleştiri anlayışına bağlı olanları "Yeni Eleştirmenler (New Critics) denilen kümedeki eleştirmenler 'tahlilciler'e en iyi bir örnek teşkil ederler. Fakat bunların her birinin kendine göre öyle özel tutumları vardır ki her birinin ayrı bir usulü vardır denilebilir" şeklinde değerlendirmektedir (Cöntürk, 2006: 550-551).

Cöntürk, burada stilistiği dışsal usuller arasında sayar: "Stylistics'e gelince, buna dışsal usullerden beşincisinin bir estetik açıdan uygulanışı gözü ile bakmak mümkündür" (Cöntürk, 2006: 551).

İçsel usullerin faydalandığı başlıca bilimler ise "semantik, dilbilim, psikoloji ve antropolojidir". Bunların en önemlisinin semantik olabileceği üzerinde de bir kanaat belirtir (Cöntürk, 2006: 551).

Biyografi yönteminden yararlanma konusunda Cöntürk "Yapıtın incelenmesi ile elde edilen biyografya bilgisi, dar bir ölçüde de olsa yapıtın daha iyi anlaşılmasına yardım edebilir" demektedir. Cöntürk, "Yapıttaki birçok olayların, imajların, hatta kelimelerin ne anlama geldiğini ortaya koyabilir. Ayrıca, bize yazarın sanatındaki gelişme, olgunlaşma ve (eğer varsa) çökmesi ile ilgili meseleleri incelememizde yardımcı olabilir. Sanatçının yaşadığı çağdaki insanlar ve hareketler hakkında da bilgi verebildiği için edebiyat tarihlerinin yazılmasında da faydalı olabilir. Bu arada, yazarın oluştuğu edebiyat ve kültür şartlarının, yazarın etkileyiş ve etkileniş sebeplerinin, yapıtlarına kaynaklık eden malzemenin seçiliş şekillerinin anlaşılmasında iş görür" şeklinde biyografik bilgiden eleştiride nasıl yararlanılabileceğini özetler (Biyografya ve Edebiyat: 8).

Cöntürk'ün ele aldığı problematiklerden bir diğeri "yazarın niyeti" konusudur. *Yazarın Maksadı* yazısında "Yazarın, yapıtında yapmak istediği ya da okuyucusunda yaratmayı düşündüğü şeye, şeylere 'yazarın maksadı', 'yazarın ereği' denir" şeklinde bir tanım verdikten sonra Cöntürk, yazıları buna göre; "okuyucuya bir şey iletmek için (communication) yazılan yazılar" ve "yazarların kendilerini ortaya koymak için

(expression) yazdıkları yazılar" şeklinde ikiye ayırır ("Yazarın Maksadı": 64). Yazarın niyeti konusunda Eleştirmede "Amaç"ın Yeri, Amacın Saptanması, Amaççılar gibi başlıklar altında konuyu genişçe ele alır. Eleştiride bu konuda yapılan çalışmalardan nasıl yararlanılabileceği Cöntürk'ün temel odak sorunudur.

Cöntürk, Amaca Karşı Olanlar bölümünde ise Yeni Eleştiri'ye göre yazarın amacı sorununa eğilir.

> *"Yeni Eleştirmecilere göre bir edebiyat yapıtı (özellikle şiir) kendi içinde tam olan bir belgedir, yazarının amacı diye bir şey olamaz, yazarın bir amacı varsa o da ortaya koyduğu yapıttır. Başkaca bir amaç dışınsaldır (exterior), bizi ilgilendirmez. Yapıt yazıldıktan sonra artık yazarının değildir, yazarının amaçlarının kontrolü dışında bir yaşayışa başlar. Kişisel çalışmalarla sanat çalışmalarını birbirine karıştırmamalıdır. Bir yapıtın değerlendirilmesini yazarının amacını gerçekleştirip gerçekleştirmemesine göre yapmak doğru değildir, buna 'amaççı yanılım' denir (Wimsatt, 'Intentional Fallacy')"* ("Yazarın Maksadı": 66)

Konuyla ilgili Nortrop Frye ve I. A. Richards'ın görüşlerini de değerlendirir: "Frye da konuyu şöyle belirlemiştir: Sanat yapıtı kendisinin amacı olmalıdır. Erek olarak, bir başka şeyin tanıtılması olamaz o. En sonu düşünürsek, başka fenomenler, ölçütler, değerler ve son nedenlerle ilişkilendirilemez o" ("Yazarın Maksadı", 67).

Richards'ın Amacı bölümünde "Metinlerin incelenmesinde bir çığır açan Richards, "yazarın amacı" deyimini, o amaca varıp varmamasını düşünmeden, biraz farklı olarak, biraz genişleterek kullanmıştır" diyen Cöntürk, Richards'a göre şiirde dört türlü anlam birini yazarın amacı ortaya koyar. Richards'a göre "amaç şu üç şeyi kapsamaktadır, a) Yazarın gereçlerine karşı davranışı. (Örneğin bir bilim kitabının gereçleri, bu kitap bilginler için yazılıyorsa, bilimsel buluşlar ve niteliklerdir. Aynı kitap halk için yazılıyorsa gereçlerin bilimselliği bütünsü korunamaz, korunmamalıdır da.) b) Yazarın yapıtında 'söylenmemiş bıraktığı' bütün şeyler, c) Yazarın öteki üç anlam arasında yaptığı kontrol, üç anlamın dışında kalan anlamlar" ("Yazarın Maksadı", 68).

Hüseyin Cöntürk'ün, geniş ve dağınık bir çerçevede oluşturduğu edebiyat eleştiri teorisine yönelik çalışmaları yanında yer alan Turgut Uyar, Behçet Necatigil, Edip Cansever üstüne hazırladığı kitapları ile *Çağının Eleştirisi* kitabının Metin İncelemeleri başlıklı bölümündeki yazıları uygulamalı çalışmalarının asıl kısmını oluşturmaktadır.

Hüseyin Cöntürk, uygulamalı çalışmalarında ağırlıklı olarak stilistik yöntemden yararlanmıştır. Bunun yanında poetik görüşlerinden yararlanarak, eser ve yazarın edebiyat tarihi ile ilişkilendirerek değerlendirmeye çalışmıştır. Yine eleştiriyi teknik bir inceleme olarak değerlendirdiği farklı anlayışların bir arada kullanılabildiği bir yaklaşım sergilediği de görülmektedir.

Cöntürk, eleştirilerinde, genelde şairlerin bütün şiirlerinden ya da şairin poetik yaklaşımlarını, estetik bütünlüğünü ele verecek kadar yeterli sayıda örneklemden hareket etmektedir.

Cöntürk, önce ele aldığı şairin bütün şiir kitaplarının listesini vermektedir. Turgut Uyar, Behçet Necatigil ve Edip Cansever ile ilgili eleştirilerine geçmeden önce onların eserlerini liste hâlinde sunmaktadır (Cöntürk, 1964: 6, 78). Bu yaklaşım şairin şiiriyle ilgili bütüncül bir merak, ilgi ile açıklanabilir.

Cöntürk, Uyar'ı incelediği kitabındaki ilk bölümlerde "Uyar'ın Özellikleri, "Uyar'ın Dünyası", Dünya ve Dünyalar gibi başlıklar kullandığı kısımlarda genelleyici tespitler yapmaya çalışır (Cöntürk, 1961: 5-8). Eser hakkında genellemelere en uygun malzemeyi sağlayan yöntemlerden olduğu için Cöntürk'ün amacına uygun olarak stilistiği tercih ettiği söylenebilir.

Cöntürk, Uyar'ın eserlerini okurken, eleştirirken onun bütüncül edebî şahsiyetini tanımaya ve edebiyat tarihi içindeki yerini gözlemlemeye çalıştığını ifade eder: "Bugün Türkiyem'i okumak bana iki bakımdan faydalı oldu. Biri, Uyar'ı daha iyi tanımama yaradığı için, öbürü, şiirimizin o zamandan (1952) bu zamana ne kadar geliştiğini gösterdiği için" (Cöntürk, 1961: 5).

Benzer tutum diğer uygulamalı çalışmaları için de geçerlidir. Necatigil'i eleştirirken seçtiği iki ölçüt şairin estetik bütünlüğü ve onun edebiyat tarihi içindeki yerini tespit

etmeye yöneliktir. Bu şartlardan ilki "klişeleşmiş dille yazmamak" ikincisi ise şairin üslupbilim açısından şiir tarihinde bir yenilik sunup sunmadığını ele alan "bir şeyler getirmek" olarak ifade edilmiştir (Cöntürk, 1964: 7).

Edip Cansever incelemesinde ise Cöntürk, önce niceliksel tespitlerde bulunur. Cansever kitabında kaç şiir bulunduğu, bunların uzunlukları, kaç sayfa tuttuğu gibi bilgiler verir. Cansever'i kendi şiir gelişimi içinde değerlendirmesini yapar (Cöntürk, 1964: 79).

Cöntürk'ün bütüncül yaklaşımını ifade eden terimlerin en önemlilerinden biri "dünya"dır diyebiliriz. Cöntürk, şiirde oluşturulan "dünya" terimi ile şairin gerek üslubu gerek hayal ve imajları ile özgün bir hayatı yansıtıp yansıtamadığını inceler. "Dünya", şairin üslubu ile ortaya çıkan yapı veya bütündür diyebiliriz. Cöntürk, eleştiri anlayışının şiirdeki "dünya"yı aydınlatmak olduğunu "asıl maksadım Uyar'ın dünyalarını tanıtmak" şeklinde de açıklamaktadır (Cöntürk, 1961: 18)

Uyar'ın Dünyası bölümünde şairi, kendi şiirleri ve edebiyat tarihi açısından yansıttığı "dünya"ya göre "klişe" olup olmaması açısından ele almaktadır. Üç Faz bölümünde dünya ile stilistik yapının aynı şeyler olduğu belirginleşir. Uyar'ı incelerken kullandığı "dünya" kriteri, Cansever değerlendirilirken de kullanılan terimlerden biri olur.

Cöntürk, Uyar'ın dünyasının duygusal, akli ve hayali üç fazdan oluştuğunu söylerken Turgut Uyar'ın şiirlerinin stilistik unsurlarını tahlil etmiş olur (Cöntürk, 1961: 10,11). Cöntürk, Uyar'ın şiirini şiirdeki dünyalar açısından ele alırken Yeni Eleştiri yaklaşımındaki "metafizik" dünyaya da değindiği görülür (Cöntürk, 1961: 8)

Cöntürk, şairin estetik bütünlüğünü şiirde kullanılan dilin yapısını üzerinde yaptığı tespitlerle derinleştirir. Turgut Uyar, Behçet Necatigil, Edip Cansever başta olmak üzere diğer eleştiri çalışmalarında da şiirlerde dilin kullanımına dayalı incelemelerini sürdürerek stilistik unsurları belirlemeye çalışır.

Turgut Uyar incelemesinde yığma üslup, çoğaltı ve şaşırtı gibi teknikler üzerinde dururken; Necatigil üzerine yaptığı çalışmada iki yöne eğdirerek yazma, araya sıkıştırarak yazma, eksik yazma, ekleyerek yazma gibi teknikleri inceler.

Uyar'ın şiirinde yığma üslup; nesneler ve bunların işlevleri niteleyen ifadeler peşi sıra sıralanarak, kelimelerin arka arkaya dizilmesiyle oluşur. Cöntürk'e göre bu üslup biçimi Uyar'a özgüdür. Çoğaltı adı da verilen bu yöntem, şiirlerden örneklerle açıklanır. Konunun genişletilmesi ya da kuvvetlendirilmesi için başvurulduğu söylenen bu tekniğin "tekrir" sanatı olarak da ifade edildiği belirtilir (Cöntürk, 1961: 42). Cöntürk bu tekniğin farklı yönlerini Fuzuli, Baki, Cahit Sıtkı Tarancı gibi şairlerin dizlerinden örneklerle açıklar.

Cöntürk'ün tespit ettiği Uyar'ın şiirindeki stilistik tekniklerin bir diğeri şaşırtıdır. Cöntürk, eski şiirimizde ölçüye uymak yüzünden ortaya çıkan şaşırtının modern formunun Attila İlhan ile başlayıp Turgut Uyar ile geliştiğini söyler (Cöntürk, 1961: 52). Şaşırtı üzerinde, Uyar'ın şiirinden seçilen örnekler yardımıyla durulmuştur. Uyar'ın şiirinde şaşırtı tekniğinin kullanılışı ile ilgili şu tespitler yapılmaktadır:

"Uyar'ın şiirinde insanı şaşırtan kesimler var. Örneğin arka arkaya gelen yaşantıların dizilişindeki hikmeti sezemediğimiz zamanlar şaşırıyoruz. Buna Uyar'a özgü bir şaşırtı tarzı diyebiliriz. Uyar'da bir de 'klasik' denilebilecek şaşırtma var. Mısraların uzatılmasından ve noktalama kullanılmamasından ileri geliyor."

Bu tespitlerin ardından divan edebiyatında bu tekniğin kullanılışı ile ilgili farklı şairlerin şiirlerinden verilen örneklerle ele alınır. "Eski şairler, çok muhtemeldir ki, şaşırtı kaygısı güdüyor değillerdi. Onların şiirlerindeki şaşırtılar, noktalama kullanmamak ve ölçüye uymak yüzünden doğuyordu" diyen Cöntürk, "Çağımızın şairlerinde ise ölçü ve noktalama zorlaması diye bir şey yoktur. Mısralar pekâlâ bölünüp ya da işaretler konup, şaşırtısız hâle sokulabilir. Böyle yapanlar da yok değil. Ama birtakım şairler böyle yapmıyor. Onun için şaşırtı kaçınılmaz oluyor. Bir kısım şairler de sırasında 'şaşırtı için şaşırtı'ya kaçıyor." diyerek 1960'lı yıllardaki şaiirleri değerlendirir. Cöntürk, şaşırtı tekniğinin modern şiirde kullanımı konusunda da belirmelerde bulunur:

> *"Öyle sanıyorum ki şaşırtı formu çağımızda A. İlhan'la başladı. Mavi'cilerin ve Uyar'ın elinde gelişti. Bir farkla ki Ö. [Özdemir] Nutku ve Y. [Yılmaz] Gruda, uzun mısralı şiirlerinden çoğunda okuyucuya şaşırtmaktansa, nokta ya da virgül yerine geçmek üzere — işaretini kullanmayı tercih ettiler. Uyar'da da şaşırtma*

etkisi yapmayan noktalı, virgüllü şiirler yok değil. Ama bunlar ne de olsa az. Kaldı ki Uyar, 'anlamsız' şiir yazanlar bir yana, şaşırtı tekniğini bir hayli geliştirmiş, öteye itmiş bulunuyor" (Cöntürk, 1961: 52-53).

Uyar'ın şiiri ile ilgili pelesenk tekniğinin kullanılması gibi stilistik tespitler yapan Cöntürk, bunları şiirlerden örnekler vererek açıklar.

Cöntürk, Turgut Uyar'ın şiiri üzerine yaptığı incelemeye benzer şekilde Behçet Necatigil'in şiirlerini de eleştirir. Necatigil'in üslubuyla ilgili tespit ettiği 6 teknikten hareketle eleştiri yapar. Necatigil'de dilin kullanımına dayalı tespit edilen teknikler şunlardır:

"İki yöne eğdirerek yazma", "araya sıkıştırarak yazma", "kırpık, budanık, eksik yazma (noktalamada ya dilde)", "arkadan ekleyerek yazma", "birleştirerek yazma" ve "keserek yazma" (Cöntürk, 1964: 7).

Cöntürk, bunları şiirlerden örnekler vererek açıklar. Bu tespitler, Necatigil'in "klişe" bir dilden, klişe bir şiir dilinden ne kadar uzaklaştığını göstermek için verilmiş örneklerdir (Cöntürk, 1964: 8). Cöntürk'ün, Necatigil şiirini eleştirirken kullandığı temel kavramlardan olan "klişe", üslup bağlamında şiir tarihi ve şiirlerin bütünlüğünü içinde değerlendirme yapma imkânı sağlar. Cöntürk, şiirdeki açıklama ve yorum ifadeleri gibi çeşitli unsurlar üzerinde de durmaktadır (Cöntürk, 1964: 29-35).

Necatigil'in Teknik Özellikleri bölümünde üslup eleştirisi konusunda daha somut başlıklar kullanıldığı söylenebilir. Semboller, Nesnellik, Dramatizm, Monolog, İroni gibi başlıklar ile yapılan tespitler bölümlendirilmektedir (Cöntürk, 1964: 59-66).

Necatigil'de Eşbenzeti bölümünde Necatigil'in şiirlerindeki edebî sanatlar üzerinde durularak üslup eleştirisinin başka bir yönü örneklendirilmiş olur. Cöntürk, benzetme (teşbih), istiare ve tevriye gibi sanatları şiirlerdeki örneklerle açıklar.

Cöntürk, Uyar ve Necatigil'in şiirlerini eleştirirken, şiirde konuya ayrıcalıklı bir yer vermediği gibi konunun estetik bir boyutunun bulunmadığını söyler (Cöntürk, 1961: 7).

Cöntürk, şiir eleştirisindeki amacını ifade ettiği yerlerde, yöntemini belirtirken sembollerin yorumlanmasından yararlanacağını belirtmektedir. Bu açıdan Turgut Uyar, Behçet Necatigil ve Edip Cansever'in şiirlerini açıklarken şiirlerde geçen sembolleri açıklamaya çalışır.

Semboller ve Somutluk bölümünde, Uyar'ın kullandığı sembol ve imajları; duygusal, soyut-somut, arketipsel-evrensel, mecazi gibi nitelemelerle tespit etmektedir. Şunları söylüyor Cöntürk: "Uyar'ın önemli bir özelliği dünyalarını bize çokluk sembollerle vermesidir. Bu sembollerin bir kısmı soyut, bir kısmı somuttur. Fakat Uyar'ın başka bir özelliği de 'somut olma' olduğundan onun çoğu soyut sembolleri bir somutluk niteliği kazanabiliyor" (Cöntürk, 1961: 18).

Cöntürk, sembolleri tasnif edip bunları şiirlerden örneklerle açıkladıktan sonra bazı yorumlara varıyor. Eleştirisini inceleme kısmı ile sınırlandırmadığı, bir hüküm ve yorum kısmı ile tamamladığı tespit edilerek, eleştirinin yargı verme yönünü ihmal etmediği belirtilebilir. Uyar'ın şiirindeki sembolleri incelediği kısımdan sonra, yer alan yorumlarında "bu mısralara bakıp da Uyar'ı 'insan'ın şairi sanmak doğru olmaz. O ne şu ne de bu türlü bir insanı dile getirmiyor. Ona çağımızın insanını dile getiriyor da denemez pek. O, kendi yaşantısını, kendi özel dünyasını getiriyor asıl. Bu dünyanın başlıca özellikleri de şöyle özetlenebilir: mutlu ve mutsuz öğeler ardı kesilmeksizin yer alıyor orada" (Cöntürk, 1961: 37) şeklinde öznel yaklaşımdan çekinmeden düşüncelerini belirttiğini söyleyebiliriz.

Ölü Çizgi yazısında ise Behçet Necatigil'in şiirindeki semboller üzerinde duran Cöntürk (*Ölü Çizgi*: 36), Edip Cansever'in *Salıncak Şiiri* yazısında da sık sık sembol ve imajlar bağlamında değerlendirmelerde bulunmaktadır (Cöntürk, 1964: 87).

Hüseyin Cöntürk, şiirleri eleştirirken şiirlerdeki duygusal ögeleri ve bunlar arasındaki ilişkileri incelemiştir. Şair öznenin psikolojisine ilişkin veriler tespit etmeye dayalı bu yaklaşım şiirin yorumlanması konusunda da Cöntürk'e imkân vermektedir. Cöntürk, Uyar üzerinde yaptığı çalışmada onunla ilgili tespitleri bu yönteme örnek oluşturmaktadır:

"Uyar'ın mutsuzluğun ablukasını yarmak üzere başvurduğu çareler şunlar: (1) Kötüleri iyileştirmeye çalışmak. (2) Alışamadığı kötü şeyleri sevmeye çalışmak. (3) Bayağılaşarak kötü şeylerin dünyasının bir parçası olmak. (4) Alıştığı kötü şeylerden kurtulmaya çalışmak. (5) İyisi ve kötüsü ile realiteyi bir oldubitti diye kabul etmek. (6) Realiteyi görmezliğe gelmek. (7) Hayal evrenine kaçmak" (Cöntürk, 1961: 26).

Cöntürk, *İğreti Şair* bölümünde ise bu tespitlerden hareketle sonuç niteliğinde Uyar'ı davranışlarının psikolojik yönü açısından değerlendirir.

"Yukarıdaki misaller göstermiş olsa gerektir ki reel dünyaya karşı Uyar'ın davranışı çok karmaşık ve kararsızdır. O, reel dünya içinde dengeli, mutlu bir yaşayış kurmak amacıyla hemen her türlü yola başvuruyor, bir davranıştan öbürüne atlıyor, birbirine zıt davranışları deniyor, yaşıyor. Böylece Uyar'ın şiirleri huzursuz ve iğreti yaşamının yansıtıcısı oluyor" (Cöntürk, 1961: 30)

Necatigil'i ele aldığı *Ölü Çizgi* yazısında da mutluluk-mutsuzluk gibi duygusal unsurların kullanımı üzerinde durur (Ölü Çizgi: 37). Cansever'in şiiri üzerine yaptığı tespitlerin de bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür. Cöntürk " 'Salıncak' bir 'sıkıntı' şiiridir" (Cöntürk, 1964: 80)tespiti başta olmak üzere şiirdeki psikolojik unsurları stilistik yaklaşımla ortaya koyar.

Cöntürk, öznel ya da izlenimci yaklaşımı tamamen reddetmediğini teorik çalışmalarında söylemektedir. Ancak uygulamalı çalışmalarında öznellik konusunda koyduğu sınırlarını aştığı yerler olduğu söylenebilir.

Öncelikle Cöntürk'ün metinlerini deneme üslubuyla yazıyor oluşu buna yol açıyor denilebilir. Turgut Uyar kitabının Giriş kısmının denemeci üslubuyla yazıldığı görülmektedir. "bence", "beni üzdü", "Uyar'ın kişisel destanı", "O. Veli devrimleri" gibi ifadelerin deneme üslubuyla yazılmış kısımlara örnek öznel ifadeler olduğunu söylemek mümkündür (Cöntürk, 1961: 5).

Cöntürk öznel yaklaşımını bazı sıfat ve nitelemeleri bilinçli bir şekilde kullanarak sürdürmektedir. "iyi", "kötü", "beğendim" gibi ifadeleri Cöntürk zaman zaman

sakınmadan kullanmaktadır. Hatta bu nitelemeleri eleştiri ölçütlerini belirtirken de dile getirebilmektedir. Örneğin, *Klişeye Karşı Necatigil* yazısında "iyi bir şair olmanın en az iki koşulu var" gibi ifadelere yer vermektedir (Cöntürk, 1964: 7). Turgut Uyar'ın şiiri üzerine yaptığı değerlendirmeleri Cöntürk kendi de öznel ve izlenimci bulmaktadır. Şöyle diyor Cöntürk: "Ben de bu çalışmamda Uyar'ın dünyalarını değerlendirirken kendi tahminlerime geniş bir yer vermiş bulunuyorum" (Cöntürk, 2006: 319).

Bu tespitlerden sonra Hüseyin Cöntürk'ün eleştiri çalışmaları ile ilgili bazı hükümlere varmak mümkündür.

Cöntürk bir şiir eleştirmenidir. Şiir eleştirisi dışında sadece bir yazısı hikâye üzerinedir. Cöntürk, ele aldığı şiir ya da şiirlerden hareketle şairin genel estetik anlayışını tespit etmeye çalışmıştır. Şiir eleştirisinde gelenek kavramına önem vermiş; Divan edebiyatı, Servet-i Fünun, Garip ve İkinci Yeni şairleri üzerine yazılar yazmıştır. Bununla birlikte bazı eleştirilerinin tanıtım amaçlı yazıldığını söylemek mümkündür.

Genelde nesnel tutum içinde olmakla birlikte denemeci üslubu ile yazmış, öznel, poetik yorumlar yaptığı da tespit edilmiştir. Stilistik çalışmalarında şiir dili, şiir sentaksı, tekrarlar, değişmeler, sapmalar, şaşırtmacalar, imaj ve semboller üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Hüseyin Cöntürk, 1960'lı yıllarda, edebiyat eleştirisini özgün bir uğraş alanı olarak görerek onun teorik ve pratik yönü üzerinde durmuş bir eleştirmendir.

2.2.1.3. Fethi Naci

Fethi Naci'nin roman eleştirilerinin temeli 1960 sonrasındaki uygulamalı çalışmaları ile atılmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu*, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Utanmaz Adam*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak*, Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* ve Yaşar Kemal'in *Ortadirek* adlı romanları üzerine yazdığı yazılar onun ilk edebiyat eleştiri metinlerini oluşturmaktadır.

Fethi Naci, *İnsan Tükenmez* (1956) ve *Gerçek Saygısı* (1959) adlı eserlerinden sonra eleştiri alanında yaptığı çalışmalar doğrultusunda 1959 yılında yılın edebiyat eleştirmeni seçilir (Onaran, 2011: 18).

Ancak, Fethi Naci, bu ödülü aldığı tarihten sonra bir müddet edebiyat yazılarına ara verecek ve siyasi çalışmalar içinde yer alacaktır. Yeni Dergi'de yayımlanmaya başlayan edebiyat eleştirileri, roman eleştirisi alanında *Yüz Yılın 100 Türk Romanı* başlıklı hacimli çalışmaya ve roman eleştirisi alanında Fethi Naci'nin edebiyat tarihinde yer almasına öncülük edecektir. Burada değerlendirdiğimiz eleştiri metinleri 1971 yılında yayımlanan *On Türk Romanı* adlı eserin de önemli kısımlarını oluşturmaktadır.

Fethi Naci, ilk kitabı olan *İnsan Tükenmez* ağırlıklı olarak edebiyatta tip ve gerçekçilik sorununa odaklanmıştır. Naci, kitabında, edebiyatçılara bu kavramlar etrafında yeni bir edebiyat yaklaşımı geliştirmeleri gerektiğini öğütler (Naci, 1956: 8). Bu anlayışın temelinde gerçekliğin doğru bir şekilde yansıtılması vardır. Fethi Naci'ye göre edebî esere konu edinilen gerçeklik, gerçek hayattakinin aynısı değil, onun içinde tespit edilen tipik kişi, olay ve durumları yansıtmalıdır (Naci, 1956: 36). Görülen gerçeğin doğrudan esere yansıtılması olarak tanımlanan natüralizm Naci tarafından doğru bir gerçekçi yaklaşım değildir (Naci, 1956: 37). Fethi Naci, bu tartışmaları daha çok pratik bir zeminde, eserden örnekler vererek yapar. Yaşar Kemal'in eserini bu bakış açısı ile "Teneke doğru anlaşılmış bir gerçekçiliğin ürünü" (Naci, 1956: 17) diyerek değerlendirir.

Fethi Naci'nin eleştirilerinde, Marksist edebiyat eleştirisinin kavramlarına, teori ve dolaylı olarak yöntemine yaptığı vurguya rağmen, politik öznellik tutumunun öne çıktığı görülmektedir. Marksist eleştiri, sistematik bir ölçüt değil, politik yorumlar için pratik çözümler sunmaktadır. Naci'nin ilk dönem eleştirilerinde eserlerin sahip oldukları özelliklerin "ne" olduğundan çok "nasıl" olması gerektiği üzerine yoğunlaşmıştır.

Fethi Naci'nin eleştirileri eserin hangi düşünceleri yansıtması gerektiği noktasına kadar varır. Naci, Hüseyin Rahmi'nin romanda yaptığı toplumsal değerlendirmeleri, doğruluğu açısından yorumlar.

"Ne var ki bu gözlemlere dayanarak vardığı sonuçlar için doğru denemez. Hüseyin Rahmi, toplumların geçiş dönemlerinde insanların hayatlarında görülen bozukluklar ve çöküntülerle, toplumların tarihsel, ekonomik durumları arasındaki ilişkileri görememiş,

bu yüzden, kişilerdeki o yozlaşmayı sadece açlıkla, cinsiyetle, hayvanî içgüdülerle açıklamaya çalışarak yanılgıya düşmüştür" (Naci, 1968b:31).

Naci, benzer bir değerlendirmeyi Halit Ziya için de yapmaktadır: "toplumdan bir kesit vermek isterken hep bireysel ve olağandışı (istisnai) durumlara takılıp kalıyor, bir türlü toplumsal nedenlere inemiyor" (Naci, 1968a: 458).

Fethi Naci'nin eleştirilerinde romanlar, ele alınırken toplumsal açıdan yorumlanır. Yaşar Kemal'in romanında anlattığı kişiler gerçek hayattaki durumları ile özdeşleştirilerek tasvir edilmektedir: "Torosların arka yanındaki bir köyün insanlarının, pamuk tarlalarında ırgatlık yapmak için, Çukurova'ya doğru yola kovuluşlarını, tabiatla dövüşe dövüşe Çukurova'ya varışlarını anlatır Ortadirek" (Naci, 1968e: 275).

Kiralık Konak romanını sosyolojik açıdan ele alan Fethi Naci, romanda anlatılan kişilerin üç farklı sosyolojik kuşağı temsil ettiği üzerinde durmakta ve şunları söylemektedir: "Konağın dağılıp satılığa çıkarılmasıyla biten roman, bir zümrenin çöküntüsünün üç kuşaklık hikâyesidir" (Naci, 1968c: 151).

Yazarlar da sosyal konulara ilgileri açısından değerlendirilmiştir: "En önemli özelliği, aşağı yukarı yarım yüzyıllık bir süre boyunca toplum hayatımızdaki değişikliklerin İstanbul'daki belirtilerini romanlarında göstermek olan Hüseyin Rahmi" (Naci, 1968b:30).

Toplumsal eleştiri bazen sosyolojik bazen toplumsal tarih bağlamı öne çıkarılarak yapılmaktadır. Eserin, toplumsal bir ürün olduğu düşüncesi eleştirilerin alt metnini oluşturur.

Fethi Naci, *Aşk-ı Memnu* romanını ve kişileri gerçeklik duygusu uyandırması açısından ele alarak "Bunlar [kişiler], romancının kafasında olmuş bitmiş kişilerden çok ipleri romancının elinde olan birer kukladan çok kendi hayatlarını yaşayan kişilerdir" ve "Aşk-ı Memnu toplumsal gerçekliğe romancı olarak yanaşmasını ve bakmasını bilen bir yazarın eseridir" tespitlerini yapar (Naci, 1968a: 460).

Naci, *Utanmaz Adam* romanında toplumsal gerçekliğin "bir yama" gibi durduğunu belirtir (Naci, 1968b: 31). Romanda "olaylar bir anlayışı ispat etmek için düzenlenmiş"tir (Naci, 1968b:31). Fethi Naci'ye göre Hüseyin Rahmi, romanın düşünsel yönünü estetik yönüne tercih etmiştir. Fethi Naci, toplumsal yönün estetik bir formda sunulması gerektiğini savunmaktadır.

Fethi Naci, Yaşar Kemal'in *Ortadirek* adlı romanının konu ve kişilerin yansıtılması gibi yönlerden gerçekçi bir niteliğe sahip olduğu düşüncesine Marksist gerçekçilik yaklaşımı ile varmışıtır. Naci "Hiçbir romanımızda, belirli şartlar içinde yaşayan, belirli bir tarihsel ve sosyal zamanın 'Türk insanı'nın böylesine somut, böylesine derinliğine; tabiatın böylesine zengin, canlı, kıpır kıpır verildiğini hatırlamıyorum" (Naci, 1968e: 274) demektedir. Naci'nin tekrar eden "böylesine" şeklindeki öznel ifadeleri sosyal-tarihî bir perspektif içinde eseri değerlendirmeye dönüktür.

Fethi Naci, eleştirilerinde öznel yargılardan, öznelliğin oluşturacağı spekülasyonlardan çekinmez. Naci'nin eleştirilerinde "Halit Ziya'nın en başarılı romanı", "Halit Ziya'nın Aşk-ı Memnu'da en büyük başarısı", "Romancılığımızın bu büyük ustası" (Naci, 1968a: 459); "Yakup Kadri'nin en beğendiğim romanı Kiralık Konak" (Naci, 1968c: 151); "Bugüne kadar okuduğum en mükemmel Türk romanıdır Ortadirek" (Naci, 1968e: 274); "hiçbir romanımızda", "kıpır kıpır verildiğini" (gerçekçi tasvirler için), "Yaşar Kemal'in büyük başarısı", "Yaşar Kemal'in bu üstün başarısı" (Naci, 1968c: 274); "mutlu bir bileşim" (Naci, 1968e: 275) gibi örnekleri çoğaltılabilecek öznel ifadelere sıklıkla rastlanır.

Fethi Naci, bir eser hakkında eleştirilerini belirtmeden önce, onun yazarının diğer eserlerini değerlendirir. Halit Ziya'nın *Aşk-ı Memnu* romanından önce *Kırık Hayatlar* ve Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak* romanından önce *Yaban* romanını değerlendirir. Fethi Naci, eleştirilerine konu edineceği eseri seçerken yazarın "meziyetlerini ve kusurlarını, toplumsal düşüncelerini" temsil etmesi kriterlerine dikkat eder (Naci, 1968b:30). Yazarın biyografi ve sanat görüşüne gerekmedikçe başvurulmaz. Ancak örneğin Kiralık Konak eleştirisinde olduğu gibi, Yakup Kadri'nin roman anlayışı

hakkında bilgiler verdiği de olur. Onun "tipik bir devri, bir çevreyi anlatmak isteyen bir romancı" olduğunu söyler (Naci, 1968c: 151).

Fethi Naci, yazarın anılarından, yaşantılarından eserlerinde yararlandığına değinerek biyografik eleştiriden de yararlanır. (Naci, 1968c: 151). Naci, Yaşar Kemal'in gerçekçilik konusundaki başarısını yazarın biyografisiyle ilişkilendirmektedir. "Romancılarıma, toplumsal gerçekliğe, genellikle, iki yöntemle yaklaşıyorlar: Ya Yaşar Kemal gibi yaşantısından ve tanıklığından, yani insanlardan yok çıkarak, ya da kimi romancılarımız gibi tarihsel araştırmaları, birtakım eserleri inceleyerek" (Naci, 1968e: 274).

Eleştirilerin uzunca bir kısmını romanların özetlenmesi oluşturur. Özet, eleştiride önemli bir yer tutar. Kiralık Konak özetlenirken kişilerin roman içindeki gelişimleri de incelenmiştir (Naci, 1968c: 152). Dolayısıyla özetin romanın konusu yansıtmak işlevi yanında eleştirel bir tutumla da ilişkisi bulunmaktadır. Naci, eseri bu yol ile tahlil etmektedir.

Bununla birlikte eserler üslup ve dil açısından da değerlendirilir. "Torosların arka yanındaki bir köyün insanlarının, […] Çukurova'ya varışlarını anlatır Ortadirek. Destansı bir hava içinde. Bu havaya uygun bir Türkçe ile." (Naci, 1968e: 275) şeklindeki ifadelerde olduğu gibi anlatım biçimi de ele alınır.

Aylak Adam üzerine yazdığı yazıda Naci, romanı konu açısından benzerleri ile karşılaştırarak ele almaktadır. *Aylak Adam* romanı, Lermantov'un *Zamanımızın Kahramanı*, Griboyedov'un *Akıldan Belâ* ve Gonçarov'un *Oblomov* romanları ile karşılaştırılır (Naci, 1968d: 223-224). Karşılaştırmalar konu açısından yapılırken tarihî bir perspektif verilmek istenmektedir. *Aylak Adam* romanı açısından konunun Marksist yaklaşımla da ilişkisi bulunmaktadır. Marksist edebiyat anlayışı üzerine yapılan tartışmalarda, Oblomov karakterinden hareketle, kahramanların olumlu ya da olumsuz olarak yansıtılması sorunu önemli bir yer oluşturmuştur (Moran, 1994: 55). Naci, bu tartışmalara değinmekle yetiniyor. Olumsuzluk gibi görünen durumları varoluşçuluk açısından değerlendirerek romanın "toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğüne başkaldırma" olduğunu söylüyor (Aylak Adam: 227).

2.2.1.4. Asım Bezirci

Asım Bezirci 1960-1970 arasında *Çok Kapılı Oda* (1961), *Edip Cansever* (1961), *Günlerin Götürdüğü-Getirdiği* (1962), *Bilimden Yana* (1963), *Abdülhak Hamit ve Tarık Yahut Endülüs Fethi* (1966), *Okudukça* (1967), *Orhan Veli Kanık* (1967), *Ahmet Haşim* (1967), *Nurullah Ataç* (1968), *Dünden Bugüne Türk Şiiri* (1968) kitaplarını yayımlamış eleştiri ile ilgili *"Eleştiride Zaman"*, *"Bağımsızlığa Doğru"*, *"Eleştiride Konu"* gibi yazılarında düşüncelerini açıklamıştır. 1970 sonrasında yayımlanmakla birlikte *Metin Eloğlu* (1971), *On Şair On Şiir* (1971), *İkinci Yeni Olayı* (1974) ve *Bilimden Yana Sosyalizme Doğru* (1976) gibi eserlerinin temelini oluşturan metinleri de 1960'lı yıllarda yayımlamıştır.

Asım Bezirci'nin eleştiri anlayışının temelini bilimsel nesnel yaklaşım oluşturmaktadır. Bu anlayışa yönelik düşüncelerini gerek teorik metinlerde gerek uygulamalı çalışmalarında yansıtmıştır. Bezirci, bilimsel nesnel yaklaşım içinde olan Hüseyin Cöntürk ile ortak kitap çalışmalarında bulunmuş, Dönem, Soyut, Ataç gibi bilimsel nesnel yaklaşım vurgusu yapan dergilerde yazılar yazmıştır.

Asım Bezirci, eleştiride bilimsel nesnel yaklaşım konusunda birçok yazısı, kitaplarında bu yönde açıklamaları bulunmaktadır. Bezirci, kendi eleştiri anlayışını da oluşturan nesnellikle ilgili düşüncelerini şöyle açıklar:

> *"Eleştiri akla ve esere uygun, öznellikten uzak ve nesnel olmalıdır. Eseri araçsallaştırmamalı, onu anlamaya, çözümlemeye ve ayrıntıları incelemeye dönük olmalıdır. Eleştiri eseri, tarihsel, toplumsal yönlerini ortaya çıkarmalıdır. Yargıları gerçekçi olmalı ve ölçüte dayanmalıdır"* (Bezirci, 1983: 98-99).

Bezirci'nin eleştiri, edebiyat ve bilim gibi konulardaki görüşlerinin önemli noktalarını *Bilimden Yana* adlı kitabında bulmak mümkündür. Özünü *Bağımsızlığa Doğru, Eleştiride Konu, Edebiyat ve Eleştiri* ile *Eleştiri ve Yaratma* yazılarının oluşturduğu *Bilimden Yana* metni kitabın ilk makalesini oluşturmaktadır. *Bilimden Yana* yazısı bilimsel-nesnel eleştirinin Türkiye'deki temel metinlerinden birini oluşturur. *Bilimden Yana*'da Bezirci, kendi eleştiri anlayışının temel ölçütlerini diğer eleştiri yaklaşımlarını

eleştirerek belirtir. *Bilimden Yana* adlı eser ise, ilk baskısı Bezirci'nin 1963'e kadar çeşitli dergilerde yazdığı deneme ve eleştiri yazılarını bir araya getirmektedir.

Yazısında Bezirci, edebiyat eleştirisinin gelişimini özetleyerek, onun zaman içinde bilimsel temellere oturduğunu söyler. Eleştirinin edebiyattan bağımsız bir disiplin olma yönünde ilerlediğini tespit eder. Bezirci, eleştirinin bir bilim olup olamayacağı yönünde bir sorgulamaya girer. Bu sorgulamada Bezirci eleştirinin, bir bilim olmadığı ancak sanatsal, öznel bir yönde değil bilimsel-nesnel yönde gelişmesi gerektiği üzerinde durur. Eleştiri ile edebiyat arasında konu, yöntem, yapı ve amaç bakımından farklılıklar bulunduğunu "eleştirinin görevi güzellik yaratmak değil, yaratılmış güzelliği yargılamak, okurlara tanıtmaktır" (Bezirci, 1983: 49) şeklinde düşüncelerini belirginleştiren Bezirci, "Sanat gerçeği estetik yolla, imgelerle canlandırır, eleştiriyse yalın dille kavramlarla anlatır" (Bezirci, 1989: 11) şeklinde düşüncelerini ifade eder.

Bezirci'nin en önemli görüşlerinden biri bilimsel eleştirinin eser merkezli bir yaklaşım içinde olması gelmektedir. "Modern eleştirinin baş konusu eserdir." (Bezirci, 1989: 12).

"Bağımsızlığa Doğru" yazısında;

> *"Bu demektir ki o, var gücünü eseri tanıtmaya ve yargılamaya verir, İnsandan (yani sanatçıdan ve eleştirmenden) çok eserle ilgilenir. Eseri faydalı her veriden, her kaynaktan, her yöntemden -gerekirse bilimlerden de- yararlanarak iyice çözümlemeyi ve doğruca değerlendirmeği amaç edinir. Onun, öz ve biçimce çevre ve tarih içindeki yerini, durumunu, önemini, değerini etkisini tarafsızca göstermeye çalışır"* (*Bağımsızlığa Doğru*: 5)

şeklinde bu eleştirinin özelliklerini belirtmektedir.

Eleştiri tarihinde eser merkezli eleştirinin yeniliğine dikkat çeken Bezirci, Andre Gide'in *"Dostoyevski"* adlı eleştirisinin eleştirisini yapar: "Gide, burada hem sanatçıyla hem de eleştirmenle (kendisiyle) ilgilidir. Eser üzerinde pek durmaz, daha çok ya, zarı ele alır. Üstelik yazardan çok da kendini anlatır." (*Bağımsızlığa Doğru*: 5).

Eleştirinin eser merkezli olmasını savunmakla birlikte Bezirci, eleştirilecek eserin konusunun eleştirinin öncelikli ele alacağı verilerden biri olmadığını belirtir. Bu hususta *"Eleştiride Konu"* yazısında "Eleştiride de durum, aşağı yukarı, sanattakine benzer. Eleştiri için de konu o kadar önemi değildir. Bundan ötürü, eleştirmen değerlendirdiği eserin ille de güzel olmasını düşünmez. Okurlara ille de güzel eserleri tanıtmaya çabalamaz." ("Eleştiride Konu": 10) şeklinde düşüncelerini ifade eder.

Bezirci, eleştiri metninin bir edebî eser olmadığını, eleştirmenin öznel ve izlenimci bir tutum takınmaması gerektiğini, yazarın biyografisi ve edebiyat görüşünün eleştiride tarih, felsefe, estetik gibi yardımcı unsurlar olduğunu söyler. Bu tespitleriyle Bezirci, bilimsel yaklaşım dışında gördüğü anlayışları elemiş olur. Eleştirinin bir sanat olmadığı, öznel yaklaşımla yapılmaması gerektiği, nesnel olunması gerektiği konusunda Bezirci'nin *Aşk* yazısı örnek gösterilebilir. (Bezirci, 1989: 24-28).

Bezirci, eleştiri anlayışını felsefeden yararlanarak oluşturur. Özne-nesne ilişkisi üzerine yaptığı açıklamalar felsefe kaynaklıdır. *Nurullah Ataç* kitabının "Bilinç ve Nesne" başlıklı bölümünde düşünce kavramı için yapılan tanımların eleştiri için de geçerli olduğu söylenebilir (1983: 92). Burada özne ile nesne arasındaki karşılıklı dinamik ilişkiler sonucu düşüncenin dolayısıyla eleştirinin oluştuğu söylenmektedir. Burada Bezirci, edebiyat eseri olarak tanımladığı nesnenin değerini sorgular. Yine burada eleştirel yargılamanın zihinsel yani mekanik olduğu kadar duygusal yani psikolojik-duygusal-sezgisel bir eylem olarak da görüldüğünün altını çizmek gerekir. Bezirci burada eleştiri kuramlarına kaynaklık eden felsefi sorunları tartışmaktadır.

Eserin değerine ilişkin evrensel bazı ölçütlerin varlığı da değinilen konular arasındadır: "Birlik, bütünlük, uyumluluk, tutarlılık, ölçülülük, yoğunluk, orantı, denge…". Bu ölçütlerin neoklasik eleştiri/ estetik görüşüne dayandığı görülmektedir. Nitekim neoklasik yaklaşım da kuralcı olması açısından ölçülebilir bir anlayışı da kısmen de olsa dayanır. Burada Bezirci ortak güzellik anlayışına dayandığını söyler (1983: 94). Öznelliğin göreceliliğini sorgular ve izlenimci bazı eleştirmenlerin öznel yargılarının genel sebeplerden kaynaklandığını hatırlatır.

Asım Bezirci, Nurullah Ataç üzerine düşüncelerini kaleme aldığı kitabında, Ataç'ın eleştiri anlayışını ele alırken, Türkiye'de bilimsel-nesnel tutumun gelişimine ilişkin de bazı tespitler yapar.

Bezirci, Ataç'ın eleştiri anlayışının öznelci yaklaşımdan nesnelci yaklaşıma doğru ilerleyen bir süreç içinde ilerlediğini söyler. Onun, 1921-1951 arasında öznel, 1952-1957 arasında nesnel eleştiriler yaptığını belirtir.

Bezirci 1950 öncesinde Mehmet Kaplan, Fahir Onger, Vedat Günyol ve 1950 sonrasında Metin And, Adnan Benk, Attila İlhan, Hüseyin Cöntürk ve Fethi Naci'nin "nesnel eleştiri akımı"nın temsilcileri olduğunu söylemektedir (Bezirci, 1983: 100). Bu isimlerden Cöntürk ve Naci dışındaki isimlerin nesnel eleştiri yaptığını söylemek güçtür. Bu düşüncelerini gerekçelendirmemesi hangi gerekçelerle bu yargıya vardığını belirlememizi güçleştirmektedir.

Bezirci, Ataç'ın öznel tutumunu incelerken, onun eleştiriyi bir sanat olarak gördüğünü belirtir. Öznel tutum eleştiriyi sanat, yazarı-eleştirmeni sanatçı görmekle ilişkilidir (Bezirci, 1983: 46). Bezirci, eleştirinin sanat olduğunu belirten eleştirmenlerimizi de tespit eder. Suut Kemal Yetkin, Hikmet Dizdaroğlu, Memet Fuat'a göre eleştiri sanatsal bir yazı türüdür (Bezirci, 1983: 47). Bezirci, Ataç'ı ele alırken öznel-izlenimci eleştirinin tarihini özetler. Bununla birlikte onun felsefe ve sanat tarihindeki yerini de belirterek, eleştiri kuramlarının felsefe ile ilişkisine değinmiş olur. Bezirci, izlenimciliği öznelciliğe dayanması gerekçesi ve edebiyat eleştirimenini eserden uzaklaştırması yönüyle eleştirir (Bezirci, 1983: 64-65). Bezirci, Ataç için 'eleştirel denemeci' ya da 'denemecil eleştirmen' kavramlarını kullanır. Anlaşılan Bezirci de Ataç'ın denemeci mi eleştirmen mi olduğuna kararsızdır (Bezirci, 1983: 68). Bununla birlikte Bezirci'nin bir eleştirmenin eleştiri anlayışını adlandırma çabasını da eleştiri yaklaşımı bağlamında teorik bir uğraşı olarak önemli görmek gerekir.

Bezirci, Ataç'ın izlenimci yaklaşımını eleştirirken nesnel-bilimsel eleştirinin de niteliklerini belirtir. Bunlar "araştırma, inceleme, metin çözümleme"dir. Bezirci, bunları eleştirinin ön koşulu kabul eder (Bezirci, 1983: 70). Eleştiride ölçütlerden

hareket etmek Bezirci açısından nesnellik ve tutarlılık göstergesi olarak yorumlanabilir (Bezirci, 1983: 80).

Bezirci, eleştirinin çözümlemeler, karşılaştırmalar yapması; gerekçe, ölçüt ve yöntemini ortaya koyması; konusu olan eserlerin çağ ve çevreyle ilişkilerini değerlendirilmesini şart koşmaktadır. (Övülmeye Karşı, Dönem Nisan 1964; Bilimden Yana, 174, 203).

Bilimsel nesnel eleştiriyi savunan birçok isim ya deneme türünün imkânlarından yararlanırken ya da Bezirci gibi öznellikle uyum sağlamaya çalışırken görülür.

"En nesnel eleştiride bile bir öznel yan bulunur" diyen Bezirci "Zaten, nesnel eleştirinin amacı da bu yanı büsbütün ortadan kaldırmak değil, esere daha çok yaklaşmak için onu elinden geldiğince azaltmak" şeklinde nesnel eleştiri teorisi içinde bu tutumuna yer açar (Menemencioğlu, 1963: 7). ,

Bezirci, farklı eleştiri yaklaşımlarının kullanılması gerektiğini düşünmektedir. "Bir eser estetik değerlerin yanı sıra kültürel (toplumsal, ahlaksal, eğitsel, siyasal, düşünsel, insansal vb.) değerleri de kapsar. Elbette, bu değerlerin varlaşması, etkilemesi öncelikle estetik değerlerin yetkinliğine ve onlarla uyumuna bağlıdır. Fakat biçimsel değerlerle birlikte bu içeriksel değerlerin de ortaya çıkarılması ve yargılanması sözü geçen yöntem ile bakış açısından yararlanmayı de gerekli kılar" (Bezirci, 1983: 88) diyen Bezirci, estetik değerlerin biçimsel, diğerlerinin içeriksel olduğunun altını çizer. Bu tespit, Bezirci'nin eserde yapı sorununu fark ettiğini gösteren düşüncelerdendir, denilebilir.

Asım Bezirci *Eleştiride Zaman* başlıklı yazısında eser eleştirisinde zaman odaklı yaklaşımı ele almıştır. H. Taine'in görüşlerini değerlendirerek, eserin sadece yazıldığı zaman açısından değil geçmiş ve gelecekle ilişkisi açısından da değerlendirilmesinin gerekliliğine dikkat çeker (1962: 8). Bu görüşler, Bezirci'nin eserin, hangi eleştiri kuramıyla ele alınması gerektiğini kendinin belirlediği yönünde bir eğilim gösterdiğini düşündürtmektedir.

Edebiyat eleştirisi çeşitli yayıncılık denemeleri ile etkileşim hâlindedir. Popüler eleştiri yaklaşımlarının başında biyografik çalışmalar gelmektedir. 1960'lı yıllarda özellikle

Varlık Yayınları ve İnkılap Kitabevi biyografi eserleri ile eleştirinin bu yönde gelişmesine katkı sağlamıştır.

Bezirci'nin biyografik nitelikli inceleme çalışmaları eleştiri çalışmalarından önemli bir yer tutar. "Düşünceyle eylem gibi, kuramla (teoriyle) uygulama da birbirini bütünleyen iki edimdir" (Bilimden Yana, 239) diyen Bezirci, birçok eleştirel uygulama metni ortaya koymuştur.

Edip Cansever kitabı 1961*, Ahmet Haşim* ve *Orhan Veli Kanık* kitabı 1967 yılında yayımlanır. *Ahmet Haşim* kitabı İnkılap Kitapevi'nin edebiyatçıları tanıtma amacıyla hazırladığı biyografi dizisinde yer alır. Bezirci, biyografi kitaplarında popüler yayıncılık konseptine dikkat ettiği görülmektedir. Edip Cansever kitabında esere, *Ahmet Haşim* ve *Orhan Veli Kanık* kitaplarında biyografik bilgiye öncelik verilir. Bu çerçevede çeşitli klişe dönemlendirmeler, adlandırmalar edebiyat dışındaki verilerden yararlanmalar öne çıkar.

Asım Bezirci, *Edip Cansever* çalışmasını Hüseyin Cöntürk'ün *Turgut Uyar* incelemesi ile birlikte bir ortak kitap şeklinde yayımlamıştır. Bezirci, Cansever'in şiirilerini bütünlüğü ve gelişimi içinde ele almış, şiirleri karşılaştırmalarla incelemiştir. İlk dönem şiirleri biyografik okuma ile değerlendirilmektedir. İkindi Üstü ve Umutsuzlar Parkı şiirini şairin söyleşilerinde hayat hakkında verdiği bilgilerden hareketle değerlendirmektedir (Bezirci, 1961: 59, 71).

Haşim ve *O. Veli* kitabında ise önce şairlerin biyografilerini ve kişilik özelliklerini özetlemektedir. Sanatı başlıklı bölümde şiirleri incelemeye başlamaktadır.

Ahmet Haşim incelemesinde, Haşim'in, 23 yaşına kadar yazdığı 24 şiirin, onun ilk şiirlerini oluşturduğunu belirten Bezirci bu döneme "arayış" adını verir (Bezirci, 1967: 33). Şiirlerini, ilk şiirlerinin genel özelliklerini yansıtan *Hayal-i Aşkım* şiirini ele alarak incelemeye başlar. Önce şiirin içeriğini açıklar. Şiirde öne çıkan duygusal yöne dikkat çekilir. Bu şiirlerden hareketle Bezirci, Haşim'in psikolojisini değerlendirir: "Haşim daha ilk şiirlerinde yalnız, mutsuz ve kötümserdir" (1967: 35).

Biyografik bilgi, edebî eserin içeriğinin açıklanması ve duygusal yönlerinin yorumlanmasına somut verilerle katkı sağlayarak nesnel tutumla uzlaştırılabilmektedir. Bezirci'nin bir yandan yayıncılık zorunlulukları diğer yandan nesnellikle uzlaşma eğilimi gibi gerekçelerle biyografik okumalar yaptığını söylemek mümkündür. Biyografik eleştiri, eseri dışsal bir yaklaşımla yorumlama imkânı sağlarken, eserin kendi estetik dünyasında uzaklaşmayı getirdiğini söylemek gerekir. Bu dönemde, Bezirci gibi isimlerin eser merkezli eleştiri vurgusuna rağmen, biyografik yöntemin edebiyat eleştirisindeki yerini belirginleştirilmemesi yüzünden çelişkili bir anlayış içinde oldukları söylenebilir.

Bezirci'nin nesnel yaklaşımının temelini eleştiri teorisine yönelik çalışmaları ile oluşturur. Eleştiri metinlerinde başvurduğu stilistik yöntemin teorik temelleri ve tarihî gelişimini *"Dilbilim ile Eleştiri"* başlıklı yazıda ele almıştır.

Bezirci bu yazısında, dilin tanımı, dil-toplum ve dil-tarih ilişkisi üzerinde durduktan sonra stilistiğin gelişimi hakkında bilgi verir. Bir eserin salt dil, gramer özelliklerinin incelenmesini eksik bulan Bezirci, dilin estetik yönünün de incelenmesi gerektiğini belirttikten sonra bu yönde çalışmaları özetler. XIX. yy.da Madame de Staël'in dil ile toplum, kültür ve edebiyat arasındaki bağıntılara değindiğini hatırlatır. Almanya'da Von Humboldt'un bu görüşü derinleştirdiği "toplumun edebiyatı, felsefesi, sanatı, tekniği ile birlikte bütün kültürü, düşünceleri, zihniyeti hatta töre ve âdetleri dille ayrılmış bir bağlılık içinde bulunduğu" şeklindeki düşüncelerinin edebî dil üzerine yapılan çalışmaları etkilediği ifade edilir.

Stilistiğin gelişimini özetleyen Bezirci, Charles Bally'nin 1902'de *"Traite de stylistique française"* ve 1905'te *"Precis de stylistique"* adlı eserleri ile anlatıbilimin temellerini attığını söyler. "Bally'e göre anlatıbilimin temel konusu dilin duygusal içeriğidir (contena affectif)." Bally'den sonra Karl Vossler anlatıbilimin didaktik ve estetik yanı üzerinde durur. Leo Spitzer, Vossler'in çalışmalarını sistemleştirerek bilimsel disiplin olmasına katkıda bulunur. Bezirci, Spitzer'in görüşlerine yer verirken edebiyatbilim'i eleştiri karşılığında kullanması dikkat çekicidir. "[Leo Spitzer] Dilbilim ile edebiyatbilimi (eleştiriyi) birleştirmeğe koyuldu." ("Dilbilim ile Eleştiri: 4). Bezirci,

Spitzer sonrası stilistiğin gelişimini ve buna katkıda bulunanlara da değindikten sonra "yeni bir bilim kolunun temellerini hazırladılar" şeklinde stilistiğin sistematize olmasına dikkat çeker.

Asım Bezirci, eser merkezli yaklaşımını stilistik incelemeleriyle göstermiştir. Edip Cansever kitabında şiirlerdeki imaj ve tasvirler üzerinde duruyor:

> *"Cansever duygudan, imgeden, çağrışımdan, izlenimden çok dış gözlemlerle, 'us verileri'yle kuruyor şiirini. Bu özellik çoğunca tasvirciliğe sürüklüyor onu. Anlatımcı (expressioniste) resim tekniğinden yararlanmaya götürüyor. (Peşkir, Chagell, Mesire Yerleri, Non-figüratif, Yengeç Gibi adlı şiirler iyi birer örnektir buna.)"* (Bezirci, 1961: 62).

Cansever'in şiirde modern resim teknikleri ile birlikte öykü tekniği kullandığı da tespit edilmektedir (Bezirci, 1961: 66, 67).

Orhan Veli ve Ahmet Haşim kitaplarında da üslup incelemesine önem verildiği görülmektedir. Orhan Veli şiirinin söz diziminin nesre ait özellikler taşıdığını söyleyen Bezirci (Bezirci, 1967: 16), Haşim'in şiirlerinde de şiirlerin ölçüsü, dili ve diğer üslup özelliklerine yoğunlaşmaktadır. Haşim'in *Şiir-i Kamer* adlı şiirini incelerken şiirde kullanılan isim, sıfat ve fiilerin tespit edildiği (1967: 51); *O Belde* şiirinin şiirin ölçüsü, dizelerin uzunluğu, duraklar ve vurgular gibi özellikler açısından incelendiği görülmektedir (Bezirci, 1967: 72).

Bezirci'nin eleştirilerde, eserleri, şairlerin anlayışlarını açıklamak amacıyla edebiyat tarihinden yararlandığı gözlemlenmektedir. Edip Cansever şiirinde Garip şiirinin izlerini, Oktay Rifat etkisini, *Dirlik Düzenlik* kitabında toplumcu gerçekçi yönü tespit eden Bezirci "Cansever'in eserlerinde şiirimizin son on beş yıllık serüvenini bulabilirsiniz" (Bezirci, 1961: 84) şeklindeki ifadesiyle tarihsel bir bakış açısını yansıtır. Orhan Veli şiirini eleştirmeden önce Bezirci, yakın dönem şiir tarihini özetler, tasnif eder ve O. Veli'nin şiirlerini "öz şiirciler" dediği kısımda değerlendirir (Bezirci, 1967: 8).

Ahmet Haşim'in şiirleri de ilk şiirlerindeki çeşitli unsurlar ile Servet-i Fünun şiiri arasındaki ilişki açısından ele alınır (1967: 36). Bezirci edebiyat tarihine ait konuları ele alırken politik öznel nitelemelerle yorumladığı görülür: "Abdülhamit'in zorba yönetimi" (Bezirci, 1967: 36) gibi. Bezirci, Servet-i Fünun şiirinin özelliklerini, gelişimini edebiyat tarihi içinde aktarır; Haşim'in şiirleri ile Servet-i Fünun şiirleri arasında biçim, içerik ve üslup açısından paralellikleri tespit eder.

Bezirci, Haşim'in ilk şiirlerinde psikanalistik bazı unsurlar bulur. İlk şiirlerinde tasvir edilen, sevgi duyulan kadın imajının şairin annesine sorunlu bir duygusal yönelimin izleri olarak değerlendirilir (1967: 40, 41, 52).

Bezirci, Haşim'in şiirlerindeki hayali unsurları psikanalitik açıdan yorumlar. Haşim'in gerçek hayattaki başarısızlığını şiirlerinde hayale yönelerek aşmaya çalıştığını böylece Freud'un düşüncelerine göre "savunma mekanizmaları"ndan birine başvurduğunu işaret eder (1967: 62). *O Belde, Yollar* ve *Zulmet* şiirleri bu açıdan birbirine benzetilir. "Haşim yaşadığı acılı gerçeklikten kaçıp kurtulmak ister" (1967: 74). *O Belde* şiirini yorumlarken şu tespitte bulunur: "Haşim'in bilinçaltında anne, kadın ve sevgili sözcükleri eş ya da yakın anlamlıdır, birbiriyle bağlantılıdır" (1967: 73).

> *"Haşim'in Fikret ile Servet-i Fünun'un şiir anlayışından ayrılma isteği Göl Saatleri'yle su yüzüne çıkmış ve Piyale'deki ürünlerle amacına ulaşmıştır. Bunu görmek için yalnızca Fikret'in güz konulu şiirleriyle Haşim'in 'Sonbahar' başlıklı şiirini karşılaştırmak yeter. Bu ve öteki örneklerle Haşim bakış açısı kadar dil, anlatım ve imge örgüsü yönünden de yeni döneme girmiştir. Bu girişle birlikte, günden güne gelişen kişiliği tam kıvamını bulmuştur."* (1967: 90).

Bezirci, *Piyale* kitabındaki şiirlerin anlaşılması için kitabın girişindeki "Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar" adlı poetik metnin incelenmesini yararlı bulur (1967: 82). Bezirci'nin bu tavrı bir fayda sağlama amacının ötesinde şiiri açıklamaya dönük bir tutumu yansıtmaktadır. Diğer taraftan şairin poetikası ile şiiri arasındaki ilişki karşılaştırmış olması eleştirel dikkatin izleri olarak görülebilir.

Bezirci, Haşim'in şiir anlayışının dayandığı düşünceleri yorumlayarak genişletir. Sadece Haşim'in görüşlerini açıklamakla yetinmez. Buna göre bazı çelişkiler de bulur:

> *"Haşim'in önsözde savunduğu ilkeleri tümüyle ve kesinlikle uyguladığı da söylenemez. O, bu ilkelere bir yere kadar ve belli ölçüde ayak uydurmuştur. Nitekim, eserleri –önsözdeki görüşlerin tersine olarak- çoğunlukla açık ve anlamlıdır. Çapraşık, kapalı, simgeli ve çeşitli yorumlara elverişli örnekler azdır. Mallerme'nin amaçladığı anlamda bir kapalılığa da pek rastlanmaz. Haşim'i simgecilere bağlayan özellikler, olsa olsa şunlar olabilir: Şiirde iç ahenge önem vermek; 'belagat, talim ve hitabet'e sırt çevirmek; ruh halini yansıtan renkli peyzajlar çizmek; öznelci, kötümser bir evren görüşü taşımak; toplum olaylarına, 'vakayi-i ruz-ı merreye', politikaya ilgisiz kalmak, sık sık akşam temini işlemek, gerçeklikle bağı gevşeterek düş ve hayale sarılmak vb…."* (1967: 86).

Göl Saatleri üzerinde değerlendirmelerinde ise şair izlenimcilik açısından ele alınmıştır. Şiirde yansıtılan tabiat görüntüsünün şairin psikolojisiyle irtibatı tespit edilmiştir (1967: 58). Şiir ayrıca, imgeler ve tekrar eden unsurlar açısından ele alınıyor.

Ahmet Haşim kitabının Sonuçlama kısmı Bezirci'nin eleştiri anlayışını özetlemektedir. Bezirci biyografik, sanatçının hayatının, kişiliğinin ve eserlerinin tamamının merkeze alındığı bir yaklaşım içindedir. Metinlerin anlamını açıklamaya öncelik vermektedir. Eserden hareketle şairin psikolojisinin yorumlanmasına çalışmaktadır. Şair merkezli eleştiride psikanalizden yararlanmıştır. Bezirci'nin eleştirilerinde şiirler edebiyat tarihi bağlamında da ele alınmaktadır. Metinler yazıldıkları dönemin edebiyat anlayışları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiş, şiir ve şairin edebiyat tarihi içindeki yeri incelenmiştir. "Haşim simgecilerden çok izlenimcilere yakındır" (1967: 82) diyen Bezirci, eserlerin edebiyat akımları ile ilişkisini de değerlendirmiştir. Şiirler imgeler, kelime seçimi, anlatım biçimi açısından incelenerek üslup eleştirisi yapılmıştır. Ahmet Haşim'in kullandığı sözcükler tasnif edilmiş; doğa, şairin kendisi ve kadın kümelerinde toplanmıştır (Bezirci, 1967: 109). Haşim'in şiirlerde kullandığı sözcük sayısı bile yorumlanmıştır (Bezirci, 1967: 108, 110, 111). Haşim'in kullandığı dilin "geleneksel şiir dilinin bir halkası" olmadığı ifade edilmiştir (Bezirci, 1967: 113). Ayrıca "Haşim'in

şiirindeki dil, biçim, içerik, imge ve hava kendine özgüdür, başka şairlerimizinkine benzemez. Bu açıdan bakınca, Haşim özgün (orijinal) yeni bir şairdir. Nitekim genellikle geleneğin kolaylıklarını sömürmemiş, yerleşik kalıplara dayanmamış, klişeleri çiğnemiş, şiirine değişik yollar aramıştır" (Bezirci, 1967: 114) şeklinde edebiyat tarihi içindeki karşılaştırılmalar üslup özellikleri açısından yapılmıştır. Şiirler ele alınan konular açısından da değerlendirilmiş; Haşim'in sosyal konulara girmediği tespit edilmiştir. Şairi poetikası ile şiirlerinin karşılaştırarak ele almıştır. Haşim'in poetikasının aksine simgeciliğe çok az başvurduğunu söylenmiştir (Bezirci, 1967: 114).

Asım Bezirci İkinci Yeni şiiri üzerinde, özel olarak Edip Cansever gibi bu şiir akımının temsilcilerinin şiirlerini eleştirerek durduğu gibi genel değerlendirmeler yaptığı yazılarıyla da durmuş, bir kısmını 1970 öncesinde yayımladığı metinlerini 1974 yılında İkinci Yeni Olayı başlıklı kitabında bir araya getirmiştir.

Bezirci, "Okudukça: 'İkinci Eski Çıkmazda'" başlıklı yazısında, Turgut Uyar'ın şiirin çıkmaza girdiği yönündeki tespitini kendi açısından yorumlayarak "Ben, Orhan Veli'den sonra değil, onun çıkışıyla şiirin bir yanıyla çıkmaza yöneldiğini sanıyorum" dedikten sonra bunun sebebini İkinci Yeni gibi Birinci Yeni'nin de "biçimci bir şiir" üretmesi şeklinde açıklar (Bezirci, 1964: 93). Bezirci şöyle der: "Temel olarak özü değil, biçimi alıyordu; tarihe, geleneğe, ideolojiye ve topluma sırt çeviriyordu. Böylesi bir tutumun çıkmaza varması ise olağandır (Bezirci, 1964: 3).

Bezirci'nin İkinci Yeni hakkındaki "Nitekim, azınlıkta kalan birkaç örneğin dışında İkinci Yeni çoğunlukla biçimci, kaçak, sorumsuz bir şiirdi; öze, insanımıza ve onun gerçeklerine, yurdumuza ve onun sorunlarına sırt çevirmişti; özü hor görmüş, hatta arasıra iyice atmış, kendini özün getirmediği değiştirimlere, karıştırımlara, biçim oyunlarına vermişti" (Bezirci, 1964: 3) düşüncelerinde ise biçimcilik eleştirisine toplumsal duyarlılık yönü de eklenmiştir. Bezirci, bu düşüncelerini İkinci Yeni şairlerinin şiir ve poetik metinlerinden örnekler açıklar (Bezirci, 1964: 3).

Bezirci, Uyar'ın şiirin çıkmazda olduğu görüşüne dayanak olarak sunduğu sosyal gerekçeleri, sosyo-politik bir yaklaşımla aksi yönde değerlendirir, kabul etmez. Ayrıca

Uyar'ın İkinci Yeni şiir anlayışı dışında bir şiir yaklaşımını yok sayan tavrını da doğru bulmaz; farklı şiir anlayışlarının varlığına dikkat çeker (Bezirci, 1964: 3).

2.2.1.5. Ahmet Oktay

Ahmet Oktay, eleştiri yazılarında, edebiyatta ideoloji ve estetik değer çatışmasını sorgulamıştır. Oktay, politik, Marksist düşüncenin, edebiyata verili bir dünya sunarak, onun belirli kalıplar içinde sıkışmasına yol açan etkisini değerlendirmiş, "yabancılaşma" ve "gerçekçilik" gibi Marksist düşünceye ait kavramların, edebiyat eleştirisinde ve edebî eserlerde uygulanma sorunları üzerinde durmuştur. Oktay, çalışmalarında, edebiyatın, siyasal sorunların bir yansıması olarak görülmesi yönündeki eğilimleri eleştirmiştir.

Oktay, politik yaklaşımların eserler üzerinde estetik sorunlara yol açan sonuçlarını ele alır. Eserlerde politik bir amacın propagandasını yapma yapaylığı olarak nitelendirilebilecek şematizm, Oktay'a göre bir biçim sorunu olmanın ötesinde bir nitelik sorunudur. Edebîliğin, estetik yönlerinden eksiltilerek yeniden tanımlanmasıdır. Oktay, bunların Marksist ideolojinin yanlış yorumlanması sonucu ortaya çıktığını "Türkiye'de bu konuda dergi sayfalarında yer alan açıklamaların Marksist düşünce içinde doğrulanıp doğrulanamayacağı da ayrı bir konudur" ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 14) şeklinde belirtir.

Oktay, şematizm sorunuyla ilgili düşüncelerini *"Yazınımız Üzerine Notlar"* yazısında şu şekilde açıklanmıştır:

> *"Büyük çoğunluğunu köyün meydana getirdiği bir ülkede yazının oraya da eğilmesi gerektiğini biliyorum. Ne var ki, tabakalı bir toplumda inatla hep aynı katın gerçeklerini hem de ortak özellikleriyle işlemek, toplumsal olguyu şematize etmektir. Üretimle töre arasındaki ilişkiler iyi verilmediğinden, gruplaşmaların doğurduğu çevre alış verişleriyle, bunların tipik'i biçimlendiren tortularının araştırılması yapılmadığından, ele alınan olgunun diyalektik değil, natüralizme sıkıca bağlı mekanik bir yorumu yapılmış oluyor."* ("Yazınımız Üzerine Notlar": 38).

Oktay'ın, üretim ilişkilerinin ve tipik olanın yansıtılması konusunda gördüğü eksiklik aslında gerçekliğin yansıtılma biçimiyle ilgilidir. Onun şematizm olarak ifade ettiği durumun Marksist eleştiride, "alt yapı" ile "üst yapı" arasındaki ilişkinin, "nedensellik" ilkesinden hareketle, "mekanik materyalizm" şeklinde tanımlanmasından kaynaklandığı söylenebilir (Moran, 1991: 48). Marksist eleştirinin ilk yorumlarından biri olan bu bakış açısına göre sanat ve edebiyat eseri, toplumun ideolojisini yansıtan bir sebep-sonuç ilişkisi ile açıklanır.

Ahmet Oktay, Marksist yaklaşımda sanat ve edebiyatın tamamen üretim ilişkileri veya sınıf sorunları ile açıklanmadığı veya estetik değeri ihmal etmediği düşüncesindedir. Oktay, *"Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir"* başlıklı yazısında, edebiyata politik bir işlev yüklemeye çalışılmasını eleştirir ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 8). "Şiir siyasal bir eylem aracı"dır ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 14) düşüncesine dayanan yaklaşım sorunundan hareketle Oktay, edebiyat teorisinin çeşitli konularını, edebiyat ile siyaset ve sosyal konular arasındaki ilişkiyi farklı yazılarında ele alır. *"Şiirin Yarattığı Simge"* başlıklı yazısında da şiiri propaganda aracı olmaktan kurtarmaktan söz eder ("Şiirin Yarattığı Simge": 10).

Oktay, estetik değeri haiz eserlerde bile verili düşüncenin sorunlar oluşturabileceğini Nâzım Hikmet'in Bedreddin Destanı adlı eserini değerlendirerek göstermek ister:

> *"Örneğin Bedreddin Destanı, Bedreddin'i değil bir düşünceyi, daha genel bir söyleyişle tarihin çağdaş yorumunu somutlaştırır. Bedreddin'de şiir toplumcu bir tasım'a uzantı vermiştir. Şudur bu tasımdaki büyük önerme: Devrimci çaba sömürücü mülkiyet düzenine son vermelidir. Küçük önerme: Bedreddin mülkiyet düzenine son vermeye çalışıyordu. Vargı: Bedreddin bir devrimciydi. Burada tikelliğin söz konusu edilmediği açıktır"* ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 11).

Oktay, estetik değerlerin politik düşünceye feda edilmemesi gerektiğine dikkat çeker. Oktay, politik amaçların edebî eserlerde yapaylık oluşturduğunu, sanatçının edebiyata "yabancılaşma"sı sorununu ortaya çıkardığını söyler ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 9).

Oktay, yazısında yine Orhan Veli ve Garip şiirini örnek göstererek, edebiyatın niteliğine aykırı bulduğu için, onların yanlış bir halkçılık adına hareket ettiğini söyler. "Şiirde nesnelleştirilen insani olan değil ama toplumculuğun hayata katılmamış bilimsel doğruları"dır der. Edebiyatın insani olanı yakalayarak edebî değer kazandığını belirtir. Oktay, Orhan Veli ve Garip şiirini "Somut duruma yaslanan, kendini dolaysız biçimde ekonomik olana [yaslayan]", "Dile ve imgeye bağlı bir etkinlik söz konusu değil" ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 9) şeklindeki ifadelerle eleştirir.

Oktay, edebî dilin nesir dilinden farkına ve imgelerle kurulu yapısına işaret ederek bu tanımlamanın yanlışlığına dikkat çeker. Siyasal şablonlarla oluşturulduğunda "yapılan bir şey olurdu şiir, yaratılan bir şey değil" ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 9) der. Yine "şiirin karmaşık yapısı, toplumbilimsel yasalarla kavranamaz. Şiirin hakikati daha derinlerdedir ve yüzeysel sınıf açıklamalarıyla çözümlenemez" ("Toplumculuk, Yabancılaşma ve Şiir": 14) şeklinde bu yöndeki görüşlerini dile getirir.

Ahmet Oktay, kendi edebiyat yaklaşımını "toplumculuğu genelleyecek bir 'dramatik durum' yaratma" şeklinde özetler. Şöyle diyor Oktay:

"O yıllar içinde [1940-1950] toplumcu şiir, doğrudan doğruya toplumculuk öğretisinin yayıncısı olarak görülmüştür. Şimdi ise işi başka yönden ele alıyoruz. Şiir kendi yapı bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumalıdır. Ben toplumcu şiirin görevinin düpedüz toplumcu bir propaganda yapmak değil, toplumculuğu genelleyecek bir 'dramatik durum' yaratma olduğuna inanıyorum" ("Ahmet Oktay'a Sorular": 31).

Oktay, bununla birlikte eleştirilerine kaynak olan edebiyat yaklaşımını "Bir yazarı ötekinden ayıran, ideolojik farklılaşmanın yanı sıra, belki de önünde, onun dünya tablosu karşısındaki kökten tavrı, kendiliğinden ben'idir." ("Yazınımız Üzerine Notlar": 37) şeklinde açıklamektadır.

Oktay'ın edebî dil vurgusunun "toplumcu gerçekçi" yaklaşım içinde Kant'ın görüşleri ile uzlaşma arayışında olan Plehanov'un düşüncelerine yaklaştığı söylenebilir (Moran, 1991: 46-47). "*Memleketimden İnsan Manzaraları"* adlı yazısında Oktay, Nâzım

Hikmet'in şiirini Plehanov ve Marx'ın çeşitli görüşlerine göre değerlendireceğini belirterek referanslarını bildirmiştir.

Marksist düşüncenin çeşitli kavramlarını, edebiyatta toplumcu gerçekçiliği açıklamaya çalışan Oktay, şiir analizleri yaparak düşüncelerini örneklendirir, açıklar. "*Memleketimden İnsan Manzaraları"* şiirini, toplumcu gerçekçilik açısından açıklamaya çalışırken "tip" kavramından yararlanmıştır:

"Manzaralar'da üzerinde önemle durulması gereken bir tip var: Doktor Faik. Biryandan destanın başlıca taşıyıcılarından biri olarak: Vagon Restorandaki açıklayıcı hikâyeleriyle burjuvaziyi, bir Anadolu hastanesi doktoru kimliğiyle de köylüyü çerçeveler o. […] Şiir, sınıfsal olanı içerikte barındırarak beşeri olana yükselir" ("Memleketimden İnsan Manzaraları": 20).

Yazınımız Üstüne Notlar yazısında da Marksist yaklaşım ile "yazınımızın bürokratik bir görünümü vardır. Hattâ bana öyle geliyor ki, beğeni yönünden kalıplaşmış, formüle edilebilir tam bir küçük burjuva yazınıdır. Bir örnek, taklitçi ve basit" (36) değerlendirmelerini yapar.

Ahmet Oktay, edebiyatın toplum sorunlarını ele alma biçimini, Marksist estetik açısından sorgulamaya çalışır. Siyaset-edebiyat ilişkisini, Marksist düşüncenin önemli kavramlarından olan "yabancılaşma" üzerinde durarak da ele alır.

"Memleketimden İnsan Manzaraları" yazısında farklı eleştiri anlayışlarının bir arada denendiği görülmektedir. Edebiyat tarihi yaklaşımı, öznel ve izlenimci yaklaşım, üslup eleştirisi ve Marksist eleştiri bir arada denenmiştir. Oktay, Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları* başlıklı şiirini önce şairin edebiyat tarihini yerini belirlemeye çalışarak başlar ("Memleketimden İnsan Manzaraları": 17). Hikmet'in şiirini Turgut Uyar, Edip Cansever gibi şairlerin şiirleriyle karşılaştırarak ("Memleketimden İnsan Manzaraları": 19) düşüncelerini güçlendirmeye çalışır. Oktay, şiiri "heyecanladırıcı doruk" ve "güçlü bir sanat eseri" ("Memleketimden İnsan Manzaraları": 17, 20) gibi öznel nitelemeler; yaşayan her şairin heyecan duyabileceği şeklinde izlenimlere dayanan ifadelerle ele alır. Oktay, Hikmet'in üslubunu, dil, imgeler

ve şiirde kullandığı teknikleri ele alarak göstermeye çalışır ("Memleketimden İnsan Manzaraları": 17, 19, 24). Oktay, şiirin dili ile ilgili "dil betimleyicidir ve "Manzaralar'da Nâzım Hikmet, belki de bilinçli olarak, düzyazının kenar çizgisinde yürür" gibi tespitlerde bulunur ("Memleketimden İnsan Manzaraları": 17). Şiirde çeşitli düzyazı, hikâye ve gazetecilik tekniklerinden yararlandığını tespit eder ("Memleketimden İnsan Manzaraları": 24, 27).

Oktay'ın şiir eleştirisinin en önemli amaçlarından birinin şiirdeki anlamın açıklanması, yorumlanması oluşturur. *Memleketimden İnsan Manzaraları* şiirinden seçtiği bölümleri incelediği kısımlarda bu yön dikkat çekmektedir. "Bir Bireyin Ölüm Araştırmaları" başlıklı yazıda Oktay, Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerini tematik açıdan ölüm konusu etrafında ele alır ("Bir Bireyin Ölüm Araştırmaları": 6). Şiiri açıklamak yönünde bir yaklaşım içindedir.

Ahmet Oktay, *Tekniksiz Bir Yazar* başlıklı yazısında, Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Fahim Bey ve Biz* romanını eleştirir. Oktay, roman kişisi Fahim Bey'in gerçekçi bir şekilde yansıtılmadığını söyleyerek, Hisar'ın estetik açıdan başarılı olmadığını söyler.

"Fahim Bey'in bilincinin daha ilk adımda yok edilmesi romansal gerçekliği zedeler, üstelik anti-artistikdir. Öznellik açısından etkinliğin karşıtıdır ölü, sürede algılayan ve çözümleyen bilinç değil, zamanda donan fiziksel nesnedir" (Tekniksiz Bir Yazar: 12).

Oktay, eleştirilerini nesnel belirlemelerle yapsa da esprili, alaycı ve yer yer mübalağalı yargılarıyla bir deneme yazarı kimliğiyle hareket etmektedir: "Taşıllaşmış edimsizliğin üzerine bir denizanası gibi uzanmış tek şey vardır: Hisar'ın geveze bilinci" (Tekniksiz Bir Yazar: 13).

Oktay, *"Anılar Falan Derken"* başlıklı denemesinde Edip Cansever'in bir dizesini tarihî, toplumsal açıdan eleştirir: " 'Şiirdir artık vatanım': 1958'in baskı günlerinde şaşmaz bir anlamı vardı elbet bu mısraın: Polis devletine bir örgüt içinde başkaldıramayan şair, dil yoluyla yadsımaya çalışıyordu onu" ("Anılar Falan Derken": 18). Oktay, deneme üslubu içinde şiiri açıklamaya, onun anlamını ortaya çıkarmaya yönelik bir yaklaşım içinde hareket eder.

Ahmet Oktay, edebiyat teorisi ilgisini *Soyuttan Sonra* yazısında bazı poetik açıklamalarda bulunarak sürdürmüştür. Oktay, öz biçim ilişkisine değindiği yazısında; "bir şeyin 'biçim' haline geçmesi, biçim diye çağrılması için bir 'öz'ü olması gerekir" (*Soyuttan Sonra*: 7) dedikten sonra şiirdeki özün somut olması gerektiğini belirtir.

Ahmet Oktay, 1950 sonrası şiirin gelişimi hakkında da bazı tespitler yapar. Bu tespitlerini bir röportajında şöyle dile getirir:

> *"1950 yılından sonra, şiiri daha çok şiir olarak düşünmeğe başladık. O güne kadar başarılı örneklerini gördüğümüz, yetişmemizde etkisi olan şiirler, hazır kalıplardan yola çıkmıştı. Küçük adamın günlük serüvenine sarılışı şairanelikten kurtulma çabasının yanlış yorumlanışı, şiire özgü temel öğelerin dışarda bırakılmasına yol açtı."* ("Ahmet Oktay'a Sorular": 31).

Oktay biyografik yaklaşımları eleştirir. "Sanatçının yapıtında kendini aramayın." ("Yazınımız Üzerine Notlar": 36) diyen Oktay, sözlerini şu şekilde genişletir:

> *"Her sanat yapıtının kaynağı başka bir sanat yapıtıdır sözü, yapıtın iç özelliklerini araştıran sanat toplumbilimine dayanak olabilirse de, bütün bireysel hayatın, varlığın etkin çalışması olan yaratıcılığa asla uygulanamaz. Belki bir yapıtın izdüşümünden geçici bir güzellik elde edilebilir, ama bu okurla kontak kurması, okura iletilmesi gereken bireyselliğin yadsınmasından başka nedir?"* ("Yazınımız Üzerine Notlar": 37).

2.2.1.6. Akşit Göktürk

Akşit Göktürk, edebiyat eleştirisinin tarihsel ve kuramsal yönü ile ilgili metinler hazırlamış, çevireler yapmıştır. Göktürk, edebiyat eleştirisi tarihine yoğunlaştığı yazılarında bilimsel ve nesnel bir tutumla hareket etmiştir.

Akşit Göktürk *"İngiliz Romanına Bir Bakış"*, *"İngiliz Eleştirisine Bir Bakış", "Faulkner Öldü", "Robinson Crusoe'nun Deneyi"* gibi yazıları ve T.S. Eliot'tan *Denemeler* kitap, Helen Gardner'den *"Eleştiride Tarihsel Tutum"* ve *"Eleştiri İşi"* gibi yazı çevirileri yapmıştır.

Göktürk, *"İngiliz Eleştirisine Bir Bakış"* başlıklı *Türk Dili dergisi Eleştiri Özel Sayısı'*nda yayımlanan metninde eleştiri kavramının İngiliz edebiyatındaki tarihsel durumunu değerlendirmiştir. Göktürk, İngiliz edebiyatında eleştirinin "yazma sanatının ilkelerini araştırmak, sanat yapıtları için birtakım soyut güzellik ölçüleri koymak, sanat yapıtlarını gözden geçirmek" ve incelemek şeklinde üç yönü bulunduğunu belirtmiştir. Göktürk, Rönesans çağındaki eleştirinin yazma ilkeleri üzerinde durduğunu belirtikten sonra "sanat yapıtları için birtakım soyut güzellik ölçüleri koymak" şeklindeki ikinci yönde eleştiriyi felsefi eleştiri şeklinde adlandırarak bu yöntemle Coleridge isimlerin eleştiriler yaptığını belirtmiştir. Göktürk, eser merkezli edebiyat incelemelerinin ise modern dönem eleştiri örneklerini oluşturduğunu belirtmektedir ("İngiliz Eleştirisine Bir Bakış": 639).

Göktürk "Faulkner Öldü" yazısında Amerikalı romancı için bir anma ve tanıtma yazısı kaleme alırken, tarihselci bir yaklaşım içinde öznel belirlemelerde bulunmaktadır. Göktürk'ün Türk Dili dergisi Roman Özel Sayısı'nda yayımlanan "İngiliz Romanına Bir Bakış" yazısında ise İngiliz romanının tarihsel gelişimini özetlenmekte, yazarlar ve eserlerden hareketle tanıtıcı eleştirilerde bulunulmaktadır. Göktürk'ün eleştiri ile ilgili en önemli metinlerinden birini "Robinson Crusoe'nun Deneyi" başlıklı yazısı oluşturmaktadır. Göktürk, bu yazısını daha sonra geliştirecek bir doktara tezi hâline getirdikten sonra Edebiyatta Ada başlığıyla kitaplaştıracaktır. Göktürk, Daniel Defeo'nun romanı üzerine bilimsel-nesnel bir eleştiri getirmektedir. Eseri incelemeyi, eserdeki tarihî-toplumsal unsurları tespit etmeyi ve bunları felsefi bir yaklaşımla yorumlamayı amaçlayan Göktürk nesnel yaklaşımını şu ifadelerle belirtmiştir: "Rabinson Crusoe'ya türlü yönlerinden yaklaşmak, çağının toplumsal gelişmeleriyle ilişkisini yantutmaz bir bakışla belirlemek, taşıdığı kendine özgü değerleri de elden geldiğince ortaya koymak gerekir ("Robinson Crusoe'nun Deneyi": 710). Göktürk'ün bu eserden hareketle "ada" kavramını ele alarak Edebiyatta Ada adlı eserinde geliştirdiği görülmektedir. Göktürk, roman türünün tarihi gelişimi içinde Thomas More'un Ütopya, Virginia Woolf'un Deniz Feneri gibi eserleri inceleyerek "ada" kavramının farklı işleniş biçimlerini göstermiştir. Göktürk'ün Sözün Ötesi ve Okuma Uğraşı adlı metinleri ise felsefi eleştirel metinlerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Göktürk, Eliot'tın edebiyat ve eleştiri görüşlerini yansıtan eseri Denemeler'e yazdığı ön sözde Eliot'ın eleştiri görüşü ve Yeni Eleştiri kuramını tanıtmıştır.

2.2.1.7. Haluk Aker

Haluk Aker, edebiyat eleştirisinde metne odaklanan yaklaşıma öncelik verilmesi ancak metnin tarihî, toplumsal bağlarının eleştiride ihmal edilmemesi gerektiğini ifade eder ("Metin Eleştirisinde Yöntem": 29). Aker, metin merkezli yaklaşımın farklı disiplinlerden yararlanılarak oluştuğunu belirtir ("Metin Eleştirisinde Yöntem": 30). Özellikle toplumbilim edebiyat ilişkisine değinen Aker, edebiyatın da kendine has özellikler ile özgün bir sanatsal yapıya sahip olduğunu söyler. Aker, edebiyat ile politika ilişkisinin önemini belirtmekle birlikte edebiyatı tarafsız bir şekilde ele almanın önemine dikkat çeker. Edebî eseri oluşturan politik, toplumsal ve felsefi koşulların gerekli ölçüde ve eser ile doğrudan ilgili olarak değerlendirilmesi gerektiğini aksi hâlde edebiyatın sınırlarının zedeleneceğini ifade eder ("Metin Eleştirisinde Yöntem": 31).

Aker, metin merkezli tutumunu divan edebiyatı eserlerini eleştiri konusu edinerek de ortaya koymaktadır. Aker, böylece şiirin yazıldığı dönemden çok şiirin estetik bütünlüğünü dikkate alan bir yaklaşımla hareket etmektedir. "Metin İncelemesi: Baki'nin Gazelini Okurken" başlıklı yazısında Aker, divan edebiyatından seçtiği bir gazeli eleştirmektedir. Eleştiride şiiri içerik açısından yorumlama öne çıkmaktadır. Aker, şiirde aşk konusuyla ilgili bazı imgeleri cinsellik açısından yorumlamaktadır. Şiirin dizelerinin hangi anlama geldiğini incelemektedir. Şiirin öne çıkan estetik özellikleri; abartma, yaşama şiiri oluşu ve bütünlük oluşturması şeklinde tespit edilmektedir ("Metin İncelemesi: Baki'nin Gazelini Okurken": 31). Aker, metin odaklı, eserin içeriği ile üslup özelliklerini birlikte yorumlayarak bir eleştiri örneği ortaya koymuştur. Benzer nitelikleri haiz "Metin İncelemesi: Nedim'in Gazeli Üstüne" yazısında ise Aker, şiiri beyit beyit açıklıyor, kelimelerin anlamlarını, imge ve klişe ifadelerin açıklamasını yapıyor. Tek tek beyitlerden şiirin bütününde ortaya çıkan anlamı belirtiyor. Şiiri içerik bakımından yorumladığı gibi yazıldığı dönem içindeki çeşitli özellikler açısından da değerlendiriyor. Geleneksel şiirden konu ve imajlar açısından sapmaları ve şiirin üslubuna ilişkin özellikleri tespit ediyor. "Geleneksel olarak divan şiirimizde rastlanan sevgili karşısında küçük düşmek, kendini acındırmak,

alçalmışlık bu şiirde yoktur. Şair böylelikle geleneğin bu açısında şiirini değiştirmiş oluyor" ("Metin İncelemesi: Nedim'in Gazeli Üstüne": 68).

"Onat Kutların 'Hadi' Öyküsü Üstüne" yazısında Onat Kutlar'ın *Hadi* adlı hikâyesini eleştirirken Aker, önce hikâyenin içeriği, üslubu ve hikâye kişilerinin psikolojileri üzerinde durur. Aker, hikâyeyi özetlemekte, konu, kişiler ve psikoloji üzerinden hikâyeyi açıklamaktadır. Aker, eleştirisinin ikinci bölümünde, "Öykünün Yapısal Özelliklerini Bulma Çalışması" başlığı ile hikâyeyi yapısal olarak inceler. Bu kısımda şunları söyler: "Öykü birbirinin içine girmiş türlü paralel çizgilerle kurulmuş. Bunların bir bölüğü hem n görülebilen, bir bölüğü ise altta, ancak sezilebilen, sezildikten sonra, üstünde düşündürten türden. Bu çizgiler a) kızın yaşantısı b) kadınla erkeğin ilişkisi c) kedinin varlığı bir de d) dilin varlığıyla oluşuyorlar" ("Onat Kutların 'Hadi' Öyküsü Üstüne": 46). Aker, bu şekilde hikâyenin şemasını, dolayısıyla bir çeşit yapısal haritasını çıkarır. Hikâyenin üslup özellikleri üzerinde de duran Aker, hikâyedeki kelime, eşya, varlık adlarının çağrışımları, metne akıcılık açısından kattıkları gibi konuları da değerlendirir.

Haluk Aker, *"Ferit Edgü İçin Taslak"* başlıklı yazısında Ferit Edgü'nün hikâyelerinde öne çıkan konulardan hareketle bir eleştiri metni geliştirir. Edgü'nün hikâyelerinde, adalet ve cinsellik konularının sosyolojik açıdan uyandırdığı yankılar üzerinde durur. Buna göre Edgü, toplum içinde cinsellikle ilgili oluşmuş ahlaki "tabuları yıkar" ("Ferit Edgü İçin Taslak": 48). Aker, hikâyelerdeki toplumsal ahlaki yönü estetik yöne öncelemektedir. Edgü'nün hikâye kişelerini de değerlendiren Aker, onların topluma aykırı duruşlarıyla yaşadığı yalnızlaşma ve yabancılaşmayı ele alır. Aker, Edgü'nün eserlerinde birçok ortak yön olduğunu tespit eder. Böylece eserlerinin tamamını kapsayan bütüncül bir eleştiri yapmış olur. Edgü'nün kişilerindeki "ontolojik benzerlik" hikâyelerin ortak yönlerinden biridir. Aker, varoluşçuluk açısından Edgü'nün eserlerini değerlendirir, felsefi açıdan eleştirir. Aker, Ferit Edgü'yü hem döneminin hem de edebiyat tarihinin içinde ele alan bir yaklaşım içindedir. Sonuç kısmı buna örnek olarak gösterilebilir: "Bizdeki toplumsal gerçekçilik adı altında yürüyen, çoğunlukla birbirine benzer sığ öykülerden sonra, ilk kez insanın kendi iç sorunlarına yönelen, üstelik öz ve bu özün iletimi konusunda araştırmalar yaparak kendini belli eden 50 kuşağı öykücüleri

içinde Ferit Edgü kendi ayrı yerini yapmış bulunuyor. Onu gerçeküstücülükten varoluşçuluğa giden çizgi içinde insani gerçekliği araştıran bir yazar olarak görmek sanırım yanlış olmayacaktır" (*"Ferit Edgü İçin Taslak"* : 50).

Haluk Aker'in bu metinleri ile birlikte eleştiri anlayışını tamamlayan, farklı alanlara yönelmesini sağlayan yazıları da bulunmaktadır. Aker, "Kitaplar: Asım Bezirci'nin İki Kitabı" başlıklı yazısında Asım Bezirci'nin *Okudukça* ve *Orhan Veli* kitapları üzerine bir tanıtım metni oluştururken, Bezirci'nin nesnel eleştiriye katkılarını da belirtmektedir ("Kitaplar: Asım Bezirci'nin İki Kitabı" : 69).

Dergiler Sorunu başlıklı yazıda da eleştiri geleneğinin kurulması gerektiğini söyleyen ("Dergiler Sorunu":7) Aker, Türk edebiyatının içinde bulunduğu durumu değerlendirerek, olumsuz gördüğü yönleri edebiyat eleştirisinin gelişmemesiyle açıklar ("Dergiler-Dergilerden": 50). Aker, güncel eleştiri sorunlarını takip eder; *"Dergilerde"* yazısında Yeni Dergi'nin eleştiri yarışması hakkında değerlendirmelerde bulunur (*"Dergilerde"***:** 64).

"Güne Doğru" yazısı ise, Edebiyatın sorunlarını çözmede eleştirinin işlevi konusunda Memet Fuat'ın yazdığı bir yazı üzerine bir değerlendirme yazısıdır. Aker, bu yazıda, izlenimci eleştirinin bir zenginlik olmakla birlikte edebiyatın sorunlarını çözmede yetersiz kaldığı düşüncesini dile getirir. Eleştiri bağlamında polemikleri de takip eden Aker, *"Öykü Üstüne Tartışma"* yazısında, Papirüs dergisinde Ekim 1966'da hikâye üstüne yer alan bir tartışmayı değerlendirir. Edebiyatın sorunlarını eleştirinin bir sorunu gibi görme yaklaşımı görülmektedir.

2.2.1.8. Eser Gürson

Eser Gürson, bilimsel nesnel eleştirinin gelişimine teorik düzeyde katkı yapan önemli eleştirmenlerden biridir. Gürson'un *Edebiyat'tan Yana* adlı eseri, Asım Bezirci'nin *Bilimden Yana* adlı metni ile diyalektik bir ilişki içinde nesnel eleştiri üzerine sorgulayıcı bir özellik taşımaktadır. Gürson, uygulamalı çalışmaları ile de dikkat çekmektedir. Garip şiirinden İkinci Yeni ve sonrasındaki şiir örneklerini eleştiri metinlerinde konu edinmiş, İsmet Özel, Sezai Karakoç gibi şairlerin şiirlerini eleştiri

kuramları ve edebiyat teorisi ile ilgili noktalar açısından açıdan değerlendirmiş; psikanalitik yöntemden yararlanmış, metafizik kavramını felsefi açıdan ele alarak bunun şiirdeki yerini "bilim" tartışmaları içinde değerlendirmiştir.

Yapay Dil-Karmaşık Tem (I) Birinci Yeni Şiiri ve *Yapay Dil – Karmaşık Tem (II) Şiirde İdealizasyon* yazıları edebiyat tarihi ve edebiyat teorisi açısından değerlendirilebilecek teorik metinlerdir. Ancak şiir eleştirisinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin düşünceleri barındırması açısından eleştiri bağlamında değerlendirilmeyi hak etmektedir. *Yapay Dil – Karmaşık Tem (I) Birinci Yeni Şiiri* yazısında; Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet Anday gibi şairlerin "Garip hareketi" ile oluşturdukları şiir anlayışının özellikleri tespit edilmektedir:

> *"Garip hareketini soluğan bir şiir olmaya yönelten etmenler, hareketin amacını özetleyen şu dörtlü bağıntıdan kolayca anlaşılabilir: : (a) Kaynağı imgelem verileri olan her çeşit söz sanatından ve geleneksel şiir biçimlerinden sıyrılarak, (b) günlük konuşma dili olarak tanımlanan halk dilinin, yani 'doğal dil'in olanakları içinde, (c) halktan bir insanın günlük yaşayışıyla ilgili yalın temlere yönelmek, (d) bu yönelişi yine halkın zevkine sunmak"* (Gürson, 2001: 49).

Burada özellikle dilin şiirsel işlevinden hareketle bir eleştiri geliştirildiği gözlemlenmektedir. Gürson, "İnançlarını gerçekleştirmeleri uğruna çoğu zaman şiiri yitirdikleri de bir gerçektir" (Gürson, 2001: 50) derken tespitlerini yapısal bir dil eleştirisine dayandırmaktadır. Gürson'un şiir dilsel bir yapı olarak görmesi stilistik yaklaşımla eleştiri yapmasının da yolunu açmaktadır: "bu hareketin [Birinci Yeni] temeli 'doğal dil yalın tem'e dayanır" (Gürson, 2001: 52). Doğal dil veya gündelik dil kullanılan kelimeler ve onların kullanılma stili ile ilgilidir. "Şairin iç gerçekliğini, duyuşundaki derinliği kısıtlayan bu anlayışın temelinde yatan yanlışlık, doğal olabilme adına düşülen dolaylı bir yapaylıktır" (Gürson, 2001: 53) derken Gürson üslupbilimsel yaklaşımını sürdürmektedir.

Gürson, *Yapay Dil – Karmaşık Tem (I) Şiirde İdealizasyon* yazısında Jung'un kolektif şuuraltını hatırlatan bir tanımlama ile "İnsanoğlunu, tarihin sürekliliği içinde ve gelişiminin sürekliliği boyunca ölmeyen birtakım tözleriyle tanırız. Ölmeyen […] bu

tözlere evrensel temler de dediğimiz oluyor" (Gürson, 2001: 55) şeklinde kolektif tözlerden söz etmektedir.

Bunları "kolektif hayatın […] sonuçları" (Gürson, 2001: 55) olarak değerlendiren Gürson "kahramanlık, doğa sevgisi, aşk, ölüm, sevecenlik gibi temlerin ölümsüzlük taşımaları, çağdan çağa değişik görünümler içinde sürüp gitmeleri önce insanın dolayısıyla şiirin evrensel nesnelliğini ortaya koyar" yargısını paylaşır (Gürson, 2001: 56). Bu konuları işleyen şiirlerin bir çeşit soyutlama ile "idealizasyon tekniği"ne sahip olduğunu belirtir (Gürson, 2001: 57).

Edebî metinlerde dilin, gündelik dilden şiir diline evrilmesini anlatan bu kısımlar şiir eleştirilerine teorik zemin oluşturacak özellik taşımaktadır. Nitekim "Gerçekte her şiir bir idealizasyon yükü taşır. Bunun nedeni de sanatın öznel bir gerçeklik aşımı oluşudur" (Gürson, 2001: 59) diyen Gürson, Oktay Rifat'ın *İlk ışık kuş olur öter pencerede dilince* dizesini "Sabahın oluşu yalın bir haber olmaktan çıkmış, doğa sevgisine bürünen bir idealize yüz kazanmıştır" (Gürson, 2001: 60) şeklinde yorumlayarak idealizasyon tekniğinin nasıl kullanıldığını göstermek ister.

Devinim 60'ın Yeri Yurdu başlıklı yazıda, 1960 sonrasındaki şiir anlayışının gelişimini, İkinci Yeni şiirinin özelliklerini belirlemeye çalışarak özetleyen bir yazıdır. Bu yazının "kuşak sorunu" ve "akım" gibi kavramları sorgulayarak, ana hatlarıyla bir edebiyat tarihi meydana getirme denemesi olduğu söylenebilir (*Devinim 60'ın Yeri Yurdu*: 9-16).

'60'ın Genel Eğrisi başlıklı yazıda, Gürson, 1960 sonrasında yazmaya başlayan genç şairlerin çoğunluk İkinci Yeni şiirinden "çıkış yaptıkları"nı söyler (Gürson, 2001: 17). Yazının, Attila İlhan'ın *Yenilerin Çıkmazı* başlıklı yazısında İkinci Yeni şiirini örnek alan gençleri eleştirmesine de bir cevap niteliği taşıdığı ima edilmesi dolayısıyla polemik özelliği bulunduğu da söylenebilir. Yazıda İkinci Yeni şiirinin özellikleri belirtildikten sonra 1960 sonrası Haluk Aker, Egemen Berköz ve İsmet Özel gibi şairlerin özgün bir yol tuttukları söylenir (Gürson, 2001: 18). Dönemin şiir ortamına ilişkin, örneğin politik gelişmelerin toplumcu edebiyatın gelişimi konusundaki ısrarı gibi, bazı tespitler de yapılır (Gürson, 2001: 20).

Eser Gürson, İsmet Özel şiirini psikanalizden yararlanarak eleştirir. *Geceleyin Bir Koşu* yazısında "Türk şiirinin sancılı şairlerinden biridir İsmet Özel. Psikanalizin yakından ilgi duyacağı, belki de yalnız onun bir çözüm getirebileceği potansiyel bir şair… 'Geceleyin Bir Koşu' için bütün olarak bir 'ergenlik şiiri'dir denilebilir" (Gürson, 2001: 22) şeklinde Özel'in şiirlerinin psikanaliz açısından değerlendirilme potansiyeline sahip olduğunu söyler.

Gürson, psikanalizi şairin psikolojisini yorumlama amacıyla şiirde uygulamıştır. Gürson'a göre Özel, cinsel bir saplantının içindedir: "Daha çok 'cinsel' bir saplantının ipuçlarını görüyoruz İsmet Özel'in şiirinde. Bu açıdan ayrıca incelenmeye değer şair. Çocuklukla ergenliğin kavşak noktasında, onu içsel çatışmalara sürükleyen başlıca neden olarak görünüyor cinsellik" (Gürson, 2001: 23).

"İsmet Özel'in şiirlerinin ergenliğini imgeler kurar" (Gürson, 2001: 25) diyen Gürson, Özel şiirlerinde imgelerin psikanaliz açısında önemine işaret eder: "Tükenmez bir enerjiyle daima tazelenen imgelemi, iç dünyasındaki karmaşayı dil yordamıyla sezgileyen bir doğallıkla işler. Ama bu sezgi bilinç katına yükselemez. Çünkü yaşadığı psikolojik kaosu ancak imge yoluyla anlatabilir şair" (Gürson, 2001: 25).

İsmet Özel'in şiirlerindeki imgenin değerine ilişkin bu tespitlerden sonra Gürson, şairin imgelerle kurulu üslubu hakkında "Çocukluğun uçarılığı ile ergenliğin hırçınlığı, bir iç çatışmasıyla kaynaşarak aşırı ve aykırıya yönelik bir 'üslup' meydana getirir" der (Gürson, 2001*: 26).* Gürson, Özel'in şiirindeki imgeleri şu şekilde eleştirir:

> *"Şairin imgesel yapısı, onu daima dizgeci olmaya zorlar. Bu zorlamaya uyduğu da olur şairin uymadığı da. İşte bu bocalama içinde, yer yer görüntüleri dizelerle bölerek, en çok da bir görüntüyü kendisiyle aynı eylemde bileşen yeni görüntülerle açımlayıp çoğaltarak, şiiri uyarlamaya, bütünlemeye çalışır. Bir bağlaç, bir sözcüğün bağlaç yerini alıp yinelemesi, ya da aynı zamanlı fiil çekimleri kurar bağlantıyı. Kurgusal görüntülerine özgü belirli 'bağlaç'larıyla ustalık kazanmış bir şair olan Edip Cansever, bu konuda Özel'in etki kaynağıdır"* (Gürson, 2001: 29).

Gürson, eleştirilerini yaparken teknik açıklamalara da başvurur. İmgeyi tanımlar, imgeci şiirin özelliklerini açıklar (Gürson, 2001: 28). Gürson, Özel'in üslubuna ilişkin şu tespitlerde bulunur:

> *"Dizeleri arasında büyük uçurumların yattığı olur: Beni dinmeyen bir mavilik kanırtıyor / buna dayanamam*
>
> *Örneğin yukarıdaki birinci dizenin estetik gramajı ikinciden çok ağırdır. Diyelim ki dramatik gramajla ayarlanıyor dizeler. Onları izleyen şu iki dize ise, ölçüyü bütünüyle yitiren bir grafik çizer: bir çeteci dişleriyle söküyor kanımdaki çiviyi / buna da"* (Gürson, 2001: 29).

İsmet Özel'in şiirinin kaynakları üzerine tespitlerde bulunur Gürson: "Bu yolda onun için en verimli kaynak, büyüyüp de çocuk kalmış, yarı fantastik bir şair olan Ülkü Tamer'in imge yapısıdır (daha çok, Gök Onları Yanıltmaz adlı kitabıyla). Yalnız imge yapısıyla değil, bu yapının sözcük kapsamıyla birlikte benimser Tamer'i şair" (Gürson, 2001: 26).

Özel'i şiirinin gelişimi içinde de değerlendiren Gürson, "ilk yazdığı şiirlerden daha sonrakilere doğru geldikçe, bir yapaylık, yüzeysel bir duygululuk bulaşıyor İsmet Özel'e" der (Gürson, 2001: 27).

Troya'da Ölüm Vardı yazısı Bilge Karasu üzerine psikanalistik bir yazı hüviyetindedir. "Ruhbilimin yalın bilinçaltı gerçeğinden çıkarak, gerçek doğrulara ve önemli sonuçlara varışını Karasu öyküde deniyor. Böylece Freud ruhçözümcülüğünün (psikanalizm) bir sözcüsü oluyor" diyen Gürson, Karasu'nun hikâyelerini psikolojik açıdan inceler. Karasu'nun hikâye kişilerindeki cinsel sorunları açığa çıkarmaya çalışır. Hikâyelerden birince geçen "Bütün kadınlar gibi canı yanmalıydı, sevilirken bile" cümlesini "Sadist bir kişilik belirtir gibi görünen bu tümce, gerçekte 'kadından tiksinti' (mizojini) denilen bir cinsel patoloji sorunudur" (Gürson, 2001: 92) şeklinde yorumlar. Gürson, Karasu'nun hikâyelerinde homoseksüel izler bulur (Gürson, 2001: 92). Gürson'un, bu tespitlerinden sonra Karasu'nun hikâyeciliği ile ilgili yorumu "Karasu ülkemiz

öykücülüğü içinde yeni, özgün ve başarılı. Bir de aslan payını ruhsal gerçeklerden çok, öykü gerçeğine verseydi" (Gürson, 2001: 95) şeklindedir.

Gürson'un *Metafizikçi Şiir (Sezai Karakoç'a Giriş)* başlıklı yazısı, bir şiir eleştirisine hazırlık niteliğinde teorik bir metin özelliği göstermektedir. Gürson, şiirde metafizik konusunu teorik açıdan ve örnekler vererek açıklamakta eleştirisinin kavramsal ve yöntemsel çerçevesini belirlemektedir.

Tanımsal nitelikteki "Metafiziğin şu ya da bu yolla şiirde motifleşmesi pek çok şairde görülür. Ama metafiziği söz konusu eden değil, onu kendi içinde yaşayan şairlerin verileridir metafizikçi şiirler" (Gürson, 2001: 64) ifadesinde Gürson, şaire, poetik, estetik yaklaşıma yönelmektedir. Gürson bunu şiirden hareketle yapmakta dolayısıyla stilistik bir eleştirinin alanına yönelmektedir. "Metafizikçi şiirin ilk koşulu, metafizik sorunları karşısında içten olabilmektir" (Gürson, 2001: 65) diyen Gürson "içtenlik" ifadesi ile üslup incelemesine işaret etmektedir. Bununla birlikte "Metafizikçi iç dünya karmaşası, şiirin gerekli hammaddesi olan üçlü potansiyelle yüklüdür. Düşünce, duygu ve yaşantı" (Gürson, 2001: 66) diyen Gürson duygu, düşünce ve yaşantı ile de üslup vurgusu yapmaktadır. Gürson'a göre "metafizikçi şairler" ya "mutlak peşinde" koşan ya da "ontolojik bağıntı" arayan şairlerdir (Gürson, 2001: 67).

Gürson, bu yazısında Sezai Karakoç ile ilgili sadece metafizik duyarlılıkla şiirler yazdığını söylemekle yetiniyor.

Eser Gürson, nesnel tutumunu kavramsallaştırmalara gösterdiği özen ile de yansıtmaktadır. Şair yerine "özne" ifadesini sıklıkla kullanmaktadır (Gürson, 2001: 55).

Eser Gürson, Demir Özlü'nün *Bunaltı* ve *Soluma* adlı eserinlerini de "varoluşçuluk" açısından değerlendirmektedir. Hikâyeleri konuları ve kişileri açısından eleştiren Gürson, Özlü'nün varoluşçuluğun teorik yönüne aşırı bağlanarak hikâyelerde estetik yönü ihmal ettiğini belirtir (Gürson, 2001: 97).

Küçük Adamın Notları, Baba Evi ve Âvare Yıllar yazısı Orhan Kemal'in başlıkta adları geçen *Baba Evi ve Âvare Yıllar* romanlarından hareketle yazarın romancılığının

eleştirisidir. Biyografik özellikle yansıtan romanları analiz eden Gürson, Kemal'in biyografik unsurları estetik açıdan kullanıp kullanamadığını inceler. Gürson, Kemal'in eserlerini otobiyografik roman olarak bile değerlendirmez; bu kitaplara " 'anılar kitabı' demek uygun düşer" (Gürson, 2001: 108) der. Romanları, Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı eserle karşılaştıran Gürson, onları teknik açıdan başarısız bulur.

Edebiyattan Yana yazısı nesnel eleştirinin sorunları üzerine yazılmış bir metindir. Yazısında Gürson, iki tip nesnel eleştiri üzerine yoğunlaşır (Gürson, 2001: 117). Burada "güdümcü" yani okuru yöneltici yaklaşımlar içinde bulunanların nesnel görünmekle birlikte nesnel olmadığını söyler. İkinci yaklaşım ise bilimsellik adına incelenen nesnenin yani edebiyatın doğasına ilişkin gerçeklerden uzaklaşma yönündedir. Gürson bunları da edebiyattan yana olmamakla suçlayarak, yazısının başlığına açıklık getirir. "Eleştirmede bilimsellik, edebiyat kuyusunun karanlıklarına ışık tutabilmek için bilim verilerinden yararlanmaktır" (Gürson, 2001: 118) diyen Gürson, edebiyatın sanatsal yönüne dikkat çekerek, fizik bilimler ile doğa bilimleri arasındaki ayrımı işaret ederek edebiyatın doğa bilimlerinin kendine has bilimselliği içinde ele alınması gerektiğine dikkat çeker gibidir. Bu yazıda Gürson, "Kendi içinde iyiden iyiye uzmanlaşmaya dönüşen çağdaş edebiyat için kuramsal çalışma eksikliğimizi artık duymazlıktan gelemeyiz" (Gürson, 2001: 119) diyerek edebiyat ve eleştiri teorisine vurgu yapması açısından da dikkat çekmektedir.

Eser Gürson, *Saltçı Eleştirmen* başlıklı yazısında Mehmet Kaplan'ın eleştiri anlayışını eleştirmektedir. Kaplan'ın *İçten Bakış* (Çağrı dergisi, Ekim 1963) adlı yazısından hareketle, onun saltçı bir eleştiri anlayışına sahip olduğunu dile getirir.

Kaplan'ın dünya görüşünün eleştiri anlayışını belirlediğini ifade eden Gürson, önce Kaplan'ın hayat felsefesini açıklamaya çalışır: "Kaplan'ın yaşam felsefesi, dünya görüşü ve törel (ahlaki) anlayışı, yüzyıllardır insanlığı kapsayan 'inakçılık'ın (dogmatizm), spiritüalist metafizikçilerin elinde yoğunlaşan biçimlerine yakın düşüyor" (Gürson, 2001: 125). Daha sonra "Kimse kimsenin dünya görüşüne karışamaz ama, bu görüş, saltçı (mutlakçı) bir tutumla edebiyata uygulandığında, iş değişir" diyerek Kaplan'ın yaklaşımına itiraz eder. Gürson, Kaplan'ın eleştiri anlayışını örneklerle

göstermeyi dener. Buna göre Kaplan öznel yaklaşımları olan, klasisizm düşüncesiyle hareket eden, "saltçı" ve "güdümcü" bir eleştiri anlayışına sahiptir. Burada Gürson kendinin, Kaplan'da bulunduğunu ileri sürdüğü ve örnekler vererek eleştirdiği bu yaklaşımlar dışında bir eleştiri anlayışına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Gürson eleştiri anlayışını, "Edebiyatta estetik, diğer sanatlarda olduğu gibi, yaygın bir öz ve anlatım biçimi içinde belirir. Sanatçıda 'kişilik' dediğimiz özellik, bu çokluğun bireysel terimidir. Onun için kendi koşulları ile gelen sanatçıyı, yine kendi koşulları içinde çözümlemeye ve değerlendirmeye zorunluyuz" (Gürson, 2001: 129) şeklinde ifade etmektedir.

Gürson'un Kaplan'ı eleştirmesinin ana gerekçesini, Kaplan'ın dünya görüşüne uygunluğu açısından eleştirilerini yapması oluşturmaktadır. Burada Gürson, Kaplan'ın eleştiri anlayışından çok onun dünya görüşüne yönelmesini çelişkili bir tutum olarak değerlendirmek mümkündür. Kaplan'ın yorumlarındaki tespit ettiği yanlışları gösterdikten sonra onu bu yanlışlara götüren şeyin dünya görüşü olduğunu söylemesini politik yaklaşımla açıklamak mümkündür. Aksi hâlde Gürson, eleştirilerini, öznel ya da güdümlü eleştiri anlayışını eleştiren bir tutumla sınırlı tutsaydı, kendisiyle çelişmeyen bir yaklaşım içinde olacaktı.

Gürson'un *Açık Mektup* ve *Bir Yanlış Yargı* yazıları da Kaplan'ı eleştirdiği yazı gibi polemik özelliğindedir. Gürson, eleştirilerini *Geçen Ayın Şiirleri* başlığıyla dergilerde tanıtıcı yönüne ağırlık vererek de örneklendirmiştir. Bu metinlerde özellikle üslup eleştirisi yaptığı görülmektedir (Gürson, 2001: 69).

Eser Gürson, bilimsel nesnel eleştirmen olarak ifade edilmekle birlikte, metinlerinde öznel ifadeler kullandığı deneme üslubuyla yazdığı görülmüştür.

Orhan Veli gibi birkaç şairi eleştirirken " […] Birinci Yeni. Zor olanın üstüne kahramanca yürüyüştür. Her çeşit tehlikeyi göze alarak tarihsel bir gerekirciliği yerine getiriştir" (Gürson, 2001: 50) şeklindeki ifadeleri buna en net örneklerden biridir. Yine izlenimci bir tanımlama ile bazı şiirleri "sıcak bir şiir" (Gürson, 2001: 62) olarak

nitelendirmiştir. *Öykünün Talihsiz Yazgısı* ve *Romanın Yazılmazlığı Üstüne* yazılarının tipik birer deneme yazısı olduğunu belirtmek gerekir.

2.2.1.9. Murat Belge

Murat Belge, eleştirilerinde "metin incelemesi" yöntemine öncelik vermektedir. Bununla birlikte eser merkezli yaklaşımı eleştirerek eserin sosyal yönünün ortaya çıkarılması üzerinde durur. Belge'nin Yeni Eleştiri, stilistik, Marksist eleştiri ve psikanaliz üzerinde durduğu görülmektedir.

Belge, *"Metin İncelemesi Üstüne"* başlıklı yazısında "metin incelemesi" yöntemini açıklamakta ve edebiyat eleştirisinin sorunlarına değinmektedir. Belge, edebiyat eleştirisinde "eseri kendi başına ele alma" konusuna dikkat çeken Yeni Eleştiri ve I. A. Richards'ın görüşlerine yer vererek "metin inceleme" yöntemini açıklamaktadır.

Belge, Richards'ın bir edebiyat eserinin edebî yeterliliği açısından değerlendirilmesi gerektiği ve "şu ya da bu yazarın şu ya da bu eserinde ne gibi fikirler savunduğu, hangi toplumsal koşulları dile getirdiği, ahlak kurallarına uyup uymadığı, kimlerden nasıl etkilendiği gibi" konulara yer verilmemesi görüşünü hatırlatmakta ("Metin İncelemesi Üstüne: 9), metin inceleme yönteminin Yeni Eleştiri ile geliştiğini belirtmektedir ("Metin İncelemesi Üstüne: 10).

Murat Belge, Yeni Eleştiri anlayışını çeşitli yönlerden sorguladığı yazısında; metnin kendi başına anlaşılması konusunda zaman zaman yaşanan zorluklara dikkat çekmektedir. Böylece yönteme mi eserin yapısına mı öncelik verilmeli tartışmasını yapmaktadır. Bu açıdan Yeni Eleştiri'yi yönteme verdiği öncelik bakımından eleştirmekte, eleştiride bazen eserin eser merkezli yöntem dışına çıkılmasına yol açan yönlerine öncelik verilmesi gerektiğini söylemektedir.

> *"Metin incelemesine karşı söylenebilecek bir başka şey de, bu tarzın az değerlendirmesinden çok teknik incelemesine öncelik tanımasıdır. Böyle bir tutum giderek salt biçimci bir sanat anlayışına yol açabilir. Tekniğin incelenmesi, öz değerlendirmesine oranla, az çok nesnel bir işlemdir (gerçi bu da çok*

tartışılabilir), ama, teknik bakımdan yetkin bir eserin gerçek sanat değerine sahip olacağını kimse söyleyemez. […]

Bunlar metin incelemesine ve onun yaratıcısı olan 'edebiyat eseri kendi basma hayatı olan bağımsız bir varlıktır' ilkesine karşı söylenebilecek genel düşüncelerden bazıları. Toplumsal bağlam içinde edebiyatın yerini kestirmek güç bir şey, onu bağımlı kılmak da yanlış oluyor, saltık bakımsızlığını ileri sürmek de. Altyapı etkinlikleriyle üstyapı etkinliklerinin karşılıklı etki ve tepkileri iyice anlaşılmadıkça, sanırım, edebiyatın toplum içindeki yerinin saptanması zor olacaktır." ("Metin İncelemesi Üstüne: 11).

Belge, metin incelemesi yönteminin bir amaç değil bir araç olduğunu belirtmekte, mevcut eleştiri anlayışlarını da eleştirmekte ve **"**Yakın zamanlara kadar eleştirimiz 'Hayatı, sanatı, eserleri' tutumunun yavan kısırlıklarından öteye geçemedi, eleştiriden çok dedikodu niteliğini taşıdı" (**"**Metin İncelemesi Üstüne: 12) demektedir.

Murat Belge'nin *"Bir Metin İncelemesi (II)*" başlıklı yazısı**,** T.S. Eliot'ın J.Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı adlı şiirini açıklamaya, kelime ve imgeleri onların çağrışımlarıyla yorumlamaya çalışan bir deneme niteliğindedir. Şiirde geçen tekrarlara ve kelimelerin duygusal işlevlerine şiiri anlama amacıyla değinilir: "Bu üç kıtada yapılan tekrarlamalar, anlatılan temayı güçlendirmekte kullanılmışlardır" ("Bir Metin İncelemesi (II)": 5). Şiirde geçen Hamlet ve mitolojik deniz kızı gibi imgeler metinler arası ilişkiler bağlamında da ele alınır. Belge, gözlemlediği metinler arası ilişkiler ile Eliot'un şiirinde geleneğin yerini belirlemeye çalışır. Belge, metin incelemesi yöntemi ile eser merkezli yorumlamayı anladığını, eseri dış bağlantıları ile açıklamayı bu yöntemin dışını çıkmak olarak nitelendiriyor ("Bir Metin İncelemesi (II)": 5).

Belge, *"Sabahattin Ali'den Asfalt Yol Hikâyesi Üzerine"* yazısında toplumcu gerçekçilikten yararlanmıştır. Murat Belge, Sabahattin Ali'nin *Asfalt Yol* adlı hikâyesini, eseri merkeze aldığı kısımlarda, onu açıklamaya çalışarak eleştirmektedir. Yazıda, hikâyenin özeti ile birlikte, onun teknik yönleri, kurgusu üzerinde durulmakta, betimlemeler, dil ve üslup özelliklerine dikkat çekilmektedir. Sabahattin Ali'nin alaycı bir üslupla hikayesini yazdığı belirtilmektedir. Hikâye, yazarı Sabahattin Ali'nin diğer eserleri ve Ömer Seyfettin'in hikâyeleri ile de karşılaştırılarak kurgu açısından

değerlendirilmiştir. Bununla birlikte eleştirilerin ağırlıklı kısmı, hikâyedeki sosyo ekonomik konu üzerinedir**.** Hikâyenin olay akışına bağlı olarak sosyo-ekononik konular tespit edilmekte ve yorumlanmaktadır. Hikâyede anlatılan köy, buraya yapılan yol ile ilişkisi bağlamında sosyo-ekonomik açıdan ele alınmaktadır. Hikâyede geçen gübre, tezek ve ter kokusu imgeleri endüstri ve tarım dünyasının imgeleri olarak yorumlanmaktadır. Yolun "yılan"a benzetilmesi de yazarın sosyo-politik eleştirilerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Murat Belge eleştirisinin sonunda;

> *"Sonuç olarak, bu hikâyenin toplumsal gerçekçiliğe ve toplumsal yergiye - çağına göre - iyi bir örnek olduğu söylenebilir. Yazarın tutumu ve yöntemi akılcılığa, tutarlı bir toplum görüşüne dayanmaktadır. Bir köy yolunun yapılması olayını ele almış, böyle bir olayla ilgili olabilecek, böyle bir olayın sorumlusu bulunabilecek bütün kişi ve kurumları bir araya getirmiştir. Bu bakımdan, küçük bir olayı genişleterek olayın aşamalarını çeşitli toplum katlarında, köyden başlayıp devlete kadar uzanarak işlediği söylenebilir - ya da, bütün bir toplumun bozuk yapısı üstüne söylenebilecek şeyleri bir yol yapımı olayında deriştirdiği (teksif ettiği), özümlediği. Aynı anda büyükten küçüğe ve küçükten büyüğe bu gidiş geliş hikâyenin başarılı olmasında rol oynuyor"* ("Sabahattin Ali'den Asfalt Yol Hikâyesi Üzerine": 54)

diyerek hikâyeyi toplumcu gerçekçilik açısından yorumlamaktadır. Belge, yazarı "tutarlı bir toplum görüşüne dayanmaktadır" gibi öznel ifadelerle desteklese de hikâyenin estetik yönünün ikinci plana itilmesine izin vermemektedir. Bu açıdan şu ifadeleriyle nesnelliği koruduğu söylenebilir:

> *"Bununla birlikte, toplumsal yergi, yukarıda değindiğim kısımlarda görüldüğü gibi, hikâyenin gelişmesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıyor, yazar tarafından dışarıdan zorlanıyor. Yani toplumsal yergi sanatın önüne geçiyor. Bu tutum daha ileri götürülürse, hikâye yazmanın gereği kalmaz, aynı şey bilimsel bir denemeyle de anlatılabilirdi. Sabahattin Ali, genellikle, hikâyesine yazarından bağımsız bir varlık tanıyor- Alaycılığını ve öfkesini denetleyebildiği oranda başarılı kalıyor."* ("Sabahattin Ali'den Asfalt Yol Hikâyesi Üzerine": 53)

Murat Belge, edebiyat bilgi ve teorisiyle yakından ilgilidir. Murat Belge'nin *"Hikaye ya da Roman Kişisinin Adı"* yazısı edebiyat teorisi ve roman kuramında tartışılan "kişiler"in adlandırılması sorununa odaklanır. Türk ve Batı romanından verdiği örneklerle roman ve hikâye kişilerine ad verme sorununa değinir. Yazı, Murat Belge'nin edebiyat kuramının sorunlarına ve eleştirinin teorik yönüne ilgisini yansıtmaktadır.

Belge'nin, Alan 67 dergisinde seri hâlinde yayımladığı "Epik" yazısı da edebiyat ve eleştiri teorisine ilgisine örnek olarak gösterilebilir. Belge, sözlü edebiyat ile yazılı edebiyat arasındaki farklılıklara ve epik türünün üslup özelliklerine dikkat çekerek şiir teorisi konusunda eleştirel bir gözlem de yapmış olur. İlk yazıda Belge'nin yararlandığı kaynaklardan biri de psikanalitik kuramın önemli isimlerinden Jung'tur. Belge, Jung'un "arketip" kavramı ile destanların konuları arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir (Epik: 19). Belge, destanların mitolojik kaynakları, epik kahramanların özellikleri, çağdaş epik gibi konular üzerinde de durmaktadır.

2.2.1.10. Güven Turan

Güven Turan, şiir eleştirilerinde metinler arası arketipsel ilişkilerden yararlanarak eserlerin yorumlanmasına çalışmıştır. Sezai Karakoç şiirini ele alırken "metafizik" kavramı etrafında gelişen şiir anlayışını, şiir ve gelenek sorunu irdelemiştir.

Hızır'la Kırk Saat ve 'Sesler, üzerine yazdığı eleştiride Güven Turan, belli bir yöntemden hareket etmemekle birlikte şiiri merkeze alan bir yaklaşım içindedir. Sezai Karakoç üzerine yaptığı "metafizikçi şiirin en iyi şairi", "kullandığı tekniklerden çok iyi yararlanıyor", "dilinin iyi oluşu" gibi bazı genel belirlemelerle *Hızırla Kırk Saat* ve *Sesler* şiir kitaplarındaki şiirleri yorumlar. Turan, özellikle şiirin kaynaklarına yoğunlaşır. Karakoç'un Doğu Akdeniz mitolojisinden yararlandığını belirtir. *Gılgamış* destanı, *İlahi Komedya*, *The Cantos* ve *The Waste Land* ile Karakoç'un şiirlerini karşılaştırır. Bu yönüyle karşılaştırmalı, metinlerarası ilişkileri ortaya çıkarmaya çalışan bir eleştiri geliştirdiği söylenebilir.

Hızır'la Kırk Saat şiirinde geçen Hızır karakteri ile *İlahi Komedya* adlı eserde ana kişiye eşlik eden Virgilius adlı yardımcı karakter arasında benzerlik kurulur (Hızırla Kırk Saat ve 'Sesler: 204). Yine, İlahi Komedya ile kurulan bir başka benzerlik "Dante de şiirinde önce cehenneme iner sonra arafa geçer ve en sonunda da cennete çıkar. Karakoç'un Hızır'la birlikte yolculuk eden kişisi de ölüler dünyasında aynı çizgiyi izler" şeklinde ifade edilmiştir (Hızırla Kırk Saat ve 'Sesler: 204). Karakoç'un şiirleri dinî içeriği dolayısıyla T.S. Eliot'ın *"The Wast Land"* adlı şiirine benzetilir. Ancak bu benzerliğin yönleri açıklanmaz.

Turan, Karakoç'un şiirlerini eleştirirken özellikle şiirlerin konusuna yoğunlaştığı kısımlarda tanıtma amacının da öne çıktığı görülür. Şiirlerde Batı'ya karşı güvensizlik, reenkarnasyon, suç-suçluluk, ölümsüzlük, çocuk-çocukluk ve ölüm gibi temalara yer verildiğini tespit eder. Bu temaların nasıl işlendiği konusunda da kısa değerlendirmelerde bulunur. Örneğin "ölüm", bir kurtuluş yolu olarak anlatılmaktadır (Hızırla Kırk Saat ve 'Sesler: 205). Turan, şiirin teknik yönüne de değinmektedir. Karakoç şiirlerde "Bir yanıyla İkinci Yeni döneminin bol imgeli betimleyici şiirinin yanındayken öteki yanıyla simgelerle, alegorilerle yüklü dinsel içerikli şiirle yakınlıklar kuruyor" denilmektedir (Hızırla Kırk Saat ve 'Sesler: 205).

Turan, Cemal Süreya'nın *Üvercinka* ve *Göçebe* kitaplarındaki şiirleri değerlendirmektedir. Eleştirilerinde şiirleri merkeze alan belli ölçütlerden hareket eden Turan, deneme üslubunu da korumaktadır. Şiirlere ilişkin genel tespitlerden sonra özellikle iki yön üzerinde durmaktadır. Bunlar şiirlerdeki humor ve teknik yönlerdir. Turan, Süreya'nın humordan şiirlerinde sıklıkla yararlandığını ve humorun öne çıktığı şiirleri belirlemektedir. Şairin humoru kullanma biçimlerini de inceleyen Turan, diyalog şeklinde gelişen humor tekniğini örneklerle açıklamaktadır. Turan, şiirlerin yapısal yönüne değinen ancak bunların gerekçelerini açıklamadığı eleştiriler yapmaktadır. Şiirlerdeki cinsellik de Turan'ın üzerinde genişçe durduğu konulardandır. Şiirlerin teknik yönü ile ilgili, özellikle cümle kuruluşları gibi, stilistik bir eleştiri alanına girilmektedir. Bu konuda Süreya'nın şiirlerinde Turan'ın tespit ettiği stilistik unsurlar; cümle deformasyonları, yeni kelimeler türetmek, açıklamalar-çoğaltmalardır ("Cemal Süreya": 13). Bu yaklaşım Turan'ın nesnel bir tutum içinde olduğunu göstermektedir.

Güven Turan, eleştirilerine tek bir şiiri değil şiir kitabını konu edinmektedir. Böylece şairin şiir anlayışına ilişkin genel belirlemeler yapmasına imkân oluşmaktadır. Bu yaklaşım içinde Egemen Berköz'ün "Çin Askeri Ah Devran" adlı eserine genel değerlendirmeler yaparak başlamaktadır. Bu metinde denemeci üslup ve öznel yargılamaların dikkat çektiğini söylemek mümkündür. Turan, Berköz'ün şiirlerinde kullanılan belli teknikleri şiirlerden örneklerle incelemektedir. Şiirlerdeki konular ve bu konulara yaklaşımını ele almaktadır. Sosyal konulara şairlerin yaklaşımı onların politik yönleri, zihin yapıları hakkında bilgiler verir. Turan da Berköz'ü bu açıdan değerlendirmekte ve onu "toplumcu" bir şair olarak görmemektedir. Turan, Berköz'ün üslubu üzerinde de durur. Özellik halk şiir ve deyişlerinden yararlanmasını, folklorik yönleri tespit eder. Ancak bunların şiirde nasıl kullanıldığı konusunda bir değerlendirmede bulunmaz.

Turan'ın tanıtıcı yönü öne çıkan eleştirileri de bulunmaktadır. Levertov üzerine yazdığı metin bunlardandır. Turan önce Amerikan şiiri hakkında bilgiler verdikten sonra Denise Levertov'un biyografisinden önemli gördüğü ayrıntıları aktarır. Şairin şiirleri hakkında verilen genel bilgiler ile bu tanıtıcı yön metinde ağırlık noktası oluşturur. Bununla birlikte Levertov'un şiirlerinin belli yönleri üzerinde de durulur. Şiirlerdeki romantizm, duyguların işlenişi ve hüzün şiirlerden örnekler verilerek gösterilir. Şiirlerde doğa ile ilgili imgelerin açıklandığı kısım üslup incelemesine yakındır. Ancak daha çok şiirlerin içeriğini açıklamaktadır.

Turan'ın yazısında, eleştirinin konusu olabilecek en önemli tespitlerinden biri şairin öz-biçim ayrımına ilişkin düşünceleri ve bunun şiirdeki uygulanışıdır. Levertov'un "özdür biçimi kuran" sözünü aktaran Turan şiirde öz-biçim sorununa değinir (Denise Levertov**:** 37). "Şiirler büyük bir özgürlük içinde kurulmuşlardır. Ama başıboş değildirler. Her aralığın dizelerin boyunun, kuruluşlarının, noktalamalarının büyük bir önemi vardır şiir içinde" diyen Turan, Levertov'dan da alıntı yapar: "Her boşluğun, her virgülün şiirde yaşayan bir parça olduğuna inanıyorum" (Denise Levertov: 37).

Turan, *O Eski Bir Güvercindi* şiirinin anlam açısından çözümlemesini yapar. Şiirde sıkça geçen imgelerden olan "güvercin"i dizelerde aldığı farklı anlamlara göre

açıklamaya çalışır (“Metin İncelemesi: O Eski Bir Güvercindi”: 76). Turan şiirde geçen tekrarlar, doldurmalar ve değiştirmeleri de tespit ederek şiirin teknik noktalarını belirlemeye çalıştığını söyler (“Metin İncelemesi: O Eski Bir Güvercindi”: 77). Şiirde tekrarların, “Gerilim yaratmak, şiirin ilgisini bir noktaya, istenen bir noktaya toplamak için kullanılmış” (“Metin İncelemesi: O Eski Bir Güvercindi”: 77) olduğunu tespit eder.

2.2.1.11. Bilgin Adalı

Bilgin Adalı, edebiyatın geliştirilmesi için eleştiri geleneğinin oluşturulması üzerinde durmuş; eleştirilerinde içerik, konu ve kişiler gibi temel ögeleri değerlendirirken toplumsal yönlere de değinmiştir.

“Edebiyatın Okunmazlığı” yazısında, edebiyat eleştirisine önem verilmesine dikkat çeken Adalı, müstakil bir eleştiri dergisi çıkarılmasının gereğine işaret eder (“Edebiyatın Okunmazlığı”: 58).

Nabizade Nâzım’ın Karabibik adlı hikâyesini değerlendiren Adalı, edebiyat tarihi perspektifinden hareket etmektedir. Eseri, edebiyat tarihi içindeki yeri açısından değerlendiren Adalı, Karabibik’in ilk gerçekçi roman örneğimiz olduğu tespitini yapmıştır (“Nabizade Nazım’ın ‘Karabibik’ Öyküsü Üstüne”: 37). Adalı, hikayeyi konu, kişiler ve yapı başlıkları altında incelemiştir. Yapı başlığı altında hikâyenin olay örgüsü ele alınmaktadır. Hikâyeyi dil açısından da değerlendiren Adalı, hikâyede dilin gerçekçilik oluşturmadaki etkisine dikkat çekmektedir.

“Gürsen Topses’in Bağırtılar Öyküsü Üstüne” adlı eleştiri yazısında Adalı, hikâyenin içeriğinden hareketle psikolojik ve toplumsal eleştiri yapmaktadır. Hikâyede kullanılan kelimeler, bunların çağrışımları ve yinelemelerin hikâyeye etkisine değinilmektedir (“Gürsen Topses’in Bağırtılar Öyküsü Üstüne”: 87). Yargılar, öznel ve izlenimci ifadeler içinde verilmektedir.

Adalı “Roman ve Öykü” başlıklı yazısında ise, Fakir Baykurt’un *Amerikan Sargısı* adlı eserini, kişilerin gerçekçiliği açısından ele alır. Hikâyede anlatıcı sorununa da değinen Adalı, romanı edebiyat tarihi açısından da yorumlar, onu önemli köy romanları arasında değerlendirir (“Roman ve Öykü”: 75).

2.2.1.12. Gün Zileli

Gün Zileli, nesnel eleştirinin üzerinde durduğu "yazarın amacı"nın bilinmesinin eserin yorumlanmasına etkisi gibi konuları gündemine aldığı görülmektedir. Yazılarında eser tanıtımları öne çıkmakla birlikte nesnellik yönünde bir eğilimle eleştirel gözlemlerde bulunduğu söylenebilir.

Gün Zileli, *"Metin Eleştirisi ve Yazarın Amacı"* başlıklı yazısında, edebiyat teori ve eleştirisinin önemli konularından biri olan "yazarın amacı"nı ele almıştır. Yazarın amacı ile ilgili Cöntürk'ün tespitlerini değerlendiren Zileli, onun yazıları "dışa dönük ve artistik" şeklinde ikiye ayırmasını yanlış bulur. Çünkü, ona göre, bütün yazılar "artistik" olanlar da dâhil dışa dönüktür. Bu belirlemeden sonra kendi tasnifini, görüşlerini dile getirir:

> *"okuyucuya bir şey iletmek için yazılan yazıların artistik olamayacağını söyleyemeyiz. Propaganda amacı güden bir yazı da artistik olabilir. Üstelik artistik olan bütün yazıların yazarın kendisini anlatmaktan başka bir işlevi olmadığını her zaman düşünemeyiz. Bu yüzden bu ayrımı daha genelleştirip şöyle diyebiliriz: 1- Sanat eseri olmayan yazılar, 2- Sanat eseri olan yazılar"* ("Metin Eleştirisi ve Yazarın Amacı": 27).

Bu tasnifi yapan, eserin eleştirisine yazarın amacının bilinmesi ile ilgili, "Yapıtın yorumlanmasında, eleştirilmesinde yazarın amacının bilinmesinde yarar vardır" dedikten sonra "Ama bu amaç metinden önce göz önüne alınıp metin o gözle yorumlanmamalıdır. Bunun yanında yazarın içinde yaşadığı tarihsel ve toplumsal koşullar unutulmamalıdır. Yazarın durumu bilinir, yapıtını yazışındaki tarihsel ve toplumsal etkiler görülür ve metin her şeyden önde tutularak çağdaş bir bakışla değerlendirilir" ("Metin Eleştirisi ve Yazarın Amacı": 28) şeklinde düşüncelerini belirtir.

Zileli'nin metne öncelik verdiği bununla birlikte tarihsel, toplumsal şartlarla yazarın niyetinin de eseri eleştirmede yararlanılabilecek konular olduğu anlaşılmaktadır.

Zileli, *"Onat Kutlar'ın 'Kediler' Öyküsü"* başlıklı yazısında, *Kediler* hikâyesini Giriş, Olay ve Kişiler başlıkları altında ele aldıktan sonra hikâyenin kurgusu üzerinde yoğunlaşır. Kişilerin psikolojisi ve sosyal yönüne değinir. Hikâyenin özeti sayılabilecek bu kısımdan sonra hikâye kişilerinin, olayların birbiri ile ilişkisi analiz ederek hikâyeyi yorumlamaya çalışmaktadır. Açıklama amacının önde olduğu bir tahlil denilebilir.

"Kitaplar: Kafka'nın Şatosu" başlıklı yazısında ise Zileli, Şato'yu da konu ve içeriğini açıklamaya çalışarak eleştirir. Eserdeki ironik üslubu da değerlendirir. Bu yazı eleştirel bir kitap tanıtım yazısı özelliği taşımaktadır.

Zileli'nin; Beckett, M. Buyrukçu ve H. Böll üzerine yazdığı metinler de tanıtım hüviyetindedir. Ancak, Zileli'nin Böll'ün eserini izlenimci bir yaklaşımla ele aldığı gözlemlenmektedir. Zileli, Böll'ün hikâyesinin neden iyi bir izlenim bırakmadığını "iç derinlik yok, dış betimler yetersiz" gibi özellikler tespit ederek belirtir. Zileli, tanıtım yazılarında nesnellikten uzaklaşmaktadır.

Zileli'nin "Hikâye-Yeni Bir Dönem" başlıklı yazısı edebiyat tarihi – eleştiri ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir. Zileli, hikâye türünde yazılan eserlerin neden okunmadığı konusunda yapılan tespitleri derleyerek başlıyor yazısına. Bu tespitlerini 1955-1965 arasındaki hikâyenin özellikleri üzerinde durarak değerlendirmektedir. Zileli; teknik, içerik ve kaynaklar açısından dönemi ele alır ("Hikâye-Yeni Bir Dönem": 23) ve tespitlerini madde madde paylaşır. Bu tespitler eleştirel yaklaşımına teorik bir çerçeve çizer. Bunlardan hareketle bazı hikâyecileri de değerlendirir. Zileli son olarak, 1965 sonrası hikâyenin özellikleri üzerinde durur ve bunları da madde madde belirler ("Hikâye-Yeni Bir Dönem": 24). Bu yöntem Zileli'nin nesnel, ölçülebilir bir yaklaşım içinde olduğunu göstermektedir.

2.2.1.13. Ahmet İnam

Ahmet İnam, eleştiri anlayışını oluştururken önce edebiyatın tanımına ilişkin bir çerçeve çizer. Buna göre edebiyat; yazarın dolaylı bir tutum takınarak, simgesel niteliğe sahip olan bir dil arayıcılığıyla okura gizlediği anlamı ulaştırma çabasıdır ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 194).

Çözümleyici eleştiri; edebiyatı oluşturan dil, toplum, tarih ve felsefeyi kapsayan bütüncül bir yaklaşımdır ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 194).

İnam, eleştiri yaklaşımını edebiyatı bir bilim olarak inceleme düşüncesinden hareketle geliştirir. "Bu anlayışın temeli bilimsel verilere dayanıyor" der ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 195).

İnam, bilimsel nesnel eleştirinin gelişimi hakkında da bazı tespitlerde bulunmaktadr: "Eleştirinin ağırlık olarak edebiyat sorunları üstünde duruşu, eleştiriyi kendine iş edinmek, geniş anlamda Bezirci ve Cöntürk'le gelişmeye başladı" ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 195).

İnam, edebiyat eleştirisinin disiplinler arası iletişim gerektiren bir uğraş olduğu görüşündedir ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 195). İnam, çözümleyici eleştiri anlayışının yoruma dayalı yönünü şu şekilde açıklar:

> "Çözümleyici eleştiri, felsefi derinlik üstüne kurulmaya çalışılan kültür-kuşatıcı bir anlayıştır. İlhan Berk üstüne yaptığım 'Âşıkâne' incelemesi, bu anlayışın yalnızca altyapısına, gövde gerilim bütünlüğüne ağırlık veren bir eğilişti" *("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 195).*

Ahmet İnam, eleştirinin bir süreç içinde gelişen aşamalarına vurgu yapar. Çözümleme kronolojik olarak önce gelmektedir ancak asıl yapılması gereken yargılama işidir:

"'Falan şair iyi şiir yazar' demek, eleştirmenlik değildir, olsa olsa, sohbet ya da denemedir. Ama 'falan şair tarihsel gelişimi şu olan kuşak içinde iyi bir yazar' demek, hiç değilse, şaire tarihle bakıldığı için eleştiridir. Eleştiri, bir şeyle, bir şey için yargılamaktır" ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 195).

İnam, eleştiride öznel yaklaşıma karşı olduğunu ifade etmekte; eleştirinin açıklama, çözümleme ve değerlendirme içermesi dolayısıyla bir sanat olmadığını da söylemektedir ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 195).

İnam, çözümleyici eleştirinin nasıl yapıldığı örneklerle açıklar. Uygulamalı çalışmasında İnam, bir şiir dizesini 'anlatma'- 'açıklama' - 'çözümleme' yapan

metinlerle eleştirerek çözümleyici eleştiri ile ne amaçladığını belirginleştirmeye çalışır: "Çözümleme derine inmek, anlatmanın türlü katlarını aşmak demektir" ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 197).

Çözümleyici eleştirinin bir başka özelliği çeşitli "çizelge"lerden yararlanabilmesidir. İnam, eleştireceği bir şiir dizesini yazar ve bunu okunuşundaki vurguya göre çizelge üstünde göstererek bunu açıklar ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 197).

Çözümleyici eleştiri felsefeden yararlanmaktadır: "Çözümleyici eleştirmen, amprik-analitik felsefeyle, Alman metafiziğini birleştirerek edebiyatın bütününe sağlam bir temelden gitmeye çalışır" ("Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği": 199).

"Edebiyatta Çözümleyici Eleştiri Anlayışı" (İnam, 2003: ss.100-111) yazısında İnam, anlamsız görünen şiirlerin çözümleyici yaklaşımla anlaşılabileceğini örnek şiir dizelerinden hareketle göstermektedir. "Eleştiride Çözümleyici Anlayışın Tarihsel Temelleri", yazısındaysa İnam, eleştirinin gelişimini Tanzimat'tan 1960'lı yıllara kadar özetler. Eleştirinin izlenimci eleştiriden bilimsel eleştiriye doğru gelişme gösterdiğini tespit eder. İnam, metin eleştirisi alanında ihtiyaç bulunduğunu belirtir (İnam, 2003: 111-121). "Eleştiride Çözümleyici Anlayışın Felsefi Temelleri" yazısında ise İnam, eleştirinin gelişimini felsefe tarihini içinde değerlendirir. Çözümleyici eleştiride "Anglo-Sakson felsefeyle (Wittgenstein, Austin, Ryle, Russel, More …) Alman felsefesi (Husserl, Hartman …)" (İnam, 2003: 126) birleştirilmiştir.

Ahmet İnam, "Metin Eleştirisinde Matematik" yazısında metin çözümlemede özellikle ölçme ve değerlendirmede matemtikten yararlanılabileceğini söylemektedir (İnam, 2003: 128). "Ruhsal Mantık" (İnam, 2003: 130-143) yazısında ise İnam, eleştirinin bilimsel yaklaşımdan hareket etmesi konusunda mantık-eleştiri ilişkisi üzerinde durmaktadır. Ayrıca Bezirci ve Cöntürk'ün bilimsel eleştiriden ne anladıkları da değerlendirilmektedir.

Şiirin çok yönlü bakışlarla eleştirilmesi gerektiğini ifade eden İnam, İlhan Berk'in şiirinin yapısalcılık, ruhbilim ve fenomenoloji yaklaşımları ile incelenmeye uygun olduğunu söylemektedir (Bir Kitabın Dinamiği Âşıkane: 102).

İnam, şiirleri mısralardaki kelime vurgularını belirleyerek çizelgeler çıkarıyor. Böylece şiirin üslubuna ilişkin tespitler yapıyor. Şiirin akıcı veya durgun olup olmadığını böylece belirleyebiliyor. İnam'ın şiirin "gövde haritası" olarak adlandırdığı çalışmasına bir örnek şu şekilde:

"Sarı o çok güzel, giriyor kentime
. (.)
Koyuyor sesini balıkçıl ve yalnız
. I .
Nehirleyin o, yavaşça etime
I
Kırmızı karışıyor ağızlarımız
. I " (Bir Kitabın Dinamiği Âşıkane: 102).

Şiirin gövde haritasını bu şekilde çıkardıktan sonra İnam bunu şu şekilde okuyor: "İlk dizedeki noktalı, ayraçlı, çizgili süreklilik ikinci dizede noktalardan (kesikliklerden) sıçrayarak, üçüncü dizede geniş soluklar alıp, duruyor. Dördüncü dizede duruştan sonraki nokta, çizgisel bir süreklilikle bitiyor. Kıpırtılı bir gövde yapısı var bu bölümün. Üçüncü dizedeki kesikliğin, dördüncü dizede noktayla sürdürülmesi ileride açıklayacağım 'gerilim' için anlamlı bir alt yapı oluşturuyor" (Bir Kitabın Dinamiği Âşıkane: 103).

Bu aşamadan sonra şiirin gerilim yapısı inceleniyor. Gerilim yapısı şiirin biçimi yani İnam'ın gövde haritası dediği yönü ile anlamının kesiştiği noktayı ifade ediyor (109). Bununla sınırlı değil gerilim yapısı, şöyle diyor İnam: "Gerilimi saptayabilmek için Berk'i tanımam gerekiyor. Demek ki çözümleme için şairin içinde bulunduğu çağa, topluma gereksinmem var" ve ekliyor "Çözümleme, şiiri göstergesel çerçevesinden (reference frame) içinde bulunduğu somut, yaşanan, tarihsel ve ekonomik olaylardan soyutlama demek değildir" 110.

Buna göre yukarıdaki kısım "cinsel birleşmenin ruhsal yakınlaşmayla başlaması, heyecan, heyecanın beyindeki merkezlerde düş kurma, tasarlama işini gerçekleştirmesi ve cinsel birleşmenin uzayan hazzı" (Bir Kitabın Dinamiği Âşıkane: 113) şeklinde yorumlanıyor.

Bu şekilde şiirler ve bölümler yorumlanıyor. Şiirlerdeki "gerilim akışı, kendini şairliğin canyeleğiyle kurtaran Berk'in kendine dönük, buna karşı topluma, insana, doğaya açılmaya çalışan varlığını çiziyor" (Bir Kitabın Dinamiği Âşıkane: 116) denilerek özetleniyor.

İnam, Türk edebiyatında hikâye türünün gelişimini özetlediği metninde hikâye eleştirisi üzerine "Öykü değerlendirmeciliği estetik, tarihsel, toplumbilimsel, planda öykünün ya da öykücülüğün değerlendirilmesi, yerinin saptanmasıdır" ("Türk Öykücülüğüne Değgin": 129).

2.2.1.14. Gürsen Topses

Gürsen Topses, eleştiride bilimsel nesnel yaklaşımdan yanadır. Bilimsel eleştirinin özelliklerine değinen Topses, edebiyat bilimi konusunda da tespitlerde bulunur. Farklı eleştiri yöntemlerini değerlendiren Topses, Marksist eleştirinin dayandığı bilimsel tutumu eleştirmektedir. Eleştiride sosyolojik ve semantik yöntemleri açıklayan Topses, fenomenolojik yaklaşım yaklaşıma da değinmiştir. "Edebiyat ve Bilim" başlıklı yazısında eleştiride bilimsel yöntemden söz eden Topses, "edebiyat kavramında, onun eleştiri alanında bilim özelliğinden bilimsel yöntemden açıkça söz edilebilir. Edebiyatın bu eleştiri yöntemi bilim kavramı içeriğine giren yapı özelliğinin bütün karakteristiğine sahiptir" ("Edebiyat ve Bilim": 19) demektedir. Bilimsel yöntemin edebiyatın bilimsel niteliğini haiz bir durum olduğunu belirten Topses "[bilimsel yöntem] edebiyatın eleştiri alanının, bilimsel düşünüşüne bilim olma özelliğine açık bir kapı bırakır. Bu açık kapı, edebiyatın bilim alanıdır" ("Edebiyat ve Bilim": 19) şeklinde bu durumu ifade etmektedir. Topses "Bugün Türkiye'de edebiyat […] kendi bilimini kurmak zorundadır" ("Edebiyatın Bilinci": 7) görüşünü paylaşmaktadır.

Türkiye'de eleştirinin durumu üzerinde duran Topses, "Öznelliğin baskın çıkmasının en önemli nedeni […], Türkiye'de belli bir edebiyat geleneğinin, bir edebiyat eleştirisi

yönteminin, edebiyat metinleri[nin] sağlam ve yenileşen kalıplar içinde incelemeyi amaç edinmiş geleneğin var olmamasıdır" ("Edebiyat ve Bilim": 22) demektedir.

Edebiyatımızda bilimsel yöntemin gelişmesini konu edinen "Edebiyatın Bilinci" yazısında Topses, Yordam dergisi etrafında gelişen bilimsel-nesnel anlayış hakkında düşüncelerini ifade etmektedir. Yordam dergisinde bilimsel-nesnel eleştirinin ilk adımlarının atıldığını söyleyen Topses, amaçlarını "Edebiyatımıza bir yöntem saygısı getirmek ya da artık eskimiş yöntemleri yenileştirmek, yeni katkılarla ileriye yönelişi hızlandırmak, bilimsel yönteme yaraşır nesnel görüşle birlik, bir sanat bir edebiyat bilincini kökleştirmek" ("Edebiyatın Bilinci": 7) olarak ifade etmektedir. Topses, "Türkiye'de nesnel eleştiri Ataç'tan sonra çıkmıştır" şeklinde tarihî tespitler de yapmaktadır ("Edebiyatın Bilinci": 7).

Edebiyat biliminin nesnesinin edebî eserler olduğunu belirten Topses, "Bilimin algıya tekabül ettirdiği, üzerinde deneyleme fırsatını bulduğu belli objeleri vardır" dedikten sonra "Edebiyatta bu objeler yapıtlardır, metinlerdir. Onun [edebiyat bilim ve eleştirisi] eğildiği tavır bilimsel bir tavırdır. Tıpkı bilim adamının eğilişi gibi nesnel, öncel kişisel yargıların silinmesini gerektiren bir tavır" ("Edebiyat ve Bilim": 21) şeklinde edebiyat bilimi hakkında düşüncelerini dile getirmektedir.

Bilim-eleştiri ilişkisini Marksist yaklaşım açısından değerlendiren Topses, Marksist yaklaşımın bilimle özdeşleştirilmesini eleştirmektedir: "Türkiye'de Marksist eleştirmenlerin öncel tavırları kesindir. Belirlenmiş, kalıplanmış, öncel bir değer yargısından gelmektedir, bilimsel değildir. Bu görüş bilim, salt Marksizm'miş gibi ya da dialektik materyalistmiş gibi hareket eden bir görüş tarzıdır." ("Edebiyat ve Bilim": 22).

Topses, bilimsel-nesnel eleştiride eser merkezli bir yaklaşımı ifade etmekle birlikte edebiyat eserinin sosyal bir olgu olması özelliğinden hareketle edebiyat sosyoloji üzerinde de durmaktadır.

Topses, *"Edebiyatın Sosyolojisi"* yazısında "Her edebiyat eseri, sosyal bir olgudur" (*"Edebiyatın Sosyolojisi":* 24) demekte ve "Edebiyatın sosyolojiye, sosyal olgulara

etkisi, sosyal olguların edebiyata etkisi" bulunduğunu belirtmektedir ("Edebiyatın Sosyolojisi": 25).

Sosyolojik yöntemin "metinleri daha iyi anlamak, değerlendirmek, onları bilimsel temellere oturtmanın gerekli kıldığı bir zorunluluktur" ("Edebiyatın Sosyolojisi":25) şeklinde tanımlayan Topses, eleştirinin metinleri incelemede sosyolojiden yararlanma yöntemlerini değerlendirmektedir. Topses, sosyolojk yöntemden yararlanırken göz önünde bulundurulması gereken noktaları şöyle ifade etmektedir:

> *"a) Yazarın ve eserinin sınıfsal karakteri, bu karakterin eser üzerindeki etki ediş derecesi. b) Eserin yazıldığı devrin toplumsal ekonomik yapısı, koşullan, çağın ve ulusun dünya içindeki yeriyle belirlenmiş karakteristikleri. c) Çeşitli norm oluşumları, değişimleri, kültürel etkenlikler. d) Yazarın yetiştiği ulusun, halkının mitleri, gelenekleri, sosyo-biolojik, sosyo-kültürel kökenleri. e) Edebiyatın tarihlerinden yararlanma, eserlerin sosyal içeriklerini zaman ve mekân kalıpları, koşulları, devrin kültürel tarihlerinin gelişimi içinde inceleyen görüş açısı. Kabaca saptamaya çalıştığımız bu noktalar edebiyatın sosyolojisine girmesi gereken alanlardır."* ("Edebiyatın Sosyolojisi": 25-26).

Gürsen Topses, eleştiride metne yönelinmesine öncelik vermekte, semantik eleştiri hakkında değerlendirmeler yapmaktadır. Semantik yöntemin bilimsel karakterine dikkat çeken Topses, söz diziminin estetik ögeyi belirlediğini söylemektedir:

> *"Edebiyat eleştirilerinde önemli bir eleştiri yöntemi, edebiyatın bilimsel yönteminin bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Edebiyat dilinin günlük dilden bir ayrıcalığı onun estetik bir kaygı taşımasıdır. Sözcüklerin, tümcelerin birbirine uyumu, öykünün, romanın, şiirin içindeki yerleri, estetik ögeyi belirleyen ölçülerin araştırılması semantik unsura eklenmesi alanlar olarak belirmektedir"* ("Edebiyat ve Bilim": 20).

Topses, *"Bir Semantik İnceleme"* başlıklı yazısında semantiğin tanımını yapar. Edebiyatta semantiğin nasıl uygulandığını belirtir. Adnan Özyalçıner'in *Çark* adlı hikâyesinde semantik bir inceleme yapar. "Semantik üst dilden bir bilimdir. Bir dil bilimidir. Dilsel anlatımları dile getirdikleri nesneler yönünden ele alır, yorumlar"

şeklinde bir tanımlama yapan Gürsen, "edebiyatta semantiğin uygulanması, bu nesnel dilin (nesnelere bağlı dilin) bir yorumlaması olacaktır" demektedir ("Bir Semantik İnceleme": 17). Gürsen, semantik incelemesinde şu yöntemi kullanacağını belirtir:

"a-Tümcenin genel olarak kaba bir anlatımı, b- Tümcenin sentaks açısından mantıksal çözümü, c-Tümce içindeki sözcüklerin semantik çözümü" ("Bir Semantik İnceleme": 17).

Bu belirlemeleri yaptıktan sonra hikâyeden seçtiği bir cümleyi alarak incelemektedir. Cümlede bir deve benzetilen bir yangından söz edilmektedir. Bu kısım şu şekilde incelenmektedir: "Yangın kavramının semantik yorumu: 'dev' bir metafizik kavramdır. Tümce içinde yangının simgesidir. Yangın için bir betim olarak kullanılmıştır. Dev gerçek bir nesneyi dile getirmemektedir. Ancak soyut bir kavram olarak hayal gücümüzde işlenmiş, bir ifade gücü kazanmıştır" ("Bir Semantik İnceleme": 18). Bu tespitleri Topses şöyle yorumlar: "devin anlatım gücünün yalnızca büyüklüğü ve gücü yönünden olduğu halde, somut bir şeyin, örneğin bir ahtapot betimlemesinin, büyüklük ve güçlüğü yanında, somutluğu ifade edildiği anda okuyucunun kafasına hemen canlandırma, hemen belirleme gücünün daha çok olduğu söylenebilir" ("Bir Semantik İnceleme": 18). Topses, ele aldığı başka cümlelerde bilgisel anlamlı, açık anlamlı cümleler üzerinde de durmaktadır.

Topses, *"Halit Ziya'nın 'Mahalleye Mevkuf' Öyküsü"* yazısında ele aldığı hikâyeyi içerik, edebiyat tarihi ve sosyal açıdan eleştirmiştir. Hikâyenin özetlendiği kısmın ardından hikâyenin kurgusu üzerinde durulur. Topses, hikâyeyi sosyal bakımdan ele alırken içerik ve yazıldığı dönem açısından değerlendirir. "Mahalleye Mevkuf toplumsal bir öyküdür" tanımlaması ile eleştirilerinin ana yönünü belirten Topses, Salih Hoca adlı hikâye kişisi ile onun da içinde bulunduğu mahallenin ilişkisini değerlendirir. Bu değerlendirmelerini eserin yazıldığı dönemle ilişkilendirir:

"Devir Apdülhamit devridir. Bir baskı dönemidir. […] aydınlara gezi özgürlüğü yasaktır, bu yüzden edebiyatçılar, aydınlar Anadolu'yu bilmezler. Bu durum Halit Ziya'nın öykü ve romanlarında iyice belirgindir. […] Bozukluk ve ahlaksızlık bütün ülkeyi sarmıştır. […] Halk yoksul ve içinden çıkılamayan geleneklerin batağındadır"

("Halit Ziya'nın 'Mahalleye Mevkuf' Öyküsü": 19). Bu sosyolojik analizin hikâyedeki unsurlarla doğrudan bağlantısı kurulmaz, sadece bilgi olarak verilir. Topses, hikâyenin söz dizimini de incelemektedir. –di'li geçmiş zaman eklerinin çokluğu, sıfatlar, fiillerin kullanımı gibi söz dizimsel tespitler yapar. Topses, edebiyat, hikâye tarihi içinde de eseri değerlendirmektedir.

Topses, eleştiride fenomenolojik yaklaşımdan söz etmesi dikkat çekicidir. *"Öyküde Betimleme"* yazısında hikâyede tasvir konusunu ele alırken fenomenolojik yaklaşımdan söz etmektedir.

Topses, betimlemeyi üç başlıkta sınıflandırır:

"a-*Eser içinde salt bir süs işlevi olarak betimleme.*
b-Anlatım gereksinmesi içinde oluşan betimleme (Çeşitli tarzlarıyla birlikte)
c- Fenomenoloji açısından betimleme.

Bu tasnifin ardından fenomenolojiyi tanımlayan Topses şöyle demektedir:

> *"felsefi anlamda fenomenoloji, unsurlardan, basitten bütüne giden ve bu bütüne gidiş sürecinde, izah şeklini, görünen şeyin köklerini, temellerini araştıran, bir çeşit neden sonuç ilkesini içinde barındıran yöntemden bütünüyle uzaktır. Onun için yalnızca, suje obje bütünlüğü çerçevesinde görünen şey vardır ve o şey o andaki durum için geçerlidir. Yani benim o şey hakkında daha önceki deneylerim, yaşantılarım, onun için herhangi bir izaha gerektirecek düşüncelerim, o şimdi baktığım görünen şey içerisinde başka yana atılmıştır. Şimdi artık salt benim şu andaki saf yaşantım,* izlenimim *ve içinde bulunduğum zamanın akışı vardır. Ve o salt betimlemedir. Benim yaşadığım, kendimle* nesnenin, aynı *anda bir birlikte oluşu, bir hazır bulunuşudur. Onun 'izah' şeklini gerektirecek fiziki acun bir soyutlama ile geçici olarak bir yana bırakılmıştır, parantez içine alınmıştır, zaman dışına konulmuştur." ("Öyküde Betimleme": 60)*

2.2.2. Öznel-İzlenimci Eleştiri Anlayışı

Öznel, sözlükte "Özneye ilişkin olan, öznede oluşan, nesnelerin gerçeğine değil, bireyin düşünce ve duygularına dayanan, enfüsi, subjektif, nesnel karşıtı" şeklinde

tanımlanmıştır (Büyük Türkçe Sözlük, 2011: 1871). Öznel anlayışa dayalı eleştiri yaklaşımının edebiyat eleştiri tarihi açısından önemli bir yeri bulunmaktadır. Edebiyat eleştirisinde öznel bir anlayış denildiğinde; değerlendirmelerde öznel, kişisel ölçütlerden hareket edilmesi, bir kıstas, referans, kaynak belirtme zorunluluğu duyulmaması, edebîlik ve güzelliğin tespiti konusunda; evrensel, nesnel vb. ölçütler belirlenmesi yönündeki yaklaşımları reddetme ya da bunları belirleme eğiliminde olması, kişisel entelektüel birikime dayanması, eleştirilerin bir ön hazırlığının bulunmaması, eleştirilerde bir sistem, sıralama, seçme, ayıklama zorunluluğu bulunmaması, tarafsızlık iddiasında olmaması gibi özellikleri tespit etmek mümkündür.

Öznel anlayış, "bir durum veya olayın duyular yolu ile insan üzerinde bıraktığı etki, intiba, imaj" şeklinde tanımlanan izlenim ile bütünlük oluşturur. Türk edebiyat tarihinde izlenimci eleştiri kavramı yerine öznel eleştiri kavramı daha yaygın olarak kullanılmıştır.

1960 sonrasında Suut Kemal Yetkin, Memet Fuat, Adnan Binyazar, Doğan Hızlan, Mehmet Seyda, Rauf Mutluay, Sabahattin Eyüboğlu ve Selim İleri'nin öznel eleştiri anlayışı ile eleştiriler yaptıkları tespit edilmektedir.

Öznel eleştiriler yapan eleştirmenlerin tamamı nesnel tutumun karşısında yer almamışlardır. Bu eleştirmenlerin öznelliği algılamalarında olduğu gibi nesnellikle ilişkilerinde de farklılıklar bulunabilmektedir. Öznel eleştirmenlerden bazıları eleştirinin bir sanat olduğu görüşündedir. Buna göre eleştirmenin bir sanatçı olduğu düşünülmektedir. Öznel eleştirmenlerin metinlerini özellikle deneme türünün imkânlarından yararlanarak oluşturdukları görülmektedir. 1960'tan sonra kitap ve dergi yayıncılığının eğilimlerinin de etkisiyle öznel yaklaşımın, edebiyat tarihi ve biyografi ile sıkı bir temas içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte öznel yaklaşımın, eleştirmenin görüşlerini ifade etmesinin bir aracı olarak gördüğü eseri, eleştirinin merkezinde konumlandırmaktadır. Öznel yaklaşımın merkezinde eleştirmen-özne vardır. Ancak öznel eleştirmenler eleştirilerini eserden hareketle şekillendirirler. Esere, düşüncelerini açıklama fırsatı veren bir araç olarak bakarlar. Bununla birlikte, eserin öznellikle kısmen de olsa özdeşleştiği, merkezî bir konum kazandığı görülebilir. Eser ile

eleştirmen arasındaki bu etkileşim, eser ile özdeşleşmiş öznellik, öznel eleştirmenlerin teorik de olsa esere yaptıkları vurgunun artmasına yol açmıştır.

Öznel yaklaşımın eser merkezli tutumu; eseri, eleştirmenin düşüncelerinin ifade edilmesine yarayan bir araç olmaktan çıkarmamaktadır. Ancak, eserlerin konu, kişiler ve mekân gibi yüzeysel bazı özelliklerinin tespit edilmesi ve üslupbilimsel sayılabilecek dikkatle okunması şeklindeki sınırlı örnekler bunun dışında değerlendirilebilir. Öznel yaklaşıma, görece kısa kitap/ eser tanıtım metinlerinde de sıkça karşılaşılmaktadır.

Bazı eleştirmenler öznel eleştiri yaklaşımı ile hareket ettiklerini açıkça ifade etmişlerdir. Memet Fuat, öznel bir eleştiri anlayışını benimsediğini söylemiştir. *"Masanın Başına Oturup"* yazısında, öznel eleştirinin sembol ismi olarak gösterilen Nurullah Ataç'ın eleştiri anlayışı hakkında bilgiler verirken kendi anlayışını da ortaya koymuştur. Buna göre, Fuat, kişisel entelektüel birikime dayanan, bir ön hazırlığı bulunmayan "gelişügüzel" deneme üslubuyla yazılan bir eleştiri anlayışını savunduğunu belirtmiştir (*"Masanın Başına Oturup"*: 6).

"Eleştiri benim için öncelikle bir değerlendirmeydi. Sanatçının, yaptığı işi son bir gözden geçirip 'oldu' demesiydi. Bunu hep eleştiride ulaşılabilecek en yüksek nokta olarak gördüm" (Fuat, 2001a: 7) diyen Fuat, eleştiride, farklı yaklaşımların benimsenebileceğini, bununla birlikte önemli olanın doğru yargılar vermek olduğunu da söylemiştir (Fuat, 2001a: 41).

Bu yaklaşım içinde, "Başarısızlıktan Yana" yazısında Garip şairleri için, *"güzel şiirler yazdılar"* ("Başarısızlıktan Yana": 8) şeklinde ifadeler kullanan Fuat, bunları gerekçelendirme gereği duymaz.

Eleştirmenlerin, eleştiri hakkındaki genel görüşlerinde olduğu gibi uygulamalı çalışmalarda da öznel-izlenimci yaklaşımın izlerini görmek mümkündür.

Muzaffer Uyguner, Sait Faik'in babasının vefatının, hikâyecinin eserlerine yansımamasını "29 Ekim 1939 tarihinde, babası öldü. Bu ölümün izleri görülmez hikâyelerinde" (Uyguner, 1964: 6) şeklinde dile getirmektedir. Uyguner, "Çocuk ve Allah" başlıklı yazıda ise Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirleri üzerinde durmakta ve şiirin

sezgi ile hissedilebileceğini söyleyerek çeşitli öznel değerlendirmelerde bulunmaktadır ("Üçüncü Baskısının Vesilesiyle: Çocuk ve Allah": 18).

Suut Kemal Yetkin, "*Bir Şairin Serüveni (Behçet Necatigil)",* yazısında Behçet Necatigil'in şiirlerini duygusal ögeler ve bunların kendinde bıraktığı izlenimler açısından değerlendirmektedir. "Evler'deki Evler şiirini okuyunuz; yoksulların, yalnızların dertlerini, dertleri kadar derin olan susuşlarını, insanların insanlara olan kapalılığını böylesine dile getiren, içten geldiği için içe işleyen şiir az bulunur" (3) diyen Yetkin izlenimci bir yaklaşım içindedir. ("Bir Şairin Serüveni (Behçet Necatigil)": 3.)

Adnan Binyazar'ın "Yücel'deki coşkulu anlatım yer yer başarılıdır" ("Kuş Gölgesi: 12); Doğan Hızlan'ın "Dağlarca'nın şiiri kendi içinde kabaran bir mayayı andırır" ("Tek Başına Bir Okul: Dağlarca" 49); Mehmet Seyda'nın "Leyla Erbil bana, toplumun kendisini zedelediği ölçüde, ona karşı çıkan, onu bozmak ve zedelemek isteyen bir yazar olarak göründü, daha bir hırçın ve kavgacı. Kişiliğinde birtakım cinsel sorunlar düğümlenerek upuzun yatmıyor değildi" ("Hikâyede Kadın Yazarlar": 9) şeklindeki ifadelerini izlenimci, öznel yaklaşım örnekleri olarak tespit etmek mümkündür.

Öznel yaklaşımın önemli dayanaklarından biri eleştirinin bir sanat olduğu düşüncesidir. Memet Fuat, bir röportajında "Bence, eleştiri bir sanattır. Ama öteki sanatların konusu doğrudan doğruya hayat, eleştirinin konusu ise sanat eserleri" demektedir ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7).

Suut Kemal Yetkin de daha 1940'lı yıllarda "münekkit bir sanatçı, tenkit bir sanattır" (Yetkin, 1944: 53) demektedir. Yetkin düşüncelerini;

> *"Sanat eserlerini ancak sanat görüşiyle değerlendirmek gerektir. Burada ölçü yerine görüş dedim. Çünkü elde gerçekten objektif bir şey yok. Sanat eseri adına hak kazanmış eserlerin, türlü unsurların nasıl esrarlı bir terkibinden vücuda geldiği bugüne kadar bulunmamıştır, bulunacağı da benzemiyor"*

şeklinde genişletmektedir (Yetkin, 1944: 49-50).

Eleştiriyi bir sanat görme düşüncesi, eseri yazarı ile birlikte, eserin yazılış süreçlerini gözden geçirerek ve sanatsal bir yaklaşım belirleyerek değerlendirmek anlamında da anlaşılmıştır. Rauf Mutluay, *Hemingway'de Ölüm* yazısında, eserden hareketle yazarın düşüncelerine ulaşmayı denemektedir. ("Hemingway'de Ölüm": 10).

Doğan Hızlan, Hikmet Dizdaroğlu, Rauf Mutluay ve Suut Kemal Yetkin eleştiride eserin merkezî bir yer edindiğini söylemektedirler.

Doğan Hızlan, eleştirilerinin önemli bir kısmına konu olarak edebî eserleri almıştır. Zaman zaman farklı yöntemleri denese de amacı eseri açıklama, tanıtma ve öznel bir açıdan yorumlamadır.

Edebiyat eleştirisinde eser merkezli yaklaşım üzerinde duran Hızlan, *"Usul Hakkında"* başlıklı yazısında, toplumsal, tarihî ve karşılaştırmalı eleştirinin eleştiriyi eserden uzaklaştırdığını söylemiş ve eser merkezli bir yaklaşım olan metin tahlilinin nasıl yapılacağı ile ilgili düşüncelerini de açıklamıştır ("Usül Hakkında": 12).

Suut Kemal Yetkin ise eserin yaratılış macerasını anlatmanın önemine dikkat çekmiştir. "Bize öyle geliyor ki, esrarlı bir terkip olan sanat eserini bizde uyandırdığı heyecan ile yoklamak ve kendi maceramızı değil, onun estetik macerasını anlatmak mümkündür" (Yetkin, 1944: 49-50) diyen Yetkin, esere verdiği önem ile izlenimci yaklaşıma bile mesafe geliştirmiştir.

"Sanat eseri kendi kendine yeten dünyadır" (Yetkin, 1944: 53) diyen Yetkin "Münekkit, sanat dışı hiçbir duyguya kapılmadan eseri böylece kavrayan, sanatçının kastı ile bu kastın gerçekleşmesi arasındaki uygunluğu, uygunluk derecesini bize gösteren, görmediğimiz tarafları aydınlatan kimsedir" (Yetkin, 1944: 53) şeklinde eleştirmenin eser ile kuracağı ilişkiyi belirginleştirir.

Hikmet Dizdaroğlu ise *"Eleştiri ve Ötesi"* başlıklı yazıda, "eleştirinin edebî eserleri belli ölçülere göre, yargılama ve değerlendirme işi" olduğunu söylemiştir ("Eleştiri ve Ötesi": 3).

Öznel-izlenimci eleştiri deneme türü içinde gelişmiştir. Memet Fuat, edebiyat eleştirisinde hakim anlayışın deneme türüne dayalı kısa metinler olduğunu söyler ("Eleştiride Kitaba Doğru": 3).

Fuat, eleştiri ile deneme türü ilişkisini "Sanat üzerine yazılan her yazı eleştirici yazıdır; yalnızca inceleme yazılarına eleştiri deyip de denemeleri bir yana itmek çok yanlış olur. Bence, deneme de sanatı konu olarak alınca eleştiri çerçevesine girer" şeklinde değerlendirmektedir ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7).

Adnan Binyazar'ın yazıları, edebî bir deneme özelliği gösterir. Binyazar, 1960'lı yıllarda eleştirinin denemede türünden uzaklaştığını ifade ederek bu konuda rahatsızlığını da dile getirir. ("Ataç Üstüne Bir Açık Oturum": 6).

Seyda, *"Roman Üzerine Konuşmalar"* yazılarında romanları, diyaloglar hâlinde eserlerdeki konuları izlenimci bir gözle, çağrışımların yönlendirmesi ile notlandırır. Bu yazılar, konusunu romanlardan izlenimci üslupla yazılmış denemelerdir.

Rauf Mutluay, Doğan Hızlan, Selim İleri eleştirilerini deneme türü ile kurdukları sıkı ilişki ile oluşturmuşlardır. Edebiyat eleştirisinin deneme türü içinde ve onunla birlikte geliştiği yönündeki düşünceyi/ tespiti burada tekrarlamak uygun düşecektir.

Öznel eleştirmenler, bilimsel ve nesnel tutuma karşı daha çok olumsuz ifade ve görüşleri ile öne çıkmaktadırlar.

"Eleştiri ve Ötesi" başlıklı yazıda Dizdaroğlu, eleştiride mutlak anlamda bir nesnelliğin olamayacağını, öznelliğin kaçınılmaz olduğunu söyler. Sanat eserinin yorumlanmasının görecelilik arz edeceğinin altını çizer. Bu gerekçelerle, eleştirinin bilimsel bir nitelik kazanamayacağını dile getirir.

Mehmet Seyda da *"Tanımlama"* yazısında bilimin gerçek diye öne sürdüğü bilgilerin doğruluğu konusundaki şüphelerini dile getirdikten sonra edebiyat eleştirisi bağlamında "Nesnel eleştiri deyiminin bile çok su kaldırır yanı usa gelmiyor mu? Bildiklerine, öğrendiklerine karşı çok daha kuşkucu olmaya zorluyor insanı" (*"Tanımlama"*: 12) şeklinde düşüncelerini özetlemektedir.

Bu yaklaşımın öznel eleştirmenlerin genel tavrı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte nesnel ve bilimsel yaklaşımı savunan, daha az mesafe ile yaklaşan, hoş gören eleştirmenler de bulunmaktadır.

Memet Fuat, yöntemli eleştirilerin, incelemelerin de yararları bulunabileceğini belirtir. Hatta, Fuat, öznel eleştiri yanında nesnel eleştirinin de gelişmesi gerektiğine dikkat çeker:

"Bir edebiyat yıllar yılı deneme çerçevesi içindeki yargılara bırakılamaz. Sağlam, güvenilir inceleme kitapları yazılmadıkça, yılda en az on, on beş tane inceleme yazısı yayımlanmadıkça eleştirimiz hep yarım, hep eksik kalacak" (6).

Binyazar *"Bilgisizliğin Erdemi"* başlıklı yazısında öznel eleştiriyi eleştirir, bilimsel yöntemi savunur. Binyazar yazısında öznel tutum örnekleri vererek ne tür sorunlar ortaya çıktığını gösterir.

"Yargılarında hiçbir yanılgıya düşme olasılığını da akla getirmeden, birden 'yeni şiiri sevmem' diye çıkıverir ortaya. […] 'Sevmem', der bağlar düşüncelerini. […] Yargılarının ardından bir de 'zevk meselesi' gelir. Akan sular durmuştur araya zevk meselesi girince" (*"Bilgisizliğin Erdemi"* : 4).

Bilimsel yöntem konusunda ise Binyazar şunları söyler: "Bilimsel yöntem, ana sorunlara en sağlam çözüm yolları arar. Her sorun akla dayalı bir yöntemle açıklığa kavuşturulmalıdır. Hiç değilse bilimsel yönteme büyük güven duyulmalıdır" (*"Bilgisizliğin Erdemi"*: 4).

Öznel eleştirmenler, eserde konuya yoğunlaşmışlardır. Bunu, kendi sosyal, siyasi düşüncelerini ifade etmenin bir aracı olarak gördükleri için yaptıklarını söyleyebiliriz. Çünkü eserde anlatılan sosyal durum, siyasi düşünce, tarihî olay karşısında bir tavır gösterme eğiliminde olmuşlardır. Eserin sosyal, tarihî yönü sıradan bir okur için bile ilk dikkati çeken, yüzey yapıda yer alan bir unsurdur. Eserin estetik yönü hakkında verdiği bilgiler zayıftır. Bu açıdan öznel eleştirmenlerin, eleştirilerini estetik yönde derinleştirecek sorunlardan uzak durdukları söylenebilir. Öznel eleştirmenler, dönemin siyasi yaklaşımlarından hareketle toplumculuğu konu edinseler de bunun teorik yönü ile

sınırlı şekilde ilgilenmişlerdir. Dolayısıyla toplumculuklarının niteliği hakkında değerlendirme yapmak zorlaşmıştır.

Muzaffer Uyguner, *Sodom ve Gomore* başlıklı yazıda aynı adlı Yakup Kadri'nin romanını sosyal yönü açısından değerlendirir. Romana konu olan Sodom ve Gomore'nin dayandığı dinî, efsanevi kaynakları hatırlatarak konunun işgal edildiği günlerde İstanbul'un sosyal yaşamını karikatürize ettiğini belirtir. *Hüküm Gecesi* romanı da Uyguner tarafından benzer şekilde ele alınmıştır; romanın konusu, sosyal ve tarihî bağları değerlendirilmiştir. Roman, konusu olan II. Meşrutiyet dönemi siyasi, sosyal olayları için bir belge olarak yorumlanmıştır. Roman, tahlil edilirken gerçek ile kurgu arasında belirgin bir ayrıma gitmeden değerlendirmeler yapılmıştır: "Karaosmanoğlu, o çağın karmaşık durumunu, fikir çarpışmalarını, ordunun siyasetin içinde nasıl oyuncak olduğunu, Balkan Savaşı bozgununu ve onun sonuçlarını gayet güzel anlatmıştır" (*Sodom ve Gomore :* 22). Bu değerlendirmeler bir romandan ziyade bir tarih metni ya da siyasi makale üzerine yazılmış gibidir.

Adnan Binyazar da *İnce Memed* romanını toplumsal açıdan ele almaktadır. "İnce Memed Türk toplumsal romanında önemli bir aşamadır" ("Yaşar Kemal'in Efsaneleri" : 7) diyen Binyazar, *İnce Memed* romanındaki sosyal yönü Yaşar Kemal'in "halkçı" düşünceleri ile açıklamaktadır.

Doğan Hızlan, eleştirilerinde konu bağlamında sosyal özelliklere dikkat etmektedir. *Sıcak İlişkiler* (1967) başlıklı yazısında Muzaffer Buyrukçu'nun "Kavga'da yoksul bir ailenin gündelik yaşama çarkının dişlileri arasındaki serüveni dile getirmiş" (Hızlan, 1996b: 165) olduğunu belirtir.

Mehmet Seyda, edebiyat eserinin sosyal fayda prensibi ile oluşturulması gerektiğini düşünmekte ve eleştirilerinde bakış açısını bu düşünce belirlemektedir. Seyda, edebî eseri, tarih ve toplumu anlamaya yarayan bir belge gibi değerlendirmektedir. Bu çerçevede, *"Hikaye-Roman Üzerine"*, yazısında Kemal Tahir üzerine bazı tespitlerde bulunur.

"Feride-Şahin" yazısında Rauf Mutluay, Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu ve Yeşil Gece romanlarındaki öğretmen olarak görev yapan kişiler üzerinden I. Dünya Savaşı

yıllarından Cumhuriyet'e kadar geçen süreçte eğitim sorununun bazı boyutları üzerinde durmaktadır.

Selim İleri'nin toplumculuk açısından yaptığı değerlendirmelerine *"Melih Cevdet'in Şiiri II"* adlı yazısı örnek gösterilebilir. İleri, Leyla Erbil'in hikâyelerini "Leylâ Erbil 'Ayna'da en azından çürümüş, temelinden yaralanmış burjuva toplumunun, paşa karılıklarının, saray artığı zenginliklerin, hüküm sürmelerin gelip yıkılacağını, yerle bir olacağını muştuluyor." (Leyla Erbil Üzerine: 37) diyerek yorumlamaktadır.

Toplumculuk konusu eleştirmenler için nesnel ve olumlu yönleri kadar olumsuz yönleri ile de gündeme gelmiştir.

Memet Fuat, *"Toplumculuktan Yararlanmak"* yazısında edebiyat ve eleştiride politik tutumun estetik değerleri göz ardı eden bir yaklaşım sunduğunu belirtmiştir. Toplum sorunlarını ele aldığı gerekçesiyle bir sanatçının, öznel değerlerle övülmesinin yanlışlığına dikkat çekmiştir. (*"Toplumculuktan Yararlanmak":* 9).

Doğan Hızlan da *"Bundan Ötesi"* başlıklı yazısında bazı toplumcu eleştiri yaklaşımlarını eleştirmektedir (*"Bundan Ötesi"*: 5).

Muzaffer Uyguner, Yahya Kemal'in sanatı hakkında üzerinde durduğu konulardan biri şiirlerdeki dildir. Bunu, Millî Edebiyat anlayışı ile ilişkilendirerek açıklayan Uyguner, şiirlerdeki dilin sadelik yönüne dikkat çekmiştir. Uyguner'in Yahya Kemal'in sanatı ile ilgili değerlendirmelerinin bulunduğu yerlerde Divan edebiyatı ile ilgili tespitleri bulunmaktadır. Bu tespitleri Yahya Kemal'in şiir anlayışı ve şiirin tarihî gelişimi ile ilişkilendirmektedir.

Adnan Binyazar da şiirde yeni-eski ayrımını doğru bulmaz, bütünlüğü savunur. "yeniyi sevmeyen dolaylı yoldan eskiyi de sevmediğini söylüyordur. Özellikle şiirin eskisi yenisi olur mu? Belki değerlisi, değersizi olur. Yunus'u, Karacaoğlan'ı, Nedim'i eski mi sayacağız?" der.

Memet Fuat ise *"Başarısızlıktan Yana"* yazısının ikincisi Garip akımının ortaya çıkışını konu edinir. Garip şiirinin Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Nazım Hikmet gibi şairlere karşı gelişmiş bir akım olduğunu belirtir (*"Başarısızlıktan Yana" :* 8). Fuat,

Garip şiirini edebiyat tarihi içinde inceleyerek, yeni bir edebî zevk sunduğunu tespit eder.

Hızlan, eleştirilerinde edebiyat tarihinden yararlanarak şairleri değerlendirmiştir. Hızlan, özellikle 1950 kuşağı üzerinde durmuştur. "Ece Ayhan 1950 kuşağı içinde okuyucuyu kendinden ve okuduklarından kuşkulandıran bir addır" (Mısrayimden Biri İçin Notlar: Ece Ayhan: 49). Kemal Özer için kaleme aldığı *Biçim Ustası* (1968) yazısında "O, 1950 kuşağının yalnız şiiriyle var olan adlarından bir değildir, o dergisiyle de, şiirle ilgili denemeleriyle de adı anılacaktır" (1996: 235) demiştir.

Biyografik eleştiri, edebiyat eleştirisinde eserden hareketle müellifin hayatının yorumlanması ya da müelliften hareketle eserin açıklanması şeklinde çift yönlü olarak kullanılmıştır. 1960'lı yıllarda hem edebiyat tarihi alanında duyulan ihtiyacı gidermek hem de eserleri yorumlamak için özellikle öznel eleştiri yaklaşımını benimseyen eleştirmenler biyografik eleştiri yöntemine sıkça başvurulmuştur.

Öznel eleştirmenler içinde biyografik anlayışa açıkça karşı çıkan Suut Kemal Yetkin olmuştur. Yetkin "Bir romanı romancısının hususî hayatı veya muhiti ile aydınlatmaya çalışmaktan daha yanlış, daha faydasız bir şey olamaz" (Yetkin, 1944: 52) diyerek düşüncelerini açıklamıştır.

Bununla birlikte diğer öznel eleştirmenlerin biyografik eleştiriden yararlandıkları görülmektedir. Muzaffer Uyguner, biyografi ve incelemeye dayalı eleştiriler yapmıştır. *Tarancı'nın Şiir Üzerine Düşünceleri* (1960), *Cahit Sıtkı Tarancı* (1960), *Sait Faik Abasıyanık* (1964), *Yahya Kemal* (1964), *Orhan Veli Kanık* (1967), *Orhan Veli'nin Dil ve Şiir Üstüne Düşünceleri* (1967), *Reşat Nuri Güntekin* (1967), *Halide Edip Adıvar* (1968) 1960-1970 arasında yayımlanmış çalışmalarıdır.

Sait Faik'i ele aldığı kitabında, Uyguner, Hayatı bölümünde Faik'in biyografisinin en ince ayrıntılarına bile yer vermektedir. Bunların çoğunun onun eserleri ile ilişkisi bulunmamaktadır. Örneğin Uyguner, Faik'in bir dönem yaşadığı Groneble şehrini, buranın tabiat ve sosyal görünümü ile birlikte paylaşır. Uyguner, Sait Faik'in Groneble'da kaldığı süreyi de göz önünde bulundurarak "bu üç yıl onun sanatçı kişiliği yönünden faydalı olmuştur" (Uyguner, 1964: 5) tespitini yapmaktadır.

Uyguner, Sait Faik gibi incelediği kişilerin hayatı ile eserleri arasında kurduğu ilişkiler belli bir sisteme dayanmamaktadır. Ele alınan biyografi içinde, eserlerle kurulan ilişkilere, kronolojik anlatım içinde dağınık bir şekilde yer verilmiştir.

Uyguner'in biyografik okumalarına bir başka örnek *"Yapıtlarına Göre: Sait Faik'te Vücut Yapısı"* yazısıdır. Uyguner, Sait Faik'in hikâyelerinde, anlatıcının tasvirlerinde Faik'in gerçek hayattaki fiziksel özelliklerine benzeyen kısımları tespit etmiştir.

Binyazar'ın *"Yalnızlıktan Doğan Öykü"* başlıklı yazısı Oktay Akbal'ın hikâyeleri üzerinde durur. Binyazar, biyografik yaklaşımla eleştirilerini yapar: "[araştırmada] Hikayelerinin yapıcısı Akbal'la, hikayelerinin içindeki Akbal arasındaki ilişkiyi koparmamaya da özellikle önem vereceğiz" ("Yalnızlıktan Doğan Öykü": 13). Akbal'ın hikâyelerinin, yazarın deneme üslubuyla tuttuğu, felsefi yönü de bulunan bir günlük olduğunu hatta bunlara "hikâye-deneme" şeklinde yeni bir tür adı verilebileceğini söyler.

Hikmet Dizdaroğlu'nun, *Ahmet Hikmet Müftüoğlu* kitabı, Müftüoğlu'nun "kişilik" kavramı etrafında biyografik bir incelemesini de sunar. Dizdaroğlu, kişilik konusunu ele alırken Müftüoğlu'nun edebiyat anlayışını da değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, eleştiri tarihimizde Türkçü eleştiri anlayışı ile hareket eden Fuat Köprülü'de de görülmekte; Köprülü, "şahsiyet" kavramını edebiyat anlayışı ve düşünsel duruşun birlikteliği şeklinde kullanmaktadır. Şahsiyet ve kişilik kelimelerinin, bazı eleştirmenlerimizin terminolojisi içinde, eleştiri kavramları arasında yer edindiğini söylemek mümkündür.

Dizdaroğlu'nun *Mor Salkımlı Ev* yazısı gibi daha birçok biyografik nitelikli eleştiri örneği göstermek mümkündür.

Öznel eleştiri anlayışıyla hareket eden eleştirmenlerin eserleri ele alırken onun üslubuna yönelik değerlendirmeler yaptıkları da görülmektedir.

Memet Fuat, Nazım Hikmet'in şiirlerini, Sait Faik'in hikâyelerini üslubu açısından değerlendirmiştir. Fuat'ın "Başlangıçta Nâzım Hikmet hece kalıplarını serbest dizelere dökerken […] iyice yüksek sesli, kendini hemen belli eden bir ritim arıyordu. Sonradan bu yüksek sesliliğin değiştiği, şairin daha belirsiz ritimlere yöneldiği görüldü. Şeyh

Bedrettin Destanı'ndan sonra ise Nâzım Hikmet büsbütün başka yola girdi" (2002: 51) şeklindeki değerlendirmesi stilistik özellikler göstermektedir.

"Sait Faik'in Hikâyelerinde Masal Anlatımı" yazısında da Faik'in *Mürüvvet, Menekşeli Vadi, Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür* gibi hikâyelerindeki masal unsurlarını tespit eden Uyguner'in üslupbilimsel yaklaşım içinde olduğu görülür.

Uyguner *Çivi Yazısını Okumak* yazısında, İlhan Berk'in şiirlerinin cümle kuruluşu açısıdan düzyazıya yakınlığını tespit eder.

Doğan Hızlan da üslup eleştirisinden yararlanmaktadır. Dağlarca'nın şiirinde dili karşıtlık oluşturarak kullandığını tespit eder. "Onda sürekli olarak kullandığı her kavram karşıtlık çağrışımını yaratır. Ölüler yaşama sevigisine iteler, koyu karanlıklar ağaran tanların habercisidir, karanlık geceler –korku yerine- onda güzellik duygusunu yaratır" ("Tek Başına Bir Okul: Dağlarca": 51). Yine benzer yönde tespitler şunlardır: "Çocuk ve Allah'tan bu yana Dağlarca şiirinin özelliklerinden biri denge ve paralelliktir. Dağlarca bir bağlantı gibi koyduğu her somutlamaya karşı bir soyutlama koyar, bu belki çok özgün bir alegori olarak da adlandırılabilir" ("Tek Başına Bir Okul: Dağlarca": 51). Edip Cansever'in *Tragedyalar* adlı eseri için de "Tragedyalar'ın en belirgin özelliği, çoğunlukla bir anlatı şiir (narrative verse) havası taşımasıdır, sanırım şair söylemek istediğini, çok daha açık, yorumsuz aktarabilmek için bu yolu seçmiştir" der (Hızlan, 1996b: 172).

Selim İleri de Leyla Erbil'in eserlerini: "Gecede savruk cümlelerle, dilin kılçıklı yapısıyla, bozuk grameriyle büsbütün ayrı bir anlatımın, yapaylıktan öte, güzelliğini duyuruyor okura" (Leyla Erbil Üzerine: 36) diyerek üsluba yoğunlaşır.

Öznel eleştirmenlerin bazı ortak konular üzerine yoğunlaştıkları görülmüştür. İkinci Yeni ve bu şiir akımının şairleri üzerine birçok metin oluşturmuşlardır.

Memet Fuat, *"Deyişmeler: Yaşını Saklıyanlar"* başlıklı yazısında bir soruşturmaya cevap veren İlhan Berk'i, İkinci Yeni akımının dar anlamda kendi şiiri ile sınırlı olduğu yönündeki düşüncelerini eleştirmektedir. Fuat, İkinci Yeni'nin tarihî gelişimi üzerine de

bazı saptamalarda bulunur. Bununla birlikte Fuat'ın İkinci Yeni şiiri ile ilgili görüşlerinin yer aldığı ifadeler şunlar:

"Batı'dan birtakım etkiler alıyor, oralarda hiç de yeni olmayan bir şiir anlayışını dilimize aktarıyorsunuz. Başka ne? Üstelik ben İlhan Berk'in şiiri ile Oktay Rıfat'ın şiiri arasında bir benzerlik de görmüyorum. Tek ortak yanları 'kapalılık'" (*"Deyişmeler: Yaşını Saklıyanlar"*: 38).

Memet Fuat anlamın kapalılığı konusunda *"Dilde Anlamsızlık"* yazısında da durur ve eleştirir. Fuat İkinci Yeni'nin ismi üzerinde de farklı adlandırmaları bulunur. İkinci Yeni yerine "kapalı şiir akımı" ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7), "Turgut Uyar kuşağı" (Fuat, 2002: 49) ve "Anlamsız Şiir" akımı şeklinde adlandırmalarda bulunmuştur (Fuat, 1994: 14).

Yeni Şiiri Anlamak (1959) başlıklı yazısında Fuat, İkinci Yeni şiir ve şairlerinin anlam ve kapalılık açısından eleştirir (Fuat, 1994: 17-18). Fuat, letrisisizm ve hurufilik anlayışlardan hareketle şiirde anlam sorununa değinip İkinci Yeni şiirinin kapalılığını ele alır (Fuat, 1994: 16). Fuat'ın 1960 öncesinde İkinci Yeni şiiri ile ilgili *Yaşadığını Yazmak, Şair -Şiir –Okuyucu* gibi yazıları da bulunmaktadır.

Doğan Hızlan ise Edip Cansever'in *Tragedyalar* adlı eseri için "Tragedyalar'ın en belirgin özelliği, çoğunlukla bir anlatı şiir (narrative verse) havası taşımasıdır, sanırım şair söylemek istediğini, .ok daha açık, yorumsuz aktarabilmek için bu yolu seçmiştir" (Hızlan, 1996b: 172) diyerek eleştirir.

Rauf Mutluay'ın, Edip Cansever'in şiirlerini değerlendirdiği *"Tragedyalar"* yazısı, Uyguner'in, İlhan Berk'in şiirlerini konu edindiği *Çivi Yazısını Okumak* yazısı öznel eleştirmenlerin İkinci Yeni eleştirileri içindedir.

Tanıtma yazılarında eserin içeriği, konusu ve yazarı hakkında bilgiler vermektedir. *Ak Kireçli Güneşler* başlıklı yazısına "Necati Cumalı üç kitabı bir ciltte topladı. Ası 'Yağmurlu Deni'; 'Güneş Çizgisi' ve 'İmbatla Gelen' kitaplarına Cumalı'nın dergi yapraklarında kalan son şiirleri de eklenmiş. Şairliği kadar iyi bir hikâyeci, iyi bir piyes yazarıdır Necati Cumalı" (*Ak Kireçli Güneşler*: 1996: 244) şeklinde olduğu gibi tanıtıcı

ifadeler hakimdir. *Tarzan Öldü* (1969) yazısı Oktay Akbal'ın aynı adlı eserinin tanıtımıdır. Bu yazısında kitapta yer alan hikâyeler konuları açısından yansıtılmıştır (Hızlan, 1996b: 33). Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Haydi* (Hızlan, 1996b: 192), Tarık Dursun K.'nın *Yabanın Adamları* (Hızlan, 1996b: 300) ve Orhan Kemal'in *Yalancı Dünya* (Hızlan, 1996b: 309) eserleri hakkında tanıtma yazıları kaleme almıştır.

2.2.2.1. Suut Kemal Yetkin

Suut Kemal Yetkin, öznel-izlenimci eleştirinin önemli temsilcilerindendir. Eleştiri anlayışına ilişkin görüşlerini 1940'lı yıllarda belirginleştiren Yetkin eleştirinin bir sanat, eleştirmenin de bir sanatçı olduğunu düşünmektedir. "Münekkit bir sanatçı, tenkit bir sanattır" (Yetkin, 1944: 53) diyen Yetkin, eleştirmenin görevinin bir sanatçının eserini meydana getirirken izlediği yolu bulmak olduğu düşüncesindedir.

Yetkin, "Münekkit, sanat dışı hiçbir duyguya kapılmadan eseri böylece kavrayan, sanatçının kastı ile bu kastın gerçekleşmesi arasındaki uygunluğu, uygunluk derecesini bize gösteren, görmediğimiz tarafları aydınlatan kimsedir" (Yetkin, 1944: 53) şeklinde eleştirmenin, yazarın amacı ile eser arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasında üstlendiği rolü belirtmiştir. Bu ifadelerinde eleştirmenin, sanatçının eseri ortaya çıkarma ânındaki tecrübesini yaşamayı deneyerek eleştirisini gerçekleştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yetkin, "Bir sanat eserinin içi dünyasını bize gösterecek olan, o eserin dış yapısıdır" (Yetkin, 1944: 51) sözleri ile eleştirmenin sanatçının bıraktığı izleri takip ederek eserin özüne ulaşması gerektiğini açıklamak istemektedir.

Yetkin' göre, eleştirmen rolünü üstlenirken yararlanabileceği ana kaynak eserdir. "Sanat eseri kendi kendine yeten dünyadır" (Yetkin, 1944: 53) diyen Yetkin, "Bir romanı romancısının hususî hayatı veya muhiti ile aydınlatmaya çalışmaktan daha yanlış, daha faydasız bir şey olamaz" (Yetkin, 1944: 52) görüşü ile sanatçının amacının eserden hareketle bulunması yönünde bir yöntemi işaret eder. Yetkin, öznel eleştirmenler içinde, biyografik veya dışsal eleştiriye karşı olumsuz net tavrı ile dikkat çekmektedir.

Yetkin, nesnel eleştiri anlayışından, toplumsal, siyasal ya da ahlaki bakış açıları ile yapılan değerlendirmeleri anlamaktadır. "Sanat eserlerini objektif olarak

değerlendirmek isteyenler çoğu zaman dini, ahlakı, cemiyeti veya hakikata uygunluğu değer ölçüsü olarak alıyorlar" (Yetkin, 1944: 49) şeklindeki tespiti ile Yetkin, bu yaklaşımların öznelliğini gündeme getirmek istemektedir. Yetkin'e göre;

> *"Sanat eserlerini ancak sanat görüşiyle değerlendirmek gerektir. Burada ölçü yerine görüş dedim. Çünkü elde gerçekten objektif bir şey yok. Sanat eseri adına hak kazanmış eserlerin, türlü unsurların nasıl esrarlı bir terkibinden vücuda geldiği bugüne kadar bulunmamıştır, bulunacağı da benzemiyor. Am bu durum karşısında Anatole France gibi: 'iyi münekkit ruhunun maceralarını şaheserler ortasında anlatan kimsedir' demek mi lazımdır. Bize öyle geliyor ki, esrarlı bir terkip olan sanat eserini bizde uyandırdığı heyecan ile yoklamak ve kendi maceramızı değil, onun estetik macerasını anlatmak mümkündür"* (Yetkin, 1944: 49-50).

Yetkin, eleştiri yaklaşımını ortaya koyarken, öznellik ile izlenimci yaklaşım arasındaki ayrımı belirginleştirmiş ve izlenimci yaklaşımı anlayışının dışında tutmuştur. Yetkin, sanatçının eserini oluştururken bıraktığı "esrarlı bir terkip" şeklinde ifade ettiği estetik izlerin bulunması uğrunda bir amaç güdülmesini doğru bulmaktadır. Birçok öznel eleştirmenin aksine Yetkin, en azından teorik olarak, eserin eleştirmende uyandırdığı his ve ona yaptığı çağrışımları yansıtmanın karşısındadır.

Bu açıdan eleştirmene, okur ile sanatçı arasında âdeta bir çeşit şifre çözücü görevi yüklediği ifade edilebilir. Nitekim şöyle demektedir;

> *"okuyucuyu mutlak bir sübjektiflikten koruyan, ona eserin imkânlarını gösteren rehber, tenkitçidir. Bir romanın, karanlık taraflarını, vakaların derin manalarını, şahısların iç dünyalarını imkân sınırlarına kadar, daima eserin kendi bünyesiyle, kendi istikametinde aydınlatmağa çalışan tenkitçi, romancının bir nevi yaratma arkadaşıdır"* (Yetkin, 1944: 57).

Ancak, Yetkin şiir eleştirilerinde izlenimci yaklaşımı benimsediğini de ifade etmiştir:

"Ben, şiirin dışımızda olup bitenleri yansıtma ile görevli olduğuna hiçbir zaman inanmamışımdır. Ama şiirin birbirini tutmayan, saçma sapan dizelerle de elde edileceğine inananlardan değilim. Gerçek bir şiiri, sözgelişi Seyahata Davet'i, Açıkdeniz'i okumadan önceki halinizle, okuduktan sonraki halinizi karşılaştırınız. Ne büyük farklar bulacaksınız ikisi arasında! Okuduğunuz böyle şiirlerse, o kapak içinize nasıl yeni bir havanın dolduğunu, tatlı bir ürperişin yayıldığını duymakta gecikmezsiniz ve anlarsınız ki varlığınızdan şiir geçmiş! Zahmete değer, bunu ikinci yeniden de bir şeyler okuyarak deneyiniz" (5).

Yetkin, bu satırlarında eleştiride izlenimci bir yaklaşım önermektedir. Yetkin, yine, *Bir Şairin Serüveni (Behçet Necatigil)",* yazısında da izlenimci bir yaklaşım içindedir. Behçet Necatigil'in şiirlerini duygusal ögeler ve bunların kendinde bıraktığı izlenimler açısından değerlendirmektedir. "Evler'deki Evler şiirini okuyunuz; yoksulların, yalnızların dertlerini, dertleri kadar derin olan susuşlarını, insanların insanlara olan kapalılığını böylesine dile getiren, içten geldiği için içe işleyen şiir az bulunur" (3).

Yetkin, bu düşünceler çerçevesinde eleştirilerini gerçekleştirmiştir. *"Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri"* adlı yazısında *Kötülük Çiçekleri* adlı eseri "o zamana kadar duyulmamış ve görülmemiş ahenk, ritim, görüntü, duyumları kaynaştıran çağrışım ve dizelere biçim veren soluk yeniliği"ne sahip şeklindeki öznel ifadelerle nitelendirecektir (6).

Yetkin, *"Bir Başucu Kitabı"* ve *"Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri"* yazılarında Baudelaire üzerine yapılan eleştirileri değerlendirmektedir. Yetkin, Türk edebiyatında Baudelaire'den olumlu olarak ilk söz edenin Ali Kemal (Sabah gazetesi başyazarı) olduğunu hatırlattığı yazısında (6), Batılı eleştirmenlerin bu eser hakkındaki görüşlerine de yer vermektedir. "*Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri"* yazısında Saint-Beuve'ün, Baudelaire'in Kötülük Çiçekleri'nin yasaklanması, sansüre uğraması süreçlerinde aktif olduğunu; Faguet, Brunetiere, Lanson gibi "üniversite profesörü eleştirmenler"in Baudelaire'i olumsuz açıdan eleştirdiklerini belirtmiştir. Paul Borget'nin *Essai su Baudelaire* yazısıyla Kötülük Çiçekleri'nin geniş bir tanıtımını yaptığı ve A. Gide'in, 1910-1911 de Baudelaire'i olumlayan eleştiriler yazdığını ifade etmiştir.

Yetkin'in, Tevfik Fikret'in şiirlerini Coppee ile karşılaştırarak ve aralarındaki üslup benzerliklerini tespit ederek eleştirdiği *"Doğumunun 100. Yıldönümünde: Tevfik Fikret"* bir anma yazısı olmanın ötesinde eleştirel nitelik de taşımaktadır.

İkinci Yeni şiiri üzerinde değerlendirmelerde bulunan Yetkin *"Gene Şiir Üzerine"* başlıklı yazısında, "Bu sözde akıma, yenilik şiirin niteliği imiş gibi, ikinci yeni diyenler var. İlerde üçüncü, dördüncü yenilerden de söz edileceğini göreceksiniz. Zaman, bu yeni davranışın şiirle ilgili olup olmadığı elbette gösterecek" (*"Gene Şiir Üzerine":* 5) demektedir. Yetkin, yazısında, İkinci Yenicileri Batılı şairleri taklit ettiklerini söyleyerek eleştirmiştir.

"Saldırı Edebiyatı" başlıklı yazıda 1961 yılını genel olarak değerlendiren Yetkin, eleştiriye artan ilgiye değinmekte ve eleştirinin polemikten uzaklaşarak bilgiye dayanması gerektiğinin altını çizmektedir. Yetkin'in yazısı, Türk Dili dergisinde bir başyazıda, eleştirinin edebiyatın gelişimi konusunda başat rolde görülmesi açısından önem taşımaktadır.

"Köy Romanı'' başlıklı yazısında Yetkin, güdümlü bir edebiyat anlayışı ile oluşturulan romanların sanatsal yönünde oluşan eksikliklere dikkat çekmektedir. Yetkin, toplum sorunlarının edebî eserlere yansıtılırken eseri bir belge gibi görmenin yanlışlığının altını çizer.

Suut Kemal Yetkin, *"İki Eleştiri Akımı"* başlıklı yazısında, bilimsel-nesnel eleştirinin Batılı kaynaklarının çelişkilerini ele alarak öznel eleştiri yaklaşımının gelişmesine zemin oluşturan eleştiri ortamını yansıtır. Yetkin'in eleştirdiği düşünceler, Taine ve Brunetiere gibi pozitivist edebiyat eleştiri anlayışını örneklendiren metinlere dayanmaktadır.

Yetkin, Taine'in görüşlerini özetledikten sonra onun görüşleri ile ilgili düşüncelerini paylaşır. Yetkin'e göre Taine'in en büyük yanılgısı "nesnelerin ve yaratıkların sanatçılara tek bir açıdan görünmeyişidir" (*"İki Eleştiri Akımı":* 544). Bir başka yanılgı veya yanlış; Taine'in bütün çabasının "eleştiriyi kesin, değişmez kanunlara bağlamak" isteğidir. Oysa Yetkin'e göre "değer yargıları kadar, değişmez kanunların dışında kalan bir şey yoktur". Yetkin şu hükme varmaktadır: "Eleştiriyi,

bilimsel ilkeler üzerinde kurarak öznelcilikten kurtarmak isterken, Taine, bir yandan o kadar şiddetle savaştığı öznelciliğin, bir yandan da dogmacılığın ağına düşüvermiştir" (*"İki Eleştiri Akımı": 544).* Yetkin'in bu tespitlerinin bilimsel-nesnel eleştiriyi savunan çağdaşları yönelik bir eleştiri barındırdığı açıktır.

Yetkin, yazısının devamında izlenimci eleştiriyi açıklamakta, temsilcilerinin görüşlerini özetlemektedir. Yetkin, izlenimciliğin "tam bir rölativizm"e dayanması yanında tarihsel gelişimine bakıldığında Fransız zevkini yansıttığını söyler. "Esere hiçbir değer payı bırakmıyan, her şeyi okuyucunun değişken izlenimine bağlıyan bir anlayışla, yüzyıllar boyunca beğenilen, sevilen, okunan ve sahnede seyredilen eserlerin varlığını bağdaştırmak imkânsız görünüyor. Ama gerçek şudur ki, gerek Lemaître'de, gerekse France'da Klâsik Fransız edebiyatının beslemiş ve geliştirmiş olduğu bir zevk vardır." (*"İki Eleştiri Akımı": 547).*

2.2.2.2. Sabahattin Eyüboğlu

Sabahattin Eyüboğlu, öznel eleştiri anlayışını, hümanizm düşüncesine dayalı bir yaklaşım ile uygulamıştır. *Yunus Emre'ye Selâm* ve bu kitabın genişletilmesi ile oluşan *Edebiyat Tarihinde Yunus Emre'nin Yeri* (Eyüboğlu, 1966:8) başlıklı eserinde bu yaklaşımı sergilemiştir.

"Biz Yunus'u halka bırakıp sarayların kapalı, yapmacıklı ve kısır şiirinden yana gitmişiz; büyük şairlerimizin soluğunu altına, gümüşe boğmuş, süslü duvarlar içine kapamışız" (Eyüboğlu, 1966:8) diyen Eyüboğlu, edebiyat eserini sosyopolitik bir ürün olarak görmekte ve duygusal, mübalağalı bir dil kullanmaktadır. Eyüboğlu, öznel ve ideolojik bir yaklaşım içindedir. Yargılamalarını gerekçelendirmeden, bir ölçüye dayandırmadan yapar. Eyüboğlu'nun bazı eleştirilerinde hümanist felsefeyi yansıttığı görülmektedir. Dilimize "insancılık" olarak tercüme edilen hümanizm; din ve ideolojilerden bağımsız bir insan kavramı üzerinden düşüncesini geliştirdiği iddia edilmektedir. Hümanizm, din ve ideolojilerin insanı kötücül bir varlık olarak tanımladığını, dolayısıyla onların kötülüklere meşruiyet kazandıran bir yaklaşım içinde bulunduğunu söylemektedir. Hümanist düşüncenin en önemli kavramlarından biri "insan sevgisi"dir. Hümanist düşüncede insan eylemlerinden, düşüncelerinden ve

inançlarından bağımsız bir varlıktır. Hümanizm, eylemi, düşüncesi ve inancı olmayan bir insan tanımından hareket etmesi gerekçesi ile eleştirilmiştir, ütopik bulunmuştur. Yine sevgi gibi kavramlarla düşünsel çerçevesini çizmesi sübjektif ve göreceli bir anlayış olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Hümanizmin Batı'da seküler düşüncenin gelişimi ile ilişkilendirilerek, seküler değerler sistemi öngördüğü söylenebilir. Ayrıca söylem olarak evrensellik, kuşatıcılık iddiasına rağmen din ve ideolojileri dışlaması bakımından yıkıcı ve seçkinci olduğu söylenebilir (Said, 2004: 21). Bununla birlikte hümanizm, seküler Batı dünyasının politik, ideolojik çıkarları ile örtüşmektedir. Hümanizmin, ortaya çıktığı dönemde şiddet karşıtlığı üzerinden geliştiği dikkate alındığında dünyada Batı karşıtlığının azaltılması yönünde işlev gördüğü söylenebilir. Nitekim Erward Said, kavramın siyasal boyutuna, işlevine dikkat çekmektedir (Said, 2004: 10). Hümanizm, gündelik hayattan politikaya, kültür ve sanata kadar izleri görülen felsefi bir düşüncedir.

Eyüboğlu, Türkiye'de özellikle 1940'lı yıllarda, tercüme faaliyetleri ile yaygınlaşan hümanist bakış açısıyla Yunus Emre'yi ele almaktadır. Eyüboğlu'nun tercüme çalışmalarında doğrudan katıldığı dikkate alınacak olursa dönemin moda akımıyla ilişkisi bir başka açıdan daha ortaya çıkmış olacaktır.

Eyüboğlu, Yunus Emre'yi hümanist yaklaşımla şöyle değerlendirmektedir:

> *"Nedir bizim Yunus'un inancı? […] Bu sorunun karşılığını Yunus'un söylediklerinde ve söylettiklerinde aradığımız zaman bir hayli şaşırarak görüyoruz ki Yunus bütün dindarlığına, Müslümanlığına karşın hiçbir dinin adamı değil, hatta bir din adamı bile değil, tersine bütün dinlerin ötesinde, camilerin klişelerin dışında, hele softaların, yobazların düpedüz karşısında kitapsız, tapınmasız, kıblesiz bir inancın adamıdır. Bu inancın tek kuralı, yasası, dogması sevgidir, en geniş, en sınırsız, en insanca anlamıyla sevgi"* (Eyüboğlu, 1966: 28-29).

Yukarıda hümanizm çerçevesinde ifade edilen eleştirileri Eyüboğlu'nun değerlendirmeleri için yinelemek mümkündür. Ayrıca Eyüboğlu'nun değerlendirmelerinde Yunus Emre'nin düşüncelerini bağlamından koparak bir

çarpıtmaya gittiği de görülmektedir. Eyüboğlu, Yunus Emre'nin şiirlerini anakronik bir yaklaşımla okuyarak, onu hümanizm felsefi ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır. Din, dindarlık gibi kavramları şairin eserlerinden, yaşadığı devirden hareketle değil kendi yaşadığı dönemin bağlamından hareketle kullanır. Benzer şekilde "sevgi" kelimesini bağlamından soyutlayarak kavramsal içeriğini boşaltır.

Eyüboğlu, Yunus Emre'nin Kimliği bölümünde ise şairin biyografisi üzerinde durmakta, şiirlerinden hareketle onun hayatına ilişkin tespitlerde bulunmaktadır (Eyüboğlu, 1966: 11, 16). Yunus Emre'nin, Taptuk Emre ve Mevlâna ile ilişkisine değinmekte, okuma yazma bilip bilmediğini sorgulamakta ve sosyo-ekonomik durumunu inceleyerek yoksul biri olduğu öne sürmektedir (Eyüboğlu, 1966: 27).

Eyüboğlu, Emre'nin şiirlerini, konusu açısından da inceler. Sosyolojik unsurlara değinerek, şiirlerde Anadolu köylüsünün dilinin yansıtıldığını ifade eder (Eyüboğlu, 1966: 25).

Eyüboğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine yazdığı *Tanpınar'da Zaman* yazısında denemeci üslubuyla öznel tutumunu sürdürür: "Tanpınar'da şiir bir çeşit tapınmadır: Ama Tanrı'ya, dünya ötesine değil, insanın tâ kendisi olan zaman'a, yaşanan gerçeğe yönelmiş bir tapınma. Varlığın sırları, Tanpınar için, kendi çocuklarını yiyen Kronos'un, zaman'ın sırlarıdır. Bu sırlaraysa yalnız şiirle değinebilir insan: sözün, dolayısiyle insanın özü olan şiirle" (Tanpınar'da Zaman: 2). Eyüboğlu, şiirleri içerik açısından yorumlamayı deneyerek Tanpınar ve şiir hakkında görüşlerini açıklar.

2.2.2.3. Mehmet Seyda

Mehmet Seyda, eser ve yazarları tanıtma amaçlı yazılar yazar. Bunlar izlenimci, öznel metinlerdir; inceleme ve yargılama yönündeki nitelikler onun metinlerinin ikincil özellikleridir.

Seyda, konusunu edebî eser ve yazarlardan seçen bir denemeci olmakla birlikte yazılarında eleştirel unsurlar bulunmaktadır. Seyda, *Suç ve Ceza* romanındaki kişileri felsefi açıdan yorumlayarak; Raskolnikov'un bir nihilist olduğunu belirtir (10). *"Bir Ustayı Okurken"* yazısı izlenimci özellikler göstermektedir; "Neyse, sekseninci

sayfadan sonra, gücü gücüne, Raskolnnikov'un tüyler ürperten, cehennemlik havasına girebildim. […] Roman götüreceği yere çekip götürüyordu artık" ("Bir Ustayı Okurken: Dostoyevski": 10).

Mehmet Seyda, yazarın kişiliğinin, düşüncelerinin dolayısıyla biyografisinin bilinmesi hâlinde eserin açıklanabileceğini düşünmektedir. Bir eseri, yazarının düşüncelerinden ibaret görür. Yazar ve biyografi merkezli bir yaklaşım içindedir: "Romancının kişiliği, onun her romanını açıklamağa yetmezse de serbest çağrışım yoluna sapılarak yapılacak bir konuşma sonunda yalnız o roman ya da o romanın belirli bölümleri için birleşik anlayışa varılabilir" ("Roman Üzerine Konuşmalar" : 4.).

Seyda, *"Roman Üzerine Konuşmalar"* yazılarında, romanları diyaloglar hâlinde izlenimci bir gözle, çağrışımların yönlendirmesi ile yorumlar. Bu yazılar, konusunu romanlardan izlenimci üslupla yazılmış denemeler, notlandırmalardır.

Seyda'nın izlenimci yorumlarına bir başka örnek Nezihe Meriç, Leyla Erbil ve Saadet Timur gibi kadın yazarlar üzerinde durduğu *"Hikâyede Kadın Yazarlar"* yazısında "Leyla Erbil bana, toplumun kendisini zedelediği ölçüde, ona karşı çıkan, onu bozmak ve zedelemek isteyen bir yazar olarak göründü, daha bir hırçın ve kavgacı. Kişiliğinde birtakım cinsel sorunlar düğümlenerek upuzun yatmıyor değildi" (*"Hikâyede Kadın Yazarlar"* : 9) şeklindedir.

"Tanımlama" yazısında bilim ile felsefe ilişkisine değinmektedir. Buna göre bilimin gerçek diye öne sürdüğü bilgilerin doğruluğu konusundaki şüphelerini dile getirdikten sonra edebiyat eleştirisi bağlamında da yorumlar getirir. "Nesnel eleştiri deyiminin bile çok su kaldırır yanı usa gelmiyor mu? Bildiklerine, öğrendiklerine karşı çok daha kuşkucu olmaya zorluyor insanı" (*"Tanımlama":* 12) der. Seyda'nın üzerinde durduğu temel konulardan biri edebiyatta teorik bilgi ve pratik bilgiden hangisinin eseri ortaya çıkarmada daha önemli ve etkin olduğu sorunudur. Seyda, eserin teori ile değil pratik uygulamalarla ortaya çıktığını dolayısıyla onun eleştirilmesinde de sanatçı tecrübesinin daha önemli olduğunu düşünmektedir. "Kıymet Listesi", yazısında müspet ilimlere vurgu yapılmıştır ("Kıymet Listesi": 42). Bununla birlikte bunu nesnel bilimsel bir yaklaşıma yöneltecek bir eğilim olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Mehmet Seyda, biyografik eleştiriler yapar. Eserler ile yazarları arasında ilişkiler kurar. "Eserleriyle kişiliği birbirine bu kadar benzeyen sanatçı [Çehov] az bulunur" ("Edebi Portreler: Anton Çehov": 3) der.

Seyda, edebiyat eserinin sosyal fayda prensibi ile oluşturulması gerektiğini düşünmektedir. Edebî eseri, tarih ve toplumu anlamaya yarayan bir belge gibi değerlendirmektedir. Bu çerçevede, *"Hikaye-Roman Üzerine"*, yazısında Kemal Tahir üzerine bazı değinilerde bulunur: "Alalım Kemal Tahir'i. Ne yapıyor, ne yapmak istiyor bu romancı? Birbirini tamamlayan eserlerle bize bir acun örüyor, bizim acunumuzu. İşte baştan başlıyor, herhangi bir tarihçiden, toplumbilimciden daha tam, daha güzel bir anlatımla, toplumumuzun geçirdiği değişimi, tökezlememizin nedenlerini çözümlemeğe çalışıyor" (*"Hikaye-Roman Üzerine"*: 521). Anma yazıları, yazar ve eserlerin tanıtıldığı, zaman zaman eleştirel gözlemlerin paylaşıldığı zemin olur.

2.2.2.4. Rauf Mutluay

Rauf Mutluay'ın eleştirilerinde deneme üslubu ve öznel yargıların hakim olduğu bir yaklaşım söz konusudur. Mutluay, eseri, eser kişilerini araçsallaştırarak kendi düşüncelerini ifade eder. *"Ahmet Celal"* yazısı *Yaban* romanının sosyolojik açıdan değerlendirilmesidir. Romandan, roman kişisi Ahmet Celal'den hareketle kendi düşüncelerini paylaşır:

> *"Şimdi artık Ahmet Celal'in konak eğitimini, İstanbulluluğunu, romantik ülkücülüğünü, san niyetlerini yadırgamıyorum. Namık Kemal'den Tevfik Fikret'e, Halit Ziya'dan Sait Faik'e, Nurullah Ataç'tan Sabahattin Eyüboğlu'na, Ziya Gökalp'tan Atatürk'e kadar bize ışık getiren Türk aydınlarının aynı çıkış noktasında birleştiklerini biliyorum. […] Yaban'ın birçok sayfalarında görünen Ahmet Celal'in kitaplardan kopmamış kültürünü, ukalaca bir gösteriş saymakla yanılmışım"* (10).

"Ahmet Cemil", romanın konusunun tarihi, sosyo-politik çevre içinde ele alınarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirmeler öznel yaklaşımla ve siyasi düşüncelerin de ifade edilmesine vasıta kılınarak yapılmıştır:

"Ahmet Cemil işte bu çağın çocuğudur. 'Mai ve Siyah'a yirmi iki yaşında girer. Uşaklıgil başlangıçta Ahmet Cemil'i sevgiyle ele alır. 'Herkesçe bir başka fıtrata malik üzere tanınan, söze başlarken herkesin bir hürmet hissiyle sükut ettiği genç şair' (27) olarak tanıtır. Çünkü Ahmet Cemil, Halit Ziya'nın kendi gençliğidir" (*"Ahmet Cemil":* 13).

"Feride-Şahin" yazısında Mutluay, Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* ve *Yeşil Gece* romanlarındaki öğretmen olarak görev yapan kişiler üzerinden I. Dünya Savaşı yıllarından Cumhuriyet'e kadar geçen süreçte eğitim sorununun bazı boyutları üzerinde durmaktadır. Siyasal arayışlar içinde ülkenin eğitimle düzeleceği düşüncesinde olan edebiyatçılarının eserleri üzerinden, Mutluay, romanları siyasal, toplumsal bir okumaya tabi tutulmaktadır.

"Fahim Bey" yazısı, yazarın hikâyeleştirme tekniği ve üslubuna yoğunlaşmaktadır. Fahim Bey kişisi üzerinden Mutluay, romandan edindiği izlenimleri, çağrışımları ve bu vesileyle sosyal konularla ilgili görüşlerini paylaşmaktadır.

Hakeza Edip Cansever'in şiirlerini değerlendirdiği *"Tragedyalar"*, Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak* romanı için kaleme aldığı *"Konağın Ölümü"*, Orhan Kemal'in hikâyeleri üzerinde durduğu *"Orhan Kemal Hikâyesi"*, Sait Faik'in *Sinağrit Baba* adlı hikâyesi üzerine yazdığı *Çelik'le Selim* ve Ilya Ehrenburg'un eseri Fırtına üzerine yazdığı yazılarında benzer yaklaşımını sürdürmüştür.

Hemingway'de Ölüm yazısı romancının eserlerinde geç ölümle ilgili düşünceleri derleyerek yazarın ölüm hakkındaki düşüncesini yorumlayan bir metindir. Yazarın biyografisine, düşüncelerine eser hareketle ulaşmayı denemektedir. Kurgusal metinleri romancının gerçek düşüncelerini yansıtan bir belge gibi değerlendirmektedir. Şöyle diyor Mutluay:

"Hemingway, yalnız acıdan korkar, acı çekene saygı duyar, acıya son vermek için ölümü bir kurtuluş sayar. Hayvanlar için de, insanlar için de. […] '-Niye olduğu gibi bırakmıyoruz? – Ne demek istiyorsun, yani vurulmamış gibi mi davranalım? –Yo, öldürmekten vazgeçelim.-Olmaz öyle şey. –Niçin. Çünkü aslan can acısı çekiyor.'" (Hemingway'de Ölüm: 10).

"*Konuları ve Kişileriyle: Hüseyin Rahmi Gürpınar"* yazısı, Abdülhak Hamid'in hayatını konu edinen *"Bir Şairin Hayatı"* başlıklı yazısı gibi Gürpınar'ın eserlerini tanıtıcı bir metindir. Seyda, sanatçının edebiyat tarihi içindeki yerini tespit etmek için eleştiriden yararlanmaktadır. "Hüseyin Rahmi gerçekçi ve yararlı bir halk romancısıdır" ("*Konuları ve Kişileriyle: Hüseyin Rahmi Gürpınar":* 5) gibi hükümlerinde sosyal faydayı eleştirilerinin önemli bir ölçütü olarak kullanır.

Seyda, yazarın bakış açısını da eleştirilerinin konusu edinmektedir. Seyda, Hüseyin Rahmi'nin eserlerindeki sosyal ve siyasal tarihe yaklaşımı eleştirmektedir. Eleştirmen, kendince eserde geçen konuyu, yazarın biyografisinden hareketle romanlardaki siyasal tercihler, sosyal yorumlar hatta bazı tutumları yorumlamaktadır: "Bu İstanbul, hemşerisi [Hüseyin Rahmi Gürpınar], şüphesiz hayatının ve mizacının özellikleriyle mizah aynasına yansıttığı bazı psikolojik davranışlardan başka, açık ve hedefi belli bir toplum eleştirisini gerektiği zamanda yapma tehlikesinden uzak kalmaya dikkat edecektir" (6).

2.2.2.5. Memet Fuat

Memet Fuat, yazı hayatına 1950'li yıllarda başlar (Fuat, 2001: 36). Memet Fuat için eleştiri bir sanattır. 1951'de yayımlanan yazısında "Eleştiri başlı başına bir sanat" derken; eleştiri yazılarını derlediği *Eleştiri Üstüne*'nin girişinde de bu görüşü tekrar eder (2001: 7, 9) : "Eleştiri benim için öncelikle bir değerlendirmeydi. Sanatçının, yaptığı işi son bir gözden geçirip 'oldu' demesiydi. Bunu hep eleştiride ulaşılabilecek en yüksek nokta olarak gördüm" (Fuat, 2001: 7).

Memet Fuat, eleştirinin bir sanat olduğu yönündeki görüşlerini 1960 yılında Menemencioğlu ile yaptığı röportajda şöyle ifade eder: "Bence, eleştiri bir sanattır. Ama öteki sanatların konusu doğrudan doğruya hayat, eleştirinin konusu ise sanat eserleri" ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7).

Fuat'ın bu görüşü öznel eleştiri anlayışı ile örtüşmektedir. Garip şairleri üzerine yaptığı eleştirilerinde Fuat, öznel bir yaklaşımdan hareket etmektedir.

"Garip şairleri, güzel şiirler yazdılar, şiir alanında pek çok şeyi değiştirdiler, yeni bir zevk getirdiler. Ne var ki bu zevk, halkın alt tabakanın zevki değildi. Garip şiirinin en çok Orhan Veli'de göze batan özelliği, halka, alt tabakaya doğru bir eğilişti, yukardan aşağı doğru bir eğiliş. Oysa Orhan Veli'nin savunduğu şiire, halkın zevkine ulaşabilmenin ilk şartı belki de halkın içinden yetişmiş olmaktı"("Başarısızlıktan Yana": 8).

Memet Fuat, "güzel şiirler" şeklindeki nitelemesini hiçbir nesnel gerekçe göstermeden kişisel beğenilerine göre yapmaktadır. Fuat'ın öznel eleştirisine bir başka örnek olarak şu satırlar gösterilebilir:

"Nazım Hikmet'in en büyük yapıtı olan Memleketimden İnsan Manzaraları […] 'ne şiir, ne roman, ne tarih olan, öte yandan hem şiir, hem roman, hem tarih nitelikleri açıkça görülen yeni bir türün başlangıcı sayılabilecek' bir yapıt (Fuat, 2002: 53). Fuat, burada şairin bir eserini neden "en büyük yapıtı" olarak gösterdiği belirtmez. Ayrıca eserin yeni bir edebî tür olduğu yönündeki düşüncelerini şairin bir mektubundaki düşünceleri ile gerekçelendirir, edebiyat teorisine yönelmek yerine biyografik ilişkiler kurar.

Fuat, konusu edebiyat eserleri, edebiyatçılar olan denemeler yazar, bir denemecidir. Öznel yaklaşıma dayalı eleştirileri denemenin imkânları içinde gelişir. Memet Fuat, edebiyat eleştirisinde hakim anlayışın deneme türüne dayalı kısa metinler olduğunu söyler ("Eleştiride Kitaba Doğru"**:** 3).

Eleştiri deneme ilişkisini Menemencioğlu söyleşisinde "Sanat üzerine yazılan her yazı eleştirici yazıdır; yalnızca inceleme yazılarına eleştiri deyip de denemeleri bir yana itmek çok yanlış olur. Bence, deneme de sanatı konu olarak alınca eleştiri çerçevesine girer." ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7) şeklinde değerlendirmektedir.

Memet Fuat; Ataç ve kendi eleştiri anlayışını *"Masanın Başına Oturup"* yazısında ifade etmektedir. Ataç'ın eleştirileri, deneme üslubuyla yazılan, kişisel entelektüel birikime

dayanan bir özelliğe sahiptir. Eleştirilerin bir ön hazırlığı yoktur; yazıda belirtildiği gibi masanın başına oturulup, gelişigüzel yazılır.

Fuat, deneme türünde metinler oluşturduğunu ancak yöntemli eleştirilerin, incelemelerin de yararlarına işaret ederek, eleştirmenlerin tercihine göre farklı eleştiri anlayışlarının benimsenebileceğini söyler. Öznel eleştiri yanında nesnel eleştirinin de gelişmesi gerektiğine dikkat çeker:

"Bir edebiyat yıllar yılı deneme çerçevesi içindeki yargılara bırakılamaz. Sağlam, güvenilir inceleme kitapları yazılmadıkça, yılda en az on, on beş tane inceleme yazısı yayımlanmadıkça eleştirimiz hep yarım, hep eksik kalacak" ("Masanın Başına Oturup": 6).

Fuat, aynı yerde, yöntemli eleştiri konusunda: "Yöntemli, hazırlıklı eleştiri çalışmaları ise daha fazla kimsenin yararlı işler yapmasına izin veren geniş, bereketli bir alanı kaplar. Bu alana girecek, yöntemli çalışmaya katlanacak seçkin kişiler derseniz, onlar büyük eleştirmenlerde aranan niteliklere ulaşırlar" ("Masanın Başına Oturup": 6) demektedir.

Fuat'ın nesnel eleştiri lehinde düşüncelerini geliştirdiğini söylemek mümkündür. Zira, 1963 yılında, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın aynı adlı eserini tanıttığı *Yahya Kemal* başlıklı yazısında da Tanpınar'ın öznel eleştiri yaklaşımını, mübalağalı yaklaşım tarzını eleştirecektir. Öznel anlayışı benimseyen Fuat'ın, Tanpınar'ın üslubunu eleştirmesini kendi yaklaşımını da sınırlaması şeklinde yorumlamak mümkündür.

Mehmet Fuat'ın nesnel eleştiri ile ilgili tutumunu yansıtan izleri 1960 öncesinde de görmek mümkündür. Memet Fuat, *Bilimsel Eleştiri* başlıklı 1959 yılına ait yazısında bilimsel-nesnel eleştiri hakkında bilgiler vermiş, bu anlayışın Türkiye'deki gelişimine dikkat çekmiş, bununla birlikte bu anlayışın çeşitli yönlerini de eleştirmiştir. Kendi eleştiri anlayışına zemin oluşturan bu eleştirilerinde, bilimsel-nesnel eleştirmenlerin eleştirinin sanata rehberlik ettiği; eleştirinin teorik yaklaşımları ile bir pratik/ uygulama olan sanatı yönlendirdiği yönündeki düşünceleri paylaşmadığını belirtmiştir. Fuat,

sanata yön veren şeyin sanatçı ve onun pratik çalışmaları dolayısıyla öznel yaklaşım olduğunu söylemiştir (Fuat, 2001: 41).

Bilimsel Eleştiri yazısında Fuat, ayrıca, bilimsel eleştiri teorisinin referans isimlerinden kabul ettiği Stanley Edgar Hyman'a atıfla eleştiride amacın salt belli yöntemlerden yararlanmak olmadığını, önemli olanın doğru yargılar vermek olduğunu dile getirmiştir (*Bilimsel Eleştiri*: 43).

Fuat öznel yaklaşım ile nesnel eleştirinin arasını bulmak eğilimindedir. Menemencioğlu ile yaptığı söyleşide "bugün eleştiriyi bilimselleştirmek isteyenler çoğunlukta. Onlara karşı değilim. Yalnızca tam bir başarıya ereceklerini sanmıyorum. Eleştiri gerçi bilim olduğu kadar değerleniyor, ama sanat olduğu kadar da yaşıyor. Arasını bulmak, eleştirinin gerçeklerini zorlamamak gerek. Bu noktada sunu da söylemek isterim: Sanatı da büsbütün bilimden uzak sanmamalı. Batı'da, (Sanat hayatın eleştirisidir,) diyen düşünürler de var. Diyeceğim, sanat ile eleştiri birbirinden çok uzak şeyler değil." ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7) demektedir.

Aynı söyleşide eleştiride tarafsızlık konusunda Menemencioğlu söyleşinde,

> *"Bence, bu işin 'mümkün' olup olmaması 'tarafsız' sözcüğüne yüklenen anlama bakar. Eleştirmen kendi anlayışı, kendi beğenisi içinde 'tarafsız' kalabilir. Her esere, her sanatçıya küçük hesapların üstüne sıkarak yaklaşabilir. Namuslu, dürüst bir insan olması yeter buna. Ama genel ölçülere, zamanla ortaya çıkan genel anlayışlara, genel beğenilere göre 'tarafsızlık' derseniz, iş değişir. O insan gücünü aşan bir şey. Eleştirmen de -ne kadar tarafsızlığa özenirse özensin- eninde sonunda bir insan; hayatın içinde; her konuda birtakım düşünceleri, kanıları var. Eleştiride soyut bir 'tarafsızlık' aramak yanlıştır sanıyorum. Dürüst olmak, her anlayışa saygı göstermek yeter"* der ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7).

Memet Fuat, öznel yaklaşımın da nesnel tutumun da çeşitli yönleri açısından eleştirilebileceğini göstermekte, "hiçbir eleştirmen uyguladığı yöntemlerle büyük ya da

küçük değildir" (Fuat, 2001: 43) şeklindeki görüşüyle de farklı anlayışların birlikteliğine işaret etmektedir.

Bununla birlikte Fuat, 1960'lı yılların ortalarına doğru incelemeye dayalı nesnel eleştiriye duyulan ihtiyacı dile getirmeyi sürdürdüğü görülür. *Eleştirinin Gelip Dayandığı Yer* (1965) başlıklı yazısında Fuat, öznel eleştiri anlayışını eleştirerek nesnellik, incelemeye dayalı eleştiri anlayışının geliştirilmesi yönünde düşüncelerini yansıtır. "Bir çırpıda yazılıveren eleştirel makale niteliğindeki yazıların günü değil artık" diyen Fuat, "edebiyat alanında bir eleştiri döneminin başlaması, inceleme, araştırma çalışmalarına dayanan çağdaş yöntemlerle yeni değerlendirilmelere gidilmesi, yalnız eleştirinin değil, bütünüyle edebiyatımızın bir atılımı olacaktır" (2001: 71, 72) şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. Fuat, bu sözleriyle eleştiri anlayışında bir değişikliği değil mevcut eleştiri ortamındaki eksikliği işaret etmektedir.

Memet Fuat, eleştiri çalışmalarını 1964'ten itibaren Yeni Dergi ile sürdürür. Derginin eleştiri alanında katkıları olmuştur. Dergilerde başlıklı bölümlerde ise eleştiri yazılarını da değerlendirmiştir.

Memet Fuat'ın eleştiri çalışmalarının bir başkası de yayınları tarafından Türk Edebiyatı başlıklı 1960-1969 yılları arasındaki 10 eleştiri yıllığıdır. Bu yıllık şiir, deneme ve hikâye gibi farklı türlerde, çeşitli dergilerde yayımlanmış eserlerden bir seçki sunmakla birlikte asıl amacı eleştiri alanındaki yazılardan örnekler sunmaktır. "Elinizdeki kitap, gördüğünüz gibi, bir eleştirme, seçme, değerlendirme çalışmasının ürünü. 1962 yılında yayımlanan dergilerin, kitapların taranmasıyla düzenlenmiş bir antoloji.[…] nesnel değil çok öznel değerlendirme" (Fuat, 1963: 5).

Memet Fuat, toplumsalcı yaklaşımların eleştiri ve edebiyat ortamına etkisi üzerinde de değerlendirmeleri bulunmaktadır. Fuat, toplumsalcı yaklaşımın ideolojik yönü ile sanatın bireysel özgünlüğü arasındaki ilişkiyi *Başarısızlıktan Yana* (1961) ve *Rahatı Kaçan Okur (*1963) yazılarında yorumlamıştır.

"Başarısızlıktan Yana" yazısında toplum sorunlarına değinen sanatçıların başarısızlıklarını konu edinmiştir. Fuat, bu yazısından toplumcu şiirin gelişimini

özetlemeye çalışmaktadır. 1950'li yıllarda toplumcu sanatın modalaşmaya başladığını belirtir. 1960'lı yıllarda "kapalı şiir" anlayışının yaygınlaşmaya başladığını, şairlerin soyut şiire yöneldiğini belirtir. Bu yazı toplumcu gerçekçi anlayış çerçevesinde oluşan edebiyat anlayışının sanatçılar ve eleştirmenler üzerinde oluşturduğu baskı ve korkuya dikkat çekmektedir. Fuat, bu sorunları ifade ederken oluşan baskı ortamının "Orhan Kemal gibi yazma"yı dayattığını ve bunun tek yönlü bir sanat anlayışı doğurduğunu söylemiştir (*"Başarısızlıktan Yana"*: 7).

*Rahatı Kaçan Okur (*1963) yazısında ise (2002: 38), şiirin "toplumsalcı eğilim" göstermesi yönünde, Melih Cevdet Anday'ın bireysel tutumunu eleştirenlere karşı Anday'ı savunur. Melih Cevdet Anday'ın bireysel ve sosyal konuları ele alış biçimi üzerinde durarak; şairin poetik tutumunu ele alır. "Melih Cevdet Anday şiiri düşüncelerini yaymak için değil de yoğunlaştırmak, derinleştirmek, sınamak için kullanıyor" (*Rahatı Kaçan Okur:* 40) diyen Fuat, bu tespitlerini şiiri toplumsalcı açısından değerlendiren yaklaşıma karşı geliştirerek bir çeşit Anday savunusu yapar. Bu açıdan eleştiride toplumsalcı yaklaşımın bir baskıya dönüştüğünü de yansıtmış olur.

"Toplumculuktan Yararlanmak" yazısında Memet Fuat politik tutumun estetik değerleri göz ardı eden bir yaklaşım sunduğunu belirtir. Toplum sorunlarını ele aldığı için bir sanatçının, öznel değerlerle övülmesinin yanlışlığına dikkat çekmiştir. Yazısında Fuat'ın sanat ve sanatçıya ilişkin görüşleri de yer alır: "Büyük sanatçı toplum sorunlarına eğilişiyle onlara yeni değerler katan, yeni çözümler getiren sanatçıdır; değil yararlanmak o yararlı olur toplumculuğa"(*"Toplumculuktan Yararlanmak":* 9).

Memet Fuat, edebiyat tarihini eleştirilerinin önemli bir dayanağı yapmamıştır. Ancak edebiyat tarihi içinde eser ve yazarların yerini belirlediği tespitleri de bulunmaktadır. Fuat, *"Başarısızlıktan Yana"* yazısının ikincisinda Garip akımının ortaya çıkışını konu edinmiştir. Garip şiirinin Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl ve Nâzım Hikmet gibi şairlere karşı gelişmiş bir akım olduğunu belirtmiştir.

Fuat, Garip şiirini, edebiyat tarihi içerisinde değerlendirmiş, "yeni bir zevk" sunduğunu söylemiştir. Ayrıca bu şiiri değerlendirirken toplumsal yönüne de dikkat çekmiştir. Fuat, bu değerlendirmelerinde biyografik yaklaşım sergilediği de görülmüştür. Orhan

Veli'nin halkın içinden gelmediğini söyleyerek, bu durumun şiirlerine etkisini değerlendirmiştir. Orhan Veli'nin şiirine olumsuz etki eden halktan gelmemenin Metin Eloğlu'da olumlu sonuçlar doğurdu üzerinde durmuştur. Bu değerlendirmelerinde de öznel, kişisel ölçütlerden hareket ettiğini söylemek mümkündür.

Memet Fuat, Tahir Alangu'nun aynı adlı eserini *"Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (1919-1930)"* başlıklı yazısında tanıtmıştır. Metni "eleştirmence" olarak niteleyen Fuat, antoloji ve edebiyat tarihlerinin eleştiri ile ilişkisine de değinmiştir.

Memet Fuat, İkinci Yeni şiirini, şairlerini eleştirmiştir. *"Deyişmeler: Yaşını Saklıyanlar"* başlıklı yazısında bir soruşturmaya cevap veren İlhan Berk'in düşüncelerini ve bu vesileyle İkinci Yeni ile ilgili düşünceleri dile getirir. Fuat, İlhan Berk'i özellikle İkinci Yeni akımının dar anlamda kendi şiiri ile sınırlı olduğu yönündeki düşüncelerini eleştirmektedir (*"Deyişmeler: Yaşını Saklıyanlar":* 38). İkinci Yeni'nin tarihî gelişimi üzerine de bazı saptamalarda bulunur. Bununla birlikte Fuat'ın İkinci Yeni şiiri ile ilgili görüşlerinin yer aldığı ifadeler şunlar:

"Batı'dan birtakım etkiler alıyor, oralarda hiç de yeni olmayan bir şiir anlayışını dilimize aktarıyorsunuz. Başka ne? Üstelik ben İlhan Berk'in şiiri ile Oktay Rıfat'ın şiiri arasında bir benzerlik de görmüyorum. Tek ortak yanları 'kapalılık'" (38). Memet Fuat anlamın kapalılığı konusunu "*Dilde Anlamsızlık"* yazısında gündemine almıştır.

İkinci Yeni hakkında

> *"Daha işin basında olan Kemal Özer ile Cemal Süreya'ya büyük bir güvenim var, tek sözcükle şair ikisi de. Turgut Uyar ile Edip Cansever eski anlayış içinde [İkinci Yeni] bana pek önemli görünmezlerdi. Ataç'ın zarına da dudak bükmüştüm doğrusu. Ama yeni şiir anlayışı içinde ikisi de iyi birer şair olarak karşımıza çıktılar, öykü şiiri, düşünce şiiri: bence, bunlar umutla izlenecek denemeler"* ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7) demektedir.

"İkinci Yeniler. Daha doğrusu kapalı şiir akımı" ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7) diyen Fuat, bir başka yerde de İkinci Yeni şiirini "Turgut Uyar

kuşağı" şeklinde nitelendirmiştir (Fuat, 2002: 49). Bir başka yazısında ise "Anlamsız Şiir" akımı içinde değerlendirmiştir (Fuat, 1994: 14).

Yeni Şiiri Anlamak (1959) başlıklı yazısında Fuat, İkinci Yeni şiir ve şairlerinin anlam ve kapalılık açısından eleştirir (Fuat, 1994: 17-18). Fuat, letrisizm ve hurufilik anlayışlardan hareketle şiirde anlam sorununa değinip İkinci Yeni şiirinin kapalılığını ele alır. Fuat, eleştiriş kavramları üzerine yaptığı bir incelemede Batı'da "anlamsız" kelimesini karşılayan bir eleştiri kavramı bulunmadığını, bunun yerine "kapalı, güç, akla yatkın olmayan, akılla anlaşılamayan ve açık" anlamalarını karşılayan terimler kullanıldığını belirtir (Fuat, 1994: 16). Fuat'ın 1960 öncesinde İkinci Yeni şiiri ile ilgili *Yaşadığını Yazmak, Şair -Şiir –Okuyucu* gibi yazıları da bulunuyor.

Memet Fuat, üslup eleştirisi de yapmıştır. Fuat, Nazım Hikmet'in şiirlerini üslubu açısından ele almıştır. *"Başlangıçta Nâzım Hikmet hece kalıplarını serbest dizelere dökerken […] iyice yüksek sesli, kendini hemen belli eden bir ritim arıyordu. Sonradan bu yüksek sesliliğin değiştiği, şairin daha belirsiz ritimlere yöneldiği görüldü. Şeyh Bedrettin Destanı'ndan sonra ise Nâzım Hikmet büsbütün başka yola girdi"* (2002: 51).

Eleştiri ortamının sorunlarına da değinen Fuat, dergilerin, hem kendi dergicilik şartları hem de okurun beklentileri açısından, uzun inceleme yazısı yayımlayacak durumda olmadıklarını söyler. Bununla birlikte üç ayda bir yayımlanacak dergiler ve kitap çalışmaları ile inceleme türündeki eleştiri yayınlarının okurla buluşturulması noktasında bir öneri sunar.

Memet Fuat'ın nesnel eleştirinin gelişmesi konusundaki engeller arasında yayıncılık alışkanlıkları ve zorlukları gelmektedir. İnceleme yazılarının uzun olması, bunların yayımlanmasını güçleştireceğinden Memet Fuat, *"Masanın Başına Oturup"* yazısında, üç ayda bir yayımlanan dergi ihtiyacına dikkat çeker (6).

Eleştirinin gelişiminin yayıncılığın durumu, yönelimi ile ilişkili bir yönü bulunmaktadır. Biyografi metinlerinin yayımlanması bu yöndeki eleştirinin gelişmesine katkı sunmasını nasıl bir imkân olarak değerlendirmek mümkünse, Fuat *"Eleştiride Kitaba Doğru"* yazısında bahsettiği gibi uzun inceleme yazılarına yer verememek de aslında bir

yönüyle bilimsel, nesnel ve yöntemli eleştiri çalışmalarının gelişmesini engellemiştir denilebilir.

Memet Fuat, *"Aydınlardan Beklenen"* yazısında aydın ve sanatçıların politika alanındaki tutumunun nasıl olması gerektiği üzerinde durur. Fethi Naci ile yaşadığı bir polemik yazısı. "Namuslu Aydınlar" yazısı da bu yazının devamı niteliğindedir. Eleştirmenlerin düşünce özgürlüğü ve siyasetle ilişkileri nasıl değerlendirdiklerini göstermesi bakımından dikkat çeker.

"Daha Somut, Daha Yararlı", "Baskı Üzerine", "Korku Üzerine" yazıları 27 Mayıs'ın edebiyata etkisini konu alır. *"Başarısızlıktan Yana"* yazıları Memet Fuat'ın Yaşar Kemal'e cevap niteliğinde yazdı bir polemiğin parçalarıdır. "*Karmakarışık Tartışma"* ve *"Sorumluluk Dediğin"* yazısı da bu yazıların devamıdır.

Eleştirinin sosyo ekonomik yönüne de değinen Fuat; "Eleştiri zengin işidir. Bir sürü kitap alacaksınız, onları okuyacaksınız, oturup düşüneceksiniz. Sonu yok. Durmadan geliyor. Kitaplar, dergiler. Birbiri ardına. İçerde, dışarda. Yalnız çalıştığınız alanda derinleşmek de yetmez, bütün sanatlarla ilgilenmeniz gerek. Boşa çıkılır şey mi? Hele ikinci bir işe bağlanmak zorundaysanız.." ("Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor": 7) der.

2.2.2.6. Mehmet H. Doğan

Mehmet Doğan, edebiyat ve şiirin teorik yönlerine ilişkin popüler birtakım sorunlarını değerlendirirken eleştiri ile ilgili önemli noktalara temas etmektedir. Doğan, eleştirilerinde kuramsal açıklamalar yaptığı gibi uygulamalı çalışmalarla düşüncelerini daha anlaşılır kılmaya çalışmaktadır. Doğan'ın eleştirilerinin deneme türünün imkanları içinde geliştiği görülmektedir.

Mehmet Doğan, eleştiri yazılarını *Tekrarın Tekrarı* adlı kitabında bir araya getirmiştir. *Birey Olarak Sanatçı* (1968) yazısında edebiyat eserinin özgün tabiatına dikkat çekerek "sanat, çevrenin ve insani ilişkilerin edilgin bir yankısı değil" dedikten sonra yazar/ sanatçı merkezli eleştiriye şöyle dikkat çekmiştir: "belli bir toplumun belli bir tarihî dönemine ait sanatını değerlendirmede sırtımızı toplumcu-sanat, bireyci sanat gibi

yanlışlığı ergeç anlaşılacak olan bir ön yargıya dayamaktan çok, toplumun çatışan güçleri içinde sanatçının yerini iyi saptamak […] gerekir" (Doğan, 1972: 19). Doğan, *Yaratıcı Güç Olarak Bunalım* (1968) yazısında ise Turgut Uyar, Cemal Süreya ve Edip Cansever'in şiirlerinde bunalım temasını örneklendiren dizelerden hareketle psikolojik bir tahlil denemesi yapar. Doğan, öznel üslubuyla deneme türünün bütün imkânlarında yararlanır. Çağrışımlar, gerekçelendirilmemiş yargılar ve edebî bir üslup içinde eleştirilerini ifade eder. Doğan, *Şiirde Konu ve Anlam* (1966) başlıklı yazısında ise Garip şiirini değerlendirir. Doğan, her şiirde bir anlamın bulunduğunu ancak bunun konu demek olmadığını anlatmaya çalışır (Doğan, 1972: 37). *Şiirde Biçim Üzerine* (1969) yazısında Doğan, şiir eleştirilerinde yanlış kullanılan biçimcilik kavramını açıklar. Öz ve biçim şeklinde kesin bir ayrım bulunmadığını, biçimci görünen sanat eserlerinin bir özü yansıttığını Ernst Fischer gibi eleştirmenlerden de alıntılar yaparak anlatır. Doğan, şiirlerden verdiği örneklerle düşüncelerini somutlaştırmaya çalışır. Doğan'ın şiir dili ile gündelik dil arasındaki ayrıma da vurgu yaptığı görülür. Doğan, kitabına da adını veren yazısında ise edebiyat eserlerinin anlaşılmasında eleştirel okumaya dikkat çekmektedir.

2.2.2.7. Tahsin Yücel

Tahsin Yücel, yapısalcılığı Fransa dışında edebiyata uygulayan ilk isimlerden biri olarak gösterilen (Moran, 1999: 185), *Yapısalcılık* adlı eseri ile birlikte *Eleştirinin ABC*'si gibi eleştiri kuramları üzerine metodolojik şekilde duran bir eleştirmen olarak bilinmektedir. Ancak Yücel'in 1960'lı yıllardaki yazılarında yöntemli eleştiriye karşı çıktığı, eleştirilerin öznelliğine önem verdiği ve Nurullah Ataç'ı bu yönden beğendiği görülür.

Tahsin Yücel, *"Boş Ölçüler"* başlıklı yazısında eleştirinin edebî akımlar ve taraf olunan belli anlayışlarla zenginleştirdiğini ancak bu düşünceleri mutlaklaştırmanın yanlışlığını dile getirir. Yöntemli eleştiriye, kalıplaşmış görüşlerle esere yaklaşmak anlamına geldiği için karşı çıkar. Eleştiri ölçülerini eser belirlemelidir, görüşünü savunur. Eserin yöntemi belirlediği görüşünü*"Üç İlkel İşlem",* yazısında da dile getirmektedir. Yücel, önceden belirlenen kurallarla eleştiri yapmayı doğru bulmaz. Yücel *"Üç İlkel İşlem",* yazısında da eleştirmenlerin, bütün eserlere aynı yöntemi uygulamasının doğurabileceği

sorunlar üzerinde durmaktadır. Tahsin Yücel'e göre eleştirinin tek konusu eser değildir. Eleştiri yazarı da konu edinebilir. "Eleştirmenlerin büyük çoğunluğu yazarla eseri bir arada incelemiştir" ("Eleştirme Çevresinde": 7).

Yücel, "Şiir ve Yorum" başlıklı yazısında ise şiirde anlam ve yorum sorununu ele alır. Behçet Necatigil'in bir şiirinin kapalı anlamı üzerinden farklı eleştiri yöntemlerine duyulan ihtiyacı dile getirir. Farklı eleştiri yöntemlerinin ortaya çıkış gerekçesini belirtir. Şiir dilinin gündelik dilden farklı bir işleve sahip olduğu üzerinde durarak şiir yorumlamalarında dilin bu yönüne dikkat edilmesinin altını çizer.

"her zaman duyurmak, göstermek, anlatmak istediği bir şey bulunsa bile, varlığını bu duyurmak, göstermek, anlatmak istediği şeye borçlu olsa bile, hiçbir yapıt yalnızca anlattığı şey değildir; anlatmak istediğini anlatabilmek için başvurduğu kurallar, yollar, yöntemler de değildir. Bütün bunların sonucudur belki ama bir kere ortaya çıktıktan sonra, kendi başına bir varlıktır artık" ("Şiir ve Yorum": 3).

Yücel'in biyografik eleştirileri içinde değerlendirilebilecek *"Edebi Portreler: Albert Camus",* Camus'unun eserlerine yansıyan yazarın düşünür yanı ve bununla ilgili ele aldığı konular üzerine bir deneme niteliğindedir. Camus, biyografik yönden çok felsefi açıdan ele alınmaktadır.

Öznel eleştiriyle ilgili görüşlerini dile getirdiği *Eleştirme Çevresinde* başlıklı yazısında Yücel, Gide'in Dostoyevski üzerine yazdığı eleştiri metninin öznel üslubunu, romancının Fransa'da tanınmasına katkısı yüzünden sorun görmediğini belirtir ("Eleştirme Çevresinde":7). Yücel, Nurullah Ataç'ı "çağımızın en büyük Türk yazarı" şeklinde niteleyerek eleştirilmesine karşı çıkar ("Eleştirme Çevresinde": 7). Ataç'la ilgili bir başka yazısı *"Ataç Ülkesi"*dir; bu yazısında Ataç'ın dil üzerine düşüncelerini hayranlık ifadeleri ile beğendiğini belirtir. Yücel, "Söylev Çağı" ise dil, iletişim ve anlam sorunu değerlendiren bir deneme niteliğindedir.

Yücel'in 1960'lı yıllardaki yazılarında yöntemli eleştiriye karşı çıktığı, eleştirilerin öznelliğine önem verdiği ve Nurullah Ataç'ı bu yönden beğendiği görülür.

2.2.2.8. Adnan Binyazar

Adnan Binyazar öznel yaklaşımla eleştiriler yapan bir eleştirmendir. Binyazar, Nurullah Ataç üzerine kaleme aldığı yazılarda Ataç'ın eleştiri anlayışını, yazarların ona bakışlarını ve eleştiriyle ilgili kendi düşüncelerini ifade etmiştir. *"Ataç Üstüne Bir Açık Oturum"* başlıklı yazı *Ataç'ı Anış* adlı Nurullah Ataç ile ilgili eseri değerlendirmekte, eleştiri ile ilgili çeşitli konulara değinmektedir. Binyazar, Ataç'ın eleştiri anlayışı ile ilgili "Ataç'ın eleştiride güttüğü yöntem, mantık-akıl ve sağduyuydu. Hele yeteneksiz, edebiyat dışı kişilerin dayanaksız yargıları her an Ataç'ın sert diliyle yerilirdi" şeklinde düşüncelere yer vermektedir. Ataç'ın eleştiri anlayışını ortaya koyarken dahi Binyazar, öznel tanımlamalar kullanmaktadır. Devamında bu satırları açıklayan "Ataç'ın yargılarında ölçü mantıktır. Olayları ve yorumları akılcı bir açıdan ele alışı, onu daha güvenilir bir kişi yapmıştır. Bu akla ve mantığa dayalı eylem, Ataç'ın sağlam yönteminin temelidir" (*"Ataç Üstüne Bir Açık Oturum"*: 6) gibi önceki düşüncelerle çelişen beyanlar bulunmaktadır. Bu çelişkili gibi görünen durumun, dönemin akıl ve bilim kavramına verdiği anlam içinde değerlendirmek mümkündür. Bilimsellik nitelemesi, bu dönemde, kültür ve edebiyat çevreleri için genel kabul görmenin bir yoluydu. Binyazar'ın bilim vurgusunu bu bağlamda değerlendirmeyi uygun bulduk.

Ayrıca, bu tespitlerin bütünüyle doğru olduğu, en azından Ataç'ın 1950'li yılların ilk yarısına kadar takındığı tutum açısından söylenemez. Binyazar'ın eleştiride akla, mantığa, yönteme yaptığı vurgu dikkat çekicidir; çünkü uygulamalarında öznel bir yaklaşım içindedir. Yukarıdaki ifadelerin devamında Ataç'ın anlayışının onu eleştiri yazarı değil denemeci yaptığını söylemesi de bir başka çelişki gibi görünmektedir. Eserlerinden örnekler vermediği için bu yargılarına nasıl vardığını sorgulayamıyoruz.

Binyazar'ın yazısında değindiği bir konu da eleştirinin 1960'lı yıllardaki durumuna ilişkindir: "Bugünse eleştiri, denemeden kopmuştur" (*"Ataç Üstüne Bir Açık Oturum"* : 6). Bu tespiti bilimsel-nesnel yaklaşımın yaygınlaşması ve öznel eleştiriye yönelen yergilerin 1960'lı yıllarda artması ile ilişkilendirmek mümkündür.

Binyazar, eleştiri ile ilgisini eleştiri ile ilgili metinleri tanıtarak da göstermiştir. *"Eleştiri Açısından Ataç'ın Kişiliği"* yazısında Asım Bezirci'nin Nurullah Ataç hakkındaki

kitabını büyük ölçüde Bezirici'nin düşüncelerini özetlemiştir. Binyazar, Bezirci'nin nesnel eleştiri hakkındaki düşüncelerine katılmadığını belirtmekte yine de bu çalışmanın Ataç'ın yeni araştırmalarla anlaşılması yönünde bir katkı sağladığını söylemektedir.

"Yalnızlıktan Doğan Öykü" yazısında Oktay Akbal'ın hikâyeleri üzerinde duran Binyazar, öznel tutumunu biyografik yaklaşım içinde sürdürmektedir.

> *"Nesnel yargılardan özellikle kaçınan, hikâyelerini bir deneme sınırı içinde oluşturan Akbal'ın bu çalışmaları sırasında yüze çıkarmayı amaç edindiği düşünsel yapının yöntemini araştırmaya çalışacağız. Bu düşünsel çizginin, Akbal'ın duygusal yaşamasının çizgileri olduğunu da gözden uzak tutmayarak. Hikayelerinin yapıcısı Akbal'la, hikayelerinin içindeki Akbal arasındaki ilişkiyi koparmamaya da özellikle önem vereceğiz*" (*"Yalnızlıktan Doğan Öykü"* : 13).

Binyazar, eserde yazarın gerçek hayatı hakkında bilgiler aramaktadır. Akbal'ın hikâyelerinin, yazarın deneme üslubuyla tuttuğu, felsefi yönü de bulunan bir günlük olduğunu hatta bunlara "hikâye-deneme" şeklinde yeni bir tür adı verilebileceğini söylemektedir. Binyazar'ın, konu edindiği yazarın üslubundaki bazı izlerden hareketle mübalağalı bir yaklaşım içinde olduğu görülmektedir.

Binyazar, *"Yaşar Kemal'in Efsaneleri"* yazısında *İnce Memed* romanını toplumsal açıdan değerlendirmiştir. "İnce Memed Türk toplumsal romanında önemli bir aşamadır" (*"Yaşar Kemal'in Efsaneleri" :* 7) diyen Binyazar, roman konusunu, sosyal yönü açısından Yaşar Kemal'in "halkçı" düşünceleri ile açıklamaktadır. "Yaşar Kemal, İnce Memed'de gerçekçi bir açıdan 'efsane' anlatmayı gözetmiştir. İnce Memed'i bir efsane kişisi gibi görmüştür" diyen Binyazar, İnce Memed ile Köroğlu efsanesi arasındaki içerik benzerliklerine değinmektedir.

Binyazar, *İnce Memed* romanı üzerine yazdığı metinde, kendi toplumsal düşünceleri ile yazarın düşünceleri arasındaki koşutluğu öne çıkaran bir üslup içinde olduğu tespit edilebilmektedir.

Binyazar, *Kuş Gölgesi* başlıklı denemesinde, bu tutumunu bir adım ileri götürerek ideolojik bir yaklaşım içinde yansıtır. Binyazar'ın bu yazısında, politik edebiyat eleştirisini örneklendirdiği söylenebilir. İncelediği yazar Şevket Yücel'in politik tutumunu öznel yorumlarla değerlendirerek bunu onun sanat anlayışı ve eserlerindeki çeşitli unsurlarla birleştirir. Şöyle diyor Binyazar:

> *Hikâyelerinin dışındaki yazılarda Atatürkçü bir görüşe karşı olanlarla savaşmak genel niteliktir. Nesnel bir görüşle devrim ilkelerini savunur Yücel. Hiç ödün vermeden ham sofulara da saldırır. Bunu başarmak için de elindeki geniş kaynaklardan, Türk ulusal eğitiminin ana kaynaklarından yararlanıyordu. Bu ilkelerdeki bilinçli ruh, Yücel'i bir dava adamı ve gözüpek bir devrimci yapıyordu. Bu çırpınmalar Yücel'de bir sanat coşkusu yarattı ve bu alanda ilerlemeyi amaç bildi"* (*Kuş Gölgesi :*12).

Binyazar, bazı biyografik tespitleri ile birlikte öznel bir eleştiri yaklaşımı içindedir. Yazıları bir eleştiri yazısından çok politik bir denemedir. "Yücel'deki coşkulu anlatım yer başarılıdır. Bu coşkuyu yaratmak için, özellikle hikâyelerinde aksiyona başvurmaz. Onun için önemli olan durumlardır. […] Bazı hikâyelerinde bu coşkuyu sürdürmek için kendini çok zorlar" (*Kuş Gölgesi:* 12) gibi denemeye ait unsurların kolayca belirlenebileceği yargılarda bulunur.

Bununla birlikte Binyazar *"Bilgisizliğin Erdemi"* başlıklı yazısında öznel eleştiriyi eleştirmekte, bilimsel yöntemi savunmaktadır. Binyazar yazısında öznel tutum örnekleri vererek ne tür sorunlar ortaya çıktığını göstermeye çalışmaktadır: "Yargılarında hiçbir yanılgıya düşme olasılığını da akla getirmeden, birden 'yeni şiiri sevmem' diye çıkıverir ortaya. […] 'Sevmem', der bağlar düşüncelerini. […] Yargılarının ardından bir de 'zevk meselesi' gelir. Akan sular durmuştur araya zevk meselesi girince" (*"Bilgisizliğin Erdemi"* : 4).

Aynı yazıda bilimsel yöntem konusunda ise Binyazar şunları söyler: "Bilimsel yöntem, ana sorunlara en sağlam çözüm yolları arar. Her sorun akla dayalı bir yöntemle açıklığa kavuşturulmalıdır. Hiç değilse bilimsel yönteme büyük güven duyulmalıdır"

(*"Bilgisizliğin Erdemi"* : 4). Binyazar'ın bu ifadeleri ile uygulamalı çalışmaları arasında bir çelişkinin bulunduğu görülmektedir.

Adnan Binyazar'ın eleştiri ile ilgili edebiyat tartışmalarından şiirde yeni-eski ayrımı üzerine değerlendirmeleri de bulunmaktadır. Binyazar, şiirde yeni-eski ayrımını doğru bulmaz, bütünlüğü savunur. "yeniyi sevmeyen dolaylı yoldan eskiyi de sevmediğini söylüyordur. Özellikle şiirin eskisi yenisi olur mu? Belki değerlisi, değersizi olur. Yunus'u, Karacaoğlan'ı, Nedim'i eski mi sayacağız?" der (*"Bilgisizliğin Erdemi"* : 4).

2.2.2.9. Doğan Hızlan

Doğan Hızlan, eleştiri yerine "değerlendirme" kavramına bir ayrıcalık vermekte, bu kavramı tanımlamaya ve çerçevesini belirlemeye çalışmaktadır. "Değerlendirmeyi açıklama ve yorumlamaktan ayırmalıyız" (Hızlan, Saklı Su 1996: 295) diyen Hızlan eleştiri anlayışı içinde "değerlendirme" kavramının yerine işaret etmektedir. Hızlan, değerlendirme ile "şiire çok kapılı bir girişi" (Hızlan, Saklı Su 1996: 295) kastettiğini söylemektedir. Bu sübjektif tanım, Hızlan'ın şiir eleştirisi için belirlediği farklı yöntemsel yaklaşımları içeren ilkeler ile yorumlanabilir. Hızlan'ın değerlendirme kavramı ile şiir değerlendirmesi ile eleştirmenin entelektüel birikim ve poetik tutum gibi niteliklerine ağırlık veren dolayısıyla öznelliği öne çıkaran bir yaklaşımı dile getirdiğini söyleyebiliriz. Hızlan'ın "değerlendirme ile şiir bir arada düşünmek gerekiyor" (Hızlan, Saklı Su 1996: 296) şeklindeki ifadeleri, eleştirinin bir sanat olduğu yönündeki düşüncelerle paralellik gösterir.

Doğan Hızlan, şiir eleştirisinin nasıl yapılacağına ilişkin 9 başlık belirlemektedir. Bu başlıklar; şiiri bütünü içinde değerlendirme, ayrımlara inmemek, öz ve biçimi bir arada düşünmek, entelektüel güzellik, şiiri tanımına göre değerlendirme, toplumsal yönden değerlendirme ve şiirin bağımsızlığıdır.

"Şiiri bütünü içinde değerlendirme", "şiiri kendi geleneği içinde" yorumlamaktır (Hızlan, Saklı Su 1996: 295) diyen Hızlan, düşüncelerini T. S. Eliot'a dayandırarak açıklar. Eliot, geleneği ya da şiirin tarihî-kültürel bağlamını şiirin anlaşılması, eleştirilmesi için ön koşul olarak gösterir: "Hiçbir şair, hiçbir sanatçı yoktur ki yalnız

başına tam anlam taşısın. Onun dönemi, değerlendirilmesi, onun ölü sanatçı ve şairle olan bağıntısının değerlendirilmesi demektir" (Hızlan, Saklı Su 1996: 295).

Hızlan'ın edebiyat teori ve tarihi ile ilgili olarak ele aldığı konulardan biridir gelenek. Hızlan, bu bağlamda yapılan tartışmalara değinerek, edebiyat tarihini parçacı bir yaklaşımla ele almaz, bütüncül bir şekilde değerlendirir. Divan edebiyatı için "geleneksel edebiyatımız" nitelemesini kullanarak bu düşüncesini yansıtır. Hızlan *Gelenekten Yararlanma* (1969) yazısında şöyle demektedir: "Her edebiyat kendi döneminde toplumsal şartların bir sonucudur, çağının ve yazıldığı dönemin dünya görüşüne sıkı sıkıya bağlıdır. Ancak her gelenek ayıklanarak onun yaşayan yanı kullanılır. Son günlerde yayınlanan şiir incelemelerinde böylesine bir açıdan bakışın olumlu ürünlerini görmekteyiz" 1996: 229). *Gelenekten Yararlanma* yazısı gibi *Gelişme Dönemindeki Bir Ülkede Yazar* yazısında da gelenekten yararlanma konusuna değinmektedir (Hızlan, 1996: 267).

Hızlan'ın Yeni Eleştiri anlayışı ile yakınlaşan bir başka yaklaşımı, şiirde öz ile biçimi bir arada değerlendirme anlayışında görülebilir. Hızlan'ın eleştiride öne sürdüğü başlıklardan bir diğeri "entelektüel güzellik"tir. Bu yaklaşım; şairin dünya görüşü ve şiirdeki felsefi düşüncelere yoğunlaşan bir eleştiri anlayışını ifade etmektedir. Şiirin içeriğine yönelen bir yöntemi işaret etmektedir.

Hızlan'ın belirlediği başlıklar, tek bir anlayışın görüşlerini yansıtmamakta, farklı eleştiri yöntemleri ile ilişkilendirilebilmektedir. Şiir tanımına göre değerlendirme, eleştirmenin poetik görüşü ile şiirleri değerlendirmesidir. Toplumsal yönden değerlendirme de Hızlan'ın eleştiri yaklaşımı olarak belirlenebilecek yöntemlerdendir. Şiirin bağımsızlığı başlığında Hızlan, eser merkezli eleştiriyi savunmaktadır. Hızlan "Değerlendirme çabasına girişirken, bizim için şair yok, şiir var. Çabamız şiire yönelmelidir" (Hızlan, Saklı Su 1996: 297) diyerek bu düşüncelerini açıklamaktadır.

Edebiyat eleştirisinde eser merkezli yaklaşım konusunda Hızlan, *Gelenekten Yararlanma* (1969) yazısında,

"Şimdiye kadar edebiyat tarihi çalışmalarında metinlere eğilmekten, ilk kaynak olarak onlara yönelmekten çok; eldeki edebiyat tarihlerinin özetlenmesi ya da eleştirilmesi biçiminde olurdu. Son yıllardaki çalışmalarda ise bu bilgileri tekrarlamak yerine metinlerin doğrudan doğruya değerlendirilmesine ve bu açıdan yorumlanmasına gidilmelidir" (Hızlan, 1996: 229)

demektedir. Edebiyat eleştirisinde eser merkezli yaklaşım üzerinde, *"Usül Hakkında"* başlıklı yazısında da duran Hızlan, toplumsal, tarihî ve karşılaştırmalı eleştirinin eleştiriyi eserden uzaklaştırdığını söyler. Hızlan, metin tahlilinin nasıl yapılacağı ile ilgili düşüncelerini *"Usül Hakkında"* başlıklı yazısında sunmaktadır. Bununla birlikte Hızlan'ın asıl sorunu, yöntemsiz, genelleyici ve keyfi eleştiri yapmaktır. Hızlan, farklı eleştiri anlayışlarının teorileri ile uygulamalı çalışmaları arasında tutarlı olması koşuluyla benimsenebileceği düşüncesindedir.

Hızlan, eleştirmeni eserden uzaklaştırdığını düşündüğü eleştiri yaklaşımlarından tarihî eleştiri ve edebiyat tarihi yaklaşımına ilişkin eleştirilerini bir başka yerde şöyle açıklamaktadır: "Bir şiiri değerlendirirken, onun tarihi süre içindeki durumu daha doğru bir deyimle tarih içindeki yorumu bizi ilgilendirmemeli, edebiyat tarihçisine önderlik eden bu ölçü bizim için önem taşımaz" (Hızlan, Saklı Su 1996: 300) demektedir.

Bununla birlikte Hızlan, bazı eleştirilerinde edebiyat tarihinden yararlandığı görülmektedir. "Dağlarca'yı inceleyerek Türk şiirinin bir yanını, bir dönemini, bir evresini, evrimini aydınlatmak olanağı sağlanabilir mi?" ("Tek Başına Bir Okul: Dağlarca": 50) diye sorduktan sonra Dağlarca'yı Orhan Veli ile karşılaştırarak incelemektedir.

Hızlan, 1950 kuşağı şair ve yazarlarını ele alırken de edebiyat tarihinden yararlanmaktadır. Bunu kendini de bu kuşağın içinde görmesi ve eleştirilen dönemin içinde yaşanması gerekçeleri ile ilişkilendirmek mümkündür.

"Ece Ayhan 1950 kuşağı içinde okuyucuyu kendinden ve okuduklarından kuşkulandıran bir addır" (Mısrayimden Biri İçin Notlar: Ece Ayhan: 49) diyen Hızlan; Kemal Özer için kaleme aldığı Biçim Ustası (1968) yazısında "O, 1950

kuşağının yalnız şiiriyle var olan adlarından bir değildir, o dergisiyle de, şiirle ilgili denemeleriyle de adı anılacaktır" (Hızlan, 1996: 235) demektedir.

Hızlan eleştiride yöntem ve ölçü kavramlarının önemine dikkat çekmektedir (Hızlan, 1996: 298). "Şiiri değerlendirirken değer ölçülerimizi belirtmeye çalışmalıyız" (Hızlan, 1996: 299) diyen Hızlan şiir eleştirmenlerinin 3 başlık altında ele alınabileceğini söyler. Buna göre ilk gruptakiler eleştiri kuramcılardan oluşmaktadır. İkinci grupta eleştiri kuramlarını tatbik eden uygulayıcılar yer alır. Üçüncü grupta ise "şiire özgü ölçüler ortaya koyan eleştirmeciler" gelmektedir. Hızlan, özellikle üçüncü grup içinde yer alan eleştirmenlerin yaklaşımı ile hareket etmeye çalıştığını söylemektedir (Hızlan, 1996: 300). Hızlan, burada da eleştiriyi sanata yaklaştırmaya çalışmaktadır.

Poetika şiir ilişkisini edebiyat teorisi ve eserler arasındaki ilişki bağlamında değerlendirdiği Şiir Kuramı'nda; "Kuramlardan bize ne kalacak? Uygulandığı, soyutluktan kurtulup şiire yaklaştığı oranda bize kaynaklık ödevi görecek" (Şiir Kuramı: 125) demektedir. Hızlan, teorilerin uygulanarak geçerliliğinin test edilmesi gerektiği yönündeki düşünceleri ile kuramlara mesafeli bir duruş sergiler.

Hızlan'ın edebiyat teorisi ile eleştiri arasındaki ilişkiyi gösterebilecek yaklaşımlarından biri *Şiirin İşlevi* yazısında "Şiirin bir bildiri taşıması, bir inancı ya da felsefi bir anlayışı savunması hoş görülebilir" (Hızlan, 1996: 287) şeklindedir. Hızlan, şiir türünün gelişimi ile estetik ve edebî işlevinin belirginleştiğini belirtmektedir. Bu bakış açısıyla Hızlan'ın teorik olarak, eleştirilerinde estetik ölçütleri önceledeğini söyleyebiliriz.

Hızlan, öznel bir eleştiri yaklaşımı içindedir. Fazıl Hüsnü Dağlarca için, "Dağlarca'nın şiiri kendi içinde kabaran bir mayayı andırır. Bir şiirinin içinde bütün şiir serüveninin belirsiz uçlar saklıdır. Onun şiiri büyük bir mısradır. Şiir serüveni, insanın serüveninin ayrılmaz parçasıdır." (49) ifadelerini kullanır. Hızlan'ın eleştiri yaklaşımının bir diğer özelliği izlenimci yaklaşım barındırmasıdır: "O [Ece Ayhan] her okuyanda bir yadırgatma duygusu uyandırmıştır" (Mısrayimden Biri İçin Notlar: Ece Ayhan: 49).

Hızlan, eleştirilerinde üslup eleştirisi yapar. Dağlarca'nın şiirinde dili karşıtlık oluşturarak kullandığını tespit eder. "Onda sürekli olarak kullandığı her kavram

karşıtlık çağrışımını yaratır. Ölüler yaşama sevigisine iteler, koyu karanlıklar ağaran tanların habercisidir, karanlık geceler –korku yerine- onda güzellik duygusunu yaratır" (51). Yine benzer yönde tespitler şunlardır: "Çocuk ve Allah'tan bu yana Dağlarca şiirinin özelliklerinden biri denge ve paralelliktir. Dağlarca bir bağlantı gibi koyduğu her somutlamaya karşı bir soyutlama koyar, bu belki çok özgün bir alegori olarak da adlandırılabilir" (51). Edip Cansever'in *Tragedyalar* adlı eseri için de "Tragedyalar'ın en belirgin özelliği, çoğunlukla bir anlatı şiir (narrative verse) havası taşımasıdır, sanırım şair söylemek istediğini, .ok daha açık, yorumsuz aktarabilmek için bu yolu seçmiştir" der (Hızlan, 1996b: 172).

Hızlan, Metin Eloğlu'nun şiirini, şiirlerin bütünlüğü ve gelişimi içinde ele alır. Hızlan'ın üzerinde durduğu aslında Eloğlu'nun üslubudur. Eloğlu'nın şiirini dili kullanma biçimi açısından iki döneme ayırır. Buna göre "Birinci dönemin Eloğlu'su işlek bir İstanbul Türkçesi kullanır, bütün İstanbulluların basa basa kullandıkları sözcüklerin en usta istifini yapar. İkinci dönemin Eloğlu'su ise dilin kaldırabileceği dirençten çok dile yaslanmıştır." ("Metin Eloğlu": 47).

Doğan Hızlan, eleştirilerinde tür sorunları üzerinde durmuştur. *"Şiir-Düzyazı Karışımı",* başlıklı yazısında şiirde düzyazı ve düzyazıda şiir sentaksı üzerine bazı tespitlerde bulunmaktadır. Hızlan, Adnan Özyalçıner'in hikâyelerini şiir sentaksı açısından değerlendirmektedir: "Adnan Özyalçıner'in önce bir koşuk ustası olarak incelenmesi gerekir." (*"Şiir-Düzyazı Karışımı":* 1).

Hızlan, eleştirilerinde "toplumcu" özelliklere dikkat etmektedir. *Sıcak İlişkiler* (1967) başlıklı yazısında Muzaffer Buyrukçu'nun "Kavga'da yoksul bir ailenin gündelik yaşama çarkının dişlileri arasındaki serüveni dile getirmiş" (Hızlan, 1996b: 165) olduğunu belirtir.

Toplumcu yaklaşım çerçevesinde Nâzım Hikmet şiiri hakkında şunları söylüyor: "Nâzım bir poetikanın nasıl kurulacağını, kurulurken nelerden yararlanılabileceğini birer birer ortaya koyuyor. Bir düşünce adamı, bir düşünce adamı olmaktan öte iyi bir şair" (Nazım Hikmet Üstüne: 3).

Hızlan *"Bundan Ötesi"* başlıklı yazısında bazı toplumcu eleştiri yaklaşımlarını eleştirmektedir: "Yargıların toplumsallığa göre değiştiği, edebiyatın solda sıtır kaldığı, buna karşılık edebiyat dışı ölçülerin yer aldığı değerlendirmeler sürüp gidiyor. Nerde ise toplumcu edebiyata nelerin alınıp nelerin alınamayacağı, tabu konular saptanacak, yazarlar bu reçetelere göre çalışacaklar" (*"Bundan Ötesi"*: 5).

Yargılarının nesnelliğini dikkate aldığı eleştirileri de bulunmaktadır. *Mitostan Yararlanış ve Kişilik* yazısında verdiği hükümleri eserden gösterdiği gerekçelerle açıklar. Ayrıca yazının girişinde nesnel bir tutum takınacağını belirtir (Hızlan, 1996: 273).

Doğan Hızlan'ın eleştirilerinin öne çıkan bir amacı da tanıtmadır. Doğan Hızlan 1950 Kuşağı içinde ele alınan yazar ve şairlerin tanıtımına ağırlık vermiştir. Ece Ayhan, Kemal Özer ve Adnan Özyalçıner gibi isimlerin eserlerini tanıtmıştır.

Tanıtma yazılarında eserin içeriği, konusu ve yazarı hakkında bilgiler vermektedir. *Ak Kireçli Güneşler* başlıklı yazısına "Necati Cumalı üç kitabı bir ciltte topladı. Ası 'Yağmurlu Deni'; 'Güneş Çizgisi' ve 'İmbatla Gelen' kitaplarına Cumalı'nın dergi yapraklarında kalan son şiirleri de eklenmiş. Şairliği kadar iyi bir hikâyeci, iyi bir piyes yazarıdır Necati Cumalı" (Hızlan, 1996: 244) şeklinde olduğu gibi tanıtıcı ifadeler hakimdir. *Tarzan Öldü* (1969) yazısı Oktay Akbal'ın aynı adlı eserinin tanıtımıdır. Bu yazısında kitapta yer alan hikâyeler konuları açısından yansıtılmıştır (Hızlan, 1996b: 33). Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Haydi (Hızlan, 1996b: 192), Tarık Dursun K.'nın Yabanın Adamları (Hızlan, 1996b: 300) ve Orhan Kemal'in *Yalancı Dünya* (Hızlan, 1996b: 309) eserleri hakkında tanıtma yazıları kaleme almıştır.

Hızlan, birçok yaklaşımı bir arada değerlendirebilmektedir. Sevim Burak'ın *Yanık Saraylar* adlı eseri için kaleme aldığı yazıda eseri konusu, anlatım teknikleri, kurgusu ve felsefi yönleri açısından ele alır (Hızlan, 1996b:160). Hızlan, bazen biyografik eleştiriden de yararlanmaktadır. Muzaffer Buyrukçu'nun Kavga adlı hikâyesindeki kişilerin yazarın çevresinden seçildiğini söylemektedir (Hızlan, 1996b: 167). Ziya Osman Saba üzerine yazdığı *"Bütün Saadetler Mümkündür"* yazısında, eserleri biyografik açıdan yorumlamaya çalışmaktadır.

2.2.2.10. Selim İleri

İleri, eleştirilerinde, biyografik anlayıştan, edebiyat tarihi yaklaşımından yararlanır. *"Melih Cevdet'in Şiiri I"* yazısında bu yaklaşımla, "sarsıntılı bir dönemde doğmuş Melih Cevdet. Çocukluğu, ilk gençliği hep Türk toplumunun türlü değişimlere uğradığı […] sancılı yıllarda geçmiş" (39) ifadelerine yer vermiştir. Yine "Melih Cevdet Anday; mitologyadan, -yıllardır emek verdiği- Anadolu'nun İlkçağ masallarından esinlenerek yazdığı anlatı-şiir çalışmalarıyla; Halikarnas Balıkçısı'nın, Sabahattin Eyüboğlu'nun ve Azra Erhat'ın Anadolu kavramında, Anadolu tarihine değgin düşünülerinde onlarla birleşiyor" (Melih Cevdet'in Şiiri III: 42) diyerek edebiyat tarihi yaklaşımından yararlanmıştır. Benzer tutum *Melih Cevdet'in Şiiri IV*'te de vardır (*Melih Cevdet'in Şiiri IV* : 38).

İleri, öznel ve izlenimci yorumlamaları ile eseri, şairi değerlendirir. Hiroşima şiiri üzerine yazdığı, "atom bombasının kuşak kuşak ortadan kaldırdığı insanın yazgısı, ölümcül etkisi, acımasızlığı kolaylıkla beliriyor okurun düşüncesinde" ("Melih Cevdet'in Şiiri I": 40) şeklindeki ifadeler bu yöndedir.

Öznel yaklaşım, eserleri, yazıldığı dönemin sosyo-politik şartları açısından yorumlamaya çalıştığı kısımlarda da devam eder: "Demokrat Parti'nin azgın yıllarında yayımlanan Olsun da Gör şiirinde devletin işbirliği ettiği gericiliğe, haksızlığa, din sömürücülüğüne, emeğin karşılığını vermeyişine sesini yönelten […]" ("Melih Cevdet'in Şiiri I": 43).

Ele aldığı şiirleri, metinleri içerik açısından ele alır, dizelerin anlamlarını, konularını açıklar. Melih Cevdet Anday şiirinin bu açıdan, toplumcu şiirler, konusunu mitolojiden alan şiirler ve düşünceye-izlenime dayalı şiirler olmak üzere üç bölüme ayrılabileceğini söyler ("Melih Cevdet'in Şiiri I": 42).

Leyla Erbil'in eserlerini de "Umutsuz bir ortamda başlıyor *Gecede.* 'Tanrı' ülkesindeki köylü kadın, Almanya'ya giden ve orada eşini yabancılarla aldatan kocasını aramak için yollara düşüyor" şeklinde sürüp giden cümleler ile özetler (Leyla Erbil Üzerine: 36).

Toplumculuk açısından yaptığı değerlendirmelerden biri şu şekildedir: "Toplumculuk öğretisini duygusal ürperişlerle kullandığı şiirlerinden bir de alt tabakadan bir gazozcu çocuğun yaşayışından –duygularından dinlenmeksizin didinmesinden- alınmış bir kesittir. *Akıncı Ruhlar Yahut Çalışan Kazanır* adlı bu şiirin başlangıcı Nedim'in bir beyitindeki rahatlıkla, vurdumduymazlıkla, ülke sorunlarıyla ilgilenmezlikle ve sonra koca bir imparatorluğu Patrona başkaldırısına sürükleyecek bir dönemin pembe edebiyatıyla iyiden iyiye alay eder" ("Melih Cevdet'in Şiiri II": 40). Leyla Erbil'in hikâyelerini "Leylâ Erbil 'Ayna'da en azından çürümüş, temelinden yaralanmış burjuva toplumunun, paşa karılıklarının, saray artığı zenginliklerin, hüküm sürmelerin gelip yıkılacağını, yerle bir olacağını muştuluyor." (Leyla Erbil Üzerine: 37) şeklinde eleştirir.

İleri şiirleri incelerken zaman zaman metinler arası ilişkiler kurar. Melih Cevdet'in *Akıncı Ruhlar Yahut Çalışan Kazanır* şiiriyle Nedim'in; *4x400 Engelli* şiiriyle Jacques Prevert'in şiirleri arasındaki ilişkiye değinir; şiir tekniği olarak kullanılan alayı tespit eder (Melih Cevdet'in Şiiri II: 40-41).

Eleştirilerinde eserlerin üslubuna da yoğunlaşır: "Gecede savruk cümlelerle, dilin kılçıklı yapısıyla, bozuk grameriyle büsbütün ayrı bir anlatımın, yapaylıktan öte, güzelliğini duyuruyor okura" (Leyla Erbil Üzerine: 36).

2.2.3. Tarihselci Eleştiri Anlayışı

Eserin tarihsel değerini ortaya çıkarmayı veya bu değeri yorumlamayı amaç edinen edebiyat eleştiri anlayışını tarihselci yaklaşım şeklinde adlandırmak mümkündür. Bu yaklaşımdan hareket eden eleştirmenler için eleştiri araçsal bir işlev görmektedir. Edebiyat tarihine yardımcı olmak, edebiyat tarihi ile birlikte tarih bilimine hizmet etmek yönünde eleştirinin işlevinin belirlendiği görülür.

1960'lı yıllarda, Alangu gibi tarihsel eleştiri örnekleri veren Hikmet Dizdaroğlu ve Konur Ertop'un, Türkiye'de öncülüğünü M. Fuat Köprülü'nün yaptığı bir anlayışı dile getirdikleri tespit edilmektedir.

Tahir Alangu, "Biyoğrafyalar, anı kitapları, kronikler, eleştirmeler, edebiyat tarihleri ve monografiler, bir çağın tasviri için tarihin yardımcı kolları"dır şeklinde bu yöndeki düşüncelerini açıkça ifade etmektedir (Alangu, 1968: 12).

Ertop, *"Yeni Türk Şiirine Bakarken"* başlıklı yazısında "Edebiyat tarihi uygarlık tarihinin en önemli bölümüdür" (*"Yeni Türk Şiirine Bakarken":* 1) düşüncesini açıklamaktadır. Edebiyat eserinin tarihî, toplumsal şartların bir sonucu olarak ortaya çıkmış ürün şeklinde değerlendiren bu düşünce edebiyat tarihimizde özellikle M. Fuat Köprülü tarafından temsil edilmiştir.

Hikmet Dizdaroğlu'nun eleştiri yaklaşımında da Fuat Köprülü'nün düşünceleri arasında koşutluklar gözlemlenmektedir. Dizdaroğlu, tarihselci eleştiri yöntemine dayalı eleştirmenlerin eserlerinde kullandığı "hayatı, sanatı ve eserleri" şeklindeki şablon hâlini almış içerikte eleştirilerini oluşturmuştur. Dizdaroğlu, biyografi ve toplumsal şartlara verdiği önem yanı sıra "kişilik" kavramına yoğunlaşması Köprülü'nün çalışmaları ile ilişkilendirilebilecek düzeydedir. Dizdaroğlu için "kişilik" kavramının ideolojik yaklaşım, dil ve sanat anlayışı ile pratik edebiyat uygulamalarından oluştuğu görülmektedir. Dizdaroğlu, bu bakış açısıyla, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Türkçülük ideolojisi bağlamındaki düşüncelerini, edebî eserlerinden hareketle de ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Tarihselci yaklaşımın en sık başvurduğu yöntem biyografik bilgilerin yorumlanmasıdır. Biyografik bilgiden hareketle, eserin yorumlanması ya da eserden hareketle biyografik bilgiler tespit edilmesi ve yazarın psikolojisinin değerlendirilmesi şeklinde iki yönlü bir yararlanma söz konusudur.

Eserin gerçek anlamının, yazarın zihninde bulunan anlam olduğunu düşünen bu yaklaşım için yazarın hayatının bütün yönleriyle incelenmesi bir çeşit edebiyat incelemesi hatta eleştirisidir.

Muzaffer Uyguner, Sait Faik üzerinde durduğu çalışmasında eserlerdeki biyografik unsurları tespit etme uğraşı içindedir. Öyle ki Faik'in babasının ölümünün eserlerinde izinin bulunmayışını bile bir eleştiri konusu edinmektedir (Uyguner, 1964:6). Uyguner,

Yakup Kadri'nin *Hüküm Gecesi* romanı üzerine yaptığı değerlendirmelerde ise romandaki tarihî olayların belgesel bir gerçeklik şeklinde ele alındığı görülmektedir.

Tarihselci eleştiri, tarihî, biyografik bir incelemeye dayanmaktadır. Ele alınan yazarların hayatlarının aydınlatılması yönünde ciddi bir çabanın sarf edildiği görülmektedir. Benzer bir çabanın eserin yorumlanması için harcandığını söylemek güçtür. Bir başka özellik tanıtıcı yönün öne çıkmasıdır. Bu açıdan didaktik bir amaca sahip olduğu da ileri sürülebilir. 1960'lı yıllarda, eğitim ve edebiyat yayıncılığı açısında bu yönde bir arz talep ilişkisinden söz edilebilir. Varlık yayınevinin biyografi serisi, Hisar dergisinin biyografi dizi yazıları gibi birçok yayın görülmektedir. Tanıtıcı metinlerin, eseri içerik, konu, düşünceler açısından açıklamaya dönüktür. Açıklama ihtiyacı özellikle eserlerin konularına yoğunlaşmayı getirmiştir. Cevdet Kudret'in *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman* ve Tahir Alangu'nun *Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman* gibi antoloji-edebiyat tarihi çalışmalarında bu eleştirel dikkat görülmektedir. Bununla birlikte eserin veya yazarın düşüncesinin kritize edildiği de görülür.

Tarihselci eleştirmenlerin açıklayıcı yöntemleri, dönemin anlam-anlamsızlık-kapalılık gibi kavramlar etrafında ortaya çıkan tartışmalarına da katkı sağlamıştır. Cevdet Kudret'in *Anlam- Anlamsızlık* başlıklı ve Muzaffer Uyguner'in, *Çocuk ve Allah* eseri üzerinde durduğu ve yine *Çivi Yazısını Okumak* başlıklı yazısında anlaşılırlık konusuna değinmeleri buna örnek gösterilebilir.

Tarihselci eleştirmenlerin bunlar dışında sık sık özetlemelere başvurdukları ve genellemeler yaptıkları görülmektedir. Eserin tarihsel değerini amaç edinmenin bir sonucu olarak toplam anlama ulaşmanın en kısa yolunun bu yöntemlerle sağlanacağını düşündükleri ileri sürülebilir.

Tarihselci eleştirmenlerin, eserde ilk karşılan özellikler üzerine yoğunlaştıkları gözlenmektedir. İçerik değerlendirmesi, konu ve temaların belirlenmesi, eserde sosyal-tarihî yönler, kişilerin genel özellikleri, dil açıklık-kapalılık-sadelik gibi yönlerin öncelendiğini söylemek mümkündür. Ele alınan eserin, yazarının diğer eserleri ve başka eserlerle karşılaştırılması da edebiyat tarihine katkı sağlayacağı gerekçesi ile uygulanan bir başka yöntemdir.

Tarihselci eleştirinin, öznel bir boyutunun bulunduğunu da belirtmek gerekir. Tarihselci eleştirmen, eseri, eserdeki bir unsuru basitçe beğenip beğenmediğini söyleyerek öznel tavrını gösterdiği gibi tarih ve toplum yorumunda da bu yaklaşımını sergilediği olur. Edebiyat tarihini ele aldığı yöntem, olayları yorumlamada başvurduğu düşünce sistemi açısından öznelliğin izlerine rastlamak mümkündür. Örneğin, Muzaffer Uyguner, Reşat Nuri'nin *Kan Davası* başlıklı yazısında roman kişisinin kalkınmacı düşüncelerini sorgulayarak bir eleştiri yapmaktadır.

Cevdet Kudret, roman kişilerinin tarihsel-sosyal gerçeklikle ilişkisini değerlendirerek eseri yorumlamakta, eser kişilerini yeniden yazmayı denemektedir.

1960- 1970 arasında Sait Faik Abasıyanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Yahya Kemal Beyatlı, Orhan Veli Kanık, Reşat Nuri Güntekin, Abdülhak Şinasi Hisar, Nâzım Hikmet, Abdülhak Hamid Tarhan, Mehmet Âkif ve Halide Edip Adıvar gibi sanatçılar ve eserleri üzerinde tarihselci eleştiri örnekleri verilmiştir. Muzaffer Uyguner, Hikmet Dizdaroğlu, Tahir Alangu ve Konur Ertop gibi eleştirmenler bu eleştiri yaklaşımı çerçevesinde hareket ederek eleştiri metinleri oluşturmuşlardır.

Wellek-Varen'in edebiyat tarihini betimleme çabalarını yansıtan ifadelerde, "Edebiyat tarihlerinin çoğu ya bir toplum tarihi ya edebiyattaki yansımalarına bakılarak yazılmış bir düşünceler tarihi ya edebiyattaki yansımalarına bakılarak yazılmış bir düşünceler tarihi ya da az çok kronolojik bir düzende sıralanmış belli edebî eserler üzerindeki izlenim ve yargılardan oluşmuş eserlerdir" (Wellek-Varen, 1993: 227) denilmektedir.

2.2.3.1. Cevdet Kudret

Cevdet Kudret, edebiyat tarihi bağlamında ve biyografik yaklaşımla eleştiri çalışmaları yapmıştır. *Ziya Gökalp* (1963), *Ahmet Rasim* (Suat Hizarcı müstearıyla 1965'te), *Fuzuli, Baki* ve *Yunus Emre* (Nevzat Yesirgil müstearıyla, 1963'te tekrar basım) ele alınan edebiyatçının hayatı, sanatı hakkında kısa bilgiler ve içerik özetlerinin verilmesi ile benzer içerik şablonuna sahip eserlerdir. Dergilerde yer alan ve sonradan bir kısmını *Bir Bakıma* adlı eserine aldığı yazılarıyla birlikte Kudret'i, tarihselci eleştiri bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Cevdet Kudret, 1967'de yayımlanan *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II'de* de tarihselci eleştiri anlayışını yansıtmıştır. İlk cildi 1945'te yayımlanan, antolojik yönü de bulunan bir edebiyat tarihi çalışması niteliğindeki eserinde, eserler hakkında genel bilgiler verirken eleştirel yaklaşımdan yararlanmıştır. Eserin içinde yer aldığı kitap dizisi, biyografik eleştiri ve edebiyat tarihine ağırlık veren bir yayın konseptini yansıtmaktadır.

*Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II'*de, Ömer Seyfettin bölümünde; hikâyelerin dil özellikleri ve hangi ortak konuları işlediği üzerinde durulmaktadır. Romanların ise içerik ve kişilerinin sosyal- tarihî bağlamına ağırlık verilerek incelendiği, bununla birlikte romanın kurgusu gibi yönlere de eserin özelliklerini tespit etme amacıyla değinildiği görülmektedir. Cevdet Kudret'in çalışmalarında, eleştirin tanıtıcı yönü öne çıkmaktadır.

Kudret, tarihselci yaklaşımını bütün çalışmalarında yansıtmıştır. *Nazım Hikmet Üzerine Notlar* (1965) yazısında, Cumhuriyet sonrası şiir tarihimizi özetledikten ve bu tarih içinde şairin yerini belirledikten sonra değerlendirmelerine geçmiştir. "Nâzım Hikmet, alışılagelmiş bütün ölçüleri allak bullak eden, hecesini de, aruzunu da hallaç pamuğu gibi atan yepyeni bir nazım biçimi ile ortaya çıktı" (Kudret, 1977: 259) şeklinde öznelliğin vurgulandığı ifadeleriyle birlikte Kudret, Nâzım Hikmet'in şiirlerini, şiirlerdeki üslup özellikleri açısından da ele almıştır. Şiirde kullanılan vezin ve şairin başvurduğu anlatım tekniklerini değerlendirmiştir. Kudret, *Umman Ninenin Mektupları* yazısında da üslup incelemesini sürdürmektedir (Kudret, 1977: 342).

Cevdet Kudret*, Anlamlı, Anlamsız* yazısında şiirde anlam sorununu çeşitli şiirleri eleştirerek ele alırken de stilistik dikkatin sürdürmektedir (Kudret, 1977: 38). Edebî dil, nesir dili ayrımına dikkat çeken Kudret, şiirlerin bu ayrışmanın gözetilerek ele alınmasını önerir. Ele aldığı dizelerden birini şu şekilde yorumlayarak şiirde anlam konusundaki düşüncelerini de ifade etmiş olur: "o dizelerdeki güzelliği anlam dışında, başka yerler aramak gerek. O da sözcüklerin sıralanış düzenidir; bir ikisinin yerini değiştirdiniz miydi şiir akımı kesiliveriyor" (Kudret, 1977: 41). Kudret, burada şiirin üslup açısından incelenmesi yönünde bir görüş ileri sürmektedir. Bununla birlikte,

1960'lı yıllarda, şiirde anlam tartışmasının, bir açıdan İkinci Yeni şiir akımı bağlamında yapıldığını belirtmek gerekecektir.

Kudret, "*Ölçek Dedikleri"* (Kudret, 1977: 91) ve *"Şiir ile Musiki"* yazılarında şiirde vezin sorununu değerlendirmiştir. Hece-Aruz tartışmalarını edebiyat tarihi içinde özetleyen Kudret, verdiği şiir örnekleri ile şiirde ölçünün önemli olmadığını dile getirmiştir. Eleştirilerini şiir örnekleri üzerinde gösteren Kudret, "şiir ölçeklerle değil, sözcüklerle yazılır" yargısını dile getirmektedir ("Şiir ve Musiki": 668). Kudret, *Çizmeli Eleştirme* yazısında da bu konuda kendine yöneltilen bazı eleştirilere cevap vererek düşüncelerini açıklamıştır.

Kudret, edebiyat eleştirisinde karşılaştırmalı yöntemden de yararlanmaktadır. *"Finten Üzerinde Shakespeare Etkileri"* başlıklı yazıda Abdülhak Hamid'in *Finten* adlı piyesinin, Shakespeare'in eserleri ile irtibatı üzerinde durulmuştur. Kudret, Hamid'in başka eserlerinde Shakespeare izlerini arayarak başladığı çalışmasını Finten'in konusunu özetleyerek sürdürür. Daha sonra *Finten*'de *Othello, Macbeth* ile *Romeo ve Juliet* eserlerinin etkilerini tespit eder. Kudret, çalışmasında, madde madde ve somut gerekçeleri belirterek göstermek istediği tespitlerini nesnel bir temele de oturtma uğraşındadır.

"Emperyalizm Karşısında Mehmet Âkif" yazısı, bir anma yazısının ötesinde, biyografik bilgilerle birlikte *Safahat*'ın içerik incelemesi ve Mehmet Âkif'in düşüncelerinin değerlendirilmesidir (Kudret, 1977: 230). Yazı, Mehmet Âkif'in şiirlerinin konuları ele alış biçimini sorgulamaktadır. Kudret, Âkif'in şiirlerinde İslamcılık düşüncesi ile örtüşen ve ulusçuluk düşüncesine aykırı düşen yönleri tespit etmektedir. Kudret, Âkif'in Batı karşıtı gördüğü şiirlerinden hareketle politik bir eleştiri geliştirerek Mehmet Âkif'in emperyalizm karşıtı bir tutum sergilediğini şiirlerden örneklerle gösterir (Kudret, 1977: 234). Kudret, dönemin siyasi, sosyal olayları içinde Âkif'in, biyografisine başvurarak, düşüncelerini ortaya koymaya çalışır. Bu kısımlarda edebiyat eleştirisinden uzaklaşarak ideolojik değerlendirmeler yapar. Bunu yazının amacının sadece Âkif'in şiirlerini belli konular çerçevesinde incelemek olmaması, bir anma ve değerlendirme ortaya koyma ile ilişkilendirmek mümkündür. Ancak, bunlardan

hareketle Kudret, "'inanmış adam' olmak, büyük şair olmanın gerekçesi değildir" gibi bazı öznel yargılamalara varır (Kudret, 1977: 257). Verdiği hükümler Mehmet Âkif'in şiirlerinden değil düşüncelerinde hareketle yapılmıştır.

Cevdet Kudret *"Roman Deyince"* başlıklı yazısında ise roman eleştirisinin kriterlerini belirtmektedir. Kudret, roman türüne ait temel özellikler üzerinde dururken roman eleştirisinin de ilkelerini işaret etmiştir. Roman eleştirisi; kişiler, konu ve yazarın nesnel tutumu bağlamında ele alınmalıdır. Kişiler açısından psikolojik yönden yansıtılabilmişler mi, gerçekçi mi gibi öne çıkan unsurları belirtmiştir. Konu seçimi, romanda konunun işlenişi hatta konunun varlığı gibi sorunları değerlendiren Kudret, bu konuda romancının tercihlerinin tespit edilmesinin önemine dikkat çeker. Yazarın nesnel tutumu konusunda, romancının tarafsız bir tutum takınması gerektiğini belirtir ("Roman Deyince": 4).

2.2.3.2. Tahir Alangu

Tahir Alangu, edebiyat eleştirisini edebiyat tarihi alanındaki çalışmalara destek olan bir "yan tür" olarak görmektedir. Eserin değerinin yazarın hayatının bilinmesi ile ortaya çıkacağı düşüncesiyle biyografik çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarında tarihî ve sosyal açıdan geliştirilen bir eleştirel yaklaşımın izlerini görmek mümkündür.

Tahir Alangu, *"Hüseyin Rahmi Gürpınar"* adlı yazısında, Gürpınar'ı üç başlık altında inceler: Hayatı Üzerinde, Edebî Hayatı Üzerinde ve Eserleri Üzerinde. Alangu, Gürpınar'ın hayatının kronolojik gelişimini aktardıktan sonra edebî hayatını Hazırlık ve Ustalık yılları şeklinde iki bölüm hâlinde değerlendirmektedir. 1885-1897 yılları arasını hazırlık dönemi olarak nitelendiren Alangu, Gürpınar'ın *Mürebbiye* adlı romanı (1897) ile ustalık devresine geçtiği belirtir. Eserleri bölümünde, eserlere ait bir değerlendirme yapılmamış, Gürpınar'ın hangi türde kaç eser yayımladığı bilgisi ile yetinilmiştir. Alangu'nun metninde tanıtma yönü öne çıkmaktadır. Bir değerlendirme bulunmamaktadır. Ancak, Gürpınar'ın eserlerine yansıyan masal unsurlarının çocukken dinlemiş olduğu masallarla ilişkilendirilmesi gibi eserleri biyografik açıdan açıklamaya yönelik bir eğilimden söz edilebilir. Ayrıca, edebî hayatını hazırlık ve ustalık şeklinde sınıflandırması edebiyatı bir çeşit zanaat, meslek görmeye yönelik bir bakışın ürünü

olarak yorumlanabilir. Buradaki eleştirel yaklaşım, ustalık devresi denilen dönemdeki eserleri veya edebî yetkinliği önceki-hazırlık devresindeki eserlerin hazırladığı şeklinde bir algı oluşturmaktadır. Alangu'nun Gürpınar'ı değerlendirirken, zaman ve olgunlaşma gibi eser dışı unsurlara öncelik verdiği söylenebilir.

Alangu, "Sait Faik'in Hikâye Anlayışında Gelişmeler" yazısında edebiyat tarihçiliği ile sanatçı ve eserleri değerlendirme yaklaşımının daha belirgin olduğu görülmektedir. Alangu, Sait Faik'in hikâyelerindeki konu ve kişiler gibi unsurlarda gördüğü değişimleri hem yazarın hayatında hem de toplumda meydana gelen değişmelerle açıklar. Alangu, ilk hikâyelerinde toplumcu bir yön bulunan Faik'in 1945 sonrasında, siyasal-toplumsal değişmelerin de etkisiyle, bireyi öne çıkaran bir anlayışla yazdığını söyler.

"Hayatı ile eserlerinin iç içe oluşu, onun sanat anlayışının olduğu kadar, ancak çok iyi bildiği konuları ve hayatları anlatmak istemesinin de bir sonucu idi" ("Sait Faik'in Hikâye Anlayışında Gelişmeler": 4) şeklindeki tespitleriyle Alangu, biyografik yaklaşımını gerekçelendirmektedir.

Alangu'nun eserlerin estetik değeri üzerine "Sait Faik'in eserinin kendi yaşaması ile olan ilgisinin düz, yapışık, biyografik bir kopya seviyesinde olmadığı" ("Sait Faik'in Hikâye Anlayışında Gelişmeler": 4) şeklinde kabaca yapılmış tariflerle sınırlı olduğu görülmektedir. Alangu'nun edebiyat tarihi çalışmalarındaki eleştirel yaklaşımın, edebiyatın estetik tarafına değil tarih ve toplum yönüne dönük olduğu söylenebilir.

Alangu, eleştiriyi "yardımcı kol" ve "yan tür" olarak görür: "Biyoğrafyalar, anı kitapları, kronikler, eleştirmeler, edebiyat tarihleri ve monografiler, bir çağın tasviri için tarihin yardımcı kolları oldukları kadar, sanat eserlerinin ayakta durmasına, yeni kuşaklarca değerlendirilmesine yarıyan yan türler olarak önemli bir rol oynuyorlar" (Alangu, 1968: 12).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, eleştirinin çağın tasvir edilmesi ve yeni kuşakların değerlendirmesi şeklinde iki temel amacının bulunduğu düşünülmektedir. Alangu'nun İlhan Tarus, Memduh Şevket üzerine yazdığı metinler *ve Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye*

ve Roman ile *Servet-i Fünun Edebiyatı Antolojisi* adlı eserlerinde de benzer yaklaşımın izlerini görmek mümkündür.

2.2.3.3. Hikmet Dizdaroğlu

Hikmet Dizdaroğlu, edebiyat tarihçisi yaklaşımıyla eleştiri çalışmaları yapmıştır. *"Eleştiri ve Ötesi"* başlıklı yazıda Dizdaroğlu, eleştirinin ne olduğunu nasıl yapılması gerektiğini ve sorunlarını ele almıştır. Dizdaroğlu, "eleştirinin edebî eserleri belli ölçülere göre, yargılama ve değerlendirme işi" olduğunu söyler ("Eleştiri ve Ötesi": 3). Buna göre eleştirinin görevi edebî eserlerdeki güzellikleri ve başarının nedenlerini incelemektir, der. Devamında eleştirin sanat dalları ile ilişkisi üzerinde durur, ayrıştıklarını noktaları belirtir. Edebiyatın konusunun insan ve doğa; eleştirinin konusunun eser olduğunu söyler. Edebiyatın dolaylı tutum, eleştirinin ise dolaysız bir tutum takındığını ifade eder. Eleştirinin "çözümleyici bir yaratma" ve yaratıcı bir etkinlik" olduğunu belirtir. Eleştiride nesnellik konusuna de değinen Dizdaroğlu, mutlak anlamda bir nesnelliğin olamayacağını, öznelliğin kaçınılmaz olduğunu söyler. Sanat eserinin yorumlanmasının görecelilik arz edeceğinin altını çizer. Bu gerekçelerle, eleştirinin bilimsel bir nitelik kazanamayacağını dile getirir.

Dizdaroğlu, yazısında eleştiri ile ilgili birçok temel konuya değinmiştir. Eleştirinin tanımı üzerinde durduğu kısımlarda ölçü, değerlendirme ve yargılama kavramlarına vurgu yapsa da onun çalışmalarında bu kavramların izleri siliktir. Dizdaroğlu, eserlerdeki güzellikler ve bunların nedenleri üzerinde de yeterince durmamakta ya da bunları biyografik, tarihi gerekçelerle açıklamaktadır. Yine eleştirinin konusunun eser olduğunu söylemekle birlikte eleştirilerinin merkezinde yazar ve edebiyat tarihinin yansımaları yer almaktadır. Dizdaroğlu'nun yaptığı eleştiri tanımına uygun hareket etmediği ancak öznellik konusundaki görüşleriyle çelişmediği görülmektedir.

Hikmet Dizdaroğlu, eleştirilerinde edebiyat tarihi eser-yazar ilişkisini önceleyerek hareket etmiştir. Ataç kitabında *Ataç Üzerine* bölümünü hazırlayan Dizdaroğlu, Nurullah Ataç'ın hayatını, dil hakkındaki düşüncelerini özetlemiştir.

Müftüoğlu Ahmet Hikmet kitabı Hayatı, Kişiliği, Eserlerinden Örnekler bölümlerinden oluşur. Bu içerik kurgusu dönemin biyografi ve edebiyat tarihi metinlerinin içerik kalıbına uygundur. Dizdaroğlu, Kişiliği bölümünde Müftüoğlu'nu Türkçülüğü, Dil Anlayışı, Sanatı ve Eserleri başlıklarında ele alır.

Dizdaroğlu'nun incelemeye dayanan, biyografi ve siyasi düşüncelerini kapsayan yaklaşımı edebiyat tarihi disiplinini önceliğini göstermektedir.

Dizdaroğlu'nun edebiyat tarihi yaklaşımında Fuat Köprülü'nün düşünceleri ile paralellikler bulunmaktadır. Kişilik kavramı etrafında yoğunlaşmasını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Dizdaroğlu için "kişilik" kavramının ideolojik yaklaşım, dil ve sanat anlayışı ile pratik uygulamalardan oluştuğu görülmektedir. Dizdaroğlu, Müftüoğlu'nun Türkçülüğünü, edebî eserlerinden hareketle de yorumlamıştır ("Müftüoğlu Ahmet Hikmet": 15). Sanatı bölümünde Müftüoğlu'nun eserlerini sosyal açıdan değerlendirmiş; konunun işlendiği yer ve eserdeki halkçılık eğilimleri üzerinde durmuştur ("Müftüoğlu Ahmet Hikmet": 25).

Dizdaroğlu, Müftüoğlu'nun eserlerinde özellikle ideolojik yöne vurgu yaptığı tespit edilmektedir. *Nakiye Hala* hikâyesini, eserin Türk-Yunan savaşını konu alması bakımından eleştirmeye değer bulmuştur.

Dizdaroğlu'nun "kişilik" konusuna önem verdiği bunu bir eleştiri kavramı gibi kullandığı görülmektedir. Dizdaroğlu, kişilik konusunu ele alırken edebiyat anlayışlarını da değerlendirmektedir. Ahmet Hikmet'in kişiliği 1909-1920 yılları arasında bulduğunu söylediği kısımda, Müftüoğlu'nun romantik anlayıştan realist anlayışa geçtiğini belirtir ("Müftüoğlu Ahmet Hikmet": 23). Bu yaklaşım, eleştiri tarihimizde Türkçü eleştiri anlayışı ile hareket eden Fuat Köprülü'de de görülmekte; Köprülü, "şahsiyet" kavramını edebiyat anlayışı ve düşünsel duruşun birlikteliği şeklinde kullanmaktadır. Şahsiyet ve kişilik kelimelerinin, bazı eleştirmenlerimizin terminolojisi içinde, eleştiri kavramları arasında yer edindiğini söylemek mümkündür. Dizdaroğlu, *Ahmet Hikmet* eleştirisinde hikâyelerdeki konuları sosyal açıdan ve bazı anlatım tekniklerini de (monolog) edebiyat tarihindeki yeri açısından değerlendirmiştir ("Müftüoğlu Ahmet Hikmet": 31).

1960'lı yıllarda ikinci baskısı yapılan *Cenap Şahabettin* (1964) ve *Namık Kemal* (1964) başlıklı kitapları ele aldığı sanatçıları edebiyat tarihi açısından yapılan eleştirilerin ağırlıkta olduğu bir anlayışı yansıtmaktadır.

"Kamuran Şipal ve Hikâyeciliği", edebiyat tarihinde Şipal'in yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu açıdan, onun geleneğe bağlı bir hikâyeci olduğu ifade edilmiştir. Şipal'in hikâyeciliği üzerine yapılan tespitlerde öznel yaklaşımın izleri bulunmaktadır: "Kamuran Şipal, 'insanlığın iyiliğini' kendisine dert edinmiş, 'bunun için sevgiyi ana ilke olarak almış' bir yazardır" ("Kamuran Şipal ve Hikâyeciliği": 12). Hikâyelerin içeriği, konusu, kişilerin sosyal açıdan değerlendirilmesi de eleştirilerde yer bulmaktadır ("Kamuran Şipal ve Hikâyeciliği": 13).

"Bodur Minareden Öte" başlıklı yazısında Yusuf Atılgan'ın hikâyesini eleştirmektedir. Hikâyeyi içerik, kişiler, anlatıcı ve dil gibi unsurlar açısından tahlil etmektedir. Kişiler üzerinde daha geniş duran Dizdaroğlu, bunların "aylak" tipler olduğu tespitini yapmıştır ("Bodur Minareden Öte" : 18). Hikâyelerin konusunu öznel bakış açısıyla ele alan Dizdaroğlu, "Yusuf Atılgan, romancı ve hikâyecilerimiz arasında cinsel sorunlarla en çok ilgilenenidir, denilebilir. Belki de köyde yetişmesinden ve uzun süre köyde kalmasından olacak, kadına dişi açısından bakıyor" ("Bodur Minareden Öte" : 18) diyerek yazarı edebiyat tarihi bağlamında ve öznel yargılamalarla ele almaktadır.

Mor Salkımlı Ev üzerine yapılan eleştiri de edebiyat tarihi ve yazarın biyografisinin incelenmesi üzerinedir. Dizdaroğlu, siyasi tarihin, edebiyat tarihinin ve yazar Halide Edip'in biyografisinin eserde kesiştiği noktaları tespit ederek incelemesini yapmaktadır.

"Tevfik Fikret'in Kişiliği" çalışması Fikret'in psikolojisinin tahlil edilmeye çalışıldığı biyografik nitelikli bir çalışmadır. Kişilik kavramı sanat anlayışı, dünya görüşü ve kişisel özellikleri kapsamaktadır.

Dizdaroğlu, *"Behçet Necatigil ve Yaz Dönemi Üzerine"* yazısında eser merkezli bir eleştiri yaptığı söylenebilir. Necatigil'in şiirlerinden hareketle şiirde anlam tartışması yapmaktadır. Bununla birlikte Necatigil'in poetik gelişimini de eserleri içinde ele almaktadır.

2.2.3.4. Muzaffer Uyguner

Biyografik eleştiri, edebiyat eleştirisinde eserden hareketle müellifin hayatının yorumlanması ya da müelliften hareketle eserin açıklanması şeklinde çift yönlü olarak kullanılmıştır. 1960'lı yıllarda hem edebiyat tarihi alanında duyulan ihtiyacı gidermek hem de eserleri yorumlamak için biyografik eleştiri yöntemine sıkça başvurulmuştur.

Muzaffer Uyguner, biyografik ve tarihî incelemeye dayalı eleştiriler yapmıştır. *Sait Faik'in Hayatı* (1959), *Tarancı'nın Şiir Üzerine Düşünceleri* (1960), *Cahit Sıtkı Tarancı* (1960), *Sait Faik Abasıyanık* (1964), *Yahya Kemal* (1964), *Orhan Veli Kanık* (1967), *Orhan Veli'nin Dil ve Şiir Üstüne Düşünceleri* (1967), *Reşat Nuri Güntekin* (1967), *Halide Edip Adıvar* (1968) 1960-1970 arasında yayımlanmış çalışmalarıdır.

Uyguner'in Sait Faik, Yahya Kemal, Reşat Nuri Güntekin ve Halide Edip Adıvar incelemesi Varlık Yayınları'nın Hayatı-Sanatı-Eseri başlıklı dizisinden çıkan çalışmalardır. Dolayısıyla yapılan yayıncılığın konseptine de uygun olarak eserlerin içeriği edebiyatçının hayatının, sanat anlayışının ve eserlerinden örnekler verilmek suretiyle şekillenmiştir.

Sait Faik'i ele aldığı kitabında, Uyguner, Hayatı bölümünde Faik'in biyografisinin en ince ayrıntılarına bile yer vermektedir. Bunların çoğunun onun eserleri ile ilişkisi bulunmamaktadır. Örneğin Uyguner, Faik'in bir dönem yaşadığı Groneble şehrini, buranın tabiat ve sosyal görünümü ile birlikte paylaşır. Uyguner, Sait Faik'in Groneble'da kaldığı süreyi de göz önünde bulundurarak "bu üç yıl onun sanatçı kişiliği yönünden faydalı olmuştur" (Uyguner, 1964: 5) tespitini yapmaktadır. Ancak neden faydalığı olduğu konusunda bir yorumlamada bulunmamaktadır. Uyguner, Sait Faik biyografisindeki bazı gelişmeleri, onun sanatı ile ilişkili olabileceği düşüncesiyle öznel bir şekilde yorumlamıştır: "29 Ekim 1939 tarihinde, babası öldü. Bu ölümün izleri görülmez hikâyelerinde" (Uyguner, 1964: 6).

Uyguner, Sait Faik gibi incelediği kişilerin hayatı ile eserleri arasında kurduğu ilişkiler belli bir sisteme dayanmamaktadır. Ele alınan biyografi içinde, eserlerle kurulan ilişkilere, kronolojik anlatım içinde dağınık bir şekilde yer verilmiştir.

Uyguner, Sait Faik'in bir süre yazı hayatına ara verdikten sonra tekrar yazmaya başlamasının gerekçelerini *Haritada Bir Nokta* adlı hikâyede belirttiğini söylemektedir. Uyguner, *Haritada Bir Nokta* adlı eserini Faik'in biyografisi ile ilişkilendirerek yorumlamaktadır. "Yazı hayatına yeniden dönüşü Haritada Bir Nokta aldı hikâyesinin sonunda şöyle anlatılır" dedikten sonra hikâyenin son kısmı paylaşılır ve hikâyedeki "Yazmasaydım deli olacaktım." cümlesi ile yazıya hayatına dönüşünün gerekçesini açıkladığını düşünür (Uyguner, 1964: 7).

Benzer şekilde son hikâyelerinden birinde geçen ölüm temasını, Sait Faik'in ölmeden önce yakalandığı hastalığın etkisiyle ortaya çıktığını öne sürmektedir. Hikâyeye ilişkin bu yorumlarında Uyguner'in tek dayanağı biyografik bilgilerdir (Uyguner, 1964: 8).

Uyguner, Sanatı başlığı altında ele aldığı kısımlarda kısmen eleştirel yaklaşımlar gözlenmektedir. Ancak bunların niceliksel olarak az, nitelik açısından da açıklama amacı taşıdığı ve yorumdan uzak olduğu görülmektedir. Sait Faik'in *İpekli Mendil* hikâyesi için ayırdığı kısım eserin özetinin verilmesinden ibarettir (Uyguner, 1964: 10). Yahya Kemal ile ilgili olarak "şiirlerinde hayat, ölüm, aşk, anı, deniz, tarih gibi temleri işlemiştir." şeklinde çok genel ifadelerden sonra "Onun şiirlerinde çocukluğunda karşılaştığı olayların izlerini de buluruz" tespitini delillendirmeden paylaşmıştır (Uyguner, 1964: 9).

Bunun dışında yaptığı tespitlerin, tanıtıcı özellik gösteren genel bilgiler olduğu söylenebilir. Sait Faik ile ilgili yine şunları söylemektedir:

"Sait Faik, hikâyelerinde olaya fazla önem vermez. Şiire ve etkiye en uygun dramatik anları incelerdi. Bu yüzden hikâyelerinde şiirli ve sihirli bir hava vardır. Yarı gözlem, yarı düşü ürünü olan hikâyelerinde toplumu, her biri kendi âleminde bireyler topluluğu olarak ele almıştır" (Uyguner, 1964: 11).

"Ölümünün 9.Yıldönümünde: Sait Faik'in Yazıları" Faik'in düzyazılarının listesini sunan bir yazıdır. "Sait Faik'in Hikâyelerinde Masal Anlatımı", yazısında da Faik'in *Mürüvvet, Menekşeli Vadi, Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür* gibi hikâyelerindeki masal

unsurları üzerinde durulmuştur. Uyguner'in bu yazıda üslupbilimsel yaklaşım içinde olduğu görülmektedir.

Uyguner, incelemelere ağırlık vererek eleştirilerinin bilgiye dayalı yönünü zenginleştirmiştir. Uyguner'in zaman zaman genellemeler yaptığı da görülmektedir. Tespitler sistemli değildir. İfadelerindeyse öznellik bulunmaktadır. Konu, kişiler, mekân gibi ilk planda görülen unsurları kabaca tasvir etmekle yetinen bir yaklaşım içindedir.

Yahya Kemal'in sanatı hakkında üzerinde durduğu konulardan biri şiirlerdeki dildir. Bunu, millî edebiyat anlayışı ile ilişkilendirerek açıklayan Uyguner, şiirlerdeki dilin sadelik yönüne dikkat çekmiştir. Uyguner'in Yahya Kemal'in sanatı ile ilgili değerlendirmelerinin bulunduğu yerler divan edebiyatı ile ilgili tespitleri bulunmaktadır. Bu tespitleri Yahya Kemal'in şiir anlayışı, şiirin tarihî gelişimi ile ilişkilendirmektedir. Yahya Kemal'in aruz veznini kullanmasını genel yargılarla açıklamakta, şiirlerinden örnek vermemektedir. "Yahya Kemal'in sanatı" hakkındaki tespitler şiirlerde kullanılan temlerle ilgilidir. Uyguner'in, eserler hakkında genel geçer hükümler dışında, estetik açıdan bir değerlendirmesi, tahlili bulunmamaktadır.

Reşat Nuri ve Halide Edip'in romanlarını "tez, konu ve temalar, olaylar, tipler, tasvirler, anlatım, dil ve üslup" başlıkları altında ele alır. Roman kişilerini sosyal, fiziksel ve psikolojik benzerlikler açısından değerlendirir (Uyguner, 1967: 13-17). Bu tespitlerin nesnel verilere dayandığı görülmektedir. Ancak bu veriler herhangi bir açıdan yorumlanmamış, tespit aşamasında kalmıştır. Anlatım ile kurgu kastedilmiş, kurgularının "başarılı" olduğu söylenilmekle yetinilmiştir. Dil ve üslup konusu "dili ahenkli ve üslubu akıcıdır" cümlesi ile sınırlıdır. Bu tespitleriyle Uyguner'in eleştirel bir bakış açısından yoksun bulunduğunu, ancak eleştirinin konusu olan bazı temel başlıklara değindiğini söylemek mümkündür.

Halide Edip kitabında da Sanatı bölümünde, "Kadın oluşu, İngiliz kültürü ile yetişmesi ve kendine has kuvvetli ruha sahip bulunuşu, onu, öbür yazarlardan ayırıyordu. Gerçekten onun ilk yazılarında kadın ruhunun yankıları görülür, Raik'in Annesi bir bakıma Salih Zeki'den ayrılışını ve çocukların durumunu yansıtır" (Uyguner, 1968: 8) gibi ifadeler biyografik yaklaşımı örneklendirmektedir.

Uyguner'in *Orhan Veli'nin Dil ve Şiir Üstüne Düşünceleri* (1967) adlı eseri Orhan Veli'nin dil ve şiir hakkındaki düşüncelerini özetleyen bir derleme çalışması hüviyetindedir. Bu düşünceleri yorumlamak, şiirleri ile karşılaştırarak incelemek gibi bir eylem içinde olmamıştır.

Ataç'a Göre Şair ve Toplum yazısında Uyguner, Nurullah Ataç'ın şiirde sosyal konuların yeri ile ilgili düşünceleri özetlenmektedir.

Çivi Yazısını Okumak yazısında ise Uyguner, İlhan Berk'in şiirlerini konu edinir. Berk'in şiir, şiirde anlam, anlatım gibi konulardaki düşüncelerini özetler, değerlendirir. Yazıda Berk'in şiirleri üzerine değerlendirmeler de bulunmaktadır:

"bu kitaptaki bazı şiirlerinde düzyazıya çok yaklaşmış olduğunu söylemeliyiz. Babil (balad), Alfe Suyu şiirlerini birer örnek olarak gösterebiliriz. Düzyazının söz dizimi bozulmuş ise de gene düzyazıya çok yaklaşık bir hava vardır bu şiirlerde" (15). Berk'in şiirlerini ritm özellikleri açısından da ele alan Uyguner, bazı ritim bozukluğu yaratan dizeleri göstermektedir.

Dağlarca'nın Güvercinleri yazısında F. H. Dağlarca'nın bazı şiirlerinde geçen "güvercin" imgesi incelenmektedir. Uyguner, güvercin imgesi ile ruh kavramının karşılanmak istendiğini söylemekte ve mitolojik bir yaklaşımla eski kültürlerde ruh-beden ayrımına ilişkin bilgileri özetlemektedir. Uyguner, konuyu İslam kültürü içinde de değerlendirmekte ve Dağlarca'nın bu kaynaklarla irtibatını değerlendirmektedir. Uyguner'in tematik açıdan metinlerarası ilişkiler kurmaya çalıştığı söylenebilir.

Yahya Kemal'in İki Şiiri başlıklı yazıda Akıncı ve Mohaç Türküsü şiirlerini şehitlik konusunun İslam ve Hristiyanlık öncesi Batı kültüründeki yeri açısından değerlendirmektedir. Uyguner, Norveç kültüründe şehitlik efsanesi ile Yahya Kemal'in şiirlerindeki şehitlik anlayışının benzerliğine değinmektedir.

"Eski Şiirin Rüzgârıyla yazılan bu şiirler bugünkü kuşaklara pek fazla bir şey söylemez. Bugün eski şiirimiz uzmanların incelediği tarihsel bir değer taşır ancak. Bu kitap da Yahya Kemal'in eski şiirimizdeki ustalığını gösteren bir köşe taşı olarak

değerlendirilebilir" (6). Uyguner, Yahya Kemal'in şiirini poetik bir yaklaşımla eleştirir. Bazı şiirleri yazıldığı tür olan gazel tarzının özellikleri açısından değerlendirir.

Ataç Üzerine, TDKdan çıkan Ataç kitabının tanıtımıdır. Uyguner, *"Çocuk ve Allah"* başlıklı yazıda, şiirde anlam arayışlarını da değerlendirerek Dağlarca'nın kitabını eleştirir. Şiirin sezgi ile hissedilebileceğini söyleyerek Dağlarca'nın şiirindeki metafizik duyarlılığının altını çizer.

Sait Faik'in Hikâyelerinde Çocuk Tipleri yazısında Faik'in Semaver ve Sarnıç gibi kitaplarındaki çocuk karakterler ele alınır. Uyguner, Faik çocuk karakterlerini daha çok fiziksel özellikleri açısından yansıttığı onların psikolojilerine az yer verdiği şeklinde bir tespiti bulunmaktadır.

Sodom ve Gomore başlıklı yazıda aynı adlı Yakup Kadri romanını inceler. Romanı içerik, sosyal yönü, kişiler, dil ve kurgusu açısından değerlendirir. Romana konu olan Sodom ve Gomore'nin dayandığı dinî, efsanevi kaynakları hatırlatarak konunun metinlerarası ilişkilerine atıf yapılır. Metinlerarası yaklaşım bir değiniden ibarettir. Konunun, işgal edildiği günlerde İstanbul'un sosyal yaşamını karikatürize ettiği belirtilmiştir. Uyguner, romandaki kişilerin tek yönlü olarak yansıtılmasına dikkat çekmiştir. Dil ve kurgu açısından da roman, eserden bir örnek gösterilmeden, "kuvvetli" olarak görünmektedir.

Hüküm Gecesi romanı da benzer şekilde ele alınmıştır. Romanın konusu, sosyal ve tarihî bağları değerlendirilmiştir. Roman, konusu olan II. Meşrutiyet dönemi siyasi, sosyal olayları için bir belge olarak değerlendirilmiştir. Roman, tahlil edilirken gerçek ile kurgu arasında belirgin bir ayrıma gitmeden değerlendirmeler yapılmıştır: "Karaosmanoğlu, o çağın karmaşık durumunu, fikir çarpışmalarını, ordunun siyasetin içinde nasıl oyuncak olduğunu, Balkan Savaşı bozgununu ve onun sonuçlarını gayet güzel anlatmıştır" (*Sodom ve Gomore :* 22). Bu değerlendirmeler bir romandan ziyade bir tarih metni ya da siyasi makale üzerine yazılmış gibidir. Konu gibi kişiler üzerine yapılan eleştiriler de benzer bir edebiyat anlayışını yansıtır: "Karaosmanoğlu, düşsel kilerin yanında gerek kişileri de koyarak, gerçek olayları temel alarak bir devri romanlaştırmıştır" (*Sodom ve Gomore :*23).

Ali Şir Nevai yazısı Agâh Sırrı Levent'in, Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız Enver Naci Gökşen'in Çocuklar İçin Edebiyat, Türk Edebiyatı Ahmet Kabaklı'nın aynı adlı, Yunus Emre İle İlgili Bilgiler ve Belgeler Halim B. Kunter'in Yunus Emre adlı eserinin tanıtımıdır.

Reşat Nuri'nin Kan Davası başlıklı yazıda Uyguner, roman eleştirisinde Reşat Nuri'nin eserde yansıttığı zihniyetleri ele alır. Eleştiri, eserin özetlenmesi, konunun açıklanması üzerine kuruludur. Ancak bu özetleme ve açıklamalar zihniyet analizi yapılarak yorumlanmaktadır. Uyguner'in roman kişisi hakkındaki "Ömer, köyü kalkındırmadıkça köye ışık götürülmedikçe düşmanlıkların, fakirliğin, gereksiz kavgaların ortadan kalkmayacağına inanır" (*Reşat Nuri'nin Kan Davası :*10) şeklindeki tespitleri zihniyet analizine dayanmaktadır. Eleştiriden alınan şu ifadelerde de yazarın zihniyet tahlili yapılmaktadır: "Reşat Nuri, Ömer'i ideal bir tip olarak koymuştur romanına. İstemiş ki onun gibi kişiler çıkıp köylerimizi aydınlatsınlar" (*Reşat Nuri'nin Kan Davası :*12). "Reşat Nuri, Ömer'in orada yaptıklarını anlatmakla, en güç şartlar altında bile başarıya ulaşılabileceğini göstermek ister" (*Reşat Nuri'nin Kan Davası :*11).

Yine başka bir yerde yetiştirme yurtlarının faydasına inandığı eserden hareketle söylenecektir. Uyguner, eseri yazarın düşüncelerini açıklamak için bir araç hâline getirmiştir. Yazının sonunda, Güntekin'e yöneltilen bazı eleştirilere cevap niteliğinde bir metin hazırlama istediği bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kavak Yelleri romanı konu, kişiler, dil başlıkları ile incelenmiştir. Konu ve kişilerin gerçekçiliği üzerinde durulmuştur. Eser bu özellikleri ve kurgusu açısından "başarılı bir sanat eseri" olarak nitelendirilmiştir (*Kavak Yelleri* :24). Yazı, tanıtıcı yönü öne çıkan bir roman tahlilidir.

Uyguner'in biyografik okumalarına bir başka örnek "Yapıtlarına Göre: Sait Faik'te Vücut Yapısı" yazısıdır. Uyguner, Sait Faik'in hikâyelerinde, anlatıcının tasvirlerinde Faik'in gerçek hayattaki fiziksel özelliklerine benzeyen kısımları tespit etmiştir.

2.2.3.5. Konur Ertop

Ertop'un eleştirilerinde tanıtım ve anma yönü öne çıkar. Yazarlar üzerine değerlendirmeler, onların biyografileri, kişilikleri gibi özelliklere yoğunlaşılır. Eserde konu ve kişiler gibi içerik bilgileri hakkındaki bilgiler üzerinde durulur. Bununla birlikte dil ve üslup gibi yönlere de değinilir.

"Dar Çağın Ozanı Behçet Necatigil" böyle bir anlayışın ürünüdür. Eserin duygusal yönü şairin kişiliği ilişkilendirilerek açıklanır. Şiirlerden hareketle şairin psikoloji konu edinilir, Necatigil'in içedönük bir kişiliğe sahip olduğu söylenir (*"Dar Çağın Ozanı Behçet Necatigil":* 48). Şiirlerdeki konular, toplumsal açıdan değerlendirilir, dönemin sosyal durumu ile ilişkilendirilir. Ertop'ta eser merkezli eleştiriler üslup ve dil ile sınırlıdır, eseri yazar, toplum ve tarih ile açıklama anlayışı hakimdir.

"Kaybettiklerimizden: Ahmet Kutsi Tecer" bir anma yazı olmakla birlikte, Tecer'in şiir anlayışına değinilmesi, eserleri ile kişiliği arasında bağlar kurması açısından eleştirel özellikler barındırmaktadır. "Ataç'a Göre Orhan Veli", Nurullah Ataç'ın şair Orhan Veli ile ilgili düşüncelerini özetlemektedir. Ertop, Ataç'ın yaklaşımları üzerinde bir değerlendirmesi bulunmamaktadır. Bu tutumu ile Ataç'ın eleştirilerini, onun anlayışını kabullendiği izlenimi vermektedir.

Kurtlar Sofrası yazısında konu, kişiler, kurgu, dil ve üslup açısından eser üzerinde durulmaktadır. Eser dışına, yazarın biyografisi ve düşüncelerine başvurularak çıkılmaktadır. Bununla birlikte eserin tarihî ve sosyal içerikli konusu üzerinde yoğunlaşılması eserden uzaklaşılarak sosyolojik, siyasi ilgiyi artırmaktadır. Ertop, bu eleştirisinde eserin türüne vurgu yapmaktadır. Kurgu, dil ve üslubu açıklarken eserin aşk ve macera romanı olması üzerinde durmaktadır.

Ertop, *"Yeni Türk Şiirine Bakarken"* yazısında nesnel eleştiri anlayışını savunmaktadır. Ertop'un yazısı Ahmet Kabaklı'nın hazırladığı Türk Edebiyatı başlıklı edebiyat tarihi çalışmasından hareketle kaleme alınmıştır. Ancak yazısından edebiyat eleştirisi ile edebiyat tarihi arasındaki ilişkiler değinmektedir. Ertop, yazısına "Edebiyat tarihi uygarlık tarihinin en önemli bölümüdür" diyerek başlamaktadır (*"Yeni Türk Şiirine*

Bakarken": 1). Bu ifade edebiyat eserini kendi başına incelemekten çok onu toplumsal, tarihsel bir ürün olarak ele almayı benimseyen bir yaklaşım ile ilişkilidir. M. Fuat Köprü'nün 1910'lu yıllardan itibaren literatüre soktuğu ifade edebiyatı bilimsel, nesnel bir yaklaşımla ele almayı da savunan bir yaklaşım içinde ele alınmaktadır. Ancak edebiyat eleştirisi bağımsız bir çalışma alanı olarak değil edebiyat tarihinin bir alt dalı olarak görme eğilimindedir. Nitekim Ertop da bir edebiyat tarihi hazırlanması ihtiyacından bahsederken eleştiriye yardımcı bir disiplin olarak yaklaşmaktadır: "Metin çözümü, yazarların sınıflanması, akımların belirlenmesi, etkilerin araştırılmasıyla bu hareketli edebiyat döneminin gerçek görünüşünü ortaya çıkarmak yorucu fakat verimli bir çalışma olacaktır" (*"Yeni Türk Şiirine Bakarken"* : 1). Bununla birlikte Ertop, edebiyat eleştirisinde klişeleşmiş bazı yargılarla hareket edildiği yönündeki düşünceleri eleştiride ölçüt sorununa dikkat çekmektedir. Ertop, "yaşayan bir edebiyat, tarihten çok eleştirinin konusudur" (*"Yeni Türk Şiirine Bakarken"*: 1) şeklindeki görüşleriyle edebiyat tarihinden bağımsız bir eleştirinin de gelişmesi yönünde bir yaklaşım sergilemektedir. Ertop, yazısına vesile olan Kabaklı'yı da nesnel olmamak ve politik davranmakla suçlamakta; böylece eleştiri anlayışına ilişkin iki temel noktayı belirlemiş olmaktadır.

Konur Ertop, divan şiirinin dönemin (1960'lı yıllar) zevkine seslenebilecek yanları olduğunu düşünmektedir. *"Divan Şiiri Üstüne"* başlıklı yazısı Ertop'un edebiyat tarihi, şiir ve eleştiri hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır. Ertop, edebî eserin yazıldığı dönem ve anlayıştan bağımsız estetik bir değer taşıdığını düşünmektedir. Şiir geleneğinin tarihî örneklerine, divan şiirine; şiirin değişen yapısına rağmen sırt dönmemektedir. Ertop, eski şiirin asıl ve onu tanıtıcı yardımcı kaynakların yetersizliğinden şikâyet ederek, sınırlı sayıdaki divan edebiyatına kaynak oluşturan eserleri saymaktadır (*"Divan Şiiri Üstüne:* 5-6). Ertop, mevcut eserlerin eksikliklerine de dikkat çekerek eleştirel yaklaşımlardaki sorunlara değinmektedir. Ertop, "bizim bugünkü dünya görüşümüze, anlayış ve sanat beğenimize dayanan bir bakış açısı Divan şiirine henüz uygulanmamıştır" diyerek eski şiirin günün edebiyat anlayışları ile değerlendirilerek eleştirel bir gözle ele alınmasını önermektedir (*"Divan Şiiri Üstüne":* 6). Ertop, bu eleştirel yaklaşımın sistemli olması yönünde "sağlam bir sistem içinde Divan şiirinin eleştirmesi [eleştirisi] ortaya konamamıştır" şeklinde düşüncesini ifade

etmektedir. Ertop'un örnek gösterdiği eleştirilerden hareketle, sistemli eleştiriden kastının, eleştirilerin estetik bir dayanağının bulunması gerektiği sonucunu çıkartmak mümkündür. Çünkü Ertop'un eski edebiyatın ele alınışı konusunda örnek gösterdiği eleştiriler Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi eleştirileri "yaratıcı eleştiri" ile ilişkilendirilebilecek sanatçılar ve eleştirinin bir sanat olduğunu savunan, böylece bu isimlerle paralellik gösteren, Nurullah Ataç tarafından yapılmıştır (*"Divan Şiiri Üstüne":* 6).

Bu şiir bizim yabancısı olduğumuz, kendisine özgü bir dili, anlatım araçları, tekniği ve içeriği bulunmaktadır. Sanat yaşayışımız o gelenekten bütünüyle ayrı bir yolda gelişmiş ise de okuyucu için Divan şiirinin havasına girmek pek imkânsız bir eğitime bağlı sayılmamalıdır" (*"Divan Şiiri Üstüne":* 7).

Ertop, *"Ölüm Şiirleri"* yazısından divan şiirini tanıtıcı tematik bir inceleme yapar. Bu incelemesinde ölüm düşüncesinin nasıl işlendiği, hangi imge ve mazmunların kullanıldı, kimlerin ölüm konulu şiirler, mersiyeler yazdığı üzerinde durur.

2.2.4. Sanatçı Eleştirileri

Edebiyat sanatçısı olan eleştirmenlerin eleştirinin teorisine, nasıl yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerini ifade ettikleri; kendi şiir anlayışları, edebiyat görüşleri çerçevesinde eserleri ve edebiyatçıları değerlendirdikleri, şairlerin şiir anlayışlarını ortaya çıkarmaya yöneldikleri; eserlerin eleştirilmesinde biyografik bilgiye önem verdikleri; yazılarında edebiyat tarihi ile sıkı bir iletişim kurdukları; eserlerde üslup özelliklerine yoğunlaştıkları; öznel ve izlenimci bir yaklaşım içinde oldukları tespit edilmiştir.

Eleştirinin teorik sorunları ile ilgilenen sanatçı eleştirmenlerden Atilla İlhan, *Eleştiri Üzerine* başlıklı yazıda (1952) edebiyat eleştirisi anlayışını, eleştirinin ne olduğunu ve çeşitli eleştiri sorunlarını değerlendirmiştir. İlhan, eleştirinin teorisi, tanımı ve nesnelliği üzerine yaptığı vurgu ile dikkat çekmektedir. İlhan, eleştirmenin sanat eseri karşısında bağımsız ve nesnelliğini sağlaması (İlhan, 2000: 42), Plekhanov estetiğine yaslanması (İlhan, 2000: 253) gerektiğini söylese de öznel bir yaklaşım içinde olmuştur. *"Gerçekliğin İç Sorunları"* başlıklı yazıda, edebî eserlerde gerçekçiliğin nasıl

uygulanması gerektiği ve toplumcu edebiyat anlayışı üzerine düşüncelerini dile getirmiştir.

Turgut Uyar, *Bir Şiirden* başlığı ile oluşturduğu metinlerde şiir eleştirisine ilişkin görüşlerini de ifade etmiştir. Uyar, teorik olarak şiirin, özgün diyalektiğinin çözümlenmesi ve kendisi ile açıklanmasına dolayısıyla içsel eleştiriye vurgu yapsa da uygulamalı çalışmalarında dışsal yaklaşımları da kullanmıştır. Uyar, "şiirin kendi diyalektiği"ne içsel, eser merkezli bir yaklaşımla yönelinmesi gerektiğini söylemekle birlikte, "Bir şiir her ne kadar kendi başına bir yapı, oluşumunu, sonuçlarını ve açıklanma imkânlarını kendinde taşıyan bir bütün ise de şairin kişiselliğine, eğilimlerine ve bütün öbür niteliklerine sıkı sıkıya bağlıdır" (Han Duvarları: 32) diyerek biyografik bilgiye verdiği önemi de göstermiştir.

Behçet Necatigil, biyografik bilgiye verdiği önemle dikkat çekmektedir. *"Sanatçının Ruh Sayısı"* adlı yazısında "şairin hayatına, hayatını sınırlayan, belirleyen şartlar ve çevreler üzerine gerçek ya da yaklaşık bilgilerimiz olmadan, bir şiire gereği kadar yaklaşabileceğiniz şüphelidir" (*"Sanatçının Ruh Sayısı"* : 8) demektedir. Necatigil, bir şairin sanat görüşünün ortaya çıkarılmasına yönelik eser merkezli bir eleştiri yaklaşımını da savunmuştur.

Sezai Karakoç ve İlhan Berk, eleştiri yaklaşımını edebiyat teorisi ve edebiyat tarihinin sorunları üzerinde durarak belirginleştirmektedir. Karakoç, Diriliş adını verdiği düşünce sistemini edebiyat eleştiri yaklaşımında da yansıtmıştır. Karakoç, şiir anlayışlarını ortaya çıkarmaya ve bunları yorumlamaya yönelik bir tutum içindedir.

Eleştiri anlayışının bir edebiyat anlayışı ile oluşabileceğini savunan İlhan Berk, Batılı edebiyat anlayışlarından geliştirilen yaklaşımlarla Türk şiirinin eleştirilmesi konusunda endişelerini dile getirmiştir. Berk, edebiyat eleştirisinin dilin şiirsel işlevi üzerinde yoğunlaşılarak gerçekleştirilmesini önermiştir.

Edip Cansever, şiir eleştirisinin, şiir türünün estetik yönlerinin ortaya konulması yoluyla yapılması yönünde bir yöntem önermektedir. Cansever, şiir eleştirisinin nasıl yapılacağı üzerinde "*Şiiri şiirle ölçmek"* şeklinde ifade ettiği bir yöntemi "*Yani şiire, salt iç*

tepkilerimize uyarak değil de, tarihin, yaşadığımız çağın, belli bir şiir geleneğinin, okuduğumuzun şiir sayısının, edindiğimiz şiir ekininin aracılığıyla bakmak gerekir ("Şiiri Şiirle Ölçmek": 23) şeklinde açıklayarak durmaktadır.

Ceyhun Atuf Kansu da eleştirinin belli ölçütlerle yapılması gerektiğini söylemektedir. Ancak Kansu'nun hem ölçütlerini belirlerken hem de bunlardan hareketle değerlendirmeler yaparken öznel tutumunu öne çıkarmak istediği görülmektedir.

Edebiyat sanatçısı olan eleştirmenler, eleştirinin ne olduğu, nasıl yapılması gerektiği üzerinde çeşitli görüşler öne sürseler de öznel bir yaklaşım içinde olmaları en belirgin vasıflarıdır. Bu öznellik, çoğu zaman bir şiir görüşüne dayandığı için bunu poetik öznellik olarak ifade etmek mümkündür. Turgut Uyar'ın sıkça tekrar eden "en güzel şiir"; Behçet Necatigil'in "içli sıcak ezgilerin yanında sert haykırışlar da duyuluyordu" gibi; Sezai Karakoç'un "gerçeğin ve güzelliğin eşsiz sentezi"; Cemal Süreya'nın "Büyük bir gövdedir onun şiiri. Kımıldadıkça kendine benzer yeni gövdeler hazırlar, çoğaltır"; Ceyhun A. Kansu'nun "hecenin lirik gölgesinde" ve Tomris Uyar'ın "İlk bakışta mısrayı bir düşünme birimi olarak almış gibi görünüyor ama hemen bu yanılgıdan kurtuluyor insan" şeklindeki ifadeleri ile Atilla İlhan gibi deneme, anı ve fıkra gibi türleri üsluplarında birleştirmeleri öznel yaklaşımlarını örneklendirmeye yetmektedir.

Edebiyat sanatçısı olan eleştirmenlerin öznelliği; bir üslup konusu olmakla birlikte, poetik bir tutum içinde olmaları ve kendi edebiyat görüşlerine göre değerlendirme yapmalarıyla ilgilidir. Bu eleştirmenler, eleştirilerinde, eserlerin teması, şairin biyografisi gibi konulara vurgu yapmakla birlikte estetik niteliğe öncelik vermektedirler.

Edebiyat sanatçısı olan eleştirmenler, eleştirilerinde sanatçıya, onun hayatına, biyografisine önem vermektedirler. Behçet Necatigil'in "Bir sanatçının tutku, korku ve saplantılarının gerçek nedenleri; dönem dönem hayatının ince ayrıntıları iyice bilinmedikçe, elde güvenilir monografiler olmadıkça açık seçik anlaşılamayacaktır" (Ziya Osman Saba: 6) şeklindeki ifadeleri bunun en açık göstergelerinden biridir.

Necatigil'in Türk edebiyatında eser vermiş sanatçılar hakkında ansiklopedik bir çalışma olan Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü sanatçılar hakkında biyografik ve edebiyat tarihine ait bilgiler vermektedir.

Karakoç, "Mehmed Âkif" adlı çalışmasının bir bölümünü şairin biyografisine ayırdığı gibi şiirlerini de biyografik ve tarihi bilgi ile ilişkilendirerek yorumlamıştır. Karakoç, Safahat adlı şiir kitabını bölüm bölüm şairin hayatı ve yaşadığı dönemin özellikleri bağlamında ele almıştır.

Uyar, şiirlerin içeriklerinden, şairlerin yaşadığı dönem ve biyografilerinden hareketle sosyal bağlama sıkça başvurur. *Han Duvarları* şiirinin yazıldığı dönem ile şairin hayatı arasındaki ilişkinin şiire nasıl yansıdığı adı geçen şiir üzerine yazdığı eleştirinin odak sorununu oluşturur. Uyar, "Şiir, vazgeçilmez bir ölçüde, şairin kişiliğine bağlıdır" (Bir Yere Varmış ki Yolumuz: 50) şeklindeki beyanıyla biyografiye yaptığı vurguyu gösterir.

"Sodom ve Gomore - Yakup Kadri" başlıklı yazısında Yakup Kadri'nin etkilendiğini iddia ettiği Batılı yazarlar ile Kadri'yi karşılaştıran Tomris Uyar, biyografik bilgiler ile eserler arasında ilişki kurmaya çalışır. Uyar, Kadri'nin kendi hayatından da tanıdığı üst tabakayı anlattığı romanları, alt tabaka insanlarını yansıttığı romanlara oranla daha başarılı bulmaktadır.

Sanatçı eleştirmenler, biyografiden olduğu gibi eleştirilerinde edebiyat tarihinden de yararlanırlar. İncelediklerı şairlerin poetik görüşlerini tespit etmeye çalışırken, içerik ve üslup özelliklerini ele alırken edebiyat tarihi ile edebiyat eleştirisi birbirine destek olmaktadır.

Sanatçı eleştirmenlerin İkinci Yeni ve bu anlayıştaki şairleri eleştirirken, anlam ve kapalılık gibi sorunları yorumlarken sıklıkla şiirin tarihî gelişimini özetledikleri; şiirlerde geçen temlerin tarihî izlerini inceledikleri görülmektedir. Turgut Uyar'ın Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Muhip Dıranas ve Orhon Seyfi Orhon eleştirilerinde edebiyat tarihi bağlamı önemli bir yer tutmaktadır. Attila İlhan toplumcu gerçekçiliğin gelişimi üzerine söyledikleri, Necatigil'in Yedi Meşaleciler üzerine tespitleri edebiyat

tarihi ile kurulan ilişkiler sayesindedir. Cemal Süreya'nın Nazım Hikmet, Ülkü Tamer ve Ceyhun Atuf Kansu'yu edebiyat tarihi içinde ele alarak eleştirilerini yaptığı görülmektedir. Sanatçı eleştirmenler arasında Attila İlhan dışında kalan isimlerin İkinci Yeni şiirini olumlu yönde değerlendirdikleri görülmektedir.

Sanatçı eleştirmenlerin eseri merkeze aldıkları eleştirilerinde üslup özellikleri üzerinde durdukları görülmektedir. Uyar'ın üslup üzerine yaptığı değerlendirmeler de eleştirilerinde önemli bir yer tutmaktadır. *Han Duvarları*, şiirdeki hüzün duygusunun işlenişi bakımından ele alınır (33- 34). Hamit, Ahmet Muhip üsluplarında teatral özellikler; Necip Fazıl, Nâzım Hikmet ve Cahit Külebi şiirlerinde tekrar tekniğini kullanmaları açısından değerlendirilmişlerdir.

Cemal Süreya da Turgut Uyar'ın şiirlerinin söz dizimi, anlatım özellikleri ve biçimi üzerinde durmuştur. Uyar'ın şiirimize, üslup açısından yenilik getirdiğini belirtmiştir. Muzaffer Buyrukçu'nun *Cehennem* adlı kitabına yazdığı yazıda; düşünürken entelektüel, konuşurken "küçük adam"ı temsil eden kişiler oluşturmasını bir kusur olarak ortaya çıkarmıştır.

Tomris Uyar da *"Sığlıkta O Kadın Tek Başına: Gülten Akın"*, yazısında Gülten Akın'ın "kadınlığı genel insanlık'ın içinde bir yere oturttuktan sonra" şiirlerini yazdığını üslubundan hareketle söyler.

2.2.4.1. Behçet Necatigil

Behçet Necatigil eleştirilerini, şiirin estetik yönüne ağırlık vererek gerçekleştirmekle birlikte biyografik bilgiye en az onun kadar önem vererek yapmıştır.

Necatigil, *"Sanatçının Ruh Sayısı"* adlı yazısında:

> *"şairin hayatına, hayatını sınırlayan, belirleyen şartlar ve çevreler üzerine gerçek ya da yaklaşık bilgilerimiz olmadan, bir şiire gereği kadar yaklaşabileceğiniz şüphelidir. Bir şiir kendi başına, bağımsız bir ülke olduğundan çok, bir ruhtur, bir anlamdır. Yaratıcısının fizik, moral yapı ve davranışlarıyla sıkı sıkıya bağıntısı olan bir fotoğraf âdeta."* (*"Sanatçının Ruh Sayısı"* : 8)

şeklindeki ifadeleri ile biyografinin şiirin anlaşılmasındaki yerine dikkat çekmektedir. Ziya Osman Saba üzerine yazdığı yazıda benzer şekilde düşüncelerini "Bir sanatçının tutku, korku ve saplantılarının gerçek nedenleri; dönem dönem hayatının ince ayrıntıları iyice bilinmedikçe, elde güvenilir monografiler olmadıkça açık seçik anlaşılamayacaktır" (Ziya Osman Saba: 6) diyerek ifade etmiştir. Necatigil, Ziya Osman Saba'nın şiirinin yorumlanmasında biyografinin önemini "Ziya Osman bütün içtenliğine rağmen, iç dünyasının büyük bir bölüğünü, asıl tasarılarını bir yerde kaçırdı şiirlerinden; oysa ona ahretle, ölümle, Tanrı'yla beslenmiş o temiz şiirleri sanatı değil, hayatı yazdırmıştı" sözleriyle göstermektedir.

Bununla birlikte Necatigil, bir şairin poetik görüşlerinin eserlerinden hareketle ortaya konabileceği fikrine de vurgu yapmaktadır.

> *"Bir şairin sanat görüşü, şiirlerinin bütününden çıkarılmalıdır. Bu gibi konuşmalarında, anketlere verdiği cevaplarda [sanatı hakkında görüş belirttiği] o [şair], kendini, çağının ağır basan moda görüşlerine bağlama telaşları içinde, kaçamak, içtenliksiz, sahte şeyler söyleyebilir."* (8)

diyen Necatigil'in görüşlerinin çelişkiler barındırdığı düşünülebilir. Çelişki gibi görünen durumu; Necatigil'in eleştiride tek bir yaklaşımı benimsemediği ve eleştirmen yaklaşımının esere göre değiştiği şeklinde yorumlamak mümkündür.

Necatigil'in *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* adlı çalışmasında, eserin hazırlanış amacına da uygun şekilde biyografi ve edebiyat tarihi geniş yer tutar. Eser, Türk edebiyatında eser vermiş sanatçılar hakkında ansiklopedik bir çalışmadır. Sanatçılar hakkında biyografik ve edebiyat tarihine ait bilgiler veren eserin öğretim ve tanıtma yönü öne çıkmaktadır. Eseriyle ilgili ön sözde "Hazırlıyan [Behçet Necatigil], sanatçılara karşı tarafsız davranmıya, her biri üzerinde güvenilir kitap ve kişilerin verdikleri yargı ve değerlendirmeleri özetlemekle kalmıya, kendi kanısını kendine saklamıya çalıştı" (Necatigil, 1960: 6) diyen Necatigil, bazı yazarlar hakkında "araya bir iki değerlendirme" sıkıştırdığını da ifade etmektedir.

Necatigil, bu değerlendirmelerini, Sait Faik Abasıyanık maddesinde görüldüğü üzere, eserlerde ada-şehir karşıtlığı kurmak gibi mekân eleştirisi yapacak şekilde genişlettiği de görülmektedir (Necatigil, 1960: 9).

Eserleri içerik, tür özellikleri ve edebiyat tarihi açısından değerlendiren Necatigil zaman zaman öznel değerlendirme ve yargılarda bulunmuştur: "Ahmet Rasim'in asıl değeri; renkli, canlı bir anlatımla çocukluk, ilk-orta öğrenim ve basın hayatını, İstanbul'un gündelik yaşayışını yansıtan fıkra, makale ve anılarında görülür" (Necatigil, 1960: 17).

Necatigil, anma ve ölüm ardı yazılarında da öznel, izlenimci ifadeleri arasında eleştirel tutumunu yansıtmıştır. *Bendeki Sabri Esat"* ve *"Mustafa Seyit Sutüven"* yazıları yazı başlıklarında adları geçen şairler hakkında birer anma yazısıdır. Bu yazılarda "Ve onlar, […] iyi şairdiler; yani Yedi Meşaleciler. Demir pençeyle, kadife eldivenle yazanları vardı; içli sıcak ezgilerin yanında sert haykırışlar da duyuluyordu" (Bendeki Sabri Esat: 4) şeklinde izlenimci eleştiriler yer almaktadır. *"Ziya Osman Saba"* yazısında da öznel, izlenimci ifadeler, şiir hakkında bilgiler ve şairin poetikasına ilişkin genel çerçeve çizen tespitler içinde belirmektedir.

Necatigil, eleştirmenin dolayısıyla eleştirinin sanat anlayışlarının belirlenmesindeki işlevini ve gerekliliğini dile getirmektedir. Necatigil'in eleştiriye özgün bir rol biçmesi onun eleştiriye yaklaşımı açısından önem arz etmektedir.

"Necatigil'de Biçim Arayışları" başlıklı söyleşide bir soruya verdiği cevapta şairlerin sanat görüşünün onun hayatının ve şiirlerinin bütününden çıkarılacağını bunu da şairin kendisinin değil inceleyicinin dolayısıyla eleştirmenin yapacağını söylemiştir.

Behçet Necatigil, 1960-70 arasındaki birçok eleştirmen gibi İkinci Yeni şiirini de yorumlamaktadır. *Birinci Yeni'nin Güzeli, İkinci Yeni'nin İlkeli"* başlıklı söyleşide İkinci Yeni şiiri hakkında görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Bir şiirin 'Birinci Yeni'nin güzeli, gelişmişi değil de 'İkinci Yeni'nin ilkeli, durulmamışı olduğunu şu özelliklerinden anlıyorum: Belli bir temaya sarılmamış, boşta

imgeler yığını. Peş peşe, itiş kakış doluşan, birbiriyle ilgisiz, sayıları arttıkça şiiri güzelleştireceği sanılan tıkız, konserve imgeler" (xxx)

2.2.4.2. İlhan Berk

İlhan Berk, edebiyat eleştirisinin bir edebiyat anlayışına dayanılarak geliştirilebileceğini söyleyerek, bizim edebiyatımıza uygun özgün bir eleştiri anlayışının geliştirilmesi üzerinde durmuştur. Berk, edebiyatımızın Tanzimat'tan itibaren Batı edebiyatının etkisinde gelişirken şiir türünün estetik ölçütleri açısından değerlendirilmediği yönünde görüşlerini belirtmiştir.

Berk, *"Yahya Kemal'in deyimiyle 'Frengin gözleriyle şiirimizin künhüne bakmağa' Tanzimat'la başladık. O günden bugüne de bu bakışımız değişmedi, her gün biraz daha gelişti. Bunun sonunda da Batı şiirine kendi şiirimiz gibi bakmağa başladık"* şeklinde edebiyat tarihimizde ortaya çıkan perspektif farklılaşmasını ifade ettikten sonra bunun eleştiri alanına yansımalarını değerlendirmiştir.

> *"T. S. Eliot, her ulusun yalnız yaratma biçimi değil, kendine özgü bir eleştiri biçimi de vardır, der. Böyle, her ulusa özgü eleştiri biçimi de elbette o ulusa özgü bakışla kurulur. Bu da o ulusun şiirine bakarak, onu yorumlayarak, ilkelerine, yapısına eğilerek olur. Giderek bu bir öğreti, yöntem niteliğini edinir. Sonunda her ulusa özgü dediğimiz ölçü çıkar ortaya. Böyle bir nitelik edinen eleştiri, sanat yapıtlarına bakmakla bir ölçüt edinir. Bu yoldan da, kendisinin olanla, olmıyanı kolaylıkla ayırır."* (Eleştiride Ölçü: 18).

Berk, "ulusal" bir edebiyat anlayışına dayalı eleştiri anlayışına duyulan ihtiyacı belirttiği bu ifadelerinin ardından, eleştirinin bu niteliğe nasıl kavuşacağını sorgular. Berk, şiir türüne ait bilgi ve onun gelişim seyrini estetik, sanatsal bir yöntemle incelemeyi önerir. Berk'in önerileri özgün bir edebiyat anlayışının şiir ve edebiyat sanatının kendi ilkelerine dayanmaktadır.

Berk, özgün bir eleştiri kuramı için önerisini "eleştiri, kendi dilimizi arama alanına girmedikçe bir değerleme yöntemine gidemez. Dilimizi bulmaksa, Yunus'tan bu yana bakmaya götürür bizi" (Eleştiride Ölçü: 22) şeklinde açıklamaktadır.

İlhan Berk; Yahya Kemal, Ahmet Haşim ve Nâzım Hikmet dışındaki şairlerin bu özgün bütünlüğü taşımadığını söyler (Eleştiride Ölçü: 19). Benzer şekilde eleştirmenlerimiz de edebiyata ve eserlere Batılı bir yaklaşım içinde bakmaktadır.

Berk eleştiri teorisinin; edebiyat eserlerinden, edebiyat eserlerine yansıyan edebiyat anlayışından hareketle geliştiğini düşünmektedir. Batılı eleştiri anlayışlarının "Değer ölçüsünü kendi yapıtlarının incelenmesinden, yorumlanmasından, çözümünden kurulu" olduğunu ifade eder (Eleştiride Ölçü: 20). "Kısacası, bizdeki eleştirinin tersidir Batı'daki eleştiri" şeklinde Batı kaynaklı eleştiri kuramlarına karşı tavrını açıkça belirtir.

Berk, Divan şiirine yönelen eleştirileri cevaplamak için yazdığı *Divan Şiirine Bakmak* yazısında da önce şiiri estetik açıdan tanımlamaya böylece eleştirilerini geliştireceği zemini oluşturmaya çalışır. Berk'in şiir hakkındaki düşünceleri poetik tercihler olmanın ötesinde edebiyat teorisiyle ilgilidir.

Berk, divan şiirine yöneltilen eleştirilere, edebiyat teorisi ve şiir sanatı açısından cevap vererek bunları haksız bulur. Baki ve Necati gibi divan edebiyatı şairlerini Batılı şairlerle estetik açıdan karşılaştıran Berk, dil ve anlayış gibi kavramlar üzerinden eleştirilerini geliştirir. Divan edebiyatının kapalı olduğu yönündeki eleştirileri "şiir dışı" bulan Berk şöyle demektedir: "Dünyaya bakışında betimden kaçışı, dünyayı olduğu gibi görmeyişi, şiiri musikiye yaklaştırışı, doğayla daha çok dolaylı olarak ilgilenişi, Batı şiirinin de bir özelliğidir" (*Divan Şiirine Bakmak :* 22). Berk, bu ifadelerden sonra Baki'nin bir şiirini Mallerme'nin şiirlerinden örneklerle karşılaştırır. Berk, örneklerini Necati ile Mallerme ve Yeats'in şiirlerinden seçtiği dizeleri karşılaştırarak çoğaltır. Berk'in üzerinde durduğu temel konulardan biri şiirin stilistik yönüne, yapısına yöneliktir. Berk divan şiirinin, Batı'daki benzerleri gibi şiir sanatının temel niteliklerini Tanzimat ve Servet-i Fünun şiirine göre daha çok yansıttığı görüşündedir.

Berk'in *"Türk Şiirine Bakmak",* yazısı da bu düşüncelerin paralelinde kurulmuştur. Denilebilir ki Berk, *Şiire Bakmak* ve *Divan Şiirine Bakmak* yazılarında edebiyat teorisinden *"Türk Şiirine Bakmak"* yazısında ise edebiyat tarihinden hareketle eleştiri anlayışını geliştirmektedir.

İlhan Berk "Salt Şiir (İkinci Yeni'nin İlkeleri)" başlıklı yazısında İkinci Yeni şiirinin poetik yönünü ortaya çıkarmaya, ona yönelen eleştirilere cevap vermeye çalışır. Berk, İkinci Yeni şiirine yöneltilen eleştirileri "ilkeleri olmayan akım, toplumdan kaçmak, anlamsızlık, saçma, usdışılık, biçimcilik, umutsuzluk, ölü sözcükler yığını, acayiplik, dili bozma, sayıklamalar, karışıklıklar yığını" şeklinde başlıklar hâlinde özetlemiştir.

Berk, İkinci Yeni'nin kendinden önceki Garip şiirine karşı gelişmiş bir akım olduğunu belirtmiştir. İkinci Yeni'nin Garip şiirinin karşıtı olarak "anlama, konuşma diline karşı ve salt şiirden yana oluşu" açısından konumlandıran Berk, İkinci Yeni'nin İlkeleri'ni açıklamıştır.

İkinci Yeni'nin ilkeleri; "Şiirden düz yazının ilkelerini atmak, düzyazıda söylenebilecek olanı şiirde söylememek" ("Salt Şiir": 110); şiirde hikâyeye-konuya karşıt olmak; şiiri anlam üzerine kurmamak; soyut bir şiir dili kullanmak; şiir bir görüntü sanatı şeklinde algılamak; Edgar Allen Poe "şiir için şiir" sözünde karşılığını bulan güzellik duygusunu ortaya çıkarmayı gaye edinen salt şiirden yana olmak…

Berk'in İkinci Yeni şiiri hakkında üzerinde en çok durduğu konuların başında anlamsızlık eleştirisi gelmektedir. Bu konuya başka yazılarında da değinmiştir.

Berk, *"Bir Dava Üstüne İki Ayrı Görüş: Anlam"* başlıklı yazısında, 1960'lı yılların eleştiri sorunlarında biri olan "anlam" konusunu ele alır. Şiir dili, dilin estetik işlevi gibi konular hakkında görüşlerini ifade eden Berk şöyle demektedir:

"düzyazının ilkeleri olan *öykü* (narration), *betim* (description), *laf ebeliği* (amplificiation oratoire), *töresel yahut toplumsal öğüt* (predication morale ou sociale)" ile şiir yazmanın şiirin düzyazının işlevini üstlendiği dönemlere ait olduğunu, bu anlayışın değişerek şiir sanatın estetik özgünlüğünü elde ettiğini söyler (*"Bir Dava Üstüne İki*

Ayrı Görüş: Anlam" : 9). 1960'lı yıllarda şiirin kazandığı bu hüviyetin farkında olmayanları eleştirir; bunu Hegel'den başlayarak Henri Bremond, Paul Valery ve Ahmet Haşim'in düşüncelerine dayandırarak delillendirir.

Anlam konusunda Berk "Ses, görüntü, değiştiri (deformation), raslantı, uyum, mecaz gibi şiirin öze bağlı ilkelerinden biri. Daha çok da düzyazının bir ilkesi; çünkü hiçbir şey bir şiir anlamleyin düzyazıya yaklaştıramaz" (*"Bir Dava Üstüne İki Ayrı Görüş: Anlam"* : 9) demiştir. Berk, şiir dili, raslantı ve üslup gibi şiirin anlamdan önce gelen estetik unsurlarını şiirlerden örnekler vererek açıklar. Berk, şiir eleştirisi bağlamında, şiirin estetik değerini belirlemek için şiire yaklaşım yönteminin değiştirilmesi gerektiği düşüncesini ifade etmektedir.

Berk, *Anlamsızlığın Anlamı* yazısında şiirde anlamsızlık tartışmalarını değerlendirerek, şiirin kapalılık yönündeki eğilimini siyasi ve toplumsal sebeplere bağlar (Anlamsızlığın Anlamı : 7). Berk, tartışmaları; şiirin gelişimini, tarihini ele alarak yorumlar. Batı'da Rimbaud ile XIX. yy.da şiirin bir kırılma yaşadığını şiir dilinin yazı dilinden ayrılma yönünde bir kırılma yaşadığını belirtir (Anlamsızlığın Anlamı : 8). Berk, "hiçten doğan şiir" tanımlaması ile Saint-John Perse gibi Batılı şairlerin "hiç" kavramı etrafında bir şiir geliştirdiğini bu çerçevede belirtmiştir. Berk, Saint-John Perse hakkında bir başka yazı daha kaleme alarak bu düşüncelerini genişçe ifade etmiştir . Şiirde anlamsızlık gibi görünen durumun dilin şiirsel işlevinden kaynaklandığını açıklamaya çalışan Berk, Ahmet Haşim'in şiirini örnek göstererek Türk edebiyatında şiirde anlam konusunu değerlendirmiştir.

"Şiire Bakmak" yazısında Berk, sanat eleştiri ve teorisinin önemli kavramlarından "estetik haz"zı açıkladıktan sonra Ahmet Haşim'in Parıltı şiirini buna göre yorumlamıştır. Berk, açıklamalarında hem poetik bir açıklama hem eleştirel bir zemin oluşturar. Edgar Allen Poe'nun *haz* (pleasure) kavramına yüklediği anlam ile Rene Waltz'ın *heyecan* ve Mallerme ile Valery'nin *tat* (gout) kavramına yüklediği anlamın benzer olduğunu söyler. Berk, bu kavramlarla geliştirilen düşüncede şiirin amacının güzellik yaratmak olarak tanımlandığının altını çiziyor. Berk, "estetik haz" konusundaki tespitlerinden hareketle Ahmet Haşim'in bu çerçevede bir poetik tutum geliştirdiği

yargısında bulunur. Berk, Haşim'in Parıltı şiirini eleştirerek düşüncelerini gerekçelendirmektedir. Parıltı şiirinde Haşim estetik bir "heyecan" üretmek istemektedir: "Parıltı'nın yaptığı etki de bu güzellik duygusudur. Ahmet Haşim'in şiirini bu etki üstüne kurmak istediği bellidir. […] Heyecanın bu şiirde nasıl yerli yerinde kullanıldığı, yani nasıl tamamlandığı, nasıl da tam yerinde kesildiği rahatça görülüyor" (*"Şiire Bakmak":*14).

2.2.4.3. Ceyhun Atuf Kansu

Kansu, *"Şiir Eleği"* başlıklı yazısında eleştiri ölçütlerini açıklar. Kansu, 1964 yılı Varlık Yıllığı'ndan beğendiği şiirleri seçtiğini, bunu yaparken de kullandığı ölçüleri belirtir. Bu ölçüler; dil, epik, gizem, yenilik ve öz-biçim uyumudur. Kansu, buna göre şiirler, şiirlerden dizeler seçer. Dil konusunda sadelik, anlaşılırlık ve açıklık gibi özelliklerden söz etmektedir. Epik hakkında, şiirin kahramanlıkları, savaşları konu edinmesi gerektiğini belirtir. Şiirde gizem konusunda daha çok felsefe ve mistisizmi işaret etmektedir. Yenilik hakkında şiirin eski konuları yeni biçimde söylemesi gerektiğini ifade eder. Öz ve biçim uyumu bulunması gereği de açıklanan bir başka ölçüttür.

Kansu *"Ahmet Kutsi Tecer"* yazısında Tecer'i edebiyat tarihi bağlamında ele almıştır. "Ahmet Kutsi Tecer, bir geçiş döneminin ozanıdır" diyen Kansu, Tecer'in 1941 öncesinde "hecenin lirik gölgesinde" durduğunu belirler. Deneme üslubuyla yazdığı metninde Kansu, Tecer'in 1941 yılında yayımladığı şiirlerinde; konu, dil ve üslup açısından "halk"a yöneliş içinde olduğunu söyler (*"Ahmet Kutsi Tecer"* : 3). Kansu, hükümlerini şiirlerden seçtiği örneklerle örneklendirmeye çalışır.

Kansu *"Yaşar Kemal'e Mektup"* adlı yazısında *Orta Direk* romanı hakkında "Romanın üç direği var: Yaşanmış hayat, folklor ve şiir. Halk öykülerini, inanışlarını öyle yerinde kullanmış, öyle tam yerinde romanın havasına katmışsın ki bu öyküler, inanışlar folklar aracı olmaktan kurtulmuşlar, örgünün içinde canlı bir nitelik kazanmışlar." (*"Yaşar Kemal'e Mektup"* : 9) şeklinde tespitlerini aktarır. Yazısını eserden örneklerle açıklar. Mektup ve deneme üslubu ile yazılmış metinde özenel ve izlenimci bir yaklaşım söz konusudur.

Kansu, Hasan Şimşek'in *"Güneşin Elleri"* başlıklı şiirini; dizelerin uyandırdığı çağrışımlar yardımıyla, başka şiir ve şairlerle konu ve duygu açısından ilişkiler kurarak açıklamaya çalışan bir yaklaşım içindedir.

2.2.4.4. Necati Cumalı

Necati Cumalı'nın eleştirilerinde şiir anlayışlarını ortaya çıkarmaya yönelik bir yaklaşım söz konusudur. Bu açıdan ele aldığı Ahmet Hamdi Tanpınar ve Melih Cevdet Anday'ı bütün şiirlerini göz önünde bulundurarak değerlendirmiştir. "Tanpınar'ın şiirlerini tekrar tekrar okuyor, şiir anlayışı üzerinde düşünüyorum" ("Tanpınar'ın Şiirleri": 12) diyen Cumalı edebiyat tarihinden ve izlenimlerinden yararlanarak Tanpınar'ın şiiri hakkında bazı yargılara varır.

Necati Cumalı, şairlerin poetik yönelimlerini, anlayışlarını ortaya çıkarmak için karşılaştırmalı bir yöntem izler. Ahmet Hamdi Tanpınar'ı Ahmet Haşim ile karşılaştırır. Bu karşılaştırmayı temalar ve üsluplar arasında yapar. Ahmet Haşim'in Tahattur şiiri ile Tanpınar'ın Uyanma şiirini ele alan Cumalı, "Haşim'in şairliği, dili zamana uyarak daha sadeleşmiş, Haşim'e özgü acılığı yitirerek Tanpınar'ın hayatla barışık yaradılışına uymuş olarak, Tanpınar'ın şiirlerinde devam etmiştir" ("Tanpınar'ın Şiirleri": 12). Cumalı, Tanpınar'ın şiirlerinde Valery, Verlaine ve Yahya Kemal etkilerinin de bulunduğunu belirtmektedir. Cumalı, karşılaştırmalı incelemeye şiir türünün gelişimini göstermek bakımından önem atfetmektedir.

Cumalı, Melih Cevdet Anday'ın şiirleri üzerine yazdığı *"Anday'ın Odysseia'sı"* başlıklı yazısı da şiir anlayışını belirlemeye yöneliktir. Cumalı, Anday'ın şiirlerini karşılaştırmalı olarak ele almakta ve bu şiirlere İkinci Yeni şiirinin etkilerini değerlendirmektedir. Cumalı, Anday'ın şiirlerinde düşüncenin yerini incelemiş, düşüncenin yerini tespit etmeye çalışmıştır. Cumalı, İkinci Yeni şiiri hakkında, "Dilimizin sözdizimi açısından şiire yatkınlığını tanıtlamıştır" (6) şeklindeki ifadeleri ile olumlu bir tutum içinde olduğunu göstermiştir. Cumalı, Anday'ın şiirlerini içerik bakımından tahlil etmekte, yorumlamakta ve açıklamaya çalışmaktadır. Şiirde duygu unsurlarına değinmektedir.

Cumalı'nın "Tanpınar, Haşim'in sesini devam ettiriyor" ("Tanpınar'ın Şiirleri": 12) şeklindeki öznel yargılarının Anday'ın şiirlerini eleştirirken de kullandığı görülmektedir. Cumalı, *Kolları Bağlı Odysseia* şiir kitabı için "Türkçenin en seçkin, sayılı kitaplarından" gibi sübjektif ifadeler kullanmaktadır.

Cumalı'nın, *Şairden Yana* başlıklı denemesinde öznel tutumunu destekleyen düşünceler yer almaktadır. Cumalı, şiirin anlaşılmasında şair ve okura ayrı ayrı görevler düştüğünü belirtirken, şiiri yorumlamanın göreceli bir uğraş olduğu yönünde bir yaklaşımı yansıttığı söylenebilir.

2.2.4.5. Atilla İlhan

Atilla İlhan, *Eleştiri Üzerine* başlıklı yazıda (1952) edebiyat eleştirisi anlayışını, eleştirinin ne olduğunu ve çeşitli eleştiri sorunlarını değerlendirmiştir. İlhan, eleştirinin teorisi, tanımı ve nesnelliği üzerine yaptığı vurgu ile dikkat çekmektedir. Mevcut eleştiri yaklaşımlarının okuma notları ve kısa tanıtma yazılarından oluştuğunu söyleyen İlhan, polemik üslubu ile yapılan sübjektif eleştirilerden de rahatsızlığını dile getirmiştir.

İlhan'ın eleştiri tanımı "eleştirmek, bir şeyi değerlendirmek, değerini tayin etmektir" ve "eleştirmek, belli bir şeyi, belli bir bilgi çerçevesi içerisinde, duyarlığı yüksek ve sonuçları öznel bir ölçüyle, ölçüp değerlendirmek" (İlhan, 2000: 40) şeklindedir.

"Bir eleştirmecinin sanat eserini değerlendirebilmesi için, o sanat dalından anlaması, özelliklerini bilmesi ve kafasında –doğru ve gerçek- bir ölçü olması şarttır" (İlhan, 2000: 41).

İlhan, ayrıca yöntemi olmayan eleştirmenin ciddi eleştiriler yapamayacağını belirtir (İlhan, 2000: 45). İlhan, eleştirmenin sanat eseri karşısında bağımsız ve nesnelliğini sağlaması gerektiğini söyler (İlhan, 2000: 42).

"Eleştirme bir duyarlılık işi değildir. Bir kafa işidir. Eleştirmeci bir sanatçı değildir. Sanatın ne demek olduğunu, estetiğin ana yasalarını bilir. Eleştirmeci yarım bir sanatçı olmamalı, tamam bir düşünür olmalı" (İlhan, 2000: 42).

Eleştirmede Ölçü bölümünde İlhan, eleştiride ölçü sorununa değinerek, ölçünün gerekliliğine dikkat çeker. İlhan, 'ölçü'yü eleştiri yaklaşımı karşılığında kullanmaktadır. İlhan'a göre edebiyat eleştirisinde iki ölçü, iki anlayış bulunmaktadır. Bunlar edebi eseri estetik bir nesne gören yaklaşım ile eseri toplumsal bir ürün gören yaklaşımdır. İlhan bu iki yaklaşımı Mehmed Fuad'ın *"Yaşadığımız"* başlıklı eserine uygulayarak açıklar. Ancak İlhan bu iki yaklaşımdan eseri toplumsal bir ürün olarak değerlendiren yaklaşımın, daha kapsayıcı olduğu gerekçesiyle, "doğru ölçü" olduğunu söyler (İlhan, 2000: 47).

İlhan, "amacım, Mavi'de, Plekhanov estetiğine yaslanan, ulusal bileşimci bir sosyalist platform gerçekleştirmekti" (İlhan, 2000: 253) dese de en azında 1960-1970 arasında sistemli bir yaklaşım içinde değildir.

Özet Mözet başlıklı yazıda İlhan; Batılılaşma, İkinci Yeni ve toplumcu gerçekçilik konularında kısa notlarını paylaşır. İlhan, notlarında kendi kültür kaynaklarını küçük gören edebiyatçıları eleştirir. İkinci Yeni'nin biçimciliği en aşırı uca götürdüğünü söyler, toplumcu gerçekçilik adına "gazete gerçekçiliği" yapıldığını, estetik ağırlığı olmayan -Fakir Baykurt örneğini vererek- şematik bir gerçekçilik anlayışıyla hareket edildiğini belirtir (*Özet Mözet* : 11).

"Gerçekliğin İç Sorunları" başlıklı yazıda, edebî eserlerde gerçekçiliğin nasıl uygulanması gerektiği üzerine düşüncelerini dile getirir. İlhan, yazısında "Büyük gerçekçilik toplumsal ortamın iç problemlerini derinlemesine ve tarih örgüsü içinde mi alacak; bizimkiler tam tersine ve çokluk yüzeylemesine ve gündelik olarak alıyorlar" (7) demektedir. Öznelliği ve üslupçuluğu dikkat çeken yazısında İlhan'ın Yaşar Kemal'i de eleştirdiği görülmektedir: "bilmem kaç yıl gerçekçilik diye uğraş, sonra git ince memed'in romantik, pastoral ve saf; sağırdere ve körduman'ın köy kahvesi ağzı gerçekçiliğiyle yetin! Yok canım… Bunlar hiç malraux'yu okuyamazlar mı? ehrenburg'un cam kırığı gibi keskin ve acıtıcı gerçekçiliğinin farkında değiller midir?" (*"Gerçekliğin İç Sorunları"* : 6)

İlhan, *"Cıva Merhemi ve Toplumculuk"* başlıklı yazısında toplumculuk sorununu gündeme getirmeye devam etmektedir. İlhan, yazısında, eleştirmenlerin ideolojik

tutumları sebebiyle kendi eserlerini toplumculuk açısından objektif bir biçimde eleştirmediklerinden şikâyetçidir (*"Cıva Merhemi ve Toplumculuk":* 4).

İlhan; deneme, anı ve fıkra gibi türleri birleştirdiği üslubunda eleştirel yaklaşımlar sergileyen bir sanatçıdır. *"İmge Savaşı"* yazısında roman ve sinemada imgenin kullanımını ele alırken Nâzım Hikmet'in Memleketimden İnsan Manzaraları şiirini de eleştirmiştir:

"Şiirin bütününe temellik eden Haydarpaşa Garı, oradan hareket eden iki tren imgesi, bu ana imgeye paralel, dik, yatay olarak geliştirilen yan imgeler, plan tekrarları, geriye dönüşler (flaş back) v.s. tastamam devinim hâlinde imge anlayışına uygun olarak tasarlanmış ve uygulanmış. Nâzım Hikmet sinema olanaklarını şiir potası içinde eriterek yeni bir esthetique bireşim yapıyor" (*"İmge Savaşı"* : 5).

Günümüzün Şiiri: İçlerine Çektikleri Gökyüzü Değil, Havadır" başlıklı yazısında da toplumsal ve ekonomik koşulların şiir ve sanata etkisi üzerinde durur.

2.2.4.6. Turgut Uyar

Turgut Uyar, Bir Şiirden başlığı ile oluşturduğu metinlerde şiir eleştirisine ilişkin görüşlerini de ifade etmiştir. Uyar, bir şiirin, genellikle şairin diğer şiirlerinden yararlanılarak eleştirildiğini söyler ve bu uygulamayı tamamen yanlış görmediğini belirttikten sonra şöyle der: "Bir şiir her ne kadar kendi başına bir yapı, oluşumunu, sonuçlarını ve açıklanma imkânlarını kendinde taşıyan bir bütün ise de şairin kişiselliğine, eğilimlerine ve bütün öbür niteliklerine sıkı sıkıya bağlıdır" (Han Duvarları: 32). Uyar, bununla birlikte bu yaklaşımın sorunlu yanlarını ifade ederek, kendi eleştiri yöntemine ilişkin asıl görüşünü dile getirir. Uyar, yukarıda belirttiği dışsal yaklaşımın sorunlarını "Böylelikle bir bakıma özgün bir organizma olan şiirin kendisi değil, şairi açıklanmış olur ve asıl şiir gürültüye gider arada" şeklinde gösterir. Uyar, şiir eleştirisine ilişkin asıl düşünceleri ise şöyle açıklamaktadır: "Oysa ne kadar şairine bağlı olursa olsun, şairinin ruhsal ve toplumsal konumunun açıklanmasına, çözümlenmesine ne kadar imkân verirse versin her şiirin, özgün, kendine bağlı bir diyalektiği bulunur. En çok kendisi ile açıklanabilir" (Han Duvarları: 32).

Uyar, "şiirin kendi diyalektiği"ne içsel, eser merkezli bir yaklaşımla yönelinmesi gerektiğini söylemektedir. Uyar'ın yaklaşımının diğer iki kavramı; kavramak ve düşünmektir. Bu iki kavram şiirsel, sanatsal öznellik bağlamında değerlendirilmelidir. Kavramak ve düşünmek, sezgiye ve sanat görüşüne dayanmaktadır; dolayısıyla özneldir. Uygulamalı çalışmalarda, zaten bu açıkça görülmektedir.

Uyar, teorik olarak şiirin, özgün diyalektiğinin çözümlenmesi ve kendisi ile açıklanmasına dolayısıyla içsel eleştiriye vurgu yapsa da uygulamalı çalışmalarında içsel ve dışsal yaklaşımları bir arada kullanmıştır. Ayrıca bir başka Bir Şiirden başlıklı yazısında "Şiir, büyük ölçüde, şairin kişiliğine bağlı olduğuna göre, bir şiiri karşılaştırma ve yerli yerine oturtma olanağı, ancak şairinin şiirlerinde bulunabilir" ("Bir Şiirden": 51) demektedir.

Uyar, eleştirilerinde şiirlerde öne çıkardığı unsurlara yoğunlaşmaktadır. Bunlar; poetika, poetik bütünlük, duygu, şiirin edebiyat ve toplum tarihi bağlamı, biyografik unsurlar ile üslup ve dil konularını içeren teknik şeklinde başlıklandırılabilir. Uyar, bu başlıklar altında ele aldığı şiir/şairlere karşı sanatçı duyarlılığı, poetik ve öznel bir yaklaşım içindedir. Uyar'ın eleştiri yaklaşımını, yaratıcı ve izlenimci eleştiri kısımlarında belirttiğimiz bazı özelliklerle ilişkilendirmek mümkündür. Uyar'ın şiir eleştirilerinde, şiir bilgisinin öne çıktığı görülmektedir. Ancak bu bilgi eseri sadece dıştan kuşatan nesnel bir bilgi değil, içyapısını çözmeye, anlamaya yönelmiş öznel bir bilgidir. Sistemli değil, ancak tutarlıdır.

Uyar'ın öznel tutumunu en iyi örneklendiren farklı eleştiri yazılarında tekrar eden bir cümle yapısı bulunmaktadır.

"Türk şiirinde bu kadar güzel, bu kadar tutmuş bir parça az bulunur" (Hamit: 36), "Türk edebiyatının en güzel şiirlerinden biridir bana kalırsa" (Tokad'a Doğru: 38), "Türkçenin en güzel şiirlerinden biridir" (Bir Yere Varmış ki Yolumuz: 50), "en güzel dörtlüklerinden biri" ("Bir Şiirden: Kimsesizlik": 41), "en güzel şiiri" (Erenköyünde Bahar: 32) şeklinde oluşturulan cümle yapısı ile okurun yönlendirilmek istenmediği düşünülemez. Yine Hamit ile ilgili "şair duyarlılığı taşımaktadır" (Hamit: 37), "daha ölçülü olabilirdi" (Hamit: 38) gibi ifadeler ile Cahit Külebi hakkında söylediği "sıcak

şair" (Külebi: 39) nitelemeleri ile Uyar öznelliğini ısrarla vurgular. Uyar, öznel belirlemelerini şiir bilgisine, stilistiğe ve şiirin teknik yönlerine vurgu yaparak dolaylı olarak desteklediği söylenebilir. Şiir ve şairleri ele alırken öne çıkardığı unsurların da bu yargılarını güçlendirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öznel yargılar ile gerekçeler arasında doğrudan bir nedensellik ilişkisi kurmak amacı gütmez.

"Turgut Uyar, […] Cumhuriyet sonrası şiirimizden seçtiği örnekler üstüne gözlemlerini, izlenimlerini yazacaktır. Uyar'ın yüksek beğenisi, bu çalışmalarının büyük bir gereksinmeyi karşılayacağının peşin kanıtıdır" (Papirüs'ten: 47).

"Yahya Kemal bir tutarlılıktır" ("Bir Şiirden: Erenköyünde Bahar": 30), "Ahmet Muhip bir rastlantıdır şiirimizde" ("Bir Şiirden: Büyük Olsun": 41) ve "[Nâzım Hikmet] bir destan şairidir" gibi tespitlerinde de görüleceği üzere Uyar, şairin poetik anlayışını, şairin estetik yönünün edebiyat tarihindeki yerini sanatçı öznelliği ile belirlemek istemektedir.

Turgut Uyar, Yahya Kemal'i, eski şiirin dünyasını, tabiat ve insan tasavvurunu arayışı dolayısıyla "bir Osmanlı şairi" olarak niteler ("Bir Şiirden: Erenköyünde Bahar": 32). "şiirsel mayası bakımından soylu bir Türk şairidir Yahya Kemal. Daha doğrusu bir Osmanlı şairi. Bu Osmanlılığı da 'Eski Şiirin Rüzgârından' gelen bir Osmanlılık değildir. Dilinden, vezninden, tarzından gelmez. Şiirleri, Osmanlı kavramının bütün özelliklerini, niteliklerini taşır" ("Bir Şiirden: Erenköyünde Bahar": 30) diyen Uyar, şiir sanatını eleştirisinin merkezine almıştır.

Turgut Uyar, şiir anlayışlarını, özellikleri tarif ederek, benzetmelerle hissettirmeye çalışarak yansıtır. İzlenimlerle beslenen düşünceler ile Ahmet Muhip'in şiir anlayışı sezdirilmeye çalışır:

"Ahmet Muhip'in dünyası şekilsizdir, kurgusaldır biraz. Her şeyin 'adını' sever, her şeyin çağrışımını. Bir ressamın renkleri sevmesi demek değildir bu. Şiirine kendinden, kendi deneyinden ve yaşamasından kattığı pek çok şey yoktur. Hep öğrendiklerini koyar yazdığına" ("Bir Şiirden: Büyük Olsun": 42).

Uyar'ın Tecer hakkındaki düşünceleri daha kesin ve keskindir. Uyar; beğendiği, dünya görüşünü benimsediği ve benimsemediği şairlerle birlikte beğenmediği şairleri de eleştiri gündemine alır.

"Ahmet Kutsi Tecer, eğitim, o eğitime uygun bir duygulanmanın, bir bakıma ucuz, çok belirsiz, her döneme aynı kolaylıkla uygulanabilecek izlenimlerin şairidir. Aslında hepsi birer 'manzume' olan şiirleri, hiçbir kişilik, hiçbir özgünlük taşımaz. […] Denebilir ki, Ahmet Kutsi Tecer, ünü ile eşdeğerde olmayan bir şairdir yani şair değildir. Öbür birçokları gibi eğitimsiz, kültürsüz bir ortama şair diye sunulmuştur" ("Bir Şiirden: Şimal Rüzgarı": 38).

Uyar, şiirlerin içeriklerinden, şairlerin yaşadığı dönem ve biyografilerinden hareketle sosyal bağlama sıkça başvurur. Edebiyat tarihi ile eleştirileri arasında ilişkiler geliştirir. Tekrar etmekte yarar var; hem sosyal tarih hem de edebiyat tarihi irtibatının kurulmasının şiir türünün özgün bir sanat olarak özelliklerinin öncelenmesi koşuluyla yapılır. Uyar, ne bir toplumsal durum tespiti ne de edebiyat tarihi yazıcılığı peşindedir. Gerçi bu alanlardaki yargılarında iddia sahibidir. Denebilir ki; estetik amacında sapma olmaz, edebîlik ikinci plana itilmez.

Han Duvarları şiirinin yazıldığı dönem ile şairin hayatı arasındaki ilişkinin şiire nasıl yansıdığı adı geçen şiir üzerine yazdığı eleştirinin odak sorununu oluşturur.

> *"'Han Duvarları'nın bütün gücü, öyle sanıyorum, şairinin Anadolu içinde, Anadolu karşısında güçsüzlüğünü sezmesinden. O eziklik, o alttan alma, o sorgusuz ve şüphesiz kabulleniş (kabulleniş bile değil) başka türlü açıklanamaz. Bir sıra savaşların, kırımların ardından, bir tarih coşkunluğunun ardından, birdenbire akıl almaz bir doğa ile karşı karşıya kalmanın şiiridir o."* (Han Duvarları: 33).

Yahya Kemal'in şiir anlayışını Osmanlılık düşüncesi ile ilişkilendirerek açıklar.

> *"[Yahya Kemal,] Usul usul ve kendiliğinden uzlaşır Osmanlılığı ile. Osmanlılık toplumsal bakımdan, hele çöküşüne yakın, bir ihanettir, en azından*

gözkapalılıktır. Manevi değerler yönünden ise, çok poetik bir paganlıktan, bir çeşit göçebelikten sürüp gelen bir kültür noksanlığının yerine, İslam'a sonsuz bağlılığın, büyük savaşların ve fetihlerin, bir bakıma uyurgezerliğin 'ikame' edilmesidir" (Erenköyünde Bahar: 30).

Orhon Seyfi'yi Tanzimat şairlerinin edebiyat anlayışları ile politik tutumları arasındaki ilişkiyi açıklayarak ele almıştır (Maniler: 16-18). Kemalettin K. Kamu'yu, şiirsel duyarlılıklarını ortaya çıkaramayacağı dönemde doğması bakımından "yeteneği boşa gitmiş bir şair" ("Bir Şiirden: Kimsesizlik": 39) olarak değerlendirmiştir. Cahit Külebi'nin "politika yapmadan halkçı şiir yapmak" gibi bir niteliğe sahip olduğunu söylemiştir ("Bir Şiirden: Tokad'a Doğru": 37). Orhan Veli'nin burjuva kimliği üzerinde durmuş ("Bir Şiirden, Sakal": 59), Mümtaz Zeki Taşkın'ı eğitim politikaları bağlamında değerlendirmiştir ("Bir Şiirden Hayti Adaları": 32). Muzaffer Tayyip'i Orhan Veli ile "küçük adam"ı ele alışları açısından karşılaştırmıştır ("Bir Şiirden Kan": 45). Nâzım Hikmet, Ahmet Muhip Dranas ve Rüştü Onur benzer şekilde tarih bakış açısıyla ve biyografileri ile şiirleri arasında kurulan ilişkilerle değerlendirilmişlerdir.

Eleştiriyle ilgili diğer yaklaşımları yanında "Şiir, vazgeçilmez bir ölçüde, şairin kişiliğine bağlıdır" (Bir Yere Varmış ki Yolumuz: 50) görüşüne sıkıca bağlılık gösterir.

Nâzım Hikmet hakkında "hayatında ne varsa şiirinde de vardır" ("Bir Şiirden: Sıla ve Muhacirlik Mısraları" : 61) tespitleri yapılırken; Ahmet Muhip "kendine, yaradılışına 'ihanet' etmeyen, az bulunur şairlerden biri" ("Bir Şiirden: Büyük Olsun": 43) olarak gösterilmiştir. Uyar Necip Fazıl, Ahmet Kutsi ve Cemal Kırca da şiirleri ile hayatı arasında ilişkinin tespit edilmeye çalıştığı eleştirilere konu edinilmiştir.

Uyar'ın üslup üzerine yaptığı değerlendirmeler de eleştirilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Han Duvarları, şiirdeki hüzün duygusunun işlenişi bakımından ele alınır. Hamit, Ahmet Muhip üsluplarında teatral özellikler; Necip Fazıl, Nâzım Hikmet ve Cahit Külebi şiirlerinde tekrar tekniğini kullanmaları açısından değerlendirilmişlerdir.

Uyar'ın üslup eleştirilerine örnek olması bakımından Kemalettin K. Kamu şiiri üzerine yaptığı tespitleri paylaşmak mümkündür:

"Bütünüyle 'doldurma' olan ikinci dörtlükten sonraki son dörtlük, anlatılmaz bir katlanmayı (melodramatik de olsa), bu katlanmadan hoşlanmayı hatta denebilirse bir çeşit mutluluk duymayı anlatmaktadır. Hem umudu hem isteği ve hem bütün bunların olmamasını dileyen bir anlam taşımaktadır. Yüklendiği acı ve hüzün bu yüzden otantiktir sanırım. Sondan ikinci mısradaki 'gene' sözcüğü, vezin zoruyla konulmuş bile olsa, ulusumuzun bütün katlanma, ilenme ve sistem eğilimlerini çok sağlam duyurmaktadır şiirde. Bu dörtlükte imgeler tutarlı ve yerel, deyiş kusursuzdur. Taşıdığı acı yapay bile olsa, imgelerin sağlamlığı ve anlatım düzgünlüğü şiirsel bir tad iletmektedir bize" (Kimsesizlik: 41).

2.2.4.7. Edip Cansever

Edip Cansever, eleştiri alanına, şiir ve edebiyatın çeşitli konuları hakkında değerlendirmelerde bulunarak, eleştirinin nasıl yapılması gerektiği hakkında düşünceler geliştirerek ve İkinci Yeni şiirine yöneltilen bazı eleştirilere cevap üretmeye çalışarak katkı sağlamıştır.

Edip Cansever, şiir eleştirisinin, şiir türünün estetik yönlerinin ortaya konulması yoluyla yapılması yönünde bir yöntem önermektedir. Cansever, şiir eleştirisinin nasıl yapılacağı üzerine şunları söyler:

> *"Bence şiiri değerlendirmek bakımından tutulacak en iyi yol şu olmalıdır: Şiiri şiirle ölçmek... Yani şiire, salt iç tepkilerimize uyarak değil de, tarihin, yaşadığımız çağın, belli bir şiir geleneğinin, okuduğumuzun şiir sayısının, edindiğimiz şiir ekininin aracılığıyla bakmak gerekir. Ancak bu yolladır ki, şiirin gerçek yapısını, gerçek düzenini, çağlar boyu değişmeyen yanını kavrayabiliriz; gelgeç yenilikle, bir temele bağlı olan yeniliği kolayca ayırt edebiliriz."* ("Şiiri Şiirle Ölçmek": 23)

Cansever'in "şiiri şiirle ölçmek" şeklinde önerdiği yöntem ile şiirlerin karşılaştırılmasını değil; şiir türünün gelişimini estetik olarak ele alıp üretilecek teorilerin, poetik yaklaşımların şiir sanatına uygulanması olarak anlamak daha doğru olacaktır. Cansever'in şiir geleneği ve kültürüne yaptığı vurgu dikkate alınırsa amacının

niteliksel bir toplam görüş olduğu ifade edilebilir. Ayrıca Cansever, şiirin "çağlar boyu değişmeyen yanı" ile estetik bir öze işaret ettiği değerlendirilebilir.

Edip Cansever, bu satırlarda ve devamında "salt iç tepkilere uyarak" yapılan öznel eleştiri yaklaşımını da eleştirmektedir.

"Şiiri Şiirle Ölçmek" yazısında Cansever, ayrıca, İkinci Yeni'nin "soyut" olduğu yönündeki eleştirilere cevap vermek ister. Yaşar Kemal'in "Bizde birtakım sanatçılar hep soyuta gidiyorlar. Sanatı insan meselesinden dışarı çıkarıyorlar" şeklindeki sözleri de bu eleştiriler arasındadır. Cansever somut veya soyut ifadenin şiir için bir araç olduğunu söyler. *Soyut-Somut*, *Kapalı* başlıklı yazıları da benzer düşünceler etrafında oluşturulmuştur.

"Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire" başlıklı yazısında Cansever, şiire bakma ölçülerinin değiştirilme zorunluluğundan bahsetmektedir ("Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire":1). Cansever, burada yeni bir şiir tanımı olmasa bile şiir estetiğinin değiştirilmesini önermektedir. Şiir ile gelenek arasındaki ilişkiyi değerlendiren Cansever, eski şiirimizin bir üst-yapı kurumu olduğunu söyledikten sonra "Yukarıdan gelen, hiçbir şey söylememeyi görkemle dile getiren, soyluluk gösterisi, mısracı şiir" şeklinde tanımını yapar. Cansever, "mısracı şiir" geleneğinin bir taraftan yeni anlatım yolları ile değiştiğini bir taraftan da Cahit Sıtkı ve Cahit Külebi gibi şairler tarafından sürdürüldüğünü belirtir. Tarancı ve Külebi'nin şiirde yenilikler aramamasını eleştirir.

Cansever, *Doğa Vatandaşlığı* başlıklı yazısında, edebiyat teorisi ve tarihinin paralelinde Türk şiirinde "doğa" kavramının işlenişini ele almıştır. Divan edebiyatından 1960'lı yıllara kadar farklı şairlerden, şiir anlayışlarından örnekler vererek şiirimizde doğa tasavvurunu özetlemeye çalışmıştır. Özellikle Ahmet Haşim, Yahya Kemal ve Nazım Hikmet üzerinde duran Cansever'in bir edebiyat anlayışının dünya ve tabiat algısına dayalı felsefi sayılabilecek dayanaklarla şekillendiğini ortaya koyduğu söylenebilir. Cansever, şiirin farklılaşan dünya/ hayat algısı ile değişen özünü eleştirdiği görülmektedir. Bu açıdan, felsefe ile edebiyat ve eleştiri kuramları ilişkisine değinmiştir.

“Şiir dilimizde doğa, bin dokuz yüz otuz beşlere kadar, kelime dizilerini aşamayan, sürgün, sanki sadece ‘var olduğu için var gibi’ olan bir doğadır” diyen Cansever’in geleneksel şiirin felsefi perspektifini modern bir gözle algılamaya çalışarak anakronik bir yorum geliştirdiği görülmektedir.

“Divan şiiri, teolojik bir silkinişle insanı doğadan koparır. Böylece şairi de.. Bilimin gelişmemiş olması, dinin geleneksel baskısı ve devlet düzeniyle bağdaşık dutumu, düşünceyi maddeden çözer” diyen Cansever’in Osmanlı toplum ve düşüncesinde dinin yerini öznel bir biçimde değerlendirdiği, “bilimin gelişmemişliği” şeklinde modern bilim perspektifine dayanan düşüncelerle eleştirilerde bulunduğu görülmektedir.

Cansever “insan doğanın bir parçasıdır” şeklinde ifade edilen felsefi görüşün hangi şairlerle edebiyatımıza dâhil edildiğini sorar. Muhtevası, çerçevesi açıklanmayan bu görüşe göre Ahmet Haşim’i “Düşünceden ve bireşimden böylesine yoksun bir şair” ve Yahya Kemal’in şiirlerini de “bir minyatür boyutsuzluğunu, bir estamp solgunluğunu aşamadılar” şeklinde değerlendirir. Cansever’in öznel ve sezdirmeye dayalı bu eleştirilerine Nâzım Hikmet’i ele aldığı kısımda politik bir yaklaşım eklenir. Cansever’e göre Nâzım Hikmet, eksiksiz bir dünya görüşe sahip olduğu için şiirlerindeki “doğası da gerçek bir doğadır” (“Doğa Vatandaşlığı”: 6).

“Yapay Dil Yapay Zenginlik” yazısında da “Divan şiiri, birtakım soyut durumları soyut bir dille şiir sahnesine aktarmış, böylece dili özünün, özüyse dilinin gerçek bir izdüşümü olmuştur” demektedir.

“En Genç Şairlerle” başlıklı yazısında Cansever, şiirde anlamsızlık tartışmaları ile ilgili görüşlerini belirtir. Şiir değerlendirmelerinde alışkanlığın aksine öz ve biçim birlikteliğini dile getirmiştir: “Bu yeni anlayış şudur: şiirin içeriği, aynı zamanda şiirin hareketini belirlemekte; ayrıca hareket de özü koşullandırmakta, onu kalkındırıcı bir rol oynamaktadır. Bu çakışık durumsa ne biçimdir artık, ne de içerik, olsa olsa şiirin kendisidir” (“En Genç Şairlerle”: 4).

"Issızlığını kuşanmış, rengini unuttuğu gömleğinin içinde, bir çatlaktan sızar, yoğun bir şiste dağılırcasına... Acı bir ürperti, bir çeşit İsasılık var onun bu dünyadan geçişinde. V sıcak bir ünlem: şiir" ("Ağlasam Duyar mısınız": 23).

Düşünceye Sunu Ziya Paşa, Necati Cumalı ve Turgut Uyar gibi şairlerin bazı şiirlerinden de örnekler vererek şiirde düşüncenin yeri konusu üzerinde durur.

"Kolaylaşan Şiir mi, Eleştirme mi" şiirde anlam ve kapalılık sorununa değiniyor Memet Fuat'ın Şiirin Kolaylaşması başlıklı yazısında kapalı şiir yazmanın kolay olduğu yönündeki düşüncelerini eleştirerek, kapalı şiir yoktur okur vardır diyor. "Kolayına Kaçmak" yazısı da şiirde kapalılık ve anlam sorununa değinir.

2.2.4.8. Cemal Süreya

Cemal Süreya'nın eleştirilerinin ana eksenin üslupbilimsel dikkatler ve edebiyat tarihi ile ilişkili tespitler oluşturmaktadır. İkinci Yeni, Turgut Uyar, Can Yücel ve Nazım Hikmet şiiri üzerine eleştiriler kaleme almıştır.

"Nazım Hikmet" yazısında Süreya, Hikmet'in kendinden önceki bir Türk şiirine bağlamanın zorluğuna işaret ettikten sonra Hikmet üzerindeki Mayakovski etkisi üzerinde durur. Süreya'nın karşılaştırmalı olarak yürüttüğü benzerlik tartışmasının stilistik ekseninde geliştiği görülmektedir. Mayakovski'nin kırbaçlayan bir dili, kelimeleri tahta raflardan hızlı hızlı çeken geometrik bir çalışması vardır. Nâzım Hikmet'te ise yumuşaklık hakim" (Süreya, "Nazım Hikmet": 13).

"Nâzım Hikmet'in en büyük özelliği dilde görülür" (Süreye, "Nazım Hikmet": 14) diyen Süreya'nın amacı Hikmet'in şiirlerindeki üsluptur.

Süreya, Uyar'ın şiirlerinin söz dizimi, anlatım özellikleri ve biçimi üzerinde durmuştur. Uyar'ın şiirimize, üslup açısından yenilik getirdiğini belirtmiştir. Süreya, Uyar'ın üslup özelliklerini değerlendirirken şunları belirtmiştir:

> *"İkinci Yeni dilin iç olanaklarını araştırırken böyle bir zorundan hareket ediyordu. Turgut Uyar yalnız bir ritim kurmamış, aynı zamanda o ritmi kendi*

şiirinin kadrosu içinde özgünleştirmiştir. Ondaki iç ritm sese ilişkin bir nitelikte değil. Daha çok şiirsel yükün gövdede rahatlıklar aramasıyla ilgili" (Turgut Uyar'ın Girişimi: 50).

Süreya, *"Can Yücel'in Şiirinde İroni"* başlıklı yazısında ironi kavramını açıklar ve Can Yücel'in şiirlerinde uygulanışı inceler. Can Yücel'in şiirinde ironinin kullanılışını, 1940 kuşağının politik tavrıyla ilişkilendirerek açıklar ("Can Yücel'in Şiirinde İroni": 74). Yücel'in şiirinde "Argo ve küfür bir arınma işlemidir" ("Can Yücel'in Şiirinde İroni": 78) diyen Süreya, ilk tanımlamasını Aristo'da bulan "katharsis" kavramının şiirde uygulanışına işaret eder.

"Ülkü Tamer'in ilk kitabından bu yana süregelen bir özelliği var: en soyut atılımını bile çok yalın bir dille yapan bir şairdir o. Konuşma dilini merkez alır kendine" (Ülkü Tamer: 50).

Muzaffer Buyrukçu'nun *Cehennem* adlı kitabına yazdığı yazıda "Buyrukçu zamanla çok güzel bir Türkçe edinmiş, dil özenini en yüksek kata çıkaran bir anlatım katmıştır" (39) dedikten sonra "Ancak anlatımın ortaya çıkardığı yeni sorunlar da var Muzaffer Buyrukçu'nun hikâyelerinde. Bir kere dil ve anlatım bazan hikâyelerin konularıyla uyumsuz düşebilmektedir. Bu uyumsuzluğa daha çok monologlardan konuşmalara geçilirken raslanıyor." (39) diyerek üslup hakkındaki dikkatini derinleştiriyor. Buyrukçu'nun düşünürken entelektüel, konuşurken "küçük adam"ı temsil eden kişiler oluşturmasını bir kusur olarak ortaya çıkarıyor. Süreya, Cahit Külebi üstüne yazdığı "Cahit Külebi'nin Çıkışı Üzerine Notlar" yazısında da üslup özellikleri üzerine yoğunlaşan bir eleştiri yaklaşımı vardır.

Cemal Süreya, eleştiri metinleri ile edebiyat tarihi arasında birbirini besleyen bir ilişki kurarak eleştirilerini yapmıştır. Şiir anlayışını ortaya çıkarırken karşılaştırmalar yapmak, şiire kaynaklık eden unsurları belirlemek için edebiyat tarihine; edebiyat tarihini aydınlatmak için eleştiriye başvurmuştur.

Nazım Hikmet, Ahmet Arif, Orhan Veli ve İkinci Yeni şiiri üzerine kaleme aldığı metinler bu bağlamda değerlendirilebilir.

"Nazım Hikmet" yazısında Yunus Emre, Necip Fazıl, Garip şiiri Hikmet'in şiir anlayışının ortaya çıkarılması için değerlendirilmiş, en azından değinilmiştir. Süreya, Nâzım Hikmet üzerindeki etkileri incelediği kadar Nâzım Hikmet'in etkilerini de değerlendirmeye tâbi tutarak edebiyat tarihi bakışını sürekli kılmıştır.

Cemal Süreya'nın eleştirilerinin edebiyat tarihi ile irtibatını İkinci Yeni üzerinde durduğu Turgut Uyar'ın Girişimi başlıklı yazıda açıkça görmek mümkündür.

Cemal Süreya İkinci Yeni hakkında edebiyat tarihi açısından önemli açıklamalarda bulunmaktadır. Bunları, Süreya'nın da bir parçası olduğu İkinci Yeni şiirinin eleştirilerine iç'ten bir cevap bir başka yönüyle de yine İkinci Yeni şiiri eleştirisi olarak kabul etmek mümkündür. Süreya, bu eleştirilerinde İkinci Yeni şiirinin özelliklerinin, Turgut Uyar'ın merkezinde olduğu birinci sınıf şairlerden çıkarılması gerektiğini söylemektedir:

> *"[...] İkinci Yeni'yle ilgilenen yazarlar bu hareketi anlatırken o ortak [İkinci Yeni'ye ait] özellikleri şemalara döken ikinci sınıf şairlerden birtakım kurallar çıkarmayı daha kolay gördüler. Bu durum şiirimizi dikkatle izlemeyen kimselerin İkinci Yeni'nin ortaklaşa ve kişiliklerini ayırmamış bir şiir olduğunu sanmalarına yol açmıştır. Nedir ki zaman geçtikçe gerçek bütün çıplaklığıyla ortaya çıktı. Turgut Uyar, İkinci Yeni'nin merkezinde olmuştur"* (Turgut Uyar'ın Girişimi: 52).

Süreya'nın bu açıklamasından hareketle, yazısında, Uyar'ın şiiri üzerine yaptığı tespitlerin İkinci Yeni şiirinin özelliklerini belirlemeye yönelik olduğu sonucu çıkarılabilir.

Süreya, diğer bazı tespitlerini üslup eleştirisi kısmında değinilen Uyar şiirini; bir "ben" şiiri olduğu, "cinsellik", "şehir" ve "yaşamayı sevmek" gibi temel parametrelerinin bulunduğu şeklinde özetlediği söylenebilir.

Süreya, Turgut Uyar'ın şiirini edebiyat tarihi açısından değerlendirirken bu şiirin önemli bir işlev üstlendiğini belirtmektedir. Burada Süreya, "büyük şiir" ve "büyük işlev" kavramlarını kullanır. Bazı şairlerin büyük şiirler yazmakla birlikte şiirlerinin

edebiyat tarihinde önemli bir işlev üstlenmediğini Ahmet Muhip Dranas ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ı örnek gösterek söyler. Buna mukabil Orhan Veli'nin büyük şiirler yazmamakla birlikte edebiyat tarihinde önemli bir işlevinin bulunduğunu belirtir. Süreya, Turgut Uyar'ın hem şiirlerinin büyük hem de edebiyat tarihimizde önemli bir işleve sahip olduğunu söyler. (Turgut Uyar'ın Girişimi: 52).

Süreya'nın eleştirilerinde edebiyat tarihi içinde karşılaştırmalar da önemli bir yer tutar. Oktay Rifat'ın şiirini Orhan Veli ve Melih Cevdet Anday ile karşılaştırarak tespit etmeye çalışır. Bu karşılaştırmalar şiirsel dilin, duygunun kullanımı gibi özellikler üzerinden yapılmıştır. Süreya, Rifat'ın şiirini kendi içindeki gelişim veya değişimi içinde değerlendirmektedir. Böylece hem dış hem iç karşılaştırmalarla şiir anlayışını ve bunun edebiyat tarihi açısından yerini ortaya koymaya çalışmaktadır. Oktay Rifat şiiri üzerinde durduğu *"Elleri Var"* başlıklı yazıda ise bunlara ek olarak şiirlerdeki toplumcu özellikler, temalar üzerinde de duruluyor (Süreya, 1985: 105-108)

"Orhan Veli'nin Yanlışı" başlıklı yazıda da Orhan Veli'yi edebiyat tarihi içindeki yeri açısından değerlendiren Süreya, onu şiir tarihinin kırılma anlarından biri gibi gösterir. Veli'nin eski şiir ile bir kavga yürüttüğünü ancak bunu estetik alanda verdiği tavizlerle sürdürdüğünü belirtir. "Orhan Veli böyle Türk şiirinin kavgasını kazandı. Kendi şiirinin kavgasını kaybetti" (Orhan Veli'nin Yanlışı: 44) der.

"Babam Ceyhun Boy Boyluyor" yazısında Ceyhun Atuf Kansu, *"Suçsuzluğun Şiiri: Ülkü Tamer"* yazısında Ülkü Tamer de edebiyat tarihi içindeki yerleri açısından ele alınarak eleştirilmişlerdir. *"Babam Ceyhun Boy Boyluyor"* yazısında Kansu'nun edebiyat anlayışı şöyle tespit ediliyor:

> *"Eski Anadolu uygarlıkları ile bugünkü Anadolu insanı arasında yeni bir açıdan bağlantı kurmak ister. Bugünkü Anadolu insanında evrensel insanın profilini yakalayacak daha doğrusu Anadolu insanını evrensel yönleriyle değerlendirecek şekilde yapmaya çalışır bunu. Üstelik en güzel Türkçeyi de yakalamıştır. Kelimeler çın çın ötmektedir parmaklarında"* (Babam Ceyhun Boy Boyluyor: 50).

Edebî türler, şiir türünün gelişimi ve özgünlüğü (Roman ve Tehlike: 42) üzerinde de duran Süreya, Muzaffer Buyrukçu'nun bir yazısından hareketle, Goldmann'ın Marksist eleştiri bağlamında roman türünün gelişimine ilişkin tasnifine de (Roman ve Tehlike: 40) değinir. Süreya, eleştiri yaklaşımlarını değerlendirirken ideolojik eleştiriye karşı tavır almaktadır. Mehmet Kaplan'ı Nâzım Hikmet'in Makinalaşmak şiirini sadece materyalist açıdan değerlendirmesini eleştirmektedir (Süreya, "Nazım Hikmet": 15). Süreya, ideolojik yaklaşımı, Nâzım Hikmet'in ya "dünyanın en büyük şairi" ya da "siyasal bir bildirinin taşıyıcısı" olarak görmek şeklinde beliren iki uç yorumu örnek göstererek örneklendirmektedir.

Cemal Süreya, 1970 sonrası siyasal bakış açısından duyduğu rahatsızlığı "eleştiride iyi-kötü ayrımı en ilkel, en kolay yoldur" şeklinde ifade etmiş ve eklemiştir "eleştiri ikinci adımdan itibaren başlar" (Süreya, 1985: 138). Süreya'nın, ikinci adımı şairlerin veya şiirin sanat yönünü önceleyenlerin attığı görüşünde olduğunu, eleştirilerinden hareketle ileri sürmek mümkündür.

Cemal Süreya bir şair olarak şiir sanatını öznel bir şekilde yorumlamaktadır. Bu öznellik onun eleştirilerinde üslubunun, yorumlarının ana özelliklerinden biridir. Düz yazılarında deneme türünün sağladığı imkânlardan yararlanarak eleştirilerini geliştirmektedir. "Oktay Rifat bu dilin en afacan şairi. En çevik şairi" (Süreya, 1985: 93) şeklindeki ve "Ben öteden beri ne zaman Orhan Veli'nin şiirine yaklaşmak istediysem, başaramadım. Hep ters geldi bana" (Orhan Veli'nin Yanlışı: 42) gibi ifadeleriyle deneme türünün öznel alanında eleştirel bir tutum geliştirmektedir.

2.2.4.9. Sezai Karakoç

Sezai Karakoç'un bir şair eleştirmen olarak 1960-1970 yılları arasındaki metinlerini, daha sonra önemli bir kısmını *Edebiyat Yazıları* başlığı altında yayımladığı üç farklı kitap içinde yer verdiği yazıları ile *"Mehmed Âkif"* adlı eseri oluşturur.

Sezai Karakoç edebiyat, toplum ve siyaset alanlarına, Diriliş adını verdiği bir düşünce sistemi içinden bakmaktadır. Bu yaklaşım onun edebiyat eleştirisi bağlamındaki metinlerini de kapsamaktadır.

Karakoç'un Diriliş ideali, edebiyat alanına İslam estetiğinin dirilişi düşüncesi etrafında şekillenmiştir denilebilir. Karakoç, bu düşüncesini yazdığı özellikle şiir ve yanı sıra hikâyelerle birlikte teorik metinleri ile ortaya koyar. Karakoç'un *Edebiyat Yazıları* adlı eserlerinde bir araya getirdiği metinlerde edebiyat teorisi, edebiyat tarihi ve eleştirel yaklaşımları içiçedir.

Karakoç'un *Edebiyat Yazıları I* adlı eserinde; sanat, şair ve gelenek kavramları etrafında bir estetik düşünce sistemi kurma uğraşı içinde olduğu görülmektedir. Bu eserinde yer alan *Şair* başlıklı metni hem kendi poetikasına hem de eleştirel yaklaşımına dayanak oluşturur. İlk bölümü, Büyük Doğu dergisinin Ekim 1964 sayısında yayımlanan *Şair*'de Karakoç, sanatçının ahlaki sorumluluklarını hatırlatarak ona bir çerçeve çizer. Karakoç'un şiir ile ilgili düşüncelerinden olan metafizik algı ile birlikte bu çerçevenin Karakoç'un medeniyet ve gelenek fikrine bağlandığı görülür. Karakoç *Edebiyat Yazıları II*'de yer verdiği ve eleştirilerine temel teşkil ettiği için değinilmesi gereken *Dişimizin Zarı* adlı 1957 yılında yayımladığı yazısında bu düşüncelerini edebiyat tarihi bağlamında eleştirel bir biçimde örneklendirmiştir. *Dişimizin Zarı* adlı metnini, bir şairin edebiyat tarihine poetik, teorik bir edebiyat yaklaşımı olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yazıda Karakoç, hece vezniyle şiir yazan Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer kuşağından başlayarak Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dranas; Orhan Veli ve Garip şiiri, Attila İlhan ile İkinci Yeni şairleri hakkında düşüncelerini belirtmiştir. Metinde, yazarın düşüncelerinin, poetik yaklaşım veya şiir teorisinden kaynaklanan bir yoğunlaştırma ile sunulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Karakoç'un İkinci Yeni şiiri üzerinde durduğu eleştiri yazısı İlhan Berk'in *Galile Denizi* adlı eserini hem örneklem hem de başlık olarak seçtiği metnidir. Karakoç, şiir anlayışlarını tanımlama, tarif ve tasvir etme anlayışı içinde bir eleştiri geliştirir. Özellikleri belirleme ve bunları estetik bir gözle yorumlama gibi eleştirinin basit, ilk elden araçları gibi görünen yönlerini öne çıkaran ancak bunları teorik bir dayanak içinde kullandığını göstererek derinleştiren bir yaklaşım içindedir. Karakoç'un eleştiri yaklaşımının önemli bir yönünü İkinci Yeni adlandırması üzerine yürüttüğü tartışmada görmek mümkündür. Karakoç, İkinci Yeni adlandırmasını şiirin teorik, estetik ve tarih

yönünden hareketle eleştirerek "Yeni Gerçekçi Şiir" adlandırmasını kullanır (Karakoç, 1997: 31). Karakoç'un "Yeni Gerçekçi Şiir" hakkında yaptığı tespitler poetik öznellik taşımaktadır.

"İkinci Yeni, dedik (birkaç dergide dedik), bir 'salt yaşama' şiiri. Apriori bir tekvin teorisi ve ona dayalı bir hükümler mecellesi olmayan, postulasız bir yaşama demektir bu 'salt yaşama'. Realist, pragmatik, plüralist [çoğulcu]" (Karakoç, 1997: 32).

Karakoç, düşüncelerini genellemeler ve özetlemelerle yapar, eserlerden doğrudan örnekler vermez. Karakoç, İlhan Berk'i bu şiir akımının öncüsü kabul eder. "İlhan Berk, kim ne derse desin, bu yeni akımın önderi. En soyutçusu, en dilcisi, en ülkücüsü, en toplumcusu, en gerçekçisi, en düşçüsü, en yabancısı, en yerlisi; kısaca bu şiirde 'en' kelimesini kullanmak gereke her durumda, İlhan Berk geliyor aklıma" (Karakoç, 1997: 32).

"Romancımız İvo Andriç" başlıklı yazısında, 1961 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan romancının, romancılığını ve eserlerini değerlendirir. Karakoç, Andriç'in estetik anlayışını romancının konu, olay ve kişilere bakış açısından hareketle ele almıştır. "1961 yılı Nobel Edebiyat Armağanı Osmanlı edebiyatına verilmişti denebilir" (Romancımız İvo Andriç: 16) diyen Karakoç, Andriç'i şu şekilde değerlendirmiştir:

> *"O yalnız romanlarının kahramanlarıyla değil, yalnız romanının 'zaman'ıyla değil, yalnız 'mekân'ıyla değil, yalnız romanında örülen oluşlar ağıyla değil, batan bir dünyayı yavaş yavaş ortaya çıkardığı deneme niyeti ve tarzıyla da, her bin bir yöne giden insan kütleleri içinde, imparatorluğun ağırlık merkezi olan bir bölgenin halkını değerlendirme ve bir medeniyet tarzı olarak sunma, orijinal bir kadro yakalama ve bundan yeni bir estetik kurma farkıyla da Osmanlıdır İvo Andriç"* (Romancımız İvo Andriç: 16).

Karakoç, Andriç'in *Drina Köprüsü* adlı eseri hakkında ise şu tespitleri yapar:

> *"Dilimize çevrilen üş- eserin den, Drina Köprüsü'nde, en parlak vaktinden çöküş gününe kadar, Osmanlı imparatorluğunun ve Osmanlı insanının, Osmanlı*

hayat tarzının ve Osmanlı dünyaya bakışının, onu batıya bağlayan bir köprü ve o köprü çevresinde kümelenen bir kasaba halkındaki med ve cezri, kımıldanışı, saatlerinin tik takı tesbit edilir" (Romancımız İvo Andriç: 16).

Karakoç benzer ifadeleri *"Osmanlı Yazarı Bir Batılı"* başlıklı yazısında tekrar edecektir.

Karakoç, "Sartr ve Kamü" başlıklı yazısında J.P. Sartre ve A. Camus'unun edebiyat eserlerini de oluşturan felsefeleri üzerinde durmaktadır. Karakoç, Sarte ve Camus'unun düşüncelerine yaşadıkları çağın sosyal, siyasi ve felsefi şartlarının etki ettiğini söyler.

"Ne roman hikâyenin bir türevi, ne hikâye romanın bir logaritmasıdır. Aralarındaki fark, bir katsayı farkı değil, bir genişlik ve derinlik ayrılığı da değil, bir biçim farkı hiç değil, bir panaroma ve bir perspektif farkı da değil, bir varoluş, bir öz farkıdır." (Romanla Hikâyenin Arası Açılıyor: 40)

Romanla Hikâyenin Arası Açılıyor başlıklı yazısında ise Karakoç, Marksist edebiyat anlayışını Türk romanı bağlamında eleştirir:

"Türk romanı, bugün, ziraî proleterliği tek konu olarak işleyen, tam anlamıyla güdümlü bir edebiyat serüvenindedir. […] bugünkü Türk romanı, bunun dışındaki konulara pek el atmadığı gibi, bunun dışında bir konu yokmuşçasına kurulmaktadır. Bu ikinci yanı, birinci yanından da kötü. Tek tük çıkışlar yok değil. Fakat bunlar da, ziraî işçi edebiyatının gürültüsü içinde ezilmekte, erimekte ve emilmektedir. Bu roman türü, tezli edebiyat bile diyemiyeceğimiz bir kalitededir. Tezli bir edebiyat değil güdümlü bir edebiyattır bu. Daha ileri gidilerek denebilir ki, bu eserler, bütün iddialarına rağmen realist bile değildir. Bir nevi soyutlanmış, temelinden kaydırılmış bir röportaj, bir realizm ifrazatı haline gelmişlerdir." (Romanla Hikâyenin Arası Açılıyor: 40)

Sezai Karakoç'un 1960-1970 yılları arasında edebiyat eleştirisi bağlamında ele alınabilecek en önemli metinlerinden birini *"Mehmed Âkif"* adlı eseri oluşturur. Karakoç, eserini iki bölüm hâlinde oluşturur. *"Hayatı, İnanç ve Düşünce Oluşumu,*

Savaşı" başlıklı bölümde Mehmet Âkif'in biyografisi sosyo-kültürel, tarihî çerçeve içinde sunulur. Karakoç, şairi Tanzimat yıllarından vefatına kadar geçen süre içindeki tarihî olay ve gelişmelerle ilişkilendirerek ele alır. Tanzimat ve Meşrutiyet gibi siyasi gelişmelerin, Padişah Abdülaziz ve II. Abdülhamit dönemlerinin Mehmet Âkif üzerindeki etkilerinin yine İstanbul ve Fatih semtinin şairin inanç, düşünce ve sanatına bıraktığı izlerin birlikte değerlendirildiği görülmektedir. Karakoç, Mehmet Âkif'i siyaset, toplum ve kültür tarihi içinde ele alarak onun kimliğini oluşturan ana unsurları ve Safahat adlı eserine bunların izdüşümlerini tespit etmeye çalışır. Karakoç, Balkan ve I. Dünya savaşlarının Âkif'in şiirine nasıl yansıdığını şu şekilde belirtmiştir:

> " 'Safahat' bir nevi, bu yıkıntıların 'safha' 'safha' anlatılışı, duyuruluşu ve yıkıntıların şairde bıraktığı acı izlerin derlenişi, toplanışı ve tespit edilişidir. Bu yüzden Safahat, bir bakıma Türk tarihinin en acıklı günlerinin yaşanmış bir destanı, yas yapraklarıdır" (Karakoç, 1987: 22).

Karakoç genel tespitler yanında Safahat'ın bölümleri ile ilgili de benzer bakış açısıyla belirlemeler yapmıştır. Mehmet Âkif'in Gölgeler bölümünü yazarken içinde bulunduğu ruh hâlini şu şekilde özetliyor:

> *"İslam ülkelerinin içine düştüğü felaketi, parçalanmayı, Batı kopyacılığına sarılmalarını, birbirlerini unutmalarını, halkın düştüğü sefaleti, ezilenleri, fikir ve ruhtan kopmuş aydın ve etkin kadroyu, kimi İslam memleketinin resmen ve maddeten, kiminin de kültür yoluyla sömürgeleşmesini düşünüyor, bir çıkar yol arıyor; fakat ruhunu ölüm gibi bir gölge kaplıyor."* (Karakoç, 1987: 29).

Karakoç, Mehmet Âkif'i ele aldığı çerçeveyi tarihî bilgiler vererek değil, bunları yorumlayarak oluşturur. Bu yorumlarının, İslam düşüncesi ve medeniyeti perspektifi ile şekillendiği görülmektedir.

Karakoç, Şiiri bölümünde, Mehmet Âkif'in biyografisi ile şiiri arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu belirtmektedir: "Türk edebiyatında, Âkif kadar, hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş şair yoktur. Yalnız, bu hayat merkez olarak alınmamış, o çağdaki Türkiye şartları içinde ve belli bir ışık altında müşahede edilmiştir" (Karakoç, 1987: 33).

Karakoç, şairin, bu hayatı gerçekçi bir bakış açısıyla yansıttığını söyler. "şair, son derece realist, hatta yer yer natüralisttir" (Karakoç, 1987: 34).

Karakoç, Mehmet Âkif'in şiirini öznel bir sanatçı üslubu ile yorumlayarak eleştiri yapmaktadır. Şöyle diyor örneğin Karakoç:

> *"Âkif'in şiirini şöyle tablolaştırabiliriz: Şehri, insanı, sokağı, kahvesi, bütün sefaletiyle bir toplumun, şark ülkelerinin acı manzaraları ve bunu bir taraftan delip öbür tarafına geçen ve bir projektör aydınlığında gösteren bir gün ışığı, yani İslam. Yani İslam, tek bir ferde hitap eden mücerret yanıyla değil, tarihin belli bir döneminde en trajik şartları yaşıyan Müslüman bir milletin halini tesbit için Âkif'in şiirine giriyor; aynı şekilde, toplum ve hayat, biyolojik ve sosyolojik gerçek olarak, genellikle, insanın tabiat ve ötesi karşısındaki durumuyla değil, aynı dönemdeki tarihî ve aktüel şartlarıyla aynı şiire konu oluyor"* (Karakoç, 1987: 35).

Karakoç, Mehmet Âkif'in şiirini, onun etkilendiğini düşündüğü kaynakları maddeleyerek değerlendirmektedir. Âkif'in şiirinin; Doğu manzum hikâyeciliği, Batı realizmi, İslam ideali, tarih ve "müsbet bilgiler tahsili"nden etkilendiği belirtilmiştir (Karakoç, 1987: 36).

Karakoç, eleştirilerinde sosyolojik bir bakış geliştirmek istediğini ifade etmiş ve bu açıdan tespitlerde bulunmuştur:

> *"Bir cemiyetin muayyen bir devrini ifade eden Safahat'ı sosyolojik bir bakışla şöyle vasıflandırabiliriz:*
>
> *1- Birinci Safahat (Genel sosyolojik çizgiler denemeleri)*
>
> *2- İkinci Safahat (Süleymaniye Kürsüsünde) spekülatif yapı şiirleri*
>
> *3- Üçüncü Safahat, doktrin şiir (Hakkında Sesleri) değer hükümleri*
>
> *4- Dördüncü Safahat (Fatih Kürsüsünde) siyasi yapı (kadro)*
>
> *5- Beşinci Safahat (Hatıralar) karşılaştırmalı tarihî-sosyolojik çizgiler*
>
> *6- Altıncı Safahat (Âsım), tarihî – destansı yapı, savaş sosyolojisi, potansiyel halinde gelecek zaman*

7- Yedinci Safahat (Gölgeler) Metafizik" (Karakoç, 1987: 41).

"Âkif, 'şiirle düşünme'yi edebiyatımıza sokan hemen hemen tek şairdir" (Karakoç, 1987: 42). Karakoç, Mehmet Âkif'in şiiri hakkındaki düşüncelerini onu Nâzım Hikmet, Orhan Veli, Claudel ve Eliot ile karşılaştırarak belirginleştirir. Karakoç'un Âkif'i karşılaştırdığı bir başka şair Yahya Kemal'dir. "Belki de Âkif'in şiirini anlayabilmenin en iyi yolu onu Yahya Kemal'le bir arada düşünmektir" (Karakoç, 1987: 44) diyen Karakoç, şiirin anlaşılabilmesi, estetik yönün ortaya çıkarılması için karşılaştırmalı yöntemin yararına da vurgu yapmıştır.

> *"Tarihin geniş açısı içinden, akışa bakan Yahya Kemal, eski, mükemmel vakitlere kayıyor ve o vakitlerin mermerden anıtını yapıyor. Böylece o üstün medeniyetin, tarihte olsun kurtulmasını sağlamaya çalışıyor. Mehmet Âkif'se, 'aktüel'in içinden bakarak, siperler kazıyor. Biri medeniyeti arka hatlarda, öbürü ön hatlarda koruyor"* (Karakoç, 1987: 44).

Karakoç, karşılaştırmasını stilistik açılardan da yapmaktadır: "Birinin, günlük dil ve halkın konuşmasına inişi, öbürünün sade bir şekilde de olsa, Divan geleneğini yürütmesi, birinin kelime ve mısra tasarrufuna karşılık, öbürünün bütüncü ve hikâye edici oluşu hep bu temel özelliklerden ileri gelir" (Karakoç, 1987: 45).

Karakoç, Mehmet Âkif eleştirisinde olduğu gibi Kaab bin Züheyr üzerine yazdığı metinde de biyografiden yaralanmıştır ("Kaab bin Züheyr ve Kaside-i Bürde": 23). *"Hintli Şair Kâbir"* ise tamamen bir biyografi yazısıdır. Karakoç "Belâgatın, icazın, imajın, gerçeğin ve güzelliğin eşsiz sentezi" ("Kaab bin Züheyr ve Kaside-i Bürde": 23) şeklinde öznel ifadelerle oluşturduğu eleştirisinde stilistik öğeleri şiirde imajların kullanımını yorumlayarak gösterir: "Devenin yürüyüşünde ilk çocuğunun kara haberini alan yaslı bir annenin çırpınışlarını ve ona bakıp da (kendi yavrularını da hatırlayarak) göğüs döğen öbür annelerin çığlıklarını gören ve bulan beytin çizdiği tablo, bugün bile ne kadar modern" ("Kaab bin Züheyr ve Kaside-i Bürde": 23)

2.2.4.10. Tomris Uyar

Tomris Uyar, eleştiri yazılarında kullandığı adıyla R. Tomris, eserlerin içerik ve konularını ele alarak, yazar ve şairleri sanatsal gelişimleri içinde yorumlayarak, içerik ve teknik konularda karşılaştırmalardan yararlanarak, edebiyat anlayışlarını ortaya çıkarmaya çalışarak öznel eleştiriler yapmıştır. Uyar'ın tanıtıcı nitelikli çalışmaları yanında feminist yaklaşımla yaptığı eleştiriler de bulunmaktadır.

Uyar'ın, *"Bir Doğa Vatandaşı: Edip Cansever"* yazısı Edip Cansever'in şiirlerini özellikle temaları ve bu temalara bakış açısını tespit etmeye yönelik bir değerlendirme yazısıdır. Uyar yazısında, Cansever'in şiir anlayışına ilişkin de belirlemeler yapar. Yargılarında öznel bir tutum içindedir. "Cansever kendi eliyle yerine yerleştirdiği doğanın (isterim her şeyi 'ben' koymalı dünyaya) çok sesli ve ancak akılla görülen, daha doğrusu diyalektik açıdan ve insan değerleri açısından bakılınca daha bir tadına varılan inceliklerini o dönemde eşine az rastlanır bir ustalıkla ele almış" (*"Bir Doğa Vatandaşı: Edip Cansever":* 48).

"Elleri Var Özgürlüğün" başlıklı Oktay Rıfat şiiri üzerine yazdığı metinde ise Uyar, şairin şiir gelişimini değerlendirmektedir. İfadelerinde denemeci tutumunu sürdüren Uyar, seçtiği dizelerden hareketle Rıfat'ın şiirinin dil, üslup ve içerik gibi yönlerine değinir.

"Sodom ve Gomore - Yakup Kadri" başlıklı yazısında Yakup Kadri'nin etkilendiğini iddia ettiği Batılı yazarlar ile Yakup Kadri'yi karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırmalar roman anlayışları üzerinden yapılır. Uyar, Kadri'yi biyografisi ile eserleri arasındaki ilişki bağlamında da ele almaktadır. Bu açıdan, Kadri'nin kendi hayatından da tanıdığı üst tabakayı anlattığı romanlarını, daha az bildiği alt tabaka insanlarını yansıttığı romanlarına oranla daha başarılı bulmaktadır.

Uyar'ın tanıtıcı yönü öne çıkan eleştirileri de bulunmaktadır. *"Ayaküstü Felsefe"* Hikmet Erhan Bener'in *Ara Kapı* adlı romanının tanıtımıdır. *"Salah Birsel'in Serüvenleri"* Birsel'in şiiri üzerine yazılmış bir denemedir. Birsel'in şiirini birtakım benzetmeler ve çağrışımlarla tarif etmeye çalışır. *"Sade ve İki Yazar"*, Simon de

Beauvoir ve Albert Camus tarafından roman yazarı Marquis de Sade üzerine yapılan eleştirilerini karşılaştırarak değerlendirmektedir. Felsefi eleştiri bağlamında ele alınabilecek konusu ile dikkat çeken metninde Uyar, denemeci tutumu ile Sade'ı tanıtmaya çalışmaktadır.

Tomris Uyar, *"500 Kelimeyle Şiir 300 Kelimeyle Eleştiri"* başlıklı yazısında şiirlerde sınırlı sayıda kelime kullanıldığına ve farklı şiir anlayışlarında benzer kelime grup ve kalıplarından yararlanıldığına dikkat çekmiştir. Uyar, "kelime şiiri" olarak isimlendirdiği bu durumu gelenekçi ve toplumcu anlayışla yazılmış şiirlerden örnekler açıklamaya çalışmıştır. Uyar, yazısında şiir eleştirilerinin de belli klişelerle yapıldığını belirtmektedir. Şiir eleştirisinde tutarlı görünen şiirlere 'organik', dağınık sayılan şiirlere 'mekanik' gibi nitelemeler ile "görüntülerdeki ustalık, dildeki duruluk, çağrışımlardaki incelik, mısra işçiliği" gibi kalıp ifadelerin kullanılmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Uyar'ın eleştirisine konu olan ifadelerin öznel bir anlayışı yansıttığını söylemek mümkündür.

"Sığlıkta O Kadın Tek Başına: Gülten Akın" yazısında, "kadın şair" sorununa değinen Uyar, feminist bir yaklaşımla Gülten Akın'ı değerlendirir. Uyar, kadın şairlerin "cinsiyetçi" yaklaşımı benimser biçimde kendilerini 'vitrin' hâline getirdiklerini ancak Akın'ın "kadınlığı genel insanlık'ın içinde bir yere oturttuktan sonra" şiirlerini yazdığını söyler (*"Sığlıkta O Kadın Tek Başına: Gülten Akın":* 50).

Tomris Uyar, eleştirilerinin bir yöntemi olarak olmasa da genel bir tutum olarak nesnellikten yana ifadeler kullanır. *"Nazım Hikmet Deyince"* yazısında nesnel bilgilere dayalı bir edebiyat tarihi bilgisi ihtiyacına işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bu yazıda Uyar'ın, eser merkezli tutumu önceledeği, Nâzım Hikmet hakkındaki değerlendirmelerin şiirlerinden hareketle yapılması gerektiğini söylemiştir ("Nazım Hikmet Deyince" : 14). Bununla birlikte Hikmet'in şiirleri ile biyografisi arasındaki güçlü ilişkiyi tespit ederek ve onun şiirlerini, konuları açısından değerlendirerek eleştirir ("Nazım Hikmet Deyince" : 15). Tematik eleştirilerinin bir başka örneğini *"Sabahattin Kudret Aksal"* yazısında örneklendiren Tomris Uyar, Aksal'ın 'sabah' temasının nasıl işlendiği üzerinde durmaktadır.

Tomris Uyar, eleştirilerinde sanatçı öznelliğini korumaktadır. *"Dörtnala Dümdüz Bir Mavilikte: Ahmet Muhip Dranas"* başlıklı yazısında "İlk bakışta mısrayı bir düşünme birimi olarak almış gibi görünüyor ama hemen bu yanılgıdan kurtuluyor insan, çünkü Ahmet Muhip'in mısraları kendi kapsam sınırlarını aşıp gidiyorlar eninde sonunda" gibi cümlelerle bu yaklaşımı açıkça örneklendirmektedir.

BÖLÜM III: 1960-1970 YILLARI ARASINDA EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ BİBLİYOGRAFYASI

Bibliyografyanın Hazırlanmasında Yararlanılan Başlıca Kaynaklar

AKBAYIR Sıddık ve ÇIKLA Selçuk (2003), "Eleştiri Kaynakçası", Eleştiri Özel Sayısı, *Hece dergisi*, s. 77/78/79, Mayıs/Haziran/Temmuz, ss. 918-919.

ÇERİ, Bahriye (2006), "Türkiye Üniversitelerinde Yeni Türk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Konularına Göre Sınıflandırılmış Bibliyografyası", Yeni Türk Edebiyatı Tarihi, *TALİD* (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c. 4, sayı 8, İstanbul, s.259-310.

KAHRAMAN, Âlim (2006), "Tanzimattan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Eleştiri", Yeni Türk Edebiyatı Tarihi, *TALİD* (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c. 4, sayı 8, İstanbul, s.245-258.

ÖZÇELEBİ Betül ve ÖZÇELEBİ Hüseyin (2006), "Eleştiri (1923-1960)", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, c.4, s.481-522.

SUSAM, Şebnem (1997), "Edebiyat Eleştirisi ve Kuramları Kaynakçası 1960-1995", *Defter*, 10 (31), Sonbahar, ss. 219-239.

TURAL, Şecaattin (2006), "Türk Edebiyatında Eleştiri: Cumhuriyet Devri", Yeni Türk Edebiyatı Tarihi, *TALİD* (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c. 4, s. 8, İstanbul, ss.245-258.

Türk Dili dergisi; Eleştiri Özel Sayısı-I (Temmuz 1963, c. 12, s.142), *Eleştiri Özel Sayısı-II* (Mart 1971, c.22, s.234)*; Roman Özel Sayısı* (Temmuz 1964, c.13, s.154); *Roman Özel Sayısı II* (Aralık 1964, s.159); *Ataç'ı Anma Özel Sayısı* (Mayıs 1967, c.16, s.188)

Edebiyat ve Eleştiri dergisi [50. Sayı Eleştiri Özel Bölümü], 8 (50), Temmuz-Ağustos 2000.

3.1. Makaleler

ACARLAR, Erdoğan (1968), "Edebiyat ve Bilimde 'İnsan Açısı'", *Türk Dili dergisi*, c.XVIII, s.201, Haziran, ss.354-355.

ADA, Ahmet (1969), "Savran: İzdüşümü", *Papirüs dergisi*, s.35, ss.56-57.

ADALI, Bilgin (1966) "Gürsen Topses'in Bağırtılar Öyküsü Üstüne", *Yordam dergisi*, s.11, c.1, Kasım, ss.86-87.

ADALI, Bilgin (1966), "Çukur", *Yordam dergisi*, s.11, c.1, Kasım, ss.81.-84-85.

ADALI, Bilgin (1967), "…",*Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.69.

ADALI, Bilgin (1967), "Nabizade Nazım'ın 'Karabibik' Öyküsü Üstüne", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz ss.33-37.

ADALI, Bilgin (1968), "Edebiyatın Okunmazlığı", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.56-59.

ADALI, Bilgin (1968), "Kitaplar: Roman ve Öykü", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.74-75.

ADALI, Bilgin (1969), "'Döl' Üstüne", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.144-145.

ADALI, Bilgin (1969), "Yeni Bir Gün", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.146-149.

AKALIN, L. Sami (1963), "Ahmet Haşim – Yahya Kemal", *Varlık dergisi*, s.606,Eylül, ss.5.

AKALIN, L. Sami (1964), "Halit Ziya Uşaklıgil'in Âşiyanı", *Varlık dergisi*, s.619, Nisan.

AKALIN, Sami (1961), "Darago ve Gürsel'in Ardından", *Varlık dergisi*, s.576, Haziran, ss.11.

AKALIN, Sami (1962), "Bir Eleştirme Üzerine", *Varlık dergisi*, s.575, Haziran, ss.12.

AKAY, İhsan (1960), "Oktay Akbal'ın Yapıtları II: Suçumuz İnsan Olmak", *Varlık dergisi*, s.522, Mart.

AKAY, İhsan (1960), "Oktay Akbal'ın Yapıtları Üstüne I", *Varlık dergisi*, s.521, Mart, ss.14.

AKAY, İhsan (1961), "Paris Mektubu: Tiyatro Yazarı Çehov", *Varlık dergisi*, s.551, Haziran, ss.8.

AKAY, İhsan (1962), "Balzac'ın İzinde", *Varlık dergisi*, s.587, Aralık, ss.7.

AKAY, İhsan (1962), "Hemingway Üzerine Aykırı Düşünceler", *Varlık dergisi*, s.568, şubat.

AKAY, İhsan (1962), "Reşat Nuri Darago'yu Anış", *Varlık dergisi*, s.578, Temmuz, ss.12.

AKAY, İhsan (1963), "Hisar'da Geçmiş Özlemi", *Varlık dergisi*, s.599, Haziran, ss.4.

AKAY, İhsan (1963), "Ömer Seyfettin Nerede Yatıyor?", *Varlık dergisi*, s.593, Mart, ss.5.

AKAY, İhsan (1967), "Charles Baudelaire", *Cep Dergisi*, s.11, Eylül, ss.3-8.

AKAY, İhsan (1967), "Rus Edebiyatı", *Cep Dergisi*, s.6, Nisan, ss.66-70.

AKAY, İhsan (1968), "Ulusların Seviyesi", *Varlık dergisi*, s.712, Şubat, ss.8.

AKAY, İhsan (1968), "Yapıtsız Dahiler", *Varlık dergisi*, s.591, Şubat, ss.6.

AKAY, Sadiye (1969), "Bir Sesin Ardından (Behçet Kemal Çağlar)", *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.354-355.

AKBAL, Oktay (1960), "Gide'i Okurken", *Türk Dili dergisi*, s.106,c.9, ss.511.

AKBAL, Oktay (1963), "Hisar Artık Yok", *Varlık dergisi*, s.599, Haziran, ss.10.

AKBAL, Oktay (1967), "Günlerde", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.15.

AKBAL, Oktay (1967), "Günlerde", *Varlık dergisi*, s.701,Eylül, ss.15.

AKBAL, Oktay (1967), "Tarus İçin", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.6.

AKBAL, Oktay (1967), "Tecer'i De Yitirdik", *Varlık dergisi*, s.699,Ağustos, ss.3.

AKBAL, Oktay (1968), "Günlerde", *Varlık dergisi*, s.709, Ocak.

AKBAL, Oktay (1969), "Ata'nın Şairi Artık Yok (Behçet Kemal Çağlar)", *Türk Dili dergisi*,s.219, c.XXI, Aralık, ss.205-206.

AKDAĞ, Tevfik (1966), "Müfettişler Müfettişi", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.40-42.

AKDAĞ, Tevfik (1966), "Nazım Hikmet Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.13, Kasım, ss.6.

AKDAĞ, Tevfik (1966),"Gencölmek", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.40-41.

AKDAĞ, Tevfik (1967), "Savran: Tarık Dursun K'nın Serüveni", *Papirüs dergisi*, s.14, c.3, Temmuz, ss.38-43.

AKDAĞ, Tevfik (1968), "Cemo'ya Övgü", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.63-65.

AKDAĞ, Tevfik (1968), "Savran: Denizin Kanı", *Papirüs dergisi*, s.22, ss.39-41.

AKDAĞ, Tevfik (1968), "Savran: Kavga", *Papirüs dergisi*, s.21, ss.40-41.

AKDENİZ, Mükerrem (1969), "Bunalım", *Hisar dergisi*, s.68, Ağustos, ss.16-17.

AKDENİZ, Mükerrem (1969),"Çağımızın İnsanı ve Gerçekçi Edebiyat", *Ilgaz*, s.93, ss.16-17.

AKER, Haluk (1966), "'Bağırtılar' Öyküsü İle Gürsen Topses", *Yordam dergisi*, s.11, c.1, Kasım, ss.81-82.

AKER, Haluk (1966), "Bir Günün Aralığından Görünen", *Yordam dergisi*, s.2, c.1, Şubat, ss.15.

AKER, Haluk (1966), "Güne Doğru", *Yordam dergisi*, s.7, c.1, Temmuz, ss.49.

AKER, Haluk (1966), "Kedi", *Yordam dergisi*, s.12, c.1, Aralık, ss.89.-94-95.

AKER, Haluk (1966), "Metin İncelemesi: Baki'nin Gazelini Okurken", *Yordam dergisi*, s.4, c.1, Nisan, ss.25.-31-32.

AKER, Haluk (1966), "Metin İncelemesi: Nedim'in Gazeli Üstüne", *Yordam dergisi*, s.9, c.1, Eylül, ss.67-68.

AKER, Haluk (1966), "Onat Kutların 'Hadi' Öyküsü Üstüne", *Yordam dergisi*, s.6,c.1, Haziran, ss.45-46.

AKER, Haluk (1967), "Dergiler-Dergilerden", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.50-51.

AKER, Haluk (1967), "Dergilerde", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.69-71.

AKER, Haluk (1967), "Kitaplar: Asım Bezirci'nin İki Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.68-69.

AKER, Haluk (1967), "Kitaplar: Sıtkı Salih Gör'ün Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.73.

AKER, Haluk (1967), "Metin Eleştirisinde Yöntem", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.27-31.

AKER, Haluk (1967), "Öykü Üstüne Tartışma", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.48-49.

AKER, Haluk (1967),"Dergiler Sorunu", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.6-8.

AKER, Haluk (1968), "Dağlara Benzer", *Türk Dili dergisi*, s.205, c.XXX, Ekim, ss.20.

AKER, Haluk (1968), "Ferit Edgü İçin Taslak", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.46-50.

AKER, Haluk (1968), "Kalıplaşmaya Karşı", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.9-10.

AKER, Haluk (1969), "Sürgün Hızı", *Türk Dili dergisi*, s.211, c.XX, Nisan, ss.26-27.

AKER, Haluk (1969), "Terman'da Bir Gün Batımı İçin Şarkılar", *Türk Dili dergisi*, s.213, c.XX, Haziran, ss.215-216.

AKER, Haluk (1969),"Cevizdere'de", *Yordam dergisi*, c.4, s.4/24, Temmuz Ağustos ss.165-168.

AKER, Oya (1967), "Çukur Öyküsü ile Bilgin Adalı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.20-24.

AKER, Oya (1968), "Kitaplar: İlk Yılların Ekmeği", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.76-77.

AKER, Oya (1969), "Karasu Üstüne", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.140-141.

AKGÜN, Nahit Ulvi (1967),"Karagöz Karması", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.13.

AKGÜN, Nahit Ulvi (1967),"Karagöz'ün Yalancılığı", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.11.

AKGÜN, Nahit Ulvi (1968), "Geçen Zaman", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.8.

AKIN, Gülten (1967), "Ataç İçin", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.580-581.

AKIN, Gülten (1967), "Soruşturmaya Karşılık Verenler", *Şiir Sanatı*, s.19,Mayıs, ss.18-20.

AKINCI, Gündüz (1965), "Bir Yıldönümü (Tevfik Fikret)", *Türk Dili dergisi*, s.167, c.XIV, Ağustos, ss.727-728.

AKINCI, Gündüz (1968), "Işık Tutan Bir Ozan (Tevfik Fikret)", *Türk Dili dergisi*, s.203, c.XVIII, Ağustos, ss.469-470.

AKSAL, Sabahattin Kudret (1963), "Şiir Üstüne", *Türk Dili dergisi*, s.141, c.XH, Haziran, ss.482,489.

AKSAL, Sabahattin Kudret (1967), "Orhan Veli için", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.21-22.

AKSAL, Sabahattin Kudret (1969), "Eleştiri Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.213, c.XX, Haziran, ss.222-229.

AKSOY, Fahir (1961), "Batı'dan Gelenler", *Dost*, s.8 c.8, Kasım, ss.15.

AKSOY, Ömer Asım (1967), "Kuran-ı Kerim'den İlhamlar (Behçet Kemal Çağlar)", *Türk Dili dergisi*, s.186, c.XVI, Mart, ss.443-447.

AKSOY, Ömer Asım (1967), "Yorumlar: Marksizm ve Dil Üzerine (Stalin)",*Türk Dili dergisi*, s.195, c.XVII, Aralık, ss.224-229.

AKSOY, Ömer Asım (1968), "Ataç'ın Hastalığı ve Ölümü", *Ilgaz*, Mayıs.

ALAIN, (1964),"Romanla Romancı Üzerine", çev.Fehmi Baldaş, Türk Dili dergisi, c.XIII, s.154, Temmuz, ss.701-706

ALANGU, Tahir (1960), "Memduh Şevkat Esendal'ın Edebiyatımızdaki Yeri", *Dost*, s.32, c.7, Mayıs, ss.8-10.

ALANGU, Tahir (1964), "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Ataç dergisi*, s.29-30, c.3, Ekim, ss.3-7.

ALANGU, Tahir (1964), "Sait Faik'in Hikâye Anlayışında Gelişmeler", Ataç dergisi, s.24, c.3, Mayıs, ss.3-7.

ALANGU, Tahir (1967), "İlhan Tarus İçin", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.7.

ALANGU, Tahir (1968), "Keloğlan Masalları", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XXX, Aralık, ss.458-469.

ALBERES, R.M. (1963), "Rene Maril Bir Edebiyat İncelemesi", çev. Salah Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.132, c.XII, Temmuz, ss.615-617.

ALBERES, R.M. (1964), "Rene Maril Flaubert Üzerine", çev. Salalı Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.685-687.

ALBERES, R.M. (1964), "Rene Maril Proust Üzerine", çev. Salah Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.709-711.

ALBERES, R.M. (1964), "Rene Maril Stendhal: Bir İsteğin Öyküsü", çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.671-673.

ALBERES, R. M. (1967), "Kitaplar ve 'Edebiyat'", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.180, c.15, Mayıs, ss.14-17.

ALBERES, R.M. (1963), "Açık Roman Kapalı Roman", *Varlık dergisi*, s.597, Mayıs, ss.14.

ALBO, Daniel (1967), "Trans-Evrop-Expresinden Sonra Alaın Robbe – Grillient", çev. Ender Gürol, *Cep Dergisi*, s.9, Temmuz, ss.113-117.

ALTINEL, Sabri (1967), "Anadolu Günü", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.85.

ALTINTAŞ, Günel (1964), "Eleştirmenin Eksiği", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.145, c.13, Haziran, ss.47-49.

ALTINTAŞ, Günel (1966), "Nazım 'Myht'miş!.....", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.164, c.14, Ocak, ss.36-41.

ALTON, Çetin (1964), "Sonsuz Gecelerin Ötesinde", *Türk Dili dergisi*, s.150, c.XIII, Mart, ss.384.

ANAMUR, Hasan (1969), "Jean Giraudoux", *Hisar dergisi*, s.64,Nisan, ss.5-7.

ANAMUR, Ö. (1965), "Michel Butor ve Ankara'daki Konuşmaları",*Hisar dergisi*, s.17, c.5, Mayıs, ss.2.-27.

AND, Metin (1964), "Anadolu Köy Orta Oyunları Üzerine (Şükrü Elçin)", *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.586-290.

AND, Metin (1964), "Çok Değerli Bir İnceleme (Niyazi Akı: XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosu Tarihi)", *Türk Dili dergisi*, s.150, c.XIII, Mart, ss.380-382.

ANDAY, Melih Cevdet (1960), "Deyişmeler: Çıkmalar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.5, c.1, Temmuz, ss.188-192.

ANDAY, Melih Cevdet (1960),"Deyişmeler: Çıkmalar II",*Yeni Ufuklar dergisi*, s.6, c.1, Ağustos, ss.243-248.

ANDAY, Melih Cevdet (1962), "Güzellik Yaratılmaz", *Dost*, s.10, c.8, Ocak, ss.3.

ANDAY, Melih Cevdet (1962), "Korkunun Gereği Yok", *Ataç dergisi*, s.3, c.1, Temmuz, ss.3.

ANDAY, Melih Cevdet (1962), "Şiirin Anlamı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.123, c.11, Ağustos, ss.6-11.

ANDAY, Melih Cevdet (1963),“Bunun Önüne Geçilmez”, *Ataç dergisi*, s.11, c.1, Mart, ss.3.

ANDAY, Melih Cevdet (1964), “Hoparlör”, *Varlık dergisi*, s.631, Ekim, ss.7.

ANDAY, Melih Cevdet (1964), “Sanatta Gelenekçiliğin Önemi”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.141,c.12, Şubat, ss.15-19.

ANDAY, Melih Cevdet (1966), “Aragon’un Bir Kitabı ve İmge Üstüne”, *Yelken dergisi*, s.112, Haziran, ss.5-6.

ANDAY, Melih Cevdet (1966), “Orhan Kemal Jübilesi”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.168, c.14, Mayıs, ss.1-4.

ANDAY, Melih Cevdet (1968), “Savran: Mikado’nun Çöpleri”, *Papirüs dergisi*, s.20, ss.43.

ANDAY, Melih Cevdet (1969), “Önemli Bir Dönemin Anısıdır Çağlar”, *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.214.

ANTIONE, Greland (1967), “Biçimler Deyişbilimi ile Tema'lar Deyişbilimi, ya da Eskille Yeni Eleştiri Karşısında Deyişbilimci”,çev. Bilge Karasu, *Türk Dili dergisi*, s.234, c.XXIII, Mart, ss.426-435.

ANTONELLI, Genéviéve (1968), “Eleştirmenlerin Gözü İle Eleştiri”, çev. Nihal Önal, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.3-10.

APALAK, Şevket (1969), “Uzakları, Dağları Yaşayan Kentlinin Şiiri: Egemen Berköz”, *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.206-210.

APAYDIN, Talip (1961),“Sabahattin Eyyuboğlu’nun Sesi”, *Varlık dergisi*, s.546, Mart.

APAYDIN, Talip (1964),“İki Tip”, *Varlık dergisi*, s.635, Aralık ss.5.

APAYDIN, Talip (1964),“Kitaplar: Toprak Uyanırsa”, *Varlık dergisi*, s.617, Mart.

APAYDIN, Talip (1967), “Aydınlar ve Toplum”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.180, c.15, Mayıs, ss.37.

APAYDIN, Talip (1967), “Hikâye: Leke”, *Varlık dergisi*, s.687, Şubat.

APAYDIN, Talip (1967), “Yeni İnsan Ataç”, *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.7.

APAYDIN, Talip (1967),“Nurullah Ataç”, *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

ARDAĞI, Adnan (1962), “Hikâye: Tahir ile Kedi”, *Varlık dergisi*, s.581,Eylül, ss.16.

ARIKANLI, Oğuz (1967),“Soruşturma Önsözü”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.1-3.

ARISOY, M.Sunullah (1967), “Tarus ve Saba İçin”, *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.11.

ARLAND, Marcel (1963), “Paul Léautaud'nun Duygulu Kinizmi”, çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.608-610.

ARPAD, Burhan (1963), "Stefan Zweig ve Dünyası", *Türk Dili dergisi*, s.141, c.XII, Haziran, ss.494.

ARPAD, Burhan (1969), "Hüseyin Rahmi' nin Romanları", *Türk Dili dergisi*, s.213, c.XX, Haziran, ss.197-199.

ARSEVEN, Veysel (1962), "İstiklal Marşı Değişmeli mi?",*Dost,* s.10 c.8, ss.8.

ARSLAN, Abdulbaki (1968), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, ss.78-79.

ARSLAN, Abdülbaki (1968), "Kitaplar: Şiir", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.72-73.

ASIM, Güzin (1961), "Bir Okuma Yöntemi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.110,c.10, Temmuz, ss.20-26.

ASMAR, Michel (1967), "Çağdaş Arap Edebiyatı", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.5, Mart, ss.40-54.

ASRAL, Suat Salih (1960), "Yahya Kemal'in Bilinmeyen Mısraları", *Çağrı*, s.34, Kasım, ss.3-5.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Dadaloğlu", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.16-17.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Dadaloğlu", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.16-17.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Mehmet Celal", *Çağrı*, s.80, Eylül, ss.7-9.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Mehmet Celal", *Çağrı*, s.80, Eylül, ss.7-9.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Seviden Yana", *Çağrı*, s.76, Mayıs, ss.18-19.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Seviden Yana", *Çağrı*, s.76, Mayıs, ss.18-19.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Şehabeddin Süleyman", *Çağrı*, s.79, Ağustos, ss.9-11.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Şehabeddin Süleyman", *Çağrı*, s.79, Ağustos, ss.9-11.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Yaş 17", *Çağrı*, s.78, Temmuz, ss.7-8.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964), "Yaş 17", *Çağrı*, s.78, Temmuz, ss.7-8.

AŞKUN, Vehbi Cem (1965), "Refik Halit Karay", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.7-8.

AŞKUN, Vehbi Cem (1965), "Refik Halit Karay", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.7-8.

AŞKUN, Vehbi Cem (1967), "Benden İçeri(Behçet Kemal Çağlar)", *Türk Dili dergisi*, s.190, c.XVI, Temmuz, ss.825-827.

AŞKUN, Vehbi Cem (1967), "Bugünün Öykücülüğü ve Karides Durağı", *Çağrı*, s.114, Temmuz, ss.13-14.

AŞKUN, Vehbi Cem (1967), "Sivas Şairleri", *Çağrı*, s.108, Ocak, ss.25-30.

AŞKUN, Vehbi Cem (1967), "Sivas Şairleri", *Çağrı*, s.108, Ocak, ss.25-30.

AŞKUN, Vehbi Cem (1968), "Nurullah Ataç", *Ilgaz*, s.68, Mayıs, ss.14-15.

AŞKUN, Vehbi Cem (1969), "Küçümene Şiirler", *Ilgaz*, s.95, Ağustos, ss.17.

AŞKUN, Vehbi Cem (1969),"Savrulan Yapraklar", *Çağrı*, s.34, Kasım, ss.26-27.

ATAÇ, (1966), "Münekkid Hakkında", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.16-18.

ATAÇ, Nurullah (1960), "Ataç'ın Köşesi: Ahmet Haşim", *Varlık dergisi*, s.527, Haziran, ss.3.

ATAÇ, Nurullah (1960), "Ataç'ın Köşesi: Beylik Bir Söz", *Varlık dergisi*, s.526, Mayıs, ss.5.

ATAÇ, Nurullah (1960), "Ataç'ın Köşesi: Gene Eleştirme", *Varlık dergisi*, s.522, Mart, ss.5.

ATAÇ, Nurullah (1960), "Ataç'ın Köşesi: Okurken", *Varlık dergisi*, s.523, Nisan.

ATAÇ, Nurullah (1960), "Ataç'ın Köşesi: Söz Olsun", *Varlık dergisi*, s.517, Ocak, ss.5.

ATAÇ, Nurullah (1960), "Ataç'ın Köşesi: Yavaşça", *Varlık dergisi*, s.519, Şubat, ss.5.

ATAÇ, Nurullah (1960),"Ataç'ın Köşesi: Söz Olsun", *Varlık dergisi*, s.518, Ocak, ss.6.

ATAÇ, Nurullah (1960),"Ataç'ın Köşesi: Yavaşça", *Varlık dergisi*, s.520, Şubat, ss.5.

ATAÇ, Nurullah (1961), "Ataç'ın Köşesi: Edebiyat", *Varlık dergisi*, s.541, Ocak, ss.5.

ATAÇ, Nurullah (1964), "Roman Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII,Temmuz, ss.648-651.

ATAÇ, Nurullah (1964), "Söz Arasında", *Türk Dili dergisi*, s.152, c.XIII, Temmuz, ss.477-478.

ATAÇ, Nurullah (1964), "Sözden Söze", *Ataç dergisi*, s.26, c.3, Haziran, ss.3.

ATAÇ, Nurullah (1968), "4 Haziran", *Ilgaz*,s.69, ss.13.

ATAÇ, Nurullah (1968), "Kolay Şiir", *Ilgaz*, s.68, Mayıs, ss.12.

ATAÇ, Nurullah (1968), "Şiirler", *Türk Dili dergisi*, s.200, c.XVIII, Mayıs, ss.162-165.

ATAMAN, Yekta (1963), "T. S. Eliot", *Varlık dergisi*, s.596, Nisan, ss.11.

ATAR, İhsan (1961), "Genç Sanatçının Gençlik Öfkesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.112, c.10, Eylül, ss.37-39.

ATİLLA, Ömer (1961),"Eleştirmecinin Asıl Sıkıntısı", *Hisar dergisi*, s.8, Ağustos, ss.18-19.

ATKINSON, Brooks (1963), "Gazete Eleştirilerinin Anatomisi", çev. Özdemir Nutku, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.677-680.

ATOK, Oğuz Kazım (1960), "Şiir Eleştirmecileri", *Çağrı*, s.25, ss.13.

ATOK, Oğuz Kazım (1966), "Roman Üstüne Tartışma", *Türk Dili dergisi*, s.176, c.XV, Mayıs, ss.500-503.

ATOK, Oğuz Kazım (1969), "Çocuk Yazını Diye Bir şey Var mı?", *Türk Dili dergisi*, s.215, c.XX, Ağustos, ss.639-644.

AY, Behzat (1964), "Kitaplar: Kanlı Topraklar", *Varlık dergisi*, s.630, Eylül.

AY, Behzat (1964),"Kavel", *Ataç dergisi*, s.21, c.2, Ocak, ss.31-32.

AY, Behzat (1968), "Yevtuşenko'nun Pearl Harbor'u", *Cep Dergisi*, s.17, Mart, ss.124-127.

AY, Mualla (1964), "Şiirde Tasfiye", *Çağrı*, s.72, Ocak, ss.29-30.

AY, Mualla (1964), "Şiirde Tasfiye", *Çağrı*, s.72, Ocak, ss.29-30.

AY, Mualla (1965), "Şiir Dünyamız", *Çağrı*, s.91, Ağustos, ss.2-4.

AY, Mualla (1965), "Şiir Dünyamız", *Çağrı*, s.91, Ağustos, ss.2-4.

AY, Mualla (1965), "Şiir Dünyamız", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.2-3.

AY, Mualla (1965), "Şiir Dünyamız", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.2-3.

AY, Mualla (1965), "Şiir Dünyamız", *Çağrı*, s.94, Kasım, ss.3-5.

AY, Mualla (1965), "Şiir Dünyamız", *Çağrı*, s.94, Kasım, ss.3-5.

AYDEMİR, Ayhan (1965), "Cüce Muhammet",*Ilgaz*, s.42, Mart,ss.17.

AYDEMİR, Şevket Süreyya (1964), "Toprak Uyanırsa Üstüne", *Varlık dergisi*, s.619, Nisan.

AYHAN, Ece (1967), "Bir Resim Olarak Orhan", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.29-30.

AYKIN, Cemal (1960), "1959'un Hikâyeleri", *Dost*, s.28, c.6, Ocak, ss.50-73.

AYKIN, Cemal (1960), "Sait Faik'in Hikâyeciliği", *Dost*, s.32, c.7, Mayıs, ss.15-18.

AYTAÇ, Aysel (1963), "Şimşek'i Anarken", *Varlık dergisi*, s.598, Mayıs.

BAKIR, Muhammed (1963), "Adnan Turanî", *Dost*, s.25, c.11, Nisan, ss.8-9.

BALABAN, İbrahim (1968), "Şair Baba ve Damdakiler İçin Önsöz Gibi", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.50-51.

BALABAN, Memduh (1962), "Baş Kaldıran Adam: Albert Camus", *Varlık dergisi*, s.566, Ocak, ss.14.

BALABAN, Memduh (1961), "Büyük İnsan-Yazar Hemingway", *Varlık dergisi*, s.554, Temmuz, ss.8.

BALABAN, Memduh (1961), "Eleştiricinin Aynası", *Varlık dergisi*, s.555, Ağustos, ss.9.

BALABAN, Memduh (1963), "Günümüzün Fransız Yazınına Topluca Bir Bakış", *Ataç dergisi*, c.2, s.17, Eylül, ss.8.

BALABAN, Memduh (1961), "Narkisos Bunalması", *Varlık dergisi*, s.545, Mart, ss.8.

BALABAN, Memduh (1964), "Sait Faik Üstüne II.", *Varlık dergisi*, s.625, Temmuz, ss.8.

BALABAN, Memduh (1964), "Sait Faik Üzerine I.", *Varlık dergisi*, s.624, Haziran, ss.4.

BALABAN, Memduh (1961), "Yazar ile Okur", *Varlık dergisi*, s.560, Ekim, ss.6.

BALDAŞ, Fehmi (1964),"Fransız Romanına Genel Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.662-670.

BARANUS, Osman Numan, "Eleştirmeye Evet Eleştirene Hayır!", *Yelken dergisi*, Kasım 1968, s.141, ss.31.

.BARTHES, Roland (1960), "Hangi Tiyatro'nun Öncüsü?", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.2, c.1, ss.64-66.

BARTHES, Roland (1967), "Kafka'nın Cevabı", *Cep Dergisi*, s.8, ss.47-53.

BARTHES, Roland (1971), "Eleştiri Nedir?", çev. Tahsin Yücel, *Türk Dili Dergisi*, s.234, c.XXIII, Mart, ss.436-439.

BARTHESS, Roland (1966), "Eleştiri Nedir?", *Cep Dergisi*, s.2, Aralık, ss.35-39.

BARTHESS, Roland (1967), "Kafka'nın Cevabı", çev. Berke Vardar, *Cep Dergisi*, s.8, Haziran, ss.47-53.

BAŞARAN, M. (1967), "Derslikte", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat.

BAŞARAN, M. (1962), "Türkmen Hasan'ın Mandası", *Varlık dergisi*, s.569, Mart, ss.9.

BAŞARAN, M. (1965), "Aydın Maydın", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.14, s.163, Aralık, ss.53.

BAŞARAN, M.(1962), "Aylı Gece", *Varlık dergisi*, s.566, Ocak, ss.10.

BAŞARAN, M. (1968), "Başka Yol Yok", *Varlık dergisi*, s.718, Mayıs, ss.13.

BAŞARAN, M. (1964), "Bilim İşçisi Orhan Burian", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.144, c.12, Mayıs, ss.40-43.

BAŞARAN, M. (1969), "Bir Kitap Üzerine İki Yazı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.211, c.18, Aralık, ss.38-40.

BAŞARAN, M. (1968), "Çakır'ın Öfkesi", *Varlık dergisi*, s.732, Aralık, ss.7.

BAŞARAN, M. (1967), "Domuz Boyunduruğu", *Varlık dergisi*, s.693, ss.11.

BAŞARAN, M. (1965), "Eleştirme, Eleştirmen", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.153, c.13, Ocak, ss. 29-30.

BAŞARAN, M. (1967), "Nurullah Ataç", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.14.

BAŞARAN, M. (1961), "Okuma Üstüne", *Varlık dergisi*, s.563, Aralık.

BAŞARAN, M. (1967), "Ölüm Örneksiz Bakış", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.15, s.176, Ocak, ss.86-87.

BAŞARAN, M. (1968), "Prospero Özlemi", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.7.

BAŞARAN, M. (1962), "Sınır Yazını", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.126, c.11, Kasım, ss.25-26.

BAŞÇILLAR, Seyfettin (1966), "Halka İnmek", *Papirüs dergisi*, s.6, c.1, Kasım, ss.6.

BATAILLE, Georges (1960), "Edebi Portreler: William Blake", *Varlık dergisi*, s.517, Ocak, ss.13.

BATU, Selahattin (1965), "Ataç Ve Türk Dili", *Türk Dili Dergisi*, s.161, c.XIV, Şubat, ss.368-371.

BATU, Selahattin (1969), "Freud'un Ötesi", *Türk Dili Dergisi*, s.215, c.XX, Ağustos, ss.651-655.

BATU, Selahattin (1968), "Ay'dan Denizden", *Varlık dergisi*, s.727, Ekim.

BATU, Selahattin (1968), "Bilgelik Üstüne", *Varlık dergisi*, s.730, Kasım, ss.8.

BATU, Selahattin (1961), "Bir Kitap Vesilesiyle", *Varlık dergisi*, s.557, Eylül.

BATU, Selahattin (1967), "Cahit Sıtkı'dan Yahya Kemal'e II.", *Varlık dergisi*, s.689, Mart, ss.4.

BATU, Selahattin (1967), "Cahit Sıtkı'dan Yahya Kemal'e", *Varlık dergisi*, s.688, Şubat, ss.5.

BATU, Selahattin (1969), "Camus'nün Hayat Felsefesi", *Hisar dergisi*, s.66, Haziran, ss.8-10.

BATU, Selahattin (1966), "Düşündükçe", *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.7-8.

BATU, Selâhattin (1960), "Geçen Yılın Ardından", *Varlık dergisi*, s.517, Ocak, ss.3.

BATU, Selahattin (1966), "Karanlık Şiirler", *Hisar dergisi*, s.34, Ekim, ss.6-8.

BATU, Selahattin (1967), "Kutsi Tecer'in Ardından", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos, ss.7.

BATU, Selahattin (1966), "Mehmet Kaplan'ı Okurken", *Hisar dergisi*, s.31, Temmuz, ss.6-7.

BATU, Selahattin (1966), "Orda", *Hisar dergisi*, s.28, Nisan, ss.14-17.

BATU, Selahattin (1964), "Özlediğimiz Ortam", *Varlık dergisi*, s.624, Haziran, ss.5.

BATU, Selahattin (1962), "Rabindranath Tagore", *Varlık dergisi*, s.569, Mart, ss.8.

BATU, Selahattin (1967), "Radhakrishnan Üstüne", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.9.

BATU, Selahattin (1968), "Sözden Söze", *Varlık dergisi*, s.717, Mayıs, ss.4.

BATU, Selahattin (1968), "Sözden Söze", *Varlık dergisi*, s.732, Aralık.

BATU, Selahattin (1968), "Şiir Denince", *Varlık dergisi*, s.725, Eylül, ss.5.

BATU, Selahattin (1968), "Şiir Konusu", *Varlık dergisi*, s.720, Haziran, ss.4-5.

BATU, Selahattin (1966), "Şiir ve Mistisizm", *Hisar dergisi*, s.32, Ağustos, ss.7-8,

BATU, Selahattin (1966), "Şiir ve Mistisizm", *Hisar dergisi*, s.33, Eylül, ss.5-6.

BATU, Selahattin (1967), "Şiirsiz Dünya", *Varlık dergisi*, s.706, Kasım, ss.5.

BATU, Selahattin (1963), "Şu Harap İstanbul", *Varlık dergisi*, s.603, Ağustos, ss.3.

BATU, Selahattin (1968), "Yağmurlu Deniz", *Varlık dergisi*, s.718, Mayıs, ss.12.

BATU, Selahattin (1967), "Yine Yahya Kemal Üstüne", *Hisar dergisi*, s.41, Mayıs, ss.6-7.

BATU, Selahattin (1967), "Ziya Osman Saba İçin", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.8.

BATUR, Sabahattin (1965), "Nejad Devrim'le Bir Konuşma", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.152, c.13, Ocak, ss.35.

BAUDELAİRE, Charles (1963), "Neye Yarar Eleştiri", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.582-583.

BAYAR, Zühtü (1967), "'Kafatası'nın Açıklaması", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.50-54.

BAYAR, Zühtü (1967), "Arif Damar", *Papirüs dergisi*, s.30, Aralık, ss.72-78.

BAYAR, Zühtü(1967), "Dokozuncu Yıl Şiiri", *Papirüs dergisi*, s.19, c.3, Aralık, ss.19-22.

BAYAR, Zühtü (1968), "Hasan Hüseyin", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.74-80.

BAYAR, Zühtü (1968), "Nazım Hikmet Üzerine", *Yelken dergisi*, s.132, Şubat, ss.11-12.

BAYBURT, Fakir (1967), "Ataç İçin", *Türk Dili Dergisi*, s.188, c.XVT, Mayıs, ss.581-582.

BAYDAR, Mustafa (1967), "Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Türk Kadını", *Varlık dergisi*, s.689, Mart, ss.7.

BAYDAR, Mustafa (1969), "Sabri Esat Siyavuşgil'e Göre Yedi Meşaleciler ve Türk Hikâyeciliği", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.200, c.17, Ocak, ss.40-43.

BAYDAR, Muzaffer (1967), "Tanrıöver'in Portresi", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül, ss.9.

BAYRAV, Süheyla (1960), "Oidipus, Hamlet, Bérénice", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.3-4, c.1, Mayıs-Haziran, ss.127.

BAYRAV, Süheyla (1960), "Roman ve Yeni Fransız Romanı Üzerine", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.92, c.8, Ocak 1960, ss.224-229.

BAYSAL, Faik (1967), "Hikâye: Başaklar", *Varlık dergisi*, s.692, Nisan, ss.11.

BAYSAL, Faik (1967), "Ziya Osman Saba", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.14.

BEAUMONT, Germaine (1963), "Bir Roman Anlayışı", *Varlık dergisi*, s.601, Temmuz, ss.11.

BEHRAM, Nihat (1967), "Kitaplar: Ceyhun Can'ın Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.70-71.

BEHRAM, Nihat (1967), "Kitaplar: Dört Şiir Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, ss.75-79.

BEHRAMOĞLU, Ataol (1967), "Üç Romanıyla Yakup Kadri Karaosmanoğlu", *Alan'67*, s.3, Haziran, ss.7-10.

BEKİR, Kemal (1968), "Savran: Bir Romancımız İki Romanı", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.46-50.

BELGE, Murat (1967), " Epik", *Alan'67*, s.4, Temmuz, ss.27-30.

BELGE, Murat (1967), "Bir Metin İncelemesi (II)", *Şiir Sanatı*, s.3, Ocak, ss.3-6.

BELGE, Murat (1967), "Epik", *Alan'67*, s.2, Mayıs, ss.14-21.

BELGE, Murat (1967), "Epik",*Alan'67*,s.3, Haziran, ss.27-30.

BELGE, Murat (1967), "Epik",*Alan'67*,s.1, Nisan, ss.13-20.

BELGE, Murat (1967), "Hikâye ya da Roman Kişisinin Adı", *Papirüs dergisi*, s.13, c.2, Haziran, ss. 14-16.

BELGE, Murat (1966), "Kavramlar Sorunu", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.12-15.

BELGE, Murat (1966), "Metin İncelemesi Üstüne", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.9-12.

BELGE, Murat (1966), "Sabahattin Ali'den Asfalt Yol Hikâyesi Üzerine", *Yordam dergisi*, s.7, c.1, Temmuz, ss.52-54.

BELGE, Murat (1968), "Selahattin Hilav'a", *Papirüs dergisi*, s.30, Aralık, ss.14-16.

BELGE, Murat (1967), "Yeni Yordam", *Papirüs dergisi*, s.10, c.2, Mart, ss.39-41.

BENEKAY, Yahya (1966), "Anadolu Deyince: Petrol", *Hisar dergisi*, s.28, Nisan, ss.11-12.

BENEKAY, Yahya (1960), "Dobiş", *Varlık dergisi*, s.522, Mart, ss.20.

BENEKAY, Yahya (1967), "Kutsi Hoca", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.3.

BENEKAY, Yahya (1962), "Martriş", *Varlık dergisi*, s.576, Haziran, ss.9.

BENEKAY, Yahya (1967), "Ölümle Oyun", *Varlık dergisi*, s.703, Ekim, ss.7.

BENEKAY, Yahya (1967), "Vanda Bir Top Işık", *Varlık dergisi*, s.691, Nisan, ss.7.

BENEKAY, Yahya (1967), "Yaratıcı Dostluk", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.10.

BENK, Adnan (1960), "Nathalie Sarraute: Kuşku Çağı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.10-12.

BERGONZİ, Bernard (1961), "Bugünkü İngiliz Şiiri", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili Dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.151-155.

BERK, İlhan (1962), "Şiirin Çizdiği Çizgi", *Dost*, s.14, c.9, Mart, ss.16-18.

BERK, İlhan (1961), "Gecebarı (Doğan Türker)", *Türk Dili Dergisi*, s. 122, c.XI, Kasım, ss.122-123.

BERK, İlhan (1961), "Hallaç (Leyla Erbil'in Hikâyeleri)", *Türk Dili Dergisi*, s.123, c.XJ, Aralık, ss.193-194.

BERK, İlhan (1965), "Bir cevap", *Türk Dili Dergisi*, s. 162, c.XIV, Mart, ss.438-439.

BERK, İlhan (1960), " Saint-John Perse", *Dost*, s.39, c.7, Aralık, ss.18.

BERK, İlhan (1962), "Anlamsızlığın Anlamı I", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.119, c.10, Nisan, ss.6-17.

BERK, İlhan (1960), "Bir Dava Üstüne İki Ayrı Görüş: Anlam", *Varlık dergisi*, s.520, Şubat, ss.9.

BERK, İlhan (1964), "Bir Ozan Davranışı", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.13, s.150, Kasım, ss.24-25.

BERK, İlhan (1963), "Divan Şiirine Bakmak", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.138, c.12, Kasım, ss.20-28.

BERK, İlhan (1965), "Eleştiride Ölçü", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.153, c.13, ss.18-22.

BERK, İlhan (1960), "Salt Şiir", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.3-4, c.1, Mayıs-Haziran, ss.105-126.

BERK, İlhan (1961), "Soyut", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.105-106, c.9, Şubat-Mart, ss.405-411.

BERK, İlhan (1960), "Şiire Bakmak", *Varlık dergisi*, s.523, Nisan, ss.18-26.

BERK, İlhan (1964), "Türk Şiirine Bakmak", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.151, c.13, Aralık, ss.18-26.

BERK, İlhan (1965), "Üç Örnek Ozan", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.152, c.13, Ocak, ss.21-26.

BERKOZ, Egemen (1967), "Dağda Ateş Yakan: Ömer Faruk Toprak", *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs, ss. 47-53.

BERKÖZ, Egemen (1968), "Çağdaş Bir Ahmet Oktay İçin Prolog", Papirüs dergisi, s.21, ss.50-55.

BERKÖZ, Egemen (1967), "Duru Bir Hayretle: Necati Cumali",*Papirüs dergisi*, s.13, c.2, Haziran, ss.50-56.

BERKÖZ, Egemen (1967), "Toplumcu Şiir Üstüne Bazı Düşünceler", *Yordam dergisi*, c.2, s.14, Bahar, ss.10-11.

BEŞİR, Fuat (1964), "Intıkaaı", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.627-628.

BEYHANGİL, Halil (1968), "Halkçılık", *Yelken dergisi*, Ekim, s.140, ss.4.

BEZİRCİ, Asım (1963), "Okudukça", *Dönem dergisi*, Aralık, s.3, ss.7.

BEZİRCİ, Asım (1962), "Bilimden Yana", *Türk Dili Dergisi*, s.126, c.XI, Mart, ss.375-377.

BEZİRCİ, Asım (1966), "Ataç'ın Nesnel Eleştiriye Yönelmesi", *Yordam dergisi*, s.5, c.1, Mayıs, ss.33-34.

BEZİRCİ, Asım (1962), "Bağımsızlığa Doğru", *Ataç dergisi*, s.4, c.1, Ağustos, ss.5-7.

BEZİRCİ, Asım (1968), "Bir Bitmeyen Ölüm", *Papirüs dergisi*, s.28, Ekim, ss.19-24.

BEZİRCİ, Asım (1969), "Cahit Irgat", *Papirüs dergisi*, s.35, ss.61-67.

BEZİRCİ, Asım (1962), "Eleştiride Konu", *Ataç dergisi*, s.5, c.1, Eylül, ss.10-11.

BEZİRCİ, Asım (1962), "Eleştiride Zaman", *Ataç dergisi*, s.3, c.1, Eylül, ss.8-9.

BEZİRCİ, Asım (1967), "Haksız Yorumlar", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.40-43.

BEZİRCİ, Asım (1968), "Hasan İzzettin Dinamo", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos, ss.73-79.

BEZİRCİ, Asım (1967), "İlk Şiirler", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.5-20.

BEZİRCİ, Asım (1968), "İnce Siyaset", *Papirüs dergisi*, 30, Aralık, ss.11-13.

BEZİRCİ, Asım (1967), "Nezihe Meriç: Bozbulanık", *Papirüs*, s.15, c.3, Ağustos, ss.3-8.

BEZİRCİ, Asım (1967), "Nezihe Meriç: Korsan Çıkmazı, Menekşeli Bilinç", *Papirüs*, s.17, c.3, Ekim, ss.7-13.

BEZİRCİ, Asım (1967), "Nezihe Meriç: Topal Koşma", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss.8-11.

BEZİRCİ, Asım (1966), "Nurullah Ataç ve Eleştiri Anlayışı", *Papirüs dergisi*, s.2, c.1, Temmuz, ss.4-12.

BEZİRCİ, Asım (1966), "Olumsuz Sonuçlar", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.13-21.

BEZİRCİ, Asım (1960), "Petrol", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.6, c.1, Ağustos, ss.216-224.

BEZİRCİ, Asım (1967), "Rıfat Ilgaz", *Papirüs dergisi*, s.19, c.3, Aralık, ss.49-55.

BEZİRCİ, Asım (1967), "Şiirde Kapalılık", *Papirüs dergisi*, s.14, c.3, Temmuz, ss.8-9.

BEZİRCİ, Asım(1960), "Umutsuzlar Parkı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.21-28.

BEZİRCİ, Asım (1966), "Yanlışları Düzeltelim", *Papirüs dergisi*, s.6, c.1, Kasım, ss.44-46.

BEZİRCİ, Asım (1969), "Yeni Bir Ses Yeni Bir İnsan: Necati Tosuner", *Papirüs dergisi*, s.36, ss.16-20.

BEZİRCİ, Asım (1967), "Orhan Veli'nin Yazdıkları", *Papirüs dergisi*, s.13, c.2, Haziran, ss.4-13.

BILDIRKI, Oyhan Hasan (1969), "'Yakınma' ve Munis Faik Ozansoy", *Hisar dergisi*, s.69, Eylül, ss.23-24.

BILDIRKI, Oyhan Hasan (1960), "M. N. Karaer'in Şiiri Üzerine", *Hisar dergisi*, s.68, Ağustos, ss.27-28.

BILDIRKI, Oyhan Hasan (1960), "Şiirimizde Toplumculuk ve Nüzhet Erman", *Hisar dergisi*, s.63, Mart, ss.23-24.

BILLY, André (1968) , "Eleştirmenlerin Gözü ile Eleştiri", çev. Nihal Önol, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.3-4.

BİL, Salah (1961), "Yaşamın Korkulukları", *Türk Dili Dergisi*, s.121, c.XI, Ekim, ss.31-33.

BİLEN, Mehmet Yaşar (1969), "Olayların Getirdiği", *Ilgaz*, s.91, Nisan, ss.14-15.

BİLEN, Mehmet Yaşar (1969), "Bu Kaçıncı Yeni", *Ilgaz*, s.96, Eylül, ss.21.

BİLEN, Mehmet Yaşar (1969), "Olayların Getirdiği", *Ilgaz*, s.90, Mart, ss.17.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Uçarı'nın Şiirinde Yeni Bir Aşama", *Türk Dili dergisi*, s.197, c.XVII, Şubat, ss.636-639.

BİNYAZAR, Adnan (1969), "Sancho (Haldun Taner: Sancho'nun Sabah Yürüyüşü)", *Türk Dili dergisi*, s.222, c.XXI, Mart, ss.512-515.

BİNYAZAR, Adnan (1969), "Tante Rosa (Sevgi Sabuncu)", *Türk Dili dergisi*, s.213, c.XX, Haziran, ss.285-286.

BİNYAZAR, Adnan (1969), "Zamanı Doldurmak", *Türk Dili dergisi*, s.208, c.XIX, Ocak, ss.598-601.

BİNYAZAR, Adnan (1971), "Şiir Değerlendirmeleri (Necati Cumalı: Niçin Aşk)", Türk *Dili dergisi*, s.240, c.XXTV, Eylül, ss.457-461.

BİNYAZAR, Adnan (1969), "Halide Edip'in Kızları", *Ilgaz*, s.93, Haziran, ss.10-11.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Amerikan Sargısı", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.16.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Ataç Eleştirilmelidir", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Ataç Üstün Bir Açık Oturum", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.6.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Atinalı Timon ve Günümüz Kişisi", *Varlık dergisi*, s.724, Ağustos.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Başkaldıran İnsan", *Cep Dergisi*, s.15, Ocak, ss.119-125.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Edebiyatçının Sorumluluğu: Sartre'a Göre", *Cep Dergisi*, s.7, Mayıs, ss.78-84.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Eleştiri Açısından Ataç'ın Kişiliği", *Varlık dergisi*,s.728, Ekim, ss.8.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Gerçek Kişilik", *Varlık dergisi*, s.717, Mayıs, ss.5.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Istırap Düşüncesi", *Varlık dergisi*, s.690, Mart.

BİNYAZAR, Adnan (1966), "İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür", *Papirüs dergisi*, c.1, s.6, Kasım, ss.43-44.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "İzlenimler", *Varlık dergisi*, s.727, Ekim.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "İzmirli'den Hikâyeler", *Varlık dergisi*, s.708, Aralık.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Kuş Gölgesi", *Varlık dergisi*, Şubat 1968, s.711, ss.12.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Okumanın Anlamı", *Varlık dergisi*, s.713, Mart, ss.7.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Pirinçler Yeşerecek", *Varlık dergisi*, s.726, Eylül, ss.12.

BİNYAZAR, Adnan (1966), "Savran: Bilge Aisopos", *Papirüs dergisi*, s.6, c.1, Kasım, ss.34-36

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Su ve Toprak", *Varlık dergisi*, s.704, Ekim, ss.13.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Toplum Sorunlarımız Karşısında İlhan Tarus", *Varlık dergisi*, s.692, Nisan, ss.10.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Uygar Kişi", *Varlık dergisi*, s.732, Aralık, ss.5.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Veba", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.15.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Vietnam Savaşımız", *Papirüs dergisi*, Şubat 1967, c.2, s.9, ss.33.

BİNYAZAR, Adnan (1968), "Yalnızlıktan Doğan Öykü", *Varlık dergisi*, s.710, Mayıs, ss.13.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Yaşar Kemal'in Efsaneleri", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.7.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Yeşilkaya Savcısı", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat.

BİNYAZAR, Adnan (1967), "Ziya Osman Saba'nın Evreni", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.8.

BİNYAZAR, Adnan (1969), "Yazarın Evreni (Dostoyevski üzerine)", *Türk Dili dergisi*, s.211, c.XX, Nisan, ss.57-59.

BİNYAZAR, Adnan (1969), "Yeni Türk Tiyatrosu (Ali Püsküllüoğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.214, c.XX,Temmuz, ss.592-595.

BİRDOĞAN, Nejat (1961), "Sürmeli-Sahat Çukuru ve Ercişli Emrah", *Türk Dili dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.174-176.

BİRSEL, Salah (1961), "İnce İşler", *Türk Dili dergisi*, s.122, c.XI, Kasım, ss.93-94.

BİRSEL, Salah (1962), "Gelenek Ah Gelenek)", *Türk Dili dergisi*, s.126, c.XI, Mart, ss.354-356.

BİRSEL, Salah (1969), "Kimileri Günlük Sever", *Türk Dili dergisi*, s.211, c.XX, Nisan, ss.69-72.

BİRSEL, Salâh (1967), "Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri" çev. Suut Kemal Yetkin, *Türk Dili dergisi*, s.194, c.XVII, Kasım, ss.183-184.

BİRSEL, Salâh (1969), "Claude Simon Ankara'da", *Türk Dili Dergisi*, s.213, c.XIX, Haziran, ss.291-293.

BİRSEL, Salâh (1969), "Eski Fransız Oyun Yazarı (Salacrou İle Audibertı)", *Türk Dili Dergisi*, s.208, c.XIX, Ocak, ss.613-617.

BODAR, Rober (1965), "Shakespeare'in Sırrı", çev. Kanıran Şerif Saru, *Türk Dili dergisi,*s.163, c.XIII, Nisan, ss.528-532; XTV, Mayıs, ss.583,587.

BODART, Roger (1964), "Ölümünün onuncu Yıldönümünde: Sait Faik Abasıyanık veya Yaşamak Hırsı", *Varlık dergisi*, Mayıs 1964, s.621, ss.8-9.

BOMBACI, Alessio (1968), "Yahya Kemal", çev. M. Uyguner, *Hisar dergisi*, s.59, Kasım, ss.13-14.

BORGESE, Giuseppe Antonia (1963), "Leon Tolstoy", çev. Muhittin Yılmaz, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.714-715.

BOSQUET, Alain (1968), "Eleştirmenlerin Gözü İle Eleştiri", çev. Nihal Önol, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.4-5.

BÖLL, Heinrich (1963), "Roman Üzerine", *Varlık dergisi*, s.591, Şubat, ss.6.

BÖLL, Heinrich (1964), "Wolfgang Borchert'in Sesi", *Varlık dergisi*, s.629, Eylül, ss.14.

BRIS, Michel Le, VINCENT (1969), Bruno, "Kara Getto'nun Edebiyatı", çev. Ayda Düz, *Cep Dergisi*, s.28, Şubat, ss.23-28.

BRİERRE, Annie (1963), "Faulknerle Son Karşılaşma", *Varlık dergisi*, s.595, Nisan, ss.9.

BROCH, Hermann (1964), "Romanda Dünya Görüşü", çev. Cemil Ziya Şanbey, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XTV, Aralık, ss.187-193.

BROD, Max (1963), "Franz Kafka ile Birlikte Çalışmalarımız", *Varlık dergisi*, s.605, Eylül, ss.10.

BROD, Max (1967), "Kafka'da İnanç ve Mutsuzluk", çev. Kamuran Şipal, *Cep Dergisi*, s.9, Temmuz, ss.49-56.

BROD, Max (1963), "Kafka Üzerine Notlar", çev. Engin Ünsal, *Türk Dili dergisi*, s.139, c.XII, Nisan, ss.387-388.

BROOKS, Cleaneth (1963), "Şiir ve Gelenek", çev. Ayşegül Günküt, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.686-687.

BRUNETİERE, Ferdinand (1963), "Evrimsel öğreti ve Edebiyat Tarihi", çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.591-593.

BUĞRA, Tarık (1965), "Heyyi Hey", *Hisar dergisi*, s.14, Şubat, ss.14-15.

BULUT, Abdülkadir (1968), "Sennur Sezer'den Bir Şiir", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.36-38.

BULUT, Rıza (1961), "Dizginler Gevşetilince", *Varlık dergisi*, s.547, Nisan, ss.8.

BURDURLU, İ. Zeki (1967), "Semaver ve Kumpanya'da Cümle Yapısı", *Varlık dergisi*, s.703, Ekim, ss.12-13.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1968), "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiirlerinde Sıfatlar ve Sıfat Takımları", *Türk Dili dergisi*, s.200, c.XVIII, Mayıs, ss.137-147.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1968), "Orhan Veli Kanık'ın Şiirlerinde Sıfat Takımları", *Türk Dili dergisi*'', s.210, c.XIX, Mart, ss.772-777.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1963), "Türk Romanında Köye Doğru (Gündüz Akıncı)", *Türk Dili dergisi*, s.138, c.XII, Mart, ss.341-342.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1964), "Yahya Kemal'de Sonsuzluk Teması", *Çağrı*, s.75, Nisan, ss.5-10.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1964), "Yahya Kemal'de Sonsuzluk Teması", *Çağrı,*s.75, Nisan, ss.5-10.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1966), " Dede Korkut Hikâyelerinde Cümle Yapısı", *Türk Dili dergisi*, s.183, c.XVI, Aralık, ss.192-198.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1969), "Çocuk ve Allah'ta İsim Takımları (Fazıl Hüsnü Dağlarca)", *Türk Dili dergisi*, c.XX, s.213, Haziran, ss.236-241.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1963), "Çoban Ateşleri Gözleri", *Çağrı*, s.60, Ocak, ss.24-25.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1961), "Duygu Düşmanlığı", *Çağrı*, s.40, Mayıs, ss.5-7.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1961), "Taşradaki Sanatçı", *Çağrı*, s.39, Nisan, ss.5-7.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1968), "Dede Korkul Hikâyelerinde Sıfatlar ve Sıfat Takımları", *Türk Dili dergisi*, c.XVIII, Ağustos, ss.523-527.

BURDURLU, İbrahim Zeki (1968), "Yeşil Gece",{Reşat Nuri Güntekin'nin Dil Yapısı", *Türk Dili dergisi*, s.204, c.XVIII, Eylül, ss.585-593.

BUTOR, Michel (1961), "Roman Bir Araştırmadır", *Varlık dergisi*, s.557, Eylül, ss.13.

BUTOR, Michel (1967), "Roman ve Şiir", çev. Tahsin Yücel, *Cep Dergisi*, s.9, Temmuz, ss.23-32.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1966), "Savran: Aragon'un Denemeleri", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.33-37.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1966), "Savran: Vatan İçin Dövüştüler", *Papirüs dergisi*, s.4, c.1, Eylül, ss.41-43.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1968), "4. 1. 1968", *Papirüs dergisi*, s.29, Kasım, ss.11.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1968), "Boyalı Kuş", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.68-69.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1968), "Çimento", *Papirüs dergisi*, s.22, ss.41-43.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1966), "Davidov Öldü", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.15, s.171, Ağustos, ss.44-47.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1966), "Ferhad ile Şirin", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.14, s.165, Şubat, ss.51-60.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Paris Düşerken", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.182, c.16, Temmuz, ss.44-48.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1966), "Romanın Yarattığı Tehlike", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.49-53.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1969), "Saat Altıda Gel", *Papirüs dergisi*, s.32, Şubat, ss.63.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Savran: Cemo", *Papirüs dergisi*, s.18, c.3, Kasım, ss.41-42.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Savran: Göçebe", *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.39-41.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Savran: Nazım Hikmet'le Üçbuçuk Yıl", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.72-74.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1968), "Savran: Toprak Ana", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos, ss.62-64.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Savran: Ve Çeliğe Su Verildi", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss.41-43.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Savran: Yalancı Dünya", *Papirüs dergisi*, c.2, s.9, Şubat, ss.37-39.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Savran: Yalnızlık Bana Yasak", *Papirüs dergisi*, s.19, c.3, Aralık, ss.43-45.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1968), "Savran: Yeşil Papa", *Papirüs dergisi*, s21, ss.38-40.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1966), "Tarih Tekrarlıyor mu?", Yeni Ufuklar dergisi, s.171, c.15, Ağustos 1968, ss.34.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1966), "Ve Durgun Akardı Don", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.166, c.14, Mart, ss.49-55.

BUYRUKÇU, Muzaffer (1967), "Yeni Bir Hikâyeci: R. Tomris", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.179, c.15, Nisan, ss.61-66.

BUYUM, Nazar (1966), "Afrika Şiiri Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.6-7, Nisan-Mayıs, ss.4-5.

BÜLBÜL, A.Rıdvan (1960), "Şiirimiz Ne Yolda?", *Çağrı*, s.27, Nisan, ss.25-26.

BÜYÜKUTKU, A.Tekin (1968), "Mezapotamya Uygarlığı", *Ilgaz*, s.73, Nisan, ss.15-16.

CAILLOIS, Roger (1963), "Çirkinlik Sanatla Başlar", *Varlık dergisi*, s.595, Bahar, ss.13.

CAILLOIS, Roger (1963), "Diller Çıkmazı", *Varlık dergisi*, s.604, Yaz, ss.13.

CAILLOIS, Roger (1964), "Şiir Sanatı I.", *Varlık dergisi*, s.619, Bahar, ss.7.

CAILLOIS-GUILLEVIL, Roger (1968), "Şiirin Çevrilmesi", çev. Tahsin Yücel, *Cep dergisi*, s.25, Sonbahar, ss.10-18.

CAILLOIX, Roger (1964), "Şiir Sanatı II.", *Varlık dergisi*, s.621, Bahar, ss.13.

CAILLOIS, Roger (1964), "Roman, Bir Dil Sanatı Değildir", çev. Bilge Karasu, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIH, Yaz, ss.729-732.

CAMUS, Albert (1967), "Ivan Karamazav'un Dramı", *Cep Dergisi*, s.11, Sonbahar, ss.30-37.

CAMUS, Albert (1960), "İsveç Söylemi", Çev. S. E. – V. G.,*Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Bahar, ss.19-20.

CAN, Ayhan (1968), "Gökşen'in Dördüncü İyiliği", *Türk Dili dergisi*, s.199, c.XVIII, Bahar, ss.72-73.

CAN, Ayhan (1969), "Afet Muhteremoğlu'nun Toprağındaki Gerçekler", *Yelken dergisi*, s.151, Yaz, ss.10-17.

CAN, Ayhan (1969), "Dağlarca'nın Puşkin'i Ne yapıyor?", *Yelken dergisi*, s.148, Yaz, ss.4-5.

CAN, Ayhan (1968), "Toplumda Sanat Neden Gereklidir?", *Yelken dergisi*, s.139, Sonbahar, ss.18-20.

CAN, Ayhan (1968), "Yeni Gerçek", *Yelken dergisi*, s.137, Yaz, ss.31-33.

CANBERK, Eray (1967), "İç Dünyaların Eleştirisi ya da Cinsel Oyun", *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Bahar, ss.38-40.

CANBERK, Eray (1969), "Özdemir İnce", *Papirüs dergisi*, 1969, s.36, ss.63-67.

CANOĞLU, Oktay (1962), "Yeni Yayınlar", *Türk Dili dergisi*, s.124, c.XI, Kış, ss.257-258.

CANPOLAT, Mustafa (1967), "Ataç Nasıl Yaşardı", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Bahar, ss.589-594.

CANPOLAT, Mustafa (1968), "Ataçın Şiirleri", *Türk Dili dergisi*, s.200, c.XVIII, Mayıs, ss.161-165.

CANSEVER, Edip (1962) "Tregadyalar", *Dost*, s. 21, c.10,Kış, ss.5-6.

CANSEVER, Edip (1967), "Ağlasam Duyar mısınız", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Kış, ss.23.

CANSEVER, Edip (1966), "Doğa Vatandaşlığı", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Yaz, ss.5-9.

CANSEVER, Edip (1967), "Ecegilleri Okumak", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat 1967, ss.4-6.

CANSEVER, Edip (1966), "En Genç Şairlerle", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Yaz, ss.3-5.

CANTÜRK, Fikri, KALAFAT, Güven (1963), "Sait Faik'in Hikâyelerinin Çözümü", *Varlık dergisi*, s.604, Yaz, ss.6-7.

CAPORAL, Pierre, DENKER, İbrahim (1964), "Gerçekçilikten Gerçeğe", *Ataç dergisi*, s.24, c.3, Bahar, ss.12-15.

CARLONI, J. C., FILLOUX, Jean C. (1963), "Fransız Eleştirisine Bir Bakış", çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.142, Yaz, ss.574-578.

CEVAHİR, Hüseyin (1969), "'Cevizdere'de' Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Yaz, ss.169-170.

CEYHAN, Erdal (1968), "Bazı İmgeler", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.30-35.

CEYHUN, Demirtaş (1966), "Az Gelişmiş Toplumların Söz Sanatı: Masal", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Yaz, ss.9-14.

CEYHUN, Demirtaş (1967), "Bir Hikâyenin Düşündürdükleri II", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.179, c.15, Bahar, ss.47-54.

CEYHUN, Demirtaş (1967), "Bir Hikâyenin Düşündürdükleri", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.178,c.15, Bahar, ss.28-33.

CEYHUN, Demirtaş (1966), "Edebiyatımız ve Din", *Papirüs dergisi*, s.7, c.1, Kış, ss.6-11.

CEYHUN, Demirtaş (1965), "Orhan Kemal'de Bir Otokritik Denemesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.160, c.14, Sonbahar, ss.26-33.

CİMCOZ, Adalet (1968), "Ahmet Hamdi Tanpınar", *Varlık dergisi*, s.710, Kış, ss.5.

CÖMERT, Bedrettin (1967), "Bir Okurun İzlenimleri: Temmuz Bildirisi", *Varlık dergisi*, s.686, Kış, ss.12-13.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Dergileri Okurken", *Dost*, s. 23, c.10,Kış, ss.8-10.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Dergileri Okurken", *Dost*, s.23, c.10,Kış, ss.12-13.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Dergileri Okurken", *Dost*, s.22, c.10,Kış, ss.9-10.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1962), "Ömrü Uzayan Adam", *Dost*, s.10, c.8, ss.6.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Yazılar Üzerine", *Dost*, s.28, c.11, ss.6-10.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Yeni Yayınlar", *Dost*, s.27, c.11, ss.8-9.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "…", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, ss.70-73.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1962), "Ataç Deyince", *Ataç dergisi*, s.3, c.1, ss.29.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Ataçtaki Çelişmelerin Kök Örgüsü", *Yordam dergisi*, s.5, c.1, ss.33-38-40.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Beş Dergiden", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, ss.52-58.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1960), "Biyografya, Psikoloji ve Edebiyat", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.2, c.1, Nisan, ss.75-77.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Çekidüzene Doğru", *Yordam dergisi*, c.2, s.13, Kış, ss.3-5.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Dergiler – Dergilerde", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.63-66.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Dergiler – Dergilerde", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.74-80.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Dergiler – Dergilerde", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.50-53.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1969), "Dergilerde: Yeni Dergi'de Çeviri Öyküler", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.170-176.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1968), "Dergilerde: Yeni Ufuklar", *Yordam dergisi*c, s.20, Güz 1968, ss.58-69.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1962), "Dergileri Okurken", *Varlık dergisi*, s.583, Ekim, ss.9.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Divan Edebiyatı", *Yordam dergisi*, s.9, c.1, Eylül, ss.65.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Edebiyatımızda Üçüncü 'Parti'", *Yordam dergisi*, Ağustos, s.8, c.1, ss.57, 64.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Edebiyatın Sahibi: Genç Kuşak", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar 1967, ss.4-6.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Eleştirmemiz Üçüncü Döneminde", *Yordam dergisi*, s.7, c.1, Temmuz, ss.49-50.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Güdümlü Eleştirmeden Yana", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.73-74.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1968), "Hayal Gücü: Önde", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar 1968, ss.7.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1969), "Herkes İçin Eleştirme: Okuyucu/Okumak", *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.187-190.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "İlk Eleştirme Kuşağı", *Yordam dergisi*, s.11, c.1, Kasım, ss.81.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1962), "Kitap Deyince", *Varlık dergisi*, s.566, Ocak, ss.11.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Kitaplar: Ceyhun Can'ın Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz 1967, ss.71-72.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.67-70.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.54-56.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Metin İncelemesi: Cemal Süreya'dan Üç Mısrağ", *Yordam dergisi*, s.2, c.1, Şubat, ss.1-2.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Metin İncelemesi: Nef'inin Bir Gazeli", *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.17.-23-24.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Metin: Eski-Yeni, Kolay-Güç", *Yordam dergisi*, s.12, c.1, Aralık, ss.89-90.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Sultan Veled'den Bir Gazel", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.36-41.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Şairler Sözlüğü: Attila Büyüktunçay", *Yordam dergisi*, c. 2, s. 14, Bahar, ss. 59-62.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Şairler Sözlüğü: Özdemir Asaf", Yordam dergisi, s.13, c.2, Kış, ss.40-47.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Şairler Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.8, c.1, Ağustos 1966, ss.62.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1968), "Şairler Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.66-68.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1968), "Şairler Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.55-57.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1966), "Şairler Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.4, c.1, Nisan, ss 26-30-31.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Şairler Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.31-34.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1968), "Şairler Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.46-52.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "Şiir – Okuyucu", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.46-47.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1967), "V. S. Naipaul", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.21-25.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1968), "Yazarın Maksadı", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.63-68.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Yazılar Üstüne", *Dost*, s.29, c.11, Ağustos, ss.10-11.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Yazılar Üstüne", *Dost*, s.30, c.11, Eylül, ss.22-23.

CÖNTÜRK, Hüseyin (1963), "Yazılar Üzerine", *Dost*, s.31, c.11, Ekim, ss.14.

CROCE, Benedetto (1963), "Eski Eleştiride Homeros", çev. Muhittin Yılmaz, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.715-717.

CUMALI, Necati (1968), "Anday'ın Odysseis'sı", *Varlık dergisi*, s.732, Aralık, ss.6-7.

CUMALI, Necati (1960), "Bir Eve Dönüşünde Sait Faik", *Varlık dergisi*, s.526, Mayıs, ss.4.

CUMALI, Necati (1961), "Şairden Yana", *Varlık dergisi*,s.550, Mayıs, ss.8.

CUMALI, Necati (1961), "Tanpınar'ın Şiirleri", *Varlık dergisi*,s.548, Nisan, ss.12.

CUMALI, Necati (1961), "Yenilik Adına", *Dost*, , s.6, c.8 Eylül, ss. 3-4.

CUMALİ, Necati (1968), "Savran: Masallar", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.42-43.

CUMBUR, Müjgan (1968), "Mevlana ve Yunus Emre", *Çağrı*, s.128, Eylül, ss.18-24.

CUMBUR, Müjgan (1968), "Mevlana ve Yunus Emre", *Çağrı*, s.128, Eylül, ss.18-24.

CUNBUR, Dr. Müjgan (1968), "Fikret ve Kadınlık", *Hisar dergisi*, s.49, Ocak, ss.10-11.

CUNBUR, Dr. Müjgan (1964), "Mevlana ve Tabiat", *Hisar dergisi*, s.12, Aralık, ss.14-16.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal (1968), "Türk Destanından, Türk Masalından Çağdaş Romana", *Türk Dili dergisi*, s.199, c.XVIII, Nisan, ss.21-23.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal (1966), "Tek Yol Atatürk Yolu (Yaşar Nabi Nayır)", *Türk Dili dergisi*, s.182, c.XVI, Kasım, ss.158-160.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal (1968), "Yedi Şiir Kitabı", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.15-18.

ÇAĞRI, (1968), "Günümüz Şiiri", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.1-2.

ÇAKIR, Halit (1960), "Bay Kovalski", *Yeni Ufuklar*, s.3-4, c.1, Mayıs-Haziran, ss.141.

ÇAVDAR, Tevfik (1968), "Yorgun Savaşçı Romanında Toplumun Genel Evrim Modeli", *Papirüs*, s.26, Ağustos, ss.13-22.

ÇAVUŞAOĞLU, Mehmet (1965), "Bir Mektup", *Çağrı*, s.85,Şubat,ss.5-7.

ÇAVUŞAOĞLU, Mehmet (1965), "İkinci Mektup", *Çağrı*, s.88, Mayıs,ss.6-9.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1964), "Tarık Buğra'nın Hikâyeleri", *Hisar*, s.8, Ağustos, ss.20-21.

ÇELENK, Sami (1960), "Anlamsızlığa Birinci Cevap", *Varlık*, s.524, Nisan, ss.6.

ÇELENK, Sami (1960), "Bir Dava Üstüne İki Ayrı Görüş: Soyut Şiir Üstüne", *Varlık*, s.520, Şubat, ss.8.

ÇELENK, Sami (1967), "Tarus'un Ardında", *Varlık*, s.687, Şubat, ss.11.

ÇELİK, Naci (1969), "Yorgun Savaşçıdaki Mustafa Kemal", *Papirüs*, s.33, ss.22-26.

ÇEŞMECİOĞLU, Seçil (1968), "Eleştirme Sözlüğü", *Yordam*, s.19,c.3,Yaz, ss.53-55.

ÇETİN, Güney (1965), "Zaimoğlunun Ardından", *Türk Dili dergisi*, s.169, c.XV, Ekim, ss.49.

ÇINARLI, Mehmet (1964), "Topluma Daha Yakın", *Hisar*, s.9, Eylül, ss.3-4.

ÇINARLI, Mehmet (1965), "Anadolu Edebiyatı", *Hisar*, s.24, Şubat, ss.3-4.

ÇINARLI, Mehmet (1965), "Edebiyatımızda Durgunluk", *Hisar*, s.14, Şubat, ss.3-4.

ÇINARLI, Mehmet (1967), "Bir Açık Oturum ve Bir Eleştirmeci", *Hisar*, s.38, Şubat, ss.8-10.

ÇINARLI, Mehmet (1964), "Bize Düşen Görev", *Hisar*, s.5, Mayıs, ss.9.

ÇINARLI, Mehmet (1966), "Şiir Tahlilleri Üzerine Düşünceler", *Hisar*, s.28, Nisan, ss.13.

ÇINARLI, Mehmet (1966), "Toplumcu Edebiyatın Topluma Faydası", *Hisar,* s.25, Ocak, ss.5-6.

ÇINARLI, Mehmet (1965), "Yahya Kemal ve Eski Musikimiz", *Hisar*, s.23, c.5, Kasım, ss.14-15.

ÇINARLI, Mehmet (1964), "Yahya Kemal", *Hisar*, s.12, Aralık, ss.6-7.

ÇUMRALI, Celal (1962), "Şiir Kaynağından Uzaklaşıyor muydu?", *Dost*, s.21, c.10, Aralık, ss.7.

ÇUMRALI, Celal (1968), "Ölüler ve Güneş Üstüne İnceleme VIII-IX-X", *Yelken*, s.137, Temmuz,ss.24-25.

ÇUMRALI, Celal (1968), "Ölüler ve Güneş Üstüne", *Yelken*, s.134, Nisan, ss.26-27.

ÇUMRALI, Celal (1961), "Şiirimizde İyimserlik", *Dost*, s.42, c.7, Mart, ss.34-36.

ÇUMRALI, Celal (1964), "Şiirin Geleceği", *Dost*, s.38, c.14, Mayıs, ss.24-25-31.

ÇUMRALI, Celal (1963), "Yaşantı ve Yapıt", *Dost*, s.27, c.11, Haziran, ss.20.

ÇUMRALI, Celal (1960), "Yeni Sözcükler ve Ozanlar", *Dost*, s.29, c.6, Şubat, ss.21.

DABIL, Avni (1961), "Kendi Gök Kubbemiz", *Çağrı*, s.46, Kasım, ss.27-28.

DAMAR, Arif (1967), "Onurumuz", *Yeni Ufuklar*, s.176, c.15, Ocak, ss.87-88.

DARAGO, Reşat Nuri (1961), "Daha Özlü Roman İhtiyacı", *Varlık*, s.544, Şubat, ss.5.

DAVİES, Hugh Sykes (1963), "On İngiliz Eleştirmeninin Donne İle Metafizikçi Okul Üstüne Yargıları", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.664-669.

DEDEOĞLU, Behçet (1966), "Nef'i ve Kahramanlık", *Çağrı*, s.106, Kasım, ss.6-7.

DEDEOĞLU, Behçet (1968), "Cahit Sıtkı ve Baudelaire'de Ölüm Temi", *Çağrı*, s.130, Kasım, ss.4-5.

DEMİRASLAN, İlhan (1967), "Ve Zonguldağın Gül Öyküsü", *Yeni Ufuklar*, s.176, c.15, Ocak, ss.88.

DENİZ, Sadık (1969), "Savran: Panteizm ve Mevlana", *Papirüs*, s.32, Şubat, ss.60-61.

DİL, Şahinkaya (1967), "Özlediğimiz Gerçek Eleştirmeciler", *Çağrı*, s.113, Haziran, ss.5-7.

DİL, Şahinkaya (1960), "Hoo'lar", *Çağrı*, s.34, Kasım, ss.25-26.

DİL, Şahinkaya (1961), "Yanlış Eleştirme Yanlış Yeni", *Çağrı*, s.43, Ağustos, ss.13-14.

DİLMAN, Emel (1962), "Alain Robbe – Grillet", *Ataç dergisi*, s.1, c.1, Mayıs, ss.20-21.

DİNAMO, H. İ. (1968), "Müteşairlerin Dampingi", *Yelken*, s.138, Ağustos, ss.6-7.

DİNAMO, H. İ. (1968), "Şiirimizde Apokalips", *Yelken*, s.139, Eylül, ss.12-13.

DİNAMO, H. İ. (1968), "Şiirimizde Apokalips", *Yelken*, s.135, Mayıs, ss.16-17.

DİNAMO, H. İ. (1968), "Şiirimizde Apokalips", *Yelken*, s.137, Temmuz, ss.12-13.

DİRİMEN, M. (1966), "Şiirimiz ve İlhan Berk", *Ilgaz*, s.63, Aralık, ss.7-9.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1959), "Bir Existentialiste Hikâyeci (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.97, c.9,ss.43.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1959), "Leylâ ve Mecnun Hikâyesi (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.99, c.9,ss.165.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Hayalden Gerçeğe - İp Üstünde", *Türk Dili dergisi*, s.106, c.9,ss.525.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Hikâyeden Masal'a -Kelile ve Dimne (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.104, c.9, ss.432.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), " Bir Monografi (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.105, c.9,ss.482.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Bir Daha'dan Yakarış'a (Eleştirme)'',*Türk Dili dergisi*, s.101, c.9,ss.273.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "İki Şiir Kitabı (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.102, c.9, ss.323.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Korkunun Parmaklarından Yorgunlar'a", *Türk Dili Dergisi*, s.107, c.9, ss.587.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Tütün Zamanı (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.103, c.9, ss.380.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Terimler Üzerine", Türk Dili Dergisi, c. XII, s.133, Ekim, ss. 35-37

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Bir seyin Romanı (Dört Köşeli Üçgen)", *Türk Dili dergisi*, s.124, c.XI, Ocak, ss.226-229.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "50 Yıl (Agâh Sırrı Levend üzerine)", *Türk Dili dergisi*, s.139, c.XII, Nisan, ss.359-361.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1965), " Ölümünün 13. Yıldönümünde: Memdıh Şevket Esendal", *Türk Dili dergisi*, s.164, c.XIV, Mayıs, ss.546-549.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1968), "Bir Tanrıöver Vardı, (Mustafa Baydar: Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anılan)", *Türk Dili dergisi*, s.204, c.XVIII, Eylül, ss.581-584.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1969), "Beşir Fuat'ı Tanır mısınız?", *Türk Dili Dergisi*, s.217, c.XXI, Ekim, ss.12-16.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Günaydın", *Çağrı*, s.37, Şubat, ss.9-11.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1967), "Ataç'ın Suçları", *Varlık dergisi*,s.694, Mayıs, ss.5.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1968), "Avrupa Dedikleri", *Varlık dergisi*, s.715, Nisan, ss.8.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "Behçet Necatigil ve Yaz Dönemi Üzerine", *Varlık dergisi*, s.610, Kasım, ss.12.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1968), "Doğumunun 70. Ölümünün 11. Yıldönümünde: Ataç, İnanç Adamı", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.3.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Eleştiri ve Ötesi", *Varlık dergisi*, s.622, Mayıs, ss.3.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "İki Şiir Kitabı", *Varlık dergisi*,s.527, Haziran, ss.17.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Kamuran Şipal ve Hikâyeciliği", *Hisar dergisi*, s.12, Aralık, ss.12-13.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Kitaplar Arasında: Bir Hikâyeci (Besim Akımsar)", *Varlık dergisi*,s.524, Nisan, ss.20.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Kitaplar Arasında: Bodur Minareden Öte (Yusuf Atılgan)", *Varlık dergisi*, s.543, Şubat, ss.18.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Kitaplar Arasında: Bordamıza Vuran Deniz (Orhan Hançerlioğlu) ", *Varlık dergisi*, s.525, Mayıs, ss.18.

DİZDAROĞLU, Hikmet, "Kitaplar Arasında: Düş'ün Payı (Suut Kemal Yetkin)", *Varlık dergisi*, s.539, Aralık 1960, ss.18.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Kitaplar Arasında: Yahya Kemalle Sohbetler", *Varlık dergisi*,s.519, Şubat, ss.19.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Kitaplar: Ara Kapı", *Varlık dergisi*, s.582, Eylül, ss.14.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Kitaplar: Ases Üzerine", *Varlık dergisi*, s.545, Mart, ss.18.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1967), "Kitaplar: Karides Durağı", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül, ss.11.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Kitaplar: Mor Salkımlı Ev", *Varlık dergisi*,s.619, Nisan, ss.14.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "Kitaplar: Türk Edebiyatında Sosyal Konular", *Varlık dergisi*, Şubat, s.592, ss.8.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "Kitaplar: Yahya Kemal", *Varlık dergisi*,s.598, Mayıs, ss.14.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1968), "Kitaplar: Yalnızlık Bana Yasak", *Varlık dergisi*, Şubat, s.712.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Kitaplar: Yıllıktaki Hikâyeler", *Varlık dergisi*, Haziran, s.551, ss.15.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Muammer Lütfi (Bahşi)", *Varlık dergisi*,s.550, Mayıs, ss.14.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Şair Dostlarım", *Varlık dergisi*,s.634, Kasım, ss.13.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1967), "Tevfik Fikret'in Kişiliği", *Varlık dergisi*, s.708, Aralık, ss.6-7.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "Türk Olmak", *Varlık dergisi*, s.608, Ekim, ss.10.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1959), "Edebiyatımızda Kars (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.98, c.9,ss.104.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1960), "Hâmit ile İlgili Bir İnceleme (Eleştirme)", Türk *Dili dergisi*, s.100, c.9, ss.218.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Bir Harf ve Rakam Oyunu (Muharrem Mercanhgil: Ebced Hesabı)", *Türk Dili dergisi*, s.121, c.XI,Ekim, ss.53-55.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Fakir Bayburt'un Hikâyeleri", *Türk Dili dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.189-191.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1961), "Letafet (Ali Bey, Düzenleyen: Baha Dürder)", *Türk Dili dergisi*, s.122, c.XI, Kasım, ss.119-121.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Eleştiri Sanatı", *Türk Dili dergisi*, s.129, c.XI, Haziran, ss.719-721.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Seyirlik Oyunlarımızın Kaynağı (Metin And: Dionisos ve Anadolu Köylüsü)", *Türk Dili dergisi*, s.134, c.XII, Kasım, ss.119-121.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Susuz Yaz (Necati Cumalı)", *Türk Dili dergisi*, s.130, c.XI, Temmuz, ss.819-821.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Mevsimlerin ötesinden (Coşkun Ertepmar)", *Türk Dili dergisi*, s.128, c.XI, Mayıs, ss.695-697.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "Dilin Gücü (Nermi Uygur)", *Türk Dili dergisi*, s.137, c.XII, Şubat, ss.267-270.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "Geriye Kalan (Ahmet Haşim Şiiri ve Hayatı: A. Ş. Hisar)", *Türk Dili dergisi*, s.141, c.XII, Haziran, ss.477-480.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1963), "Köprü Altından Geçen Sular (Türk Sazşairleri I: M. Fuat Köprülü)", *Türk Dili dergisi*, s.138, c.XII, Mart, ss.297-301.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Eski Edebiyatımızda Nesir (Fahir İz)", *Türk Dili dergisi*, s.157, c.XIV, Ekim, ss.5-7.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Eski Edebiyatımızın Bir Aşk Hikâyesi", *Türk Dili dergisi*, s.148, c.XIH, Ocak, ss.209-212.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Hayaller Dövücüsü Bir Şair; Şeyh Galip (Şedit Yüksel: Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri)",*Türk Dili dergisi*, s.151, c.XIII, Nisan, ss.447-450.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), "Tanpınar'ın Şiir Dünyası", *Türk Dili dergisi*, s.155, c.XHI, Ağustos, ss.834-841.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1965), "Elebaşı (Enver Naci Gökşen)", *Türk Dili dergisi*, s.162, c.XIV, Mart, ss.479-481.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1965), "Külebi'nin Son Şiirleri (Süt)", *Türk Dili dergisi*, s.165, c.XIV, Haziran, ss.649-651.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1965), "Minelbab tlelmihrab (Refik Halit Karay)", *Türk Dili dergisi*, s.171, c.XV, Aralık, ss.181-185.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1966), "H.Z. Uşaklıgil'in Romancılığı Üzerine Bir İnceleme", *Türk Dili dergisi*, s.172, c.XV, Ocak, ss.241-244.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1966), "Hüküm Gecesi (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.183, c.XVI, Aralık, ss.199-204.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1966), "Sodom ve Gomore (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.179, c.XV, Ağustos, ss.1029-1035.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1967), "Fuzuli'nin Dünyası (Cemil Yener)", *Türk Dili dergisi*, s.190, c.XVI, Temmuz, ss.770-773.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1967), "Sabah Geçidi (Mübeccel İzmirli)", *Türk Dili dergisi*, s.191, c.XVI, Ağustos, ss.893-895.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1967), "Tecer'in Şiiri", *Türk Dili dergisi*, s.193, c.XVH, Ekim, ss.19-23.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1968), "Eski Türk Edebiyatında Nazım (Fahir İz)",*Türk Dili dergisi*, s.199, c.XV, Nisan, ss.29-32.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1968), "Halk Şiirinde Türler", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.186-293.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1968), "Kız'lı Hikâyeler", *Türk Dili dergisi*, s.201, c.XVIII, Haziran, ss.322-325.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1969), "Sancho'yu Tanır mısınız? (Haldun Taner üz.)", *Türk Dili Dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.233-237.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1969), "Yahya Kemal'in "Siyasi ve Edebi Portreler"i", *Türk Dili Dergisi*, s.213, c.XX, Haziran, ss.217-221.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962), "Edebiyat Tarihçisi Ahmet Hamdı Tanpınar", *Türk Dili Dergisi*, s.126, c.XI, Mart, ss.345-348.

DOĞAN, Mehmet (1966), "Şiirde Konu ve Anlam", *Şiir Sanatı*, s.11, Eylül, ss.6-7.

DOĞAN, Mehmet (1967), "1967'de Şiir", *Şiir Sanatı*, s.16, Şubat, ss.3-6.

DOĞAN, Mehmet (1968), "Bir Bitmeyen Gelişim", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.12-20.

DOĞAN, Mehmet (1968), "Buyrukçu'yu Okurken", *Papirüs dergisi*, s.22, ss.13-16.

DOĞAN, Mehmet (1967), "Cıvık Edebiyat ve Gereksiz Suçlamalar", *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.5-8.

DOĞAN, Mehmet (1967), "Orhan Veli'den Bize Kalanlar", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.24-28.

DOĞAN, Mehmet (1967), "Saman Sarısı", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.33-40.

DOĞAN, Mehmet (1966), "Sanatçının Yaratma Özgürlüğü", *Papirüs dergisi*, s.4, c.1, Eylül, ss.3-7.

DOĞAN, Mehmet (1967), "Şiirde Biçim Üzerine", *Papirüs dergisi*, s.34, ss.6-13.

DOĞAN, Mehmet (1966), "Şiirde Teknik ve Toplumsal Öğe", *Şiir Sanatı*, s.13, Kasım, ss.1-5.

DOĞAN, Mehmet (1968), "Tekrarın Tekrarı", *Papirüs dergisi*, s.29, Kasım, ss.1-3.

DOĞAN, Mehmet (1966), "Yitmeyen Şiir", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.6-8.

DOĞAN, Mehmet (1968), "Zorunlu Bir Cevap", *Papirüs dergisi*, s.28, Ekim, ss.11-18.

DOMMERGUES, Pierre (1968), "Amerikan Roman Çağı", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.16, Şubat, ss.36-42.

DONÇEV, Nikolay (1969), "Çağdaş Bulgar Romanı", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.27, Ocak, ss.96-99.

DOZIER, Thomas (1967), "T. S. Eliot Ölümünün İkinci Yıldönümünde", *Cep Dergisi*, Ocak, s.3, ss.49-58.

DÖNMEZ, Numan (1968), "Urumeli Hisarı Mezarlığında Orhan Veli'yi Ararken", *Varlık dergisi*, s.714, Mart, ss.11.

DU Bos, Charles (1963), "Edebiyat ve Güzellik", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.606-608.

DUCA, Stefan (1968), "Roman Şiiri", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.16, Şubat, ss.43-50.

DUHAMEL, Georges (1962), "Şeytanın Kurtuluşu", çev. Oktay Akbal, *Türk Dili Dergisi*, s.128, c.XI, Mayıs, ss.680-681.

DURBAŞ, Refik (1966), "Nazım Hikmet Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.9, Temmuz, ss.6-7.

DURBAŞ, Refik (1966), "Cansever'in Bir Şiiri", *Şiir Sanatı*, s.6-7, Nisan-Mayıs, ss.5.

DURBAŞ, Refik (1966), "Ülkü Tamer'in Yeni Kitabı", *Şiir Sanatı*, s.9, Temmuz, ss.7-8.

DURSUN, Tarık (1960), "Devekuşu Kovalama", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1,c.1, Mart, ss.39-41.

DURSUNOĞLU, Cevat (1968), "Gönüldeşim Ataç", *Ilgaz*, s.68, Mayıs, ss.7.

DURU, Orhan (1966), "Beatnik'ler", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.27-30.

DURU, Orhan (1960), "Deyişmeler: Bir Anlayış", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.5, c.1, Temmuz, ss.195-196.

DURU, Orhan (1960), "Deyişmeler: Cümle", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.5, c.1, Temmuz, ss.196-197.

DURU, Orhan (1965), "Hazret-i İbrahim", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.163, c.14, Aralık, ss.56-59.

DURU, Orhan (1961), "Robbe-Grillet'in Yeni Romanı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.105-106, c.9, Şubat-Mart, ss.438-440.

DURU, Orhan (1961), "Saldırı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.113, c.10, Ekim, ss.14-16.

DURU, Orhan (1964), "Varoluşçuluk Üzerine Aykırı Düşünceler", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.150, c.13, Kasım, ss.12-17.

DURU, Orhan (1962), "Edgü'nün Cehennemi (Ferit Edgü: Bozgun)", *Türk Dili dergisi*, s.128, c.XI, Mayıs, ss.700.

DUYGULU, Behiç, "'Ne Ekersen' Üstüne", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.209, c.18, Ekim 1969, ss.45-47.

DUYGULU, Behiç (1965), "Bilimden Yana", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.158, c.14, Temmuz, ss.49-51.

DUYGULU, Behiç (1967), "Hikâye: Ölümsüz Laleler", *Varlık dergisi*, s.685, Ocak, ss.17.

DÜRDER, Baha (1963), "Bir Tiyatro Eleştiri Kitabı (İlk Gece: Burhan Arpad)", *Türk Dili dergisi*, s.138, c.XII, Mart, ss.335-338.

DÜRDER, Baha (1964), "Roman Üzerine Kitaplar", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.608-621.

DÜRDER, Baha (1968),"Kenan Çobanları", Üzerine (Halide Edip-Adıvar)", *Türk Dili dergisi*, s.202, c.XVI, Temmuz, ss.388-392, XX, 212, Mayıs 1969, 135-137.

EDGÜ, Ferit (1960), "Başkaldıran Adam", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.93, c.8, Şubat, ss.266-267.

EDGÜ, Ferit (1968), "Devlet Ana'nın Özü, Biçimi II", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.194, c.17, Temmuz, ss.38-51.

EDGÜ, Ferit (1968), "Devlet Ana'nın Özü, Biçimi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.192, Mayıs, ss.23-32.

EDGÜ, Ferit (1967), "En Büyük Aykırı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.184, c.16, Eylül, ss.27.

EDGÜ, Ferit (1961), "Kafka'ya Giriş", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.9, s.105-106, Şubat-Mart, ss.420-427.

EDGÜ, Ferit (1968), "Otyam'ın Son Kitabı", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.16, s.191, Nisan, ss.49-51.

EDGÜ, Ferit (1965), "Yeni Romana Toplu Bir Bakış Denemesi", *Yeni Dergi*, S.15, 2. Yıl, Aralık, ss.497-507.

EDİBOĞLU, Vehbi (1960), "Sevgi Dolu Kitap: Belki", *Çağrı*, s.32, Eylül, ss.31-32.

EFE, Suat (1967), "Hikâye: Evrende Bir Karınca", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.17.

EHRENBURG, İlya (1967), "Sartre'in Kişiliği", *Cep Dergisi*, s.3, Ocak, ss.15-18.

EISENREICH, Herbert (1967), "Roman ve Çağın Ruhu", çev. Kamuran Şipal, *Cep Dergisi*, s.7, Mayıs, ss.56-61.

ELIOT, T. S. (1960), "Gelenek ve Bireysel Yeti", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.6, c.1, Ağustos, ss.211,214.

ELIOT, T. S. (1960), "Gelenek ve Bireysel Yeti", Yeni Ufuklar dergisi, Temmuz, s.5, c.1, ss.157-160.

ELIOT, T. S. (1960), "Kutsal, Tutkusuz Bir Şeydir Us", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.6, c.1, Ağustos, ss.215.

ELLİOT, T. S. (1967),"Serbest Koşuk Üzerine", *Şiir Sanatı*, s.16, Şubat, ss.52-56.

ELLİOT, Thomas Sterns (1963), "Dante", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili Dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.655-659.

ELUARD, Paul (1961), "Şiir Bulaşıcıdır", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.110, c.10, Temmu, ss.18.

ELUARD, Paul (1961), "Yüreğimin Ahengi Sonsuz Bir Ahenktir", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.110, c.10, Temmuz, ss.19.

ELVIN, Rene (1961), "Kapışılan Kitap", *Varlık dergisi*, s.552, Haziran, ss.7.

EMİN, İlhami (1966), "Yevtuşenko ile", *Şiir Sanatı*, s.3, Ocak, ss.2-3.

EMİNOĞLU, Nedim (1969), "Mehmet Kıyat'ın Yapıtları", *Ilgaz*, s.97 Ekim, ss. 18-19.

EMREM, Celalattin (1967), "Mehmet Akif", *Çağrı*, s.109, Şubat, ss.12-16.

EMRİCH, Wilhelm (1964), "Çağımız Romanında Öz ve Biçim", çev. Ebet Mahir Yalnız, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.171-173.

ENDEN, Michel de (1967), "Anna Ahmatova", çev. Faik Baysal, *Cep Dergisi*, s.6, Nisan, ss.71-73.

ENGBERG, Harald (1969), "Çağdaş Danimarka Şiiri", çev. Ata Karatay, *Cep Dergisi*, s.27, Ocak, ss.60-66.

ENGİN, Aydın (1968), "Savran: Aykırı", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.42.

ERBİL, Leyla (1963), "Çağdaşlık Sorumluluğu Yahya Kemal Klasik Sözlüğü ve Ötesi", *Ataç dergisi*, s.11, c.1, Mart, ss.6-8.

ERÇİN, Melih (1963), "Ahmet Haşim", *Varlık dergisi*, s.601, Temmuz, ss.5.

ERÇİN, Melih (1960), "Anlamsızlık Tartışması", *Varlık dergisi*, s.522, Mart, ss.10.

ERDEN, Sedat (1967), "Feyyaz Kayacan: Cehennemde Bir Yusuf", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.42-45.

ERDEN, Sedat (1967), "Sorunlara Değinmeler: Edebiyatta Yeni Bir Gerçekliğe Doğru", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.47-48.

ERDOĞAN, Halil (1960), "Kesin Yargılar", *Dost*, s.29, c.6, Şubat, ss.15-20.

ERDOST, Muzaffer (1963), "Kuduz",*Dost*, c.10, s.22,Ocak, ss.11.

ERDOST, Muzaffer (1963), "Anlaşılmayacak Anlamsız için", *Dost*, s.23, c.11, Şubat, ss.10-11.

ERDOST, Muzaffer (1967), "Asım Bezirci Münekkidliğe Mi Başladı?", *Papirüs dergisi*, c.3, s.18, Kasım, ss.4-6.

ERDOST, Muzaffer, "Edebiyata Çevrenin Etkileri", *Papirüs dergisi*, c.2, s.12, Mayıs 1967, ss.5-9.

ERDOST, Muzaffer (1963), "Kurumsal Denemeler", *Dost*, s.29, c.11, Ağustos, ss.3-4.

ERDURAN, Refik (1968), "Savran: Kelepçe", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.41.

EREN, Cemil (1964), "Ankara'ya Plastik Sanatlar Müzesi Ve Akademi Gerekli",*Dost*, s.38 c.14 Mayıs, ss.9.

EREN, Cemil (1963), "Susku Eleştiriciler", *Dost*, s.25, c.11, Nisan, ss.14-20.

EREN, Yener (1965), "Eleştiri", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.17-18.

EREN, Yener (1965), "Eleştiri", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.17-18.

ERGUN, Doğan (1969), "Toplumbilim ve Ozan Ya da "Güneş Kavgası" (Tahsin Saraç)", *Türk Dili dergisi*, s.217, c.XXI, Ekim, ss.20-24.

ERGÜÇ, Arslan (1964), "İbrahim Efendi Konağı", *Çağrı*, s.80, Eylül, ss.13-18.

ERGÜÇ, Arslan (1964), "İbrahim Efendi Konağı", *Çağrı*, s.80, Eylül, ss.13-18.

ERGÜÇ, Arslan (1964), "Şiirlerde Kıbrıs", *Çağrı*, s.74, Mart,ss.9-11.

ERGÜÇ, Arslan (1964), "Şiirlerde Kıbrıs", *Çağrı*, s.74, Mart,ss.9-11.

ERGÜÇ, Arslan (1965), "Seni Var Saymak", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.31-32.

ERGÜÇ, Arslan (1965), "Seni Var Saymak", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.31-32.

ERGÜÇ, Arslan (1960), "Kitaplar Arasında Gülen İnek", *Çağrı*, s.31, Ağustos, ss.15-21.

ERGÜÇ, Arslan (1962), "Mehmet Akif'e Ve Eserlerine Atılan Taşlar", *Çağrı*, s.48, Ocak, ss.12-13.

ERGÜÇ, Arslan (1960), "Yahya Kemal'in Sohbetleri Ve Eserleri", *Çağrı*, s.27, Nisan, ss.39.

ERGÜÇ, Arslan (1963), "Yeni Şiirimizde Ağaç", *Çağrı*, s.60, Ocak, ss.7-10.

ERGÜVEN, Rıza Abdullah (1964), "Gerard De Nerval'den Aurelia",*Ilgaz*, s.32, Mayıs, ss.4.

ERHAT, Azra (1961), “Asya’da Doğan Uyagarlık”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.113, c.10, Ekim, ss.17.

ERHAT, Azra (1966), “Beden Özlemi II”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.165, c.14, Şubat, ss.1-10.

ERHAT, Azra (1960), “Camus ve Bağlanma”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.93, c.8, Şubat, ss.261-265.

ERHAT, Azra (1960), “Işık Tutan Köy Romanı”, *Dost*, s.36, c.7, Eylül, ss.7-9.

ERHAT, Azra (1964), “İnsan Bedeni”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.146, c.13, Temmuz, ss.6-11.

ERHAT, Azra (1961), “Mavi Yolculuk”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.112, c.10, Eylül, ss.7.

ERHAT, Azra (1963), “Üç Şiir Kitabı Üstüne”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.135, c.12, Ağustos, ss.12-19.

ERİŞENLER, Satı (1963), “Fahim Bey ve Biz”, *Dost*, s.28,c.11, Temmuz, ss.3-4.

ERİŞENLER, Satı (1963), “Ömer Seyfettin’i Okurken”, *Dost*, s.27, c.11, Haziran, ss.4-7.

ERİŞENLER, Satı (1963), “ Ömer Seyfettini Okurken”,*Dost*, s.29,c.11, Ağustos, ss.12-24.

ERİŞENLER, Satı (1964), “Ömer Seyfettin’i Okurken”, *Dost*, s.35, c.13, Şubat, ss.11-14.

ERİŞENLER, Satı (1964), “H.Rahmi’yi Okurken”, *Dost*, s.39, c.14, Hazitan, ss.9-13-14.

ERİŞENLER, Satı (1964), “H.Rahmi’yi okurken”, *Dost*, s.38, c.14, Mayıs, ss.3-4.

ERİŞENLER, Satı (1964), “H.Rahmi’yi Okurken”, *Dost*, s.35, c.13, Mart, ss.3-7.

ERİŞENLER, Satı (1964), “Kara Tütün”, *Dost*, s.37,c.14, Nisan, ss.12-15-23-24.

ERİŞENLER, Satı (1965), “Nimetşinas (Hüseyin Rahmi Gürpınar)”, *Türk Dili dergisi*, s.166, c.XIV, Temmuz, ss.674-679.

ERİŞENLER, Satı (1966), “Şıpsevdi (Hüseyin Rahmi Gürpınar)”, *Türk Dili dergisi*, s.175, c.XV, Nisan, ss.431-438.

ERİŞENLER, Satı (1967), “Ömer Seyfettin'de Kadın, Sevi, Evlilik”, *Türk Dili dergisi*, s.189, c.XVI, Haziran, ss.709-715.

ERİŞENLER, Satı (1966), “Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halk”, *Türk Dili dergisi*, s.177, c.XV, Haziran, ss.586-591.

ERİŞENLER, Satı (1966), “Mürebbiye (Hüseyin Rahmi Gürpınar)”,*Türk Dili dergisi*, s.181, c.XVI, Ekim, ss.38-47.

EROĞLU, Ebubekir (1968), “Dirilen İnsan”, *Çağrı*, s.125, Haziran, ss.3-5.

EROĞLU, Ebubekir (1968), “Dirilen İnsan”, *Çağrı*, s.125, Haziran, ss.3-5.

EROĞLU, Ebubekir (1968), “Diriliş”, *Çağrı*, s.123, Nisan, ss.6-9.

EROĞLU, Ebubekir (1968), “Diriliş”, *Çağrı*, s.123, Nisan, ss.6-9.

EROĞLU, Ebubekir (1968), "İnanma Mutluluğu", *Çağrı*, s.122, Mart, ss.13-14.

EROĞLU, Ebubekir (1968), "İnanma Mutluluğu", *Çağrı*, s.122, Mart, ss.13-14.

EROĞLU, Ebubekir (1968), "Millî Kültür ve Edebiyat", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.29-30.

EROĞLU, Ebubekir (1968), "Millî Kültür ve Edebiyat", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.29-30.

EROĞLU, Ebubekir (1967), "Ağzın Var Dilin Yok mu?", *Hisar dergisi*, s.45, Eylül, ss.26.

ERSARAÇ, İbrahim (1960), "Ruh Tahlillerinde Resim", *Varlık dergisi*, s.525, Mayıs, ss.19.

ERSARAÇ, İbrahim (1967), "Son Sergiler", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

ERSARAÇ, İbrahim (1967), "Yeni Sergiler: Fotoğraflarla Atatürk ve Ötekiler", *Varlık dergisi*, s.70, Aralık.

CALDWELL, Erskine (1962), "Bir Roman Yayınlandıktan Sonra", *Varlık dergisi*,s.576, Haziran, ss.13.

ERSOY, Mustafa Vasıf (1961), "Eleştirme: Umutsuzlar Parkını Anlamak", *Varlık dergisi*, s.563, Aralık, ss.11.

ERTOP, Konur (1962), "Edebiyatımızda Batılılaşma II: Tanzimat Edebiyatında Toplum", *Ataç dergisi*, s.3, c.1, Temmuz, ss.11-12.

ERTOP, Konur (1962), "Edebiyatımızda Batılılaşma: Toplumla İlgileniş", *Ataç dergisi*, s.2, c.1, Haziran, ss.14-15.

ERTOP, Konur (1962), "Edebiyatımızda Batılılaşma III: Tanzimat Edebiyatında Toplum Sorunları", *Ataç dergisi*, s.4, c.1, Ağustos, ss.12-13.

ERTOP, Konur (1962), "Sait Faik'in Anlatımı", *Dost*, s.18, c.9, Eylül, ss.3-4.

ERTOP, Konur (1964), "Yeni Yayınlar",*Dost*, s.38, c.14, Mayıs, ss.12-13.

ERTOP, Konur (1963), "Yeni Yayınlar",*Dost*, s.23, c.10, Şubat, ss.11-13.

ERTOP, Konur (1962), "Yeni Yayınlar", *Dost*, s.18, c.9, Eylül, ss.13-14.

ERTOP, Konur (1963), "Yeni Yayınlar", *Dost*, s.33, c.13, Aralık, ss.20-21.

ERTOP, Konur (1967), "Ataç'a Göre Orhan Veli", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.33-36.

ERTOP, Konur (1966), "Bir Açıklama", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.45-46.

ERTOP, Konur (1964), "Bir Dönemin Ozanları", *Varlık dergisi*, s.630, Eylül, ss.9.

ERTOP, Konur (1966), "Dar Çağın Ozanı Behçet Necatigil", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.48-50.

ERTOP, Konur (1967), "Divan Şiiri Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.15, Ocak, ss.5-11.

ERTOP, Konur (1965), "Divançe'nin Kenarına Satırlar", *Şiir Sanatı*, s.1, Kasım, ss.7-8.

ERTOP, Konur (1967), "Düşünce Yönünden Ataç", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.7.

ERTOP, Konur (1967), "Kaybettiklerimizden: Ahmet Kutsi Tecer", *Varlık dergisi*,s.700, Ağustos, ss.4.

ERTOP, Konur (1964), "Kitaplar: Kurtlar Sofrası", *Varlık dergisi*, s.631, Ekim, ss.14-15.

ERTOP, Konur (1967), "Ölüm Şiirleri", *Şiir Sanatı*, s.19, Mayıs, ss.3-12.

ERTOP, Konur (1967), "Politika İçinde Tevfik Fikret", *Varlık dergisi*, s.708, Aralık, ss.5.

ERTOP, Konur (1967), "Tarus'un Ardından", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.9.

ERTOP, Konur (1964), "Tevfik Fikret'İn Yıldönümünde: Ataç'ın Fikret İçin Söyledikleri", *Varlık dergisi*, s.629, Eylül, ss.8-9.

ERTOP, Konur (1966), "Yanlışlar Arasında", *Papirüs dergisi*, s.7, c.1, Aralık, ss.42-45.

ERTOP, Konur (1966), "Yeni Türk Şiirine Bakarken", *Şiir Sanatı*, s.11, Eylül, ss.1.

ERTOP, Konur (1964), "Cumhuriyet Çağında Türk Romanı", *Türk Dili Dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.592-607.

ERTOP, Konur (1965), "Çevirmen Olarak Ataç", *Türk Dili dergisi*, s.162, c.XXV, Mart, ss.446-453.

ERTOP, Konur (1965), "Halit Ziya'nın Roman Anlayışı", *Türk Dili dergisi*, s.161, c.XIV, Şubat, ss.372-375.

ERTOP, Konur (1967), "Ataç'ı Anarken", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVT, Mayıs, ss.563-565.

ERTOP, Konur (1968), "Divan Edebiyatının Halk Edebiyatına Etkisi", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.436-447.

ERTUĞAY, M. Celal (1961), "Yolun Başı", *Çağrı*, s.40, Mayıs, ss.4.

ERTUĞRUL, Muhsin (1966), "Tiyatro", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.164, c.14, Ocak, ss.1-5.

ESENGİN, Sevencan (1966), "Ajantürk Şiir Antolojisi 1966", *Ilgaz*, s.53, Şubat, ss.20-21.

ESSLİN, Martin (1964), "Martin Esslin Gerçek Samuel Beckett'i anlatıyor, Çöp Tenekelerini Unutun Arlık", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.150, c.XIII, Mart, ss.364-366.

ETAN, Akın (1968), "Çapalı Karşı ya da İkinci Yeni", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.195, c.17, Ağustos, ss.40-43.

ETAN, Akın (1968), "T. Oflazoğlu'nun 'Deli İbrahim'i", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.17, s.198, Kasım, ss.44-49.

ETİEMBLE, René (1963), "Eleştiri Üzerine", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.611-615.

ETZEN, Klaus (1964), "XX. Yüzyıl Alman Romanında Savaşın Yorumu ve Anlatılması", çev. Vural Ülkü, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.137-142.

EVİNÇ, Oktay (1960), "Üç şiirde Bir Bütünlük", *Çağrı*, s.29-30, Haziran, ss.26-30.

EYÜBOĞLU (1969), İsmet Zeki, "Ecce Homo", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.206, c.18, Temmuz, ss.12-21.

EYÜBOĞLU, S. (1961), GÜNYOL, V., "Çağdaş Türk Edebiyatı II", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.115, c.10, Aralık, ss.37-56.

EYÜBOĞLU, S. (1962), GÜNYOL, V., "Çağdaş Türk Edebiyatı III", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.116, c.10, Ocak, ss. 41-53.

EYÜBOĞLU, S. (1961), GÜNYOL, V., "Çağdaş Türk Edebiyatı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.113, c.10, Ekim, ss.46-55.

EYÜBOĞLU, Sabahattin (1965), "Halktan Yana", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.153, c.13, Ocak, ss.4-7.

EYÜBOĞLU, Sabahattin (1962), "Orhan Veli", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.127, c.11, Aralık, ss.1-3.

EYÜBOĞLU, Sabahattin (1968), "Süleyman Edip Balkır'ın Anıları", *Yeni Ufuklar dergisi*, Nisan, s.191, c.16, ss.1-5.

EYÜBOĞLU, Sabahattin (1969), "Şiirin Yapısı", *Yelken dergisi*, s.147, Mayıs, ss.6-12.

EYÜBOĞLU, Sabahattin (1960), "Şiirin Yapısı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.1-7.

EYÜBOĞLU, Sabahattin (1963), "Tanpınar'da Zaman", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.130, c.11, Mart, ss.1-5.

EYÜBOĞLU, Sabahattin (1966), "Yunus Emre Üstüne", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.1-8.

FALLOIS, Bernard De (1960), "1959'da Fransız Edebiyatı", *Varlık dergisi*, s.521, Mart, ss.16.

FEDERMAN, Raymond (1968), "Samuel Beckett'de Mutluluk", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.19, Mayıs, ss.28-34.

FISCHER, Ernst (1966), "Sanat ve Sınıflı Toplum", çev. Cevat Çapan, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.166, c.14, Mart, ss.19-30.

FİELDİNG, Henry (1964),"Roman Üstüne", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XTV, Aralık, ss.248-249.

FLORA, Francesco (1963), "Pascoli'niri Çağdaş Şiirdeki Anlamı", çev. Muhittin Yılmaz, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.719-720.

FOURASTIE, Jean (1967), "Edebiyat ve Gerçek", çev. Tahsin Yücel, *Cep Dergisi*, s.10, Ağustos, ss.3-9.

FORSTER, Edward Morgan (1964), "Olay örgüsü", çev. Murat Belge, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XTV, Aralık, ss.276-279.

FRANKENBERG, Lloyd (1960), "Açıklık Ne Kadar Açık", *Varlık dergisi*, s.521, Mart, ss.9.

FREUD, Sigmund (1966), "Neden Savaş?", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.168, c.14, Mayıs, ss.16-20.

FREVİLLE, Jean (1963), "Yeni Yayınlar", *Dost*, s.29, c.11, Ağustos, ss.7-9.

FROMM, Erich (1969), "Çalışma", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.203, c.17, Nisan, ss.1-7.

FROMM, Erich (1969), "Demokrasi", Çev. V. Günyol, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.205, c.18, Haziran, ss.1-8.

FUAT, Mehmet (1962), "Masanın Başına Oturup", *Varlık dergisi*, s.565, Ocak, ss.6.

FUAT, Melih (1961), "Değerli Bir Şiir Kitabı", *Çağrı*, s.42, Temmuz, ss.23-25.

FUAT, Memet (1961), "Ağzını Açar Tek Söz Çıkmaz", *Varlık dergisi*, s.542, Ocak, ss.5.

FUAT, Memet (1960), "Aydınlardan Beklenen", *Varlık dergisi*, s.522, Mart, ss.6.

FUAT, Memet (1960), "Baskı Üzerine", *Varlık dergisi*, s.540, Aralık.

FUAT, Memet (1961), "Başarısızlıktan Yana", *Varlık dergisi*, s.543, Şubat, ss.7.

FUAT, Memet (1961), "Başarısızlıktan Yana", *Varlık dergisi*, s.544, Şubat, ss.8.

FUAT, Memet (1960), "Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (1919-1930)", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.44-45.

FUAT, Memet (1960), "Daha Somut, Daha Yararlı", *Varlık dergisi*, s.539, Aralık, ss.4.

FUAT, Memet (1960), "Deyişmeler: Bir Konuşma Üzerine", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.2, c.1, Nisan, ss.87-92.

FUAT, Memet (1960), "Deyişmeler: Yaşını Saklıyanlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.37-39.

FUAT, Memet (1961), "Dilde Anlamsızlık", *Varlık dergisi*, s.563, Aralık.

FUAT, Memet (1960), "Eleştiride Kitaba Doğru", *Varlık dergisi*, s.519, Şubat, ss.3.

FUAT, Memet (1961), "Karmakarışık Bir Tartışma", *Varlık dergisi*, s.545, Mart, ss.5.

FUAT, Memet (1961), "Korku Üzerine", *Varlık dergisi*, s541, Ocak, ss.4.

FUAT, Memet (1960), "Namuslu Aydınlar", *Varlık dergisi*, s.524, Nisan, ss.7.

FUAT, Memet (1961), "Sorumluluk Dediğin", *Varlık dergisi*, s.546, Mart.

FUAT, Memet (1960), "Toplumculuktan Yararlanmak", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.8-9.

FUBİNİ, Mario (1963), "BercheCin Eleştirisi ve Şiiri", çev. Muhittin Yılmaz, *Türk Dili Dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.720-721.

GANDON, Yves (1968), "Başka Bir 'Yeni Roman' İçin", çev. O. Akbal, *Cep Dergisi*, s.19, Mayıs, ss.3-8.

GANİ, Hasan (1968), "Ukkaz Panayırındaki Şairler Gibi: Mehmed Kemal", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.52-56.

GARAUDY, Roger (1967), "Saint-john Pense", *Şiir Sanatı*, s.15, Ocak, ss.40-44.

GARDNER, Helen (1963), "Eleştiride Tarihsel Tulum", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.147, c.XIII, Aralık, ss.186-188.

GARDNER, Helen (1964), "Eleştiri İşi", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.152, c.XIII, Mayıs, ss.494-495.

GARROUGES, Michel (1966), "Kafka ve Yapıtları", *Cep Dergisi*, s.1, Kasım, ss.54-62.

GASPARD, Armand (1964), "Çağdaş İran Edebiyatı", *Varlık dergisi*, s.623, Haziran, ss.12.

GASPARD, Armand (1963), "Türkiye'de Edebi Hayat", *Varlık dergisi*, s.608, Ekim, ss.7.

GASSET, J. Ortega (1963), "Gongora", çev. Selâhattin Batu, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.706708.

GAXOTTE, Pierre (1960), "Edebiyatta Ahmaklık Modasına Paydos", *Varlık dergisi*, s.539, Aralık, ss.13.

GAXOTTE, Pierre (1960), "Şu Edebi 'Yeni Dalga,, ",*Varlık dergisi*, s.524, Nisan, ss.8.

GEÇER İlhan (1966), "Bana Sensiz Yaşamak", *Ilgaz*, s.60, Eylül, ss.6.

GEÇER, İlhan (1965), "Korku Zambakları", *Ilgaz*, s.51, Aralık, ss.12.

GEÇER, İlhan (1964), "Kökler ve Dallar", *Çağrı*, s.79, Ağustos, ss.26-28.

GEÇER, İlhan (1964), "Kökler ve Dallar", *Çağrı*, s.79, Ağustos, ss.26-28.

GEÇER, İlhan (1964), "Seviden Yana", *Çağrı*, s.74, Mart, ss.26-27.

GEÇER, İlhan (1964), "Seviden Yana", *Çağrı*, s.74, Mart, ss.26-27.

GEÇER, İlhan (1966), "Behçet Kemal Çağlar ve Benden İçeri", *Çağrı*, s.105, Ekim, ss.18-21.

GEÇER, İlhan, (1966), "Behçet Kemal Çağlar ve Benden İçeri", *Çağrı*, s.105, Ekim, ss.18-21.

GEÇER, İlhan (1966), "Gerçek Düş", *Çağrı*, s.96, Ocak, ss.9-10.

GEÇER, İlhan (1966), "Gerçek Düş", *Çağrı*, s.96, Ocak, ss.9-10.

GEÇER, İlhan (1963), "Ak Özlem", *Ilgaz*, s.27, Aralık, ss.21.

GEÇER, İlhan (1964), "Anlamsız Şiir Dedikleri", *Ilgaz*, s.32, Mayıs, ss.5.

GEÇER, İlhan (1965), "Hikâyeler Şiirler", *Ilgaz*, s.41, Şubat, ss.14-15.

GEÇER, İlhan (1966), "Kan Ağrısı- Bu Kent Sende Kalsın", *Ilgaz*, s.56, Mayıs, ss.12-13.

GEÇER, İlhan (1964), "Sanatta Yeni Ve Güzel", *Ilgaz*, s.33, Haziran, ss.7.

GEÇER, İlhan (1961), "Seninle Ölmek İstiyorum Boncuk Kutusu", *Çağrı*, s.37, Şubat, ss.23-25.

GEÇER, İlhan (1962), "Çoban Ateşi Gözleri", *Çağrı*, s.55, Ağustos, ss.20-21.

GEÇER, İlhan (1961), "Günaydın", *Çağrı*, s.38, Mart, ss.19-21.

GEÇER, İlhan (1960), "Kitaplar Arasında Duyabildiğine",*Çağrı*, s.32, Eylül, ss.27-29.

GEÇER, İlhan (1960), "Şeytan Diyor ki", *Çağrı*, s.26, ss.33-34.

GEÇER, İlhan (1962), "Yalnızlık", *Çağrı*, s.59, Aralık, ss.26-27.

GEÇER, İlhan (1961), "Yeni Şiirimize Toplu Bir Bakış", *Çağrı*, s.43, Ağustos, ss.9-12.

GEÇER, İlhan (1966), "Baba Lüferle Balıkçı", *Hisar dergisi*, s.29, Mayıs, ss.16-17.

GEÇER, İlhan (1964), "Eleştirmecilerimiz", *Hisar dergisi*, s.7, Temmuz, ss.14-15.

GEÇER, İlhan (1966), "Gecenin Bir Yerinde İki Ceylan", *Hisar dergisi*, s.32, Ağustos, ss.22-23.

GEÇER, İlhan (1964), "Şiir ve Mısra", *Hisar dergisi*, s.3, Mart, ss.16.

GEÇER, İlhan (1968), "Yeni Yayınlar", *Hisar dergisi*, s.56, Ağustos, ss.24-25.

GEÇER, İlhan (1965), "Süt'', *Ilgaz*, s.43, Nisan, ss.10-11.

GEÇER, İlhan (1964), "Sanatta Yeni ve Güzel", *Hisar dergisi*, s.2, Şubat, ss.21.

GERÇEKER, Ayhan (1968), "Sartre ve Özgürlük", *Cep Dergisi*, s.25, Kasım, ss.38-44.

GERÇEKER, Ayhan (1968), "Sartre'in Sanat Anlayışı", *Cep Dergisi*, s.24, Ekim, ss.49-56.

GIDE, Andre (1962), "Dostoyevski'nin Romanı", çev. Azra Erhat, *Ataç dergisi*, s.1, c.1, Mayıs, ss.14-15.

GIDE, Andre (1962), "W. Faulkner İçin…", *Ataç dergisi*, s.4, c.1, Ağustos, ss.4.

GILLON, André (1967), "İnsanı Yaratan Hümanızma", *Cep Dergisi*, s.14, Aralık, ss.34-35.

GİLBERT, Stuart (1964), "Odisea İle Ulysses", çev. Murat Belge, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.261-263.

GOES, Albert (1964), "İyi Okuyucu", *Varlık dergisi*, s.625, Temmuz 1964.

GOFFIN, Robert (1968), "Şiirin Çevrilmesi", çev. Tahsin Yücel, *Cep Dergisi*, s.26, Aralık, ss.12-19.

GOURMONT, Remy de (1963), "M. D'Annunzio'ya", çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*,

GÖKÇEK, Tanju (1963), "Eksiler7", *Dost*, s.31,c.11, Ekim, ss.18.

GÖKSEN, Enver Naci (1961), "Evren Üzerine Destan ve Letafet", *Çağrı*, s.46, Kasım, ss.24-26.

GÖKSU, M. Hasan (1968), "Dergilerle Gelen", *Varlık dergisi*, s.723, Ağustos, ss.14.

GÖKSU, M. Hasan (1968), "Dergilerle Gelen", *Varlık dergisi*, s.726, Eylül, ss.11.

GÖKSU, M.Hasan (1968), "Dergileri Okurken: Yeniden", *Varlık dergisi*, s.713, Mart, ss.14.

GÖKSU, M.Hasan (1968), "Dergileri Okurken", *Varlık dergisi*, s.717, Mayıs, ss.10.

GÖKSU, M.Hasan (1968), "Dergileri Okurken", *Varlık dergisi*, s.715, Nisan, ss.13.

GÖKSU, M.Hasan (1968), "Dergileri Okurken", *Varlık dergisi*, s.714, Mart, ss.14.

GÖKŞEN, Enver Naci (1963), "Türk Olmak", *Çağrı*, s.67, Ağustos, ss.29.

GÖKŞEN, Enver Naci (1963), "Türk Olmak", *Çağrı*, s.67, Ağustos, ss.29.

GÖKŞEN, Enver Naci (1968), "Kâtip Çelcbi'den Seçmeler (Orhan Şaik Gökyay)", *Türk Dili dergisi*, s.206, c.XIX, Kasım, ss.155-156.

GÖKŞEN, Enver Naci (1965), "Dağlarca'nın Üç Kitabı", *Ilgaz*, s.48, Eylül, ss.10-11.

GÖKŞEN, Enver Naci (1962), "Ölüm Biraz", *Çağrı*, s.59, Aralık, ss.27.

GÖKŞEN, Enver Naci (1963), "Yalnızlık", *Çağrı*, s.60, Ocak, ss.26-27.

GÖKŞEN, Enver Naci (1964), "Anlamsız Hikâye Olur mu?", *Hisar dergisi*, s.10, Ekim, ss.14-15.

GÖKŞEN, Enver Naci (1968), "Eleştirmecinin Biri", *Hisar dergisi*, s.50, Şubat, ss.26.

GÖKŞEN, Enver Naci (1965), "Milli Destan ve Dağlarca", *Hisar dergisi*, s.18, c.5, Haziran, ss.19-20.

GÖKŞEN, Enver Naci (1965), "Şiirimizde Çocuk ve "Günde Güneş", Hisar dergisi, Mayıs, s.17, c.5, ss. 20.

GÖKŞEN, Enver Naci (1960), "İnsanlar Kötü Değil (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.108, c.9, ss.646.

GÖKŞEN, Enver Naci (1962), "Masalın Dünü ve Bugünü", Türk Dili Dergisi, c. XI, s.124, Ocak, ss.240-242

GÖKŞEN, Enver Naci (1963), "Bugünkü Dille Dede Korkut (O. Ş. Gökyay)", *Türk Dili Dergisi*, s.140, c.XII, Mayıs, ss.458-459.

GÖKŞEN, Enver Naci (1963), "Dörtdivanlı Hilmi (Cevdet Canpolat)", *Türk Dili dergisi*, s.140, c.XII, Mayıs, ss.458-459.

GÖKŞEN, Enver Naci (1964), Yazılı Anlatımda Plan, Başlangıç ve Sonuç", *Türk Dili dergisi*, s.150, c.XIII, Mart, ss.352-354.

GÖKŞEN, Enver Naci (1967), "Felsefe Sözlüğü (Orhan Hançerlioğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.191, c.XVI, Ağustos, ss.895-897.

GÖKŞEN, Enver Naci (1967), "Kabusname (Mercimek Ahmet), Leylâ île Mecnun", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.663-664.

GÖKŞEN, Enver Naci (1968), "Yalnızlık Bana Yasak", (Oktay Akbal), *Türk Dili dergisi*, s.197, c.XVII, Şubat, ss.633-634.

GÖKŞEN, Enver Naci (1969), "Artık "Burda Bir Kalp Çarpmıyor", (Behçet Kemal Çağlar üz.), *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.191-194.

GÖKŞEN, Enver Naci (1969), "Kul Nesimi (Cahit Öztelli)", *Türk Dili dergisi*, s.212, c.XX, Mayıs, ss.186-187.

GÖKŞEN, Enver Naci, TANRIÖVER, H. Suphi (1966), "Gazinin Heykeli", "Fırtına Kuşu", *Türk Dili dergisi*, s.179, c.XV, Ağustos, ss.1081-1085.

GÖKTÜRK, Akşit (1963), "Nobel 1963: Yorgo Seferis", *Varlık dergisi*, s.611, Aralık, ss.11.

GÖKTÜRK, Akşit (1961), "Faulkner Öldü", *Türk Dili dergisi*, s.131, c.XI, Ağustos, ss.872-873.

GÖKTÜRK, Akşit (1963), "İngiliz Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XH, Temmuz, ss.639-643.

GÖKTÜRK, Akşit (1964), "İngiliz Romanına Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.232-240.

GÖKTÜRK, Akşit (1968), "Banş'ın Yiğit Sözcüsü Artık Yok {Bertrand Russell ür.)", *Türk Dili dergisi*, s.223, c.XXII, Nisan, ss.43.

GÖKTÜRK, Akşit (1969), "Robinson Crusoe'nun Deneyi",*Türk Dili dergisi*, s.209, c.XIX, Şubat, ss.710-716.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1964), "Divanları Okurken", *Çağrı*, s.77, Haziran, ss.4-11.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1964), "Divanları Okurken", *Çağrı*, s.77, Haziran, ss.4-11.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1964), "Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirini", *Çağrı*, s.74, Mart, ss.3-7.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1964), "Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirini", *Çağrı*, s.74, Mart,ss.3-7.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1965), "Çağrışımlar ve Ötesi", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.24-30.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1965), "Çağrışımlar ve Ötesi", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.24-30.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1965), "Virgül Meselesi", *Çağrı*, s.89, Haziran, ss.3-5.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1965), "Virgül Meselesi", *Çağrı*, s.89, Haziran, ss.3-5.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1965), "Yârence", *Türk Dilidergisi*, s.160, Ocak, ss.348-350.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1965), "Yârence", *Türk Dilidergisi*,s.160, Ocak, ss.348-350.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1964), "Bir Kelime Üstüne", *Hisar dergisi*, s.12, Aralık, ss.21.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1968), "Nicesi Kahramanlıklar", *Türk Dili Dergisi*, s.181, c.XVI, Ekim, ss.14-23.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1968), "Dede Korkut Hikâyeleri ve önemi", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.424-435.

GÖLDELİ, İzzet (1968), "A. Behramoğlu'nun Kitabından Sonraki Şiirleri İçin Notlar", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.28-35.

GÖLDELİ, İzzet (1968), "Yanlış Bir İ. Özel", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.36-39.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1968), "Eşrefoğlu", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.390-394.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1968), "Kaygusuz Abdal", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.395-405.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1968), "P,Y Sultan Abdal",*Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.413-423.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1968), "Seyyid Seyfullah (Nizamoğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.405-413.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1968), "Yunus Emre", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.376-384.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1968), "Hacı Bayram-ı Velî", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XEX, Aralık, ss.384-389.

GÖLPINARLI, Ahdülbâki (1968), Halk Edebiyatımızda Zümre Edebiyatları", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.357-375.

GÖNEN, Tuncer (1966), "Bağırtılar", *Yordam dergisi*, s.12, c.1, Aralık, ss.93.

GÖNEN, Tuncer (1966), "Cümbüş", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.79-80.

GÖNEN, Tuncer (1968), "Dünden Bugüne Necip Fazıl Kısakürek", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.40-45.

GÖNEN, Tuncer (1968), "Dünden Bugüne: Ahmet Hamdi Tanpınar", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.24-29.

GÖNEN, Tuncer (1967), "Gürsen Topses ve İnsanı Üzerine Genelleme", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.23-27.

GÖNEN, Tuncer (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.75-76.

GÖNEN, Tuncer (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.61-62.

GÖNEN, Tuncer (1966), "Öykümün İlginçliği İçin Öndeyiş", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.74-75.

GÖNEN, Tuncer (1968), "Servet-i Fünun Edebiyatının Kısaca Yörüngesine Girişi", Yordam dergisi, s.17, c.3, Kış, ss. 32-35.

GÖNEN, Tuncer (1967), "Sorunlara Değinmeler: Edebiyatın İnsancıl Yönü", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.48-49.

GÖNEN, Tuncer (1967), "Ülkü Tamer'in 'Hançer'i", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.33-35.

GRENZMANN, Wilhelm (1964), "Franz Kafka Varolmak ve Varolmamak Arasındaki Sınırda", çev. Kâm ur an Şipal, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.173-182.

GRILLET, Alain Robbe (1962), "Yeni Roman Yeni Adam", *Varlık dergisi*, s.570, Mart, ss.8.

GRILLET-ROBBE, Alain (1960), "Geleceğin Romanına Giden Yol", *Varlık dergisi*, s.531, Ağustos, ss.6.

GRİERSON, Herbert (1963), "XVII. Yüzyıl Ingiliz Şiirinin Büyük Ustası John Donne", çev. Ergun Melin, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuuz, ss.650-652.

GRİLLET, Alain Robbe (1964), "Yanlış Yol", çev. Leyla Gürsel, *Ataç dergisi*, s.29-30, c.3, Ekim, ss.15-16.

GRİLLET, Alain Robbe (1964), "Yeni Roman Yeni İnsan", *Ataç dergisi*, s.24, c.2, Nisan, ss.4-6.

GRUDA, Yılmaz (1967), "Bay Soluk'un Somutta Soyut Çölü", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.15, s.176, Ocak, ss.89-91.

GRUDA, Yılmaz (1968), "Mahiyetimiz ve Şiirin Ahvalı Üzerine", *Yelken dergisi*, s.132, Şubat, ss.9-10.

GUEHENNO, Jean (1961), "Edebi Portreler: Yüzüncü Yıldönümü: Rabindranath Tagore", *Varlık dergisi*, Aralık, s.563.

GUEHENNO, Jean (1964), "Yeni Roman", *Varlık dergisi*, s.617, Mart, ss.10.

GÜLERSOY, Çelik (1963), "Yakından Ahmet Haşim", *Varlık dergisi*, s.592, Şubat, ss.7.

GÜMÜŞ, Mehmet Fatih (1967), "Kitaplar: Kafka'nın Şatosu", *Yordam dergisi*, s.15, Yaz, ss.60-61.

GÜN, Suna (1961), "Geçen Ayın Şiirleri", *Çağrı*, s.45, Ekim, ss.22-23.

GÜN, Suna (1962), "Geçen Ayın Şiirleri", *Çağrı*, s.48, Ocak, ss.16.

GÜN, Suna (1962), "Geçen Ayın Şiirleri", *Çağrı*, s.50, Mart, ss.17.

GÜNGÖR, Erol (1964), "Bunaltı Edebiyatı ve Türkiye", *Hisar dergisi*, s.6, Haziran, ss.6-7.

GÜNIŞIN, İlkay (1960), "Antolojiler Üzerine Ve Yeni Şiirimiz", *Çağrı*, s.33, Ekim, ss.29-32.

GÜNTÜRKÜN, Nâzan (1960), "Ahmet Haşim ve Zaman", *Türk Dili dergisi*, s,109, c.10, ss.394.

GÜNTÜRKÜN, Nâzan (1964), "Halide Edip ve Musiki", *Türk Dili dergisi*, s.150, c.XIII, Mart, ss.362-363.

GÜNYOL, V. (1960), "Şiirli, Büyülü", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.2, c.1, Nisan, ss.78-80.

GÜNYOL, V. (1960), "Yurtseverlik Deyince..", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.5, c.1, Temmuz, ss.161-164.

GÜNYOL, Vedat (1960), "Adamca", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.42-44.

GÜNYOL, Vedat (1967), "Evrensel'den Yersele", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.177, c.15, Şubat, ss.29-32.

GÜNYOL, Vedat (1968), "Köy Enstitüleri ve Bir Roman", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.194, c.17, Temmuz, ss.20-37.

GÜNYOL, Vedat (1960), "Topluma Ayna Tutanlarla Işık Tutanlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.13-15.

GÜRAN, Rasih (1967), "Fahir Arsoy'un Resim Sergisi", *Papirüs dergisi*, s.19, c.3, Aralık, ss.47-48.

GÜRSEL, Nedim (1969), "Murtaza", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.206, c.18, Temmuz, ss.40-43.

GÜRSEL, Nedim (1966), "Şolohov'un Hikâyeleri", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.57-59.

GÜRSEL, Orhan (1962), "Alberto Moravia ve Yeni Romanı", *Varlık dergisi*, Ocak, s.565, ss.19.

GÜRSEL, Orhan (1960), "Edebi Portreler: Saint-John Perse", *Varlık dergisi*, s.538, Kasım, ss.11.

GÜRSON, Eser (1967), "Geçen Ayın Şiirleri",*Alan'67*, s.4, Temmuz, ss.31-32.

GÜRSON, Eser (1967), "Geçen Ayın Şiirleri", *Alan'67*, s.3, Haziran, ss.31-32.

GÜRSON, Eser (1967), "Geçen Ayın Şiirleri", *Alan'67*, s.1, Nisan, ss.29-31.

GÜRSON, Eser (1967), "Küçük Adamın Notları-Baba Evi, Avare Yıllar", *Alan'67*, s.4, Temmuz, ss.13-19.

GÜRSON, Eser (1967), "Romanın Yazılmazlığı Üzerine", *Alan'67*, s.3, Haziran, ss.3-6.

GÜRSON, Eser (1967), "Yapay Dil – Karmaşık Tem", *Alan'67*, s.1, Nisan, ss.4-8.

GÜRSON, Eser (1967), "Yapay Dil-Karmaşık Tem 2", *Alan'67*, s.2, Mayıs, ss.3-9.

GÜVEMLİ, Zahir (1967), "Kutsi'nin Ardından", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos, ss.5.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer (1969), "Acımak", *Papirüs dergisi*, s.33, ss.27.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer (1963), "Aleksi Zorba ya da Özgürlüğün Uç Noktaları", *Varlık dergisi*, s.610, Kasım, ss.15.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer (1968), "Ataç ve Konuşmak", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.8.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer (1967), "Saba'da Ölüm", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer (1962), "Gerçek ve Düş", *Varlık dergisi*, s.572, Nisan, ss.9.

HACIOSMANOĞLU, M. Necmettin (1964), "Bizim Romanlarımız ve "Hüsrev ü Şirin,,", *Hisar dergisi*, s.1, c.5, Ocak, ss.21.

HACITAHİROĞLU, Abdullah Öztemiz (1966), "Hâmî-i Âmidî", *Diriliş dergisi*, s.1, Mart, ss.44-45; s.2, Nisan, 30-32.

HAEDENS, Kléber (1968), "Eleştirmenlerin Gözü İle Eleştiri", çev. Nihal Önol, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.5-7.

HALICI, Feyzi (1961), "1960 da Şiirimiz Üzerine", *Çağrı*, s.37, Şubat, ss.8.

HALICI, Feyzi (1961), "Değer Ölçüsü", *Çağrı*, s.46, Kasım, ss.2-3.

HALICI, Feyzi (1961), "Gelenekçi Şiir", *Çağrı*, s.41, Haziran, ss.1-2.

HALICI, Feyzi (1962), "Tek Yönlü Tenkit", *Çağrı*, s.49, Şubat, ss.3-4.

HALICI, Mehdi (M. H.) (1965), "Eleştiri Üstüne", *Çağrı*, s.88, Mayıs, ss.31-32.

HALICI, Mehdi (M. H.) (1965), "Eleştiri Üstüne", *Çağrı*, s.88, Mayıs, ss.31-32.

HALICI, Mehdi (1964), "Kurak Dönem", *Çağrı*, s.78, Temmuz, ss.1-3.

HALICI, Mehdi (1964), "Kurak Dönem", *Çağrı*, s.78, Temmuz, ss.1-3.

HALICI, Mehdi (1964), "Seni Var Saymak", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.28-30.

HALICI, Mehdi (1964), "Seni Var Saymak", *Çağrı*, s.81, Ekim,ss.28-30.

HALICI, Mehdi (1964), "Yemenimde Hare Var", *Çağrı*, s.82, Aralık, ss.32.

HALICI, Mehdi (1964), "Yemenimde Hare Var", *Çağrı*, s.82, Aralık, ss.32.

HALICI, Mehdi (1965), "Beklediğimiz", *Çağrı*, s.89, Haziran, ss.1-2.

HALICI, Mehdi (1965), "Beklediğimiz", *Çağrı*, s.89, Haziran, ss.1-2.

HALICI, Mehdi (1965), "Fikir Sancıları", *Çağrı*, s.90, Temmuz, ss.1-2.

HALICI, Mehdi (1965), "Fikir Sancıları", *Çağrı*, s.90, Temmuz, ss.1-2.

HALICI, Mehdi (1965), "Kırbaç", *Çağrı*, s.86, Mart, ss.1-2.

HALICI, Mehdi (1965), "Kırbaç", *Çağrı*, s.86, Mart,ss.1-2.

HALICI, Mehdi (1968), "Dördüncü İyilik", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.13-14.

HALICI, Mehdi (1968), "Dördüncü İyilik", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.13-14.

HALICI, Mehdi (1968), "İşaret Çocukları ya da Bir Şair Doğuyor", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.21-26.

HALICI, Mehdi (1968), "İşaret Çocukları ya da Bir Şair Doğuyor", *Çağrı*, s.121, Şubat, ss.21-26.

HALICI, Mehdi (1962), "Eleştiri Ve Ötesi", *Çağrı*, s.50, Mart, ss.3.

HALICI, Mehdi (1967), "Sabah Geçidi", *Çağrı*, s.114, Temmuz, ss.24-26.

HALICI, Mehdi (1961), "Tarancı'nın Şiir Üzerine Düşünceleri 1", *Çağrı*, s.39, Nisan, ss.27.

HALİKARNAS BALIKÇISI (1961), "Anadolu ve Akıl Yolu", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.111, c.10, Ağustos, ss.1-7.

HALİKARNAS BALIKÇISI, (1969), "Anadolu Efsaneleri", *Türk Dili dergisi*, s.208, c.XIX, Ocak, ss.602-606.

HALL, Donald (1966), "Bugünkü Amerikan Şiiri", *Cep Dergisi*, s.1, Kasım, ss.134-140.

HALMAN, Talat S. (1964), "Eskimo Şiirleri", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.146, c.13, Temmuz, ss.42-51.

HALMAN, Talat S. (1963), "İki Soyut Şiirin Düşündürdükleri", *Varlık dergisi*, s.589, Ocak, ss.8.

HALMAN, Talat S. (1963), "Soyut Şiir", *Varlık dergisi*, s.589, Ocak, ss.6.

HALMAN, Talat Sait (1968), "İmge Şiiri", İngiliz-Amerikan Edebiyatında", çev. Talat Sait Halman, *Cep Dergisi*, s.26, Aralık, ss.31-36.

HALMAN, Talât Sait (1962), "Yaşadıkça Yazılan", *Türk Dili dergisi*, s.127, c.XI, Nisan, ss.436-441

HALMAN, Talât Sait (1963), Çağdaş Amerikan Eleştirisi", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.672-676.

HALMAN, Talât Sait (1964), "Amerikan Romanı", *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XTV, Aralık, ss.202-207.

HALMAN, Talât Sait (1965), "NecaligiVin Yaz Dönemi", *Türk Dili dergisi*, s.162,c.XIV, Mart, ss.481-482.

HALMAN, Talat Salih (1962), "Faulkner'in Yaşadığı", *Dost*, s.17, c.9, Ağustos, ss.13-15.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1968), "Ataç'a", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.4.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1961), "Erdem Üstüne: Suç ve Ceza", *Varlık dergisi*, s.551, Haziran, ss.3.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1963), "İsrail Edebiyatı Üzerine", *Varlık dergisi*, s.608, Ekim, ss.5.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1964), "Mutluluk Üstüne: Tasavvuf", *Varlık dergisi*, Nisan, s.620, ss.6-7.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1961), "Roman Okumak", *Varlık dergisi*, s.564, Aralık, ss.3.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1962), "Uyumsuz Oyun (Albert Camus Üzerine)", *Türk Dili dergisi*, s.135, c.XII, Aralık, ss.139-143.

HARRY, S. J. (1961), "Edgar Altan Poe ya da Karabasan Dehası", *Yeni Ufuklar dergisi*, Şubat-Mart, s.105-106, c.9, ss.443-445.

HATUSİL, Ali Müfehhar (1961), "Kendi Gök Kubbemiz'i Okurken", *Varlık dergisi*,s.560, Ekim, ss.12.

HEISENBERG, Werner (1962), "Tekniğin ve Yaşayış Biçiminin Değişmesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.127, c.11, Aralık, ss.6-7.

HEİSELER, Bernt von. (1963), "Franz Kafka Üstüne", çev. E. Mahir Yalnız, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.697-700.

HEMİNGWAY, Ernest (1961), "Temiz Aydınlık Bir Cevap", çev. Nermin Menemencioğlu, *Dost*, s.5, c.8, Ağustos, ss.9.

HENNEQUİN, Emile (1963), "Eleştirinin Gelişimi", çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.587-591.

HESSE, Hermann (1964), "Bir Romanı Okurken", çev. Gürsel Aytaç, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.132-134.

HINDLE, A. Spencer (1965), "20. Yüzyılda İngiliz Romanı", *Hisar dergisi*, s.16, Nisan, ss.14-15.

HINDLE, A. Spencer (1966), "Lord Byron ve Türkler", *Hisar dergisi*, s.26, Şubat, ss.11.

HINDLE, Alan Spencer (1965), "İngiliz Edebiyatında Türkiye ve Türkler", çev. Nevzat Yalçın, *Hisar dergisi*, s.18, c.5, Haziran, ss.18.

HINDLE, Alan Spencer (1964), "Modern İngiliz Şiiri Üzerine Düşünceler", *Hisar dergisi*, s.12, Aralık, ss.10-11.

HIZIR, Nusret (1962), "Bir Hristiyan Varoluşçusu Gabriel Marael", *Dost*, s.12, c.8, Mart, ss.3.

HIZIR, Nusret (1962), "Existentialisme Bir Felsefe mi?", *Dost*, s.10, c.8, Ocak, ss.4-5.

HIZIR, Nusret (1962), "Existentialisme Bir Felsefe mi?", *Dost*, s.11, c.8, Şubat, ss.3-4.

HIZIR, Nusret (1962), "Fenomenoloji Ve Mantık", *Dost*, s.14, c.9, Haziran, ss.15.

HIZLAN, Doğan (1968), "37 Yıl Önceden Bu Yana Ercümend Behzad", *Papirüs dergisi*, s.29, Kasım, ss.73-78.

HIZLAN, Doğan (1967), "Ataç'ın Bir Tartışmasının Düşündürdükleri", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.10.

HIZLAN, Doğan (1968), "Biçimin Büyük Ustası ya da Yabansının Şiiri: Kemal Özer", *Papirüs dergisi*, s.23, ss.49-55.

HIZLAN, Doğan(1966), "Bundan Ötesi (Eleştiri)", *Yelken dergisi*, s.109, Mart, ss.4-5.

HIZLAN, Doğan (1967), "Bütün Saadetler Mümkündür", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.9.

HIZLAN, Doğan (1966), "Melih Cevdet", *Papirüs dergisi*, s.7, c.1, Aralık, ss.46-52.

HIZLAN, Doğan (1966), "Metin Eloğlu", *Papirüs dergisi*, s.6, c.1, Kasım, ss.47-53.

HIZLAN, Doğan (1968), "Mısrayimden Biri İçin Notlar: Ece Ayhan", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.49-54.

HIZLAN, Doğan (1966), "Nazım Hikmet Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.12, Ekim, ss.3.

HIZLAN, Doğan (1965), "Şiir-Düzyazı Karışımı", *Şiir Sanatı*, s.1, Kasım, ss.1.

HIZLAN, Doğan (1966), "Tek Başına Bir Okul: Dağlarca", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.49-52.

HIZLAN, Doğan (1966), "Usül Hakkında (Eleştiri)", *Yelken dergisi*, s.110, Nisan, ss.12-14.

HİLAV, Selahattin (1967), "Birkaç Gözlem ve Düşünce", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.4-13.

HİLAV, Selahattin (1968), "Marx'çı Eleştiri Özel Sayısı Üzerine", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos, ss.4-12.

HİLAV, Selahattin (1966), "Yabancılaşma ve İşbölümü Üzerine Gerekli Bazı Açıklamalar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.27-38.

HİLAV, Selahattin (1969), "Yanlıştan Yanlışa", *Papirüs dergisi*, s.32, Şubat, ss.16-26.

HİLAV, Selahattin (1967), "Yüksel Arslan Üzerine", *Papirüs dergisi*, s.17, c.3, Ekim, ss.3-6.

HİLAV, Seyfettin (1964), "Çağdaş Diyaletik Açısından Soyut ve Somut",*Dost*, s.35, c.13, Mart, ss.2.

HİSAR, Abdülhak Şinasi (1963), "Ahmet Haşim'in Şiirleri", *Türk Dili dergisi*, s.142,c.XH, Temmuz, ss.570-573.

HİSAR, Ahdülhak Şinasi(1964), "Edebiyatta Roman", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.640-646.

HOWE, Irwing (1963), "Freudist Eleştiri", çev. Talât Sait Halman, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.688-690.

HUGUENIN, Jean-Rene (1961), "Edebi Portreler: Nietzsche", *Varlık dergisi*, Eylül, s.557, ss.16.

HUTCHINS, Robert M. (1968), "Amerikan Genç Kuşağına Sesleniş", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.17, s.193, Haziran, ss.1-7.

HUXLEY, Aldous (1961), "Wordsworth Üzerine", çev. önay Sözer, *Türk Dili dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.156-157.

HUXLEY, Àldous (1962), "Görüşler", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.124, c.XI, Ocak, ss.223.

HUXLEY, Aldous (1964), "Trajedi ve Tüm Gerçek", çev. Şadan Karadeniz, Türk *Dili dergisi*, s.149, c.XIII, Şubat, ss.290-296.

HÜNALP, Ayhan (1962), "Eleştirmeci ve Sorumluluğu", *Çağrı*, s.58, Kasım, ss.12-13.

HÜNALP, Ayhan (1960), "Türk Sanatçısının Çilesi", *Çağrı*, s.32, Eylül, ss.26.

HÜNALP, Ayhanv(1962), "Reşat Nuri Darago'ya", *Varlık dergisi*, s.581, Eylül, ss.16.

HÜNALP, Ayhan (1961), "Yaşamak ve Ötesi", *Varlık dergisi*, s.551, Haziran, ss.9.

HÜSEYİN, Hasan (1962), "Fettah", *Dost*, s.10,c.8, Ocak, ss.7.

IBSEN, Henrik (1966), "Ozanın Ödevi", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.178, c.XV, Temmuz, ss.748-749.

IONESCO, Eugène (1968), "Omain Weingarten Üzerine", çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.205, c.XIX, Ekim, ss.31-33.

İLERİ, Selim (1969), "Göl Durgun Mu?", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.211, c.18, Aralık, ss.41-43.

İLERİ, Selim (1969), "Hicran Yarası", *Papirüs dergisi*, s.36, ss.27.

İLERİ, Selim (1969), "İnsanca", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.203, c.17, Nisan, ss.29-33.

İLERİ, Selim (1969), "Leyla Erbil Üzerine", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.206, c.18, Temmuz, ss.36-39.

İLERİ, Selim (1968), "Melih Cevdet'in Şiiri I", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.195, c.17, Ağustos, ss.39-46.

İLERİ, Selim (1968), "Melih Cevdet'in Şiiri II", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.198, c.17, Kasım, ss.39-43.

İLERİ, Selim (1969), "Melih Cevdet'in Şiiri III", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.201, c.17, Şubat, ss.40-45.

İLERİ, Selim (1969), "Melih Cevdet'in Şiiri IV", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.202, c.17, Mart, ss.37-41.

İLERİ, Selim (1969), "Sensizleme", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.151-157.

İLHAN, Atilla (1960), "Çılgınlığın Kapısını Zorlamak ya da Kaçkınlar Üzerine", *Dost*, s.29, c.6, Şubat, ss.8-12.

İLHAN, Atilla (1968), "Düşünürsek", *Yelken dergisi*, s.141, Kasım, ss.3.

İLHAN, Attila (1967), "Cıva Merhemi ve Toplumculuk", *Varlık dergisi*, s.703, Ekim, ss.4.

İLHAN, Attila (1967), "Çalar Saat", *Varlık dergisi*, s.695, Haziran, ss.11.

İLHAN, Attila (1962), "Gerçekliğin İç Sorunları", *Ataç dergisi*, s.2, c.1, Haziran, ss.6.

İLHAN, Attila (1967), "İmge Savaşı", *Varlık dergisi*, s.686, Ocak, ss.5.

İLHAN, Attila (1967), "İyi Saatte Olsunlar", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.6.

İLHAN, Attila (1967), "Okurun Yalnızlığı", *Varlık dergisi*, s.697, Temmuz, ss.3.

İLHAN, Attila (1967), "Özet Mözet", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül, ss.5.

İLHAN, Attila (1967), "Günümüzün Şiiri: İçlerine Çektikleri Gökyüzü Değil, Havadır", *Varlık dergisi*, s.689, Mart, ss.5.

İLHAN, Cengiz (1964), "Kurtlar Sofrası Üstüne Mektup", *Ataç dergisi*, s.22, c.2, Şubat, ss.9-11.

İNAM, Ahmet (1968), "…",*Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.75-77.

İNAM, Ahmet (1969), "Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği", *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.194-199.

İNAM, Ahmet (1968), "Edebiyat Nedir (Jean Paul Sartre)", çev. Bertan Onaran, *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.78-80.

İNAM, Ahmet (1969), "Kitaplar: Dilbilim Yayınları Üstüne Birkaç Söz", *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.213-214.

İNAM, Ahmet (1969), "Kitaplar: Tante Rosa", *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.211-212.

İNAM, Ahmet (1968), "Kuramsal Yazıların Varlığı Üstüne", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.22-23.

İNAM, Ahmet (1969), "Söz", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.160-162.

İNAM, Ahmet (1969), "Türk Öykücülüğüne Değgin", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.129-137.

İNAM, Ahmet (1969), "Yeni Bir Gün Üstüne", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.149-150.

İZMİRLİ, Müheccel (1969), "Bu Toprakla Bir Kuş Var Kanadında Gümüş Yok... (Muhtar Körükçü: Doğudan Hikâyeler)", *Türk Dili dergisi*, s.212, c.XX, Mayıs, ss.187-191.

JACRETTELLE, Jacques de (1960), "Üslup ve Dil Üzerine", *Varlık dergisi*, s.525, Mayıs, ss.9.

JALOUX, Edmond (1963), "Alman Romanı Üzerine Notlar", çev. Suut Kemal Yetkin, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.603-605.

JALOUX, Edmond (1963), "Alman Romantiklerinde Fantastik Olanın Yeri", çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.600-603.

JARRETT-KERR, Martin (1966), "François Mauriac Üzerine", çev. Muzaffer Uyguner, *Türk Dili dergisi*, s.172, c.XV, Ocak, ss.251-256.

JEAN, Raymond (1969), "Yazar ve Eleştirmen", *Cep Dergisi*, s.29, Mart, ss.32-36.

K., Tarık Dursun (1963), "Karalamaca: Dilimizi Temsil Edecek 10 Eser", *Varlık dergisi*, s.594, Mart, ss.12.

K., Tarık Dursun (1963), "Sinema Şiire Girince", *Varlık dergisi*, s.607, Ekim, ss.15.

K., Tarık Dursun (1964), "Kara Tütün", *Dost*, s.37, c.14,Nisan.

KAİSER, Joachim (1971), "Doğal Bir Dürtü Olarak Eleştiri", çev. Fatma Akerson, *Türk Dili dergisi*, s.234, c.XXIII, Mart, ss.548-551.

KANDAŞ, Kemal (1967), "Çağını Unutmamak", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.5.

KANDAŞ, Kemal (1968), "Gazele El Atmak", *Varlık dergisi*, s.711, Şubat, ss.4.

KANDAŞ, Kemal (1967), "İlginç Bir Yöntem", *Varlık dergisi*, s.703, Ekim, ss.6.

KANDAŞ, Kemal (1967), "Toplum ve Sanat: Ayırdedebilmek", *Varlık dergisi*, s.691, Nisan, ss.9.

KANDAŞ, Kemal (1967), "Toplum ve Sanat: Bastille'in Düşüşü", *Varlık dergisi*, s.692, Nisan, ss.9.

KANDAŞ, Kemal (1967), "Toplum ve Sanat: Fine Grog ve Margot", *Varlık dergisi*, s.706, Kasım, ss.8.

KANDAŞ, Kemal (1967), "Toplum ve Sanat: Gerçekçi Olmak", *Varlık dergisi*, s.688, Şubat.

KANDAŞ, Kemal (1967), "Toplum ve Sanat: Halka İnmek", *Varlık dergisi*, s.690, Mart, ss.15.

KANDAŞ, Kemal, "Toplum ve Sanat: İnsanı Öldürmek", *Varlık dergisi*,s.689, Mart 1967, ss.6.

KANDAŞ, Kemal (1967), "Toplum ve Sanat: Zamanı Gebertmek", *Varlık dergisi*, s.686, Ocak.

KANIPAK, (1966), "Savran: Bir", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.41-42.

KANIPAK, (1966), "Savran: Şiir Yüklü Bulutlar", *Papirüs dergisi*, s.2, c.1, Temmuz, ss.39-41.

KANSU, Ceyhun Atuf (1968), "Ahmet Kutsi Tecer", *Ilgaz*, Aralık 1968, s.75, Aralık, ss.3-4.

KANSU, Ceyhun Atuf (1964), "Kitaplar: Şiir Eleği", *Varlık dergisi*, s.616, Şubat, ss.14.

KANSU, Ceyhun Atuf (1967), "Nefes Almak", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat.

KANSU, Ceyhun Atuf (1967), "Ozan", *Varlık dergisi*, s.689, Mart, ss.3-4.

KANSU, Ceyhun Atuf (1967), "Prospero", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.4.

KANSU, Ceyhun Atuf (1960), "Selahattin Şimşek", *Varlık dergisi*, s.528, Haziran, ss.10.

KANSU, Ceyhun Atuf (1967), "Tecer Dağı", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül, ss.8.

KANSU, Ceyhun Atuf (1960), "Yaşar Kemal'e Mektup", *Varlık dergisi*, s.517, Ocak, ss.9.

KANSU, Ceyhun Atuf (1964), "Yedi Yıl Önce Bir Ataç Vardı: Allı ile Konuşma", *Varlık dergisi*, Mayıs, s.622, ss.4.

KANSU, Ceyhun Atuf (1968), "Tevfik Fikret ve Devrim", *Türk Dili dergisi*, s.203, c.XVIII, Ağustos, ss.477-487.

KANSU, Ceyhun Atuf (1969), "Çağlar Saati", *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.206-208.

KANTERS, Robert (1968), "Eleştirmenlerin Gözü İle Eleştiri", çev. Nihal Önol, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.8-10.

KANTERS, Robert (1963), "Eseri Beyaz Adamın Bir Zenci Türküsüdür", *Varlık dergisi*, s.598, Mayıs, ss.13.

KANTERS, Robert (1962), "İnsancıl ve Şefkatli Bir Yazar", *Varlık dergisi*, s.588, Aralık, ss.7.

KANTERS, Robert (1968), "Şairimiz Baudelaire", çev. Faik Baysal, *Cep Dergisi*, s.16, Şubat, ss.94-99.

KANTERS, Robert (1961), "Şairlerimizi Artık Anlamıyoruz", *Varlık dergisi*, s.558, Eylül, ss.9.

KANTERS, Robert (1963), "Léautaud'nun Utkusu", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.132, c.XII, Temmuz, ss.618-623.

KAPLAN, Mehmet (1963), "Kim Kime", *Çağrı*, s.67, Ağustos, ss.1-4.

KAPLAN, Mehmet (1963), "Kim Kime", *Çağrı*, s.67, Ağustos, ss.1-4.

KAPLAN, Mehmet (1963), "Yeni Şiirde Ahenk", *Çağrı*, s.71, Aralık, ss.4-6.

KAPLAN, Mehmet (1963), "Yeni Şiirde Ahenk", *Çağrı*, s.71, Aralık, ss.4-6.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Ahmed Rasim", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.1-3.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Ahmed Rasim", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.1-3.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Bataklık ve Kaya", *Çağrı*, s.72, Ocak, ss.1-3.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Bataklık ve Kaya", *Çağrı*, s.72, Ocak, ss.1-3.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Şehir Şiiri", *Çağrı*, s.73, Şubat, ss.1-2.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Şehir Şiiri", *Çağrı*, s.73, Şubat, ss.1-2.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Ben, Biz ve Dünya", *Çağrı*, s.51, Nisan, ss.1-2.

KAPLAN, Mehmet (1963), "Hendese Ve İman",*Çağrı*, s.60, Ocak, ss.1-3.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Akılcılık", *Çağrı*, s.50, Mart, ss.1-2.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Bile Olmak", *Çağrı*, s.53, Haziran, ss.1.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Edebiyat ve İnsan", *Çağrı*, s.55, Ağustos, ss. 1-2.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Gece, Altın Hazinesi ve Şarap", *Çağrı*, s.56, Eylül, ss.1-2.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Hareket Noktası", *Çağrı*, s.48, Ocak.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Saatleri Ayarlama Enstitüsü", *Çağrı*, s.49, Şubat, ss.1-4.

KAPLAN, Mehmet (1965), "Ahmet Haşim'in Ruh Ülkesi", *Hisar dergisi*, s.23, c.5, Kasım, ss.12-13.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Antitez", *Hisar dergisi*, s.33, Eylül, ss.3-4.

KAPLAN, Mehmet (1962), "Bir Şairin Romanı: Huzur", *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı dergisi*, s.12, ss.361-425.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Bursa'da Kısa Bir Gezinti", *Hisar dergisi*, s.72, Aralık, ss.4-5.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Caddeler", *Hisar dergisi*, s.44, Ağustos, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1965), "Cahit Külebi'nin Şiirleri", *Hisar dergisi*, s.16, Nisan, ss.5-7.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Değişen Üsküdar", *Hisar dergisi*, s.69, Eylül, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Din ve İlim", *Hisar dergisi*, s.7, Temmuz, ss.4-5.

KAPLAN, Mehmet (1968), "Doğumunun 100. Yıldönümünde: Fikret", *Hisar dergisi*, s.49, Ocak, ss.5-7.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Düşünen Gençlik", *Hisar dergisi*, s.64, Nisan, ss.3-4.

KAPLAN, Mehmet (1968), "Edebiyat Dili", *Hisar dergisi*, s.50, Şubat, ss.6-7.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Eserleri Okumak", *Hisar dergisi*, s.1, Ocak, ss.4-5.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Gerçek Hayali Aştı", *Hisar dergisi*, s.67, Temmuz, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Halide Edip Hanım", *Hisar dergisi*, s.3, Mart, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Hatırat Üzerine", *Hisar dergisi*, s.27, Mart, ss.9-10.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Hitabet", *Hisar dergisi*, s.66, Haziran, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Hürriyet ve Kölelik", *Hisar dergisi*, s.68, Ağustos, ss.7.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Hüseyin Rahmi'nin Üslubu ve Hayat Görüşü", *Hisar dergisi*, s.9, Eylül, ss.6-9,*Hisar dergisi*, s.9, Eylül.

KAPLAN, Mehmet (1968), "İdeoloji Savaşı", *Hisar dergisi*, s.53, Mayıs, ss.10-11.

KAPLAN, Mehmet (1968), "İnkıraz-ı Baharan", *Hisar dergisi*, s.59, Kasım, ss.6-7.

KAPLAN, Mehmet (1965), "İnsanın Trajedisi", *Hisar dergisi*, s.19, c.5, Temmuz, ss.10-11.

KAPLAN, Mehmet (1966), "İşte Öyle Yerlerde", *Hisar dergisi*, s.28, Nisan, ss.8-10.

KAPLAN, Mehmet (1968), "Katı ve Yumuşak", *Hisar dergisi*, s.60, Aralık, ss.10-11.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Kendi Kendisi Olma Sorumluluğu", *Hisar dergisi*, s.61, Ocak, ss.4.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Kollektif Gayrişuur", *Hisar dergisi*, s.38, Şubat, ss.5-6.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Köy Romanı", *Hisar dergisi*, s.43, Temmuz, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Küçük Ağa", *Hisar dergisi*, s.8, Ağustos, ss.10-12.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Leylekler ve İnsanlar", *Hisar dergisi*, s.2, Şubat, ss.4.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Madde ve İman", *Hisar dergisi*, s.34, Ekim, ss.4.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Makine ve İnsan", *Hisar dergisi*, s.40, Nisan, ss.6.

KAPLAN, Mehmet (1968), "Mazi.. ve Hal-i Hazır..", *Hisar dergisi*, s.52, Nisan, ss.3-4.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Mektepten Memlekete", *Hisar dergisi*, s.5, Mayıs, ss.6-7.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Mitler ve İnsanlar", *Hisar dergisi*, s.31, Temmuz, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Mücerret Düşünebilme Gücü", *Hisar dergisi*, s.29, Mayıs, ss.4.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Okulda Tiyatro", *Hisar dergisi*, s.42, Haziran, ss.6-7.

KAPLAN, Mehmet (1968), "Osmanlı ve Osmanlıca", *Hisar dergisi*, s.54, Haziran, ss.5-6.

KAPLAN, Mehmet (1965), "Sanat ve Çalışma", *Hisar dergisi*, s.15, Mart, ss.6-7.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Sanat ve Siyaset", *Hisar dergisi*, s.6, Haziran, ss.3.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Su", *Hisar dergisi*, s.36, Aralık, ss.4.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Sükûtiler Tarikatı", *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.10.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Sürüleşmek", *Hisar dergisi*, s.65, Mayıs, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1968), "Şiir ve Matematik", *Hisar dergisi*, s.51, Mart, ss.3-4.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Taşı Yenmek", *Hisar dergisi*, s.41, Mayıs, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Tecer", *Hisar dergisi*, s.46, Ekim, ss.8-9.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Tek Başına Bir Okul: Dağlarca", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.53.

KAPLAN, Mehmet (1966), "Teknik Medeniyet ve Edebiyat", *Hisar dergisi*, s.26, Şubat, ss.4-5.

KAPLAN, Mehmet (1964), "Tenkit ve Propaganda", *Hisar dergisi*, s.12, Aralık, ss.4-5.

KAPLAN, Mehmet (1967), "Tercüme Faaliyeti", *Hisar dergisi*, s.48, Aralık, ss.5.

KAPLAN, Mehmet (1965), "Ton", *Hisar dergisi*, s.20, c.5, Ağustos, ss.7.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Yahya Kemal ve İstanbul Köprüsü", *Hisar dergisi*, s.71, Kasım, ss.10-11.

KAPLAN, Mehmet (1968), "Yaşayan Ziya Gökalp", *Hisar dergisi*, s.58, Ekim, ss.5-8.

KAPLAN, Mehmet (1969), "Yol ve Otomobil", *Hisar dergisi*, s.70, Ekim, ss.11.

KAPLAN, Mehmet (1965), "Ziya Gökalp ve Sosyal Mistisizm", *Hisar dergisi*, s.13, Ocak, ss.12-13.

KARAAHMEDOĞLU, İsmail (1966), "Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Boğazlak Şiiri", *Ilgaz*, s.63, Aralık, ss.12.

KARABULUT, Azime (1964), "Kave Olayı", *Dost*, s.37,c.14, Nisan, ss.25.

KARABULUT, Mehmet (1963), "Yitmeler Akşamında", *Ataç dergisi*, s.12, c.1, Nisan, ss.16-17.

KARADAY, İsmet Kemal (1964), "Emirgan Güzel Değil", *Ilgaz*, s.31, Nisan, ss.5.

KARADAYI, İsmet Kemal (1962), "En İyi Eleştirme: Yansız, Ötürüsüz, Objektif", *Çağrı*, s.51, Nisan, ss.14.

KARADAYI, İsmet Kemal (1962), "Şiirde G.N-Şiirde Güdüm Şiirde Çağ", *Çağrı*, s.48, Ocak, ss.17.

KARADAYI, İsmet Kemal (1968), "İnsanlık Durumu", *Varlık dergisi*, s.721, Temmuz, ss.7.

KARADAYI, İsmet (1966), "Sevmek ve Dostluk Üzerine", *Yelken dergisi*, s.110, Nisan, ss.15.

KARADENİZ, Şaika Günsel (1961), "Bir Yergiye Cevap", *Çağrı*, s.41, Haziran, ss.29-30.

KARAER, Mustafa Necati (1960), "İlhan Geçer ve Belki", Çağrı, Ekim, s.33, ss.26- 28

KARAER, Mustafa Necati (1969), "Çağlar'ın Ardından", *Hisar dergisi*, s.72, Aralık, ss.6-7.

KARAER, Mustafa Necati (1965), "Yeni Yayınlar", *Hisar dergisi*, s.24, c.5, Aralık, ss.2.

KARAER, Mustafa Necati (1965), "Zaman Saati'nin Düşündürdükleri", *Hisar dergisi*, s.24, c.5, Aralık, ss.14-15.

KARAER, Mustafa Necati (1960), "Şiir Üzerine Düşünceler ve "Bir Daha" (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.102, c.9,ss.326.

KARAHAN, Abdülkadir (1965), "Mevlana'da Temel Düşünce ve Sezgiler", *Çağrı*, s.85, Şubat, ss.1-3,9.

KARAHAN, Abdülkadir (1965), "Mevlana'da Temel Düşünce ve Sezgiler", *Çağrı*, s.85, Şubat, ss.1-3, 9.

KARAHAN, Abdülkadir (1965), "Mevlana'yı Yetiştiren Çevre", *Çağrı*, s.84, Ocak, ss.1-3.

KARAHAN, Abdülkadir (1965), "Mevlana'yı Yetiştiren Çevre", *Çağrı*, s.84, Ocak, ss.1-3.

KARAKOÇ, Sezai (1966), "Romanla Hikâyenin Arası Açılıyor", *Diriliş dergisi*, s.1, Mart, ss.40-41.

KARAKOÇ, Sezai (1967), "Sanat Görüşü, Şiirimiz-Akımlar, Toplum ve Şair Hakkında", *Diriliş dergisi*, s.10-11-12, Ocak- Şubat- Mart, ss.46-49.

KARASU, Bilge ve ark. (1966), "Hikaye Üstüne", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.6-19.

KARASU, Bilge (1966), "Çapavulun Çattığı Çaparız", *Yordam dergisi*, s.8, c.1, Ağustos, ss.57-59.

KARASU, Bilge (1969), "Sekizinci Masal: Bizim Denizimiz", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.138-140.

KARATAY, Atay (1960), "Gülen İnek Üzerine", *Çağrı*, s.27, Nisan, ss.37-38.

KARSANLI, Ayda (1961), "Dışa Vuran Yetersizlik", *Çağrı*, s.42, Temmuz, ss.21-22.

KARSUNKE, Yaak (1971), "Çok Eski Özgerçekler", çev. Yılmaz Usar, *Türk Dili dergisi*, s.234, c.XXIII, Mart, ss.552-554.

KAVCAR, Cahit (1969), "Nabi İle Tevfik Fikret Arasında Küçük Bir Karşılaştırma", *Hisar dergisi*, Ağustos, s.68, ss.23-26.

KAYACAN, Feyyaz (1961), "Ingiltere'de Doğaötesi Şiir", *Türk Dili dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.147-150.

KAYALAR, Mustafa Şevki (1969), "Çocuk Edebiyatı Diye Bir Şey Yoktur!", *Yelken dergisi*, s.148, Haziran, ss.31-32.

KAZGAN, Haydar (1964), "Aylaklar Üzerine", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.151, c.13, Aralık, ss.9-12.

KEMAL, Orhan (1967), "Çizgiler", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

KEMAL, Orhan (1961), "Koca Adam", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.112, c.10, Eylül, ss.1-6.

KEMAL, Orhan (1967), "Ölümünün 13. Yıldönümünde: Sait Faik'in Düşündürdükleri", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.11.

KEMAL, Sabit (1967), "Cemal Süreya'nın Ülke'si", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.28-30.

KEMAL, Sabit (1968), "Necatigil'de Anlaşmak", *Varlık dergisi*, s.717, Mayıs, ss.9.

KEMAL, Sabit (1968), "O Belde'lere Kaçışlar ve Necatigil'in Kış Filesi", *Varlık dergisi*, s.724, Ağustos, ss.6-7.

KERMENLİ, Leylâ (1964), "Allı Romancı, Sinclair Lewis; John Dos Passos; F. Scott Fitzgerald; Ernest Hemingway; John Steinbeck; William Faulkner", *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.208-217.

KERMENLİ, Leylâ (1969), "Henry James ve Bàlzac", *Türk Dili dergisi*, s.213, c.XX, Haziran, ss.271-274.

KERR, Alfred (1963), "Rose Bernd", çev. Mclâhat özgü, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.696-697.

KESKİN, Yıldırım (1964), "100. Doğum Yılında: Shakespeare", *Varlık dergisi*,s.623, Haziran, ss.8.

KESKİN, Yıldırım (1960), "Albert Camus İçin", *Varlık dergisi*, s.519, Şubat.

KESKİN, Yıldırım (1961), "Cesaretin Ölümü (Hemingway)", *Varlık dergisi*, s.555, Ağustos, ss.7.

KESTENN, Hermann (1964), "Romancı Olarak Joseph Roth", çev. Ahmet Arpad, Türk *Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.197-198.

KEYKUBAT, Cemalettin (1961), "Sabah Sokakları", *Çağrı*, s.40, Mayıs, ss.27-28.

KILIÇ, Hüseyin (1964), "Türk Dil Kurumuna Bir Öneri", *Ilgaz*, s.34, Temmuz, ss.6-7.

KIRKAĞAÇ, M (1962), "Türk Yazarlarının Tanıtılması", *Türk Dili dergisi*, s.124, c.XI, Ocak, ss.221-222.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1963), ""Dede Korkut Oğuznâmeleri", Arsaklılar Devleti. OğuzlarınınDestanlarıdır", *Türk Dili dergisi*, s.139, c.XII, Nisan, ss.363-369.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1963), "Dede-Korkut Oğuznâmeleri Alplarının Adıyla Anılan XVI. Yüzyıl Hıristiyanlan", *Türk Dili dergisi*, s.143, c.XII, Ağustos, ss.752-755.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1964), "Köroğlu'nun Çağı ve Silâhlar Destanı", *Türk Dili Dergisi*, s.151, c.XIH, Nisan, ss.408-410.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1966), "Türlü Yönleriyle Ayaş (Mehmet Aldan)", *Türk Dili Dergisi*, s.172, c.XV, Ocak, ss.274-275.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin (1969), "Behçet Kemal Çağlar ve Son Şiiri Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.230, c.XXII, Kasım, ss.167-169.

KOCAGÖZ, Halil (1961), "Şiir, Bilim, Sanat…", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.110, c.10, Temmuz, ss.38-43.

KOCAGÖZ, Samim (1963), "Uy Babo!", *Dost*, s.27, c.11,Haziran, ss.9.

KOCAGÖZ, Samim (1964), "Yerme Sanatı" *Dost*, s.34, c.13, Ocak, ss.5-6.

KOCAGÖZ, Samim (1964), "Batı'ya Kendimizi Kabul Ettirmek", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.144, c.12, Mayıs, ss.5-7.

KOCAGÖZ, Samim (1967), "Bilim mi, Sanat mı?", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.181, c.16, Haziran, ss.18-23.

KOCAGÖZ, Samim (1964), "Bir Kitabın Düşündürdükleri", *Ataç dergisi*, s.21, c.2, Ocak, ss.3.

KOCAGÖZ, Samim (1968), "Çeviri Romanlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.190, c.16, Mart, ss.5-12.

KOCAGÖZ, Samim (1961), "Haklı Çıkanlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.109, c.10, Haziran, ss.13.

KOCAGÖZ, Samim (1964), "Halide Hanıma Saygı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.141, c.12, Şubat, ss.4-7.

KOCAGÖZ, Samim (1960), "Hikâye, Roman", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.3-4, c.1, Mayıs-Haziran, ss.138-140.

KOCAGÖZ, Samim (1965), "Necatigil'e Övgü", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.160, c.14, Eylül, ss.14-19.

KOCAGÖZ, Samim (1966), "Özgürlüğün Elleri", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.168, c.14, Mayıs, ss.23-25.

KOCAGÖZ, Samim, "Şehirli Romancı, Köylü Romancı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.93, c.8, Şubat 1960, ss. 270-272.

KOCAGÖZ, Samim (1962), "Tartışma", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.127, c.11, Aralık, ss.3.

KOCAGÖZ, Samim (1964), "Türk'ün Ateşle İmtihanı", *Ataç dergisi*, s.27, c.3, Temmuz, ss.3-4.

KOCAGÖZ, Samim (1963), "Yazarın Sorumluluğu", *Ataç dergisi*, s.18, c.2, Eylül, ss.4-6.

KOCAGÖZ, Samim (1963), "Günü Gününe; Gezi Günlüğü (Burhan Arpad)", *Türk Dili dergisi*, s.139, c.XII, Nisan, ss.397.

KOCİK, Stanislas (1969), "Polonya'da Şiir Tartışmaları", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.27, Ocak, ss. 9-45.

KOESTLER, Arthur (1969), "Bize Ne Oldu?", çev. Şadan Karadeniz, *Türk Dili dergisi*, s.215, c.XX, Ağustos, ss.656-660.

KORKMAZ, Alaaddin (1969), "Sosyalist Realizm'e Mersiye", *Hisar dergisi*, s.63, Mart, ss.8-10.

KÖKBAL, Ahmet (1968), "Cumali'nin Yeni Şiirleri", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.65-66.

KÖKDEN, Uğur (1969), "Çağının Sürgünü Yazar", *Papirüs dergisi*, s.31, Ocak, ss.5.

KÖKDEN, Uğur (1967), "Çocuk ve Şair", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.55-59.

KÖKDEN, Uğur (1967), "Dünyayı Saran On Gün", *Papirüs dergisi*, s.18, c.3, Kasım, ss.42-4.

KÖKDEN, Uğur (1967), "Kafka'nın Yeniden Doğuşu", *Papirüs dergisi*, s.10, c.2, Mart, ss.36-38.

KÖKDEN, Uğur (1968), "Savran: Yenilmiş Fatihler", *Papirüs dergisi*, s.21, ss.35-38.

KÖKLÜGİLLER, Ahmet (1967), "Ahmet Kutsi Tecer", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos, ss.7.

KÖKLÜGİLLER, Ahmet (1961), "Dergiler Arasında", *Varlık dergisi*, s.563, Aralık.

KÖKLÜGİLLER, Ahmet (1967), "Kitap Düşmanlığı", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül, ss.14.

KÖKLÜGİLLER, Ahmet (1960), "Kaçış (Şiir)", *Türk Dili dergisi*, s.102, c.9, ss.359.

KÖKSAL, Ahmet (1969), "Aşıkane", *Papirüs dergisi*, s.31, Ocak, ss.58-59.

KÖKSAL, Ahmet (1967), "Bir Gecekondunun Romanı", *Papirüs dergisi*, s.19, c.3, Aralık, ss.46-47.

KÖKSAL, Ahmet (1960), "Buyrukçu'nun Hikâyeleri", *Varlık dergisi*, s.522, Mart, ss.20.

KÖKSAL, Ahmet (1961), "Necatigil'in Dar Çağı", *Varlık dergisi*, s.550, Mayıs, ss.11.

KÖKSAL, Ahmet (1966), "Savran: Bir Halk Ermişi Üzerine", *Papirüs dergisi*, s.2, c.1, Temmuz, ss.38-39.

KÖKSAL, Ahmet (1968), "Savran: Cengiz Yörük'ün Hikâyeleri", *Papirüs dergisi*, s.20, , ss.38-40.

KÖKSAL, Ahmet (1967), "Savran: Gözyaşları Vadisinden Şiirler", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss.36-38.

KÖKSAL, Ahmet (1969), "Savran: Yağmurdaki Kız", *Papirüs dergisi*, s.32, Şubat, ss.61-63.

KÖKSAL, Ahmet (1969), "Türkiye'nin Haritası Gecelere Göre Yapılmamış: Talip Apaydın", *Papirüs dergisi*, s.34, ss.70-76.

KÖKSAL, Ahmet (1967), "Yunuz Emre'ye Selam", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.29-32.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Baudelaire ve "Kötülük Çiçekleri,,", *Hisar dergisi*, s.50, Şubat, ss.24-25.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1966), "Benden İçeri", *Hisar dergisi*, s.33, Eylül, ss.12-13.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Bezirci'nin Ahmet Haşim'i", *Varlık dergisi*, s.712, Şubat, ss.8.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1963), "Bir Sabah Uyanmak", *Varlık dergisi*, s.597, Mayıs, ss.10.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1960), "Birkaç Şiir Kitabı", *Varlık dergisi*, s.540, Aralık, ss.16.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Fransız Resminde İzlenimcilik", *Varlık dergisi*, s.711, Şubat 1968.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1969), "Güzel Acı – Üçotuz Para", *Hisar dergisi*, s.63, Mart, ss.11.-34.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1960), "Kitaplar Arasında: Bordamıza Vuran Deniz (Orhan Hançerlioğlu)", *Varlık dergisi*, s.536, Ekim, ss.18.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1960), "Kitaplar Arasında: Odalarda (Erdal Öz)", *Varlık dergisi*, s.535, Ekim.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Kitaplar Birikti", *Varlık dergisi*, s.726, Eylül, ss.10.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Kitaplar: Akbal'dan-Taşer'den", *Varlık dergisi*, s.729, Kasım, ss.15.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Kitaplar: Denizin Kanı", *Varlık dergisi*, s.725, Eylül, ss.16.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Kitaplar: Devlet Ana", *Varlık dergisi*, s.710, Ocak, ss.16.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1963), "Kitaplar: Eleştirinin Eleştirisi", *Varlık dergisi*, s.605, Eylül, ss.13.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Kitaplar: Günlerde", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.11.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1961), "Kitaplar: Halime", *Varlık dergisi*, s.563, Aralık, ss.13.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1961), "Kitaplar: Kalkınma Masalı", *Varlık dergis*, s.544, Şubat, ss.12.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1964), "Kitaplar: Kamuran Şipal'ın İki Hikâye Kitabı", *Varlık dergisi*, s.631, Ekim.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1962), "Kitaplar: Susuz Yaz", *Varlık dergisi*, s.576, Haziran.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1967), "Sabah Geçidi", *Varlık dergisi*, s.695, Haziran, ss.13.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1969), "Sihirli Bahçe – Boston'da Bir Harputlu", *Hisar dergisi*, s.66, Haziran, ss.16.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1967), "Sodom ve Gomore", *Varlık dergisi*, s.697, Temmuz, ss.15.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1960), "Şiir Kitapları Üzerine Sohbet: Çivi Yazısı", *Varlık dergisi*, s.526, Mayıs.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1967), "Tecer'in Ardından", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos, ss.6.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1967), "Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman", *Varlık dergisi*, s.690, Mart, ss.16.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1968), "Yağmurlu Deniz", *Varlık dergisi*, s.716, Nisan, ss.11.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar (1967), "Ziya Osman ve İlhan Tarus", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.15.

KRAUS, Wolfgang (1967), "Yüzyılımız ve Romanı: Viyana Roman Kongresi", *Cep Dergisi*, s.5, Mart, ss.9-10.

KRAUS, Wolfgang (1964), "1945'ten Bu Yana Avusturya Romanı, çev. Behçet Necatigil", *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XTV, Aralık, ss.165-169.

KREUZ, Heinrich (1967), "Rainer Maria Rilke'nin Birinci Duino Elejisi", çev. Sedat Umran, *Diriliş dergisi*, s.10-11-12, Ocak-Şubat-Mart, ss.31-43.

KREUZ, Heinrich (1966), "Rilke ve Melekleri", çev. Sedat Umran, *Diriliş dergisi*, s.1, Mart 1966, ss.36-38; s.2, Nisan, ss.33- 36.

KUDRET, Cevdet (1960), "Roman Deyince", *Varlık dergisi*, s.520, Şubat, ss.3.

KUDRET, Cevdet (1963), "Erciyeşten Kopan Çamur", *Dost*, s.31, c.11, Ekim, ss.14.

KUDRET, Cevdet (1960), "Ölçü Dedikleri", *Türk Dili dergisi*, s.110, c.10, Kasım, ss.60-67.

KUDRET, Cevdet (1960), "Ölçü Dedikleri", *Türk Dili dergisi*, s.110, c.10, Kasım, ss.60-67.

KUDRET, Cevdet (1964), "100.Doğum, 20.Ölüm Yıldönümünde: Hüseyin Rahmi'nin Dil Anlayışı", *Varlık dergisi*, s.631, Ekim, ss.6.

KUDRET, Cevdet (1963), "Çamurcu", *Dost*, s.29, c.11, Ağustos, ss.5-6.

KUDRET, Cevdet (1964), "Edebiyatın Temel Terimlerinden Birkaçı Üzerine", *Varlık dergisi*, s.631, Ekim, ss.6.

KUDRET, Cevdet (1960), "Finten Üzerinde Shakespeare Etkileri", *Varlık dergisi*, s.524, Nisan, ss.10.

KUDRET, Cevdet (1962), "Çizmeli Eleştiri", *Türk Dili dergisi*, s.132, c.XI, Eylül, ss.926-929.

KUDRET, Cevdet (1962), "Şiir ve Musiki",*Türk Dili dergisi*, s.128, c.XI, Mayıs, ss.667-668.

KUDRET, Cevdet (1964), "Levend, Agâh Sim. Son Yüzyılda Roman", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.570-572.

KUDRET, Cevdet (1961), "İplik Pazarı", *Türk Dili dergisi*, s.122, c.XI, Kasım, ss.87-91.

KURDAKUL, Şükran (1964), "Ahmet Oktay'a Sorular", *Ataç dergisi*, s.24, c.2, Nisan, ss.31.

KURDAKUL, Şükran (1962), "Eleştirmecilere Düşen", *Ataç dergisi*, s.5, c.1, Eylül, ss.13.

KURDAKUL, Şükran (1964), "İkinci Cildimiz Biterken", *Ataç dergisi*, s.24, c.2, Nisan, ss.3.

KURDAKUL, Şükran (1967), "Reddi İlhak", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.93.

KURDAKUL, Şükran (1964), "Sanatçının Eylemi", *Ataç dergisi*, s.22, c.2, Şubat, ss.3.

KURDAKUL, Şükran (1962), "Sanatın Gücü", *Ataç dergisi*, s.1, c.1, Mayıs, ss.2.

KURDAKUL, Şükran (1964), "Susan Yunan Sanatçısı", *Ataç dergisi*, s.21, c.2, Ocak, ss.2.

KURDAKUL, Şükran (1961), "Türkiye'de Batılılaşma Hareketleri", *Varlık dergisi*, s.541, Ocak, ss.13.

KURGAN, Şükrü (1965), "Fikret'in Şiirinde Toplum, Gençlik ve Din Problemleri", *Ilgaz*, s.42, Mart, ss.18-19.

KURGAN, Şükrü (1965), "Fikret'in Şiirinde Toplum, Gençlik ve Din Problemleri", *Ilgaz*, s.43, Nisan, ss.20-21.

KUTLAR, Onat (1966), "Hadi", *Yordam dergisi*, s.6, c.1, Haziran, ss.44-45.

KUTLU, Şemsettin (1964), "Cenab Şehabeddin", *Hisar dergisi*, s.3, Mart, ss.23.

KUTLUK, Dr. İbrahim (1966), "Divan Yazını, Sanatı ve Özellikleri Üzerine Bir Deneme", *Yordam dergisi*, s.9, c.1, Eylül, ss.65-67.

KUTLUK, İbrahim (1969), "Bugünkü Eleştiri IV", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.201, c.17, Şubat, ss.17-21.

KUTLUK, İbrahim (1968), "Eleştirme I", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.195, c.17, Ağustos, ss.30-32.

KUTLUK, İbrahim (1968), "Eleştirme II", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.198, c.17, Kasım, ss.33-38.

KUTLUK, İbrahim (1969), "Türk Edebiyatında Eleştiri III", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.200, c.17, Ocak, ss.14-18.

KÜÇÜK, Salâhattin (1965), "Başlangıcından Bugüne Mutluluk Düşüncesi (Orhan Hançerlioğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.165, c.XIV, Haziran, ss.652.

KÜÇÜK, Salâhattin (1966), "Aiskhylos'da Yunan Aydınlanma Çağının Etkileri",*Türk Dili dergisi*, s176, c.XV, Mart, ss.391-395.

KÜÇÜK, Salâhattin (1966), "Euripides'de Yunan Aydınlanma Çağının Etkileri", *Türk Dili dergisi*, s.176, c.XV, Mayıs, ss.513-516.

LARBAUD, Valery (1962), "W. Faulkner İçin…", *Ataç dergisi*, Ağustos, s.4, c.1, ss.4.

LACRETELLE, Jacques de (1969), "Proust'tan Proust'a", *Diriliş dergisi*, s.3, Aralık, ss.52-55.

LEMAÎTRE, Jules (1963), "Fransız Şiiri, çev. Salâh Birsel", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.585-587.

LEVEND, Agâb Sim (1969), "Mehmet Emin Yurdakul", *Türk Dili dergisi*, s.216, c.XX, Eylül, ss.701-707.

LEVEND, Agâh Sim (1969), "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Türk Dili dergisi*, s.213, c.XX, Haziran, ss.193-196.

LEVEND, Agâh Sim (1964), "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yeni Yayımlanan İki Romanı (Kaderin Cilvesi; Deli Filozof)", *Türk Dili dergisi*, s.157, c.XIV, Ekim, ss.22-26.

LEVEND, Agâh Sim (1964), "Ölümünün 40. Yıldönümünde: Ziya Gökalp", *Türk Dili dergisi*, s.158, c.XIV, Kasım, ss.118-119.

LEVEND, Agâh Sim (1965), "Türlü Yönleriyle Tevfik Fikret", *Türk Dili dergisi*, s.198, c.XIV, Eylül, ss.831-832.

LEVEND, Agâh Sim (1966), "Refik Halit Karay", *Türk Dili dergisi*, s.179, c.XV, Ağustos, ss.1085-1087.

LEVEND, Agâh Sim (1968), "Ölümünün 35. Yıldönümünde: Ahmet Haşim", *Türk Dili dergisi*, s.201, c.XVM, Haziran, ss.287-289.

LEVEND, Agâh Sun (1967), ”Ziya Gökalp ve Türk Dili”, *Türk Dili dergisi*, s.193, c.XVIX, Ekim, ss.1-9.

LEVEND, Agâh Sun (1965), “Sanatsever, Sonatç. »e Eleştirmen”, *Türk Dili dergisi*, s.1966, c.XIV, Temmuz, ss.664-665.

LEVENT, Numan Ali (1961), “Özker Yaşının Şiirlerinde Kıbrıs I”, *Varlık dergisi*, Mart, s.546, ss.17.

LEVI-STRAUSS, (1968), “Yazı”, çev. Tahsin Yücel, *Cep Dergisi*, s.16, Şubat, ss.10-14.

LEWIS, Flora (1960), “Alman Edebiyatında Son Gelişmeler”, *Varlık dergisi*, s.519, Şubat, ss.9.

LEWİS, C. S. (1963), “Azınlık ve –Çoğunluk”, çev. Sami Ferliel, *Türk Dili dergisi*, s.3, c.XII, Ağustos, ss.778-779.

LİCTZMANN, Sabina (1963), “Beğenilmeyen “Andorra" Frisch'in Eseri Brodıvay'de”, çev. Cemil Ziya Şanbey, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.700-701.

LİETZMANN, Sabina (1963), “Frisch'in “Andorra"sı Neıo York'da Neden Tutunamadı”, çev. Cemil Ziya Şanbey, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.701-704.

LUKACS, Georg (1962), “Marxcılık ve Varoluşçuluk”, *Ataç dergisi*, s.6, c.1, Aralık, ss.23.

MACLEISH, Archibald (1963), “Rimbaud’nun Şiirleri”, *Ataç dergisi*, s.11, c.1, Mart, ss.11-12.

MAKAL, Mahmut (1964), “Umut Kursakta”, *Ilgaz*, s.32, Mayıs.

MALRAUX, Andre (1962), “W. Faulkner İçin…”, *Ataç dergisi*, s.4, c.1, Ağustos, ss.4.

MANN, Thomas (1964),“Roman Sanatı”, çev. Vural Ülkü, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.125-131.

MARCEL, G. (1955), “Réalisme Magique Hakkında”, *Şiir Sanatı*,s.1, Ocak, ss.8-10.

MARCEL, Gabriel (1955), “Réalisme Magique Hakkında”, *Şiir Sanatı*, s.2, Şubat-Mayıs, ss.14-16.

MAUBLANC, René (1967), “Sosyalist Toplumda Gelişme ve Eleştirme Özgürlüğü”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.184, c.16, Eylül, ss.22-26.

MAUGHAM, William Somerset (1964), “Dünyanın En îyi On Romanı”, çev. Kâmran Şerif Sanı,*Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIH, Temmuz, ss.777-792.

MAULNİER, Thierry (1961), “Başlangıçta Şiir”, çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.160-161.

MAURİAC, François (1964), "Polis Romanları", çev. Kâmran Şerif Sanı, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.716-718.

MAURİAC, François (1964), "Romancı ve Kişileri", çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuzi ss.712-715.

MAUROIS, Andre (1960), "Tolstoy", çev. Fethi Naci, *Dost*, s.38, c.7, Kasım.

MAUROIS, André (1964), "Bir Yaşama Üslubu", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.140, c.12, Ocak, ss.1-3.

MAUROIS, Andre (1963), "Bitmeyen Konu", *Varlık dergisi*, s.598, Mayıs, ss.15.

MAUROIS, Andre (1963), "Camus'nün Son Sözü", *Varlık dergisi*, s.594, Mart.

MAUROIS, Andre (1963), "Edebiyat ve İnsan", *Varlık dergisi*, s.601, Temmuz, ss.3.

MAUROIS, Andre (1960), "Nükte ve Mizah I", *Varlık dergisi*, s.526, Mayıs, ss.14.

MAUROIS, Andre (1960), "Nükte ve Mizah II", *Varlık dergisi*, s.527, Haziran, ss.13.

MAUROIS, Andre (1961), "Tolstoy ve Gerçek", *Varlık dergisi*, s.543, Şubat, ss.8.

MAURY, Jean-Petrick (1969), "Henry Miller ya da Skandal Edebiyatı", çev. Oktay Akbal, *Cep Dergisi*, s.29, Mart, ss.48-54.

MAYER, Hans (1967), "Yüzyılımızın Romanı II: Viyana Roman Kongresi", çev. Kamuran Şipal, *Cep Dergisi*, s.6, Nisan, ss.55-65.

MAZLUM, Osman (1968), "Noktalar", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.69-71.

MURAT, Mehmet (1963), "Vatan-Yahut Silistre", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.560-562.

MEMET, Fuat (1962), "Ezra Pound Öğretmen", *Türk Dili dergisi*, s.125, c.XI, Şubat, ss.291-297.

MEMET, Fuat (1962), "Günlük Konusunda", *Türk Dili Dergisi*, s.127, c.XI, Nisan, ss.434-435.

MENEMENCİOĞLO, Nermin (1962), "Bir Üçüncü Yöntemi", *Türk Dili dergisi*, s.124, c.XI, Ocak, ss.247.

MENEMENCİOĞLU, M. (1960), "Yaşar Nabi İle Konuşma", *Çağrı*, s.31, Ağustos, ss.6-8.

MENEMENCİOĞLU, Muazzez (1962), "Sanatçılarla Konuşmalar: Adnan Özyalçıner'le", *Varlık dergisi*, Nisan, s.572, ss.8.

MENEMENCİOĞLU, Muazzez (1963), "Sanatçılarla Konuşmalar: Asım Bezirci", *Varlık dergisi*, Temmuz, s.601, ss.7.

MENEMENCİOĞLU, Muazzez (1960), "Sanatçılarla Konuşmalar: Hikmet Dizdaroğlu Anlatıyor", *Varlık dergisi*, s.518, Ocak, ss.7.

MENEMENCİOĞLU, Muazzez (1960), "Sanatçılarla Konuşmalar: Memet Fuat Anlatıyor", *Varlık dergisi*, s.520, , ss.7.

MENEMENCİOĞLU, Muazzez (1962), "Sanatçılarla Konuşmalar: Ülkü Tamer'le", *Varlık dergisi*, s.570, Mart, ss.9.

MENEMENCİOĞLU, Muzaffer (1960), "Sanatçılarla Konuşmalar: Ahmet Hamdi Tanpınar Anlatıyor", *Varlık dergisi*, s.536, Ekim, ss.6.

MENEMENCİOĞLU, Muzaffer (1960), "Sanatçılarla Konuşmalar: Behçet Necatigil Anlatıyor", *Varlık dergisi*, s.527, Haziran, ss.4.

MENEMENCİOĞLU, Muzaffer (1960), "Sanatçılarla Konuşmalar: Edip Cansever Anlatıyor", *Varlık dergisi*, s.540, Aralık, ss.8.

MENEMENCİOĞLU, Muzaffer (1960), "Sanatçılarla Konuşmalar: Yakup Kadri Karaosmanoğlu Anlatıyor", *Varlık dergisi*, s.525, Mayıs, ss.4.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1968), "Abdülhak Hamid'in Bir Şiiri", *Papirüs dergisi*, s.23, ss.7-10.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1965), "Çağımızın Bir Belgesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.163, c.14, Aralık, ss.44-52.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1967), "Çeviri Sorunları", *Papirüs dergisi*, s.18, c.3, Kasım, ss.7.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1969), "Edebiyat ve Devrim", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.211, c.18, Aralık, ss.1-9.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1960), "Fili Yakalamak", *Dost*, s.38, c.7, Kasım, ss.10-04.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1962), "Marienbad Dolaylarında", *Dost*, s.12, c.8, Mart, ss.8-9.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1967), "Namık Kemal'i Okumak", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.179, c.15, Nisan, ss.29-36.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1968), "Nazım Hikmet'in Bir Şiiri Tarusa Yolu", *Papirüs dergisi*, s.29, Kasım, ss.7-10.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1968), "Nazım Hikmet'in Bir Şiiri", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos, ss.23-28.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1969), "Soljenitsin ve Yazarın Görevi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.209, c.18, Ekim, ss.19-27.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1963), "Son Yılların Anglo-Sakson Şiiri", *Dost*, s. 26, c.11, Mayıs, ss.1-2.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1967), "Tarancı'nın Mektupları", *Papirüs dergisi*, Temmuz, s.14, c.3, ss.4-7.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1968), "Tevfik Fikret Deyince", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.4-9.

MENEMENCİOĞLU, Nermin (1968), "Namık Kemal'in Avrupa Mektupları (Fevziye Abdullah Tansel: Namık Kemal'in Hususi Mektupları I)", *Türk Dili dergisi*, s.200, c.XVIII, Mayıs, ss.216-219.

MERAN, H. (1960), "Deyişmeler: Bir Yalnız", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.5, c.1, Temmuz, ss.192-193.

MERCIER, Alfred (1962), "Eleştiride Zaman", *Ataç dergisi*, s.3, c.1,Temmuz, ss.8-9.

MERİÇ, Nezihe (1960), "Menekşeli Bilinç", *Dost*, s.38, c.7, Kasım, ss.26-31.

MERİÇELLİ, Anıl (1969), "Bir Kelimeden Bir Dünya: Tevfik Akdağ", *Papirüs dergisi*, s.32, Şubat, ss.66-71.

MERİÇELLİ, Anıl (1968), "Çağdaş İngiliz Amerikan Şiiri", *Cep Dergisi*, s.17, Mart, ss.39-42.

MERİÇELLİ, Anıl (1967), "Ezra Pound", *Cep Dergisi*, s.14, Aralık, ss.58-61.

MERİÇELLİ, Anıl (1969), "İyi Yürekli Şair: Cahit Irgat", *Papirüs dergisi*, s.35, ss.67-69.

MERİÇELLİ, Anıl (1966), "Kurşun Yerine Gelincik", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.42-43.

MERİÇELLİ, Anıl (1965), "Yoklukların Şiiri ya da Değişik Doğa Açısı", *Şiir Sanatı*, s.1, Kasım, ss.5-7.

MES'UT, Suat (1961), "Bir Eski Şiir Bahçesinin Düşündürdükleri", *Çağrı*, s.44, Eylül, ss.25-27.

MES'UT, Suat (1961), "Eleştirme: Dünyanın En Güzel Arabistanı", *Varlık dergisi*, s.563, Aralık.

MEYLAN, Pierre (1961), "Romain Rolland ve Panait Istrati", *Varlık dergisi*, s.557, Eylül, ss.8.

MİMAROĞLU, Ilhan (1963), "K. Bergman, Antonioni ve Beckett", *Türk Dili dergisi*, s.139, c.XII, Nisan, ss.391-392.

MİMAROĞLU, Ilhan (1963), "K. Varèse ve Gelecek", *Türk Dili dergisi*, s.143,c.XII, Ağustos, ss.768-769.

MİMAROĞLU, Ilhan K. (1965), "Yeniden Bergman ve Antonioni", *Türk Dili dergisi*, s.167, c.XVI, Ağustos, ss.766-767.

MİMAROĞLU, Ilhan (1964), "K. Jean Barraqué", *Türk Dili dergisi*, s.153, c.XIII, Haziran, ss.552-554.

MİNNETOĞLU, İbrahim (1961), "Hani En Sevdiğin Renkti Beyaz",*Çağrı*, s.44, Eylül, ss.28-29.

MİSTLER, Jean (1963), "Suç Zola'da", *Varlık dergisi*, s.594, Mart, ss.7.

MOHRT, Michel (1969), "John Steinbeck", çev, Oktay Akbal, *Cep Dergisi*, s.28, Şubat, ss.3-5.

MONTAIGNE, (1969), "İyi Amaç İçin Başvurulan Kötü Yollar", çev. Sabahattin Eyüboğlu, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.208, c.18, Eylül, ss.1-6.

MONTAIGNE, (1969), "Savaş", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.210, c.18, Kasım, ss.3-7.

MORAN, Berna (1960), "Orhan Veli'nin 'Yol Türküleri'nde Ton Değişiklikleri", *Yeni Ufuklar dergisi*, c.1, s.5, Temmuz, ss.165-172.

MORELLE, Paul (1969), "Panait Istrati Üzerine", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.27, Ocak, ss.3-9.

MUHTEREMOĞLU, Afet (1962), "Bir Yazarı Sevmek", *Varlık dergisi*, s.568, Şubat, ss.12.

MUHTEREMOĞLU, Afet (1963), "Fuzulinin Modası", *Varlık dergisi*, s.597, Mayıs, ss.5.

MUHTEREMOĞLU, Afet (1962), "Marcel Proust'a Dönüş", *Varlık dergisi*, s.573, Mayıs, ss.8.

MUİR, Ed\vin (1963), "Eleştiri ve Ozan", çev. Ayşegül Giinkut, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.652-654.

MUTLUAY, Işın (1963), "Franz Kafka", *Yeni Ufuklar dergisi*, Ağustos, s.135, c.12, ss.40-42.

MUTLUAY, Rauf (1962), "Fahim Bey", *Dost*, s.21, c.10, Aralık, ss.3-4.

MUTLUAY, Rauf (1962), "Feride-Şahin", *Dost*, s.19, c.9, Ekim, ss.6-7.

MUTLUAY, Rauf (1968), "'Devlet Ana' Olayı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.191, c.16, Nisan, ss.16-24.

MUTLUAY, Rauf (1967), "'Dost'a Selam", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.179, c.15, Nisan, ss.23-28.

MUTLUAY, Rauf (1969), "'Kaplumbağalar'ı Okurken", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.209, c.18, Ekim, ss.9-18.

MUTLUAY, Rauf (1968), "1900'e Kadar Roman Aşkı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.195, c.17, Ağustos, ss.14-19.

MUTLUAY, Rauf (1961), "Ahmet Celal", *Dost*, s.7, c.8, Ekim, ss.10-11.

MUTLUAY, Rauf (1966), "Ahmet Kerim I", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.16-20.

MUTLUAY, Rauf (1964), "Atatürk İçin Yazmak", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.150, c.13, Kasım, ss.4-9.

MUTLUAY, Rauf (1965), "Bir Şairin Hayatı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.159, c.14, Ağustos, ss.16-22.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Çelik'le Selim'e…", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.206, c.18, Temmuz, ss.7-11.

MUTLUAY, Rauf (1964), "Derya Gülü'nün Etkisi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.140, c.12, Ocak, ss.30-32.

MUTLUAY, Rauf (1966), "Dört Cevap", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.167, c.14, Nisan, ss.33-39.

MUTLUAY, Rauf (1966), "Edebiyatsız Gazete, Gazetesiz Edebiyat", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.170, c.15, Temmuz, ss.5-9.

MUTLUAY, Rauf (1963), "Efruz Bey", *Dost*, s.25, c.11, Nisan, ss.12-13.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Fırtına", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.207, c.18, Ağustos, ss.26-30.

MUTLUAY, Rauf (1961), "Hemingway'de Ölüm", *Dost*, s.6, c.8, Eylül, ss.10-11.

MUTLUAY, Rauf (1967), "Hesaplaşmalar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.177, c.15,Şubat, ss.23-26.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Konağın Ölümü", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.204, c.17, Mayıs, ss.13-16.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Konuları ve Kişileriyle: Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Papirüs dergisi*, s.33, ss.5-15.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Konuları ve Kişileriyle: Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Papirüs dergisi*, s.34, ss.22-35.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Kurt Kanunu", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.208, c.18, Eylül, ss.24-32.

MUTLUAY, Rauf (1967), "Medeia – Zehra", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.178, c.15, Mart, ss.22-27.

MUTLUAY, Rauf (1967), "Niçin Kelepçe?", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.186, c.16, Kasım, ss.20-24.

MUTLUAY, Rauf (1964), "Nurullah Ataç", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.151, c.13, Aralık, ss.27-30.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Orhan Kemal Hikâyesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.205, c.18, Haziran, ss.9-12.

MUTLUAY, Rauf (1967), "Özlemleriyle Orhan Veli", *Papirüs dergisi*, s.8, c.1, Ocak, ss.1-4.

MUTLUAY, Rauf (1964), "Polis Romanları", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.149, c.13, Ekim, ss.26-29.

MUTLUAY, Rauf (1968), "Roman Dünyasının Erkekleri", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.198, c.17, Kasım, ss.23-27.

MUTLUAY, Rauf (1967), "Siyah ve Mavisi Ziya Osman Saba'nın", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.12-13.

MUTLUAY, Rauf (1968), "Susuz Yaz", *Varlık dergisi*, s.713, Mart, ss.5.

MUTLUAY, Rauf (1965), "Şiir Dilimizde Zaman", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.163, c.14, Aralık, ss.27-31.

MUTLUAY, Rauf (1966), "Şiirin Yalnızlıkların", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.168, c.14, Mayıs, ss.26-29.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Şişli – Harbiye", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.211, c.18, Aralık, ss.19-23.

MUTLUAY, Rauf (1966), "Şolohov'u Okurken Notlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.165, c.14, Şubat, ss.25-30.

MUTLUAY, Rauf (1965), "Tragedyalar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.152, c.13, Ocak, ss.27-34.

MUTLUAY, Rauf (1969), "Türk Romanında Tipler: Naim Efendi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.203, c.17, Nisan, ss.15-20.

MUTLUAY, Rauf (1968), "Türk Şairi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.190, c.16, Mart, ss.16-22.

MUTLUAY, Rauf (1966), "Türkçe'den Türkçe'ye Bir Çeviri", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.164, c.14, Ocak, ss.24-27.

MUTLUAY, Rauf (1960), "Umutsuz Yorum", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.32-36.

MUTLUAY, Rauf (1962), "Yusuf Kuyucaklı", *Dost*, s.14, c.9, Mart, ss.3-5.

MUTLUAY, Rauf (1961), "Ahmet Celil", *Dost*, s.8, c.8, Kasım, ss.12-14.

MUTLUAY, Rauf, "Türk Romanında Tipler: Rabia (Halide Edip Adıvar)", *Türk Dili dergisi*, s.151, c.XIII, Nisan, ss.400-407.

MUTLUCA, M. (1968), "Haydi" Dağlarca'ya", *Türk Dili dergisi*, s.204, c.XVIII, Eylül, ss.724-729.

NABİ NAYIR, Y. (1968), "Nihal Yalaza Taluy'da", *Varlık dergisi*, s.712, Şubat, ss.5.

NABİ, Yaşar (1963), "Abdülhak Şinasi Hisar", *Varlık dergisi*, s.598, Mayıs, ss.3.

NABİ, Yaşar (1966), "Bu Dergi Üstüne", *Cep Dergisi*, s.1, Kasım, ss.1-3.

NABİ, Yaşar (1962), "Bu Dergi Üzerine", *Varlık dergisi*, s.566, Ocak.

NABİ, Yaşar (1960), "Çok Şükür", *Varlık dergisi*, s.527, Haziran.

NABİ, Yaşar (1964), "Edebiyatta Ortamın Gerekleri", *Varlık dergisi*, s.613, Ocak.

NABİ, Yaşar (1967), "Günler Boyunca", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.4.

NABİ, Yaşar (1960), "Nahit Sırrı İçin", *Varlık dergisi*, s.519, Şubat, ss.3.

NABİ, Yaşar (1968), "Nurettin Özyürek'i Kaybettik", *Varlık dergisi*, s.711, Şubat, ss.10.

NABİ, Yaşar (1967), "Tecer İçin", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.3.

NABİ, Yaşar (1968), "Varan Beş", *Varlık dergisi*, s.728, Ekim, ss.3.

NABİ, Yaşar (1967), "Yitik Dostlar", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat.

NACİ, Fethi (1968a), "Aşk-ı Memnu", *Yeni Dergi*, s.45, Yıl 4, Haziran, ss.458-460.

NACİ, Fethi (1968b), "Utanmaz Adam", *Yeni Dergi*, s.46, Yıl 4, Temmuz, ss.30-32.

NACİ, Fethi (1968c), "Kiralık Konak", *Yeni Dergi*, s.47, Yıl 4, Ağustos, ss.150-152.

NACİ, Fethi (1968d), "Aylak Adam", *Yeni Dergi*, s.48, Yıl 4, Eylül, ss.223-228.

NACİ, Fethi (1968e), "Ortadirek", *Yeni Dergi*, s.49, Yıl 5, Ekim, ss.274-279.

NACİ, Fethi (1960), "1959 da Romancılığımız", *Dost*, s. 28, c.6, Ocak, ss.8-12.

NACİ, Fethi (1961), "Dergilerin Getirdiği", *Dost*, s.41, c.7, Şubat, ss.51-54.

NACİ, Fethi (1961), "Dergilerin Getirdiği", *Dost*, s.42, c.7, Mart, ss.59.

NACİ, Fethi (1961), "Dergilerin Getirdiği", *Dost*, s.1, c.8, Nisan, ss.30-31.

NACİ, Fethi (1966), "Kürdün Meyhanesi", *Papirüs dergisi*, s.7, c.1, Aralık, ss.38-39.

NACİ, Fethi, "Orhan Kemal İnsanı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.2, c.1, Nisan 1960, ss.67-69.

NACİ, Fethi (1967), "Savran: Düşman Topraklarımızda", *Papirüs dergisi*, s.10, c.2, Mart, ss.36.

NACİ, Fethi (1967), "Şiirde Kapalılık", *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs, ss.3-4.

NACİ, Fethi (1960), "Yakup Kadri'yi Okurken", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.16-18.

NACİ, Fethi (1966), "Yaratmak Yerine Çoğaltmak", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.3-5.

NACİ, Fethi (1966), "Yarı Sömürgelikten Kurtulmak", *Papirüs dergisi*, s.6, c.1, Kasım, ss.1-4.

NADEAU, Maurice (1964), "Hiçbir Yere Doğru, İleri (Beckett ve Molloy Üzerine)", çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.738-740.

NADEAU, Maurice (1967), "Romanın Geleceği", çev. Berke Vardar, *Cep Dergisi*, s.12, Ekim, ss.3-7.

NADEAU, Maurice (1966), "Romanın Geleceği", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.170, c.15, Temmuz, ss.22-26.

NADEAU, Maurice (1964), "Jean Paul Sartre, Romancı", çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.719-724.

NADEAU, Maurice (1964), "Romancı Gide", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.706-708.

NADEAU, Maurice (1964), "Yeni Roman", çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.736-737.

NADİ, Nadir (1967), "Tevfik Fikret", *Varlık dergisi*, s.708, Aralık, ss.4.

NAİM, Ahmet (1967), "İkramiye", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.181, c.16, Haziran, ss.59.

NAYIR, Yaşar Nahi (1969), "Yaşar Nabi Anlatıyor (Behçet Kemal Çağlar üz.)", *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.208.

NAZIM, Mehmet (1967), "Öztürkçe Masalı", *Hisar dergisi*, s.38, Şubat, ss.3-4.

NECATİGİL, Behçet (1968), "Bendeki Sabri Esat", *Varlık dergisi*, s.728, Ekim, ss.4.

NECATİGİL, Behçet (1968), "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü Üstüne Birkaç Söz", *Varlık dergisi*, s.730, Kasım, ss.9.

NECATİGİL, Behçet (1961), "Sanatçının Ruh Sayısı", *Varlık dergisi*, s.548, Nisan, ss.8.

NECATİGİL, Behçet (1966), "Tek Başına Bir Okul: Dağlarca", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.52-53.

NECATİGİL, Behçet (1967), "Ziya Osman Saba", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.6.

NECATİGİL, Behçet (1967), "Almanca'da Orhan Veli", *Türk Dili dergisi*, s.184,c.XVI, Ocak, ss.286-291.

NICHOLSON, Irene (1965), "Latin Amerika Edebiyatına Bir Bakış", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.153, c.13, Ocak, ss.37-38.

NİETZCHE, Fried Rich (1955), "Şairlere Dair", *Şiir Sanatı*, s.2, Şubat-15 Mayıs, ss.17-18.

NOURRISSIER, François (1968), "Eleştirmenlerin Gözü İle Eleştiri", çev. Nihal Önol, *Cep Dergisi*, Haziran, s.20, ss.10.

NUTKU, Özdemir (1964), "Shakespeare'in 400. Doğum Yılını Anarken Eski Çamlar", s.151, c.XIII, *Türk Dili dergisi*, Nisan, ss.417-421.

OBRUK, Cahit (1968), "Sanatçılarla Konuşmalar: Muhtar Körükçü İle", *Varlık dergisi*, s.730, Kasım, ss.14.

OĞUZKAN, A.Ferhan (1962), "William Faulkner'in Ardından", *Varlık dergisi*, s.579, Ağustos, ss.11.

OĞUZKAN, Ferhan (1963), "E.E.Cummings Hakkında Notlar", *Varlık dergisi*, s.593, Mart, ss.13.

OKTAY, Ahmet (1963), "Masa", *Dost*, s.28, c.11, Temmuz, ss.5.

OKTAY, Ahmet (1964), "Yazını Somutlamaka", *Dost*, s.34, c.13, Ocak, ss.3-4.

OKTAY, Ahmet (1967), "Anılar Falan Derken", *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.18-19.

OKTAY, Ahmet (1967), "Memleketimden İnsan Manzaraları", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.17-32.

OKTAY, Ahmet (1964), "Soyuttan Sonra", *Ataç dergisi*, s.24, c.2, Nisan, ss.7.

OKTAY, Ahmet (1964), "Şiirin Yarattığı Simge", *Ataç dergisi*, s.24, c.3, Mayıs, ss.8-10.

OKTAY, Ahmet (1963), "Tehlikeli Yorumlar", *Dost*, s.31, c.11, Ekim, ss.3-4.

OKTAY, Ahmet (1966), "Tekniksiz Bir Yazar", *Papirüs dergisi*, s.7, c.1, Aralık, ss.12-14.

OKTAY, Ahmet (1966), "Toplumculuk Yabancılaşma ve Şiir", *Papirüs dergisi*, s.4, c.1, Eylül, ss.8-18.

OKTAY, Ahmet (1960), "Yazınımız Üzerine Notlar 2", *Dost*, s.30, c.6, Mart, ss.20-23.

OKTAY, Ahmet (1960), "Yazınımız Üzerine Notlar", *Dost*, s.29, c.6, Şubat, ss.36-40.

OKTAY, Ahmet (1969), "Virginia Woolf'u Tanımak", *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.226-227.

ONAN, Adnan (1969), "Şaşma ve Şaşırtma Açısından Şiir", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.209, c.18, Ekim, ss.48-52.

ONARAN, Mustafa Şerif (1967), "Ataç'la", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.578-579.

ONAT, Muvaffak Sami (1969), "Behçet Kemal İçin Birkaç Not", *Hisar dergisi*, s.66, Haziran, ss.10.

ONAT, Muvaffak Sami (1969), "Behçet Kemal'den Anılar", *Hisar dergisi*, s.72, Aralık, ss.7.

ONAT, Muzaffer Sami (1961), “Soyut Sanat Amsterdam Sokaklarına Damgasını Bastı”, *Çağrı*, s.41, Haziran, ss.4-5.

ONGER, Fahir (1969), “Kurt Kanunu”, (Kemal Tahir) üzerine’’, *Türk Dili dergisi*, s.218, c.XXI, Kasım, ss.129-134.

ONGER, Fahir (1969), “Kemal Tahir'in Sav Görünümlü Safsataları Üzerine Notlar”, *Türk Dili dergisi*, s.221, c.XXI, Şubat, ss.370-380.

ONGER, Fahir (1969), “Salâh Birserin “Kendimle Konuşmalar”ı”,*Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.238-241.

ONGER, Fahir (1970), ““Hacizli Toprak” (Cengiz Tuncer)”, *Türk Dili dergisi*, s.229, c.XXIII, Ekim, ss.65-68.

ONGER, Fahir (1970), “Nicomedia-İzmit Tarihi (Avni özlüre)”, *Türk Dili dergisi*, s.226, c.XXII, Temmuz, ss.333-336.

ORHON, Orhan Seyfi (1966), “H. Suphi Tanrıöver”, *Hisar dergisi*, s.32, Ağustos, ss.6.

OY, Aydın (1959), “Dede Korkut Kitabında Kahramanların Ad Almaları”, *Türk Dili dergisi*, s.99, c.9, ss.150.

OY, Aydın (1960), “Dede Korkut Kitabında Yas-ölüm Törenleri”, *Türk Dili dergisi*, s.108,c.9, ss.638.

OY, Aydın (1967), “Eğil Dağlar”, *Hisar dergisi*, s.47, Kasım, ss.10-11.

OY, Aydın (1959), “Dede Korkut Kitabında Kahramanların Doğumları ve Çocukluk Devreleri”, *Türk Dili dergisi*, s.97, c.9, ss.26.

OY, Aydın (1960), “Dede Korkut Kitabında Kahramanların Aile Hayatı”, *Türk Dili dergisi*, s.102, c.9,ss.286.

OY, Aydın (1960), “Dede Korkut Kitabında Kahramanların Evlenmeleri”, *Türk Dili dergisi*, s.105, c.9,ss.460.

OY, Aydın (1960), “Dede Korkut Kitabında Kahramanların Toplumsal Hayatları”, *Türk Dili dergisi*, s.101, c.9,ss.240.

OY, Aydın (1960), “Dede Korkut Kitabında Ölüm Karşısında Kahramanlar”, *Türk Dili dergisi*, s.107, c.9, ss.574.

OZANSOY, Munis Faik (1964), “Tanpınar’ı Hatırlayış”, *Hisar dergisi*, s.1, c.5, Ocak, ss.6-7.

OZANSOY, Munis Faik (1968), “Abdülhak Hamid’e Saygı”, *Hisar dergisi*, s.53, Mayıs, ss.3.

OZANSOY, Munis Faik (1968), “Atatürk ve Yahya Kemal”, *Hisar dergisi*, s.59, Kasım, ss.3-5.

OZANSOY, Munis Faik (1964), "Cahit Sıtkı Tarancı", *Hisar dergisi*, s.11, Kasım, ss.10-11.

OZANSOY, Munis Faik (1964), "Cenab Şehabeddin", *Hisar dergisi*, s.3, Mart, ss.10-11.

OZANSOY, Munis Faik (1964), "Halide Edip Adıvar", *Hisar dergisi*, s.2, Şubat, ss.3.-21.

OZANSOY, Munis Faik (1965), "Kökler ve Dallar", *Hisar dergisi*, s.13, Ocak, ss.17.

OZANSOY, Munis Faik (1964), "Sait Faik Müzesi", *Hisar dergisi*, s.6, Haziran, ss.4.

OZANSOY, Munis Faik (1967), "Tevfik Fikret ve İnsan", *Hisar dergisi*, s.38, Şubat, ss.12-13.

OZANSOY, Munis Faik (1968), "Tevfik Fikret", *Hisar dergisi*, s.49, Ocak, ss.3-4.

OZANSOY, Munis Faik (1965), "Umran Nazif", *Hisar dergisi*, s.14, Şubat, ss.9.

OZANSOY, Munis Faik (1967), "Yusuf Ziya Ortaç", *Hisar dergisi*, s.40, Nisan, ss.3-4.

ÖNAD, Mazhar (1968), "Ahmet Haşim'e Dair", *Hisar dergisi*, s.60, Aralık, ss.12-15.

ÖNDER, Ali Rıza (1969), "Betikçi Ali Rıza (1859-1916)", *Türk Dili dergisi*, s.166, c.XIV, Temmuz, ss.707-708.

ÖNDER, Ali Rıza (1969), "KayserVli Esmer Hatun ve Deyişleri", Türk Dili Dergisi, s.209, c.XIX, Şubat, ss.712-722.

ÖNDER, Fuad (1967), "Kitaplar- Şiir Kitapları", *Çağrı*, s.114, Temmuz, ss.27.

ÖNERTOY, Olcay (1966), "Bir İstanbul Hikâyecisi: Sait Faik", *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.12-13.

ÖNERTOY, Olcay (1966), "Halide Edip'in Küçük Hikâyeleri", *Hisar dergisi*, s.25, Ocak,, ss.17-21.

ÖNERTOY, Olcay (1965), "Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanımıza Getirdikleri", *Hisar dergisi*, s.15, Mart, ss.14-15.

ÖNERTOY, Olcay (1967), "Mehmet Akif'in Şiirinin ve Sanatının Özellikleri",*Hisar dergisi*, s.38, Şubat, ss.19-20.

ÖNERTOY, Olcay (1965), "Refik Halit Karay", Ağustos, s.20, c.5, Hisar dergisi, ss.12-13.

ÖNERTOY, Olcay (1964), "Tevfik Fikret'te Vatan Sevgisi", *Hisar dergisi*, s.8, Ağustos, ss.16-17.

ÖNERTOY, Olcay (1965), "Yeni Bir Eser Kazandık", *Hisar dergisi*, s.17, c.5, Mayıs, ss.25-26.

ÖNERTOY, Olcay (1964), "Doğumunun 100. Yıldönümünde: Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romancılığı", *Türk Dili dergisi*, s.155, c.XIII, Ağustos, ss.842-849.

ÖNEŞ, Mustafa (1967), "Sanat Eserinin Varlıksal Yapısı", *Alan'67*, Mayıs, s.2, ss.22-26.

ÖNGÖREN, Ferit (1967), "Bugünün Şiiri", *Şiir Sanatı*, s.16, Şubat, ss.7-21.

ÖNGÖREN, Ferit (1967), "Geleneksel Yapı", *Şiir Sanatı*, s.18, Nisan, ss.5.

ÖNGÖREN, Ferit (1963), "Kemal Özer'in Son Şiir Kitabı Üzerine", *Ataç dergisi*, c.2, s.18, Eylül, ss.31-32.

ÖNGÖREN, Veysel (1961), "Allah'ın Belası veya İblis", *Dost*, s.42, c.7, Mart, ss.22-29.

ÖNGÖREN, Veysel (1961), "Kapıları İndirgemek", *Dost*, c.8, s.2,Mayıs, ss.11-13.

ÖNGÖREN, Veysel (1960), "Yenilik Tutkusu", *Dost*, s.38, c.7,Kasım, ss.21-25.

ÖNGÖREN, Veysel (1961), "Zor Geçit", *Dost*, s.5, c.8, Ağustos, ss.5-7.

ÖNGÖREN, Veysel (1963), " Bir Şiir Meselesi", *Dost*, s.30, c.11, Eylül, ss.15.

ÖNGÖREN, Veysel (1960), "Gemileri Koyvermeyin", *Dost*, s.39, c.7, Aralık, ss.21-25.

ÖNGÖREN, Veysel (1960), "Kıvılcım Ozan", *Dost*, s.35, c.7, Ağustos, ss.45-47.

ÖNGÖREN, Veysel (1961), "Otobüs Durağı Gereksinmesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.110, c.10, Temmuz, ss.27.

ÖRTEN, Yavuz (1963), "Yığışımlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.135, c.12, Ağustos, ss.43.

ÖYMEN, H. Raşit (1969), "Behçet Kemal Çağlar İçin", *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.208-211.

ÖZ, Erdal (1964), "Hikâye: Kadınca Yazmak ya da Muazzez Menemencioğlunun Şiirleri", *Varlık dergisi*, s.621, Mayıs, ss.16-17.

ÖZ, Erdal (1961), "Yeni Yağmurlar Yağarken", *Dost*, s.7, c.8, Ekim, ss.12-13.

ÖZBEK, İlhan Vural (1969), "Çocuk Yazını Diye Bir Şey Var mıdır?", *Yelken dergisi*, s.152, Ekim, ss.23-24.

ÖZBOYACI, Halit (1968), "Ferit Edgü'nün Yargıç Karak Öyküsü", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.40-42.

ÖZBOYACI, Halit (1967), "Kitaplar: Demir Özlü'nün Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.66-67.

ÖZBOYACI, Halit (1968), "Kitaplar: Ortodoksluklar", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.72-73.

ÖZBOYACI, Halit (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.59-61.

ÖZBOYACI, Nihat (1968), "Guatemala Efsaneleri M. A.", çev. Tahir Alangu, *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.75-76.

ÖZDEMİR, Emin (1969), "Dilbilim Açısından Ataç", *Türk Dili dergisi*, s.212, c.XX, Mayıs, ss.181-185.

ÖZDEMİR, Emin (1969), "Eleştiri Sözcüğü Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.215, c.XX, Ağustos, ss.675-676.

ÖZDEMİR, Emin (1960), "Kelimelerin Değeri", *Varlık dergisi*, s.527, Haziran, ss.5.

ÖZDEMİR, Emin (1960), "Okuma Üstüne", *Varlık dergisi*, s.520, Şubat, ss.15.

ÖZDEMİR, Emin (1967), "Ataç'ta Doğa Sevgisi", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.KVI, Mayıs, ss.597-601.

ÖZDEMİR, Emin (1968), "Öz Türkçeci Ataç", *Türk Dili Dergisi*, s.200, c.XVIII, Mayıs, ss.156-160.

ÖZDEMİR, Seyfettin (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.14, c.2,Bahar, ss.74.

ÖZDEMİR, Seyfettin (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.66-67.

ÖZDEMİR, Seyfettin (1967), "Özdemir İnce ve Kargı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.25-27.

ÖZDEMİR, Seyfettin (1967), "Süreya'nın 'Ülke' Şiirinden", *Yordam dergisi*, s.13,c.2, Kış, ss.21-22.

ÖZDENÖREN, Rasim (1963), "Metafizik Roman", *Dost*, s.23, c.10, Şubat, ss.10-11

ÖZELLİ, Cahit (1960), "Issız Yuvalar – Konya Türküleri", *Çağrı*, s.31, Ağustos, ss.31.

ÖZEN, Haldun, (1966), "Ziya Gökalp", *Türk Dili dergisi*, s.183, c.XVT, Aralık, ss.24246.

ÖZER, Kemal (1966), "Bir Açıklama", *Şiir Sanatı*, s.5, Mart, ss.1-2.

ÖZER, Kemal (1966), "Genç Ozanlar", *Şiir Sanatı*, s.6-7, Nisan-Mayıs, ss.1.

ÖZER, Kemal (1966), "Görüşlerin Belirmesi İçin", *Şiir Sanatı*, s.8, Haziran, ss.1.

ÖZERDİM, S.N. (1963), "Kitaplar İçinden", *Varlık dergisi*,s.591, Şubat, ss.12.

ÖZERDİM, Sami N. (1965), "Yorgun Savaşçı {Kemal Tahir) ve Başkaları", *Türk Dili dergisi*, s.169, c.XV, Ekim, ss.55-57.

ÖZERDİM, Sami N. (1961), "Kurumlar-Kişiler", *Dost*, s.40, c.7, Ocak, ss.13.

ÖZERDİM, Sami N. (1962), "Kitaplar", *Türk Dili dergisi*, s.130, c. XI, Temmuz, ss.817-819.

ÖZERDİM, Sami N. (1968), "Okur Notları", *Türk Dili dergisi*, s.201,c.XVIII, Haziran, ss.326-329.

ÖZERDİM, Sami N., "Maksudiler (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.99, c.9, ss.168.

ÖZERDİM, Sami N., "Yedi Meşaleciler", *Türk Dili Dergisi*, s.97, c.9, ss.13.

ÖZERDİM, Sami N. (1966), "Alfabetik Katalog Kuralları", *Yordam dergisi*, s.8, c.1, Ağustos, ss.61.

ÖZERDİM, Sami N. (1968), "Ataç'ı Anarken", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.8.

ÖZERDİM, Sami N. (1966), "Ataç'ın Yazdıkları", *Yordam dergisi*, s.5, c.1, Mayıs, ss.36.

ÖZERDİM, Sami N. (1966), "Divan Yazını Üzerine İki Kitap", *Yordam dergisi*, s.9, c.1, Eylül, ss.68-69.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Geçen Ayın Kitapları", *Varlık dergisi*, s.688, Şubat, ss.18.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Geçen Yıldan Son Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.686, Ocak, ss.17.

ÖZERDİM, Sami N. (1963), "Hayyamcılar", *Varlık dergisi*, s.593, Mart, ss.12.

ÖZERDİM, Sami N. (1960), "Kitaplar İçinde", *Varlık dergisi*, s.532, Ağustos, ss.17.

ÖZERDİM, Sami N. (1962), "Tarih-Roman", *Varlık dergisi*, s.588, Aralık, ss.12.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Tutarsız", *Varlık dergisi*, s.697, Temmuz, ss.8.

ÖZERDİM, Sami N. (1966), "Yazın Sözlükleri", *Yordam dergisi*, s.11, c.1, Kasım, ss.83.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Yeni Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.18-19.

ÖZERDİM, Sami N. (1968), "Yeni Kitaplar", *Varlık dergisi*, s..721, Temmuz, ss.18.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Yeni Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.690, Mart, ss.14-15.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Yeni Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

ÖZERDİM, Sami N. (1968), "Yeni Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.710, Ocak, ss.18.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Yeni Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.698, Temmuz, ss.17-18.

ÖZERDİM, Sami N. (1968), "Yeni Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.722, Temmuz, ss.18.

ÖZERDİM, Sami N. (1967), "Yeni Yayınlar", *Varlık dergisi*, s.708, Aralık, ss.18.

ÖZGEN, Hilmi (1963), "Soluk Soluğa", *Dost*, s.22, c.10, Ocak, ss.5-7.

ÖZGEN, Hilmi (1964), "Bunalım Kuşağı", *Dost*, s.35, c.13, Şubat, ss.24-25.

ÖZGEN, Hilmi (1962), "Tütünler Islak", *Dost*, s.19, c.9, Ekim, ss.23.

ÖZGEN, Hilmi (1962), "Bir Kitap Karşısında İki Yönün Tutumu", *Varlık dergisi*, s.588, Aralık, ss.13.

ÖZGER, Arkadaş Z. (1968), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.60-66.

ÖZGÜ, Melâhat (1961), "80. Doğum Yıldönümü Dolayısıyla Stefan Zweig", *Türk Dili dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.180-183.

ÖZGÜ, Melâhat (1964), "Avusturya Romanına Genel Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.158-165.

ÖZGÜ, Melâhat (1963), "Alman Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.691-695.

ÖZGÜ, Melâhat (1963), "Almanya'da Yeni Hikâyeler; Yeni Romanlar; Yeni Oyunlar", *Türk Dili dergisi*, s.146, c.XIII, Kasım, ss.140-141.

ÖZGÜ, Melâhat (1963), "Franz Kafka "Duruşma", *Türk Dili dergisi*, s.147, c.XIII, Aralık, ss.160-165.

ÖZGÜ, Melâhat (1964), "Almanya'da Roman Kuramlarına Genel Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.122-125.

ÖZGÜL, Mehmet (1964), "N. V. Gogol Üstüne", *Ataç dergisi*, s.22, c.2, Şubat, ss.22-24.

ÖZGÜR, Cevat (1965), "Yalancı Kadeh", *Ilgaz*, s.51, Aralık, ss.13.

ÖZKAN, Abdullah (1967), "Dranas ve Peyzaj Şiiri", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.14-16.

ÖZKAN, Abdullah (1967), "Edebiyat Öğretimi ve Kitapları", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.43-46.

ÖZKAN, Abdullah (1969), "Kitaplar: Düzenin Yabancılaşması", *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.215-217.

ÖZKAN, Abdullah (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.71.

ÖZKAN, Abdullah (1968), "Sosyoloji ve Eleştiri", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.29-30.

ÖZKAN, Adnan (1955), "Atilla İlhan ve Şiiri (II)", *Şiir Sanatı*, s.2, Şubat-Mayıs, ss.19-21.

ÖZKAN, Adnan (1955), "Atilla İlhan ve Şiiri", *Şiir Sanatı*, s.1, Ocak, ss.11-13.

ÖZKAN, Refet (1968), "Başaran", *Papirüs dergisi*, s.28, Ekim, ss.72-77.

ÖZKAVAF, Ali, "Kafka", *Diriliş dergisi*, s.3, Aralık 1969, ss.25-26.

ÖZKIRIMLI, Atilla (1969), "Bir Soruşturma", *Papirüs dergisi*, s.36, ss.21-26.

ÖZKIRIMLI, Atilla (1969), "Buyrukçu'nun Hikâyesinin Özü Üstüne", *Papirüs dergisi*, s.31, Ocak, ss.54-57.

ÖZKIRIMLI, Atilla (1969), "Gürültülü Birkaç Saat", *Papirüs dergisi*, s.34, ss.17-21.

ÖZKIRIMLI, Atilla (1969), "Savran: Esir Şehrin İnsanları", *Papirüs dergisi*, s.35, ss.55-56.

ÖZKIRIMLI, Atilla (1968), "Savran: Uyar'ın Şiiri", *Papirüs dergisi*, s.30, Aralık, ss.64-65.

ÖZKIRIMLI, Atilla (1968), "Yaşasın Ölüm", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.66-68.

ÖZKİŞİ, Bahaeddin (1967), "Hikaye: Göç Zamanı", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.13.

ÖZLÜ, Demir (1965), "Bireysele Doğru", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.161, c.14, Ekim, ss.44-46.

ÖZLÜ, Demir (1962), "Bozgun", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.124, c.11, Eylül, ss.35-37.

ÖZLÜ, Demir (1962), "Bunalım Yazımını Savunu", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.127, c.11, Aralık, ss.17-29.

ÖZLÜ, Demir (1966), "Edebiyat, Gelenek, Toplum", *Yelken dergisi*, s.110, Nisan, ss.6-7.

ÖZLÜ, Demir (1966), "Ve Durgun Akardı Don", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.164, c.14, Ocak, ss.55-57.

ÖZLÜ, Demir (1966), "Yıkıntıdan Sonraki Dinginlik", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.24-26.

ÖZLÜ, Deniz (1963), "Soluma", *Dost*, s.28, c.11, Temmuz, ss.2.

ÖZMEN, Güngör (1969), "Çeviri Şiir", *Ilgaz*, s.99, Aralık, ss.12-13.

ÖZMEN, Güngör (1969), "Biz Buyuz", *Ilgaz*, s.95, Ağustos, ss.13.

ÖZMEN, Murat (1967), "Vişnezade Mehmet Efendi", *Ilgaz*, s.66, Mart, ss.18-19.

ÖZON, Nijat (1969), "Ataç' m Şiir Üzerine Bir Konuşması",*Türk Dili dergisi*, s. 212, c.XX, Mayıs, ss.160-171.

ÖZÖN, Mustafa Nihat (1964), "Türk Romanı Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.577-591.

ÖZÖN, Mustafa Nihat (1963), "Türk Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.548-558.

ÖZPALANLAR, Ali (1968), "Gerçek Doğanın Şiirimize Girişi ve Abdülhak Hamit", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.36-40.

ÖZSEZGİN, Kaya (1968), "Değinmeler", *Varlık dergisi*, s.728, Ekim, ss.9.

ÖZSEZGİN, Kaya (1968), "Değinmeler", *Varlık dergisi*, s.716, Nisan, ss.10.

ÖZSEZGİN, Kaya (1967), "Doğru ile Gerçek", *Varlık dergisi*, s.697, Temmuz, ss.9.

ÖZSEZGİN, Kaya (1968), "Fischer ve Sanatın Gerekliliği", *Cep Dergisi*, s.19, Mayıs, ss.85-90.

ÖZTAN, Ziya G. (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.63.

ÖZTAN, Ziya G. (1967), "Savran: Adnan Özyalçıner'in Sur Kapılarında Öyküsü Üzerine", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss.38-41.

ÖZTELLİ, Cahit (1963), "Fuat Köprülü ve Son Eseri", *Türk Dili dergisi*, s.136, c. XII, Ocak, ss.204-205.

ÖZTELLİ, Cahit (1963), "Halk Hikâyelerinde Kahramanların Tanımı", *Türk Dili ergisi*, s.145, c.XIII, Ekim, ss.5-8.

ÖZTELLİ, Cahit (1965), "Yunus Emre ve Şikârî Tarihi", *Türk Dili dergisi*, s.165, c.XIV, Haziran, ss.618-622.

ÖZTELLİ, Cahit (1965), "Yunus Emre'nin Soyu Sopu", *Türk Dili dergisi*, s.169, c.XV, Ekim, ss.26-29.

ÖZTELLİ, Cahit (1967), "Günümüz Halk Ozanlarından Birisi Ali İzzet", *Türk Dili dergisi*, s.190, c.XVI, Temmuz, ss.820-823.

ÖZTELLİ, Cahit (1969), "Yeni Bilgilerle Koroğlu", *Türk Dili dergisi*, s.209, c.XIX, Şubat, ss.675-680.

ÖZTELLİ, Cahit, "Yunus Emre Dolayısıyla Barak Baba-Taptuk Emre", *Türk Dili dergisi*, s.167, c.XIV, Ağustos, ss.732-735.

ÖZTÜRK, Gazi (1960), "Selahattin Şimşek'in Ölümü", *Varlık dergisi*, s.530, Temmuz, ss.16.

ÖZYALÇINER, Adnan (1967), "Şiirimiz Üstüne Soruşturma", *Şiir Sanatı*, s.18, Nisan, ss.3-4.

ÖZYALÇINER, Adnan (1962), ""Değişende Değişmeyenin Şairi" îvo Andriç", *Türk Dili dergisi*, s.126, c.XI, Mart, ss.382.

ÖZYALÇINER, Adnan (1969), "Düzyazı Şiir Karşısında Yazar ve Ivo Andriç'in "Ex Ponto"su", *Türk Dili dergisi*, s.217, Ekim, ss 25-26.

ÖZYİĞİT, Metin (1964), "Olimpos'a Uzanan Ellere Bereketli Yağmurlar Düşermiş", *Ilgaz*, s.31, Nisan, ss.5.

PACİ, Enzo (1964), "Çağdaş Roman Üzerine Birkaç Düşünce", çev. Bilge Karasu, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.762-765.

PARLAND, Birgitta (1968), "Çağdaş Finlandiya Şiiri", çev. Ata Karatay", *Cep Dergisi*, s.24, Ekim, ss.99-103.

PAULHAN, Jean (1963), "Eleştiri Saatini Yitirdi: İlkel Bir Eleştirme Üstüne", çev. Ferit Edgü, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.135, c.12, Ağustos, ss.26-31.

PAVAGEAS, Dina (1968), "Maksim Gorki, Ölümünün 100. Yıldönümünde", çev. Nihal Önal, *Cep Dergisi*, s.19, Mayıs, ss.59-62.

PAVESE, Cesare (1966), "Günce'den", *Şiir Sanatı*, s.3, Ocak, ss.7-8.

PAZARKAYA, Yüksek (1967), "Necatigilin Oyunları Alman Radyosunda", *Türk Dili dergisi*, s.190, c.XVI, Temmuz, ss.823-825.

PAZARKAYA, Yüksel (1967), "Asaf Çiğiltepe", *Varlık dergisi*, s.697, Temmuz, ss.11.

PAZARKAYA, Yüksel (1968), "Bertholt Brecht'in Şiiri", *Cep Dergisi*, s.17, Mart, ss.98-107.

PAZARKAYA, Yüksel (1968), "Bertolt Brecht'in Şiiri II", *Cep Dergisi*, s.17, Mart, ss.83-90.

PAZARKAYA, Yüksel (1968), "Bertolt Brecht'in Şiiri III", *Cep Dergisi*, s.19, Mayıs, ss.41-47.

PAZARKAYA, Yüksel (1967), "Günümüz Alman Hikâyeciliği", *Cep Dergisi*, s.11, Eylül, ss.38-46.

PAZARKAYA, Yüksel (1968), "Yabanın İki Eğrisi", *Varlık dergisi*, s.727, Ekim, ss.14-15.

PAZARKAYA, Yüksel (1967), "Almancada Orhan Veli", *Türk Dili dergisi*, s.187, c.XVI, Nisan, ss.539-543.

PEKER, Hüseyin (1967), "'Kör Bir' ve Ataol Behramoğlu", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.30-32.

PEKER, Hüseyin (1966), "1920", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.78.

PEKER, Hüseyin (1967), "Değişik Bir Güven Turan", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.26-29.

PEKER, Hüseyin (1968), "Eleştirme Anlayışıyla Gelmek", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.61-62.

PEKER, Hüseyin (1968), "Güzel Günlerin Şairi: Süreyya Berfe", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.31-35.

PEKER, Hüseyin (1968), "Kitaplar: Âşıkane", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.70-71.

PEKER, Hüseyin (1968), "Kitaplar: Eleştiri", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.78-80.

PEKER, Hüseyin (1968), "Kitaplar: Şiir", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.69-70.

PEKER, Hüseyin (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.71-72.

PEKER, Hüseyin (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.62-64.

PEKER, Hüseyin (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.58-60.

PEKER, Hüseyin (1968), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.67-69.

PEKER, Hüseyin (1966), "Öykücü İçin Bir Şiir", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.75.

PEKER, Hüseyin (1968), "Refik Durbaş'da İmgeyle Konuşan", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.36-39.

PERRUCHOT, Henri (1963), "Biyografi Üzerine", *Varlık dergisi*, s.602, Temmuz, ss.12.

PHELPS, Gilbert (1964), "Günümüz Ingiliz Romanı", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.241-247.

PICON, Gaetan (1963), "Roman Sanatı ve Proust", *Varlık dergisi*, s.600, Haziran, ss.6.

PICON, Gaeton (1967), "Andre Breton", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.26-27.

PICON, Gaeton (1962), "W. Faulkner İçin…", *Ataç dergisi*, s.4, c.1, Ağustos, ss.4.

PICON, G. (1955), "Fransa'da Şiirin Durumu", *Şiir Sanatı*, s.1, Ocak, ss.6-7.

PICON, Gaetan (1963), "Bunaltı ve Düzensizlik", *Varlık dergisi*, s.594, Mart, ss.11.

PLEKHANOV, Georges (1963), "Ne Yapmalı?",çev. Asım Bezirci, *Dost*, s.29, c.11, Ağustos, ss.25-27.

POUND, Ezra (1969), “Eliot’un Gerçek Değeri”, çev. Turan Tan, *Cep Dergisi*, s.27, Ocak, ss.56-59.

POUND, Ezra (1963), “Okumanın ABC'si”, çev. Memet Fuat, *Türk Dili dergisi*, s.142, Temmuz, ss.220-222.

PRIESTLEY, J. B. (1960), “Çok Yalın Mı?”, *Varlık dergisi*, s.525, Mayıs, ss.11.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1967), “Anarken (Ataç'ı Anışlar)”, *Türk Dili Dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.585.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1964), “Bazıları Yanılır”, *Dost*, s.35, c.13, Şubat, ss.15.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1966), “Nazım Hikmet Şiirinin Gelişi”, *Şiir Sanatı*, s.6-7, Nisan-Mayıs, ss.1.

RAIZISS, Sona (1955), “Amerika’da Yeni Şiir”, *Şiir Sanatı*, s.2, Şubat-Mayıs, ss.10-11.

READ, Herbert (1961), “Organik Biçim-Soyut Biçim”, çev. Akşit Göktürk-Yurdanur Salman, *Türk Dili dergisi*, s.121, c.XI, Ekim, ss.7-8.

REMINIAC, Jean (1964), “Yeni Romanın Özellikleri”, çev. Leyla Gürsel, *Ataç dergisi*, s.29-30, c.3, Ekim, ss.13-15.

RICHARD, Jean-Pierre (1963), “Mallarmê'nin Düş Evreni”, çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.628-631.

RICHARDS, Ivor Armstrong (1963), “Ölçüt Olarak Kalıcılık”, çev. Memet Fuat, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.660-661.

RIFAT, Oktay (1964), “Yunan Antolojisi Üstüne”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.141, c.12, Şubat, ss.12-14.

ROBBE-GRILLET, Alain (1964), “Politikanın Kovaladığı Edebiyat”, çev. Büğe Karasu, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XHI, Temmuz, ss.744-748.

ROBICHON, Jacques (1967), “Ölüm Karşısında Hemingway”, çev. O.A.,*Cep Dergisi*, s.10, Ağustos, ss.109-117.

ROLLAND, Romain (1969), “J, Wolfgang Goethe”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.207,c.18, Ağustos, ss.49-51.

ROMAINS, Jules (1967), “Bilge ve Klasik Bir Yazar”, *Cep Dergisi*, s.14, Aralık, ss.31-33.

RUSSEL, Bertrand (1965), “Tanınmışların Korkulu Düşleri Varoluşçu’nun Düşü-Varlığa Erme (Porphyre Eglantine üzerine)”, çev. Yurdanur Salman, *Türk Dili dergisi*, s.163, c.XIV, Nisan, ss.488-489.

RUSSEL, Bertrând (1965), "Seçik Düşünmenin Kaçınılmazlığı", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.166, c.XIV, Temmuz, ss.704-706.

RUSSELL, Bertrand (1962), "Bilim ve Toplum", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.116, c.10, Ocak, ss.1-3.

RUSSELL, Bertrand (1961), "Felsefe ve Kanun", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.113, c.10, Ekim, ss.1.

RÜDİGER, Horst (1964), "Geleneksizlik", çev. Gürsel Aytaç, *Türk Dili dergisi*, s.159,c.XIV, Aralık, ss.142-146.

RYMKIEWICZ, Jaroslaw Marek (1968), "Şiir Nedir", çev. Ender Gürol, *Cep Dergisi*, s.16, Şubat, ss.64-68.

SALİHOĞLU, Mehmet (1964), "Ataç Üzerine Anısal Bir İnceleme ya da "Sözden Söze"", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.570-577.

SALİHOĞLU, Mehmet (1966), "Ataç'tan Sonra", *Türk Dili dergisi*, s.180, c.XV, Eylül, ss.1107-1108.

SALİHOĞLU, Mehmet (1969), "Behçet Kemal Çağlar", *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.198-202.

SAIKO, George (1964), "Roman-Dün ve Bugün", çev. Nevin Selen, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.167-171.

SAINTE-BEUVE,(1963), "Victor Hugo'nun Romanları", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.581-582.

SALİHOĞLU, Mehmet (1967), "Yeni Kitabıyla Oktay Rifat (Elleri Var Özgürlüğün)", *Türk Dili dergisi*, s.193, c.XVII, Ekim, ss.50-52.

SALİHOĞLU, Mehmet (1968), "Ataç'ı Anarken", *Ilgaz*, s.68, Mayıs, ss.3.

SALİHOĞLU, Mehmet (1968), "Ataç'la İlgili Anılar", *Ilgaz*, s.68, Mayıs, s.9-11.

SALİHOĞLU, Mehmet (1968), "Güdümlü Hayat Güdümsüz Hayat", *Ilgaz*, s.72, Eylül, ss.3.

SALİHOĞLU, Mehmet (1966), "Şiir Üzerine Birkaç Söz", *Ilgaz*, s.60, Eylül, ss.7.

SALİHOĞLU, Mehmet (1966), "Şiirimizde İkinci Yeniye Paydos Artık", *Ilgaz*, s.56, Mayıs, ss.8

SALİHOĞLU, Mehmet (1967), "Yeni Betikler", *Ilgaz*, s.65, Şubat, ss.16-17.

SALİHOĞLU, Mehmet (1968), "Ahmet Haşim", *Ilgaz*, s.69, Haziran, ss.3.

SALİHOĞLU, Mehmet (1968), "Ataç'tan Sonra", *Ilgaz*, s.70, Temmuz, ss.3.

SALİHOĞLU, Mehmet (1966), "Şiir Sanatı Ve Ötesi", *Ilgaz*, s.58, Temmuz, ss.6-7.

SALİHOĞLU, Mehmet (1968), "Yeni Betikler", *Ilgaz*, s.72, Eylül, ss.20-21.

SALİHOĞLU, Mehmet (1966), "Yeni Bir Kadın Ozanımız {Sema Okay: Yaşamaktan Yorgun)", *Türk Dili dergisi*, s.181, c.XVI, Ekim, ss.62-64.

SALİHOĞLU, Mehmet (1969), "Şiir, Ozan Üstüne Birkaç Söz ve Behçet Necatigil", *Türk Dili dergisi*, s.212, c.XX, Mayıs, ss.123-134.

SALİHOĞLU, Mehmet (1968), "Yeni Şiirimiz ve Necati Cumalı", *Türk Dili dergisi*, s.203, c.XVIII, Ağustos, ss.503-508.

SALİHOĞLU, Mehmet (1967), "Yeni Betikler", *Ilgaz*, s.66, Mart 1967, ss.10-11.

SALİUGAR, L.G. (1964), "Çağı İçinde Shakespeare", çev. Akşit Göktürk, Türk Dili Dergisi, c. XIII, s.151, Nisan, ss.422-424

SALZINGER, Helmut (1967), "Yunan Yazarlarının Durumu", çev. Yüksel Pazarkaya, *Cep Dergisi*, s.10, Ağustos, ss.76-80.

SAMANOĞLU, Gültekin (1960), "Bir Daha Ve Yakarış", *Çağrı*, s.25, ss.31.

SAMANOĞLU, Gültekin (1964), "Tarık Buğra'nın Hikâyeleri", *Hisar dergisi*, Haziran, s.6, ss.19-20.

SAPEGNO, Natalino (1963), "Carlo Porta Üzerine", çev. Muhittin Yılmaz, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.718.

SARAÇ, Tahsin (1966), "Anna de Noailles'ın Şiiri Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.176, c.XV, Mayıs, ss.517-519.

SARAÇ, Tahsin (1967), "Ataç ve ödün Tanımazlık", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.582-583.

SARAÇ, Tahsin (1968), "Baudelaire ve Baudelaire'den Çeviriler Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.197, c.XVII, Şubat, ss.584-588.

SARIYATI, Ender (1968), "Kitaplar: Şiir", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.70-72.

SARRANTE, Nathalie (1964), "Kuşku Çağı", çev. Salâh Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.751-755.

SARTRE, Jean-Paul (1960), "Albert Camus", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.1, c.1, Mart, ss.29-31.

SARTRE, Jean-Paul (1961), "Bağımlılık Sanatı Öldürür Mü?", çev. S. E.–V. G., *Yeni Ufuklar dergisi*, s.109, c.10, Haziran, ss.11-12.

SARTRE, Jean-Paul (1962), "W. Faulkner İçin…", *Ataç dergisi*, s.4, c.1, Ağustos, ss.4.

SARTRE, Jean-Paul (1963), "Niçin Yazıyoruz", çev. Selâhattin Hilâv, *Türk Dili dergisi*, s.143, c.XII, Ağustos, ss.756-758.

SAV, Ergun (1964), "Eleştirmenin Önemi", *Hisar dergisi*, s.3, Mart, ss 8.

SAV, Ergun (1964), "Melali Anlamayan Nesle Aşina Değiliz", *Hisar dergisi*, s.4, Nisan, ss.9-10.

SAV, Ergun (1964), "Sanatçının Acısı: Eleştirmenin Sıkıntısı", *Hisar dergisi*, s.7, Temmuz, ss.8-9.

SAYIN, Hidayet (1968), "Savran: Küçük Devler", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.41-42.

SELİMOĞLU, Zeyyat (1967), "İki Sanatçı", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.10.

SELİMOĞLU, Zeyyat (1960), "İzmir'in Dağı", *Varlık dergisi*, s.518, Ocak, ss.11.

SENGHOR, Leopold Seldar (1968), "Saint-John Perse Ya da Çocukluk Krallığının Şiiri", çev. Tahsin Saraç-Hüseyin Şahin, *Türk Dili dergisi*, s.200, c.XYIII, Mayıs, ss.114-129.

SERİN, Ömer (1964), "Allahın Dediği Olur", *Varlık dergisi*, s.630, Eylül, ss.5.

SERT, Ali (1962), "Şiirimizde Biçim", *Çağrı*, s.48, Ocak, ss.14-15.

SERT, Ali (1962), "Şiirimizde Anlam ve Anlamsızlık", *Çağrı*, s.50, Mart, ss.16.

SERTKAYA, Osman F. (1969), "Ahmet Hamdi Tanpınar'ı Anarken", *Hisar dergisi*, s.68, Ağustos, ss.14-15..

SEVİN, Nurettin (1965), "Tevfik Fikret", *Hisar dergisi*, s.13, Ocak, ss.14-16.

SEVİN, Nurettin (1967), "Doğumunun 99. Yıldönümünde: Tevfik Fikret", *Hisar dergisi*, s.37, Ocak, ss.10-11.

SEVİN, Nurettin (1968), "Fikret'in Türk Nazmına Getirdiği Yenilikler", *Hisar dergisi*, s.50, Şubat, ss.14-15.

SEVİN, Nurettin (1964), "Shakespeare ve Plutarch", *Hisar dergisi*, s.5, Mayıs, ss.12-14.

SEVİN, Nurettin (1965), "Tevfik Fikret ve Gençlik", *Hisar dergisi*, s.21, c.5, Eylül, ss.9.

SEYDA, "Kıymet Listesi", *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs 1967, ss.40-42.

SEYDA, M. (1963), "Hikayede Kadın Yazarlar", *Varlık dergisi*, s.597, Mayıs, ss.9.

SEYDA, Mehmet (1961), "Düşünceye Saygı,,", *Varlık dergisi*, s.547, Nisan, ss.9.

SEYDA, Mehmet (1967), "A'mak-ı Hayal", *Papirüs dergisi*, c.2, s.11, Nisan, ss.44-46.

SEYDA, Mehmet (1968), "Ataç Usta", *Varlık dergisi*, s.719, Haziran, ss.7.

SEYDA, Mehmet (1967), "Attila İlhan II.", *Varlık dergisi*, s.695, Haziran, ss.12.

SEYDA, Mehmet (1967), "Attila İlhan", *Varlık dergisi*, s.693, Mayıs, ss.10.

SEYDA, Mehmet (1967), "Aziz Nesin'e Açık Mektup", *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.42-44.

SEYDA, Mehmet (1963), "Balzac Fransası", *Varlık dergisi*, s.603, Ağustos, ss.6.

SEYDA, Mehmet (1960), "Bir Ustayı Okurken: Dostoyevski", *Varlık dergisi*, s.525, Mayıs, ss.10.

SEYDA, Mehmet (1966), "Dokunmalar", *Yelken dergisi*, s.111, Mayıs, ss.5-6.

SEYDA, Mehmet (1960), "Edebi Portreler: Anton Çehov", *Varlık dergisi*, s.523, Nisan.

SEYDA, Mehmet (1963), "Edebi Portreler: Deli Gömleği", *Varlık dergisi*, s.606, Eylül, ss.12-13.

SEYDA, Mehmet (1963), "Edebi Portreler: Sıkıntıdan Patlıyorum", *Varlık dergisi*, s.605, Eylül, ss.14-15.

SEYDA, Mehmet (1966), "Edebiyatımızın Asıl Eksiği", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.10-11.

SEYDA, Mehmet (1967), "Fransızca Öğretmeni", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

SEYDA, Mehmet (1963), "Hikaye ve Romanda Betimleme", *Varlık dergisi*, s.608, Ekim, ss.6.

SEYDA, Mehmet (1960), "Hikâye-Roman Üzerine", *Varlık dergisi*, s.521, Mart.

SEYDA, Mehmet (1966), "Hükümet Devirme Tekniği", *Papirüs dergisi*, s.6, c.1, Kasım, ss.39-43.

SEYDA, Mehmet (1967), "İlhan Tarus", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.14.

SEYDA, Mehmet (1967), "Kendi Göbeğini Kendi Kesmek", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.180, c.15, Mayıs, ss.22-25.

SEYDA, Mehmet (1966), "Kendi Sesini Arayış", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.167, c.14, Nisan, ss.18-28.

SEYDA, Mehmet (1963), "Kıran Kırana", *Varlık dergisi*, s.600, Haziran, ss.14.

SEYDA, Mehmet (1967), "Notlar", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.9.

SEYDA, Mehmet (1967), "Notlar", *Varlık dergisi*, s.701, Eylül, ss.7.

SEYDA, Mehmet (1967), "Notlar", *Varlık dergisi*, s.704, Ekim, ss.12.

SEYDA, Mehmet (1967), "Notlar", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül, ss.10.

SEYDA, Mehmet (1967), "Oktay Akbal I.", *Varlık dergisi*, s.697, Temmuz, ss.10.

SEYDA, Mehmet (1967), "Oktay Akbal II.", *Varlık dergisi*, s.698, Temmuz, ss.8-9.

SEYDA, Mehmet (1968), "Ömer Seyfettin Biyografyası Dolayısıyle II: Partizan Yazar", *Varlık dergisi*, s.721, Temmuz, ss.6-7.

SEYDA, Mehmet (1963), "Roman Üzerine Konuşmalar II", *Varlık dergisi*, s.589, Ocak, ss.12.

SEYDA, Mehmet (1962), "Roman Üzerine Konuşmalar", *Varlık dergisi*, s.587, Aralık, ss.4.

SEYDA, Mehmet (1964), "Romanda Tip Karakter İkilemi", *Varlık dergisi*, s.628, Ağustos, ss.6.

SEYDA, Mehmet (1967), "Sabahattin Eyuboğlu", *Varlık dergisi*, s.691, Nisan, ss.6.

SEYDA, Mehmet (1967), "Sabahattin Eyuboğlu", *Varlık dergisi*, s.692, Nisan, ss.6.

SEYDA, Mehmet (1967), "Sait Faik", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.13.

SEYDA, Mehmet (1966), "Savran: Cemo", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.35-37.

SEYDA, Mehmet (1967), "Savran: Derdimiz Sarf Nihav", *Papirüs dergisi*, s.14, c.3, Temmuz, ss.33-38.

SEYDA, Mehmet (1967), "Selahattin Hilav'a Sorular", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.14.

SEYDA, Mehmet (1968), "Suut Kemal Yetkin II.", *Varlık dergisi*, s.714, Mart, ss.10.

SEYDA, Mehmet (1968), "Suut Kemal Yetkin", *Varlık dergisi*, s.713, Mart, ss.9.

SEYDA, Mehmet (1963), "Şöyle Bir Karıştırdım Da...", *Varlık dergisi*, s.607, Ekim, ss.7.

SEYDA, Mehmet (1966), "Tahir Alangu", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.30-35.

SEYDA, Mehmet (1966), "Tahir Alangu", *Papirüs dergisi*, s.4, c.1, Eylül, ss.29-33.

SEYDA, Mehmet (1963), "Tanımlama", *Varlık dergisi*, s.604, Ağustos, ss.12.

SEYDA, Mehmet (1964), "Tip-Karakter İkilemi", *Varlık dergisi*, s.629, Eylül, ss.6.

SEYDA, Mehmet (1966), "Ve O Hiç Bir Şey Demedi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.27-31.

SEZER, Aynur (1967), "Alıştırmalar I.: Ağustos 1964 Günlükleri", *Varlık dergisi*, s.698, Temmuz, ss.9.

SEZER, Sennur (1967), "Kavramlarda Anlaşalım", *Varlık dergisi*, s.703, Ekim, ss.8.

SEZGİN, Dinçer (1964), "Yazar mı? Yapıt mı?", *Varlık dergisi*, s.629, Eylül, ss.12.

SIMON, Pierre-Henri (1968), "Eleştirmenlerin Gözü İle Eleştiri", çev. Nihal Önol, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.7-8.

SITKI, Şahap (1961), "Hoş Ataç", *Varlık dergisi*, s.547, Nisan, ss.8.

SITKI, Şahap (1961), "Ölümünün 4. Yıldönümünde: Ataç'tan Yana", *Varlık dergisi*, s.550, Mayıs, ss.7.

SİYAVUŞGİL, (1964), "Sait Faik Öleli", *Hisar dergisi*, s.3, Mart, ss.22-23.

SİYAVUŞGİL, Sabri Esat (1967), "Ziya Osman", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat.

SLONIM, Mare (1960), "Bugünkü İtalyan Edebiyatında Roman", *Varlık dergisi*, s.523, Nisan, ss.8.

SOLAK, Mehmet Adem (1964), "Psikanaliz Açısından Edebiyat", *Varlık dergisi*, s.626, Temmuz, ss.9.

SORCEY, Francisque (1963), "Eleştirmenin Hak ve Görevleri", çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.584-585.

SORESCU, Marin (1967), "Şair ve Şiir Üstüne", çev. Berke Vardar, *Cep Dergisi*, s.11, Eylül, ss.8-13.

SOUPAULT, P. (1967), "Nazım Hikmet", *Şiir Sanatı*, s.18, Nisan, ss.45-48.

SOUPAULT, Philippe (1961), "Hemingway'ın Portresi", çev. O. D., *Dost*, s.5, c.8, Ağustos, ss.8-9.

SOYTÜRK, Talayhan (1967), "Edebiyat Köşesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.181, c.16, Haziran, ss.56-58.

SOYTÜRK, Talayhan (1967), "Eleştiri Üstüne", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.184, c.16, Eylül, ss.55-58.

SOYTÜRK, Talayhan (1968), "Godot'yu Beklerken", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.188, c.16, Ocak, ss.57-59.

SOYTÜRK, Talayhan (1968), "Orhan Burian ve Ufuklar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.189, c.16, Şubat, ss.52-55.

SOYTÜRK, Talayhan (1969), "Sabahattin Ali'nin Öykücülüğüne Bir Değiniş", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.203, c.17, Nisan, ss.39-50.

SÖZEN, Gürol (1964), "Göç Gide Gide Düzelir III.", *Varlık dergisi*, s.630, Eylül, ss.14.

SÖZEN, Gürol (1964), "Göç Gide Gide Düzelir", *Varlık dergisi*, s.629, Eylül, ss.13.

SÖZEN, Gürol (1964), "Göç Gide Gide Düzelir", *Varlık dergisi*, s.628, Ağustos, ss.12.

SÖZER, Onay (1966), "Bir İmge Kurucusu", *Şiir Sanatı*, s.5, Mart, ss.4.

SÖZER, Önay (1969), "Bilincin Şiiri", *Papirüs dergisi*, s.35, ss.26-31.

SPIES, Otto (1961), "Bugünki Türk Edebiyatı II", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.105-106, c.9, Şubat-Mart, ss.446-452.

SPIES, Otto (1961), "Modern Türk Edebiyatı Aynasında Türkiye", çev. Bedi Ambarcı, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.103-104, c.9, Aralık-Ocak, ss.386-396.

SPIES, Otto (1961), "Modern Türk Edebiyatı III", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.109, c.10, Haziran, ss.35-44.

SPILKA, Mark (1964), "D. H. Lawrence Üzerine", çev. Yurdanur Salman, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.722-724.

SPRANGER, Eduard (1964), "Romanda Ruhbilimsel Açı", çev. Kâmuran Şipal, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.147-157.

STARKIE, Enid (1966), "Kalpazanlar", çev. Muzaffer Uyguner, *Çağrı*, s.96, Ocak, ss.3-8.

STARKIE, Enid (1966), "Kalpazanlar", çev. Muzaffer Uyguner, *Çağrı*, s.96, Ocak, ss.3-8.

STARKIE, Enid (1963), "Andre Gide Üstüne: Nergis Çiçeği Konuşur", *Varlık dergisi*, s.611, Aralık, ss.8.

STARKIE, Enid (1963), "Andre Gide Üstüne: Nergis Çiçeği Konuşur", *Varlık dergisi*, s.612, Aralık, ss.13.

STARKIE, Enid (1964), "Gide Üzerine: Dar Kapı", *Varlık dergisi*, s.636, Aralık, ss.8.

STARKIE, Enid (1964), "Andre Gide Üstüne: Dünya Nimetleri", *Varlık dergisi*, s.630, Eylül, ss.8.

STARKIE, Enid (1964), "Andre Gide Üstüne", *Varlık dergisi*, s.629, Eylül, ss.7.

STARKIE, Enid (1965), "Sonuç", çev. Muzaffer Uyguner, *Ilgaz*, s.48, Eylül, ss.6-7.

STENDHAL, (1964), "Romanda Biçimin ve Kişinin Değeri Üzerine", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.673-677.

STARKIE, Enid (1965), "André Gide Üstüne, Eğer Tohum Ölürse", çev. Muzaffer Uyguner, *Türk Dili dergisi*, s.163, c.XIV, Nisan, ss.502-508.

SÜHA, Baki, VELİ, Adnan, EYUBOĞLU, Sabahattin, RIFAT, Oktay, CEVDET, Melih (1962), "Orhan Veli için", *Varlık dergisi*, s.587, Aralık, ss.5.

SÜLÜKLÜPAŞALAR, A. (1968), "Alkoldönem {Halil Uysal)", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XJX, Aralık, ss.549-550.

SÜLÜKLÜPAŞALAR, A. (1968), "Yeni Yayınlar", *Türk Dili dergisi*, s.203, c.XVIII, Ağustos, ss.548-552.

SÜREYA (1966), "Savran: Cehennem", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.39-40.

SÜREYA, Cemal (1969), "Ahmed Arif", *Papirüs dergisi*, s.31, Ocak, ss.66-72.

SÜREYA, Cemal (1967), "Babam Ceyhun Boy Boyluyor", *Papirüs dergisi*, s.14, c.3, Temmuz, ss.49-53.

SÜREYA, Cemal (1967), "Cahit Külebi'nin Çıkışı Üzerine Notlar", *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.49-54.

SÜREYA, Cemal (1969), "Can Yücel'in Şiirinde İroni", *Papirüs dergisi*, s.33, ss.73-79.

SÜREYA, Cemal (1969), "Güneş Kavgası", *Papirüs dergisi*, s.31, Ocak, ss.57-58.

SÜREYA, Cemal (1966), "Nazım Hikmet", *Papirüs dergisi*, s.2, c.1, Temmuz, ss.13-17.

SÜREYA, Cemal (1967), "Savran: Orhan Veli'nin Yanlışı", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.42-44.

SÜREYA, Cemal (1966), "Savran: Roman ve Tehlike", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.40-42.

SÜREYA, Cemal (1966), "Sevil Berberi", *Şiir Sanatı*, s.8, Haziran, ss.1-3.

SÜREYA, Cemal (1967), "Suçsuzluğun Şiiri: Ülkü Tamer", *Papirüs dergisi*, s.10, c.2, Mart, ss.49-55.

SÜREYA, Cemal (1966), "Turgut Uyar'ın Girişimi", *Papirüs dergisi*, s.4, c.1, Eylül, ss.49-52.

SÜREYA, Cemal (1968), "Uzun Şiir", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.5-7.

SÜREYA, Cemal (1966), "Yücel Ulu", *Yordam dergisi*, s.12, c.1, Aralık, ss.91.

ŞARDAĞ, Rüştü (1967), "Divan Şiirine Başka Bir Bakış", *Hisar dergisi*, s.46, Ekim, ss.10-11.

ŞARDAĞ, Rüştü (1967), "Eski Şiirimizi Sevdirmek", *Hisar dergisi*, s.47, Kasım, ss.8-9.

ŞENOL, Sümer (1969), "Mehmet Akif ve Medeniyet", *Hisar dergisi*, s.70, Ekim, ss.12.

ŞEVKET, Haluk (1966), "'Cinsel Oyun' Üzerine", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.170, c.15, Temmuz, ss.46-51.

SEYDA, Mehmet (1967), "Soruşturma", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.673.

SEYDA, Mehmet (1968), "Yaşar Nabi Nayır", *Türk Dili dergisi*, s.201, c.XVIII, Haziran, ss.330-334.

TAHİR, Kemal (1961), "Kolaya Kaçmayalım", *Dost*, s.42, c.7, Mart, ss.60-61.

TAHİR, Kemal (1961), "Roman Üstüne Notlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.105-106, c.9, Şubat-Mart, ss.401-404.

TAMER, (1962), "Dilek", *Dost*, s.14,c.9, Mart, ss.19.

TAMER, (1966), "Othello", *Papirüs dergisi*, s.2, c.1, Temmuz, ss.41-43.

TAMER, (1966), "Özyurt", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.43-45.

TAMER, (1966), "Savran: Fazıl Ahmet Hayatı ve Eserleri", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.42-44.

TAMER, (1967), "Savran: Küçük Süleyman Büyüdü Başbakan Oldu", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss. 43-45.

TAMER, (1966), "Savran: Namık Kemal ve Abdülhak Hamit", *Papirüs dergisi*, s.4,c.1, Eylül, ss.43-46.

TAMER, (1967), "Savran: Orhan Veli İçin", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.45-48.

TAMER, (1968), "Yeni Türk Edebiyatı", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.71-73.

TAMER, (1962), Ülkü, "Sanatçılarla Konuşmalar: William Faulkner'le", *Varlık dergisi*, s.579, Ağustos, ss.7.

TAMER, Ülkü (1968), "Türkiye'de Şiirin Sürümü", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos, ss.1-3.

TANER, Haldun (1968), "Piliç Makinası", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.21.

TANER, Haldun (1968), "Savran: Vatan Kurtaran Şaban", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.40-41.

TANER, Haldun (1967), "Tecer Gidince", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos, ss.5.

TANER, Haluk (1966), "Dergilerde", *Yordam dergisi*, s.8, c.1, Ağustos, ss.63-64.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (1964), "Roman ve Romancı Üzerine Notlar", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.651-656.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (1961), "Kendi Gök Kubbemiz", *Varlık dergisi*, s.554, Temmuz, ss.4.

TANSUĞ, Sezer (1968), "Savran: Hümanizma Dedikodusu Hakkında", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.62.

TANYERİ, Ali (1968), "Divan Şiirinde Sarı Saç, Mavi Göz", *Hisar dergisi*, s.52, Nisan, ss.12.

TARHAN, Nuri (1963), "Abdulhak Şinasi Hisar", *Varlık dergisi*, s.601, Temmuz, ss.6.

TARLAN, Ali Nihat (1967), "Mehmet Akif ve İstiklal Marşı", *Çağrı*, s.109, Şubat, ss.6-11.

TARLAN, Ali Nihat (1967), "Mehmet Akif ve İstiklal Marşı", *Çağrı*, s.109, Şubat, ss.6-11.

TARUS, İlhan (1963), "Hikâye: 1659", *Varlık dergisi*, s.606, Eylül, ss.13.

TAŞAN, Berin (1967), "Kızımın Elindeki Kalem", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.94.

TAŞER, Suat (1964), "Hocam Orhan Burian", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.144, c.12, Mayıs, ss.44-45.

TECER, Ahmet Kutsi (1961), "Tanpınar'ın Şiirleri", *Varlık dergisi*, s.549, Mayıs, ss.6.

TEOMAN, Sabahattin (1963), "Hisar'la Pekin", *Varlık dergisi*, s.599, Haziran.

FİKRET, Tevfik (1964), "Aşk-ı Memnu Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.633-634.

TEZEL, Naki (1968), "Türk Halk Edebiyatında Masal", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XIX, Aralık, ss.447-457.

THIBAUDET, Albert (1963), "Mallermé ve Rimbaud", çev. Tabsiu Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.598-599.

THIBAUDET, Albert (1964), "Zola Üzerine", çev. Salâb Birsel, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.688-692.

THOMAS, Dylan (1966), "Şiir Sanatı Üzerine Notlar", *Şiir Sanatı*, s.9, Temmuz, ss.2-5.

THOMAS, R. (1967), "Sanatçının Bir Şair Olarak Portresi: İlhan Berk", *Papirüs dergisi*, s.18, c.3, Kasım, ss.49-54.

TIĞLI, Erhan (1965), "Eski Metinler Arasında Bir Gezi", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.10-11.

TIĞLI, Erhan (1965), "Eski Metinler Arasında Bir Gezi", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.10-11.

TINDALL, William York (1965), "James Joyce", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.167, c.XIV, Ağustos, ss.756-758.

TİEGHEM, Ph. (1965), "Yan. Musset'ye Göre Şair ve Şiir", çev. Oktay Akbal, *Türk Dili dergisi,* s.162, c.XTV, Mart, ss.457-460.

TİMUÇİN, Afşar (1965), "Çelişkinin Üstüne Kurulan", *Şiir Sanatı*, s.1, Kasım, ss.4-5.

TİMUÇİN, Afşar (1964), "Eleştirici Domuzu Dedikleri Zaman",*Ataç dergisi*, s.29-30, c.3, Ekim, ss.24.

TİMUÇİN, Afşar (1966), "Halk İçin Şiir", *Şiir Sanatı*, s.12, Ekim, ss.1-2.

TİMUÇİN, Afşar (1966), "Kanada Şiiri Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.5, Mart, ss.7.

TİMUÇİN, Afşar (1962), "Karanlıkta Beyaz Kuşlar", *Ataç dergisi*, s.2, c.1, Haziran, ss.31.

TİMUÇİN, Afşar (1967), "Son Akımın Söylemek İstediği", *Şiir Sanatı*, s.16, Şubat, ss.22-27.

TİMUÇİN, Afşar (1966), "Şiir Eleştirileri", *Şiir Sanatı*, s.9, Temmuz, ss.1-2.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1964), "Bir Tenkid Dalayısiyle", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.9-14.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1964), "Bir Tenkid Dalayısiyle", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.9-14.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1965), "Birkaç Kelime- O.Ş. Gökyay'a Cevap", *Çağrı*, s.86, Mart, ss.3-5.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1965), "Birkaç Kelime- O.Ş. Gökyay'a Cevap", *Çağrı*, s.86, Mart, ss.3-5.

TOKATLI, Atilla (1963), "Türk Filmciliğinin Ana Problemlerinin Mesleğin İçinden Görünüşü", *Dost*, s.33, c.13, Aralık, ss.22-23.

TOMRİS (1966), "Savran: Ayaküstü Felsefe", *Papirüs dergisi*, s.2,c.1,Temmuz, ss.37-38.

TOMRİS (1966), "Savran: Elleri Var Özgürlüğün", *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.37-39.

TOMRİS, R. (1967), "Bir Günün Sonunda Arzu", *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs, ss.19-21.

TOMRİS, R. (1967), "500 Kelimeyle Şiir 300 Kelimeyle Eleştiri", *Papirüs dergisi*, s.10, c.2, Mart, ss.17-19.

TOMRİS, R. (1966), "Bakmalar Denizi", *Papirüs dergisi*, s.2, c.1, Temmuz, ss.48.

TOMRİS, R. (1967), "Dörtnala Dümdüz Bir Mavilikte: Ahmet Muhip Dranas", *Papirüs dergisi*, s.17, c.3, Ekim, ss.49-54.

TOMRİS, R. (1967), "Her Yer Tiyatro Değildir", *Papirüs dergisi*, s.13, c.2, Haziran, ss.17.

TOMRİS, R. (1966), "Konuk", *Papirüs dergisi*, s.7, c.1, Aralık, ss.15.

TOMRİS, R. (1967), "Kuytuda", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.7.

TOMRİS, R. (1967), "Nazım Hikmet Deyince", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.14-16.

TOMRİS, R. (1967), "Sabahattin Kudret Aksal", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.47-52.

TOMRİS, R. (1966), "Salah Birsel'in Serüvenleri", *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, Ekim, ss.48-54.

TOMRİS, R. (1967), "Savran: Fransız Şiiri Antolojisi", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.44-45.

TOMRİS, R. (1966), "Savran: Sade ve İki Yazar", *Papirüs dergisi*, s.7, c.1, Aralık, ss.35-38.

TOMRİS, R. (1966), "Savran: Sodom ve Gomore Yakup Kadri", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.36-39.

TOMRİS, R. (1967), "Sığlıkta O Kadın Tek Başına", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss.49-54.

TOMRİS, R. (1966), "Temmuz", *Papirüs dergisi*, s.4, c.1, Eylül, ss.19.

TOPÇULAR, Neşe (1961), "Aşk Melodisi", *Çağrı*, s.40, Mayıs, ss.29.

TOPRAK, Ö. F. (1965), "Roman Üzerine Notlar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.158, c.14, Temmuz, ss.42-44.

TOPRAK, Ömer Faruk (1967), "Ahmet Kutsi Tecer", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.184, c.16, Eylül, ss.18-21.

TOPRAK, Ömer Faruk (1967), "Aslolan Hayattır", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.34-44.

TOPRAK, Ömer Faruk (1966), "En Sonunda Ben Yaşarım", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.171, c.15, Ağustos, ss.31-33.

TOPRAK, Ömer Faruk (1966), "Eskimemek", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.168, c.14, Mayıs, ss.38-42.

TOPRAK, Ömer Faruk (1967), "İlhan Tarus'un Öfkesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.178, c.15, Mart, ss.34-37.

TOPRAK, Ömer Faruk (1969), "İnsancıl Damar Nerde? Anlamsızların Yazıları..", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.202, c.17, Mart, ss.27-32.

TOPRAK, Ömer Faruk (1967), "Lambo'da Bir Gece", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.31-32.

TOPRAK, Ömer Faruk (1967), "Ozan Ne Yapmalı?", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.180, c.15, Mayıs, ss.26-28.

TOPRAK, Ömer Faruk (1966), "Seni Düşünüyorum Fikret", Yeni Ufuklar dergisi, Ağustos, C. 15, S. 171, ss. 47-49.

TOPRAK, Ömer (1969), "Toplumculuğun Renkleri Çoğalıyor", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.204, c.17, Mayıs, ss.17-19.

TOPSES, Gürsen (1968), "Bir Semantik İnceleme", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.17-21.

TOPSES, Gürsen (1968), "Edebiyat ve Bilim", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.19-23.

TOPSES, Gürsen (1967), "Edebiyatın Bilinci", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.7-9.

TOPSES, Gürsen (1968), "Edebiyatın Sosyolojisi", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.24-26.

TOPSES, Gürsen (1967), "Halit Ziya'nın 'Mahalleye Mevkuf' Öyküsü", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.17-20.

TOPSES, Gürsen (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.78-80.

TOPSES, Gürsen (1966), "Öyküde Betimleme", *Yordam dergisi*, s.8, c.1, Ağustos, ss.60-61.

TOPSES, Gürsen (1966), "Öykümüzde İnsan", *Yordam dergisi*, s.6, c.1, Haziran, ss.41-42.

TOPSES, Gürsen (1966), "Savaş", *Yordam dergisi*, s.7, c.1, Temmuz, ss.55-56.

TOPSES, Gürsen (1967), "Ömer Seyfettin Vire Öyküsü",*Alan'67*,s.3, Haziran, ss.11-14.

TROÇKİ, Leon (1967), "Devrim ve Sanatçılar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.186, c.16, Kasım, ss.25.

TROYAT, Henri (1960), "Ölümünün 50. Yıl Dönümü: Tolstoy", *Varlık dergisi*,s.539, Aralık, ss.8.

TSAKIRIDIS, Vagelis (1968), "Yeni Yunan Edebiyatı", çev. Adalet Cimcoz, *Cep Dergisi*, s.21, Temmuz, ss.33-35.

TUNA, İsmail (1967), "Vietnam Savaşımız", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.39-40.

TUNCOR, Ferit Ragıb, "Gönül Köşem", *Ilgaz*, s.30, Mart 1964, ss.6-7.

TUNCOR, Ferit Ragıp (1961), "Sevim Tümtürk'ün Şiirleri Sürme", *Çağrı*, s.40, Mayıs, ss.23-24.

TURAN, Güven (1969), "'Söz' Üstüne", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.163-164.

TURAN, Güven (1969), "Bağlantı Kurulamayan Evren", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.158-159.

TURAN, Güven (1966), "Cemal Süreya", *Yordam dergisi*, s.2, c.1, Şubat, ss.9.-12-14.

TURAN, Güven (1966), "Çalışmaların Yönü", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.73.-80.

TURAN, Güven (1967), "Çin Askeri Ah Devran", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.28-32.

TURAN, Güven (1967), "Denise Levertov", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.35-37.

TURAN, Güven (1966), "Doğayla Doğa İki Kez", *Yordam dergisi*, s.10,c.1, Ekim, ss.77.

TURAN, Güven (1969), "Döl", *Yordam dergisi*, s.4/24, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.142-144.

TURAN, Güven (1966), "Eleştirme Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.8, c.1, Ağustos, ss.62-63.

TURAN, Güven (1967), "Eleştirme Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.48-49.

TURAN, Güven (1966), "Eleştirme Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.6, c.1, Haziran, ss.47.

TURAN, Güven (1967), "Eleştirme Sözlüğü", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.33.

TURAN, Güven (1968), "Gary Snyder", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.52-55.

TURAN, Güven (1969), "Hızırla Kırk Saat ve 'Sesler'", *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.203-205.

TURAN, Güven (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.77.

TURAN, Güven (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.65.

TURAN, Güven (1967), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.13, c.2, Kış, ss.57.

TURAN, Güven (1966), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.6.

TURAN, Güven (1966), "Metin İncelemesi", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.76-77.

TURAN, Güven (1966), "Öykünün Kuralsızlığı", *Yordam dergisi*, s.6, c.1, Haziran, ss.41.

TURAN, Güven (1969), "Öykünün Sürekli Evrimi", *Yordam dergisi*, s.5/25, c.4, Temmuz-Ağustos, ss.179-181.

TURAN, Güven (1966), "Taşıl", *Yordam dergisi*, s.10, c.1, Ekim, ss.78.

TURAN, Güven (1968), "Terimlerin Şaşırtıcılığı", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.58-60.

TURAN, Güven (1966), "Yarıgecenin Sütü", *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.21.

TURAN, Güven (1968), "Yereyselik, Ulusallık, Evrensellik", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.4-6.

TURANİ, Adnan (1970), "Önemli Bir İnceleme (Suut Kemal Yetkin: L'ancienne Peinture Turque)", *Türk Dili Dergisi*, s.230, c.XVI, Temmuz, ss.190-194.

TURGAY, Bedia Ahmad (1969), "Afrika Edebiyatı", *Cep Dergisi*, s.28, Şubat, ss.52-54.

TURGAY, Bedia Ahmad (1969), "Amerika'da Kara Edebiyat", *Cep Dergisi*, s.29, Mart, ss.87-90.

TURGAY, Bedia Ahmad (1968), "Amerika'da Protesto Ozanları", *Cep Dergisi*, s.21, Temmuz, ss.36-44.

TURGAY, Bedia Ahmad (1967), "Newyork Kitaplıklarında Türkiye", *Varlık dergisi*, s.692, Nisan, ss.8.

TURGUT, A. (1961), "Bir Yıl", *Dost*, s.40,c.7, Ocak, ss.16-17.

TURGUT, A. (1963), "Dergilerin Getirdiği", *Dost*, s.27, c.11, Haziran, ss.21-22.

TURGUT, A. (1962), "Dergilerin Getirdiği", *Dost*, s.19,bc.9, Ekim, ss.27-29.

TURGUT, A. (1960), "Şiirde 1959", *Dost*, s.28, c.6, Ocak, ss.16-21.

TÜMBAŞ, M. Yaşar (1968), "Rimbaud ve Susuzluk Komedisi", *Hisar dergisi*, s.52, Nisan, ss.21-22.

TÜMBAŞ, M. Yaşar (1968), "Rimbaud'un En Güçlü Eseri: Illimunations", *Hisar dergisi*, s.57, Eylül, ss.24-25.

TÜRK, Emin, ELİÇİN (1963), "Nietzsche Üstüne Bir Eleştiri Denemesi", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.135, c.12, Ağustos, ss.36-46.

TÜRKAY, Osman (1963), "Robert Frost Öldü", *Türk Dili dergisi*, s.138, c.XII, Mart, ss.317-319.

TÜRKAY, Osman (1965), "Dil Konusunda T. S. Eliot'un Söyledikleri", *Türk Dili dergisi*, s.163, c.XXV, Nisan, ss.516-519.

TÜRKAY, Osman (1962), "1962'de İngiltere'de Şiir", *Varlık dergisi*, s.576, Haziran, ss.8.

TÜRKAY, Osman (1964), "Bilim ve Sanat", *Varlık dergisi*, s.630, Eylül, ss.4-5.

TÜRKAY, Osman (1964), "Çağdaş Edebiyatı Üç Akımı II.", *Varlık dergisi*, s.627, Ağustos, ss.8.

TÜRKAY, Osman (1964), "Çağdaş Edebiyatın Üç Akımı", *Varlık dergisi*, s.626, Temmuz, ss.8-9.

TÜRKAY, Osman (1968), "Çağdaş İngiliz Romanı", *Cep Dergisi*, s.23, Eylül, ss.84-90.

TÜRKAY, Osman (1969), "Çağdaş İngiliz Romanı", *Cep Dergisi*, s.29, Mart, ss.96-101.

TÜRKAY, Osman (1964), "Çağlar Boyu Tartışılan Şiir", *Varlık dergisi*, s.623, Haziran, ss.6-7.

TÜRKAY, Osman (1969), "Dünya Edebiyatında Bin Yıl", *Cep Dergisi*, s.29, Mart, ss.4-9.

TÜRKAY, Osman (1964), "Londra Mektubu: Yeni Roman Geliyor Mu?", *Varlık dergisi*, s.619, Nisan, ss.5.

TÜRKAY, Osman (1964), "Londra Mektubu: Yeniliğin Kökleri ve Nedenleri", *Varlık dergisi*, s.620, Nisan.

TÜRKAY, Osman (1963), "Ölümünden Sonra: Dylan Thomas ve Yeni Akımlar", *Varlık dergisi*, s.605, Eylül, ss.8-9.

TÜRKAY, Osman (1968), "Somut Şiir II", *Cep Dergisi*, s.21, Temmuz, ss.74-79.

TÜRKAY, Osman, "Somut Şiir II", *Cep Dergisi*, s.21, Temmuz 1968, ss.74-79.

TÜRKAY, Osman (1968), "Somut Şiir", *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.37-44.

TÜRKAY, Osman (1967), "Şiir Çevrilebilir mi?", *Cep Dergisi*, s.10, Ağustos, ss.3-9.

TÜRKAY, Osman (1967), "Yeni Dünya'da Şiir", *Cep Dergisi*, s.7, Mayıs, ss.10-19.

TÜRKAY, Osman (1968), "Yüzyılımız Edebiyatına Bir Bakış", *Cep Dergisi*, s.26, Aralık, ss.64-70.

TÜRKAY, Osman (1969), "Edebiyat, Eleştiri ve Anlambilim", *Türk Dili dergisi*, s.212, c.XX, Mayıs, ss.147-152.

TÜRKAY, Osman (1965), "Aristo ve Eleştiri", *Türk Dili dergisi*, s.168, c.XIV, Eylül, ss.791-807.

TÜRKOY, Osman (1962), "Deneme Üzerine Bir Tartışma", *Türk Dili dergisi*, s.129, c.XI, Haziran, ss.760-761.

TÜTENGİL, Cavit Orhan (1967), "Ahmet Kutsi Tecer'in Ölümü", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.184, c.16, Eylül, ss.14-18.

TÜTENGİL, Cavit Orhan (1968), "Dağlarca'ya Verilen Ödül", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.194,c.17, Temmuz, ss.7-10.

TÜTENGİL, Cavit Orhan (1966), "Mehmet Seyda'nın Romanlarında 'Büyük Aile' Sorunu", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.167, c.14, Nisan, ss.29-32.

TÜTENGİL, Cavit Orhan (1964), "Ölümünün 40.Yıldönümünde: Ziya Gökalp", *Varlık dergisi*, s.631, Ekim.

TÜTENGİL, Cavit Orhan (1966), "Şair Sözü", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.170, c.15, Temmuz, ss.1-4.

TÜTENGİL, Cavit Orhan (1967), "Yakınlıklar", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.177, c.15, Şubat, ss.13-15.

TZARA, Tristan (1967), "Nazım Hikmet Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.15, Ocak, ss.45-48.

UÇARI, Ercüment (1968), "Can Kulağı", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos, ss.65.

UÇARI, Ercüment (1967), "Susan Anadolu", *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.41.

UÇAROL, Tuncer (1969), "Tarancı'da: Diziler Karşısında Başlıklar", *Papirüs dergisi*, s.36, ss.10-15.

UÇKAN, H. Vasfi (1967), "Bir Eleştiri Örneği", *Ilgaz*, s.64, Ocak, ss.8-9.

UÇKAN, H. Vasfi (1966), "Yaşamaktan Yorgun", *Ilgaz*, s.63, Aralık, ss.13.

ULLAH, Najib (1967), "Arab Edebiyatına Uyanış", çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, s.10, Ağustos, ss.64-75.

ULU, Yücel (1967), "Kitaplar: Salih Sıtkı Gör'ün Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.74.

ULU, Yücel (1968), "Kitaplar: Yeşil Sinek", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.78-79.

ULU, Yücel (1968), "Kitaplar", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.70-71.

UMRAN, Sedat (1968), "Özentiden Uzak Bir Eser: Sesler", *Çağrı*, s.127, Ağustos, ss.6-7.

UMRAN, Sedat (1968), "Özentiden Uzak Bir Eser: Sesler", *Çağrı*, s.127, Ağustos, ss.6-7.

UNAMUNO, Miguel de (1963), "Yıkıcı Aşk", çev. Yıldız Ersoy Canpolat, *Türk Dili dergisi*, s.144, c.XII, Eylül, ss.839-842.

UNAMUNO, Miguel de (1964), "Gerçeklik, Gerçekçilik Üzerine", çev. Bilge Karasu, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.766-771.

URGAN, Mina (1964), "Moby Dick", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.145, c.13, Haziran, ss.7-20.

URGAN, Mina (1964), "Utopia I", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.146, c.13, Temmuz, ss.21-30.

URGAN, Mina (1964), "Utopia II", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.147, c.13, Ağustos, ss.44-52.

USLU, İsmail (1961), "Geçen Ayın Şiirleri", *Çağrı*, s.46, Kasım, ss.21-22.

UYAR, R. Tomris (1968), "Bir Soruşturma ve Siyasal Dergiler", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.26-31.

UYAR, R. Tomris (1968), "Dergilerin Düşündürdüğü", *Papirüs dergisi*, s.23, ss.1-6.

UYAR, Turgut (1968), "Bir Şiirden Hayti Adaları", *Papirüs dergisi*, s.22, ss.32-34.

UYAR, Turgut (1968), "Bir Şiirden Sakal", *Papirüs dergisi*, s.28, Ekim, ss.59-62.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Abdülhak Hamit", *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.36-38.

UYAR, Turgut (1968), "Bir Şiirden: Bu Yağmur", *Papirüs dergisi*, s.21, ss.31-34.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Büyük Olsun", *Papirüs dergisi*, s.17, c.3, Ekim, ss.41-44.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Erenköyünde Bahar", *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs, ss.30-32.

UYAR, Turgut (1969), "Bir Şiirden: Güvercin", *Papirüs dergisi*, s.33, ss.52-55.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Han Duvarları", *Papirüs dergisi*, s.10, c.2, Mart, ss.32-35.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Kimsesizlik", *Papirüs dergisi*, s.13, c.2, Haziran, ss.39-41.

UYAR, Turgut (1968), "Bir Şiirden: Korktuğum Şey", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.28-31.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Maniler", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss.16-19.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Sıla ve Muhacirlik Mısraları", *Papirüs dergisi*, s.16, c.3, Eylül, ss.60-64.

UYAR, Turgut (1967), "Bir Şiirden: Şimal Rüzgârı", *Papirüs dergisi*, s.19, c.3, Aralık, ss.38-40.

UYAR, Turgut (1968), "Bir Şiirden: Tokad'a Doğru", *Papirüs dergisi*, s.23, ss.36-39.

UYAR, Turgut (1968), "Bir Şiirden", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.44-46.

UYAR, Turgut (1968), "Bir Şiirden", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos, ss.49-52.

UYAR, Turgut (1963), "Bir Soruşturma (Varlık Yıllığında Şiirimiz Konusunda Yayımlanan Soruşturma Dolayısıyla)", *Türk Dili dergisi*, s.138, c.XII, Mart, ss.338-340.

UYAR, Turgut (1967), "Ataç Şiirden Anlar mıydı?", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVT, Mayıs, ss.595-596.

UYAROĞLU, İsmail (1967), "Behçet Necatigil'in İnsanı Üstüne", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.38-42.

UYAROĞLU, İsmail (1968), "Savaşçı Korkuyu Atamıyor", *Yordam dergisi*, s.19, c.3, Yaz, ss.39.

UYGUNER, Muazaffer (1968), "Ziya Osman'ın Şiir Tekniği II.", *Varlık dergisi*, Şubat, s.712, ss.4.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Türkiye'de Standardizasyon ve Türk Standartları Enstitüsü (Türk Standartları Enstitüsü)", *Türk Dili dergisi*, s.155,c.XIII, Ağustos, ss.871.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Ole (Ayhan Kırdar)", *Türk Dili dergisi*, s.178, c.XV, Temmuz, ss.993.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Kan Ağacı (özcan Güven)", *Türk Dili dergisi*, s.204,c.XVIII, Eylül, ss.633.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Sait Faik'in öykülerinde Fransızca Sözcükler", *Türk Dili dergisi*, s.200,c.XVIII, Mayıs, ss.148-155.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Ölmez Otu (Yaşar Kemal)", *Türk Dili dergisi*, s.217,c.XXI, Ekim, ss.63-66.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Özgürlük Alanı'nı Okuduktan Sonra", *Çağrı*, s.31, Ağustos, ss.29-31.

UYGUNER, Muzaffer (1961), "Kitaplar Arasında: Yollar Boyunca Tutulan Notlar (Hilmi Özgen)", *Varlık dergisi*, s.542, Ocak, ss.16.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Usun Atlar Denizi (Ali Püsküllüoğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.131,c.XI, Ağustos, ss.880-882.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Çağrılmayan Yakup (Edip Cansever); Geyik Düşmesi (Halil Kocagöz)", *Türk Dili dergisi*, s.180,c.XV, Eylül, ss.1147-1149.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Sığda", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.9-11.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Sığda", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.9-11.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Sev Beni", *Çağrı*, s.100, Mayıs, ss.18-21.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Sev Beni", *Çağrı*, s.100, Mayıs, ss.18-21.

UYGUNER, Muzaffer, "Gökyüzü Mahallesi"ni Dolaşırken (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.106, c.9, ss.528.

UYGUNER, Muzaffer, "Atatürk Şendeniz (Eleştirine)", *Türk Dili dergisi*, s.98, c.9, ss.67.

UYGUNER, Muzaffer,"Yahya Kemal'in Sanatı Üzerine Notlar (ölümünün birinci yıl dönümünde)", *Türk Dili dergisi*, s.98, c.9, ss.86.

UYGUNER, Muzaffer, (1964), "Ak Özlem ve Çoklu Kentler Gerçeği", *Çağrı*, s.77, Mayıs, ss.23-24.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Ak Özlem ve Çoklu Kentler Gerçeği", *Çağrı*, s.77, Mayıs, ss.23-24.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Mevsim Yağmuru", *Çağrı*, s.86, Mart, ss.10-12.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Mevsim Yağmuru", *Çağrı*, s.86, Mart, ss.10-12.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Sağcı Bir Ozanın Dili (Sezai Karakoç: Hızırla Kırk Saat)", *Türk Dili dergisi*, s.197,c.XVII, Şubat, ss.634-636.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Bakışsız Bir Kedi Kara", *Ilgaz*, s.48, Eylül, ss.8-9.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Bir Delinin Hatıra Defteri", *Ilgaz*, s.65, Şubat, ss.12.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Sahal Birsel'in Şiiri", *Ilgaz*, s.92, Mayıs, ss.18.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Sahal Birsel'in Şiiri",*Ilgaz*, s.90, Mart, ss.14-15.
UYGUNER, Muzaffer (1968), "Sait Faik'in Öykülerinde Bozuk Tümceler", *Ilgaz*, s.68, Mayıs, ss.13.
UYGUNER, Muzaffer (1969), "Salah Birsel'in Şiiri", *Ilgaz*, s.95, Ağustos, ss.18-19.
UYGUNER, Muzaffer (1966), "Sevmek Diye Bir Şey", *Ilgaz*, s.54, Mart, ss.5.
UYGUNER, Muzaffer (1966), "Siyah- Beyaz", *Ilgaz*, s.52, Ocak, ss.7.
UYGUNER, Muzaffer (1966), "Şuara Suresi Üzerine", *Ilgaz*, s.56, Mayıs, ss.6-7.
UYGUNER, Muzaffer (1962), "Abdulhak Şinasi Tarhan",*Çağrı*, s.51, Nisan, ss.15.
UYGUNER, Muzaffer (1960), "Ataç'a Göre Şiirde Fikir", *Çağrı*, s.29-30, Haziran, ss.8-10.
UYGUNER, Muzaffer (1962), "Beyhan", *Çağrı*, s.56, Eylül, ss.25-27.
UYGUNER, Muzaffer (1964), "Bilim Ticareti", *Ilgaz*, s.30, Mart, ss.16-17.
UYGUNER, Muzaffer (1968), "Değişim", *Ilgaz*, s.73, Ekim, ss.14.
UYGUNER, Muzaffer (1962), "Denemeler", *Çağrı*, s.51, Nisan, ss.24-25.
UYGUNER, Muzaffer (1960), "Devinek İçin", *Çağrı*, s.32, Eylül, ss.29-30.
UYGUNER, Muzaffer (1960), "Duman Duman Üstüne", *Çağrı*, s.25, ss.37-38.
UYGUNER, Muzaffer (1961), "Edebiyatımızda Kümeleşmeler", *Çağrı*, s.38, Mart, ss.6-9.
UYGUNER, Muzaffer (1960), "Gülen İnek İçin Notlar", *Çağrı*, s.26, ss.31-32.
UYGUNER, Muzaffer (1964), "Melisa'nın Umut Pembeleri", *Ilgaz*, s.28, Ocak, ss.8.
UYGUNER, Muzaffer (1967), "On Kısa Oyun", *Ilgaz*, s.66, Mart, ss.17-21.
UYGUNER, Muzaffer (1969), "Sahal Birsel'in Şiiri", *Ilgaz*, s.91, Nisan, ss.13.
UYGUNER, Muzaffer (1969), "Sahal Birsel'in Şiiri", *Ilgaz*, s.89, Şubat, ss.20-21.
UYGUNER, Muzaffer (1961), "Sait Faik'in Hikâyelerinde Ada", *Çağrı*, s.40, Mayıs, ss.8-10.
UYGUNER, Muzaffer (1965), "Sartre'nin Baudelairei", *Ilgaz*, s.43, Nisan, ss.12-13.
UYGUNER, Muzaffer (1960), "Sene 2959 u Okudum", *Çağrı*, s.29-30, Haziran, ss.40-42.
UYGUNER, Muzaffer (1961), "Şair Bolluğu", *Çağrı*, s.46, Kasım, ss.3-5.
UYGUNER, Muzaffer (1965), "Toprağın Ağrısı", *Ilgaz*, s.45, Haziran.
UYGUNER, Muzaffer (1960), "Yahya Kemal İçin", *Çağrı*, s.27, Nisan, ss.14-17.
UYGUNER, Muzaffer (1969), "'A'Sokağı Üzerine", *Hisar dergisi*, s.69, Eylül, ss.18-19.
UYGUNER, Muzaffer (1967), "Ahmet Kutsi'nin Şiiri", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos, ss.6.
UYGUNER, Muzaffer (1966), "Ali Şir Nevai", *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.28-29.
UYGUNER, Muzaffer (1963), "Ataç Üzerine", *Varlık dergisi*, s.595, Nisan, ss.8.
UYGUNER, Muzaffer (1967), "Ataç ve Şiir I.", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Ataç ve Şiir II.", *Varlık dergisi*, s.701, Eylül, ss.6.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Ataç ve Şiir III.", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Ataç'a Göre Şair ve Toplum", *Varlık dergisi*, s.525, Mayıs, ss.8.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Batu Yakası", *Hisar dergisi*, s.36, Aralık, ss.24.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Beyaza Duran", *Varlık dergisi*, s.619, Nisan, ss.10.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun", *Hisar dergisi*, s.56, Ağustos, ss.20-21.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Cep Dergisinin İki Yılı", *Varlık dergisi*, s.732, Aralık, ss.17.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Çağdaş İsveç Şiiri Üzerine", *Varlık dergisi*, s.522, Mart, ss.13.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Çivi Yazısını Okumak", *Varlık dergisi*, s.526, Mayıs, ss.15.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Dağlarca'nın Güvercinleri", *Varlık dergisi*, s.538, Kasım.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Deniz Kıyısında", *Varlık dergisi*, s.583, Ekim, ss.8.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü", *Varlık dergisi*, s.703, Ekim, ss.9.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Eğlentili Bir Gömme Oyunu", *Cep Dergisi*, s.21, Temmuz, ss.123-125.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "Eski Şiirin Rüzgârıyla", *Varlık dergisi*, s.589, Ocak, ss.6.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Fuzuli'nin Dünyası", *Varlık dergisi*, s.695, Haziran, ss.10.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "Gerçeküstücülük", *Varlık dergisi*, s.593, Mart, ss.14.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Gül Muştusu", *Hisar dergisi*, s.71, Kasım, ss.24-25.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Güzel Acı'yeridaki Şiirler", *Hisar dergisi*, s.61, Ocak, ss.23-24.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Güzel Dünya – Allah Versin", *Hisar dergisi*, s.72, Aralık, ss.25.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Haydi Üzerine", *Varlık dergisi*, s.726, Eylül, ss.16-17.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Hüküm Gecesi", *Hisar dergisi*, s.34, Ekim, ss.21-23.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "İki Çeviri Kitap", *Cep Dergisi*, s.28, Şubat, ss.106-111.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "İlhan Tarus'un Ölümü", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.7.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "İslam Edebiyatı ve Biz", *Varlık dergisi*, s.601, Temmuz, ss.12.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "İsveç: Edebiyat Yaşamı", *Varlık dergisi*, s.616, Şubat, ss.13.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Kadınlar Okulu", *Varlık dergisi*, s.697, Temmuz, ss.16.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Kafka'dan İki Çeviri", *Cep Dergisi*, s.16, Şubat, ss.115-117.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Kafka'nın Amerikası", *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.106-109.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "Kitaplar Arasında: Varlık Yıllığı 63", *Varlık dergisi*, s.591, Şubat, ss.9.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Kitaplar: Ağızda Bir Sevi", *Varlık dergisi*, s.624, Haziran, ss.13.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Kitaplar: Denizin Kanı", *Varlık dergisi*, s.716, Nisan, ss.12.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Kitaplar: Dil Kurumunun Yeni Kitapları", *Varlık dergisi*, s.631, Ekim, ss.12.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Kitaplar: Dördüncü İyilik Havva Çıkmazı", *Varlık dergisi*, s.718, Mayıs, ss.14.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Kitaplar: Eğil Dağlar", *Varlık dergisi*, s.692, Nisan 1967, ss.13.

UYGUNER, Muzaffer, "Kitaplar: Elbiseciler Çarşısı", *Varlık dergisi*, s.635, Aralık, ss.14.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Kitaplar: Gök Katında Kaza", *Varlık dergisi*, s.613, Ocak, ss.14.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Kitaplar: Günlerde", *Varlık dergisi*, s.723, Ağustos, ss.15.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Kitaplar: Günlük Denemeler", *Varlık dergisi*, s.704, Ekim, ss.18.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Kitaplar: Işıklanan Ülke", Varlık dergisi, Mart, Sayı: 689, ss. 16.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Kitaplar: Japon Şiiri", *Varlık dergisi*, s.572, Nisan, ss.13.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Kitaplar: Nurullah Ataç'ın Bütün Eserleri", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Kitaplar: Okudukça", *Varlık dergisi*, s.702, Eylül.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Kitaplar: Sevgi-Sizler Üzerine", *Varlık dergisi*, s.722, Temmuz, ss.14.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Kitaplar: Yaşamaktan Yorgun", *Varlık dergisi*, s.685, Ocak, ss.15.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Küçük Şeyler", *Hisar dergisi*, s.58, Ekim, ss.20-21.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Nesillerin Ruhu", *Hisar dergisi*, s.57, Eylül, ss.16-17.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Orhan Veli Kanık'ın Şiirleri", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.10.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Orhan Veli'nin Şiir Üstüne Düşünceleri III", *Varlık dergisi*, s.517, Ocak, ss.8.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Orhan Veli'nin Şiir Üzerine Düşünceleri IV", *Varlık dergisi*, s.519, Şubat, ss.14.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Orhan Veli'nin Şiir Üzerine Düşünceleri", *Varlık dergisi*, s.518, Ocak, ss.10.

UYGUNER, Muzaffer (1961), "Ölümünün 8. Yıldönümünde: Sait Faik ve Avarelik", *Varlık dergisi*, s.550, Mayıs.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Ölümünün 8.Yıldönümünde Sait Faik'in Hayatı", *Varlık dergisi*, s.574, Mayıs, ss.8.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "Ölümünün 9.Yıldönümünde: Sait Faik'in Yazıları", *Varlık dergisi*, s.598, Mayıs, ss.9.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Ölümünün Yıldönümünde Ömer Bedrettin ve Memleket Şiiri", *Varlık dergisi*, s.568, Şubat, ss.10.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız",*Hisar dergisi*, s.31, Temmuz, ss.22-23.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Ramazan Akşamları", *Cep Dergisi*, s.22, Ağustos, ss.121-125.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Reşat Nuri Güntekin Üzerine", *Hisar dergisi*, s.48, Aralık, ss.14-15.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Reşat Nuri'nin "Kan Davası,", *Hisar dergisi*, s.41, Mayıs, ss.10-12.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Reşat Nuri'nin "Kavak Yelleri,", *Hisar dergisi*, s.40, Nisan, ss.22-24.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Roman Hikâyeleri Antolojisi", *Cep Dergisi*, s.25,Kasım, ss.108-112.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "Sait Faik Fransızcada", *Varlık dergisi*, s.602, Temmuz, ss.9.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Sait Faik'in Hikâye Dünyası", *Hisar dergisi*, s.66, Haziran, ss.17-19.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Sait Faik'in Hikâyelerinde Çocuk Tipleri", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.12.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Sait Faik'in Hikâyelerinde Masal Anlatımı", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.12.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Selçukya'da Aşk", *Hisar dergisi*, s.51, Mart, ss.20-21.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Siyasi ve Edebi Portreler", *Hisar dergisi*, s.63, Mart, ss.25-26.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Sodom ve Gomore", *Hisar dergisi*, s.29, Mayıs, ss.29-30.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Sözcükler Zinciri: Mutluluk", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.8.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Tatar Çölü'ne Bakış", *Cep Dergisi*, s.23, Eylül, ss.124-127.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Tevfik Fikret", *Varlık dergisi*, s.708, Aralık, ss.7.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Türk Edebiyatı", *Hisar dergisi*, s.32, Ağustos, ss.9-12.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Türk Olmak ve Yedi Memetler", *Varlık dergisi*, s.628, Ağustos, ss.13.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "ÜçüncüBaskısının Vesilesiyle: Çocuk ve Allah", *Varlık dergisi*, s.693, Mayıs, ss.18.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Yahya Kemal'in İki Şiiri", *Varlık dergisi*, s.587, Aralık, ss.12.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Yahya Kemal'in Siyasi Hikâyeleri", *Hisar dergisi*, s.62, Şubat, ss.20-21.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Yapıtlarına Göre: Sait Faik'te Vücut Yapısı", *Varlık dergisi*, s.717, Mayıs, ss.11.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Yasunari Kavabata'nın İki Eseri", *Hisar dergisi*, s.64, Nisan, ss.21-22.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Yeni Roman ve "Yönelişler,,", *Hisar dergisi*, s.42, Haziran, ss.22-23.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Yovkov'un 'İnce'si Üzerine", *Cep Dergisi*, s.24, Ekim, ss.92-98.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Yunus Emre İle İlgili Bilgiler ve Belgeler", *Hisar dergisi*, s.33, Eylül, ss.18-19.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Zamanların Ötesi", *Hisar dergisi*, s.48, Aralık, ss.21-22.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Ziya Osman Saba'nın Şiirindeki Temalar", *Hisar dergisi*, s.53, Mayıs, ss.12-15.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Ziya Osman Saba'nın Şiirindeki Temalar", *Hisar dergisi*, s.54, Haziran, ss.13-17.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Ziya Osman Saba'nın Şiirleri", *Varlık dergisi*, s.567, Şubat, ss.6.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Ziya Osman Sabanın Şiirleri", *Varlık dergisi*, s.687, Şubat, ss.16.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Ziya Osman'ın Şiir Tekniği I.", *Varlık dergisi*, s.711, Şubat, ss.8-9.

UYGUNER, Muzaffer, "Ataç' ın Halk Şiiri Üzerinde Düşünceleri", *Türk Dili dergisi*, s.104, c.9, ss.414.

UYGUNER, Muzaffer, "Ataç'a Göre Güzel", *Türk Dili dergisi*, s.105, c.9, ss.467.

UYGUNER, Muzaffer, "Hoo'lar Üzerine (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi,* s.102, c.9, ss.319.

UYGUNER, Muzaffer (1960), "Sait Faik'in Hikâyeleri: Kitaplarındaki Hikâye ve Röportajların Alfabetik Dizini", *Varlık dergisi*, s.526, Mayıs, ss.20.

UYGUNER, Muzaffer, "Türkiye Makaleler Bibliyografyası (Eleştirme)", *Türk Dili dergisi*, s.100, c.9, ss.221.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "Tütünler Islak (Turgut Uyar)", *Türk Dili dergisi*, s.137 c.XII, Şubat, ss.288-289.

UYGUNER, Muzaffer,(1967), "Kolları Bağlı Odiseus (Melih Cevdet Anday); Varlık Yıllığı 1967 (Varlık Yayınevi)", *Türk Dili Dergisi*, s.186,c.XVI, Mart, ss.469-472.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Burian'ın Denemeleri Ve Eleştirmeleri", *Ilgaz*, s.36, Eylül, ss.6-7.

UYGUNER, Muzaffer (1961), "Turgut Uyar-Edip Cansever (Hüseyin Cöntürk ve Asım Bezirci); Empresyonist Ressamlar; Şenlikname Düzeni (Sezer Tansuğ)", *Türk Dili dergisi*, s.123,c.XI, Aralık, ss.191-193.

UYGUNER, Muzaffer (1963), "Yunus Emre Fransızca'da (Le Divan par Younous Emre)", *Türk Dili dergisi*, s.147,c.XIII, Aralık, ss.204-206.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Şair Dostlarım (Oktay Akbal)", *Türk Dili dergisi*, s.157,c.XTV, Ekim, ss.41-42.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Karaların Memetlcri ve Sultan Gelin (Cahil Atay)", *Türk Dili dergisi*, s.169,c.XV, Ekim, ss.54-55.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Tragedyalar (Edip Cansever)", *Türk Dili dergisi*, s.165,c.XIV, Haziran, ss.652-654.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Sait Faik'in Hikâyelerinde Adapazarı", *Türk Dili dergisi*, s.164,c.XIV, Mayıs, ss.580-582.

UYGUNER, Muzaffer (1966), "Sait Faik'de Atasözleri ve Deyimler", *Türk Dili dergisi*, s.176,c.XV, Mayıs, ss.550-556.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Sait Faik'in Kitaplarında Yeni Sözcükler", *Türk Dili dergisi*, s.190,c.XVI, Temmuz, ss.795-799.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Geleneksel Türk Tiyatrosu (Metin And)", *Türk Dili dergisi*, s.214,c.XX, Temmuz, ss.589-592.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "İnce Memed'in İkinci Cildi Üzerine (Yaşar Kemal)", *Türk Dili dergisi*, s.215,c.XX, Ağustos, ss.679-684.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Soft Faik'in Hikâyelerinde Yersel Ağızların İzleri", *Türk Dili Dergisi*, s.212,c.XX, Mayıs, ss.172-177.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Dağlarca'nın Asûsu",*Türk Dili dergisi*, s.192,c.XVI, Eylül, ss.967-969.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Ağlama N'olur (Behiç Duygulu); Yitik Duman (Halil Kocagöz)", *Türk Dili dergisi*, s.128, c.XI, Mayıs, ss.700-701.

UYGUNER, Muzaffer (1962),"Aylam (Fazıl Hüsnü Dağlarca)", *Türk Dili dergisi*, s.130, c.XI, Temmuz, ss.821-822.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Beyhan (Kâmuran Şipat); İtalya Mektupları (Afet Muhleremoğlu)", *Türk Dili dergisi*,s.132,c.XI, Eylül, ss.934-935.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Dil ve Sait Faik", *Türk Dili dergisi*, s.133,c.XII, Ekim, ss.48-49.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Elinde (S. Kudret Aksal)", *Türk Dili dergisi*, s.134,c.XII, Kasım, ss.121-122.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Kitaplar", *Türk Dili dergisi*, s.126,c.XI, Mart, ss.404-406; 139,XII(Nisan, 1965), ss.398-400.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Emi", Üzerine (Muazzez Menemencioğlu)", Türk *Dili dergisi*, s.150, c.XIII, Mart, ss.377-378.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne (Hüseyin Cöntürk)", *Türk Dili dergisi*, s.156, c.XIII, Eylül, ss.910-911.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Edebiyat Yıllıkları (Türk Edebiyatı 1964; Varlık Yıllığı 1964)", *Türk Dili dergisi*, s.151,c.XIII, Nisan, ss.456-457.

UYGUNER, Muzaffer (1964), "Eleştiride "Bilimden Yana" (Asım Bezirci)", *Türk Dili Dergisi*, s.149,c.XIII, Şubat, ss.320-321.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Bir ölümsüz Yalnızlık (Tahsin Saraç)", *Türk Dili Dergisi*, s.169,c.XV, Ekim,ss.53.

UYGUNER, Muzaffer (1965), "Göçebe (Cemal Süreya)", *Türk Dili dergisi*, s.168,c.XIV, Eylül, ss.832-835.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Amerikan Sargısı (Fakir Baykurlu)", Türk Dili Dergisi, c. XVTT, s.193, Ekim, ss.69-72

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Ataç ve Yenilik", *Türk Dili dergisi*, s.188, c.XVI, Mayıs, ss.583-584.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Atatürkçü Olmak (Ceyhun Atuf Kansu)", *Türk Dili dergisi*, s.184,c.XVT, Ocak, ss.311-312.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Bana Şensin Yaşamak (Mehmet Salihoğlü)", *Türk Dili dergisi*, s.185,c.XVT, Şubat, ss.391-392.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Edebiyat Terimleri Sözlüğü (Sami Akalın)", *Türk Dili Dergisi*, s.185,c.XVT, Şubat, ss.392-393.

UYGUNER, Muzaffer (1967), "Karides Durağı (Mehdi Halıcı)", *Türk Dili dergisi*, s.191,c.XVI, Ağustos, ss.898.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Âşık Veysel Üzerine", *Türk Dili dergisi*, s.207, c.XXX, Aralık, ss.538-542.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Fransız Resminde İzlenimcilik (Salâh Birsel)", *Türk Dili dergisi*, s.196,c.XVII, Ocak, ss.540-541.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Günümüz Halk Şiirine Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.207,c.XIX, Aralık, ss.527-537.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "İki Başına Yürümek (Behçet Necaligil)", *Türk Dili dergisi*, s.205,c.XIX, Ekim, ss.71-74.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Tevfık Fikret ve Fransız Şiiri", *Türk Dili dergisi*, s.203,c.XVIII, Ağustos, ss.488-497.

UYGUNER, Muzaffer (1968), "Tutanaklar (özdemir İnce)",*Türk Dili dergisi*, s.199,c.XVIII, Nisan, ss.69-70.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Ataç'la Gelen (Mehmet Salihoğlü)", *Türk Dili dergisi*, s.208,c.XIX, Ocak, ss.636-639.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Gülten Akın'ın Şiirine Bakış",*Türk Dili dergisi*, s.210,c.XIX, Mart, ss.778-784; XX, 211, Nisan, 1969, 28-42.

UYGUNER, Muzaffer (1969), "Güneş Kavgası (Tahsin Saraç)", *Türk Dili dergisi*, s.210,c.XIX, Mart, ss.829-830.

UYGUNER, Muzaffer (1971), "Ağaçlar Uyanınca (Nahil Ulvi Akgün)", *Türk Dili dergisi*, s.239, c.XXIV, Ağustos, ss.385-386.

UYGUNER, Muzaffer (1962), "Islak Tay (Teoman Sarıkaya); Çoban Ateşleri Gözlerin (Kerim Aydın Erdem)", *Türk Dili dergisi*, s.129,c.XI, Haziran, ss.763-764.

UYGUR, Nermi (1969), "Az – Gelişmiş", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.204, c.17, Mayıs, ss.1-9.

UYGUR, Nermi (1965), "Biz", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.163, c.14, Aralık, ss.16-23.

UYGUR, Nermi (1968), "Çıktım Yunus Dalına", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.192, Mayıs, ss.9-17.

UYGUR, Nermi (1967), "Dipnot", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.182, c.16, Temmuz, ss.5-14.

UYGUR, Nermi (1966), "Yokülke", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.167, c.14, Nisan, ss.1-11.

UYSAL, Hayrettin (1963), "Kafalar ve Kurtulmak", *Varlık dergisi*, s.594, Mart, ss.4.

UYSAL, Sermet Sami (1961), "Günümüzde Abdülhak Şinasi Hisar I", *Varlık dergisi*, s.541, Ocak, ss.6.

UYSAL, Sermet Sami (1961), "Günümüzde Abdülhak Şinasi Hisar II", *Varlık dergisi*, s.542, Ocak, ss.12.

UYSAL, Sermet Sami (1968), "Jean Paul Sartre", *Cep Dergisi*, s.26, Aralık, ss.37-46.

UZ, Mustafa (1961), "Kitaplar Arasında: Karapürçek (Sunullah Arısoy)", *Varlık dergisi*, s.556, Ağustos, ss.15.

ÜÇER, Erten (1967), "Hikâye: Palto", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs.

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1968), "Fikret İçin Ne Dediler", *Hisar dergisi*, s.55, Temmuz, ss.4-7.

ÜLKÜ, İrfan (1968), "Kitaplar: Tutanaklar", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.74-75.

ÜLKÜ, İrfan (1968), "Yalnızlığın Yarattığı İnsan Üzerine", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.25-27.

ÜLKÜ, Ş. (1963), "Verimli Ve Heyecanlı Yazar: Aka Gündüz", *Ilgaz*, s.27, Aralık, ss.16-17.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1969), "Bizde Tarihi Romancılık", *Hisar dergisi*, s.61, Ocak, ss.10-11.

ÜNAL, M. (1963), "Konuşmalar: Muzaffer Uyguner'le", *Varlık dergisi*, s.597, Mayıs, ss.8.

ÜNER, Tanju (1969), "Batı Alman Bulvar Edebiyatı", *Cep Dergisi*, s.29, Mart, ss.76-79.

ÜNLÜ, Cemalettin (1969), "Behçet Kemal Çağlar'ın Ardından", *Türk Dili dergisi*, s.219, c.XXI, Aralık, ss.214-215.

ÜNLÜ, Şemsettin (1968), "Nurettin Özyürek İçin Ağıt Yerine", *Varlık dergisi*, s.714, Mart, ss.9.

ÜTÜK, Etem (1967), "Kitaplar-Kitaplıklar", *Varlık dergisi*, s.699, Ağustos, ss.11.

VALERY, Paul (1963), "Stendhal", çev. Tahsin Saraç, *Türk Dili dergisi*, s.142,c.XII, Temmuz, ss.597-598.

VALERY, Paul (1965), "Klasisizm Ve Romantizm", çev. Tahsin Saraç, *Ilgaz*, s.41, Şubat, ss.5.

VALERY, Paul (1965), "Politika", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.153, c.13, Ocak, ss.1-3.

VARDAR, Berke (1967), "Dil Bilim Sorunları: Modern Dilbilimin Temel Kavramları", *Varlık dergisi*, s.689, Mart.

VARDAR, Berke (1967), "Dilbilim Açısından: 'Öztürkçe, Kelimeler", *Varlık dergisi*, s.700, Ağustos, ss.8.

VARDAR, Berke (1968), "Dilbilim Yöntemi", *Varlık dergisi*, s.714, Mart, ss.8-9.

VARDAR, Berke (1968), "Dilbilimden Etnolojiye", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.190, c.16, Mart, ss.31-36.

VARDAR, Berke (1967), "Dil-Düşünce İlişkilerine Bir Bakış", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.186, c.16, Kasım, ss.45-49.

VARDAR, Berke (1963), "Toplumsal Yönden Dil", *Varlık dergisi*, s.603, Ağustos, ss.11.

VARDAR, Berke (1964), "Ünlü Fransız Şair ve Düşünürü: Pierre Emannuel İstanbul'da", *Varlık dergisi*, s.623, Haziran, ss.10.

VALERY, Paul (1961), "Roman Üzerine", *Varlık dergisi*, s.559, Ekim, ss.17.

VOUZELAUD, (1965), "Maurice, "Yeni Roman Nedir", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.158, c.14, Temmuz, ss.45-48.

WAGENBACH, Klaus (1968), "Kafka Konusunda Gerçek", çev. O. Akbal, *Cep Dergisi*, s.17, Mart, ss.10-14.

WAHL, Jean (1962), "Şiir ve Metafizik", çev. Mehmet Toprak, *Türk Dili dergisi*, s.129, c.XI, Haziran, ss.723-727; 130, XI, Temmuz, 1962, ss.782-785.

WALLS, D.W. (1963), "Bir Yabancı Göziyle: Orhan Kemal", *Varlık dergisi*, s.600, Haziran, ss.7.

WELLEK, RENÉ ve WARREN, Austin (1963), "Edebiyat Kuramları: Eleştiri, Tarih", çev. Ergun Melin, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.684-686.

WILSON, Edmund (1965), "Koşuk Tekniği Ölüyor mu?", *Şiir Sanatı*, s.1, Kasım, ss.2-3.

WILSON, Edmund (1963), "John Steinbeck Üstüne", çev. Talât Sait Halman, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.680-682.

WILSON, Edmund (1963), "Axel's Castle'den", çev. Nermin Menemencioğlu, *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.682-684.

WOOLF, Virginia (1964), "Modern Romancı", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.257-260,

WOOLF, Virginia (1964), "Yaratma Eylemi İçinde Romancı", çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili dergisi*, s.159, c.XIV, Aralık, ss.255-256.

WORDSWORTH, William (1963), "Şiirsel Söyleyişten'ten", çev. Memet Fuat, *Türk Dili dergisi*, s.142,c.XII, Temmuz, ss.643-644.

YAĞCIĞOLU, Halim (1961), "Baştanbaşa", *Çağrı*, s.40, Mayıs, ss.25-26.

YAĞCIOĞLU, Halim (1967), "Benden İçeri (Behçet Kemal Çağlar)", *Türk Dili dergisi*, s.192, c.XVI, Eylül, ss.969-972.

YAĞCIOĞLU, Halim (1967), "İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür (Ülkü Tamer)", *Türk Dili dergisi*, s.191, c.XVI, Ağustos, ss.901-903.

YAĞCIOĞLU, Halim (1969), "Battal Gazi Destanı (Behçet Kemal Çağlar)", *Türk Dili dergisi*, s.211, c.XX, Nisan, ss.88-90.

YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Ahmet Kutsi Tecer", *Çağrı*, s.79, Ağustos, ss.3-5.

YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Ahmet Kutsi Tecer", *Çağrı*, s.79, Ağustos, ss.3-5.

YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Necip Fazıl Kısakürek", *Çağrı*, s.83, Aralık, ss.12-15.

YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Necip Fazıl Kısakürek", *Çağrı*, s.83, Aralık, ss.12-15.

YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Orhan Şaik Gökyay", *Çağrı*, s.78, Temmuz, ss.4-6.
YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Orhan Şaik Gökyay", *Çağrı*, s.78, Temmuz, ss.4-6.
YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Yaşar Nabi Nayır", *Çağrı*, s.82, Kasım, ss.5-8.
YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Yaşar Nabi Nayır", *Çağrı*, s.82, Kasım, ss.5-8.
YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Yusuf Ziya Ortaç", *Çağrı*, s.81,Ekim, ss.4-8.
YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Tanıdığım Sanatçılar: Yusuf Ziya Ortaç", *Çağrı*, s.81, Ekim, ss.4-8.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Behçet Kemal Çağlar", *Çağrı*, s.88, Mayıs, ss.11-14.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Behçet Kemal Çağlar", *Çağrı*, s.88, Mayıs, ss.11-14.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Cahit Sıtkı Tarancı", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.3-6.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Cahit Sıtkı Tarancı", *Çağrı*, s.87, Nisan, ss.3-6.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Ceyhun A. Kansu", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.14-16.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Ceyhun A. Kansu", *Çağrı*, s.93,Ekim, ss.14-16.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Fazıl Hüsnü Dağlarca", *Çağrı*, s.84, Ocak, ss.7-11.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Fazıl Hüsnü Dağlarca", *Çağrı*, s.84, Ocak, ss.7-11.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Fethi Giray", *Çağrı*, s.90, Temmuz, ss.22-24.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Fethi Giray", *Çağrı*, s.90, Temmuz, ss.22-24.

YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Halil Soyuer", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.23-24.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Halil Soyuer", *Çağrı*, s.93, Ekim, ss.23-24.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Hasan Şimşek", *Çağrı*, s.92, Eylül, ss.18-22.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Hasan Şimşek", *Çağrı*, s.92, Eylül, ss.18-22.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: İsmet Üstek", *Çağrı*, s.89, Haziran, ss.9-11.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: İsmet Üstek", *Çağrı*, s.89, Haziran, ss.9-11.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: N. İlhan Berk", *Çağrı*, s.85, Şubat, ss.9-12.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: N. İlhan Berk", *Çağrı*, s.85, Şubat, ss.9-12.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Osman Attila", *Çağrı*, s.91, Ağustos, ss.9-13.
YAĞCIOĞLU, Halim (1965), "Tanıdığım Sanatçılar: Osman Attila", *Çağrı*, s.91, Ağustos, ss.9-13.
YAĞCIOĞLU, Halim (1968), "Aşıkname (Ilhan Berk)", *Türk Dili dergisi*, s.205,c.XIX, Ekim, ss.74-75.

YAĞCIOĞLU, Halim (1960), "Belki", *Çağrı*, s.34, Kasım, ss.32.

YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Çelişmeler Çıkmazında Bir Yazı", *Varlık dergisi*, s.619, Nisan, ss.8.

YAĞCIOĞLU, Halim (1967), "İlhan Tarus İçin", *Varlık dergisi*, s.696, Haziran, ss.10.

YAĞCIOĞLU, Halim (1964), "Şiir Günleri", *Varlık dergisi*, s.629, Eylül, ss.10.

YAĞCIOĞLU, Halim (1968), "Ortodoksluklar (Ece Ayhan)", *Türk Dili dergisi*, s.203, c.XVIII, Ağustos, ss.547.

YAĞCIOĞLU, Halim (1968), "Selçukya'da Aşk (Feyzi Halıcı)", *Türk Dili dergisi*, s.198, c.XVII, Mart, ss.724-727.

YAĞCIOĞLU, Halim (1969), "Bizim Kuşak ve Ötekiler (Baki Süha Ediboğlu)", *Türk Dili dergisi*, s.208, c.XIX, Ocak, ss.639-640.

YAĞMUR, Mahmut (1964), "Ey Dost Toprak", *Varlık dergisi*, s.630, Eylül.

YAKAR, Aytekin (1964), "Ahmet Haşim", *Hisar dergisi*, s.6, Haziran, ss.12-13.

YAKAR, Aytekin (1964), "Memduh Şevket Esendal", *Hisar dergisi*, s.5, Mayıs, ss.8.

YAKAR, Aytekin (1964), "Yedi Memetler", *Hisar dergisi*, s.4, Nisan, ss.17-18.

YALÇIN, Bahattin (1961), "Köycü Oktay", *Varlık dergisi*, s.560, Ekim, ss.17.

YALÇIN, Bahattin (1960), "Suskular", *Varlık dergisi*, s.529, Temmuz, ss.16.

YALÇIN, Nevzat (1967), "Bir Aytekin Yakar Vardı", *Hisar dergisi*, s.40, Nisan, ss.24.

YALÇIN, Nevzat (1966), "Lord Byron ve Türkler", *Hisar dergisi*, s.26, Şubat, ss.11.

YALÇIN, Nevzat (1965), "Zaman Saati", *Hisar dergisi*, s.22, c.5, Ekim, ss.18.

YALNIZ, E. Mahir (1965), "Toprak", *Ilgaz*, s.42, Mart, ss.16-17.

YAVUZ, Hilmi (1966), "Auden'in Başkalaşımı", *Şiir Sanatı*, s.8, Haziran, ss.3-5.

YAVUZ, Hilmi (1968), "Bilim Humanizması", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.191, c.16, Nisan, ss.6-10.

YAVUZ, Hilmi (1965), "Bir Başka Çorak Ülke'nin Ozanı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.158, c.14, Temmuz, ss.30-33.

YAVUZ, Hilmi (1968), "Edebiyatın Değeri", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.195, c.17, Ağustos, ss.20-23.

YAVUZ, Hilmi (1967), "Kantocu Peruz Sahiden Yaşadı Mı Patron?", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.14.

YAVUZ, Hilmi (1966), "Marx'çılığın İşbölümü ve Yabancılaşma", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.168, c.14, Mayıs, ss.30-37.

YAVUZ, Hilmi (1968), "Türk Humanizması", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.191, c.16, Nisan, ss.11-15.

YAVUZ, Hilmi (1967), "Umutsuzluk Bir Ahlak Olamaz", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.177, c.15, Şubat, ss.38-43.

YAZAR, Sevim (1961), "Çalılardaki Çamaşırlar", *Çağrı*, s.36, Ocak, ss.15.

YEL, Doğan (1964), "Şah Damar (Sezai Karakoç)", *Türk Dili dergisi*, s.149, c.XIII, Şubat, ss.319.

YENER, Cemil (1960), "Ahmet Haşim- Orhan Veli Kanık", *Türk Dili dergisi*, s.100, c.9, Ocak, ss.177-186.

YENER, Cemil (1960), "Ahmet Haşim- Orhan Veli Kanık", *Türk Dili dergisi*, s.100, c.9, Ocak, ss.177-186.

YETİK, Zübeyir (1963), "Sanatta Gerçekçilik ve Bizdeki Gerçekçilik Tutumu", *Çağrı*, s.70, Kasım, ss.17-29.

YETİK, Zübeyir (1963), "Sanatta Gerçekçilik ve Bizdeki Gerçekçilik Tutumu", *Çağrı*, s.70, Kasım, ss.17-29.

YETKİN, Suat Kemal (1962), "Yahya Kemal Ve İstiklal Savaşımız", *Çağrı*, s.56, Eylül, ss.7-10.

YETKİN, Suut Kemal (1963), "Yokuşa Doğru", *Türk Dili dergisi*, s.139, c.XH, Nisan, ss.357-358.

YETKİN, Suut Kemal (1964), "Amerikadan Notlar", *Varlık dergisi*, s.619, Nisan.

YETKİN, Suut Kemal (1966), "Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri", *Hisar dergisi*, s.35, Kasım, ss.6-7.

YETKİN, Suut Kemal (1966), "Bir Başucu Kitabı", *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.6-7.

YETKİN, Suut Kemal (1968), "Bir Şairin Serüveni (Behçet Necatigil)", *Varlık dergisi*, s.715, Nisan, ss.3.

YETKİN, Suut Kemal (1967), "Doğumunun 100. Yıldönümünde: Tevfik Fikret", *Varlık dergisi*, s.708, Aralık, ss.3.

YETKİN, Suut Kemal (1965), "Gene Şiir Üzerine", *Hisar dergisi*, s.19, c.5, Temmuz, ss.5.

YETKİN, Suut Kemal (1962), "Köy Romanı", *Türk Dilidergisi*, s.126, Mart, s.341-343.

YETKİN, Suut Kemal (1966), "Yanlış Yolda Olanlar", *Hisar dergisi*, s.27, Mart, ss.4-6.

YETKİN, Suut Kemal (1967), "Yetkin'in Mektubu", *Varlık dergisi*,s.687, Şubat, ss.6.

YETKİN, Suut Kemal (1960), "Yılların Kazandırdığı", *Varlık dergisi*, s.518, Ocak, ss.5.

YETKİN, Suut Kemal (1961), "Akımcılık", *Türk Dili dergisi*, s.121, c.XI, Ekim, ss.1-6.

YETKİN, Suut Kemal (1962), "Köy Romanı", *Türk Dili dergisi*, s.126, c.XI, Mart, ss.341-343.

YETKİN, Suut Kemal (1962), "Saldırı Edebiyatı", *Türk Dili dergisi*, s.125, c.XI, Şubat, ss.271-272.

YETKİN, Suut Kemal (1963), "İki Eleştiri Akımı", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.541-547.

YETKİN, Suut Kemal (1964), "Yeni Roman Üzerine Düşünceler", *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.732-735.

YETKİN, Suut Kemal (1965), "Olumsuz Bir Davranış", *Türk Dili dergisi*, s.161, c.XTV, Şubat, ss.365-367.

YETKİN, Suut Kemal (1963), "Ahmet Haşim", *Türk Dili dergisi*, s.141, c.XII, Haziran, ss.471-474.

YILMAZ, Muhittin (1963), "İtalyan Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili dergisi*, s.142, c.XII, Temmuz, ss.709-713.

YÖRÜKOĞLU, Atalay (1965), "Prens Hamlet ve Kıral Ödipus", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.163, c.14, Aralık, ss.35-43.

YÖRÜKOĞLU, Dr. Atalay (1966), "Çocuk Yetiştirme ve Ulusal Karakter", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.166, c.14, Mart, ss.1-9.

YUND, Kerim (1962), "Fikret İle Akif'in Benzerlikleri", *Çağrı*, s.57, Ekim, ss.25-27.

YUND, Kerim (1962), "Tanpınar'ın Tabiat Yanı", *Çağrı*, s.51, Nisan, ss.7-8.

YUNG, Carl Gustav (1964), "Psikoloji ve Edebiyat", *Ataç dergisi*, s.21, c.2, Ocak, ss.6-8.

YÜCEL, Şevket (1967), "Ataç'a Mektup", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.10.

YÜCEL, Şevket (1964), "Gerçekler Karşısında", *Varlık dergisi*, s.631, Ekim.

YÜCEL, Tahsin (1967), "Andre Maurois Öldü", *Cep Dergisi*, s.13, Kasım, ss.3-8.

YÜCEL, Tahsin (1967), "Ataç Ülkesi", *Varlık dergisi*, s.694, Mayıs, ss.3.

YÜCEL, Tahsin (1961), "Boş Ölçüler", *Varlık dergisi*, s.560, Ekim, ss.7.

YÜCEL, Tahsin (1962), "Çağdaş Sanatçının Baudelaire Görüşü", *Ataç dergisi*, s.2, c.1, Haziran, ss.12.

YÜCEL, Tahsin (1960), "Edebi Portreler: Albert Camus", *Varlık dergisi*, s.518, Ocak.

YÜCEL, Tahsin (1961), "Eleştirme Çevresinde", *Varlık dergisi*, s.559, Ekim, ss.7.

YÜCEL, Tahsin (1961), "Hakçası", *Varlık dergisi*, s.553, Temmuz, ss.8.

YÜCEL, Tahsin (1961), "Okunmıyan Kitaplar", *Varlık dergisi*, s.543, Şubat.

YÜCEL, Tahsin (1962), "Sanatçılarla Konuşmalar: Eteiemble ile", *Varlık dergisi*, s.573, Mayıs, ss.12.

YÜCEL, Tahsin (1962), "Son Kitabı: Saatleri Ayarlama Enstitüsü", *Varlık dergisi*, s.568, Şubat, ss.9.

YÜCEL, Tahsin (1967), "Söylev Çağı", *Varlık dergisi*, s.698, Temmuz, ss.3-4.

YÜCEL, Tahsin (1968), "Şiir ve Yorum", *Varlık dergisi*, s.718, Mayıs, ss.3.

YÜCEL, Tahsin (1962), "Üç İlkel İşlem", *Ataç dergisi*, s.2, c.1, Haziran, ss.11.

ZENGİN, Coşkun (1962), "T. S. Eliot", *Ataç dergisi*, s.4, c.1, Ağustos, ss.14.

ZİLELİ, Gün (1967), "…", *Yordam dergisi*, s.16, c.2, Güz, ss.68.

ZİLELİ, Gün (1968), "Hikâye-Yeni Bir Dönem", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.22-24.

ZİLELİ, Gün (1967), "Kitaplar: Demir Özlü 'nün Kitabı", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.67.

ZİLELİ, Gün (1967), "Kitaplar: Kafka'nın Şatosu", *Yordam dergisi*, s.15, c.2, Yaz, ss.59-60.

ZİLELİ, Gün (1968), "Kitaplar: Molloy", *Yordam dergisi*, s.20, c.3, Güz, ss.80.

ZİLELİ, Gün (1968), "Kitaplar: Roman ve Öykü", *Yordam dergisi*, s.17, c.3, Kış, ss.76-77.

ZİLELİ, Gün (1968), "Metin Eleştirisi ve Yazarın Amacı", *Yordam dergisi*, s.18, c.3, Bahar, ss.26-28.

ZİLELİ, Gün (1967), "Onat Kutlar'ın 'Kediler' Öyküsü", *Yordam dergisi*, s.14, c.2, Bahar, ss.29-32.

ZİYALAN, Nihat (1963), "Yaz Dönemi", *Dost*, s.31, c.11, Ekim, ss.19.

ZİYALAN, Nihat (1966), "Nazım Hikmet Üstüne", *Şiir Sanatı*, s.8, Haziran, ss.5-8.

ZOLA, Emile (1964), "Deneysel Roman", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIII, Temmuz, ss.697-701.

ZOLA, Emile (1964), "Romanda Natüralizm", çev. Fehmi Baldaş, *Türk Dili dergisi*, s.154, c.XIU, Temmuz, ss.693-697.

ZORLUTUNA, Halide Nusret (1960), "Adana", *Çağrı*, s.31, Ağustos, ss.12-14.

ZORLUTUNA, Halide Nusret (1960), "Ankara", *Çağrı*, s.29-30, Haziran, ss.12-14.

ZORLUTUNA, Halide Nusret (1960), "Edirne", *Çağrı*, s.27, Nisan, ss.10-11.

ZORLUTUNA, Halide Nusret (1960), "Şiirimizde İstanbul: 1", *Çağrı*, s.25, ss.28-30.

ZORLUTUNA, Halide Nusret (1960), "Şiirimizde İstanbul: 2", *Çağrı*, s.26, ss.6-7.

ZORLUTUNA, Halide Nusret (1968), "Mehmet Akif", *Hisar dergisi*, s.50, Şubat, ss.10-11.

ZUCKMAYER, Carl (1968), "Stefan Zweig Üstüne", Çev. Zeyyat Selimoğlu, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.74-76.

ZWEIG, Stefan (1961), "Gezmek ve Gezdirilmek", çev. Melâhat Özgü, *Türk Dili dergisi*, s.123, c.XI, Aralık, ss.181-183.

ZWEIG, Stefan (1963), "Dostum Romain Rolland", çev. Burhan Arpad, *Türk Dili dergisi*, s.138, c.XII, Mart, ss.321-322.

İsimsiz Makaleler:

...(1963), "Varlık Otuz Yaşında", *Varlık dergisi*, s.602, Temmuz, ss.3.

...(1964), "Halide Edib'in Son Yılları", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.141, c.12, Şubat, ss.1-3.

...(1966), “Başaran Üstüne”, *Yordam dergisi*, s.4, Nisan, ss.29-30.
...(1966), “Çıkarken”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.1-2.
...(1966), “Eleştirme Sözlüğü”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.23.
...(1966), “Fikret’ten Metin İncelemesi”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.1.-8.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: A. Muhip Dranas”, *Hisar dergisi*, s.28, Nisan, ss.20.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: A. Spencer Hindle”, *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Arif Nihat Asya”, *Hisar dergisi*, s.29, Mayıs, ss.22.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Cavidan Y. Erten”, *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Enver Naci Gökşen”, *Hisar dergisi*, s.31, Temmuz, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Ergun Sav”, *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.20-21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Gültekin Samanoğlu”, *Hisar dergisi*, s.29, Haziran, ss.23.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: İlhan Geçer”, *Hisar dergisi*, s.28, Nisan,ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Kamuran Özbir”, *Hisar dergisi*, s.32, Ağustos, ss.19.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Kaya Özsezgin”, *Hisar dergisi*, s.32, Ağustos, ss.19.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: M. F. Ozansoy”, *Hisar dergisi*, s.27, Mart, ss.20.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: M. Necati Karaer”, *Hisar dergisi*,s.28, Nisan, ss.20-21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Mehmet Çınarlı”, *Hisar dergisi*, s.27,Mart, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Mehmet Kaplan”, *Hisar dergisi*, s.27, Mart, ss.20.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Mehmet Önder”, *Hisar dergisi*, s.28, Nisan, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Muzaffer Uyguner”, *Hisar dergisi*, s.31, Temmuz, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Nevzat Yalçın”, *Hisar dergisi*, s.29, Mayıs, ss.23.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Nurettin Sevin”, *Hisar dergisi*, s.36, Aralık, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Ömer Atila”, *Hisar dergisi*, s.36, Aralık, ss.21.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Selahattin Batu”, *Hisar dergisi*, s.29, Mayıs, ss.22-23.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Tarık Buğra”, *Hisar dergisi*, s.30, Haziran, ss.20.
...(1966), “Hisar’dan Biyografiler: Yahya Benekay”, *Hisar dergisi*, s.31, Temmuz, ss.21.
...(1966), “Edebiyatımızda Yeni Bir Tip”, *Papirüs dergisi*, s.4, c.1, Eylül, ss.1-2.
...(1967), “Demir Özlü’nün Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.66-71.
...(1967), “1967 ya da Zola Yılı”, çev. Uğur Kökden, *Papirüs dergisi*, s.14, c.3, Temmuz, ss.10-13.
...(1967), “Adnan Özyalçıner’in Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, s.15, Ocak, ss.72-78.
...(1967), “Ahmet Oktay’ın Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.62-65.

...(1967), “Arif Damar’ın Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.21-23.
...(1967), “Ataç’ın Eylemi”, *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs, ss.1-2.
...(1967), “Az Gelişmiş Ülkelerde Şiir”, *Papirüs dergisi*, s.13, c.2, Haziran, ss.1-3.
...(1967), “Berrin Taşan’ın Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.79-81.
...(1967), “Ceyhun A. Kansu’nun Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.47-50.
...(1967), “Demirtaş Ceyhun’un Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.17-20.
...(1967), “Ece Ayhan’ın Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.4-5.
...(1967), “Edebiyatçılar Birliği Kongresi”, *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs, ss.42-43.
...(1967), “Ferit Edgü’nün Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.177, c.15, s.177, Şubat 52-63.
...(1967), “Feyyaz Kayacan’ın Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.51-53.
...(1967), “Güdümlü Eleştiriden Mekanik Eleştiriye”, *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.1-3.
...(1967), “Hilmi Yavuz’un Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.82-84.
...(1967), “Hisar’dan Biyografiler: M. N. Hacıeminoğlu”, *Hisar dergisi*, s.40, Nisan, ss.25.
...(1967), “Hisar’dan Biyografiler: Suut Kemal Yetkin”, *Hisar dergisi*, s.40, Nisan ss.25.
...(1967), “Soruşturma”, *Varlık dergisi*, s.701, 1 Eylül, ss.8-14.
...(1967), “Şiirimiz Üstüne Soruşturma”, *Şiir Sanatı dergisi*, s.20, Haziran, ss.30-31.
...(1967), “Yazarların Beğendikleri”, *Varlık dergisi*, s.697, 1 Temmuz.
...(1968), “Bağlantı Çerçevesi”, *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, s.1.
...(1968), “Bugünün Diliyle Fikret’in Şiirleri”, *Hisar dergisi*, s.49, Ocak, ss.8-9.
...(1968), “Frank O’hara’nın Şiirleri”, çev. T. Sait Halman, *Cep Dergisi*, s.20, Haziran, ss.16-23.
...(1968), “Romantizme Dönüş mü?”, *Yelken dergisi*, s.135, Mayıs, ss.4-7.
...(1969), “Humanizmanın Geçerliliği”, çev. V. Günyol, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.201, c.17, Mart, ss.1-8.
…(1960), “Taramalar: Sartre’a Göre”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.2, c.1, Nisan, ss.81.
…(1963), “İçerde”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.135, c.12, Ağustos, ss.47.
…(1963), “Stéphane Mallarmé”, çev. Şerif Hulusi, *Ataç dergisi*, s.12, c.1, Nisan, ss.13-15.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Baki Süha Ediboğlu”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Hayrettin Uysal”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Sıtkı Yırcalı”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Eleştirme Sözlüğü: Alegori”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.5-6.
…(1966), “Metinlerin Eleştirilmesi ve Var Kılınması”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak,ss.4-5

…(1966), “Mitoloji Havarileri”, *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.1-2.
…(1966), “Nurullah Ataçtan İki Yazı”, *Yordam dergisi*, s.5, c.1, Mayıs, ss.37-38.
…(1966), “Önce Öğrenci –Okuyucu-“,*Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.17.
…(1966), “Özgürlüğün Kullanma Değeri”, *Papirüs dergisi*, s.5, c.1, ekim, ss.1-2.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: A. Celal Şimşek”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Adnan Günay”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Avni Dökmeci”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Bedri Gider”, *Yordam dergisi*, s.1 c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Bekir Çiftçi”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Beşir Dirikol”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Cahit Obruk”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Ertuğrul Erbil”, *Yordam dergisi*, s.3 c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Gökalp Erturan”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Güney Dinç”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: H. A. Göksel”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: İbrahim Yıldız”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: M. Şükrü Sarı”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Nevzat Yıldırım”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Orhan Çetinkaya”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Orhan Uluırmak”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Özcan Epikman”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Sabri Soran”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Suat Taşer”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Subutay Karahasanoğlu”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Türkan İldeniz”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.3.
…(1966), “Şairler Sözlüğü: Ziya Kaya”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.22.
…(1966), “Tabula Rasa; Bilgin Adalı”, *Yordam dergisi*, s.1, c.1, Ocak, ss.7.
…(1966), “Tarihsel Kötümserlik”, *Papirüs dergisi*, s.1, c.1, Haziran, ss.1-3.
…(1966), “Var Olma Çabamız”, *Yordam dergisi*, s.4, c.1, Nisan, ss.25.
…(1966), “Yazara Bağlanmak, Düşünceye Bağlanmak”, *Yordam dergisi*, s.3, c.1, Mart, ss.18.
…(1967) “Nedret Gürcan’ın Yanıtı”, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.39-42.
…(1967) “Türk Yazarının Halklaşması”, *Papirüs dergisi*, s.11, c.2, Nisan, ss.1-4.

…(1967), "Ece Ayhan'ın Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.177, c.15, Şubat, ss.64-66.
…(1967), "İlhan Demiraslan'ın Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.24-25.
…(1967), "Konuşma Dili ve Şiir", *Papirüs dergisi*, s.19, c.3, Aralık, ss.1-2.
…(1967), "M. Başaran'ın Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.7-8.
…(1967), "M. Buyrukçu'nun Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176 c.15, Ocak, ss.12-16.
…(1967), "Onat Kutlar'ın Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.59-61.
…(1967), "Orhan Duru'nun Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.26-28.
…(1967), "Ölü Yasalar", *Papirüs dergisi*, s.10, c.2, Mart, ss.1-2.
…(1967), "Özdemir Hazar'ın Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.43-46.
…(1967), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.12, c.2, Mayıs, ss.43.
…(1967), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.8, c.2, Ocak, ss.50.
…(1967), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.9, c.2, Şubat, ss.46.
…(1967), "Sabri Altınel'in Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.9-11.
…(1967), "Şükran Kurdakul'un Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.57-58.
…(1967), "Tevfik Akdağ'ın Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.177, c.15, Şubat, ss.67-72.
…(1967), "Türk Tipi Üstüne Soruşturmamız", *Papirüs dergisi*, s.17, c.3, Ekim, ss.1-2.
…(1967), "Yaşar Kemal'in Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, ocak, ss.54-56.
…(1967), "Yazar'ın Devletle İlişkisi", *Papirüs dergisi*, s.15, c.3, Ağustos, ss.1-2
…(1967), "Yılmaz Gruda'nın Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.36-38.
…(1967), Tarık Dursun'un Yanıtı", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.176, c.15, Ocak, ss.29-35.
…(1968), "Utanç Listesi", *Papirüs dergisi*, s.28, Ekim, ss.1.
…(1968), "Kitaplar: Dört Çeviri", *Yordam dergisi*, s.19 c.3, Yaz, ss.72-74.
…(1968), "Ödüller, Armağanlar", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.1-3.
…(1968), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.47-48.
…(1968), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.24, ss.51.
…(1968), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.25, Temmuz, ss.73.
…(1968), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.26, Ağustos ss.71-72.
…(1968), "Sovyetler'de Türk Şiiri", *Papirüs dergisi*, s.30, Aralık, ss.1-3.
…(1968), "Tevfik Fikret Üstüne", *Papirüs dergisi*, s.20, ss.1-4.
…(1968), "Toplumculuğun Eski Kavramlarını Aşmak", çev. Bertan Onaran, *Yeni Ufuklar dergisi*, s.195, c.17, Ağustos, ss.10-14.
…(1968), Devrimci Romantizm ve Kıyısız Gerçekçilik", *Papirüs dergisi*, s.27, Eylül, ss.1-5.

…(1969), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.35, ss.60.

…(1969), "Humanizma Ahlakı ya da Din Dışı Ahlak", *Yeni Ufuklar dergisi*, s.202, c.17, Mart, ss.1-7.

…(1969), "İmgenin Kökleri", *Papirüs dergisi*, s.32, Şubat, ss.1-3.

…(1969), "Papirüs'ten", *Papirüs dergisi*, s.3, c.1, Ağustos, ss.46-47.

…(1969), "Şiirimiz Üstüne Bir İki Söz", *Papirüs dergisi*, s.31,Ocak, ss.1-4.

…(1969), "Tutanak", *Papirüs dergisi*, s.34, ss.77.

…(1969), "Tutanak", *Papirüs dergisi*, s.36, ss.69.

3.2. Kitaplar

ALANGU, T. (1968). Ömer Seyfeddin. İstanbul: May Yayınları.

BERGİN, Azize Erten - GÜVEMLİ Zahir (1961), *Büyük Romanlar*, Varlık Yay., İstanbul.

BEZİRCİ, A. (1961). Çok Kapılı Oda. İstanbul: Ataç Yayınevi.

BEZİRCİ, A. (1961). Edip Cansever . Ankara. De Yayınevi.

BEZİRCİ, A. (1963). Bilimden Yana. İstanbul: Ataç Yayınevi.

BEZİRCİ, A. (1966). Abdülhak Hamit ve Tarık yahut Endülüs Fethi. İstanbul: Oluş Yay..

BEZİRCİ, A. (1967). Ahmet Haşim, Ak Kitap, İstanbul.

BEZİRCİ, A. (1967). Okudukça . Ankara .Yeni Savaş Basımevi.

BEZİRCİ, A. (1967). Orhan Veli Kanık, Eti Yayınevi, İstanbul.

BEZİRCİ, A. (1968). Dünden Bugüne Türk Şiiri. Ankara .May Yayınları.

BEZİRCİ, A. (1968). Nurullah Ataç, Eleştiri Anlayışı ve Yazıları, Ak Kitap, İstanbul.

BEZİRCİ, A. (1971). On Şair On Şiir. Ankara . May Yayınları.

BEZİRCİ, A. (1974). İkinci Yeni Olayı, Tel Yay., İstanbul.

BURİAN, O. (1964). Eleştiriler Denemeler. İstanbul: y.y.

CÖNTÜRK, H. (1958). Eleştirmeden Önce. İstanbul: Kültür Matbaası.

CÖNTÜRK, H. (1960). Çağının Şairi. İstanbul: A Dergisi Yayınları.

CÖNTÜRK, H. (1961). Turgut Uyar. İstanbul: De Yayınevi.

CÖNTÜRK, H. (1964). Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne. Ankara: Kardeş Matbaası.

CÖNTÜRK, H. (2006a). Çağının Eleştirisi (Cilt 1). (E. Baransel, Hzl.) İstanbul: YKY.

CÖNTÜRK, H. (2006b). Çağının Eleştirisi (Cilt 2). İstanbul: YKY.

CÖNTÜRK, H.-B. A. (1966). Günlerin Götürdüğü Getirdiği. Ankara: Ataç Yayınları.

DİZDAROĞLU, H. (1962). Ataç. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DİZDAROĞLU, H. (1964). Cenap Şahabettin. İstanbul: Varlık Yayınları.

DİZDAROĞLU, H. (1964). Müftüoğlu Ahmet Hikmet . Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DİZDAROĞLU, H. (1964). Namık Kemal. Ankara: Öğretmenler Bankası Yay.

DİZDAROĞLU, H. (1964). Ömer Seyfettin. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

EYÜBOĞLU, S. (1966). Yunus Emre'ye Selam. Ankara: Çan Yayınları.

FREUD, & JUNG, A. (1964). Psikanaliz Açısından Edebiyat. (S. Hilav, Çev.) İstanbul: Ataç Kitabevi.

FUAT, M. (1994). Düşünceye Saygı. İstanbul: YKY.

FUAT, M. (2001). Eleştiri Üstüne. İstanbul: Adam Yayınları.

FUAT, M. (2002). Kitap Eleştirileri. İstanbul: Adam Yayınları.

GENCER, Fevzi (t.y.), Sait Faik'in Hikaye Dünyası, Karınca Matbaacılık, İstanbul.

GÖKTÜRK, Akşit (1973), Edebiyatta Ada, Sinan Yayınları, İstanbul.

GÜRSON, E. (2001). Edebiyattan Yana. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

HIZLAN, D. (1996a). Saklı Su. İstanbul: YKY.

HIZLAN, D. (1996b). Kitaplar Kitabı. İstanbul: YKY.

İLHAN, A. (2000). Gerçekçilik Savaşı. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

İNAM, A. (2003). Eleştirinin Kıyılarında. Ankara: Hece Yayınları.

KAPLAN, M. (1963). Tanpınar'ın Şiir Dünyası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

KAPLAN, M. (1964). Şiir Tahlilleri II. İstanbul: Dergâh Yayınları.

KUDRET, C. (1962). Ahmed Mithat. İstanbul: TDK Yayınları.

KUDRET, C. (1962). Ziya Gökalp. İstanbul: TDK Yayınları.

KUDRET, C. (1967). Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman. İstanbul: Varlık Yayınları.

KUDRET, C. (1977). Bir Bakıma. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

KUDRET, C. [. (1965). Ahmet Rasim. İstanbul: TDK Yayınları.

KUTLU, Mustafa (1968), Sait Faik'in Hikaye Dünyası, Hareket Yayınları, İstanbul.

MORAN, B. (1972). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

NACİ, F. (1956). İnsan Tükenmez. İstanbul: Yenilik Basımevi.

NACİ, F. (1959). Gerçek Saygısı. İstanbul: Yenilik Basımevi.

NECATİGİL, B. (1960). Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü. İstanbul: Varlık Yay., İstanbul.

OKTAY, A. (1983). Yazılanla Okunan. İstanbul: Yazko Yay.

OKTAY, A. (1986). Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları . İstanbul: Yazko Yay.

TOPKAN, R. (1963). Dil Yanılmaları ve Betiklikleri Üzerine Deneme-Eleştiri. Ankara: Güneş Matbaacılık.

Türk Dil Kurumu. (1968). Ataç'ı Anış. İstanbul: TDK.

ULÇUGÜR, Saadet (1964), Nurullah Ataç: Hayatı, Sanatı, Eseri, Varlık Yayınları, İstanbul.

UYGUNER, M. (1960). Cahit Sıtkı Tarancı. İstanbul: Varlık Yayınları.

UYGUNER, M. (1960). Orhan Veli Kanık. İstanbul: Varlık Yayınları.

UYGUNER, M. (1960). Tarancı'nın Şiir Üzerine Düşünceleri. İstanbul: Varlık Yayınları.

UYGUNER, M. (1964). Sait Faik Abasıyanık. İstanbul: Varlık Yayınları.

UYGUNER, M. (1964). Yahya Kemal. İstanbul: Varlık Yayınları.

UYGUNER, M. (1967). Orhan Veli'nin Dil ve Şiir Üzerine Düşünceleri. Ankara: Başnur Matbaası.

UYGUNER, M. (1967). Reşat Nuri Güntekin. İstanbul: Varlık Yayınları.

UYGUNER, M. (1968). Halide Edip Adıvar. İstanbul: Varlık Yayınları.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1960), Büyük Mücahit Hüseyin Cahit, Dizerkonca Matbaası, İstanbul.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1960), Ömer Seyfettin: Hayatı, Hatıraları, Şiirleri, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1964), Bütün Cepheleriyle Halide Edip: Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Dizerkonca Matbaası, İstanbul.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1964), Bütün Cepheleriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Hatıraları, Şiirleri, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1964), Bütün Cepheleriyle Sait Faik: Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Dizerkonca Matbaası, İstanbul.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1967), Bütün Cepheleriyle Nâzım Hikmet: Hayatı, Edebi Şahsiyeti Hatıraları, Yaylacık Matbaası, İstanbul.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1968), Bütün Cepheleriyle Neyzen Tevfik: Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Yaylacık Matbaası, İstanbul.

SONUÇ

Türkiye'de Edebiyat Eleştirisi (1960-1970) başlıklı tezimiz, kavramsal ve tarihsel açıdan ele aldığımız edebiyat eleştirisinin, belirtilen dönemde ülkemizdeki durumunu değerlendirmektedir. "Eleştirinin Kavramsal ve Tarihsel Arkaplanı", "Türk Edebiyatında Eleştiri (1960-1970)" ve "1960-1970 Yılları Arasında Edebiyat Eleştirisi Bibliyografyası" şeklinde üç ana bölümden oluşan tezimizde ulaştığımız sonuçları, bu bölümlere göre paylaşabiliriz.

"Eleştirinin Kavramsal ve Tarihsel Arkaplanı" bölümünde kavramsal açıdan eleştiri, sözlüklere yansıyan anlamlandırma çabaları ile felsefe ve bilim tarihi içindeki yeri gösterilmeye çalışılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Sözlük ve ansiklopedilerde; eleştiri kelimesinin kökeni, ilgili olduğu kavramlar ve başka dillerdeki karşılıklarına ilişkin birçok farklı tanım ve açıklamaların bulunduğu, kavramın birçok kavram ve disiplinle yakın ilişki içinde olduğu görülmüştür. Bu durum, eleştiri kavramının tarihsel kökeninin çok uzak bir geçmişe dayanması ile açıklanabilir. Ancak eleştiri konusunda, bazı benzerlikler etrafında yoğunlaşıldığını söylemek mümkündür. Bunlar ise eleştiri kavramının felsefi derinliği içinde çok genel ve muğlak tanımlar gibi görünmektedir. Eleştirinin, edebî eserin incelenmesi, değerlendirilmesi, yargılanması, doğru ve yanlış yanlarının bulunup gösterilmesi, sınıflandırılması yanında bir ilim, yöntem veya disiplin hatta bir yazı türü olduğu şeklinde tanımları yapılmaktadır.

Eleştirinin, felsefe ve bilim tarihi ile ilişkisine bakıldığında, karmaşık olmakla birlikte çok daha derinlikli tanımlara ulaşmak mümkündür. Edebiyat eleştirisi, düşünce tarihi ile paralel bir seyir takip etmiştir. Felsefe ve bilim alanında yaşanan dönüşümler edebiyat eleştirisinin alanını, sorunlarını etkilemiş; varlık ve evrenin yorumlanmasında felsefe ve bilimin oluşturduğu paradigma, eleştirinin anlam alanını belirlemiştir. Eleştirinin felsefi bir kavram olduğu, edebiyat eleştirisinin özellikle günümüzde bu felsefi bağlarından yalıtılarak yorumlanamayacağı değerlendirilmelidir.

Batı'da eleştirinin gelişimi Platon ve Aristo'dan başlatılarak ele alınmaktadır. Platon ve Aristo'nun sanat felsefesi bağlamındaki fikirleri, edebiyat eserlerinin değerlendirilmesine asırlarca ilham vermiştir. Ancak felsefe, edebiyat eleştirisi üzerinde

asıl etkisini modern bilimin de temellerini attığı Reform, Rönesans ve Aydınlanma asırlarında göstermeye başlamıştır. Batı düşünce tarihinde, bilim ve felsefenin yeniden yorumlanmasına, modern eleştirinin ortaya çıkmasına etki edecek önemli kırılmalar sekülerleşme süreci içinde gerçekleşmiştir. Edebiyat eleştirisi bu sekülerleşme sürecinin izlerini taşımaktadır.

Eleştiri, romantik edebiyat döneminde, düşünce tarihi ile yakın ilişkisini egosantirik (benmerkezci) karakteri ile göstermektedir. Romantik edebiyatta, duygularını öne çıkararak var olmaya çalışan birey, yeni bir tarih yazma uğraşısı içindedir. Felsefe ve bilim, Hristiyanlıkla yoğurulan geçmişi ve paradigmayı yıkarken; edebiyatta romantik düşünce, duygularına yaptığı vurgu ile "birey"i ortaya çıkarmakta ve edebiyat tarihi yazıcılığı ile bu bireyin geçmişini inşa etmeye çalışmaktadır. Edebiyat eleştirisinin, bu bakış açısı ile Montaigne'den (1533-1592) Sainte Beuve'ye (1804-1868) kadar geçen sürede bireye, onun biyografisine ve tarihine vurgu yaptığını söylemek mümkündür. Dubos, Voltaire, Schlegel kardeşler, Madame de Staël, Coleridge ve Wordsworth gibi eleştirmenlerin çalışmalarını en genel manada bu şekilde değerlendirmek mümkündür.

Pozitivizm ise tabiat bilimleri içinde gelişen seküler bilim tecrübesini, sosyal bilimlere uygulama denemesi olması açısından önem taşımaktadır. A. Comte, sosyal olayları açıklamak için, tabiat bilimlerdeki gibi değişmez tabii yasalar ile hareket edilmesi gerektiğini savunmuştur. Hippolyte Taine, onun öncülüğü yaptığı pozitivist düşünceyi, edebiyat eleştirisine uygulamıştır. Taine, eleştiride, Sainte Beuve'ün edebiyat tarihi ve Villamain'in nesnellik düşüncesini pozitivist temelde sürdürmüştür. Taine, eleştiride araştırmacı yaklaşımıyla dikkat çeken Gustave Lanson ile birlikte bilimsel-nesnel anlayışın gelişmesine katkı sağlamıştır.

Taine ve Lanson'un düşüncelerinin izlenimci ve "yaratıcı eleştiri" anlayışını benimseyen eleştirmenler tarafından tepkiyle karşılandığını belirtmek gerekir. İzlenimci eleştirmenler eseri, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmeye bir araç olarak görürken; yaratıcı eleştirmenler sanatçının tecrübesini eleştiri üzerinden taklit etmek istemişlerdir. İzlenimcilerin keyfi bir öznellik; yaratıcı eleştirmenlerin ise poetik/sanatsal öznellik içinde eleştiriler yaptıkları söylenebilir.

Taine, edebiyat eserinin tarihî, sosyal şartlar tarafından meydana getirildiği düşüncesiyle hareket etmiştir. Edebiyat eserini, sosyolojik açıdan eleştiren Marksist eleştiri ile psikolojik açıdan değerlendiren psikanalitik eleştiri bu açıdan pozitivist yaklaşımla benzeşmektedir. Tahsin Yücel'in ifadesiyle "dışsal eleştiri" içinde değerlendirilebilirler.

Bununla birlikte felsefede Dilthey'in, dilbilim alanında Saussure'ün çalışmalarının edebiyat eserini özgün bir sistem olarak ele alma yönünde düşüncelerin gelişmesine yol açmıştır. "Yeni eleştiri" ve "yapısalcı eleştiri" düşüncesi bu yolda gelişmiştir.

Eleştiri kavramını, tarihsel gelişimini ve teorilerini değerlendirmek, incelediğimiz dönemdeki eleştiri anlayışlarını tespit etmede kolaylık sağlamıştır.

"Türk Edebiyatında 1960-1970 Arasında Eleştiri" başlıklı bölüm tezimizin asıl kısmını oluşturmaktadır. 1960 sonrasında, Türk edebiyatında, özellikle roman türünde toplumcu gerçekçilik ve köy edebiyatı düşüncesinin etkisinin sürdüğü görülmektedir. Bu dönemde, İkinci Yeni bir akım olma özelliğini giderek kaybetmekle birlikte İkinci Yeni şairleri eser vermeye devam etmiştir. Hikâye türünde varoluşçu yaklaşımın etkileri tespit edilmektedir. Şiir ve hikâyede olduğu gibi roman türünde de herhangi bir akımla ilişkisi kurulamayan edebiyatçılar bulunmaktadır.

1960 sonrası edebiyat eleştirisi anlayışları; eleştiride ana yaklaşımlar ve temel eğilimlere göre *bilimsel-nesnel eleştiri*, *öznel-izlenimci eleştiri*, *tarihselci eleştiri* ve *sanatçıların eleştirileri* şeklinde dört ana başlık altında incelenmiştir. 1960'lı yıllarda eleştiri türünün edebiyat tarihi ve deneme türü ile sıkı bir ilişki içinde bulunduğu görülmektedir. Bu da eleştirmenleri tasnif ederken; eleştirmenlerin kendi ifadelerini de değerlendirmekle birlikte, teorik ve uygulamalı çalışmalarını da göz önünde bulundurmayı gerektirmiştir.

1960 sonrasında eleştiri kavramı üzerine birçok tartışma yapılmıştır. Eleştiri kavramı, eleştirinin tanımı, eleştiride öznellik-nesnellik sorunu, eleştiride bilimsellik ve eleştiri kuramları üzerinde yoğun bir şekilde durulduğu görülmektedir.

1960 sonrasında genellikle "eleştirme" ve "eleştirmeci" kavramının kullanıldığı gözlemlenmektedir. Kelimenin "eleştiri" ve "eleştirmen" şeklinde kullanımının 1960'lı yıllarının ortalarından itibaren yaygınlaştığını söylemek mümkündür. *Yeni Ufuklar* dergisinin 1960 yılı Mart ayındaki ilk sayısında dergi alt başlığında "eleştiri" dergisi olduğunu belirtmesi; *Türk Dili* dergisinin özel sayı başlığında *"Eleştiri Özel Sayısı*" şeklindeki kullanımı; Memet Fuat'ın *"Eleştiride Kitaba Doğru"* ve M. Başaran'ın *"Eleştirme, Eleştirmen"* yazılarında olduğu gibi kelimenin kullanımının arttığı ve yerleşemeye başladığını söylemek mümkündür.

Bilimsel-nesnel anlayış, Türkiye'de 1960 sonrası edebiyat eleştirisinin ana eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, bilimsellik ve nesnellik kavramları çerçevesinde, sistemli eleştiri yöntemlerinden yararlanma yolunu açmakta ancak tek bir eleştiri yöntemi önerisi sunmamaktadır. Eser merkezli olması, eseri kendi estetik bütünlüğü içinde incelemeyi amaç edinmesi ve eser hakkındaki tespitlerin ölçülebilir kriterlere dayanması gerektiğine vurgu yapması öne çıkan nitelikleridir. Bu niteliklere, bilimsel-nesnel eleştirmenlerin, eleştiride öznelliğin oranını mümkün olduğunca azaltma uğraşlarını eklemek gerekmektedir.

Eleştiride bilimsellik ve nesnellik; tespitlerin gerekçelendirilmesi ve bunların tutarlılığının test edilebilmesini ifade eden kavramlardır. Bu kavramlar göreceliliğin, öznelliğin ve keyfiliğin zıddı olarak kullanılmıştır. Bilimsel nesnel eleştiri, özellikle Yeni Eleştiri, stilistik, psikanaliz, Marksist eleştiri ve metin tahlili gibi metne yönelen yaklaşımlardan teorik bakımdan da beslenerek ortak bir görüş geliştirmeye çalışmıştır. Bilimsel nesnel eleştiri, öznel yaklaşıma bir karşıtlık oluşturarak da kendini tanımlamaktadır. Bilimsel-nesnel eleştiri üzerinde, 1960'lı yıllarda; üniversitelerde özellikle Mehmet Kaplan üniversite dışında Hüseyin Cöntürk ve Asım Bezirci durmuştur. Bu isimler dışında, 1960 sonrası Eser Gürson, Ahmet Oktay, Fethi Naci, Murat Belge, Ahmet İnam, Haluk Aker ve Güven Turan gibi isimleri Türkiye'de bilimsel nesnel eleştiri açısından değerlendirmek mümkün olmuştur.

Bu eleştirmenlerin yazılarının yoğunluklu olarak görüldüğü dergiler ise şunlardır: Ataç, Devinim 60, Dost, Dönem, Hareket, Hisar, Papirüs, Soyut, Türk Dili, Varlık, Yeditepe, Yelken, Yeni Dergi, Yeni Ufuklar, Yordam.

Öznel anlayış, "bir durum veya olayın duyular yolu ile insan üzerinde bıraktığı etki, intiba, imaj" şeklinde tanımlanan izlenim ile bütünlük oluşturur. Türk edebiyat tarihinde izlenimci eleştiri kavramı yerine öznel eleştiri kavramı daha yaygın olarak kullanılmıştır. 1960 sonrasında Suut Kemal Yetkin, Memet Fuat, Adnan Binyazar, Doğan Hızlan, Mehmet Seyda, Rauf Mutluay, Sabahattin Eyüboğlu ve Selim İleri'nin öznel eleştiri anlayışı ile eleştiriler yaptıkları tespit edilmektedir.

Öznel eleştiriler yapan eleştirmenlerin tamamı nesnel tutumun karşısında yer almamışlardır. Bu eleştirmenlerin öznelliği algılamalarında olduğu gibi nesnellikle ilişkilerinde de farklılıklar bulunabilmektedir. Öznel eleştirmenlerden bazıları eleştirinin bir sanat olduğu görüşündedir. Buna göre eleştirmenin bir sanatçı olduğu düşünülmektedir. Öznel eleştirmenlerin metinlerini özellikle deneme türünün imkânlarından yararlanarak oluşturdukları görülmektedir. 1960'tan sonra kitap ve dergi yayıncılığının eğilimlerinin de etkisiyle öznel yaklaşımın, edebiyat tarihi ve biyografi ile sıkı bir temas içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte öznel yaklaşımın, eleştirmenin görüşlerini ifade etmesinin bir aracı olarak gördüğü eseri, eleştirinin merkezinde konumlandırmaktadır. Öznel yaklaşımın merkezinde eleştirmen-özne vardır. Ancak öznel eleştirmenler eleştirilerini eserden hareketle şekillendirirler. Esere, düşüncelerini açıklama fırsatı veren bir araç olarak bakarlar. Bununla birlikte, eserin öznellikle kısmen de olsa özdeşleştiği, merkezî bir konum kazandığı görülebilir. Eser ile eleştirmen arasındaki bu etkileşim, eser ile özdeşleşmiş öznellik, öznel eleştirmenlerin teorik de olsa esere yaptıkları vurgunun artmasına yol açmıştır.

Eserin tarihsel değerini ortaya çıkarmayı veya bu değeri yorumlamayı amaç edinen edebiyat eleştiri anlayışını tarihselci yaklaşım şeklinde adlandırmak mümkündür. Bu yaklaşımdan hareket eden eleştirmenler için eleştiri araçsal bir işlev görmektedir. Edebiyat tarihine yardımcı olmak, edebiyat tarihi ile birlikte tarih bilimine hizmet etmek yönünde eleştirinin işlevinin belirlendiği görülür. 1960'lı yıllarda, Tahir Alangu gibi tarihsel eleştiri örnekleri veren Hikmet Dizdaroğlu ve Konur Ertop'un, Türkiye'de öncülüğünü M. Fuat Köprülü'nün yaptığı bir anlayışı dile getirdikleri tespit edilmektedir.

Tarihselci yaklaşımın en sık başvurduğu yöntem biyografik bilgilerin yorumlanmasıdır. Biyografik bilgiden hareketle, eserin yorumlanması ya da eserden hareketle biyografik bilgiler tespit edilmesi ve yazarın psikolojisinin değerlendirilmesi şeklinde iki yönlü bir yararlanma söz konusudur.

Edebiyat sanatçısı olan eleştirmenlerin eleştirinin teorisine, nasıl yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerini ifade ettikleri; kendi şiir anlayışları, edebiyat görüşleri çerçevesinde eserleri ve edebiyatçıları değerlendirdikleri, şairlerin şiir anlayışlarını ortaya çıkarmaya yöneldikleri; eserlerin eleştirilmesinde biyografik bilgiye önem verdikleri; yazılarında edebiyat tarihi ile sıkı bir iletişim kurdukları; eserlerde üslup özelliklerine yoğunlaştıkları; öznel ve izlenimci bir yaklaşım içinde oldukları tespit edilmiştir. Eleştirinin teorik sorunları ile ilgilenen sanatçı eleştirmenlerden Atilla İlhan, Turgut Uyar, Behçet Necatigil, Sezai Karakoç ve İlhan Berk, eleştiri yaklaşımını edebiyat teorisi ve edebiyat tarihinin sorunları üzerinde durarak belirginleştirmektedir.

1960 sonrası edebiyat eleştiri anlayışları, dönemin önemli 20 edebiyat dergisindeki edebiyat eleştirisi ile ilgili 3.000 civarındaki yazı ve 40 civarındaki kitabın incelenmesi ile belirlenmiştir. Bu yazı ve kitaplar "1960-1970 Yılları Arasında Edebiyat Eleştirisi Bibliyografyası"nı oluşturmuştur.

Çalışmamıza kaynaklık oluşturan metinlerin çoğunu dergilerdeki deneme ve makaleler ile az sayıdaki kitabın oluşturduğu görülecektir. Bunda, 1960 sonrasında özellikle 27 Mayıs Askerî Darbesi ile görece bir fikir özgürlüğü ortamının ortaya çıkması ile dergilerin sayısındaki artışın etkisinin olabileceği düşüncesindeyiz. Eleştiri alanında kitap yayıncılığının sınırlı olmasında, genel okuyucu açısından, eleştiri türünün bağımsız bir tür olarak görülmemesi ile maliyet ve dağıtım gibi sorunları değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz.

Bu dönemde özellikle *Türk Dili, Varlık, Dönem, Yordam, Çağrı, Yeni Ufuklar, Hisar, Papirüs* ve *Yeni Dergi*'de edebiyat eleştirisine ağırlık verildiğini, eleştiri yazılarına yer verildiğini, özel sayılar hazırlandığını, soruşturma ve yarışmalar düzenlendiğini tespit etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ABBOTT, Kenneth Morgan (1970), *Dictionary of Worl Literary Terms*, Georg Alien & Unvin Ltd, London.

AKAY, Hasan (1998), *Cenab Şahabeddin'in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir Araştırma*, Kitabevi Yay., İstanbul.

ALKAN, Erdoğan (2002), *Romantizm*, Varlık Yayınları, İstanbul.

AKÜN, Ömer Faruk (2003), "Mehmed Fuad Köprülü", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 471-486.

ANDAÇ, Feridun (2007), "Öykü: 1960 Sonrası", *Türk Edebiyatı Tarihi-4* İçinde, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 449-466.

ASİLTÜRK, Bâki (2007), "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Manifestolar", *Türk Edebiyatı Tarihi-4* İçinde, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 138-156.

ATAÇ, Nurullah (2010), *Diyelim-Söz Arasında*, YKY, İstanbul.

AYTAÇ, Gürsel (2009), *Genel Edebiyat Bilimi*, Say Yay., Ankara.

AYVERDİ, İlhan (2010), "Tenkit", *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı, İstanbul.

BEZİRCİ, Asım (1983), *Nurullah Ataç*, Varlık Yayınları, İstanbul.

BOYNUKARA, Hasan (1997), *Modern Eleştiri Terimleri*, Boğaziçi Yay., İstanbul.

BSTS - Felsefe Terimleri Sözlüğü; http://www.tdk.gov.tr, 2017.

Büyük Larousse (1986), Gelişim Yayınları, c.3, ss. 1640; c. 20, ss. 12601-12602 İstanbul.

Büyük Türkçe Sözlük, (2011), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

CARLONI, J. C. – FILLOUX, Jean C. (2000), *Eleştiri Kuramları*, çev. Tahsin Yücel, Multilingual Yayınları, İstanbul.

CEBECİ, Oğuz (2004), *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul.

ÇİĞDEM, Ahmet (1997), *Aydınlanma Düşüncesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

DOĞAN, Erdal, (1997), *Edebiyatımızda Dergiler*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

DOĞAN, Mehmet (1972), *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yayınları, Ankara.

EAGLETON, Terry (1996), *Edebiyat Kuramı, çev*. Esen Tarım, Ayrıntı Yay., İstanbul.

ELIOT, T. S. (2007), *Edebiyat Üzerine Düşünceler,* çev.Sevim Kantarcıoğlu, Paradigma Yay.,İstanbul.

ENGİNÜN, İnci (2007), "Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın Edebiyattaki İzdüşümü", *Türk Edebiyatı Tarihi-4* İçinde, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 383-392.

ENGİNÜN, İnci (2010), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923) Yeni Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ER, Rahim (2011), "Tenkit", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul, c. 40, ss. 458-461.

ERCİLASUN, Bilge (1998), *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*, MEB, Ankara.

ERCİLASUN, Bilge (2013), *"İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit (Türkçü Tenkit)"*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

FİLİZOK, Rıza (2007), "Mehmet Kaplan'ın Yeni Edebiyat Teorilerine Olan İlgisi", *20 Yılın Ardından Mehmet Kaplan* İçinde, ed. Sema Uğurcan, İstanbul, ss. 75-80.

FORDHAM, Frieda (1983), *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, Say Yayıncılık, İstanbul.

FREUD, JUNG, ADLER (1964), *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, Çev. Selâhattin Hilav, Ataç Kitabevi, İstanbul.

FUAT, Memet (2001a), *Tartışmalar*, Adam Yayınları, İstanbul.

FUAT, Memet (2001b), *Aydınlar Sözlüğü*, Adam Yayınları, İstanbul.

GÖKBERK, Macit (2010), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

GRISEBACH, Manon Maren (1995), *Edebiyat Bilimi'nin Yöntemleri*, Çev. Arif Ünal, AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara.

GÜMÜŞ, Semih (1997), *Fethi Naci'ye Armağan*, Oğlak Yayınları, İstanbul.

GÜNDÜZ, Osman (2007), "Roman: 1960 Sonrası", *Türk Edebiyatı Tarihi-4* İçinde, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 279-382.

GÜNYOL, Vedat (1986), *Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri*, Alan Yay., İstanbul.

GÜRSON, Eser (2001), *Edebiyattan Yana*, YKY, İstanbul.

HIZLAN, Doğan (2007), "İkinci Yeni'nin Estetik Açılımı", *Türk Edebiyatı Tarihi-4* İçinde, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 48-62.

HIZLAN, Doğan (1996), Saklı Su, YKY, İstanbul.

JONES, Ernest (1910), *Hamlet and Oedipus*, Norton Library, US.

JUNG, Carl Gustav (2006), *Analitik Psikoloji*, Çev. Ender Gürol, Payel Yay., İstanbul.

KAHRAMAN, Âlim (1998), "Hikâye" maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 17, İstanbul.

KAHRAMAN, Âlim (2009), *Türk Tenkit Tarihi*, Palet Yayınları, Konya.

KANTARCIOĞLU, Sevim (2007), "Thomas Stearns Eliot'ın Edebiyat Teorisi" (Önsöz), *Edebiyat Üzerine Düşünceler* İçinde, Paradigma Yay., İstanbul, ss.IX- XXV.

KAPLAN, Mehmet (2006), *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2009), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 (Tip Tahlilleri)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2010), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2011a), *Şiir Tahlilleri-I*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2011b), *Şiir Tahlilleri-II*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KARATAŞ, Turan (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.

KEFELİ, Emel (2012), *Batı Edebiyatında Akımlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KERMAN, Zeynep, ENGİNÜN, İnci (2000), *Mehmet Kaplan, Hayatı ve Eserleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KONUK, Kader (2013), *Doğu Batı Mimesis -Auerbach Türkiye'de-*, Metis Kitap, İstanbul.

KORKMAZ, Ramazan ÖZCAN, Tarık (2007), "Şiir: 1950 Sonrası", *Türk Edebiyatı Tarihi-4* İçinde, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 63-124.

KORLAELÇİ, Murtaza (2002), *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*, Hece Yayınları, Ankara.

KÖPRÜLÜ, Fuat (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

KÖPRÜLÜ, Fuat (1999), "Türk Edebiyatı Tarihinde Usul", *Edebiyat Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

KURTULUŞ, Rıza (2011), "Tenkit", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul, c. 40, ss.461-462.

Le Dictionnaire Hachette (1994), Hachette Livre, Paris, ss.470.

MACİT, Muhsin (2007), "Klasik Edebiyat Etrafındaki Tartışmalar ve Gelenekten Yararlanma Sorunu", *Türk Edebiyatı Tarihi-4* İçinde, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 157-167.

MAYOR, Federico- FORTI, Augusto (2000), *Bilim ve İktidar*, çev. Mehmet Küçük, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.

MORAN, Berna (1999), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

MORAN, Berna (2002), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

NECATİGİL, Behçet (1980), *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 10. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul.

NECATİGİL, Behçet (1985), *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 12. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul.

OKAY, Orhan (1994), "Edebiyat Tarihi", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları,, c.10, İstanbul, ss.403-405.

ONARAN, Mustafa Şerif (2011), "Fethi Naci Yaşam Öyküsü", *Fethi Naci* İçinde, ed.Mustafa Şerif Onaran-İbrahim Çelik, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, ss.17-21.

ÖZDENÖREN, Rasim (2015), *Köpekçe Düşünceler*, İz Yayıncılık, İstanbul.

ÖZDENÖREN, Rasim (2016), *Ruhun Malzemeleri*, İz Yayıncılık, İstanbul.

ÖZEL, Ahmet (1998), "Asıl", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, c.3, İstanbul, ss.473.

ÖZEN, Şükrü (1998), "Hilaf", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, c.17, İstanbul, ss.527-538.

ÖZÖN, M. Nihat (1954), *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

POUL, Robert (1994), *Le Petit Robert*, Dictionnaires Le Robert, Paris.

SAINTE-BEUVE, Charles-Augustin (1952), *Pazartesi Konuşmaları: Seçmeler II*, çev. Fehmi Baldaş, 1. c., Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

SAID, Edward (2004), *Hümanizm ve Demokratik Eleştiri*, Agora Kitaplığı, İstanbul.

SAMİ, Şemseddin (1978), "tenkit", *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yay., İstanbul, ss.445.

SEZEN, Yümni (2005), *Hümanizm ve Türkiye*, İz Yayıncılık, İstanbul.

ŞAKAR, Cemal (2011), "Nurullah Ataç'ta Estetik Bir İmge Olaral Samimilik", *Nurullah Ataç* İçinde, ed.Mustafa Şerif Onaran-İbrahim Çelik, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, ss.249-252.

ŞUAYB, Ahmed (2005), *Hayat ve Kitaplar*, Hzl. Erdoğan Erbay, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2007), *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

T.S. (1953), *Cassell's Encyclopaedia of Literature*, Edited by S. H. Steinberg, Cassell & Company Ltd London.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (2003), Murat Yalçın (ed.), YKY, İstanbul.

TEKİN, Ali (2009), *Fârâbî'de Felsefenin Serüveni: Mantık Bilimi Temelli Bir Felsefe Tarihi Felsefesi*, Araştırma Yayınları, Ankara.

THORPE, Clarence de Witt (1970), *Dictionary of World Literary Terms*, Georg Allen & Unvin Ltd, London.

TİMUÇİN, Afşar (1992), *Düşünce Tarihi*, BDS Yayınları, İstanbul.

TOLASA, Harun (1983), "Sehi, Latifi, Aşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. yy.'da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir.

TOPSES, Gürsen (1982), *Eğitim Felsefesi Temel Sorunları*, Dayanışma Yayınları, Ankara.

TOSUN, Necip (2011), "Öznel Eleştiri ve Sonuçları", *Nurullah Ataç* İçinde, ed.Mustafa Şerif Onaran-İbrahim Çelik, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, ss.369-376.

TUNALI, İsmail (2002), *Sanat Ontolojisi*, İnkılap Kitabevi Yay, İstanbul.

TÜKEL, Turhan (1960), *Beş Romancı Tartışıyor*, (y.y.), İstanbul.

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü (2011), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, İstanbul, c. 6.

Türkçe Sözlük (2011), TDK Yay., Ankara.

TÜRKDOĞAN, Orhan (1995), *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, MEB, İstanbul.

UÇMAN, Abdullah (2011), "Tenkit", İslam Ansiklopedisi, TDV Yay., İstanbul, c. 40, ss.462-465.

UMRAN, Sedat, AKAY, Hasan (2006), *Cumhuriyet Dönemi Şiirimizin Altın Sayfaları*, 3F Yayınları, İstanbul.

UZUN, Mustafa (2012), "Tezkire", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay., c. 41, ss. 68-69.

VANLIOĞLU, Mehmet - ATALAY, Mehmet, (1994), *Edebiyat Lügati*, Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum.

WEBER, Alfred (1998), *Felsefe Tarihi*, çev. H. Vehbi Eralp, Sosyal Yayınları, İstanbul.

WELLEK, Rene, VARREN Austin (1993), *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel, Akademi Kitabevi, İzmir.

YAVUZ, Hilmi (2011), "Ataç İzlenimci Eleştiri mi Parçalı Söz mü?", *Nurullah Ataç* İçinde, ed.Mustafa Şerif Onaran-İbrahim Çelik, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, ss.285-288.

YAVUZ, Yusuf Şevki (1998) "cedel", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, c.7, İstanbul, 1998, ss. 208-210.

Yazın Terimleri Sözlüğü, TDK, 2016.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi (1942), *Hak Dini Kuran Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul.

YÜCEL, Tahsin (1991), *Eleştirinin ABC'si*, Simavi Yayınları, İstanbul.

YÜCEL, Tahsin (1982), *Yapısalcılık*, Ada Yayınları, İstanbul.

ZIMA, Peter V. (2006), *Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi*, Hece Yayınları, Çev. Mustafa Özsarı, Ankara.

Makaleler

AÇIKGÖZ, Nâmık, (2000), "Klâsik Türk Şiiri Tenkid Terminolojisi ve 'Âb-dâr' Örneği", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, s. 2, s. 149-160.

ANDREWS Walter G., (2006), "Osmanlı Şair Biyografileri (Tezkireler) ve Osmanlı Edebiyat Eleştirisi", (Hzl. Talât Sait HALMAN), *Türk Edebiyatı Tarihi 2*, KTB Yayınları, Ankara, s. 117-120.

BABACAN, Mahmut (2003), "Ara Nesil'de Eleştiri", *Hece dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, Ankara, s. 77-79, ss.71-85.

BİRKİYE, Atilla (1996), Cevdet Kudret, Cumhuriyet gazetesi, 6 Kasım.

ÇALIŞKAN, Adem (2014), "Üslûp ve Üslûpbilim Üzerine-1: İlk Belirlemeler" (On Style and Stylistics-1: Preliminary Orientations), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, c.7, s.34, ss.29-52.

ERCİLASUN, Bilge, "Fuat Köprülü'nün Yeni Mecmua'daki Yazılarında Tenkit", *Millî Kültür*, 1983, S. 43, s.45-47.

ERSOY, Mehmet Akif (1993), "İntikad", *Yedi İklim*, Ocak, 1993, s. 34, ss. 6-7.

GÖKTÜRK, Akşit (1973), Edebiyatta Ada, Sinan Yayınları, İstanbul.

GÖRMEZ, Mehmet (1999), "Gazâli Felsefesinde Varlık Mertebeleri Bakımından Hadislerin Anlaşılması ve Yorumlanması", *AÜİF Dergisi*, c.XXXIX, Ankara.

KADIZADE, Esma Dumanlı (2011), "Hüseyin Cöntürk ve Yeni Eleştiri", *TÜBAR*-XXIX, Bahar, ss.189-199.

İSEN, Mustafa, (2014). "Tezkireler Sadece Biyografi Kaynakları Değil Aynı Zamanda Eleştiri Tarihimizin de Kaynaklarıdır" İlmî Araştırmalar, s.10,ss.157-160. http://dergipark.gov.tr/fsmiadeti/issue/6487/85878

İSEN, Tuba Işınsu (2000), "Hüseyin Cöntürk ve Eleştiride Yeni'lik", *Edebiyat ve Eleştiri*, S. 50, Temmuz-Ağustos.

TURAN, Güven, (1993), "Çağının Eleştirmeni: Hüseyin Cöntürk", *Sombahar*, S. 15, Ocak-Şubat.

KAHRAMAN, Âlim (2003), "XX. Yüzyılın İlk Çeyreği İçinde Türk Edebiyatında Eleştiri", *Hece dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, s.77-79, Ankara, ss.86-101.

ÖZÇELEBİ, Betül Mutlu (2003), "Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri 1923-1938", *Hece dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, s.77-79, Ankara, ss.102-123.

ÖZÇELEBİ, Hüseyin (2003), "Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri 1939-1960", *Hece dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, s.77-79, Ankara, ss.124-166.

ÖZDEMİR, Zafer (2016), "Mehmet Fuat Köprülü'nün Bugünkü Edebiyat Adlı Eserindeki Eleştiri Yazıları", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, c.II, s.4, ss. 61-85.

ÖZGÜL, M. Kayahan (2003), "Tenkidi Eleştirmek", *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, Ankara, s.77-78-79, ss.7-13.

SAĞLAM, Nuri (2015), "Poetika ve Ontolojik Huzursuzluk", *Bizim Külliye*, s.65, ss. 23-26.

TÖKEL, Dursun Ali (2003), "Divan Edebiyatında Eleştiri", *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, s.77-78-79, ss.14-47.

TURAL, Şecaattin (2006), "Türk Edebiyatında Eleştiri: Cumhuriyet Devri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.4, s.8, ss. 259-310.

UÇMAN, Abdullah (2003), "Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri", *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, s. 77-79, İstanbul, ss. 48-70.

ÜNAL, Hayriye (2003), "Yeni Eleştiri", *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, s. 77-79, İstanbul, ss. 283-291.

ÜNAL, Hilmi Atıl (2017), "Poetika: Şiir Sanatı Üzerine", https://www.academia.edu/24789116/Poetika.

WELLEK, Rene (2010), "Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Krizi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, c.3, s.12, ss.109-114.

YASA, Yesevîzâde Alparslan, " 'Tekâmül Nazariyesi mi, 'Evrim Kuramı' mı?", Dil ve Edebiyat Dergisi, Haziran, 2016, ss.36-44.

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Samsun'da doğan Zafer Özdemir, 2002 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden lisan derecesi aldı. 2008 yılında hazırladığı *"Servet-i Fünun Dergisinde Seyahat Yazıları (1891-1901)"* başlıklı tezi ile Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nden mezun oldu. 2010 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde başladığı doktora programını 2017 yılında Türk Edebiyat Eleştirisi (1960-1970) başlıklı tezi ile tamamladı. Yayıncılık ve redaktörlük yapan Özdemir, evli ve iki çocuk babasıdır.